

43592
404 1759

MAGYAR
KÖNYVSZEMLE.

A MAGYAR NEMZ. MÚZEUM SZÉCHÉNYI ORSZ. KÖNYVTÁRÁNAK

K Ö Z L Ö N Y E .

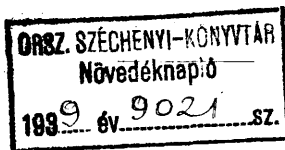
A NM. VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTERIUM MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

KOLLÁNYI FERENCZ.

UJ FOLYAM XVI. KÖTET.

1908-IKI ÉVFOLYAM.



BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM SZÉCHÉNYI ORSZ. KÖNYVTÁRA

1908.

Budapest, Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

XVI. KÖTET, 1. FÜZET. UJ FOLYAM. 1908. JANUÁR—MÁRCZIUS.

MAGYAR KÖNYVSZEMLE.

A MAGYAR NEMZ. MÚZEUM SZÉCHÉNYI ORSZ. KÖNYVTÁRÁNAK
KÖZLÖNYE.

A NM. VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTERIUM MEGBÍZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

KOLLÁNYI FERENCZ.

1908. ÉVI FOLYAM.

I. FÜZET.

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM SZÉCHÉNYI ORSZ. KÖNYVTÁRA.

1908.

TARTALOM.

	Lap
Varjú Elemér. Két Corvin-kézirat (két melléklettel és három szöveggéppel)	1
Vidéki könyvtáraink 1906-ban	26
Dr. Gulyás Pál. A Magyar Nemzeti Múzeum Széchényi Orsz. Könyvtárában lévő Aldinák leíró jegyzéke. (Ötödik közlemény, 8 hasonmással)	51
Tárca. Évnegyedes jelentés a M. N. Múzeum Széchényi Orsz. Könyvtáráról az 1907. év utolsó negyedében	73
Szakirodalom. Hinneberg Paul, Die Kultur der Gegenwart. T. I. Abt. 1. Ism. <i>Dr. Gulyás Pál.</i> — Essai de bibliographie pratique. Ism. Σ . — Briquet C. M. Les filigranes. Ism. <i>Dr. Gulyás Pál.</i> — Külföldi folyóiratok szemléje : Deutsche Literaturzeitung, XXVIII. 40—42., 48., 50—52. La bibliofilia, IX. 6—7., 8., 9. — Mitteilungen des Österr. Vereins für Bibliothekswesen, XI. 4. — Rivista delle biblioteche e degli archivi, XVIII. 9., 10—11. — Revue des bibliothèques, XVII. 7—9. — The library journal, XXXII. 10., 11., 12. — Zeitschrift für Bücherfreunde, IX. 7., 8., 9. — Zentralblatt für Bibliothekswesen, XXIV. 10., 11., 12.	79
A magyar bibliográfiai irodalom az 1907. év utolsó negyedében. <i>Horváth Ignác</i> -tól	90
Vegyes közlemények. Szana Tamás † (Σ). — A Kassai Múzeum új miniszteri biztosa. — A Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Főfelügyelőségének előadója. — Dante Divina commediájának 1472-ben Jesiben megjelent kiadása. (<i>Dr. G. P.</i>) — A kapronczai biblia. (<i>bártfai Szabó László.</i>) — A Carnegie-féle könyvtárakról. (<i>Observer.</i>)	93
Melléklet. A hazai nyomdák 1907-ben	1—20

TARTALOM.

1. ÉRTEKEZÉSEK, ÖNÁLLÓ KÖZLEMÉNYEK

	Lap
A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM Széchényi Orsz. Könyvtára az 1907. évben. (Négy melléklettel és négy szöveggéppel)	97
DR. CSÁSZÁR ELEMÉR. Kisfaludy Sándor könyvtára 1795-ben	314
DR. GULYÁS PÁL. A Magyar Nemzeti Múzeum Széchényi Orsz. Könyvtárában lévő Aldinák leíró jegyzéke. (Ötödik és hatodik közlemény, tíz szöveggéppel)	51, 148
Ujabb külföldi tanulmányok Mátyás király könyvtáráról. (Egy szöveggéppel)	193
Egy tudományos kölcsön-könyvtár: a »London Library«	223
Bibliográfiai rendszerek (Első közlemény.)	289
KERESZTY ISTVÁN. A zene irodalma a könyvtárban	319
DR. MELICH JÁNOS. Az »Orthographia vngarica« és a magyar helyesírás. (Egy hasonmás füzettel)	119
Ujabb adalékok a hazai vend (szlovén) nyelvű irodalom bibliográfiájához	231
VARJÚ ELEMÉR. Két Corvin-kézirat. (Két melléklettel és három szöveggéppel)	1
DR. VÉRTESY JENŐ. A Fánscy-féle színlap-gyűjtemény a M. N. Múzeum könyvtárában	201
VIDÉKI KÖNYVTÁRAINK 1906-ban	26

2. TÁRCZA.

ÉVNEGYEDES JELENTÉSEK a M. Nemz. Múzeum könyvtárának állapotáról 1907. október 1-től 1908. szeptember 30-ig	73, 166, 246, 342
A BUDAPESTI M. KIR. TUD. EGYETEM KÖNYVTÁRA 1906-ban	250
AZ ERDÉLYI NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRA 1907-ben	347
A MAGY. TUD. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA 1907-ben	345

3. SZAKIRODALOM.

ALBERT H.: Medicinische Literatur- und Schriftsteller-Vademecum 1907—1908. Ism. Σ	358
BRIQUET C. M.: Les filigranes. Ism. dr. Gulyás Pál	85

	Lap
BRITISH MUSEUM. Reproductions from illuminated manuscripts. S. III. Ism. —sp—	364
BROWN JAMES DUFF: The small library. Ism. Σ	173
BURGER KONRÁD: Buchhändleranzeigen des XV. Jahrhunderts. Ism. <i>dr.</i> <i>Gulyás Pál</i>	172
CATALOGUS Bibliothecae Musaei Nat. Hungarici III.	359
COCKERELL SIDNEY: The Gorleston psalter. Ism. <i>G—s</i>	268
DAVENPORT CYRILL: The book, its history and development. Ism. I. II.	365
DOREZ LÉON: Les manuscrits à peintures de la bibliothèque du Lord Leicester Ism. Σ	270
ESSAI de bibliographie pratique. Ism. Σ	84
GIEHLOW KARL: Kaiser Maximilians I. Gebetbuch. Ism. — <i>r.</i>	265
GREVE H.: Das Problem der Bücher- und Lesehallen. Ism. <i>dr. Gulyás Pál</i>	368
GYULAI AUGUSTUS: Bibliography of english authors. Ism. Σ	261
HINNEBERG PAUL: Die Kultur der Gegenwart T. I. Abt. 1. Ism. <i>dr.</i> <i>Gulyás Pál</i>	79
LEIDINGER GEORG: Die Teigdrucke des XV. Jahrhunderts. Ism. <i>dr.</i> <i>Gulyás Pál</i>	264
MORÓCZ JENŐ: Huszonöt esztendő. Ism. — <i>sp</i> —	367
PETRIK GÉZA: Magyar könyvészet 1886—1900. I. köt. Ism. <i>dr. Gulyás Pál</i>	356
REJTŐ SÁNDOR: A papiros tartósságának megállapítása. Ism. <i>G—l.</i>	362
THIEME HUGO P: Guide bibliographique de la littérature française de 1800 à 1906. Ism. — <i>s.</i> — <i>l.</i>	176
WEINBERGER W.: Beiträge zur Handschriftenkunde I. Ism. <i>dr. Gulyás Pál</i>	359
KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE	87, 180, 272, 376
HORVÁTH IGNÁCZ: A magyar bibliografiai irodalom 1907. október 1-től 1908. szeptember 30-ig	90, 182, 277, 380

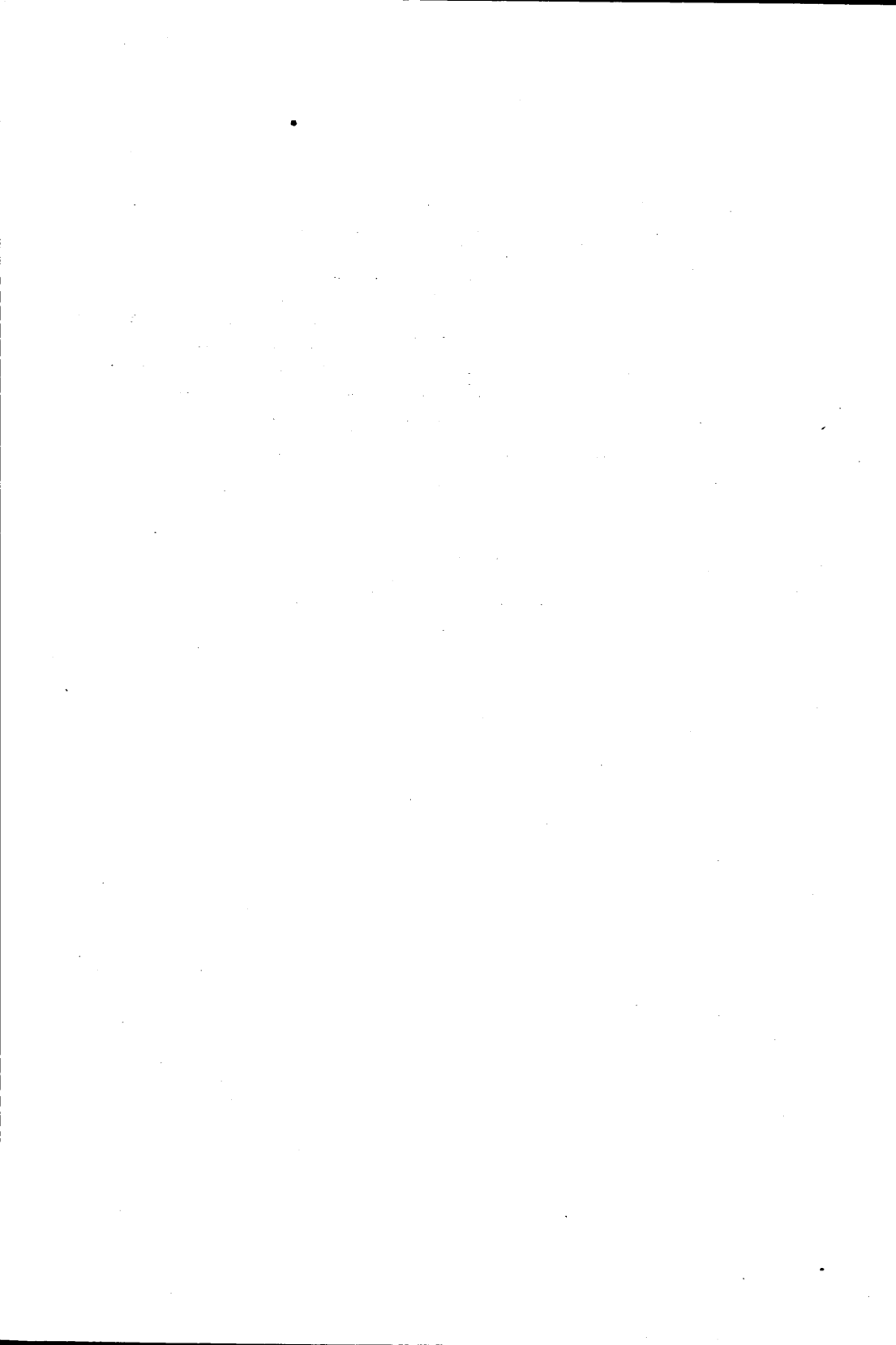
4. VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Szana Tamás † (Σ)	93
A kassai Múzeum új miniszteri biztosa	94
A Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Főfelügyelőségének előadója	94
Dante Divina Comediájának 1472-ben Jesiben megjelent kiadás. (<i>dr. G. P.</i>)	95
A kapronczai biblia. (<i>b. Szabó László</i>)	95
A Carnegie-féle könyvtárakról (<i>Observer</i>)	96
Kinevezések a M. N. Múzeum könyvtárában	189
Nemzetközi bibliográfiai konferencia Bruxellesben	189
A könyvek árendgeménye (<i>G. P.</i>)	189
A párisi Bibliothèque Nationale nyomtatványainak katalógusa (<i>—sp—</i>)	190
Kinevezések a M. N. Múzeum könyvtárában	279
A múzeumi hirlaptár állománya (<i>k—y</i>)	279
A bibliofil és a bibliomán (<i>—</i>)	280
A berlini kir. könyvtár új épülete. (<i>Observer</i>)	281
Könyvtárszervezői állások Északamerikában (<i>—u—</i>)	284

	Lap
Fővárosi kiadványok ingyenes szétosztása	284
Takáts Rafael nyomdászati működéséről	285
Dr. Fejérfpataky László a berlini történelmi kongresszuson	382
Récsei Viktor †	382
A Széchényi Orsz. Könyvtár tisztviselői tanulmányúton	382
A Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Szövetségének 1908. évi közgyűlése	382
A nemzetközi bibliográfiai értekezlet lefolyásáról (Σ)	386
Vramecz Antal krónikája (<i>ch</i>)	388
Modern könyvtári vasállványok	388
VÁLTOZÁSOK A MAGYARORSZÁGI NYOMDÁKNÁL 1908. január 1-től október	
31-ig	192, 288, 391
NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ	392

MELLÉKLET:

A hazai nyomdák 1907-ben	1—16
A hazai hírlapirodalom 1907-ben -- I. Hírlapok <i>Kereszty István</i> -tól.	
— II. Folyóiratok <i>Horváth Ignác</i> -tól	1—21



KÉT CORVIN-KÉZIRAT.

(Két melléklettel és három szöveggéppel.)

VARJÚ ELEMÉRTŐL.

A Magyar Tudományos Akadémia 1905-ben pályázatot hirdetett a Corvina történetének megírására. Ez annyit jelent, hogy az Akadémia befejezettnek tekintette a Mátyás könyvtárát illető kutatásokat, s elérkezettnek látta az időt, a mikor a magyar nemzet multjának ezt a sajátos és nevezetes jelenségét kimerítő monografiában le lehet tárgyalni.

A Corvinával a külföldi tudós-világ szinte Mátyás ideje óta foglalkozik. Már alapítása idején akkora híre volt, a minőt — a köztudományosság szempontjától — meg nem érdemelt, s alapítója halála után, mikor rövid idő alatt szétbomlott, valóságos legendákat költöttek róla. A tudósok gyarló másolataiban keresték egyik-másik régi író legjobb szövegét, ókori írók elveszettnek hitt munkáit kutatták kötetei között, *Festus*, *Livius* hiányzó decasait, persze hiában. Később a kéziratokat pazar kiállításuk miatt keresték s mint a művészi ipar remekéivel foglalkoztak velük. Az érdeklődés ma sem csökkent s alig van év, hogy itt, vagy ott ne írának valamit a nagy *Hunyadi* Mátyás könyvtáráról illetve, annak maradványairól.

Hazánkban jó későn kezdenek a Corvina iránt érdeklődni. Tudományos szempontból a XVIII. század vége előtt nem foglalkoznak vele, legfőképen azért nem, mert teljesen hiányzott az anyag, miután a nagy király könyveiből saját honában csak itt-ott lappangott egy-egy igen szerény darab. Még a kik írnak is róla, csak a külföldi tudósításokat követik. Önállóan és behatóan először *Horvát* István tanulmányozza a Corvina kérdését összeállítva a valódi és állítólagos Corvin-kódekszeknek a maga korában igen teljesnek mondható jegyzékét. Sajnos, mint a csodás szor-

galmú tudós munkáinak legnagyobb része, ezek a jegyzetei is kiadatlanok maradtak s így hatásuk sem volt. Épp így kiadatlanok maradtak *Horvát* legbuzgóbb követőjének, *Rómer* Flórisnak a Corvinát illető becses jegyzetei is, pedig ő már kevés híján 100 kétségtelen s körülbelül ugyanannyi kétséges darabjáról állított össze — javarészből közvetlen észleletein alapuló — jegyzéket. Mellette s utána a legkiválóbb kutatók: *Fraknoi* Vilmos, *Ábel* Jenő és *Csontos* János, a kik feljárták a Nyugat minden nagyobb könyvtárát, keresve az egykor nagy gazdagságú tudós könyvtár szétszórta maradványait.

E tudósok fáradozásai igen sok érdekes és becses apró adatot s több, előbb nem ismert Corvin-kéziratot hoztak napvilágra. Azonban egyikük sem tudott olyan adatok birtokába jutni, melyek képessé tették volna arra, hogy a könyvtár történetét illető fontos kérdések közül bár csak egyre is meg tudjon felelni. Valamennyi eddig napfényre jutott adat sem tud megbízható felvilágosítást adni arról, hogy *mi czélból, micsoda eszközökkel, minő elvek szerint* gyűjtötte össze könyvtárát Mátyás király; *mi volt gyűjteményében, hány darabból állott az, mennyi maradt belőle, hol vannak a meglevő darabjai?* Jól megnézve az eredményeket, konstatálnunk kell, hogy az utolsó 30 év alatt alig haladt valamit előre a kérdés a megfejtés felé; mindössze az ismert, vagy helyesebben az irodalmilag ismertetett kéziratok száma növekedett meg; ez sem valami nagyon.

Tanulságos összevetni az egyes kutatók által ismert Corvin-kódekszek számát, hogy világosan lássuk, minő lassan haladunk előre a Corvina megismerésében. 1840-ben *Budik* 59-et (köztük 48 valóságosat), ugyanakkor *Horvát* István körülbelül 80-at, 1848-ban *Vogel* 100-at (fele kétséges), 1878-ban *Rómer* 94 biztosat, *Fischer* csak 62 biztosat, de emellett 53 valószínűt, *Csontos* 1881-ben 107-et, 1895-ben 145-öt ismer. Megjegyzendő, hogy az utóbbi szám téves, mert — hogy egyebet ne említsünk — a Magyar Nemzeti Múzeumnak nem 15 — mint *Csontos* számítja — hanem csak 11 Corvinkódeksze van; ezekből is egy a legújabb szerzemények közé tartozik.

Bizony ez elég szegényes eredmény, kivált ha tekintetbe vesszük, hogy közvetlen szomszédságunkban Bécsben olyan könyvtár van, melyet egykor Maxmilián császár Mátyás király könyvtá-

rának maradványaiból alapított. Az okot könnyű megtalálni, ha átnézzük a Corvináról megjelent közleményeinket: *a kutatások nem voltak rendszeresek*. A tett »felfedezések« részben abból állottak, hogy a régiiek, főként *Denis* és *Horvát* István feledésbe ment feljegyzései alapján előkeresték a Corvinába tartozóknak vélt kéziratokat, a közismert kriteriumok (kötés és czimer) alapján hiteles, vagy kétséges voltukat megállapították, aztán jól-rosszul leírták őket; részben pedig a véletlen vetett felszínre egy-egy azelőtt ismeretlen darabot.

Mit érnek, ha a teljességet nézzük, a Corvina történetének előmunkálatai, azt legjobban mutatja az a tény, hogy egy része a *Denis* és *Horvát* István ismerte biztos Corvin-kéziratoknak még mai napig is puszta címével szerepel irodalmunkban s pontosan, könyvészetileg leírva még sehol sincs.

Ilyen körülmények között a Corvina történetének megírásába belefogni legalább is kétes értékű vállalkozás. Minden véletlen felfedezés -- a melyekre pedig mindaddig, a míg az európai nagy könyvtárak rendszeres és megbízható átvizsgálása meg nem történik, teljes joggal számíthatunk -- teljesen megváltoztathatja Mátyás könyvtáráról táplált nézeteinket. Elég ha dr. *Schönherr* Gyula nagyfontosságú felfedezésére a magyar gloszszás Corvin-kódekszre rámutatunk.

Felesleges lenne több érvet felhoznunk amaz állításunk mellett, hogy *az Akadémia által a Corvina történetének megírására kitűzött pályázat korai volt*. Az eredmény, helyesebben a teljes eredménytelenség is erre mutat. Nem lehet eléggé méltányolnunk, hogy a M. Tud. Akadémia a Corvina ügyének tisztázását kezébe vette; nemzeti kötelesség egykori fényes kultúránk ezen legszebb emlékének a teljes felderítése. Azonban erős és jogosult kétségeink vannak arra nézve, elérjük-e ilyen módon a kitűzött célt? Ugy véljük, hogy az első és főfeladat lett volna a kutatások folytatása, még pedig az eddigieknél rendszeresebben és több munkaerővel. Azután, ha mindazoknak a könyvtáraknak, a melyekbe Corvin-kéziratok juthattak a leggondosabb átbuvárolása megtörtént, meg kellett volna íratni a Corvina kimerítő könyvészetét. Ha ez megtörtént s ha a kiadott könyvészet alapján a külföld is hozzászólhatott a kérdéshez, kiegészíthette s megrostálhatta anyagunkat, akkor, de csakis akkor

kellett volna megkeresni, akár pályázat útján, akár másként azt azt embert, a ki hivatott felderíteni s megírni legnagyobb királyunk legszebb és legmaradandóbb emlékü alkotása történetét.

Ám ha nem így történt a dolog, ha visszajáról fogtak is hozzá, az nem akadály, sőt ellenkezőleg, egyenesen ok arra, hogy folytassuk a Corvinát illető kutatásokat, a melyek három évtizeddel ezelőtt éppen a Magyar Könyvszemle hasábjain indultak meg. Minden megismertetett Corvin-kódeksz egy lépéssel visz bennünket előre s megkönnyíti azoknak a munkáját, a kik egykor a rendszeres és végleges kutatás munkáját fogják végezni.

A Corvinának az ismertetéséhez óhajtok magam is valamicskével járulni, a mikor az alábbiakban két igen becses kéziratát szóban és képbemutatatom. Egyik sem tartozik a teljesen ismeretlenek közé; az elsőről *Denis* emlékezett meg röviden majd másfélszáz évvel ezelőtt, a másikat néhány év előtt — persze nem magyar szempontból — egy német folyóiratban ismertették. Magyar szakember azonban nem érdemesítette őket figyelemre, holott mindkettő új, eddig nem ismert adatokat nyújt a Mátyás könyvtárának megismeréséhez. Az egyik a messze Franciaországból jutott a Corvinába, olyan földről, a honnan eddig egyetlen Corvin-kéziratot se származtattunk. Ki hitte volna, hogy a nagy király számára nem csak Itália és az osztrák tartományok, még a gallok országának miniátorai is dolgoztak? — A másik kézirat talán még érdekesebb útra irányít. Ezt — ha minden valószínűség nem csal — királyi elődeitől örökölte Mátyás, a kik közt Zsigmond oly családból eredt, a melyben a könyvek iránti szeretet valósággal apáról fiura szállt. Adataink vannak rá, hogy éppen Zsigmond nagy kedvelője volt a szép kódekszeknek, s bizonyosan nem rajta mult, hogy Mátyás király trónraléptekor nem talált Európa egyik leggazdagabb könyvgyűjteményére a budai királyi palotában.

Mindkét kézirat a bécsi udvari könyvtárban őriztetik, a hol más irányú kutatásaim közben jutottak kezembe. A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának igazgatósága kérésre fényképfelvételeket készítettetett róluk; ezeknek kisebbített reprodukcióit, bár csak halvány fogalmat adnak az eredetiről, a Magyar Könyvszemle szerkesztősége volt szíves megcsináltatni.

I.

Mátyás király antifonáléja.

Ennek a kódexsznek első nevezetessége, hogy bár a legszebb Corvin-kéziratok közül való s közel másfél száz év óta emlegetik az irodalomban, pontosabb leírását még senki sem adta. Először *Denis* ismertette igen röviden,¹ azt állítva róla, hogy mindjárt Mátyás halála után Bécsbe került *Cuspinianus* vagy *Brassicanus* útján. Az utána következők mind az ő szavait kivonatolják; egy sincs, a ki megvizsgálta volna. A magyar irodalomban csak annyiban szerepel, hogy benne van a *Csontos* 1881-iki jegyzékében,² szintén *Denis* után. Hogy a Corvina iránt érdeklődő kutatók miért mellőzték, nem lehet megérteni; mellette sok kevésbé érdekes és semmi újat nem nyújtó Corvin-kéziratot leírtak; ezt hallgatással mellőzték. E hiányt akarjuk most pótolni az Antifonale tüzetes leírásával.

Czíme nem volt; a melyet most visel, azt *Denis* adta neki, tartalma után: Antiphonae, quae in missae sacrificio diebus dominicis dicuntur. Ez a cím azonban nem felel meg a tartalomnak, miután nemesak vasárnapi, hanem egyéb ünnepekre való antifonák is vannak a kötetben. Száma 1769. (Theol. 18.), mely szám alatt czíme a bécsi udvari könyvtár kéziratainak lajstromában (I. köt. 288. l.) is megtalálható. Nagy ívrétű, 201 levelet tartalmazó kötet, a melynek ma is hatalmas lapszélei vannak, daczára hogy már nincs eredeti kötésében s a második bekötésnél újra körülválták. Mai egyszerű barna bőrkötését a XVIII. században nyerte; ezen a kétféjű sas és az udvari könyvtár szokott jelbetűi láthatók:

E. A. B. C. V.
17 G. L. B. V. S. B. 55.

(Ex Augusta Bibliotheca Caesarea Vindobonensis. Gerardus Liber Baro Van Svieten Bibliothecarius. 1755.)

¹ Michael *Denis*, Codices manuscripti theologici latini bibliothecae Palatinae Vindobonensis. Vol. I. pars 3. nr. 827.

² Magyar Könyvszemle, VI. évf. 154. lap.

A kézirat nagy gót minuszkulákkal van írva, oly módon, hogy minden szövegsora egy-egy Gregoriánus hangjegysorral váltakozik. Ha írása nem mutatná, a kezdőlapjára festett magyar és nápolyi címerek bizonyítanak, hogy készítése a XV. század végső harmadára, közelebről az 1477—1490 közötti évekre esik. Rendkívül gazdagon van miniálva, miután nem kevesebb mint *negyvenhat* átlag 15 □ cm. nagyságú képes kezdőbetű, egy rendkívül fényes díszlap és rengeteg kisebb, arabeszkes initiale díszíti. Pompáját tekintve e kódexsz a Corvina eddig ismert legfényesebb darabjaival mérkőzhetik, ezzel azonban nem akarjuk azt mondani, hogy művészi szempontból is a legelsők közé tartozik.

A nagy kezdőket bátran önálló illusztrációknak nevezhetnők, miután rajtuk a betű csak arra szolgál, hogy keretet képezzen egy-egy a szöveghez illő kép körül.

Kódexszünk nem a díszlappal kezdődik. Ezt megelőzi két teljesen azonos írású levél, a melyek közül az első (1^a lap) minden nagy initiale nélkül így kezdődik: *Hic cantores solempniter incipiunt subscriptum: Kyrie leison* (így!). *Quo incepto sacerdos cum ministris rediens facit confessionem debitam in loco consveto et ascendit postmodum ad altare.* Erre a vörösbetűs címre a nagyszombatra rendelt antifonák következnek, a megfelelő hangegyekkel. Az oldalt négy kisebb, egyenként kb. 4 □ cm. nagyságú kezdőbetű díszíti (három K és egy C), a melyek stílusukra nézve a kötet összes többi kezdőbetűitől elütnek és csak a 7^a lapon levő nagy initialéval egyeznek meg. E betűk tiszta rakott aranyalagra vannak festve, testük stilizált virágból és lombból van szerkesztve, s első pillantásra látható, hogy készítőjük a felső-itáliai miniátorok iskolájából való.

Már az 1^b és a következő lapok kisebb kezdőbetűi merőben más, Közép- és Nyugat-Európában divott izlés termékei. Ezeknél az alap kivétel nélkül bíbor vagy kék, mindig ellentétes színben festett betűvel. Úgy az alap, mint a betű szárai damaszkolva vannak; a kék fehérrel, a bíbor arannyal. A damaszkolás helyére néha arannyal rajzolt virágokat, arczokat vagy alakokat alkalmazott a festő, a kinek formakészlete, ötletessége kiapadhatatlannak látszik.

A 3^a l. a díszlap. (l. 1. melléklet) Ezt a belső és felső oldalon keskenyebb, kívül és alul mintegy négy ujjnyi széles, remekül festett



Mátyás király antifonáléjának 8a lapja.



keret foglalja be, a melyen belül hatalmas (22,5 × 20 cm.), a bekerített résznek nagyobb részét elfoglaló kép van. A kép a szövegnek megfelelően (*Resurrexi et adhuc tecum sum*) az Üdvözítő feltámadását ábrázolja elég naiv módon. Messzenyúló tájképen, melynek háttérében kanyargó folyó mellett épült tornyos város látszik, legelől a kőkoporsóból imént kilépett Krisztus áll, egyetlen vörös palástba öltözve, áldásra emelt jobbal, balkezében lobogós keresztet tartva. Mögötte a virágos mezőn áll a kőkoporsó, hozzátámasztott fedelével, e körül négy katona ül; kettő alszik, egy éppen ébredőben van, a negyedik pedig csodálkozást kifejező mozdulattal tekint a sebhelyes Istenfiára. Hátrább, a kiterjedt tájképbe illesztve, kisebb jelenetek foglalnak helyet: Krisztus és Péter találkozása a feltámadás után, odébb, a városból kanyargó úton, a három szent asszony fehérbe öltözött alakja; jobbról a Golgota, mint magas sziklacsúcs, tetején a három keresztfa, közülök a középső üres, a hegy lábánál Krisztus mint kertész, a mint Mária Magdolnával megismerteti magát. Az egész fölé derülten ragyogó kék égbolt borúl.

A kép különösen színeivel hat, a melyek üdébbek, csillogóbbak már nem lehetnének; e mellett a kifogástalan perspektívájú tájkép vesztegeti meg a szemlélőt, úgy hogy a rajzbeli igen nagy gyarlóságok alig tűnnek fel. Ott, a hol a miniátor apró alakokkal dolgozik, kevés kifogást tehetünk ellene; az előtte nagyobbarányú alakjainál azonban cserbenhagyja művészete: a koporsó csodálatosan el van rajzolva, az emberi alakok mozdulatai ügyetlenek, arcaik semmitmondók, üresek.

A keret minden tekintetben felette áll a képnek, akár a kompozíciót, akár a kivittelt tekintjük. Alapja körös-körül világos szürke, a melyen az aranynyal dúsan meghintett szindús lombozat kitünően érvényesül. A keretet a sarkakra alkalmazott három nagyobb és egy kisebb medaillon négy részre tagolja. A felső keskeny lécznek gerinczét szarufák módjára állított ágessonkos arany fatörzsekből alkotja meg a művész, s az így keletkezett háromszögeket részben a törzsekből eredő stilizált lombozattal, részben közbeillesztett emberi s állati alakokkal tölti ki. A másik három rész vázát rendkívül dúsan kiképzett stilizált, de természetes virágszálakkal is megrakott kúszó lombozat alkotja, ügyesen közbeszótt humoros alakokkal, lepkékkel, madarakkal, egyszóval igazi francia dróleriekkal megrakva. Az aprócska alakok

közt tülkölő vadászt látunk kopójával, alább koronás szüzet, a ki felé hófehér egyszarvú dőf, gyikokkal játszó oroszlánt (körbe foglalva), majmokat, fegyverbe öltözött medvét s vaddisznót, lantot s hárfát pengető angyalokat stb. az alsó lécz a legtarkább; ezen egyfelől viaskodó katonák apró alakjai, másfelől hanczúzó nőalakok, akiknek meztelenségét még fügefalevél sem takarja, teszik élénkebbé a tarka lomb- s virágfonadékot. A széldíszítmény közepén a lombozatból kékruhás, kiterjesztett szárnyú angyal emelkedik ki, kinyújtott kezeivel egy-egy, a mellette kanyargó ágakra támasztott kerekaljú pajzsot tartva. Az egyik pajzson Mátyás király kifogástalanul festett czímere, a másikon Beatrix királynée látható, jelezve a fényes kézirat hajdani birtokosainak kilétét.

A sarkokra helyezett medaillonokban önálló apró képek foglalnak helyet. A bal felső sarokban levőn a Jónást elnyelő csethálnak a tengerből kiemelkedő feje látható; a másik sarkon levőben a háttérbeli város kapuit viszi egy pánczélos, görbeszablyás vitéz. Alúl balról Lázár feltámasztása, jobbról ügyesen megfestett parányi intérieurben talán Tamás históriájából vett jelenet látható.

Az első nagy kezdőbetű a 7^a lapon van (1. kép). A hatalmas (18 × 18 cm.) initiale arany alapra van helyezve; maga a betű (I) a bal félen áll, reneszánsz ízlésű oszlop alakjában; a belőle kiágazó díszítmények a hozzá csatlakozó képet foglalják be. Ez messze elnyúló derűs tájéket ábrázol, a melynek előterében befelé kanyarodó ösvényen előre lépkedő csoport látható; csupa hosszú köntösű, komoly ábrázatú, szakállas férfi, a kiket csúcsos füvegek zsidókul jelölnek meg. Az elől haladónak füvegén vékony abroncsú korona, kezében pedig keskeny mondatszalog a zoltár kezdőszavaival INTRODVXIT NOS DOMINVS (t. i. *in terram fluentem lac et mel* . . .) Nem nehéz kitalálni, hogy a csoporttal az Egiptomból menekült s új hazájukba érkező zsidók vezéreit óhajtotta a művész bemutatni. Fejük felett a kék égből bibor angyalféjek által környezve az Atyaisten alakja emelkedik ki, baljában országalmával, jobbját áldásra emelve. Hogy az Írás *lac et mel* szavait is megörökítse a festő, az előtérbe méhkest, a hátul emelkedő erdős hegy oldalára pedig kecskéit fejő pásztort helyezett.

A képecske a maga korának legjobb termékei közül való. Némi modorosságtól eltekintve, a művész remeket alkotott; alak-

jainak arányai kifogástalanok, az arcok kifejezőek, jellegzetesek, a ruhák redőzete lágy és nemes, a technika kifogástalan, úgy hogy a készítőt, a ki nyilván a szienai iskola tanítványa, a legjelesebb miniátorok közé kell soroznunk.



1. kép. I kezdőbetű Mátvás király antifonáléja 7^a lapjáról.

Sajnos, ettől a művésztől ez egynél több initiale nincs az Antifonáléban, épp úgy, mint a hogy a Corvina eddig ismert darabjainak egyikében sem találkozunk alkotásaival. Kéziratunk többi képei egytől-egyik ugyanazon miniátortól valók, a ki a díszlapot festette. Ezek a képek így következnek:

10^a l. Nagy A betű, az e napi zsoltár kezdőszavához: *Aqua sapientiae potavit eos...* Hozzá a művész illusztrációul forrást rajzol, körötte tíz alakkal, kik között öltözetükről felismerhetők:

a pápa, bibornok, fejedelem, nemes, a tudós, a polgár, két földműves; valamennyien a forrásból isznak. A király *arany lilomos kék palástot visel*. A kép háttérében hulló zápor fátyolán át tornyos város látszik; a zápor az előtérbeli csoport feje felett lebegő felhőből hull, a mely a magasságban trónoló Atyaisten számolyául is szolgál.

A miniátor, a kit a díszlap képeinek elrajzolt alakjai nem a legkedvezőbb színben tüntettek fel, itt sokkal kifogástalanabban dolgozott. Alakjainak rajza jó; valamennyi ügyesen van jellemezve, valósággal egyéni arcokkal. Művésznünk nem idealizál, mint a 7^a lap initialejének itáliai mestere: ő, mint általában a francziák és németalföldiek, verista, a ki a pápát s a polgárt megnyult, sovány, szinte visszataszító arcczal festi meg. Színei tündöklők, technikája bámulatos; a záporosó, vagy az alakokat visszatükröző forrás megérezkítésében páratlan ügyességet tanúsít.

14^a l. A zsolttár *Venite, benedicti patris mei* szavaihoz készült kép új oldalról, mint a csoportosítás nagy mesterét mutatja be művésznünket. Balról magas, egész az édig érő toronyba vonul fel az üdvözülteknek csupa meztelen alakokból álló tömege; jobbról kopár sziklán az ördögök az elkárhozottakat dolgozzák meg a kínzások minden nemével.

17^b l. Mozgalmas kép igen sok alakkal: az izraelitákat üldöző egiptomiaknak a rózsaszínnel festett Vörös-tengerbe fulladása.

22^a l. Az előbbi jelenet folytatása. Az elsülyedt egiptomiakból már csak a sisakok hegyei s a lándzsák csúcsai látszanak; a parton néhány zsidó térdel a felhőkből kilátszó Úrnak hálát adva. Sem a kompozíció, sem a kivitel nem kifogástalan; messze mögötte marad az előbbi képnek.

26^a l. A többinél jóval kisebb kezdő E a zsolttár ezen szavaihoz: *Eduxit Dominus populum suum*; a betűben levő képen az angyaloktól környezett Krisztus kézenfogva vezeti sz. Pétert, utánuk nagy sokaság tolong.

30^a l. *Quasimodo geniti infantes* kezdetű zsolttárhoz nagy kezdő Q, a melynek farka fél liliomban végződik. A betűben templom belseje látszik, keresztelő-kúttal, a mely előtt csecsemő fekszik; mögötte félkörben pápa, bibornok, király és más alakok állanak.

33^b l. *Misericordia Domini plena est terra* kezdethez nagy gótikus **M**, a melynek felső gömbölyű vonala szivárványt utánoz; belefoglalva a föld látható, mint kiterjedt madártávlati tájkép; elől Krisztus nagy alakja áll, áldásra terjesztett kezekkel s ugyanazon kifejezéstelen arczczal, a melylyel a díszlap nagy képén ábrázoltatik.

37^b l. A *Jubilare Deo omnis terra* kezdetű LXV. zsoltárhoz szolgáló kép: mélyen nyúló tájék balfelén nyitott épület, úgy ez, mint a jobboldali mező telve imádkozó alakokkal; középen oszlop tetejére helyezett oltár felett a tiarás Atyaisten trónol.

41^a l. A XCVII. zsoltárhoz *Cantate Domino canticum novum* készült kép két részre oszlik; egyik fele tájék, benne a halottakat támasztó és bénákat gyógyító Jézus, a másik félben templom belseje, hangjegyes karkönyvből éneklő csapattal. A kép a kevésbbé sikerültek közé tartozik.

45^a l. Eredeti felfogásról tanuskodó kép a zsoltárok ezen helyéhez: *Vocem jucunditatis annunciate*. Tájrézlet, melynek egyik sarkában a pokol kapuja látható, a mint azt Krisztus kereszttjével tördeli; a többi részen a legkülönbözőbb szétszórta álló alakok, valamennyien olyan helyzetben, mintha hirdetnének valamit. Egy hegyes süvegű zsidó harsonát fúj, egy pásztor előre nyujtott karokkal kiáltoz, egy tanár a szószekből beszél, stb.

50^a l. E lapon kivételesen nem a zsoltár szavaihoz (Exaudivit de templo suo vocem meam. XVII. zolt 7. vers), hanem a címhez: »*In letaniis maioribus introitus*« alkalmazza a miniátor a képet. A betüben zárda-udvart látunk, nyitott boltíves folyosóval és oldalt álló egyházzal; a folyosóról körmenet kanyarodik ki s tart a templom felé. Elöl két pap a szentségházat viszi vállán, utánuk diakonusok között a püspök jön, végül a nép. Mozgalmas, szépen megfestett kép; valóságos művelődéstörténeti forrás.

54^a l. Az Úr mennybemenetele ünnepére illő antifonák kezdőképe nem is ábrázolhat mást, mint Krisztus visszatérését a mennyekbe. A kép közepét maga a szikla foglalja el; a körötte térdelő alakok igen ügyesen megfestett csoportja mellett szinte bosszantóan hat a szokott modorú ábrázolás, a mely a hegy fölött lebegő felhőből csupán Krisztus urunk két mezítelen lábát engedi kilógni.

58^a l. A XXVI. zsoltár 7. verséhez: *Exaudi vocem meam, qua clamavi ad te* Dávid királyt festi meg a miniátor, saját korának viseletében, a mint diszes szobában térdelve szívét ajánlja fel az előtte álló Jézusnak. Jól sikerült kép.

64^a l. A pünkösdi szertartáshoz tartozó antifonák élén a tüzes nyelvek leszállását látjuk. Ügyes elrendezésű kép, a melyeknek értékét azonban az arczok torz volta nagyon leszállítja.

69^b l. *Cibavit eos ex adipe frumenti* kezdetű zsoltárvershez szolgáló nagy C, a melyben azonban nem a psalmus szavaira vonatkozó, hanem a pünkösdkor tartatni szokott ünnepi körmenetet ábrázoló nagy művelődéstörténeti értékkel bíró kép talál helyet. (2. kép) A színtér templom vagy zárda udvara, a melyen félkörben a menet halad. Elöl három zenész megy, egy harsonás, egy lantos és egy sipos, a ki félkezével dobot ver; utánuk négy diakonus által emelt mennyezet alatt szentséget vivő püspök halad; ezt különféle öltözetű férfiak követik, kezükben hosszú nyelű gyertyatartókra tűzött égő gyertyákkal. Jobbról favazas, goblénnel borított páholyból király és királyné udvari népükkel egyetemben nézik a menetet.

72^a l. Érdekes kép a zsoltár eme szavaihoz: *Accipite jucunditatem gloriae vestrae*. Alul falövezte kertben embercsoport: császár, király, egyháziak, világiak, nők vegyesen; felettük felhőkön lebeg a »mennyország« mint bekerített város, a melynek közepén az Úr trónol, kapuja előtt pedig sz. Péter áll a kulcsokkal.

76^a l. A zsoltárnak *Repletur os meum laude tua* szavaihoz ismét Dávid királyt festi le a művész. Szép tájékon vízövezte kastély áll, tornyának ablakából hajlik ki a király, könyörgésre kulcsolt kezekkel tekintetét az égen lebegő atyaistenre emelve. E jelenettel merő ellentétben a palota udvarán három diszes öltözetű nő beszélget. A képen az építészeti részletek kevésbé, az alakok ellenben igen jól sikerültek.

79^b l. A zsoltár kezdősorához: *Caritas Dei diffusa est in cordibus vestris* Melchisedek áldozatát kapjuk illusztráció gyanánt.

86^a l. A pünkösdi utáni első vasárnaphoz tartozó zsoltár elé (*Domine in tua misericordia speravi*) újból a zsoltárszerző király képe járul. A királyi öltözetű Dávid az előtérben imádkozik; a háttérben hatalmas tornyos város.

96^b l. Úrnapijára (in festo Sacratissimi Corporis Christi) a már egyszer felhasznált LXXX. zsolt. 17. verse: *Cibavit eos ex adipe frumenti* szolgáltat anyagot a képhez. Mint fentebb láttuk, előszörre nem a zsoltár szavait használja fel a művész; most ezeket érzékíti meg, a mikor méhesekkel környezett kertet tár elénk, két asztalnál lakomázó alakokkal (férfiak, nők, gyermekek);



2. kép. C kezdőbetű Mátyás király antifonáléja 69^b lapján.

az égből egyfelől manna hull, másfelől valami fehér csomók potyognak, a melyeket egy asszony tálba fog fel. Igen szépen festett képecske.

95^a l. A zsoltár kezdete: *Laetus est Dominus protector meus*. A kép sziklás tájéket ábrázol; egyik felén várkapu látszik, a melyből pánczélos lovasok nagy csapata özönlik ki; a másik oldalon hegycsúcs emelkedik, oldalán nyitott szájú barlang, zsu-folva pánczélos vitézekkel; a nyílás előtt két vitéz beszélget. Mi összefüggésben áll itt a szöveg s a kép, nem tudom.

99^a l. Az előbbihez igen hasonló kép a zsoltár ezen szavai mellett: *Respice in me et miserere mei*. Csinos tájkép, balról nagy várkastélyllyal, középen kanyargó folyó mentén messzire húzódó úttal. A vár kapuján lovag-csapat léptet ki; előttük az úton három gyalog fegyveres beszélget.

103^a l. A kép itt sem függ össze a szöveggel, a mely így kezdődik: *Dominus illuminatio mea et salus mea*. A D betűben fényes királyi termet látunk, ennek közepén őszhajú királyt trónon ülve, körötte udvari népet, pánczélos testőröket, lefelől pedig egy-egy asztalnál ülve jobbról pénzváltót, balról ékszerészt. Sikerült kép.

107^a l. *Exaudi Domine vocem meam*. Hozzá illusztrációul Dávid király (ezúttal negyedszer) a mint királyi termében térdreborulva imádkozik. A kevésbbé jó képek közül való.

111^a l. A zsoltárhoz: *Dominus fortitudo plebis suae* szabadban feszület előtt imádkozó csoportot fest a miniátor.

115^b l. A XLVI. zsoltár kezdősora: *Omnes gentes plaudite* a következő képpel van diszitve: nyílt tájékon az előtérben nagy tömeg ember áll, benne pápa, király, egyháziak, világiak, nők, valamennyien felfelé nyujtott karokkal *tapsolnak*; fejük felett, a felhőkben a tiarás Atyaisten látható, palossal és országalmával. A csoportozat kitűnően sikerült.

119^b l. Kezdeté: *Suscepimus Deus misericordiam tuam*. A képen elől kerek oszlopcsarnokban liliomszálat tartó női alak: *Misericordia* áll; hátul magas sziklacsúcson levő templom ajtajánál az Atyaisten.

123^b l. Dávid király képe ötödször is, ezen szavakhoz: *Ecce Deus adjuvat me et Dominus susceptor est animae meae*. Templomban térdelő őszhajú férfialak, a mint meztelen csecsemő képében ábrázolt lelkét Istennek felajánlja. Sokszor ismételt, rendesen az első zsoltár kezdetéhez alkalmazott kép, igen szép kivitelben.

127^b l. A zsoltárhoz: *Dum clamarem ad Dominum exaudivit vocem meam* alig illő, de egyébként igen érdekes kép. Nyitott oszlopcsarnokban, a melynek messze terjedő remek tájék szolgál háttérül, hosszú szakállú férfi térdelve imádkozik, szemeit a felhők közt látszó Atyához emelve. Mellette terített asztal áll. Érdekes művelődéstörténeti adat, mi volt az előkelő ember étkező asztalának a felszerelése. Az asztalt finom fehér damaszt-abrosz borítja; van rajta egy óntál két sült madárral, egy négyszögletű

öntányér, hasonló anyagból készült sötartó, kés, két zsemlye és két asztalkendő. Az asztal mellett ónhütőben két fedeles aranykancsó, egy négyszögletű székecskén pedig *üvegkanna* és *üveg-pohár*, nagy ritkaságok még ebben a korban. A kötet legszebb képei közé tartozik.

132^a l. A pünkösöd utáni XI. vasárnapra rendelt antifona kezdete így hangzik: *Deus in loco sancto suo, Deus, qui inhabitare fecit unanimes in domo*. . . A hozzá tartozó kezdőkép fallal övezett város belsejét ábrázolja, melybe részint a falon át létrával, részint a kapukon keresztül pánczélos vitézek törnek be. Elöl egy császár és egy király (koronáikról felismerhetők) egymás vállára tett kezekkel állanak. A kép a gyarlóbbak közül való; rajta az emberi alakok, mint akár a száz évvel régebb miniatúrák képeken, mégegyszer akkorák, mint az épületek. Sajátságos jelenség kódekszünk festőjénél, a ki helyenként korának legmodernebbjei közé tartozónak mutatja magát.

136^b l. A kép semmi vonatkozásban sincs a zsoldár savaival: *Deus in adiutorium meum intende* . . . Az előtérben város látszik, melynek kapuján lovag-csapat robot ki; a háttér felé kanyargó úton egy pánczélos vitéz holtteste fekszik, vére pirosra festi a földet, mellette görbe szablya hever; hátrább egy hegy tövében álló fán felakasztott pánczélos lóg, messze a távolban lovascsapat vágat.

141^b l. Az antifona kezdete: *Respice Domine in testamentum tuum et animas pauperum tuorum*. . . A képen téglából épült hatalmas torony, három nyitott kapuval. A teteje omladozó félben van; benne trónoló király látszik, a kihez mindenik kapuban egy-egy emberi alak imádkozik.

145^b l. *Protector noster aspice Deus* . . . A hozzá tartozó kép felső, nagyobbik felét felhőkön lebegő arany-falú kastély foglalja el, téres udvarán a trónoló Atyaistennel; a kirakott udvar minden kölapján egy-egy drágakő vagy gyöngy fekszik. Szélről két angyal látható, az egyik írotáblát tart, a másik hosszú ülőpadra (nyilván az üdvözlendők részére) párnákat rak. Alul madártávlatból tekintett tájék látszik.

149^a l. Az antifona kezdete: *Inclina Domine aurem tuam ad me*. A képen balról várkastély látszik, jobbról térdeplőn imádkozó uralkodó, a ki szemeit a felhőkől kitekintő Úr felé fordítja.

153^a l. *Miserere mei Domine, quoniam ad te clamavi...*
 A kép tárgya nehezen hozható a zsoltárral kapcsolatba. Zöldelő domb tetején két térdelő pánczélos vitéz a mennyből kitekintő (ügyetlenül ábrázolt) Atyaistenhez fordulva imádkozik; a domb felé két oldalról lovas-csapat s elszórtan gyalogosok közelednek. Ez utóbbiak közt éppen az előtérben egy török vitéz látható, hosszú köntösben, turbánnal és erősen görbült szablyával. (3. kép).

158^a l. Az antifona eme szavaihoz: *Justus es Domine et rectum iudicium fac cum servo tuo* e lapon igen különös kép járul, a mely azonban mint festmény a jobbak közé tartozik. Fényes termet ábrázol a művész, a melynek egyik falánál oltár áll, két hálványnyal (mezitelen férfi és fekvő bika ércz-szobra); az oltár lépcsőjénél különös (bizonyosan keletiesnek gondolt) öltözetű katona görbe szablyájával egy letepert s már több sebből vérző turbános alakra sújt le. Hátral fegyveres testőr áll, mint a jelenet közömbös szemlélője.

161^a l. *Exultate Deo adjutori nostro...* Tájékép, az előtérben trombitáló s éneklő zsidókkal, a kik csúcsos fëvegeikről megismerhetők.

165^b l. Itt is igen különös és megmagyarázhatatlan képet találunk a zsoltáros eme szavai mellett: *Letetur os querentium Dominum*. A képen téglából rakott kemence tetején zöld turbános, lila köntösű ősz férfi felcsapó lángok között kinlódik; alul két hóhér a kemenczét fűti; köröttük király udvari népével együtt.

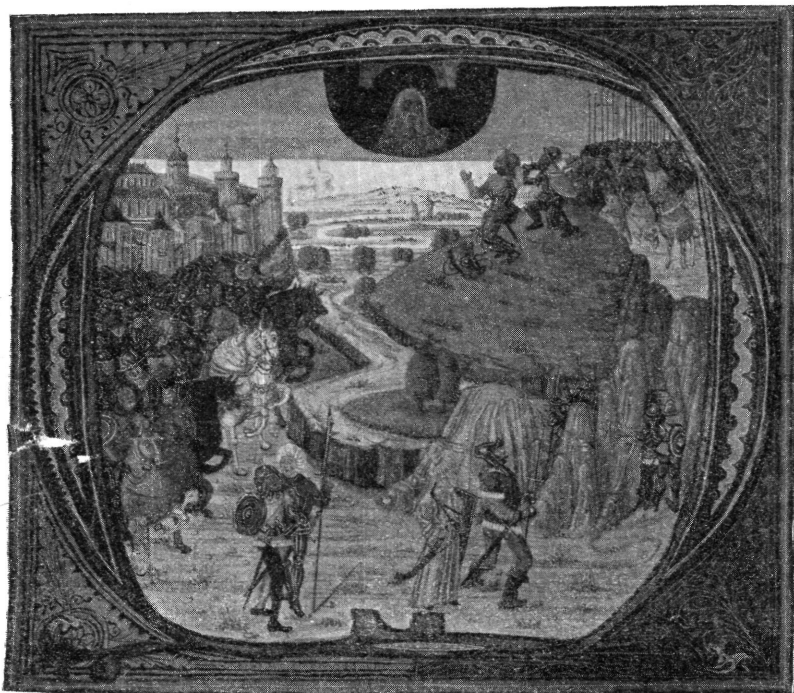
168^a *Venite, adoremus Deum*. E szavaknak megfelel a kép, a mely Mózeset ábrázolja, a mint a köréje sereglő zsidóknak a felhőkől kitekintő Urat mutatja. Igen szép képecske.

176^a l. *Da pacem Domine sustinentibus te...* A hozzá tartozó képen fallal körükerített kéttornyos gót templom udvarában négy palástos alak (kettőn csúcsos zsidó-süveg) hajlongva (zsidó módra) imádkozik.

180^a l. A zsoltárhoz (*Salus populi ego sum, dicit Dominus*) illő kép: hegy tetején Mózes Istentől a kötáblákat veszi át; a hegy lábánál két férfi és két nő imádkozik.

184^a l. A pünkösöd utáni huszadik vasárnap antifonája így kezdődik: *Omnia quae fecisti nobis Domine in vero iudicio*

fecisti. A nagy O, illetve a belefoglalt kép a középkori felfogás szerinti mindenséget ábrázolja. A kör három részre oszlik: felső szelete az égboltozat, az alsó tenger, a középső haránt tojásdad rész a föld, a melyet tájkép jelképez. Ez az egész kövecses talajon áll, mellette balról cséphadaróval fegyverzett pánczélos vitéz, jobbról imádkozó női alak, alatta fehér lepelbe burkolt, deszkára



3. kép. Miniatura Mátyás király antifonáléja 153^a lapjáról.

fektetett halott, mögüle nagy álló óra emelkedik ki. Mindezt csillagokkal behintett (második) égbolt koronázza, a melyből két nyílvevő nyulik ki; ezek mellett IRA DEI — MUTATIO POPULI felírás.

188^b l. Az előbbihez hasonlóan igen sajátos képpel illusztrálja a zoltárosoktól vett eme szavakat: *In voluntate tua Domine universa sunt posita*. Tájkép jobb alsó sarkában a földet jelentő gömb egy szeletén Krisztus áll, kezeiben virgácsok-

kal; a kép másik felén várral koszorúzott sziklaorom alatt pápa, király, pap, koldus és pór imádkoznak.

193^b l. A zsolotárból vett kezdősorokhoz: *Sì iniquitates obseŕuaveris Domine...* itt is sajátos képet helyez a miniátor. Tájkép hegyekkel; balról város fala látszik, előtte kanyargó folyó, melynek egyik örvényéből meztelen női alak emelkedik ki; az előtérben térdelő királyi alak imádkozik. E képen különös ügyesség van a víz sodra megérezéskitve.

197^a l. kezdete: *Dicit Dominus: ego cogito cogitationes pacis.* A D-ben trónon ülő ősz szakálú pápát látunk, előtte tarka terítőjű asztalon könyv; egyik keze ezen nyugszik, a másikra, amelylyel a trón karján könyököl, fejét hajtja. Az asztalra állítva egyfelől fehér lilium-szál, másfelől pallos. Ez a kötet utolsó képe.

A 201^a l. felső harmadában végződik a szöveg ezen szavakkal: *Dominica XXIII. post Penthecosten officium resummatur de Dominica praeterita scilicet Dicit dominus ego cogito cogitationes pacis: et cetera.* Zárószavak nincsenek. A következő oldal üres.

Kódekszünk vizsgálata — a mint azt fentebb már említettük — hamar meggyőz arról, hogy miniálásán két művész dolgozott. Az elsőnek, a kitől csak egy nagy és három kis kezdőbetű származik, itáliai volta minden kétségen felül áll. A másik miniátor, a kötet tulajdonképeni mestere, modoráról szintén felismerhető; diszitményei, különösen a kezdőlap keretében megnyilatkozó izlése és technikája épp úgy Franciaországra mutatnak, mint a képein viseletben, fegyverzetben, építészeti részletekben mutatkozó sajátosságok.

A francia művésznek kilétét megállapítani nincsen módunkban; képein névbetű, vagy jel sehol sincs. Azt nem nehéz konstatálni, hogy nem elsőrendű művész s *Jehan Fouquet* hazájában csak a kitűnő *mesteremberek* közé számítható. Viszont lehetetlen nagy technikai képzettségét el nem ismerni s ezt, ebben a korban még majdnem annyira becsülték, mint a művészi kvalitásokat. Jó tájképfestő; a messzeséget igen ügyesen ábrázolja, természeti tüneményeket, fényhatásokat kitűnően ad vissza, viszont gyenge az építészeti részletek megrajzolásában; ezeket rendszerint elnagyolja. Sokszor vét a perspektiva törvényei ellen, »elrajzol« ellenben egyszer-másszor a helyiségek belsejét meglepően jól festi

meg. Emberi alakjai néha igen rosszak, néha ellenben kifő, ástalanok; csoportosítani igen ügyesen tud, nagy embertömeget kitűnően ábrázol s parányi téren rengeteg alakot bír elhelyezni.

Azon körülmény, hogy számos gyöngye kép mellett kitűnőeket is készít s néhol egyes részleteket valósággal elnagyol, arra enged következtetni, hogy a miniátor gyors, meghatározott időre rendelt munkát végzett. Még így is tetemes ideig dolgozhatott az Antifonálén. Feltéve — a mi nem valószínű — hogy a kis kezdőbetűket nem ő festette, a negyvenöt kép és a díszlap megfestése bizonyosan eltartott legalább fél évig. Ennyi idő alatt belefáradhatott ugyanazon kötet díszítésébe; ennek megfelelően a kötet vége felé szaporodik az elszórt illusztrációk száma.

A két, különböző nemzetből eredt, eltérő irányú művésznek egy kódexszben való együttes munkálkodása eleintén arra a gondolatra vezetett, hogy ezt a kéziratot Mátyás udvarában miniatúrák, a hol Európa minden részéből való másolók és könyvfestők megfordulhattak. Ezt a véleményt azonban az Antifonale gondosabb átnézése megdöntötte. Nem lehet feltenni, hogy Mátyás király, ha itthon készített valaminő egyházi szerkönyvet, azt ne a hazai egyházak (elsősorban az esztergomi) ritusa szerint állította össze. Már pedig kódexszünk nem a magyarországi, hanem a francia szokásnak megfelelően van szerkesztve. Mindjárt kezdeté elárulja ezt; benne nem karácsonnyal vagy január elejével veszik kezdetüket a szertartások, hanem franciaországi szokás szerint nagyszombattal, illetve (ha a díszlaptól számítjuk a kezdetet) *husvétal*. Arra, hogy a kézirat nem hazánkban készült, erős bizonyíték még az is, hogy benne a címlapon levő címeren kívül Mátyásra vagy Beatrixra vonatkozó semmiféle képet, jelvényt, utalást nem lehet találni.

Daczára annak, hogy ilyképen az Antifonale külföldi eredete minden kétségen felül áll, még sem sorozhatjuk a díszes kódexszet azok közé, a melyek egyszerűen vásárlás útján kerültek Mátyás király birtokába. A díszlap alján levő kettős címer úgy bele van illesztve a keretbe, hogy utólagos befestéséről szó sem lehet. Bizonyos tehát, hogy a fényes kézirat Mátyás részére készült.

Önkénytelenül is felmerül itt a kérdés, miként, minő alkalomból juthatott Mátyás a távol Franciaországban készült drága kötethez. Sajnos, nagy királyunk diplomáciai összeköttetés-

seit még nem ismerjük annyira, hogy erre a kérdésre biztos választ adhassunk. Ha szabad feltevést megkockáztatni, úgy kódexszünk készültét az 1487. évre tehetjük, a mikor Mátyás III. Frigyes császár ellen Európa-szerte szövetségeseket keresve, XI. Lajos francia királlyal is érintkezésbe lépett.

Követe, a ki a mondott év elején nagyfényű kísérettel utazott el Páris felé, *Pruisz* János váradi püspök volt a kit nemcsak mint a díszes kódexszek nagy kedvelőjét, hanem mint ügyes másolót és miniátort is ismerünk. A püspök Mátyás és Beatrix részéről nagyszerű ajándékokat nyújtott át az uralkodónak, a melyeknek értékét *Bonfinius*¹ *huszonötezer aranyra* becsüli. Gyönyörű török paripák, drágaköves arany edények, felszerszámozott erdélyi lovak, aranyhímzésű drágaköves lótakarókkal voltak a király ajándékai, míg a királyné vont aranyfonálból szőtt díszruhát, perzsa öltözeteket, kősöntyüket és arany szobai készületeket² küldött. Elképzelhető, hogy ezt a királyi ajándékot a francia uralkodó viszonzta. Nagyon valószínű, hogy a Mátyásnak küldött ajándéktárgyak között könyvek is voltak; hiszen Mátyás könyvkedvelése ez időben már közismert dolog volt, arról *Pruisz* János is bizonyosan tett említést XI. Lajos előtt s illőbb ajándékkal alig lehetett volna a magyar királynak kedveskedni. Ha feltevéssünk helyes, akkor könnyű megérteni, miként van az, hogy a díszes kéziratban egyedül a kettős czimer vonatkozik Mátyásra és Beatrixra, s különben — eltérőleg a szokástól — semmiféle embléma, arczkép, jelvény nem mutat rájuk, mint megrendelőkre, s hogy a képeken előforduló fejedelmi alakok mind francia királyi emblémákat, liliomos palástokat, stb. viselnek.

Még csak azt kell megemlítenünk, hogy miután kódexszünk az egész évre szóló ünnepi antifonáléknak csak felét tartalmazza, valószínű, miszerint eredetileg még egy kötet tartozott hozzá.

¹ Decas IV. lit. VII., az 1744-iki kiadás szerint az 500. oldalon.

² Aureum cubiculi apparatus.

II.

Ptolemaeus Quadripartituma Hali magyarázataival.

A bécsi udvari könyvtár nyugati kéziratának ismeretes jegyzékében¹ a 2271. sz. alatt a következő címet találjuk:

2271. [*Philos. 11.*] m. XIV. 422. f. c. in. col. et fig. min.
*Haly Aberudiam Heben Rodan,*² *Comentarius in Claudii Ptolemaei Quadripartitum* (τετραβιβλος σύνταξις μαθηματικῆ). *Ex Arabica lingua in hispanicam jussu regis Castelliae Alfonsi opera Aegidii de Tebaldis in latinam translatus.*

Ki gondolta volna, hogy ez a keveset mondó cím a legérdekesebb Corvin-kódekszek egyikét rejti el a kutatók elől? A cím után magyar szakembernek aligha jutott volna eszébe a kéziratot megnézni; felfedezését tehát vagy az udvari könyvtár rendszeres átkutatása, vagy a szerencsés véletlen eszközölte. Az előbbi máig várat magára; a véletlen kedvezőbb volt. A kéziratnak pazar diszű Corvin-izlésű kötése magára vonta egy magyar kutató, az iparművészetünk felvirágoztatásában nagy érdemeket szerzett néhai Ráth György figyelmét, a ki első pillantásra meglátta, hogy Mátyás könyvtárából való darabbal van dolga. Sajnos, felfedezéséből a magyar irodalomnak édes kevés haszna volt, miután azt Ráth György csak szóbelileg közölte az érdeklődőkkel, a kéziratot azonban sehol sem ismertette. Azóta 1900-ban egy német folyóiratban külföldi ember foglalkozott röviden a kézirattal³ ösmertetése azonban a magyar szakférfiak körében egyáltalán nem keltett viszhangot. E mulasztást óhajtom jóvátenni, a midőn közvetlen szemlélet alapján bemutatom az érdekes kódekszet.

A széles ívrétű kötet 422 erős hártyalapból áll; kéthasábosan, élestörésű gót minuszkulával van írva, már az írás mutatja, hogy a kódeksz Mátyás koránál jóval régibb; a gazdag miniatura

¹ *Tabulae Codicium manuscriptorum praeter graecos et orinetales in bibliotheca Palatina Vindobonensi asservatorum.* Vol. II. 45. 1.

² Helyesen *Abi ibn Ridwán, Ab-i-Hasan.* L. K. k. *Hofbibliothek. Katalog der Miniaturen-Astellung; Wien, 1902.* 23. 1.

³ *Hermann H. J. Eine unbeachtete Wenzelhandschrift in der Wiener Hofbibliothek. Mittheilungen des Instituts für österr. Geschichtsvorschung, XXI.* köt. 162. és köv. 1.

pedig hamar révezet a pontos kormeghatározásra is, mert elárulja, ki részére készült a kézirat. Bár a címnap (l. 2. mellékletet) címerei részben át vannak festve, a díszítmények ízléséből s a kereteken alkalmazott jelképekből, főleg egy többször előforduló s félmeztelen fürdősnét (Badefrau) ábrázoló alakból rögtön felismeri a szakértő, hogy tulajdonkép Venczel cseh királynak, a XIV. század egyik legkiválóbb könyvkedvelőjének műdarabjával van dolga. A címlapot tarkaszínű gazdag, lombdíszítmény futja körül, egyik ága a két hasábot választja el, rajta címerek és alakok vannak elhelyezve. Felső részén egykor a Luxenburgi ház címere állott, ezt később átfestették. Balról is jobbról is egy-egy talpig szőrös »vadember« pajzsot és lobogót emel, az elsőnek pajzsán ma a magyar póllyák, lobogóján a Hunyadiak hollója látható; mi volt ezek alatt, nem tudom; a másik pajzsán, zászlaján, egyformán a cseh oroszlánt viseli. A külső lapszél díszítményén ezenkívül csupán derekára kötött kendővel fedve fürdősné jelenik meg, a jellemző lombcsomóval és dézsával; ugyanez, de már ingben az alsó széldíszítmény jobbfelén is szerepel; a hol a másik félen Venczel királlyal együtt fordul elő, a mint a nagy gótikus W betű alakú kalodába zárt uralkodót kiszabadítani készül.¹

Feltűnő, hogy bár a festett dísz a legkisebb részletig készen van, a lap mégis befejezetlen maradt: hiányzik a munka címe, a melyhez a másoló az első hasáb élén három üres sort hagyott. Ez üres sorok alatt van a szöveget kezdő nagy S betű, Venczel király alakjával díszítve. Az egész lapról különben minden leírásnál jobb fogalmat ad a mellékelt (kisebbitett) hasonmás.

A 2^a lap második hasábján végződik a munka előszava. Utána ismét címnek szánt három üres sor s erre kezdőbetű következik, asztal előtt ülő tudós (Ptolemaeus) képével. A szöveg kezdete: *Verba, que dixit sapientissimus Ptolomeus . . .*

A 6^b lapon újabb kezdete és initiale következik; itt nagy R-ben könyvből olvasó tudóst látunk. A további részben egyszerűbb s kisebb kezdők, többnyire tarka kacsaringókkal díszített

¹ Venczel király híres fürdősnéjéről bőven és érdekesen írt Julius von Schlosser: Die Bilderhandschriften Königs Wenzel I., Jahrbuch der kunsthistorischen Sammlungen des Kaiserhauses. XIV. köt.



Ptolemaeus Quadripartitumának czimlapja.

kék és arany színű betűk díszítik a kötetet. Alakos, nagy initiale már csak kettő van; a 128^b lapon nagy P, könyvet tartó ószszakalú egyházi férfiú alakjával és hasonló D a 355^a lapon. Helyenként egy-egy kezdő helye üresen maradt.

A kódexsz Venczel király egyszerűbb kötetei közül való; pazar díszítésű híres bibliájával össze sem hasonlítható. Befejezetlen volta arra mutat, hogy a király élete vége felé miniálták s a megrendelő elhunyt, még mielőtt a kötet teljesen elkészült volna.

A mint már jeleztük, kódexszünk a XV. században Mátyás király birtokába jutott, a ki címlapjára saját czímerét festette s a kéziratot igen díszesen bekötötte.

Mielőtt annak vizsgálatába bocsátkoznánk, hogyan került a *Ptolemaeus* Mátyás birtokába, fel kell említenünk, hogy nem ez az egyedüli kézirat, a mely a művészetkedvelő cseh királytól jutott a Corvinába. Az a fényes kézirat, a melyet legutóbb dr. *Schönherr* Gyula agnoszkált, mint a Corvinához tartozó darabot s mutattott be a Magyar Könyvszemlében, egykor szintén Venczelé volt.

Schönherr véleménye szerint két módon juthattak Venczel király kéziratái a Corvinába. Lehet, hogy egyik-másik a tulajdonos halála után elkallódott kötetet Mátyás vétel útján szerezte, de lehet, hogy azok királyi elődeitől, Venczel testvére, Zsigmond magyar király útján szállottak reá. Az első feltevést az támogatja, hogy mindkét kéziratba Mátyásnak Csehország oroszánját is tartalmazó címere van belefestve, a mi arra mutat, hogy ezeket nem Csehország meghódítása előtt, hanem vagy éppen akkor, vagy pedig még később szerezte meg Mátyás király. Ez az érv azonban nem döntő; semmi okunk nincs felvenni, hogy az ifjú Mátyás mindjárt trónraléptekor ráfestette czímerét a budai (vagy más) királyi palotában esetleg talált könyvekre, ellenkezőleg, hihe-tőbb, vagy könyvtára megalapítására s rendezésére csak később került a sor. Viszont valószínű, hogy a mikor budai királyi lakását elfoglalta, itt egyéb használati tárgyak közt könyveket is talált,¹ köztük Venczeltől származókat is.

¹ Feltűnő, hogy Mátyás néhány régi, nem túlságosan fényes kódexszet minő becsben tartott. A Corvina ismert maradványai közt különösen két ilyen kötet vonja magára a figyelmet pazarul díszített bőrkötése révén. Az egyik az erlangeni biblia, egy elég egyszerű kiállítású, mindössze néhány

Venczel díszes könyvei valamikor a budai királyi palota ékes-ségét képezték, azonban Mátyásra már nem sok szállhatott belőlük. Mikor a cseh király 1419-ben elhalt, fivére Zsigmond kapta meg ingóságait, köztük a könyveit is. Zsigmondnál a könyvek jó helyen voltak; ő maga is nagy barátja és gyűjtője volt a szép kódexszeknek, pártfogója az íróknak. Könyvtárát bizonyosan kedvelt székhelyén, Budán tartotta, ide kellett szükségképen kerülni a fivéréből örökölt köteteknek is. Prágában alig időzött Zsigmond valami keveset; Csehország nem nagy szeretettel viseltetett iránta. 1437-ben bekövetkezett halála után könyvei leányára, Erzsébetre s ez által vejére, Albert királyra szállottak. Nem lehet feltenni, hogy ez utóbbi elvitette volna Budáról ipa könyvtárát, már csak azért sem, mert rövid uralkodása alatt legtöbb idejét Magyarországon töltötte. Halála után özvegye futva menekült el királyi székhelyéről, elvive magával mindent, a mit lehetett. Ekkor veszett el reánk nézve a Venczel-féle könyvek legnagyobb része. Biztos adat van rá, hogy az özvegy királynétól a szent koronával s az uralkodóház sokféle kincsével a kódexszeket is III. Frigyes császár az utószülött László valóságos gyámja (a névleges Albert osztrák herceg lett volna) kaparintotta kezébe. Ezzel aztán végleg megpecsételődött a becses könyvek sorsa. Az ifjú királyfi nagykorúságra jutva ugyan követelte (más egyéb holmijával együtt) a könyveket nagybátyján, de kevés eredménnyel; egyet-mást visszakapott, a legnagyobb rész odaveszett. Még a mi megkerült, az is Bécsbe vándorolt, hogy a király halála után ismét nagybátyja kezébe jusson.¹

A Venczeltől eredő két Corvin-kódexsz a bizonyosága, hogy Erzsébet királyné nem tudott mindent elvinni; Zsigmond király hagyatékából a késői utódra is jutott valami.

szerény kezdőbetűt tartalmazó, kora XIV. századi hártyakézirat, a melynek páratlan szépségű kötését Mátyás király dombornyomású képmása díszíti; a másik az itt leírt Venczel-féle kézirat, a mely egyedül kiállítására révén alig érdemelhetné ki azt a pazar és más Corvin-köteteket felülmúló kötetet, a melybe Mátyás öltöztette. E két kézirat ily módon való megbecsülésénél valószínűleg a kegyelet is szerepet játszott.

¹ L. az itt röviden elmondottakra nézve *Chmel* munkáját, *Materialien zur österr. Geschichte*, II. k. 95—99. l., *Schlosser* fentebb idézett dolgozatát és Th. *Gottlieb* nagyérdékű könyvét: *Büchersammlung Kaiser Maximilians I.* Lipse, 1900.)

Mátyás ugyan a kéziratokba befestette czímerét, mint a hogy idegen helyről szerzett köteteibe ma is beragasztja exlibrisét az amatőr, de egyébként nem igyekezett eltüntetni a régi tulajdonos emlékét; képmások, emblémák hirdették, ki volt első gazdája a remek kéziratoknak. Valamennyit átköttette-e, vagy csak az itt bemutatott darabot látta el fényes, új táblákkal, nem tudjuk; a Cassanatense-kódeksz már újkori kötésben van, nem is sejteti, minő lehetett egykori köntöse. A Ptolemaeus-kézirat kötése arról tesz tanuságot, hogy Mátyás különös becsben tartotta. Kötése valószínű múredek, kétségen kívül a legszebbek közé tartozik a Corvin-kötések között. Leírását s hasonmását a bécsi udvari könyvtár kötés-kiállításáról e folyóirat 1905. évfolyamában közzétett dolgozatomban találja az olvasó.

Messze vezetne tárgyamtól, ha a Ptolemaeus-kódeksz kapcsán a Corvin-kötésekkel általában foglalkoznék; ezúttal csak arra akarok rámutatni, hogy úgy ennek, mint a hozzá hasonló elrendezésű stuttgarti Sz. Ágoston-kódeksz bekötésének a Corvin-könyvkötéstílus eredete megállapításánál igen fontos szerepe van. A *többi* Corvin-kötés sajátos jellege daczára is erős rokonságot mutat egyfelől a XV. századi felső-itáliai, másfelől a XIV—XV. századból való perzsa táblák ornamentikájával. E két-tőhöz hasonlót azonban az egykorú kötések közt sehol sem találunk. Ennek az ornamentikának az analógiáit itthoni emlékeken kell keresnünk s erős a hitem, hogy meg is fogjuk találni. A mi ebben az itáliai diszitménnyel rokon, az csak arra bizonyosság, hogy úgy a magyar mint a felső-olaszországi diszítő-ízlés keleti forrásokból is merített. A mi pedig benne egészen keleties, az ősi tulajdona a magyarságnak; az a keleti töről Mátyás előtt több mint félezer évvel szakadt el.

Azonban ahoz, hogy ez a fontos kérdés tisztázható legyen, első sorban arra van szükség, hogy a Corvina legjellemzőbb kötése ki fogástalan hasonmásokban közrebocsáttassanak s ily módon ne csak bibliografusoknak, hanem a művészet és műipar történetével foglalkozó szakembereknek is alkalmuk nyíljon a kérdéssel való foglalkozásra.

A Magyar Tudományos Akadémiától várjuk, hogy ilyen részletkérdések tisztázását elősegítse s ezekre módot nyújtson. A míg erre nem vállalkozik, addig a Corvina történetére hirdetett pályázatai bizony kevés eredménnyel fognak járni.

VIDÉKI KÖNYVTÁRAINK 1906-BAN.

A Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelősége eddigi szokásához híven 1906. évi működéséről is részletes jelentésben számolt be, hű képet nyújtva a vidéki könyvtárak mai állapota felől.

A társadalmi tényezők által fenntartott tudományos közgyűjtemények közül az 1906. évben 70 intézet tartozott a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelőségének hatáskörébe.

Ez intézetek közül a hódmezővásárhelyi városi néprajzi múzeum, a sárospataki ev. ref. kollégium nagy könyvtára és a zombori városi könyvtár ez évben vétettek föl az állami felügyelet alatt álló tudományos közgyűjtemények sorába.

Ezzel szemben a nagyszombati Kárpát-Egyesület múzeuma előző évben kifejezett óhajására töröltetett az intézetek sorából s e közgyűjtemény viszonya a főfelügyelőséghez akként alakított, hogy az államsegélyből beszerzett tárgyakat illetőleg nemcsak az ellenőrzés, hanem az azok fölött való rendelkezés joga is hangsúlyoztatott az esetre, ha az egyesület múzeuma fenntartásáról lemondana. És így a főfelügyelőség hatáskörébe tartozó közgyűjtemények száma ez évben hárommal gyarapodott.

E gyűjtemények szükségleteire és a könyvtári és múzeumi ügy fejlesztésével járó egyéb kiadások fedezetéül az 1906. évi állami költségvetésben 244.240 korona hozatott előirányzatba, mely összegből a rendes kiadásoknál az országos főfelügyelőség szükségleteire 31.240 korona, a tudományos közgyűjtemények szükségleteinél 118.000 korona, a rendkívüli kiadásoknál építkezési és beruházási szükségletekre 95.000 korona volt fedezetül szánva.

Ezek a javadalmi tételek a főfelügyelőség szükségleteinek rovatánál 1860 koronával, a gyűjteményekénél 45.000 koronával

multák felül az előző évi költségvetésben megállapított javadalmat, és így ez évre 46.860 koronával növekedett a kiadások fedezete.

Az 1906. évi javadalomban ennek folytán a főfelügyelőség szükségleteinek fedezése egy orsz. felügyelő 5640 koronát kitevő illetményeinek leszámításával, mely nem került folyósításra, 25.600 koronában, a gyűjtemények szükségleteinek fedezete 118.000 koronában és az építkezési és beruházási szükségletek fedezete 95.000 koronában, tehát az összes szükségletek fedezete 238.600 koronában volt megállapítva. Ehhez a javadalomhoz járult az előző évben felhasználatlanul maradt 26.575·42 korona, mely összegből 1149 korona a főfelügyelőség központi szükségleteinek, 25.426·42 korona a tudományos gyűjtemények szükségleteinek fedezetét gyarapította. Ekként 265.145·42 koronát tett ki az az összeg, a mely a múzeumi és könyvtári ügy fejlesztése terén a főfelügyelőségre váró feladatokhoz rendelkezésre állott.

Anyagi eszközei felhasználásánál a főfelügyelőség ez évben is az eddigi gyakorlat által igazolt eljáráshoz ragaszkodott. Pénzbeli segélyekkel és adományokkal járult a hatáskörébe tartozó tudományos gyűjtemények gyarapításához, gondoskodott fenntartási szükségleteik fedezéséről és segédkezet nyújtott nekik ama törekvésükben, hogy alkalmas helyiségben, szakszerűleg felállítva, avatott gondozás alatt tölthessék be rendeltetésüket. E mellett pedig foglalkozott a múzeumi és könyvtári ügy rendszeres fejlesztésével, általános intézkedésekkel és elvi kérdések megoldásának előkészítésével igyekezve egységes alapot teremteni a hazai közművelődés e fontos czélokra hivatott tényezőinek fentartása számára.

Első feladatánál, a közgyűjtemények anyagi támogatásánál, ezúttal is az a cél lebegett a főfelügyelőség szeme előtt, hogy a rendes évi segélyek folyósításán kívül nagyobb alkotással is járuljon a múzeumi ügy fejlesztéséhez. A 25.000 koronás nagy segélyt e célból a temesvári városi közkönyvtár számára eszközölte ki, hogy módot nyújtson ez újonnan létesülő közgyűjteménynek rendeltetéséhez méltó berendezésére.

Rendes évi segélyek címén 28.000 kor., rendkívüliek címén pedig 22.000 kor., összesen tehát 50.000 kor. folyósított a főfelügyelőség hatáskörébe tartozó könyvtáraknak.

A könyvtárak gyarapítására szánt díszmunkák és szakkönyvek közül a Breviarium Grimani hasonmás-kiadásának két

példányban való beszerzése 852 korona 88 fillérrel, a gróf Zichy Jenő Ázsiai utazása cz. munka 10 példánya vételára 3-ik részletének törlesztése 232 korona 40 fillérrel és az 1896-iki ezredéves orsz. kiállítás történelmi emlékeit tárgyaló díszmunka 30 példánya 3000 koronát kitevő vételárának ötödik és utolsó részlete fejében 600 korona terhelte a főfelügyelőség javadalmát.

Ezenkívül gyarapítási, butorzási, berendezési és egyéb célokra a főfelügyelőség közvetlen rendelkezésére álló javadalmából:

a pécsi városi múzeum számára a *Mátyás* Flórián hagyatékából megvásárolt könyvtár 2500 koronát kitevő vételárának második és utolsó részlete fejében 1000 koronát,

a Magyar Nemz. Múzeum Széchényi orsz. könyvtárának a *Hajnik*-féle könyvtár duplumainak 3000 korona vételára fejében első részletül 1500 koronát,

a tolnavármegyei szegszárdi múzeum könyvtárának Schlick-féle vasállványokkal történt s 2001·20 koronát kitevő fölszerelési költségeire első részletül 1000·60 koronát s 100 db Thonet-féle székekért 480 koronát utalványozott.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter ajándékából a Szepes vármegye művészeti emlékei című mű II. része 60 példányban, *Mikes* Kelemen törökországi levelei 25 nagy és 75 kis példányban, ezenkívül nyolcz különböző mű nyolcz kötetben került szétosztásra. A főfelügyelőség által beszerzett anyagból a sárosvármegyei bártfai múzeum katalógusa 100 példányban, a M. Nemzeti Múzeum ajándékából a múzeum 1905. évi jelentése 100 példányban és a Magyar Könyvszemle 1905. IV.—1906. I—III. füzetei 50 példányban, a főfelügyelőség kiadásában megjelent s dr. *Bátky* Zsigmond által írt néprajzi útmutató 150 példányban a vidéki intézeteknél és magányosoknál, a Grimani-Breviarium V. és VI. kötete pedig, miként az előző kötetek a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában nyert letétként elhelyezést.

A könyvtárak szaporulatához jelentékeny anyaggal járulnak még a nyomdatermékek sajtóügyi köteleles példányai, melyek tudvalevőleg a köteleles példányokról szóló törvény életbeléptetése óta az Erdélyi Múzeum Egylet könyvtárán kívül a budai könyvtár, a debreczeni ev. ref. főiskola könyvtára, a győri városi könyvtár, a kassai múzeum, a nagyváradi kir. jogakadémiai könyvtár, a pécsi

városi múzeum, a pozsonyi városi közkönyvtár, a selmeczbányai városi múzeum, a szegedi Somogyi-könyvtár, a szombathelyi múzeum és a temesvári városi könyvtárnak anyagát gyarapítják. E köteles példányok ügyében ez évben az a változás történt, hogy a fiumei és selmeczbányai köteles sajtótermékek kiválasztása a vallás- és közokt. miniszter úr 101.615/1906. sz. elhatározásával megszüntetettvén, a 10.836/1900. sz. miniszteri rendelet oda változtatott, hogy a selmeczbányai és fiumei köteles sajtótermékek az Erdélyi Múzeum Egyesület könyvtárát megillető anyagban hagyassanak s az 1898—99. évekről beszolgáltatott fiumei köteles példányok nevezett egyesület könyvtárába visszaszármaztassanak, a nagyváradi kjr. jogakadémiai könyvtárt megillető köteles példányok pedig újabban, a Biharmegyei történelmi és régészeti társulat múzeumában nyernek elhelyezést.

Tekintettel arra, hogy emez intézkedés következeképpen a selmeczbányai városi könyvtár a köteles sajtópéldányokban való gyarapodástól elesik, a főfelügyelőség kérés útján birta rá a *Joerges A. özvegye és fia selmeczbányai könyvkiadó és nyomdaczéget* arra, hogy kiadványaiban és nyomtatványaiban a könyvtárt továbbra is részesítse. Az 1906. évi gyarapodásról a gyűjtemények állapotáról szóló részben emlékezünk meg.

A gyűjtemények gyarapítására tett intézkedések kapcsán kell felsorolnunk ama munkálatokat, a melyek célja az egyes országrészek területének múzeumi értékű anyagának összeírása és a múzeumok számára való összegyűjtése.

Igy a főfelügyelőség gyűjteményei gyarapításának előkészítésére szolgálnak azok a rendezési munkálatok a melyek a főfelügyelőség által beszerzett múzeumi és könyvtári anyag és a Magyar Nemzeti Múzeum szétosztásra szánt feles anyagának rendezése körül folynak. A Magyar Nemzeti Múzeum Széchényi országos könyvtárának egyik tisztviselője, *Kováts László* segédőr, harmadik éve foglalkozik többes példányainak kiválasztásával: ez év folyamán a *Hajnik* Imre hagyatékából származó könyvtárból kiválasztott anyag katalogizálásával volt elfoglalva a mellett, hogy az *Almássy*-féle könyvtár duplumanyagának kiválasztását is munkába vette. A *Hajnik*-féle könyvanyagot 3000 K-ért vásárolta meg a főfelügyelőség a célból, hogy ezzel vidéki könyvtárainkat gyarapítsa.

Ugyancsak a gyarapítással áll összefüggésben a főfelügyelőség azon törekvése, hogy a vidéki gyűjtemények állománya szakszerűen katalogizáltatván, a mutatkozó többes példányok czélszerű kicserélése eszközöltethessék. Az 1906. évben a könyvtári kettős példányok lajstromának beszolgáltatására hívták föl az egyes intézeteket. A felhívásnak eleddig harminczan tettek eleget, legnagyobb részt nyomtatott jegyzékek beszolgáltatásával. A legnagyobb vidéki könyvtárak azonban ez idő szerint rendezés alatt állván, a kettős példányok kicserélésének kérdése csak akkor lesz keresztülvihető, ha a főfelügyelőség e tekintetben teljesen tájékozva lesz. A könyvtárak alapfölszerelését óhajtva minél tökéletesebben kiegészíteni, a főfelügyelőség megragadta az alkalmat, mely erre a budapesti természettudományi társulat tudományos becsű kiadványainak jutányos megszerezhetésével kínálkozott. Körlevélileg szerezte be az adatokat ama művekre nézve, melyek megszerzése az egyes könyvtárakban kívántatik. A beérkezett jelentések alapján megszerkesztett fölterjesztésben azután arra kérte a főfelügyelőség a nm. vall. és közokt. miniszteriumot, hogy a szükségelt könyvmennyiség megszerezhetésére az 1908. évi költségvetésbe egy átmeneti tétel állíttassék be. E javaslat elfogadása esetén vidéki könyvtáraink egyszerre kétségtelenül tekintélyes mennyiségű és nagy értékű gyarapításban fognak részesülni.

A könyvtári szak tetemesen megszorodott teendőinek ellátására a főfelügyelőség dr. *Fejérvataky* László egyetemi ny. r. tanár, orsz. felügyelő mellett dr. *Ferencki* Zoltán, egyetemi m. tanárt, az egyetemi könyvtár igazgatóját kérte föl, a kinek közreműködése elsősorban a református és evangélikus felekezeti könyvtáraknál vétetett igénybe.

A jelentés további folyama az állami felügyelet alatt álló tudományos közgyűjtemények állapotáról, az év folyamán az állam és társadalom részéről fejlesztésük érdekében tett intézkedésekről és azok eredményeiről ad számot. Ebből a részből egész terjedelmükben közöljük azokat az adatokat, melyek a könyvtárak ügyeire vonatkoznak, vagy azokkal összefüggésben állanak.

Alsókubiban az árvavármegyei Csaplovics-könyvtár építkezésének ügye volt a folyó évnek is a legfontosabb és legsürgősebben megoldandó kérdése. Az előző évek előkészítő munkálatai lehetővé tették az építést eszközlő vállalkozóval oly értelmű szer-

ződés megkötését, mely szerint az épület az 1906. év szeptember hó 1-én teljesen készen átadandó lesz. Az épület kérdése ekként megoldatván, egyidejűleg a berendezés költségei felől való gondoskodás szüksége is felmerült. A vármegye kérelmére s a főfelügyelőség közbenjárására ez érdemben akként történt gondoskodás, hogy a könyvtárnak 30.632 koronában megállapított államsegélye 40.000 koronára emeltetett föl. Ez összeg utolsó 5000 koronás részlete az 1910. évi költségvetés kereteiben lesz utalványozandó. Az épület közbejött akadályok miatt a szerződésileg megállapított időpontnál csak valamivel később volt ugyan átvehető, még az ősz folyamán megtörtént azonban minden intézkedés arra nézve, hogy a helyiségek beosztása és berendezése megtörténjék. A könyvtári anyag átköltöztetése és végleges elhelyezése azonban, tekintettel a nedves téli és tavaszi időszak kedvezőtlen voltára, a jövő 1907. év nyarára halasztatott.

Az államsegély ez évben is a könyvtár rendezésére használtatott föl. Ez évben összesen 8241 könyvczédula készült, úgy hogy ez idő szerint mintegy 5—6000 kötetre tehető az a könyvanyag, mely még czedulázásra vár.

A könyvtárt a lefolyt évben *Fejérpataky* László orsz. felügyelő két izben látogatta meg s a könyvtár ügyeivel kapcsolatosan Árvaváralján is megfordult, hol beható tárgyalásokat folytatott a könyvtári választmány ott lakó elnökével.

A könyvtár állománya ajándék útján 107, vétel útján 1, összesen 108 darabbal gyarapodott. Törzsanyagából, mely hozzávetőlegesen körülbelül 45.000 kötetre tehető, 60 térítvényre 77 darab kölcsönöztetett ki.

Aradon a Kölesey-Egyesület nagy könyvtára — beleértve a külön fölállított Pálffy-féle könyvtárat, az ujságokat és a 48—49-es irodalmat — teljesen leltározva van. A leltár 1—3145 számot foglal magában.

Elkészült a nagy kölcsönzési forgalmat fölmutató szépirodalmi könyvtár leltára is 1—1890 leltári számmal.

A növendéknapló 1905 elejétől rendben vezetetik.

Az 1906. évre kiutalványozott államsegélyből az egyesület 1000 koronát az Atzél-könyvtár vételárának törlesztésére, 800 koronát a múzeum és könyvtár rendezési költsége czimén személyi díjazásra fordított.

Aranjosmaróton, Bars vármegye múzeumának életében fölötté örvendetes jelenségnek kell látnunk ama törekvést, mely egy a közönség érdekei szempontjából megfelelő könyvtárnak létesítésére irányul. A lefolyt évben a vármegye, a *Dillesz* Sándor-fele könyvtár megszerzésére öt évi 200 korona részletekben fizetendő 1000 koronát szavazott meg.

E könyvtár állománya igen vegyes és különböző értékű mintegy 3000 kötetet foglal magában, melynek szakszerű katalogizálása a gyűjtemények egyéb anyagának leltározásával együtt a sürgős feladatok közé tartozik.

A gyűjtemények közül a könyvtár ajándék útján 190, vétel útján 1, összesen 191 darabbal gyarapodott.

A könyvtár állománya ez idő szerint 3454 darab.

Balassagyarmaton Nógrád vármegye múzeuma a lefolyt évben mérsékelt igyekezettel törekedett ama czélok megvalósítására, melyek a kulturális egyesületek feladatát képezik. Az 1906. évre utalványozott 500 korona könyvtári államsegély csak a főfelügyelőség sürgető fölhívására vétetett föl az adóhivataltól s teljességgel figyelmen kívül hagyattak mindama teendők, melyekkel az állami felügyelet alatt álló és támogatásban részesülő intézetek a főfelügyelőséggel szemben tartoznak. Ebből következőleg nem áll módunkban, hogy a nógrádvármegyei múzeum ez évi állapotáról és tevékenységéről megnyugtató, részletes adatokat közölhessünk.

Sáros vármegye *bártfai* múzeuma, mely hála *Mihalik* József rendkívüli buzgalmának, rövid nyolcz hónap leforgása alatt létesült, régészeti tárgyak mellett 380 db. oklevelet és 834 db. könyvet és műlapot is tartalmaz.

A múzeum könyvtárát és levéltárát dr. *Vas* Antal gimnáziumi igazgató rendezte, elkészítvén annak czédulakatalógusát is.

Beszterczebányán a könyvtári ügy fejlesztésére és virágzására a főfelügyelőség véleménye szerint igen nagy hatással lesz, ha valamikor sikerülni fog a szorosabb értelemben vett városi könyvtárát, mely még mindig a városházán a főjegyző gondozása alatt van, egyesíteni a múzeum-egylet szakkönyvtárával, mely szintén városi tulajdon s a kettő egy helyiségben, egy vezető egységes gondozására bízatik.

A szorosabb értelemben vett múzeumi gyűjtemények közül a lefolyt esztendőben a szak-könyvtár ajándék útján 51, az állam-

segélyből vétel útján 20, egyéb vétel és csere útján 4, összesen 75 darabbal gyarapodott.

Vételre fordítottatott a könyvtárnál az 500 korona, államsegélyből 400-43 korona.

A könyvtár törzsanyagának állománya az év végén 885 db. volt.

A könyvtárból heti két nyitási napon 198 térítvényre 720 db. kölcsönöztetett ki.

Békéscsabán a helyi múzeum-egyesület vezetősége addig is, míg az épület kérdése gyökeres megoldást nem nyer, a Rudolf-gimnáziumban levő helyiségei túlszűfoltóságán a békéscsabai takarékpénztár épületében kibérelt helyiség útján iparkodott segíteni, a melyben a néprajzi gyűjtemény nyert ideiglenes elhelyezést.

Az egyesület gyűjteményei közül a könyvtár ajándék útján 20, az államsegélyből vétel útján 38, egyéb vétel és csere útján 11, összesen 69 darabbal gyarapodott.

Az egyesületnek az 1906. évre 300 korona könyvtári államsegély állt rendelkezésre.

A könyvtár törzsellománya az év végén 1635 db. volt.

Budapesten a Budapesti Könyvtár-Egyesület által fenntartott központi könyvtár, mint eddig, a jelen év folyamán is teljesen rendezett viszonyok között szolgálta a maga elé tűzött kulturális feladatokat.

Az egyesület belső életében szomorú esemény volt dr. *Buday* József egyetemi m. tanár, elnöknek váratlanul történt elhalálása. Az egyesület 1906. évi május hó 15-én tartott XVI. rendes közgyűlésén *Hochholtzer* Károly alelnök elnökké, helyébe pedig dr. *Szerelemhegyi* Tivadar alelnökké választatott meg.

A központi könyvtár a lefolyt esztendőben ajándék útján 619, az államsegélyből vétel útján 106, összesen 725 darabbal gyarapodott. A könyvtár törzsanyagának állománya az év végén 19.566 darab volt. A könyvtár olvasótermében 298 nyitási napon 5320 látogató 8892 kötetet használt, 95 térítvényre pedig 182 darab kölcsönöztetett ki.

A könyvtár fejlesztésére 1000 korona államsegélyben részesült az egyesület, mely összeg kizárólag új könyvek beszerzésére fordítottatott. A bútorozási és felszerelési költségekre megállapított

5000 korona államsegélynek ez évben utolsó 1000 korona részlete volt esedékes. Emellett a könyvtár fönntartási szükségleteinek részbeni fedezésére még 300 korona államsegélyben részesült az egyesület.

A *dunamelléki ev. ref. egyház Ráday-könyvtára* a lefolyt évben rendezés alatt állván, gyarapítására mi sem történt s a közönségnek sem volt rendelkezésére bocsátható. Az 1905-ről áthozott 8244 kor. 90 fillér rendelkezési czélokra szolgáló államsegélyből fölhasználtatott 2990 korona 82 fillér, maradvány 1906 végén 5254 korona 08 fillér.

Debreczenben az ev. ref. főiskola könyvtárának vezetősége sem 1906. évi működéséről szóló jelentését, sem 1200 korona államsegélye elszámolását nem terjesztette be kellő időben a főfelügyelőséghez. A beküldött statisztikai ívek hézagos adatai szerint a könyvtár ajándék útján 1097, vétel és csere útján 320, összesen 1417 darabbal gyarapodott. A könyvtár törzsanyagának állománya az év végén 74.357 darab. 230 nyitási napon az olvasóteremben 5678 látogató 8384 darabot használt, a kölcsönzési forgalom pedig 3549 térítvény mellett 4611 kötet volt. A főfelügyelőség a könyvtár rendezési munkálatainak miként leendő foganatosítására vonatkozólag kiküldötte, dr. *Ferenczi Zoltán* útján, majd írásosan is tájékoztatta a könyvtár igazgatóságát.

Deésen a Szolnokdobokavármegyei Történelmi és Irodalmi Társulat múzeumának újból való szervezése tárgyában a magas miniszteriumnál tett lépések mindezekig nem vezettek eredményre.

Azonban kétségtelenül örvendetes és biztató az a jelenség, hogy az egyesületi könyvtár kezelését a főgimnázium igazgatója a főfelügyelőség intenczióinak megfelelően végezi s készséggel vállalkozik arra, hogy Deés kulturális érdekeit a muzeális eszközök felhasználásával előmozdítsa.

A főfelügyelőség abbéli szándékát, hogy a könyvtárt rendszeresen segítse, az 1907. évtől kezdve kívánja megvalósítani s nincs kétségünk a felett, hogy ez esetben a helyi tényezők érdeklődése is fokozottabb mértékben fog a jobb sorsra érdemes társulat gyűjteményei iránt megnyilatkozni.

A gyűjtemények törzsállománya az 1906. évben a felügyelőség tudomása szerint miben sem változott.

Déván a Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat gyűjteményei közül a könyvtár ajándék útján 503, vétel és csere útján 120, összesen 623 darabbal gyarapodott.

A könyvtár törzsanyagának állománya az év végén 5070 darab volt.

A könyvtárnál meghatározott nyitási napok nincsenek s az anyag rendezetlensége miatt kölcsönzések sem eszközöltek.

Eperjesen az ág. h. ev. kollégium könyvtára a lefolyt évben mérsékelt haladást tett a nagymennyiségű anyag rendezésében. Számadásai igen sok kívánnivalót hagynak maguk után s ez az oka annak, hogy ez intézettel szemben még az 1905. évi államsegély elszámolási ügye is függőben van. A könyvtár gyarapodása 163 kötet, 14 füzet, 142 értesítő és egy nagyobb adomány, *Schulek* Gusztáv volt jogakadémiai tanár könyvtára. A *Szirmay*-könyvtár gyarapodása hét mű, hét kötet és két füzetben. A könyvtár állománya 14.691 kötet és füzet. Az iskolai nagykönyvtárról körülbelül 17.000 darab czédula van készen.

Felkán a helyi múzeum-egyesület tulajdonát képező Tátura-múzeum a lefolyt esztendőben is teljesen rendezett viszonyok között és elismerésre méltó ügybuzgalommal szolgálta a hazai kultúra érdekeit.

A múzeum gyűjteményei közül a könyvtár a lefolyt évben ajándék útján 122, az államsegélyből vétel útján 7, egyéb vétel és csere útján 7, összesen 136 darabbal gyarapodott.

A könyvtár törzsállománya az 1906. év végén 3472 db volt. A könyvtárból 14 személy térítvényre 74 darab könyvet kölcsönzött ki.

Győrött a városi közkönyvtárban régebbi idő óta folyó rendezési munkálatok a lefolyt esztendőben befejezést nyertek. A városi könyvtár helyiségében az a változás történt, hogy a győri népkönyvtár-egyesület által létesített és a Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Tanácsa által 2000 koronás könyvtárral gazdagított népkönyvtár, mely addig a városi könyvtár befogadására szánt helyiségből egy jókora termet foglalt el, a lefolyt év elején a városháza földszintjére, egy külön bejáratral és külön kijárával ellátott tágas terembe vitetett át, mi által az épület emeletjén a városi levéltár szomszédságában levő városi könyvtárban egy tágas helyiség szabadult fel.

Arra egyelőre — a város anyagi viszonyainál fogva — nincs kilátás, hogy a városi könyvtár az egy ízben már kombinációba vett alapítványi házba kerülhessen. Jelenleg arról van szó, hogy a város középpontjában, a Széchenyi-téren levő régi városháza, hol ezidőszereint iskolák vannak elhelyezve, ez iskolák kitelepítése, illetőleg részükre az állam által új épületek építése után, szolgáljon a városi könyvtár végleges otthonául. Ez azonban igen messze időkre szóló terv lévén, a jelen elhelyezés mellett kellett gondoskodni affelől, hogy a könyvtár a nyilvánosságának mielőbb átadassék. A felügyelőség erre vonatkozó felhívásának a városi tanács készséggel engedve, intézkedett az iránt, hogy a nyilvánossá tétellel kapcsolatos intézkedések (átalakítás, világitási berendezés stb.) sürgősen megtéssenek.

Az 1906. évben a könyvtár ajándék útján 1050, az államsegélyből vétel útján 44, egyéb vétel és csere útján 90, összesen 1184 darabbal gyarapodott. Vételre fordított az 500 korona államsegély teljes összege. A könyvtár törzsállománya az 1906. év végén körülbelül 25.000 darab; használták a városi tisztviselők, kiknek 111 térítvényre 243 darab kölcsönöztetett ki. A könyvtár gondozása a városi levéltárosra van bízva, ki a város szervezeti szabályrendelete értelmében külön díjazás nélkül a könyvtári teendők elvégzésére is köteles.

Gyulán a Békés megyei Közművelődési Egyesület Múzeuma, melyről 1905. évi jelentésünkben bővebben megemlékeztünk, könyvtára elhelyezésének kérdése kapcsán adott alkalmat a főfelügyelőségnek arra, hogy a múzeum felélesztésére irányuló óhajításait a nagym. vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnál is kellően hangsúlyozza.

A könyvtár ajándék útján 2, vétel és csere útján 18, összesen 20 darabbal gyarapodott. A könyvtár törzsanyagának állománya az év végén 4156. Megjegyzendő, hogy az *Oláh* György-féle könyvtár nincs a számításban. A könyvtárból 5 darab kölcsönöztetett ki.

Gyulafehérvárott az Alsófehérvármegyei Történeti, Régészeti és Természettudományi Egyesület múzeumának a régészeti gyűjtemény örvendetes gyarapodása folytán mind szükségesebbé vált kibővítése a lefolyt évben már munkába vétetett és be is fejeztetett. Az építkezés által igen sok, becses anyag czélszerű

elhelyezése vált lehetővé, mivel azonban még felette nagymennyiségű régiségtárgy zsúfolva, vagy ládába csomagolva van, a múzeumépület déli szárnyának kiépítéséről is mielőbb szükséges gondoskodni.

A múzeum gyűjteményei közül a könyvtár ajándék útján 172, állami letét útján 12, vétel útján 4, összesen 186 darabbal gyarapodott.

A könyvtár törzsanyagának állománya az 1906. év végén 3095 darab. A könyvtárból kilencz térítvényre 14 darab könyv lett kikölcsönözve.

Hódmező-Vásárhelyen az ev. ref. főgimnázium könyvtárának rendezettségi állapota a lefolyt évben javult. A könyvtári anyag czedulázása folyik, a használat — kivált kikölcsönzés útján — kielégítő; a könyvtárat a társadalom minden rétege igénybe veszi s így az — habár szűkebb mértékben — valósággal közkönyvtár szerepét tölti be. A helybeli használat azonban, a hat olvasóra berendezett szobában csekélynek mondható, miért is ennek emelkedése óhajtandó.

Ajándék útján 22, az államsegélyből vétel útján 74, egyéb vétel és csere útján 155, összesen 251 darabbal gyarapodott a könyvtár, melynél az államsegélyből 515·10 korona, egyéb forrásokból 790·11 korona fordítottatott vételre. A törzsanyag állománya az 1906. év végén 18.350 darab volt. A könyvtárnak államsegély czimén rendelkezésére állott 56·44 korona 1905. évi maradvány s az 1906. évre kiutalványozott 800, összesen 856·44 korona, melyből felhasználatlanul 91·34 korona az 1907. évre vitetett át.

A könyvtárból 201 nyitási napon 107 látogató 196 darabot használt az olvasóteremben, 87 térítvényre pedig 390 darab lett kikölcsönözve. A használt anyag összesen 586 darab.

A *Kassai* Múzeum az 1906. év folyamán *Mihalik* József kir. tanácsos, miniszteri biztos vezetése mellett, működésének negyedik évébe lépett.

A könyvtárt 253 nyitási napon összesen 3324 egyén látogatta, a mi az előző évhez képest apadást tüntet elő. A használt művek száma, a kikölcsönzött művekkel együtt, 4305 darabra rüg. Ezek sorában a mult évben is a szépirodalmi (2837), a történelmi (407), a műtörténeti (239) és az encyclopédikus művek (146) képviselik a legnagyobb mértékben használt szakokat.

Az állandó látogató-jegyet igénybe vett olvasók statisztikája, foglalkozások szerint, a következő volt az elmúlt év folyamán: jogász és egyetemi hallgató (100), okleveles gazdatiszt, gazdasz (50), közép- és szakiskolai tanuló (370), közigazgatási tanfolyam-hallgató (24), ügyvéd, ügyvédjelölt s gyakornok (9), tanár, tanító, tanár- s tanítójelölt (41), hivatalnok (53), író, hírlapíró (4), orvos és fogtechnikus (6), gyógyszerész (7), mérnök, műegyetemi hallgató (12), építész (7), festőművész (1), lelkész (6), katona, csendőr (6), kereskedő és alkalmazott (20), vegyész (1), gépész (6), magánzó (5), földbirtokos (1), iparos (6), nő (15).

A könyvtár ajándék útján 1502 művel 2037 darabban 3366.60 korona, vétel útján pedig 124 művel 210 darabban 2147.60 korona értékben gyarapodott. A rendelkezésre állt könyvtári segély ez évben 2000 koronát tett ki.

Tekintve, hogy a múzeum örvendetes fejlődésével az évről-évre nagyobbodó költségeket Kassa városa minden áldozatkészsége daczára is alig bírja fedezni, Kassa város közönsége az elmúlt év folyamán egyhangú határozatával abban állapodott meg, hogy múzeumának teljes állami kezelésbe vétele céljából felír a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez; ez megtörténvén, a vallás- és közoktatásügyi miniszterium Kassa város ajánlatát elvben s a további tárgyalás alapjául elfogadta, a főfelügyelőséget pedig megbizta a további hivatalos intézkedések megtételével.

Kecskeméten a városi múzeum gyűjteményei között a könyvtár is alkalmas helyet nyert az 1906. év folyamán arra, hogy a közönség szolgálatára állhasson.

A múzeumi tárgyaknak célszerűbb elhelyezése kapcsán a város törvényhatósági bizottsági közgyűlése a Schlick-féle gépgyárnál 6200 koronáért egy, a gyár szabadalma szerint készített, 17.000 kötet befogadására tervezett vas könyvtár-állvány szerkezetet rendelt meg, mely a könyvtár céljaira legközelebb igénybe is vehető. A szak- és betűrendes czédulakatalógus már régebb idő óta készen lévén, remélhető, hogy a könyveknek szakok szerinti felállítása, számozása és jelzése, meg az alapleltár a közeljövőben elkészül.

Hátra van még azonban az olvasóhelyiség kellő bebútorozása s a fűzött állapotban levő könyvek bekötetése. Eme szükségletek költségeinek fedezéséről is elismerésre méltóan gondoskodott a város, minek folyományakép a főfelügyelőség sem zár-

kózik el az elől, hogy a kecskeméti múzeum érdekeit méltányos módon karolja fel.

A könyvtár ajándék útján 283, az államsegélyből vétel útján 100, egyéb vétel és csere útján 188, összesen 571 darabbal gyarapodott. Vételre fordítottatott a könyvtárnál 500 korona államsegély.

A könyvtár törzsanyagának állománya az 1906. év végén 8612 darab volt.

Kiskúnhalason az ev. ref. főgimnázium könyvtára gondozójának, *Thury József* tanárnak márcziusban bekövetkezett halála óta szeptemberig zárva volt. Ekkor *Nagy József* tanár választott könyvtárossá, kinek a megkezdett rendezési munkálatok mielőbbi befejezése képezi legsürgősebb feladatát. A duplumok jegyzéke már is sajtó alá bocsátatott. A közönségnek a könyvtár iránt eddig igen mérsékelt érdeklődése fokozódni kezd.

A könyvtár állománya ajándék útján 136, az államsegélyből vétel útján 110, egyéb vétel és csere útján 104, összesen 350 darabbal gyarapodott.

Rendelkezésre állott 600 korona államsegély; ebből vételre 582:18 korona, könyvkötésre pedig 17:82 korona fordítottatott. Egyéb forrásokból 210:50 korona értékű könyvet vásároltak.

A könyvanyag törzsállománya 35.427 darab. A könyvtárban 92 látogató 127 darabot használt, kikölcsönöztetett 237 téritvényre 510 darab.

Komáromban a vármegyei könyvtár a lefolyt esztendőben igen fellendült, mit részben ama körülmény idézett elő, hogy a könyvtár új otthonának felépítésére 25.000 korona államsegélyben részesedett. A könyvtáráépület elkészültével meg fognak szünni mindama nehézségek, melyek e gyűjtemény teljes érvényesülését ezidőszerint még akadályozzák. A fenntartó hatóság mindent megtesz a könyvtár fejlesztése érdekében s megtette a lépéseket arra, hogy a város területén működő összes könyvtárak egyesüljenek a vármegye könyvtárában. A Múzeum-Egyesület választmánya el is határozta, hogy gazdag és becses könyvtárát letétül elhelyezi; megkeresést intézett a vármegyei közgyűlés a komáromi ref. egyházhoz az id. *Péczei József* alapította könyvtárának átengedése iránt is, mely évtizedek óta elzártan áll. Legújabbán pedig Komárom sz. kir. város közönsége, felismerve a kulturális tényezők egyesülésében rejlő nagy erkölcsi hasznot, elhatározta,

hogy a városi népkönyvtárat beolvastja a vármegyei könyvtárba. A múzeum könyvtárának átadása folyamatban van, a népkönyvtár átvételére vonatkozó tárgyalások pedig remélhetőleg rövid időn belül sikerre vezetnek.

A lefolyt évben 1200 mű érkezett a könyvtárba 1681 darabban. Ez a szám felülmúlja az eddigi években elért gyarapodást. Vétel útján szereztetett az államsegélyből 287 darab 660 koronáért, saját forrásokból vétetett 139 darab 315 koronáért, ajándékozott 1255 darab. Folyóirat 12 jár a könyvtár részére: 6 történelmi, 2 egyéb tudományos, 2 művészeti és 2 statisztikai.

A könyvtár törzsállománya az év végén 10.000 kötetten jóval felül van. A könyvtár 1906-ban 700 korona gyarapítási államsegélyt kapott.

A forgalom felette örvendetes, sőt oly mértékben emelkedett, hogy a könyvtár öre egyedül már nem képes eleget tenni a könyvtárt látogató olvasóközönségnek. Hetenként két napon át történik a könyvkiadás, mely két félnapot s a visszarakás és statisztikakészítés ugyanannyit vesz igénybe. 101 nyitási napon 4840 művet 5562 kötetben kölcsönöztek ki 425 egyénnek, az olvasók száma azonban valójában jóval több, mert a kölcsönvett könyvet többnyire a családtagok is olvassák.

A vármegyei könyvtár első kiadványa a lefolyt évben jelent meg; címe: A vármegyei könyvtár címjegyzéke, az 1876—1906-ig szerzett művek jegyzéke; szerkesztette *Alapi Gyula* Komárom megye levéltárnoka, a könyvtár öre.

Ez első kísérlet valóban hézagot pótló, mert a címjegyzék már mintegy 300 példányban forog közkezen és széles körökben terjeszti a vármegyei könyvtár iránt való érdeklődést.

*Losonc*on a városi közkönyvtár teljesen a főfelügyelőség óhajainak megfelelően tölti be hivatását. A lefolyt évben ajándék útján 40, állami letét útján 14, egyéb letét útján 20, az államsegélyből vétel útján 37, egyéb vétel és csere útján 179, összesen 290 darabbal gyarapodott. Vételre fordított az államsegély teljes összege: 400 korona, a város saját forrásaiból 980 korona, összesen 1380 korona. A könyvtár törzsállománya 22.895 darab. A könyvtárt 298 nyitási napon használták, kikölcsönöztetett 93 térítvényre 5316 darab. Látogatási díjakból befolyt 239·50 korona, katalógusok eladásából 22·80 korona, összesen 262·30 korona.

Löcsén az ág. h. ev. egyház könyvtárának mult évi jelentésünkben jelzett végleges rendezése *Géressy* Kálmán kir. tanterületi főigazgató vezetésével befejeztetett. Mintegy 3000 kötetmenő értékes anyag lett ez úton a templom karzatán elhelyezett tömegtől kiválogatva s a tanácskozóterem állványain elhelyezve. E kétségtelenül nagy munkán felül elkészült az anyag czédulakatalógusa és szakok szerinti leltára is, a következő csoportosítással: Theologia 352 mű, Hungarica et Scepusia 243 mű, magyar és egyetemes történet és jog 692 mű, szépirodalom és nyelvtudomány 488 mű, természettudomány 194 mű, filozófia, társad. tud. 228 mű, vegyes 130 mű. A könyvtári munkálkodás egy évi eredménye teljesen kielégítő s ha a munka és a kiválogatás ily buzgósággal folyik tovább a könyvtárnak a legbecsesebb része rövid idő alatt egészen rendezve lesz. Az a körülmény, hogy a könyvtár látogatottsága egyelőre mérsékelt, nem okoz aggodalmat. A rendezés és hozzáférhetővé tétel után *Löcsén* az volna a teendő, hogy — legczélszerűbben az ág. h. ev. egyház könyvtárának fejlesztése útján — egy modern könyvtár létesítéséről történjek gondoskodás. A lefolyt évben a könyvtár 20 darabbal gyarapodott. Törzsanyaga 16.895 darab. Az 500 korona államsegély állványok beszerzésére fordított. Használat: 4 térítvényen 12 darab.

Magyaróvárt a Mosonmegyei Történelmi és Régészeti Egylet könyvtára vétel útján 2, adomány útján 861 darabbal gyarapodott. Eme gyarapodás nagyrészt a *Sztér*-féle hagyományból ered, mely teljesen csak ez évben jutott az egyesület birtokába.

A múzeum építésének ügye annyiban haladt, hogy a megállapított 10.000 kor. államsegély első részlete, 2000 kor. már folyósított s hogy a főfelügyelőség a hozzá felterjesztett tervet néhány apróbb változtatással elfogadván, az építkezés megkezdhetővé vált.

A könyvtár törzsállománya az 1906. év végén 2453 darab.

Máramaroszigeten az ev. ref. főgimnázium könyvtára felett a lefolyt év nem tünt el eredménytelenül. A könyvtár nyomtatott anyagának rendezése befejeztetvén, a levéltárra került a sor. Ezen kívül a könyvtári duplumok összeírása is elkészült annyira, hogy csak a revízió van hátra, mi előreláthatólag rövid időn belül szintén meg fog történni.

A könyvtár ajándék útján 278, állami letét útján 11, vétel útján az államsegélyből 90, egyéb vétel és csere útján 3, összesen 382 darabbal gyarapodott. Rendelkezésre állott 1905-ről 1411:37, 1906-ban utalványoztatott 800, összesen 2211:37 korona államsegély, melyből 1405:08 korona felhasználatlanul 1907-re vitétt át.

A könyvtár törzsállománya 30:969 darab. Hetenként hat nyitási napon az olvasóteremben használt 265 látogató 290 darabot, kikölcsönöztetett 102 téritvényre 300 darab. A használt anyag összesen 590 darab.

Miskolczon az ág. h. ev. egyház könyvtárának érdekei szorosan kapcsolatosak a tervbe vett kulturpalota felépítésének ügyével, melynek állása egyelőre nem mondható kedvezőnek. Ezzel szemben újabban felmerült a város részéről az a helyes és kivitelre érdemes eszme, hogy az egész volt főgimnáziumi épületet múzeumi czélokra adja át, miáltal a kulturpalota felépítése feleslegessé válik.

A könyvtár gyarapodása 20 darab, törzsállománya 10.657 db. Használt 652 látogató az olvasóteremben 765 darabot, kikölcsönöztetett 12 téritvényre 851 darab.

A borsod-miskolczi múzeumot fenntartó Borsod-Miskolczi Közművelődési és Múzeum-Egyesület által beszolgáltatott statisztikai kimutatásokból kiténik, hogy könyvtára ajándék útján 806, állami letét útján 5, az államsegélyből vétel útján 12, egyéb vétel és csere útján 84, összesen 907 darabbal gyarapodott.

A gyűjtemények közül a könyvtár törzsállománya 4469 db.

Nagybányán az ügybuzgalommal gondozott városi múzeum annak daczára, hogy a kiállott tűzveszedelem óta a nyilvánosság számára csak igen kis határok közt volt hozzáférhető, ez évben is tekintélyesen gyarapodott.

E gyarapodásból a könyvtárra 582 darab esik.

Ezen szaporulat betudásával a múzeumi könyvtár törzsanyagának állománya az 1906. év végén 5243 darab volt.

Az egyesületnek alapítványokban 1330 korona, építkezési alapban 269:38 korona, tagdíjhátralékban 240 kor. és készpénzben 252:92 korona, összesen tehát 2092:30 korona pénztári vagyona volt. Az 1906. évi összes bevétel 3417:99 korona, az összes kiadás pedig 3165:07 korona volt.

A 600 kor. 1906. évi könyvtári államsegélyből, melyhez 274:11 korona előző évi maradvány járul, 844 korona számoltatott el.

Az egyesület belételeiben az a változás történt, hogy a városból hivatali áthelyezés következtében eltávozott *Gaál* Lajos titkár és *Myskovszky* Ernő múzeumi őr tisztje ideiglenesen *Schönherr* Sándorra ruháztatott, kinek legsürgősebb feladatává a könyvtárnak az új helyiségben való felállítása és szakszerű rendezése tétetett, mely munkalat jelenleg már előhaladott stádiumban van.

Nagyenyeden a Bethlen-főiskola gyűjteményei közül a könyvtár ajándék útján 170, a 600 koronát kitevő államsegélyből vétel útján 43, egyéb vétel és csere útján 864, összesen 1077 darabbal gyarapodott.

A könyvtárban hetenként három nyitási napon 51 látogató 862 darabot használt, kikölcsönöztetett 947 téritvényre 1786 db.

Nagykárolyban a vármegyei múzeum és könyvtár ezidőszertint rendezés alatt áll s mint ilyen a lefolyt évben nyilvános jellegű működést még ki nem fejthetett. Részletes tájékoztatást egyáltalán nem kapott a főfelügyelőség e munkálatok végrehajtásának eddigi eredményei felől.

Nagyváradon a Biharmegyei és Nagyvárad Régészeti és Történelmi Egylet gyűjteményei közül a könyvtár ajándék útján 124, vétel útján 50, összesen 174 darabbal gyarapodott.

A könyvtár törzsanyagának állománya 5461 darab.

Az egyesületi könyvtár kapcsán megemlékezünk ama nagyjelentőségű s a Szigligeti-társaság kebeléből kiindult kulturális mozgalomról, mely egy, a város igényeit mindenben kielégítendő közkönyvtár létesítését tűzte ki célul. A főfelügyelőség készséggel karolta fel az eszmét s annak megvalósítása érdekében konkrét választ kérő átirattal kereste meg a városi tanácsot; átiratára azonban válasz nem érkezett.

Nyíregyházán Szabolcs várm. múzeuma és könyvtára nyilvános működéséről, gyarapodásáról közelebbi adatok híján, nincs módunkban részletesebb ismertetést közölhetni.

Nyitrán a vármegyei múzeum vezetőinek tevékenységét részben a lefolyt évben is a feloszlott turóczszenmártoni Maticza Szlovenszka könyvtári anyagának rendezése vette igénybe.

A rendezési munkálatok befejeztetvén, a főfelügyelőség a beszolgáltatott czédulakatalógus s kiküldötte: dr. *Melich* János jelentése nyomán tájékozódott a könyvanyag természetéről s ennek kapcsán arról is, mivel volnának pótlandók ama könyvek, melyek a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára számára kiválasztatván, Nyitráról Budapestre szállíttatnak. A főfelügyelőség akként határozott, hogy az elhunyt *Acsády* Ignác történettudós hagyatékából megszerzett becses és szakszerűen rendezett könyvtárt fogja állami letétként a múzeumnak adományozni.

Az 1906. évben a könyvtár ajándék útján 33, az államsegélyből vétel útján 70, összesen 103 darabbal gyarapodott, mi 498·20 kor. költséget okozott. A könyvtári törzsállomány 11.606 darab. Rendelkezésre állott 500 kor. könyvtári államsegély. A múzeum könyvtára, melynek gondozása a nyitrai kegyesrendi főgimnázium igazgatójára van bízva, a nyilvános használatnak még nem volt átadva.

Pápán az ev. ref. főiskola könyvtára a lefolyt évben is minden fennakadás nélkül s mint az alábbi statisztikai adatok igazolják, szép eredménnyel szolgálta a helyi társadalom szellemi szükségleteit. Gyarapodás ajándék útján 419, az államsegélyből vétel útján 3, egyéb vétel és csere útján 481, összesen 903 darab. A könyvtár törzsállománya 34.103 darab. Nyitási napok száma 305. Használtak az olvasóteremben 438 darabot, kikölcsönözöttet 511, térítvényre 1405 darab. Rendelkezésre állott s teljesen fel is használtatott 1500 korona államsegély.

Pécsett a városi múzeum rohamosan fejlődő gyűjteményeinek végleges elhelyezésére a lefolyt év végén kulturpalota létesítése vétetett tervbe. A város tanácsa decz. hó 14-én hivatalos beadványban jelentette a főfelügyelőségnek eme szándékát s egyben szakértő sürgős kiküldetését kérelmezte, hogy a nagyfontosságú ügy részletei is mielőbb megtárgyalhatók legyenek. Az időpont alkalmatlan voltára való tekintettel azonban eme kiküldetés csakis az 1907. év folyamán vált lehetségessé.

Könyvtári czélokra maradt az 1905-iki államsegélyből 292·50 kor. és kiutalványoztatott 600 kor., tehát volt összesen 892·50 kor. Ez összegből 200 kor. tiszteletdíjakra fordított, a többi kiadás pedig még az 1905-ik évben beszerzett könyvállványok és könyvkötések vételára között oszlott meg.

Gyarapodott pedig a könyvtár: letét útján 5 darabbal, ajándék útján 327 darabbal. Ez ajándékban nagyobb számmal szerepelnek az ügyészség által beszolgáltatott nyomdatermékek és a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelősége ajándékai. Vétel 12 darab. Az összes gyarapodás 344, az egész állomány 5007 darab.

Ez a kimutatás becslésen alapszik, épp azért csak megközelítő számokat tüntet fel.

Poprádon a Magyarországi Kárpát-Egyesület múzeumának kibővítése a lefolyt évben megtörtént s ez által a gyűjtemények célszerű elrendezése, a helyiségek átalakítása is foganatosítható volt.

A gyűjtemények közül a könyvtár ajándék útján 318, az államsegélyből vétel útján 22, összesen 340 darabbal gyarapodott.

Rendelkezésre állott 500 korona könyvtári államsegély. Felhasználtatott összesen 488·97 korona.

A könyvtár törzsanyagának állománya 4525 darab volt.

A könyvtár rendezés alatt lévén, csak kölcsönzés útján adatott ki 100 térítvényre 160 darab.

Pozsonyban a városi közkönyvtárnak a városban levő többi kulturális gyűjteménnyel egy épületben való végleges elhelyezésének terve ez évben fokozott mértékben foglalkoztatta a főfelügyelőséget, végleges megállapodásra azonban csak annyiban jutott, hogy elhatározás történt az építkezési terveknek országos pályázat útján leendő beszerzésére vonatkozólag.

Fontosabb jelentőségű esemény a könyvtár beléletében a Czimjegyzék elkészülte, mely 22 nyomtatott ivnyi terjedelemben már megjelent s a gyűjteménynek 1906. február közepéig beérkezett ama körülbelül 12.000 kötetét foglalja magában, melynek feldolgozását a helyi viszonyok megengedték.

A könyvtár a lefolyt évben ajándék útján 1346, az államsegélyből vétel útján 257, egyéb vétel és csere útján 278, összesen 1881 darabbal gyarapodott. Törzsanyagának állománya 13.384 db. Rendelkezésre állott az 1905. évi 1303·06 korona maradvánnyal együtt 2184·58 korona államsegély, melyből 1122·22 korona felhasználatlanul 1907-re vitetett át.

A nyitási idő 273 egész és 43 félnap volt, mely idő alatt 479 látogató az olvasóteremben használt 3231 darabot és kiköl-

csönöztek 3355 korona óvadék mellett 359, térítvényre 538, 31 egyszerű térítvényre pedig 42, összesen 580 darabot. A használt anyag összesen 3811 darab.

A *pozsonyi Orvos- és Természettudományi Egylet*, vidéki hasonló intézményeink között munkásságával a lefolyt évben is kiváló helyet biztosított magának. Tudományos törekvéseit nemcsak Pozsonyra terjeszti ki, hanem állandó összeköttetést tart fenn a külfölddel is s mint ilyen muzeumát kiváló figyelemmel gondozza és fejleszti. Könyvtára, mely állami segélyben nem részesül 11.402 darabot tartalmazott. Ez anyagból 261 darabot használtak.

Rimaszombatban a gömörmegyei múzeum gyűjteményei a lefolyt évben kedvezőbb elhelyezést nyertek s így a czélszerű berendezkedés kérdése került napirendre. A főfelügyelőség méltányolva a múzeum vezetőségének példás buzgalmát, törekvéseit s a kulturális hivatás betöltésére alkalmas gyűjtemények múzeális értékét, kilátásba helyezte, hogy a megfelelő bebútorozás költségének fedezéséhez hajlandó a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumnál államsegélyt javaslatba hozni.

A gyűjtemények közül a könyvtár ajándék és hagyomány útján 6350 darabbal gyarapodott.

Ebből is látható, hogy a múzeum vezetősége megtalálta az utat és módot a nagyközönség érdeklődésének és áldozatkészségének felkeltésére. A könyvtár törzsanyagának állománya 15.074 darab.

A könyvtárban 1304 darab könyvet, illetve levéltári anyagot használtak.

Selmeczbányán a városi könyvtár ajándék útján 88, az államsegélyből vétel útján 65, összesen 153 darabbal gyarapodott. Vételre 500 kor. államsegély állt rendelkezésre.

A könyvtár törzsállománya volt az 1906. év végén 2286 darab.

Az olvasóteremben 70 látogató 1050 darabot használt, 2585 térítvényre pedig 3571 darab kölcsönöztetett ki. A használt anyag összesen 4621 darab.

Sepsiszentgyörgyön a Székely Nemzeti Múzeum vezetősége lelkiismeretes buzgalommal fáradoz ügyeinek előbbrevitelén. A legfontosabb s már évek óta húzódó kérdés: az építkezés ügye a lefolyt évben sem volt véglegesen megoldható, mert a már kész

építkezési tervekben behatóbb vizsgálat után lényeges tévedések és számítási, költségvetési hibák találtak.

A múzeum gyűjteményei közül a könyvtár ajándék útján 964, az államsegélyből vétel útján 157, egyéb vétel és csere útján 34, összesen 1155 darabbal gyarapodott.

Vételre 600 korona államsegély állt rendelkezésre.

A könyvtár törzsanyagának állománya 40.533 darab.

Szabadkán a helybeli Közkönyvtár és Múzeum-Egyesület a lefolyt évben feloszolván, gyűjteményei városi tulajdonba kerültek. Az új helyzetnek megfelelőleg történt s a múzeális ügyekre vonatkozó mozzanatokról a főfelügyelőség a városhoz intézett sürgető felhívásaira sem nyervén választ, eme közgyűjtemény állapotáról részletesebb ismertetést ez alkalommal nem adhatunk.

Szamosújvárott az Örmény Múzeum-Egyesülettől részletes jelentés nem érkezvén a főfelügyelőséghez, az 1906. évben végzett munkásságáról bővebb tájékoztatást adni nincs módunkban.

Szatomáron a Kölcey-kör lefolyt évi munkásságában s illetve belső életében a legnevezetesebb mozzanat az, hogy a múzeum s annak keretében a könyvtár megnyugtató irányban örvend a látogatottságnak.

A gyűjtemények közül a könyvtár ajándék útján 246, egyéb letét útján 27, az államsegélyből vétel útján 6, egyéb vétel és csere útján 120, összesen 399 darabbal gyarapodott. Vételre az államsegélyből 500 korona állt rendelkezésre.

A könyvtár törzsanyagának állománya 2445 darab.

A könyvtárnál 84 nyitási napon 206 térítvényre 492 darabot kölcsönöztek ki.

Szegeden a Somogyi-könyvtár és városi múzeum a lefolyt évben is rendezett viszonyok között, céltudatos munkássággal töltötte be nemes hivatását.

A könyvtár gyarapodása ajándék útján 845, állami letét útján 4126, az államsegélyből vétel útján 168, egyéb vétel és csere útján 534, összesen 5673 darab volt.

Könyvtári czélokra ez évben 2000 korona államsegély folyósítottatott.

A könyvtár törzsanyagának állománya 69.078 darab.

Használt a könyvtárban 232 nyitási napon 11.137 látogató 12.668 darabot.

Szegszárdon a tolnavármegyei múzeum épületének javítási, átalakítási és belső berendezési munkálatai befejeztetvén, a múzeumi gyűjteményeknek részben való új elrendezése a főfelügyelőség kívánalmainak megfelelőleg eszközöltetett.

Vételre fordított az államsegélyből 1495·99 korona.

A könyvtár törzsanyagának állománya, mely részben még rendezetlen, 2841 darab.

A könyvtári czelokra 1906-ban folyósított 600 korona rendes és 1480·60 korona rendkívüli államsegély teljes összegében felhasználtatott.

A könyvtárból, mely rendes használatnak nincs átadva, kikölesönöztek öt téritvényre 16 darabot.

Szombathelyen a Vasvármegyei Kultur-Egyesület múzeumának építkezése a lefolyt évben közel jutott a végleges befejezéshez.

A gyűjtemények közül a könyvtár 191 kötettel és 10 füzettel gyarapodott. Törzsanyagának állománya 7779 darab, melyből 162 kikölesönző 5624 darabot használt.

Temesvárott a helyi közgyűjtemények befogadására emelendő kultur-palota felépítésének ügyében a városi tanács részéről legújabbán amaz elhatározás történt, hogy tekintettel egyéb sürgős kiadásaira, az építkezést egyelőre elodázni kénytelen, de biztos kilátásba helyezi, hogy a kérdés legkésőbbben az 1910. év folyamán végleges megoldást nyer.

A kulturpalotában elhelyezendő gyűjtemények közül *a városi könyvtár* ez évben működésének harmadik évébe lépett, mely év egyszersmind meghozta a könyvtárnak a teljes intézeti kialakításhoz szükséges amaz előfeltételeket, melyek az akadálytalan és sikeres működést biztosítandják.

A könyvtári bizottság megalakulásával összefüggőleg megalkottatott a könyvtár szervezeti és ügyviteli szabályzata is és tervbe vétetett *Bellai* József könyvtárigazgatónak a városnál eddig viselt állásától való felmentése a célból, hogy tevékenységét teljesen a könyvtár ügyének szentelhesse.

Az intézmény nagyobbarányú kifejlődésére kétségtelenül hatalmas befolyással lesz a 25.000 koronás nagy államsegély, mely részletes felhasználási tervet alapján könyvtári beszerzésekre fog fordíttatni. E nagyobbszabású munkálat jelenleg előrehaladott stádiumban van.

Dr. *Bászel* Aurél 3692 kötetnyi könyvtárának megvásárlása az 1905. évi s illetve 1906. évi államsegély terhére 2114 koronáért megtörtént.

A könyvtárban végzett munka az év folyamán az olvasó- és könyvkikölcsönző közönség kiszolgálása mellett főképen katalogizálásra fordított.

A könyvtárlátogatók száma 2721 volt, a használt anyag 4502 darab.

A könyvtár gyarapodása letét útján 379, az államsegélyből vétel útján 4078, egyéb vétel útján 677, összesen 5134 darab. Törzsanyagának állománya 52.714 darab.

Az államsegélyből 1907-re felhasználatlanul 22.886 korona hozatott át.

Verseczen a városi múzeum és könyvtár elhelyezésének ügyében a lefolyt évben az utolsó lépések tételtek meg arra, hogy e régóta húzódó kérdés megnyugtató megoldást nyerjen. Az e célra felajánlott épület átalakítási tervei a főfelügyelőség által megfelelően módosítván, a munkálatok foganatosítása az 1907. év folyamán akadálytalanul megtörténhetik.

A gyűjtemények közül a könyvtár ajándék útján 553, az államsegélyből vétel útján 55, egyéb vétel és csere útján 515, összesen 1123 darabbal gyarapodott. A könyvtár törzsanyagának állománya 21.094 darab. Rendelkezésre állott 500 korona államsegély, mely teljesen felhasználtatott.

A könyvtárt 94 nyitási napon használták; kikölcsönöztetett 306 olvasónak 3165 darab.

Zombor sz. kir. város könyvtáregyesületének könyvtára a lefolyt évben először részesült állami segélyben, mely teljes összegében az igen tekintélyes anyagú könyvtár rendezési munkálatainak költségeire fordított. A rendezést *Roediger* Alajos főgimnáziumi tanár végezte és be is fejezte. Az 1906. évi gyarapodás: 3 kötet adomány és az egyesület vagyonából 163·15 koronán eszközölt vételből eredő 60, összesen 63 kötet. A könyvtár törzsanyagának állománya 31.413 darab, melyből 34 látogató 62 darabot használt. Katalógusok és kezelési szabályzatok eladásából 78·20 korona folyt be.

A felsorolt adatok összegezésével a következő képet nyerjük a főfelügyelőség hatáskörébe tartozó könyvtárak felől:

Önálló nyilvános könyvtár 23 van közöttük, ú. m. az alsó-kubini Csaplovics-könyvtár, az aradi Kölcsey-Egyesület könyvtára, a budai könyvtár, a budapesti Ráday-könyvtár, a debreczeni ev. ref. főiskola könyvtára, az eperjesi ág. ev. kollégium könyvtára, a győri városi könyvtár, a hódmezővásárhelyi és a kiskúnhalasi ev. ref. főgimnáziumok könyvtárai, a kassai múzeum könyvtára, a kecskeméti városi könyvtár, a losonczy városi közkönyvtár, a lőcsei ág. ev. egyház könyvtára, a máramarosszigeti ev. ref. főiskola könyvtára, a miskolczy ág. ev. egyház könyvtára, a pápai ev. ref. főiskola könyvtára, a pozsonyi városi közkönyvtár, a sárospataki ev. ref. kollégium nagykönyvtára, a szabadkai városi közkönyvtár, a szegedi Somogyi-könyvtár, a Vasvármegyei Kultur-Egyesület szombathelyi könyvtára, a verseczi városi könyvtár és a zombori városi könyvtár. Ezek közül az aradi, debreczeni, kassai, kecskeméti, pápai, szabadkai, szegedi, szombathelyi és verseczi könyvtárak múzeumokkal állanak kapcsolatban és azok önálló osztályát képezik.

Kisebb méretű, de nyilvános használatra szánt általános jellegű könyvtárakkal vannak kiegészítve az aranyosmaróti, balassagyarmati, besztercebányai, deési, esztergomi, felkai, gyulai, gyulafehérvári, ipolysági, magyaróvári, máramarosszigeti, miskolczy, nagybányai, nagykárolyi, nagyvárad, nyiregyházai, nyitrai, pécsi, poprádi, selmeczbányai, sepsiszentgyörgyi, szatmári, szegszárdi, szentesi, a túróczszentmártoni, váczy és veszprémi múzeumok.

A többi gyűjtemények közül a békéscsabai, dévai, esztergomi, keszthelyi, kolozsvári, komáromi múzeumok, a pozsonyi természettudományi múzeum, a rimaszombati, szamosújvári múzeumok, a két temesvári múzeum és a zombori múzeum könyvtárai szakkönyvtár jellegével bírnak és első sorban az illető társulatok tagjainak állanak rendelkezésére.

Az intézetek közül tehát az önálló nyilvános jellegű könyvtárakon kívül 39 áll könyvgyűjteményével a könyvtári ügy szolgálatában.



A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM SZÉCHÉNYI ORSZ.
KÖNYVTÁRÁBAN LEVŐ ALDINÁK LEÍRÓ JEGYZÉKE.

DR. GULYÁS PÁLTÓL.

(Ötödik közlemény, 8 hasonmással.)

1533.

48. Cicero Rhetorica. Venetiis, 1533.

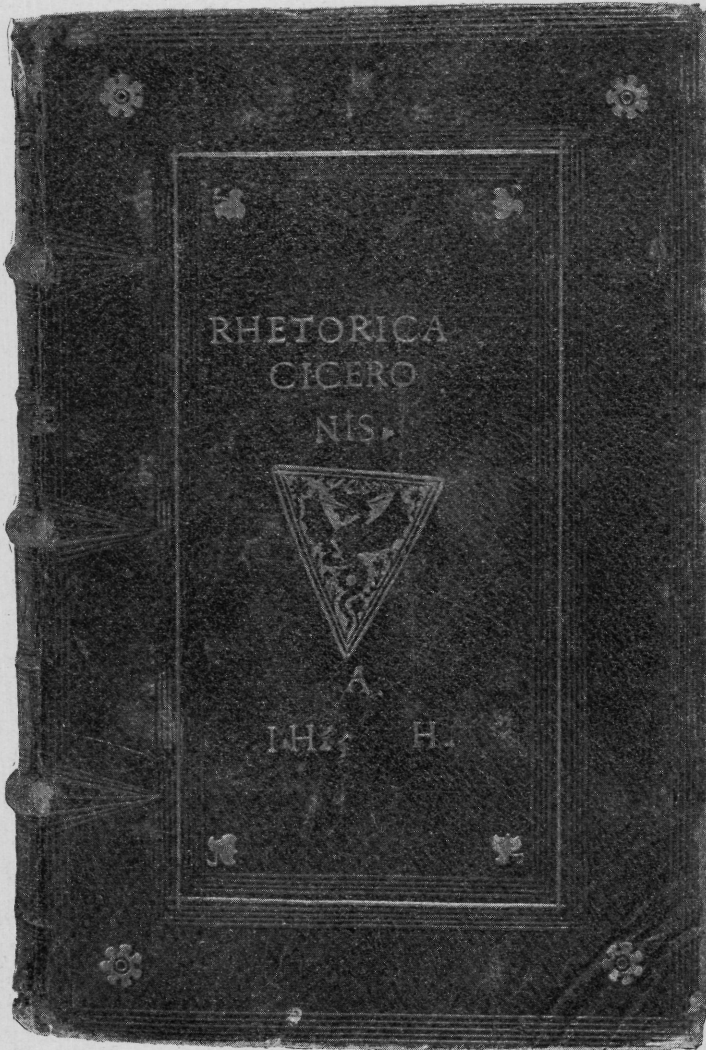
1^a (számozatlan, czimlap) l. || IN HOC VOLVMINE HAEC ||
CONTINENTVR. || *Rhetoricorum ad C. Herennium* lib. III. ||
M. T. Ciceronis de inuentione lib. II. || *Eiusdem de oratore ad*
Quintum fratrem lib. III. || *Eiusdem de claris oratoribus, qui*
dicitur Brutus: lib. I. || *Eiusdem Orator ad Brutum* lib. I. ||
Eiusdem Topica ad Trebatium lib. I. || *Eiusdem oratoricæ parti-*
tiones lib. I. || *Eiusdem de optimo genere oratorum praefatio que-*
dam. || *Index rerū notabiliū, quae toto opere continentur, p*
ordinē alphabeti. || *Varietas lectionū, quā ex diuersorū exēplariū*
collatione collegimus. [Nyomtatójegy.] 1^b l. üres. 2^a (*ii jelzésű) l.
ALDI P. M. AD ANDREAM NAV- || GERIVM PATRITIVM VENE- ||
TVM, COMPATREM, IN LIBROS DE ARTE RHETO- || RICA
PRAEFATIO. || OMNES *Andrea Naugeri, qui se uel componendis*
nouis || etc. 7^a l. *Index rerum memorabilium, quae toto opere*
continentur, || *per ordinem alphabeti* stb. 15^a l. *Illud hic subiungere*
libuit: consyderandum diligentius: utrum in || stb. 15^b l. üres. 16^a l.
PAVLVS MANVTIVS || ALDI. F. STVDIO- || SIS. S. D. || FECIT
meum erga uos perpetuum studium, & animi pro- || *pensio* stb.
16^b l. üres. 17^a (a jelzésű és 1. számú) l. RHETORICORVM AD
C. || HERENNIVM LI- || BER PRIMVS || (e)TSI *Negotijs familiaribus*
impediti, uix fatis stb. 58^a (fi jelzésű és 42. számú)l. M. T.

CICERONIS DE AR- || TE RHETORICA LI || BER PRIMVS
*(f)AEPÉ, & multum hoc mecum cogitavi, boni ne stb. 101^a (m jelzéstől és 85 számú) I. M. TVLLII CICERONIS AD QVIN- || TVM FRATREM DIALO- || GI DE ORATORE. || (c)OGITANTI mihi saepe numero, & me- || moria stb. 181^a (y jelzéstől és 165 számú) I. M. TVLLII CICERONIS DE CLA- || RIS ORATORIBVS LIBER, || QVI DICTVR BRVTVS. || (c)VM É *Cilicia decedens, Rhodum ueniffem et* || stb. 213^a (C jelzéstől és 197 számú) I. M. TVLLII CICERONIS AD || MARCVM BRVTVM || ORATOR. (u)TRVM *difficilius, aut maius effct, negare tibi sae- || pius stb. 237^a (F jelzéstől és 221 számú) I. M. TVLLII CICERONIS || AD C. TREBATVM || TOPICA. || (m)AIRES nos res scribere ingreffos C. Treba- || ti stb. 259^a (243 számú) I. M. TVLLII CICERONIS || DE OPTIMO GENE- || RE ORATORVM. || (o)RATORVM genera effe dicuntur tanquã* || stb. 261^a (245 számú) I. Kolofon: VENTIS IN AEDIBVS HAEREDVM || ALDI MANVTII ROMANI, ET || ANDREAE ASVLANI SO- || CERI, MENSE MAR- || TIO M. D. XXXIII. 261^b I. *Post emendatos locos plureis, uifum est operae pretium, fi adnotare- || mus stb. 262^a (számozatlan) I. üres, 262^b I. közepén az Aldusok nyomtatójegye látható.**

8-r. Lapnagyság: 20·5 × 13·5 cm. Lapok száma: 16 számozatlan, 245 számozott és 1 számozatlan, összesen 162 levél. A *, **, a—z, A—H jelzéstől ívek mindegyike kvaternió, kivéve a *, ** és H jelzésűeket, melyek kvinterniók és az l jelzéstől, a mely duernió. Czimfeliratok, a fejezetek kezdőszavai, élő oldalczimék és a kolofon kétféle nagyságú latin majuszkulákkal, a szöveg dőlt betűvel van szedve; a sorok száma oldalankint 39.

Egykorú sötétpiros kecskebőrkötése meglehetősen kopott; hátán három valódi s minden bordaközben egy-egykeskeny álborda emelkedik ki, melyet eredetileg aranyozás borított, a bordák közeit vaknyomású sávok és reneszánsz levélfonadék tölti ki; az egyforma táblák közepét csúcsával lefelé fordított aranyos háromszögbe foglalt tűzokádó sárkány foglalja el, mely fölött az elülső lapon aranyos majuszkulákkal RHETORICA || CICERO || NIS. olvasható, míg alatta A. I. H. H. kezdőbetük állanak; a táblák széleit két, aranyos és vaknyomású sávokból alakított, keret díszíti, melyek közeit a sarkakon egy-egy aranyos rozetta, a belső keretnél egy-egy aranyozott levél ékesíti; a zöldszínű selyemkötők hiányzanak

(8. ábra). E kötés, a mint az alkalmazott bélyegzők is mutatják, kétségkívül az Aldusok könyvkötészeti műhelyéből származik.



8. ábra. Cicero Rhetoricájának eredeti bőrkötése.

A *Jankovich*-könyvtárból bekebelezett kötet könyvtári jelzése :
A. lat. 1384.

1534.

49. Poëtae tres egregij nunc primum in lucem editi. Venetiis, 1534.

1^a l. (számozatlan címlap): HOC VOLVMINE CONTINENTVR || *Poëtae tres egregij nunc primum in lucem editi* || Gratij, q Auguſto Principe floruit, de uenatione Lib. I. || P. Ouidij Naſonis Halieuticôn liber acephalus. || M. Aurelij Olympij Nemeſiani Cynegeticôn Lib. I. || Eiuſdem carmen bucolicum. || T. Calphurnij Siculi Bucolica. || *Adriani cardinalis uenatio*. [Nyomdászjegy.] M. D. XXXIII. || *Non ſine priuilegio*. 1^b l. MAGNIFICO, ET ORNATISSIMO || VIRO ANTONIO FVCCARO AV= || GVSTANO GEORGIVS || LOGVS SILESIVS || S. P. D. || EQVIDEM, *ut ingenue fatear, Antoni optime*, || stb. 4^a (A4. jelzésű) l. utolsóelőtti sorban: *Venetijs*, || M. D. XXXIII. XV. cal. febr. || 4^b l. *Georgius Logus*. || (a) *Mplexu teneræ dignatum & amore* || stb. 5^a l. *Georgius Logus PetroPaulo Vergerio apud Incly-* || *tum Ferdinandum, Romanorum, Pannoniae, || ac Bohoemiae Regē oratori Pontificio*. || (g) *Ratius intactae affiduus comes ille* || stb. 7^a (* jelzésű és 1. számú) l. GRATII DE VENATIONE, SEV || KYNHETIKON LIBER. || (d) *Ona cano diuūm, lætas uenantibus* || stb. 17^a (C jelzésű és 12. számú)¹ l. P. OVIDII NASONIS || HALIEVTICA. || (a) *Ccepit mundus legē, dedit arma per omnes* || stb. 19^b l. M. AVRELII OLYMPII NEMESIA= || NI, POETAE CARTHAGINIEN- || SIS CYNETICO N LIBER. || (u) *Enandi cano mille uias; hilaresq; labores*, || stb. 25^a (D jelzésű és 20. számú) l. M. AVRELII OLYMPII NEMESIA= || NI, POETAE CARTHAGINIEN || SIS ECLOGA PRIMA || stb. 30^b l. 10. sor: DE AVRELIO OLYMPIO NEME- || SIANO EX PETRO CRINITO. || *Aurelius Olympius Nemesianus Afer genere, pa* || *tria* stb. 31^a (26. számú) l. 18. sor: *De T. Calphurnio* || T. Calphur. *ficulus, ut inscriptiones ueterum codicū pro-* || *bant* stb. 31^b l. T. CALPHVRNII SICVLI BVCO- || CVM (sic) CARMEN AD NEMESIA- || NVM CARTHAGINIENSEM. || stb. 45^a (40. számú) l. ADRIANI CARDINALIS S. CHRYSO || GONI AD ASCANIVM CARDI- || NALEM S. VITI. VICECAN || CELLARIVM VENATIO. || (e) *Ia sur-* || *gite: nunquid excitauit* || stb. 52^a (47. számú) l. *Venetijs, in*

¹ Helyesen 11. számú.

aedibus hæredum Aldi Manutij, & Andreae soceri, M. D. XXXIII
Mense Februario.

8-r. Lapnagyság: 14·5 × 9·3 cm. Ívek jelzése: A—G. Lapok száma: 6 számozatlan és 46 számozott levél (1—47.), a 2. lap tévedésből 1-gyel van jelölve; 11. számú lap pedig nincsen.

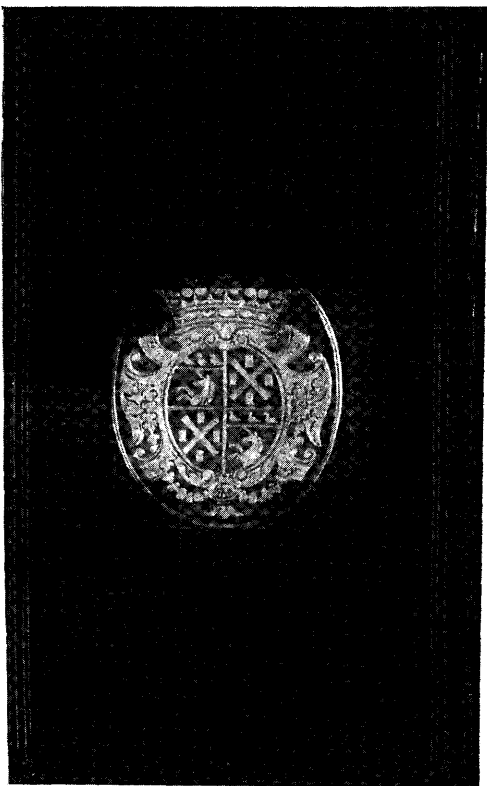
Példányunk kötése írással borított hártya. Könyvtári jegye:
A. lat. 1012.

1535.

50. Juvenalis, Persius Satirae. Venetiis, 1535.

1^a (számozatlan) l. IVVENALIS. || PERSIVS. || [Nyomtató-jegy.] || M. D. XXXV || 1^b l. ALDVS MANVTIVS SCI- || PIONI CARTEROMA= || CHO SVO S. || I. *Iuuenalis, et A. Persij Sa'tyras ut commodius te || neri* stb. 2^a (Aij jelzésű és 2. számú) l. IVNII IVVENALIS AQVINA- || TIS SATYRA PRIMA. || (s)EMPER EGO AVDITOR || stb. 66^a l. Kolofon: VENETIIS, IN AEDIBVS || ALDI, ET ANDREAE || SOCERI. 66^b l. üres. 67^a (a jelzésű és számozott) l. AVLI FLACCI PERSII IN || SATYRAS PROLOGVS: || (n)EC FONTE *labra prolui caballino*: || stb. 78^a l. kolofon: VENETIIS, IN AEDIBVS HÆRE || DVM ALDI, ET ANDREAE || SOCERI, MENSE MAR- || TIO, MDXXXV. 78^b l. üres.

8-r. Lapnagyság: 15·2 × 9 cm. Ívek jelzése: A—H, a—b. Lapok



9. ábra. Lambert de Thorigny czímeres kötése.

száma: 78 levél, az 1. lap számozatlan, 2—78. rendesen számozva. A czímfeliratok, kolofonok és a verssorok kezdőbetűi antikva nagybetűkkel szedvék, a többi szöveg szedése kurziv. Az egyes költemények kezdőbetűjének üres hely van hagyva, középtűt egy kis segédbetűvel. Sorok száma oldalanként 31.

Példányunk czímlapján e bejegyzés olvasható: *Z. Kulenkamp* 1787. A könyv első előzéklapján fent e bejegyzés olvasható: *Sigis. Pap de Szathmár m. pr. Comp. Göttingae 1796.* Ugyane lap alján látható bejegyzés szerint *Farkas* Lajos könyvtárából került e mű a M. N. Múzeumba. Kötése borjúbőr a XVIII. század első feléből; díszített háttal, lapjain háromsoros aranyvonallal, középtűt Nicolas Lambert de *Thorigny* czímerével, belül tulipántos csipkekeret (9. ábra). Könyvtári jegye: **A. lat. 1881.**

1543.

51. Viaggi fatti da Vinetia, alla Tana, in Persia, in India et in Constantinopoli etc. In Vinegia, 1543.

1^a l. VIAGGI FATTI DA || VINETIA, ALLA TANA, IN PER= || SIA, IN INDIA, ET IN CONSTANTI || NOPOLI: *con la descriptione particolare di Città, || Luoghi, Siti, Costumi, et della* PORTA del || *gran TVRCO: & di tutte le* Intra= || *te, spese, & modo di governo || suo, & della ultima* Im= || *presa contra* Por= || *oghesi,* || [Nyomtatójelvény.] || IN VINEGIA M. D. XLIII. 1^b l. TVTTI LI VIAGGI CHE SI CON= || TENGONO NELL' OPERA. || *Viaggio del Magnifico Messer Josaphat Barbaro Am= || basciatore* stb. 2^a (Aij jelzésű és 2. számú) l. *Al Magnifico messer Antonio Barbarigo, che fu || del Clarissimo messer Giouan Luigi. || Antonio Manutio. || (g)Randissima obligatione ueramente ha oggi= || di* stb. 3^a (Aiiij jelzésű és 3. számú) l. QVI COMMINCIANO LE COSE VE= || *dute & udite per me Iofaphat Barbaro cittadi || no di Vinetia: in due Viaggi che io ho || fatti; uno alla Tana; & || uno in Persia. || (l)A TERRA || secondo quello che || stb. 24^a (24. számú) l. QVIVI COMINCIA LA SECONDA || PARTE CHE APPARTIENE AL || VIAGGIO CHE IO IOSA= || PHAT BARBARO FE || CI IN PERSIA || COME AMBA || SCIATORE. || (e)SSENDO *la nostra illustrissima || stb. 108^a (Oiiij jelzésű és 108. számú) l. VIAGGIO DI COLOCVT DESCRIT || to per messer Giouāni Venetiano, || nelquale narra le mirabil forze, provincie, ter= || re & città del**

gran Signore Sophi, et come || *pafsò infiniti spagnuoli in foccorfo di effo* || *Signore contra Turchi: & etiam* || *narra le marauigliose Ifole che* || *producono Oro & pietre* || *preciofe; cosa inuero* || *molto curiofa di* || *intendere.* || (V)ANNO. M. D. XXIX. Ritro= || *uandomi* stb. 121^a (Q jelzésű és 121. számú) l. LIBRI TRE DELLE || COSE DE TVRCHI. || *Nel primo fi descriue il uiaggio da Venetia à Costanti=* || *nopoli, con gli nomi de luochi antichi & moderni:* || *Nel seconde la Porta, cioè la corte de Soltan Soley=* || *mano, Signor de Turchi:* || *Nel terzo il modo del reggere il stato & imperio fuo.* || LIBRO PRIMO. || (p)OI che il *signore Iddio mi ha conce* || *duto* stb. 158^b l. üres. 159^a l. VIAGGIO DI ALESSANDRIA || NELLE INDIE. || MDXXXVI. ADI VIII || DI OTTOBRE. || (f)CRI-VERO' *uno Viaggio fatto,* stb. 180^a l. kolofon: IN VINEGIA NELL' ANNO || M. D. XLIII. || NELLE CASE DE FI || GLIVOLI DI ALDO. || 180^b l. [Nyomtatójegy.]

8-r. Lapnagyság: 10·1 × 15 cm. Ívek jelzése: A—Z. Lapok száma: 180 számozott levél (360 oldal). A sorok átlagos száma oldalanként: 29. A szöveg olasz tipussal, az élő oldalczímek majuszkulákkal vannak szedve. A kisbetűvel előnyomatott iniciaiszámára 4—5 sor magas közök hagyattak üresen. Őrjel minden ív 8-ik lapjának versóján látható.

Jó karban fentartott példány XVI. századi izlésesen préselt borjubörkötésben, elől-hátul 16—16 hozzákötött fehér lappal s itt-ott marginális jegyzetekkel. Czimlapján a nyomdászjelvény körül e kézirati bejegyzés: *Conuentus — Leucensis* || *O. E. — S. F. A.* || *Lit. G. — fc. 3.* || *n° — 29.* || Az elülső tábla belső felületére keskeny nyomtatott papirszalag van ragasztva e felirással: *Ex Bibliotheca Conuentus Leucensis ad* || *SS. Nicolaos Ord. Erem. S. P. Augustini* Könyvtári jegye: **It. 1208g.**

1546.

52. Ammonii Hermiae in Aristotelis de interpretatione librum commentarius. Venetis, 1546.

1^a l. AMMONI'ΟΥ ΤΟΥ ΕΡΜΕΙΟΥ ΕΙΣ ΤΟ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ || ΠΕΡΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ || ΥΠΟΜΗΝΑ. || AMMONII HERMIAE IN ARI= || STOTELIS DE INTERPRE || TATIONE LIBRVM COM || MENTARIVS. || [Nyomdászjelvény] || VENETHIS. M. D. XLVI. || 1^b l. üres. 2^a (AAAii jelzésű s 2. számú) l. A'MMONI'ΟΥ

ΤΟΥ ΕΡΜΕΙΟΥ ΕΙΣ || ΤΟ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ || ΠΕΡΙ
ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ || ΥΨΟΜΝΗΜΑ. || (π)ΟΛΙ¹ ΜΕΝ ΕΝ ΣΟ² || φ³οῖσι,
stb. 188^a l. kolofon: VENETIIS, APVD ALDI FILIOS. || M. D.
XXXXVI. || 188^b l. [Nyomtatójelvény.]

8-r. Lapnagyság 10·3 × 14·8 cm. Ívek jelzése: AAA—ZZZ,
&&&; valamennyi kvaternió, az utolsót kivéve, mely duernio.
Lapok száma: 1 számozatlan, 187 számozott (2—188-ig), összesen
188 levél, 376 oldal. Sorok száma oldalankint átlag 30. Élő oldal-
címek vannak; ürjelek nincsenek.

Mint az ívjelzésből kitűnik, e mű ugyane szerzőnek egyidejű-
leg megjelent két más művével¹ egy testet alkot, melyek azonban
nincsenek meg gyűjteményünkben. Az erősen rongált puha velin-
kötésű példány *Jankovich* gyűjteményéből került a M. N. Muzeumba.
Könyvtári jegye: **A. gr. 1946.**

1546.

53. Scipionis Capicii de principiis rerum libri duo. etc.
Venetiis, 1546.

1^a l. SCIPIONIS CAPICII || DE PRINCIPIIS RERVM || LIBRI
DVO. || EIVSDEM || DE VATE MAXIMO || LIBRI TRES || [Nyomtató-
jegy, reneszánsz keretben.] (10. ábra.) || VENETIIS, M. D. XLVI. ||
1^b l. PETRVS BEMBVVS CARDINALIS || SCIPIONI CAPICIO S. P.



10. ábra. Aldus keretelt nyomtatójegye.

D. || (p)Oema de principiis
rerum tuum, heroicis || stb.
2^a l. *Ad Illustrissimam Saler-
nitani principis coniugem,* ||
ISABELLAM VILLAMARI-
NAM, || *In Scipionis Capi-
cij libros, de principiis
rerum || duos, de vate maximo
tres, Pauli Manu² || tij, Aldi
filij, præfatio.* || (E)X omni-
bus rebus humanis cum nihil
sit li² || teris stb. 3^a (Aii²
jelzésű) l. SCIPIONIS CAPI-

¹ In Quinque voces Por-
phyrii commentarius és In Praedi-
camenta Aristotelis commentarius.

CII DE PRIN= || CIIPII RERV, || AD PAVLVM TERTIVM PONT. || MAXIMVM. || (N)Aturæ mundiꝯ cano quæ femina primum, || stb. 33^a l. SCIPIONIS CAPICII DE VATE || MAXIMO || LIBRI III. || 33^b l. ANTONII THIBALDAEI. || *Quum nequeam ipse tuo munus par reddere, grates* || stb. 34^a (Eij jelzésű) l. SCIPIONIS CAPICII DE VATE || MAXIMO || LIBER PRIMVS || (E)gregium iuuenem, terris qui numine missus || stb. 62^a l. kolofon: APVD ALDI FILIOS. || VENETHIS, M. D. XLVI. 62^b és 63^a l. üres. 63^b l. [Nyomatatójegy reneszánsz keretben.]

8-r. Lapnagyság: 15·6 × 9·6 cm. Ívek jelzése: A—H. Lapok száma: 3 számozatlan, 29 számozott (4—32), 2 számozatlan, ismét 27 számozott (35—61) s végül két számozatlan, összesen 63 lap (126 oldal). A szöveg dőlt betűkkel, a fejezetfelírások és élő oldalczímek öregbetűkkel vannak szedve. Őrjel minden iv utolsó (16-ik) oldalán látható. A kezdőbetűk nagy szövegbetűkkel vannak előnyomatva s részükre 3 sornyi tér hagyatott üresen.

Elég jól konzervált példány, melynek két utolsó lapját kissé megrágtá a szű. *Andreae Dactii Patricii et Academici Florentini Poemata*. Florentiae, MDXLIX. cz. művel puha pergamenkötésbe egybekötve. Ez utóbbinak, mint a kolligátum első darabjának czímlapján a következő két bejegyzés: *Dom Prot. S. I. . . . Anno 1695* s alul, jóval régibb kézzel: *Wolf. a Saurau. A Jankovich-könyvtárból származó kolligátum könyvtári jegye: P. o. lat. 1355.*

1551.

54. Petri Bembi Cardinalis Historiae Venetae libri XII. Venetiis 1551.

1^a l. PETRI BEMBI || CARDINALIS HISTO- || RIAE VENETAE || LIBRI XII. || [Fametszetű medaillon, közepén Mercur és Minerva ölelkező alakjával.] (l. 11. ábra). || Cum priuilegiis. || VENETHIS M. D. LI. || 1^b l. *Julij III. Pont. Max. Caroli V. Imp. Henrici Gallo=* || *rum* stb. 2^a (*ii jelzésű) l. AD ILLVSTRISSIMVM AC || fapientiffimum Venetiarum Principem, || Franciscum Donatum, || in historias Petri || Bembi præfatio. || [M]VLTAE sunt artes, Illustriffime Princeps, || stb. 5^a (A jelzésű és 1. számú) l. PETRI BEMBI RERV VE- || NETARVM HISTORIAE || LIBER PRIMVS, || [V]RBIS Venetæ res annorum quatuor & || stb. 207^b l. REGISTRVM. ||

|| 208^a l. ERRATA || alul a kolofon: VENETHIS APVD ALDI ||
FILIOS. M. D. LI. || 208^b l. középütt: [Reneszánsz keretű nyom-
tatójegy.]

2-r. Lapnagyság: 29,5 × 20 cm. Ívek jelzése: *, A—Z, a—z,
Aa—Ee. Lapok száma: 4 számozatlan, 202 számozott (1—203),
ismét 1 számozatlan, összesen 208 lap (416 oldal). A szöveg



11. ábra. Vignetta Bembi *Historiae Venetae* 1551. címlelapjáról.

antikvával van szedve, kivéve a címlelap verzőjén található privilegium-kivonatokat, melyek dőlt betűkkel szedettek. Őrjel minden lap verzőjén látható. A fejezetek kezdőbetűi 3,5 cm. magas fametszetek. Sorok átlagos száma oldalanként 36.

Széles margójú, tiszta példány, melynek csupán címlelapját s első 3—4 levelét rágta meg a szű. Kötése egykorú, görgetővel préselt disznóbőr; háta javítva. Könyvtári jegye: **H. rel. 21.**

1554.

55. Oribasii Sardiani Synopseos ad Eustathium filium libri novem etc. Venetiis, 1554.

1^a l. ORIBASII SARDIANI || SYNOPSEOS AD EVSTATHIVM || FILIVM LIBRI NOVM: || QVIBVS TOTA MEDICINA || IN COMPENDIVM REDA= || CTA CONTINENTVR: || JOANNE BAPTISTA RASARIO || NOVARIENSI MEDICO || INTERPRETE. || [Nyomdászjelvény.] VENETIIS, CVM PRIVILEGIIS || *Pontificis max. Regis Galliaë, Senatus Veneti. || et Ducis Florentiaë, in annos X.*
1^b l. üres. 2^a (Aij jelzésű) l. COSMO MEDICI ILLV= || *striss. & excellentiss. Duci Florentiaë, || Ioannes Baptista Rasarius Noua= || riensis medicus S. P. D.* || (c)VM *mihi ab ineunte etate per sua= || siffem* stb. || 4^a (Aiiij jelzésű) l. PRIMI LIBRI ARGVMENTVM. || *Primo libro continentur ea, quæ ad bonam uale= || tudinem* stb. 5^a (5 számú) l. ORIBASII SARDIANI COMPENDII || *ad Eustathium filium, Liber Primus. || Ioanne Baptista Rasario Nouariensi || medico interprete.* || (c)VM *Diuus Julianus Imperator no= || bis* stb. 216^b l. kolofon: VENETIIS, APVD PAVLVM MANVTIVM, ALDI FILIVM, || M. D. LIII.

8-r. Lapnagyság: 10·1×16·2 cm. Ívek jelzése: A—Z, AA—DD. Lapok száma: 4 számozatlan és 212 számozott (5—216), összesen tehát 216 levél (432 oldal). Az olasz tipussal szedett könyv sorainak átlagos száma oldalanként 30. Az élő oldalcímek, valamint a fejezetek kezdőszavai öregbetűkből szedvék. A kisbetűvel előnyomatott inicziálék számára 5—6 sor magas ür hagyatott. Őrjelet csupán az ívek utolsó (8-ik) lapjának verzóján találunk.

A *Jankovich*-gyűjteményből származó példányunk igen jó karban van tartva, csupán egykorú egész bőrkötése rongálódott meg erősebben. Czimlapján a nyomdászjelvény alatt ez a bejegyzés olvasható: *ex libris Jos. Baith.* Könyvtári jegye: **A. gr. 2703.**

1554.

56. Demosthenis orationum pars prima . . . pars secunda . . . pars tertia . . . Venetiis, 1554.

Első rész: 1^a l. ΔΗΜΟΣΘΕΝΟΥΣ ΛΟΓΩΝ || ΤΗΗΜΑ ΠΡΟΤΟΝ. || DEMOSTHENIS ORATIONVM || PARS PRIMA: || IN QVA DELIBERATIVAE || sexdecim eius orationes, una cum exordiis ||

deliberatiuis, & duae demon- || stratiuae continentur. || [Nyomtató-
jegy.] CORRIGENTE PALO MANVTIO, || ALDI FILIO. || VENETHIS,
M. D. LIII. || 1^b l. üres. 2^a l. ΠΑΥΛΟΣ ΑΛΔΟΥ ΜΑΝΟΥΚΙΟΣ ΤΩ ||
αἰδεσιμωτάτῳ πατρὶ, λουδοῦρικῳ βεκαῖελ= || λιφ, τῷ ῥαβέλλου ἐπισκόπῳ, ἀπο- ||
στολικῷ ἐνετίῃσι: ληγά= || τῳ, χαίρειν. || (Ο)ΣΟΝ μὲν ὁ πατήρ ὁ ἐμὸς εἰς
τὴν || stb. 3^b l. üres. 4^a l. ΛΙΒΑΝΙΟΥ ΣΟΦΙΣΤΟΥ ΠΡΟΣ ΑΝ- || θύπατον
μὲντιον ἀξιῶσαντα αὐτὸν γράφαι: οἱ τόντε δεμωσθένους βιον, καὶ τὰς
ἀπάν- || των τῶν λόγων αὐτοῦ || ὑποθέσεις. || (Ε)ΠΕΙΔΗ κράτιστε ἀνθυ-
πάτων μεν= || τιε stb. 6^b l. ΤΩΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΘΕΝΟΥΣ ΣΥΜΒΟΛῆ= ||
λευτικῶν ἑκαταδεκα, καὶ ἐπιδεικτικῶν || δύο λόγων πῖναξ || stb. 7^a l. ΛΙΒΑ-
ΝΙΟΥ ΥΠΟΘΕΣΙΣ ΤΟΥ || ὀλυθιακοῦ πρώτου λόγου. || (Ο)ΛΥΝΘΟΣ
ἦν πόλις ἐπὶ θράκης, ἐλ= || ληρικὸν stb. 8^b l. üres. 9^a l. ΔΗΜΟΣΘΕ-
ΝΟΥΣ ΑΘΗΝΑΙΟΥ || ΠΗΤΟΡΟΣ ΟΛΥΝΘΙΑ- || ΚΟΣ ΛΟΓΟΣ, Α. ||
(Α)ΝΤΙπολλῶν ἀν ὧ ἀνδρες ἀθηναῖοι || stb. 130^b l. üres. 131^a l.
DIVERSAE LECTIONES PRI= || mae huius partis orationū Demos-
thenis, quæ || in aliquibus codicibus reperiuntur. || stb. 132^a l.
kolofon: VENETHIS, IN AEDIBVS || PAVLI MANVTII ALDI FILII, ||
M. D. LIII. || 132^b l. üres.

Második rész: 1^a l. ΔΗΜΟΣΘΕΝΟΥΣ ΛΟΓΩΝ || ΤΜΗΜΑ
ΔΕΥΤΕΡΟΝ. || DEMOSTHENIS ORATIONVM || PARS SECVNDA :
IN QVA IVDICIALES NOVEM || EIVS PVBLICAE ORATIONES ||
CONTINENTVR. || [Nyomtatójegy.] CORRIGENTE PAVLO MANV-
TIO, || ALDI FILIO. || VENETHIS, M. D. LIII. || 1^b l. üres. 2^a l.
ΤΩΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΘΕΝΟΥΣ ΔΙΚΑΝΙΚΩΝ || ἑννέα λόγων δημοσίων
πῖναξ. || 2^b l. üres. 3^a l. ΛΙΒΑΝΙΟΥ ΥΠΟΘΕΣΙΣ ΤΟΥ || περὶ τοῦ στεφάνου
λόγου. || (Τ)Εἶχος μὲν ὁ ῥήτωρ ὑπὲρ ἀθηναίων || stb. 4^a l. ΕΤΕΡΑ (sic)
ΥΠΟΘΕΣΙΣ ΑΝΟΝΥΜΟΥ || ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΥΤΟΝ || ΛΟΓΟΝ. || (Α)θηναῖοι
καὶ θηβαῖοι πολεμοῦντες || stb. 5^b l. üres. 6^a l. ΔΗΜΟΣΘΕΝΟΥΣ
Ο ΠΕΡΙ ΤΟΥ || ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΛΟΓΟΣ. || (Π)Πῶτον μὲν, ὧ ἀνδρες ἀθη-
ναῖοι, || stb. 249^a l. Diuersae lectiones secundae huius partis ora-
tionum Demosthenis, quae in aliqui- || bus codicibus reperiuntur:
quae in libro notatae afte- || risco sunt. || stb.

Harmadik rész: 1^a l. ΔΗΜΟΣΘΕΝΟΥΣ ΛΟΓΩΝ || ΤΜΗΜΑ
ΤΡΙΤΩΝ. || DEMOSTHENIS ORATIONVM || PARS TERTIA: ||
QVAE IVDICIALES TRES, ET || TRIGINTA PRIVATAS ||
EIVS CONTINET || ORATIONES. || [Nyomtatójegy.] || CORRI-
GENTE PAVLO MANVTIO, || ALDI FILIO || VENETHIS, M. D. LIII. ||
1^b l. ΤΩΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΘΕΝΟΥΣ ΔΙΚΑΝΙΚΩΝ || λόγων τριῶν καὶ

τριάκοντα ἰδιωτικῶν πίναξ || 2^b l. ΥΠΟΘΕΣΙΣ ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΑΦΟΒΟΥ || ἐπιτροπῆς λόγου. Δημοσθένης ὁ παιανιεὺς δημοσθένους τοῦ ῥήτορος πατήρ || stb. 3^a l. ΔΗΜΟΣΘΕΝΟΥΣ ΚΑΤΑ' Α'ΦΟ'- || ΒΟΥ ΛΟΓΟΥ ΠΡΩ' ΤΟΣ. || (E)I' ME'N ἐβούλετο ἄφοβος, ὃ ἄν= || ἄρες stb. 245^b l. DIVERSAE LECTIONES || tertiae orationum Demosthenis partis, || quae in aliquibus codicibus || reperiuntur. || stb. 247^a l. kolofon: VENETIIS, APVD PAVLVM MANVTIVM, || ALDI FILIVM. || M. D. LIII. || 247^b l. [Nyomdászjelvény.]

8-r. Lapnagyság: 9·8 × 14·4 cm. Ívek jelzése az első részben: *, a—q; a második részben: A—Z, aa—ii; a harmadik részben: 2 lap jelzés nélkül és A—Z, AA—FF, G, H. Lapok száma az első részben: 8 számozatlan, 122 számozott és 2 számozatlan, összesen tehát 132 levél (264 oldal); a második részben: 248 számozott és 3 számozatlan, összesen tehát 251 levél (302 oldal); a harmadikban 2 számozatlan, 243 számozott s ismét 2 számozatlan, összesen tehát 247 levél (494 oldal). A sorok száma laponként 31. Őrjelek csupán az iverk utolsó levelének verzóján láthatók. A lapfelírás görög kisbetűkkel van szedve. A fametszetű, egyszerű vonaldíszű kezdőbetűk 7 sor magasak.¹

Erősen körülvágotó példány, itt-ott görög széljegyzetekkel; az első rész címlapján a delfin s 2^a lapján az O inicziálé zöld festékekkel van kifestve. Kötése kemény pergament, vörös szel-metszéssel. *Jankovich* Miklós gyűjteményéből került a Múzeumba. Előző tulajdonosok ismeretlenek. Könyvtári jegye: **A. gr. 2064.**

1558.

57. I diece circoli dell' imperio etc. Academia Venetiana, 1558.

1^a (cím-) lap. I DIECE CIRCOLI || DELL' IMPERIO, || Con l' entrate de Prencipi, & de gli stati della || Germania, || Con le contributioni, fi della Caualleria, come || della Fanteria, || Con una particular deferittione della Republica || di Norimbergo. || LE RINVNIE de gli stati patrimoniatu fatte da || Carlo V. Imperatore al Sereniss. fuo figliuolo. || Et il gouerno dell' Imperio lasciato al Sereniss. || fuo fratello. || [Rézmetszetű nyomtatójegy, mely bal

¹ Az egységes stílusban tartott inicziáléktól eltér az E betű alakos ábrázolása, mely alighanem a latin ábécéből pótoltatott.

lábával gömbön álló, trombitáló angyalt ábrázol] (12. ábra). || NELL' ACADEMIA VENETIANA, || MDLVIII. || 1^b l. üres. 2^a (a₂ jelzésű) l. AL REVERENDISS. || MONS. IL SIG. PIETRO LANDO, || ARCIVESCOVO DI CANDIA, || SIG. MIO OSSERVAN- DISS. || LE TANTE, & cofi honorate, & utili || stb. 3^b l. üres. 4^a (A jelzésű) l. I DIECI || CIRCOLI || DELL' IMPERIO || nella Germania stb. 42^b l. NELL' ACADEMIA || VENETIANA, || M. D. LVIII 43^{ab} l. üres.

4-r. Lapnagyság: 15·7 × 19·4 cm. Ívek jelzése: a—a₂, A—I₂. Lapok száma: 3 számozatlan, 39 számozott (1—39) s 1 számozatlan, összesen 43 levél



12. ábra. Az academia nyomtatójegye.

(86 oldal). A szöveg antikva betűkkel, a fejezetek kezdőszavai öregbetűkkel vannak nyomtatva. A sorok átlagos száma oldalanként: 33. Minden lap élő oldalczimmel s őrjellel van ellátva.

A *Jankovich*-gyűjteményből származó ép és tiszta példány, több más munkával egy félpergamen kötésben egyesítve. Ez a kötet harmadik darabja. Könyvtári jegye: **Germ. 3266.**

1558.

58. Le institutioni dell' Imperio stb. Academia Venetiana, 1558 (a címlapon 1559).

1^a l. LE INSTITVTIONI || DELL' IMPERIO || CONTENVTE NELLA || BOLLA D ORO, || nuouamente dalla latina nella uolgar || lingua tradotte. || [Rézmetszetű nyomtatójelvény, mely az előzőtől főleg kerete útján különbözik.] (13. ábra). || NELL' ACADEMIA VENETIANA || M. D. LIX. 1^b l. üres. 2^a (A₂ jelzésű) l. AL SERENISS. PRINCIPE || CARLO ARCIDVCA || D'AVSTRIA. || (L)E gratie, che l' Altezza Voftra ha dall' omni- || potente etc. 3^b l. üres. 4^a (B jelzésű és 1 számú) l. LE INSTITVTIONI || DELL' IMPERIO, ||

contenute nella Bolla d'Oro. || (N)EL nome della fanta & indiuiduo Trinità. || stb. 62^b l. 3-ik sor: NELL' ACADEMIA || VENETIANA, || MDLVIII. 63^{ab} l. üres.

4-r. Lapnagyság: 15·7 × 19·4 cm. Ívek jelzése: A—Q₂. Lapok száma: 3 számozatlan, 59 (1—55) számozott¹ s 1 számozatlan, összesen 63 levél (126 oldal). A szöveg antikva betűkkel, a fejezetek kezdőszavai öregbetűkkel vannak szedve. A sorok átlagos száma oldalanként 24. Minden lap élő oldalczimmel s őrjellel van ellátva. Ép és tiszta példány, mely az előző nyomtatványnyal együtt egy kolligátumban szerepel, mégpedig az ötödik helyen. Könyvtári j.: Germ. 3266.



13. ábra. Az academia venetiana nyomtatójege.

1559.

59. Victoris Fausti Veneti Orationes quinque. — Venetiis, 1559.

1^a l. VICTORIS || FAVSTI || VENETI || Orationes quinque, || Eius amicorum cura quàm fieri potuit || diligenter impressæ. || [Nyomtatójege.] || Ne quis librarius has orationes impune suis ty- || pis imprimat, alibiue impressas uendat, || ampliffimi Senatus Veneti decreto || cautum est. || VENETIIS M. D. LIX. || 1^b l. üres. 2^a (*ii jelzetű) l. Petro FRANCISCO || CONTARENO THADAEI F. || Paulus Rhammifius. || (N)On temere aut casu contigisse, sed || stb. 6^a l. Orationum Index. || 6^b l. üres. 7^a (A jelzésű és 1. számozású) l.

¹ 9—10—11—12 lapszám nincs, ellenben 17—18—19—20 és 45—46—47—48 számok kétszer szerepelnek egymás után.

VICTORIS || FAVSTI ORATIO || QVA GRATIAE AGVNTVR
 PROIM= || PETRATO GRAECE PROFIT= || TENDI HONORE. ||
 [Q]VOD fæpe à diis immor | talibus stb. 90^a (84. számú) l. APVD
 ALDI FILIOS. || VENETHIS. || M. D. LIX. || 90^b l. [Nyomtatójegy.]

4-r. Lapnagyság: 18·5 × 14·1 cm. Ívek jelzése: *, A—L.
 Lapok száma: 6 számozatlan, 84 számozott, összesen 90 levél
 (180 oldal). Szövegszedés cziczero nagyságú antikva. Fejezetcímek
 s élő oldalcímek nagybetűkkel vannak szedve. Az előszó kezdő-
 betűje egész egyszerű két sor magas nagybetű. Az első beszéd
 fametszetű inicziáléja 3·5 cm magas; a többié valamivel kisebb.
 Őrjelet minden iv utolsó oldalán találunk. Sorok átlagos száma
 oldalanként 26.

Jól konzervált példány, több más olasz és német kiadvány-
 nyal pergamen kötésű kolligátumban egybekötve; ez a *Jankovich-*
 gyűjteményből származó kolligatum első darabja. Cízmlapján e
 vörös tintával írt bejegyzés olvasható: *Bibliothecæ P.P.: Trini-*
tariorum Viennæ. Az első őrlapon pedig e bejegyzés látható:
Ex Bibliotheca || Ord. Pp: Trin: Redempt. || captiv. || Könyvtári
jegye: P. O. lat.899.

1560.

60. Dionysii Halicarnassei de Thucydidis historia iudicium
 Venetiis, 1560.

1^a l. DIONYSII || HALICARNASSEI || DE THVCYDIDIS ||
 HISTORIA IVDICIVM, || Andrea Duditio Pannonio interprete, ||
 AD ILL.^{MVM} ET REVER.^{MVM} || ARCHIEPISCOPVM || STRIGONIEN-
 SEM. || [Nyomtatójegy.] || VENETHIS, M. D. LX. 1^b l. üres. 2^a (A₁ jel-
 zéstű) l. ILLVSTRISS. AC || REVERENDISS. D. D. || NICOLAO
 OLAHO, || Achiepiscono Ecclesie Metropolitanæ || Strigonienfis,
 Legato nato, Primati || Hungariæ, ac facratiss. Cæfareæ || Regiæq.
 Maieftatis fummo || Secretario, Cancellario || ac Confiliario &c. ||
 Principi optimo atquæ || ampliffimo || ANDREAS || DVDITIVS ||
 S. P. D. (M)AGNOS uiros in omni æta- || te stb. 9^b l. üres. 10^a
 (C₂ jelzéstű) l. DIONYSII HALICAR- || NASSEI DE THVCYDIDIS ||
 HISTORIA IVDICIVM, || AD Q. AELIVM || TVBERONEM, || Andrea
 Duditio, Præposito Therma- || rum superiorum Budensium || &
 Canonico Strigonienfe || interprete. || (I)N IIS LIBRIS, Q. Aeli Tu ||
 bero stb.

4-r. Lapnagyság: 14·15 × 20 cm. Ívek jelzése: A—Z. Lapok száma 94 levél (188 oldal); valamennyi számozatlan. Sorok száma oldalanként átlag: 22. Valamennyi oldal őrjellel és majuszkulákkal nyomtatott élő oldalczímmel van ellátva. Az utolsó, 94^b lapon csupán a Series chartarum áll. A nagybetűkkel előnyomatott inicziálék számára csupán három sor magas tér hagyatott.

Példányunk XX. században készült márványozott borjuféltör kötésében, elég jó állapotban maradt fenn, csupán a címlapon s néhány első levelén vannak vízfoltok. A M. N. Múzeum könyvtára 1903. április 21-én vásárolta meg 40·50 koronáért *Szelinszki Györgytől* (Bécs). Könyvtári jegye: **H. ant. 162.**

1564.

61. Canones et decreta . . . concilii Tridentini . . . Romae, 1564.

1^a I. CANONES, ET DECRETA || SACROSANCTI OECUMENICI, || ET GENERALIS CONCILII || TRIDENTINI || SVB PAVLO III, IVLIO III, PIO IIII, || PONTIFICIBVS MAX. || Index Dogmatum, & Reformationis || [Nyomtatójegy.]¹ ROMAE, || Apud Paulum Manutium, Aldi F. || M D LXIII. || In Aedibus Populi Romani. 1^b I. MOTVS PROPRIVS || PII IIII, PONT. MAX. || [M]orv proprio &c. *cum nuper nos dilecti filij Pauli Manutij, cui librorum* || stb. 2^a (A₂ jelzésű és III. számú) I PAVLVS MANVTIVS PIO LECTORI S. || (Q)VI de Catholica fide recte sentiunt, fatentur omnes uti- || liffimum stb. 2^b I. üres. 3^a (A₃ jelzésű és V. számú) I. BVLLA INDICATIONIS || SACRI OECVMENICI || ET GENERALIS CONCILII || TRIDENTINI, || SVB PAVLO III. PONT. MAX. || [P]AVLVVS EPISCOPVS, feruus fer- || uorum stb. 8^a (B₂ jelzésű és XV. számú) I. SESSIO PRIMA, || SACROSANCTI OECVMENICI, || ET GENERALIS CONCILII || TRIDENTINI || SVB PAVLO III, PONT. MAX. || CELEBRATA DIE XIII MENSIS DEC. || ANNO DOMINI MDXLV. || Decretum de inchoando Concilio. || [P]LACET ne uobis, ad laudem & gloriam sanctæ & in- || diuiduæ stb. — Végén csonka: a 120. l. hiányzik.

¹ A szokásos szigony köré tekerődő detfin, csakhogy 12·75 cm magas kivitelben.

2-r. Lapnagyság: 20·3 × 28·8 cm. Ívek jelzése: A—V. Lapok száma: 120 kétoldalt (II—CCXL) számozott levél (240 oldal). A szöveg antikva betűkkel nyomtatott, oldalanként átlag 37 sorral. Az élő oldalczímek öregbetűkkel szedettek. Őrjel minden oldal alján található. A kezdőbetűk részben előnyomattak, részben fekete alapon fehér arabeszkcses fametszetekkel nyomattak. A fametszetek 2 cm magasak, kivéve a bevezető bulla kezdő P betűjét, mely 5 cm magas és különösen díszes.

Modern félbörkötésű példány, melynek 39., 40. és utolsó (120-ik) levele hiányzik, a két első kéziratilag pótolgatott. A 16-ik, valamint a 36-ik lap alsó, rendkívül széles margója ollóval kivágatott. A címlapon látható bejegyzésekből megtudjuk, hogy e példány 1617-ben a tállyai Jézus-társasági kolostor tulajdona volt, 1624-ben azonban a jezsuiták kiüzetvén onnan, *Cserey* János birtokába került. Az idevonatkozó bejegyzések a következők: »*Hic codex pertinet ad libra—riam Mona||sterij Tallensis Anno sa—lutis 1617 || Catalogo inscriptus — S. Demb.*« és »*Sum unus ex libris Joannis Csereij A. salutis 1624 die 21 Martij*«. *Renouard* szerint¹ ez a munka Manutius Pál által Rómában s fia által Velenczében 1564-ben 9—10-szer lenyomatott, a kiadások megjelölése nélkül. Leírt példányunk, mely *Jankovich*-gyűjteményével került a M. N. Múzeumba, az első római fóliókiadás és ugyancsak *Renouard* szerint² rendkívül ritka és becses. Könyvtári jegye: **Conc. 75.**

1564.

62. Canones concilii Tridentini. Venetiis, 1564.

1^a l. (címlap) CANONES, || ET DECRETA || SACROSANCTI OECVMENICI || ET GENERALIS CONCILII || TRIDENTINI || SVB PAVLO III, IVLIO III, || PIO IIII. PONTIFICIBVS MAX. || [Nyomtató-jelvény.] || VENETHIS, M. D. LXIII. || 1^b l. üres. 2^a (A₂ jelzésű) l. PAVLVS MANVTIVS || PIO LECTORI S. || [Q]³ VI *de Catholica fide recte sentiunt*, || stb. 3^a (A₃ jelzésű és 3. számú) l. BVLLA INDICATIONIS || SACRI OECVMENICI || ET GENERALIS CONCILII || TRIDENTINI || SVB PAVLO III. PONT. MAX. || [P]⁴ AVLVS

¹ Id. m. 346. l.

² Id. m. 347. l.

³⁻⁴ Négy sor magas kezdőbetű.

EPISCOPVS, feruus stb. 11^a (B₃ jelzésű és 11. számú) I. SESSIO PRIMA || SACROSANCTI OECUMENICI || stb. 183^b I. ACCLAMATIONES PATRVM || IN FINE CONCILII || CARDINALIS A LOTHARINGIA. || Beatissimo Pio Papae, & Domino nostro, || stb. 185^a (AA jelzésű és 185. számú) I. CONFIRMATIO CONCILII. || [N]¹ OS Alexander, S. Lauren- || tii stb. 186^b I. közepén a nyomdászjelvény.

16-r. Lapnagyság: 15 × 10,5 cm. Ívek jelzése: A—Z, AA. Lapok száma 186 levél, melyek közül az első kettő számozatlan, a többi 3—186-ig számokkal van ellátva. Czímlap, feliratok és kezdőszavak különböző nagyságú latin majuszkulákkal vannak szedve; az egyes fejezetek reneszánsz-stílusú kezdőbetűi négy sor magasak; a többi szöveg az antikvával szedett acclamatio és confirmatio kivételével, kurzív betűkkel van nyomtatva. A sorok száma laponként 29; minden oldal felzettel és kusztosszal van ellátva.

A *Jankovich*-gyűjteményből való példányunk kötése erősen rongált préselt borjubőr, előlapján 1564 évszámmal. Az előbb leírt utánnomata. E példány első ismert tulajdonosa Lampertus *Pöllinger* volt, a ki, az első tábla belsejére ragasztott őrlapon olvasható följegyzés szerint, Christophorus *Felber* hitszónoknak ajándékozta a könyvet. Ugyanezen őrlap alján látható *Felber* sajátkezű aláírása, mely a címlapon megismétlődik az 1.5.70. évszám kíséretében. A címlapon a nyomtatójegy fölött ez a bejegyzés olvasható: *Ex Bibliotheca Reisachorum || H. R. 1804.* A mozgó őrlap első oldalára Johann Conrad *Feuerlein* nürnbergi törvénytudós és városi tanácsos címeres exlibrise van felragasztva a XVIII. század közepéről. Jelenlegi könyvtári jegye: **Conc. 405.**

1566.

63. Q. Horatius Flaccus, ex fide atque auctoritate decem librorum manuscriptorum, opera Dionysij Lambini Monstroliensis emendatus stb. Venetiis, 1566. Két rész.

Első rész: 1^a I. Q. HORATIVS || FLACCVS, || EX FIDE ATQVE AVCTORITATE || *decem librorum manuscriptorum,* || *opera* || Dionysij Lambini Monstroliensis || *emendatus: ab eodemq; Commentarijs* || *copiosiss. illustratus.* || His adiecimus IO. MICHAELIS BRVTI || in quatuor libros Carminum, atque in librum ||

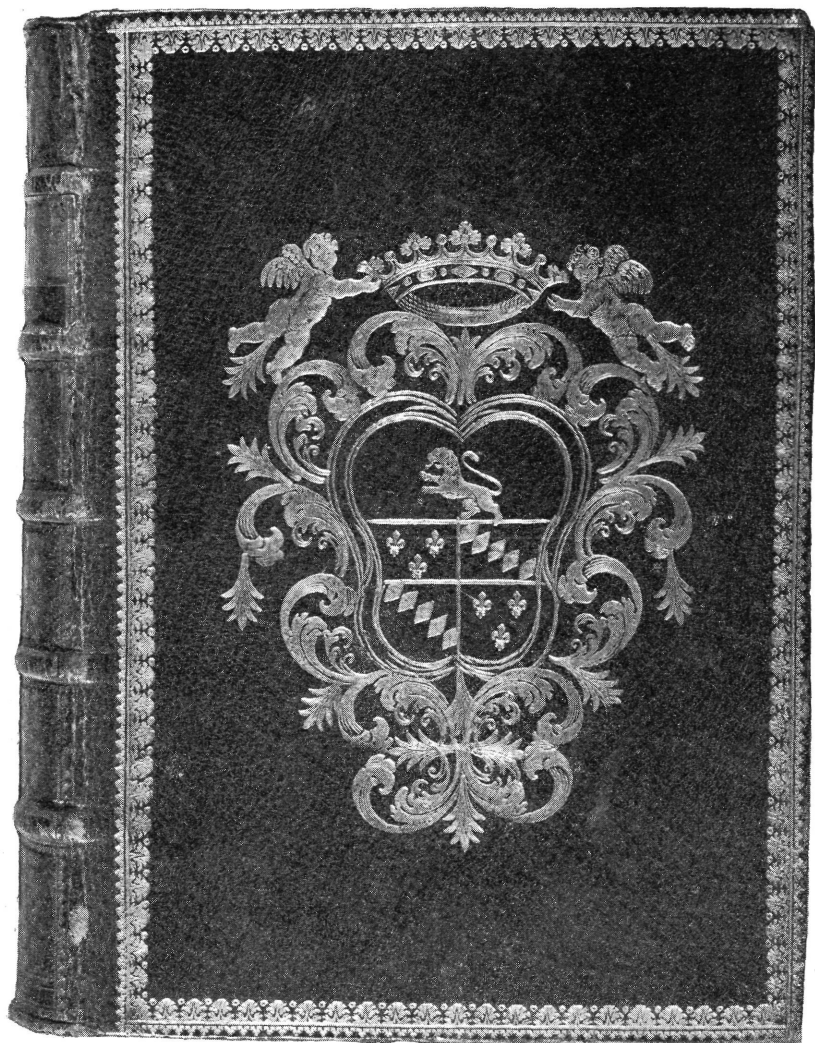
¹ Négy sor magas kezdőbetű.

Epodon explicationes. || *Index rerum, & verborum memorabilium* || [Nyomtatójegy.] Venetijs, apud Paulum Manutium, Aldi F. || ∞ DLXVI. 1^b l. üres. 2^a (*2 jelzésű) l. [Fejléc.] || D. LAMBINVS || CAROLO NONO || GALLORVM REGI || POTENTISSIMO, || ET CHRISTIANISSIMO || S. D. || [S]I quis unquam puer excelso loco natus, || stb. 6^a l. [Fejléc.] || IO. MICHAEL BRVTVS || FRANCISCO RAINERIO || ANDREAE FILIO, OPTIMAE SPEI || atque indolis adolescenti. S. D. || [Q]VANTA (FRANCISCE) *mea in te beneuo-* || *lentia* stb. 7^a l. DIONYSIVS LAMBINVS || LECTORI S. D. || [E]VM tibi poëtam commandare non debeo, humaniffime le- || ctor stb. 8^b l. IO MALVDANVS || DE DIONYSII LAMBINI || MONSTROLIENSIS || IN QV. HORATIVM || *Flaccum commentarijs.* || 9^a (A jelzésű) l. [Fejléc.] || CARMINVM LIB. I. || AD MAECENATEM. Ode I. || Alios alijs rebus duci: fe lyricorum verfuum studio teneri. || [M]AECENAS *ataris edite Regibus,* || stb. 210^b l. [Fejléc.] || EPODON LIBER. || Diü, multumq; dubitai, & quaeiui: neque dum dubitandi finem feci, quamo- || brem stb. 248^a (240. h. 24. számú) l. 9-ik sor: CARMEN SAE- || CVLARE. || [P]HOEBE, ^a *filuarumq; potens Diana,* || stb. 251^a (HH₃ jelzésű) l. INDEX RERVM, ET VERBORVM : obseruatione digniorum, quæ his commen- || tarijs continentur. 262^b l. 29-ik sor: Errata sic corrigito.¹

Második rész: 1^a l. Q. HORATII || FLACCI || SERMONVM LIBRI QVATTVOR, || SEV, || SATYRARVM Libri duo || EPISTOLARVM Libri duo. || A Dionyfio Lambino Monstrolienfi || *ex fide decem librorum manu scriptorum* || *emendati, ab eodemq; Commentarijs copiofiß. illustrati.* || [Nyomdászjelvény.] Venetijs, apud Paulum Manutium, Aldi F. || ∞ DLXVI. 1^b l. üres. 2^a (†₂ jelzésű) l. [Fejléc.] Dionyf. Lambinus Monstrolienfis || FRANCISCO TVRNONIO, || SAPIENTISS. ET CLARISS. || viro, amplifsimique Cardinalium || collegij primario, || S. D. || [Fleuron.] || [C]VM fortunati mihi uidentur ij fuiffe || stb. 5^a (A jelzésű) l. [Fejléc.] || SATIRARVM ,

¹ Példányunkban itt még egy INDEX RERVM ET VERBORVM következik, mely 7 levélből áll s hhh—hhh₂ jelzéssel van ellátva. Az index utalásai oly természetűek, hogy kétségkívül megállapítható, miszerint e néhány lap valamely más Aldinából került a könyvkötő gondatlansága folytán a két rész közé. Érdekes különben, hogy ez idegen töredéklap nagysága nem egyezik teljesen a könyvvel: a hosszanti oldalon 1.5 cm, a felső széleken 0.4 cm-rel van igen ügyesen kiegészítve.

LIBER PRIMVS. || [Fleuron]. || SATYRA I. || [q]VI fit, *Mæcenas, ut nemo, quam sibi fortem* || stb. 110^a l. [Fejlécz.] || EPISTOLARVM ||



14. ábra. XVIII. sz. olasz kötés.

LIBER PRIMVS. || [Fleuron.] AD MAECENATEM. I. || [P]RIMA
dicte mihi, summa dicende camena, stb. 189^b l. AD PISONES

DE ARTE | POETICA. || Scio, uiros huiufce ætatis doctiffimos & fcripffiffe, & edidiffe in hunc librum || stb. 215^a l. INDEX RERVM, ET VERBORVM || obferuatione digniorum, quae his commen- || tarijs continentur. 221^a l. [Nyomdászjelvény.]

4-r. Lapnagyság 14,5 × 20 cm. Ívjelzés: az első részben *, A—Z, AA—II₃; a második részben +, A—Z, AA—δE. Lapok száma: az első részben 8 számozatlan, 242 számozott és 12 számozatlan, tehát mindössze 262 levél (524 oldal); a másodikban 4 számozatlan, 210 számozott és ismét 10 számozatlan levél, vagyis együttvéve 224 levél (448 oldal). A mű nyomtatásánál vegyest használtattak különböző nagyságú antikva és olasz típusok; a versek szövege mindkét részben dőlt betűkkel van szedve, az oldaljegyzetek az első kötetben ugyancsak dőlt, de egy ponttal kisebb betűkkel van nyomtatva, míg a második részben antikvával, viszont a kommentárok mindkét részben különféle nagyságú antikva típusokkal szedettek. A szöveg átlagos sorszama laponként 40; a széljegyzeteké és kommentároké oldalanként 49. Az egyes részek élét fametszetű reneszánsz lécz s a szöveg első sorát négy sor magas inicziálé díszíti; a dedikációknál használt inicziálék különösen díszesek és 10 sor magasak.

Igen jó karban lévő példányunk XVIII. századi piros marokén kötésben pompázik, melynek hátlapját gazdag aranyozás, két aranyos léczekkel keretelt tábláját pedig gépnymású czimerkép ékíti. A kissé nehézkes barokk kacsaringókkal körülfont czimer leírása: öt részre osztott, alul négyelt paizs, a paizsfőben ágaskodó oroszlán, az első és harmadik mezőben három liliom, a második és negyedik mezőben pedig jobbbharánt rutás pólya látható; a czimer fölött lebegő angyalok ötágú, négy gyönggyel diszitett koronát tartanak (14. ábra.) Mint az elülső őrlap belső oldalán látható autogramm mutatja, e példány *Batsányi*. (15. ábra) könyvtárából került a M. N. Múzeum Széchényi Orsz. Könyvtárába. Könyvtári jegye: **A. lat. 558^e.**



15. ábra.

TÁRCZA.

JELENTÉS

A MAGY. NEMZ. MÚZEUM ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRÁNAK ÁLLAPOTÁRÓL AZ 1907. ÉV UTOLSÓ NEGYEDÉBEN.

I.

A *nyomtatványi osztály* anyaga a lefolyt évnegyedben köteles példányokban 2403 db, ajándék útján 263 db, vétel útján 516 db, áttétel útján 24 db, összesen 3206 dbbal gyarapodott. Ezenfelül köteles példány czimén beérkezett: gyászjelentés 1270 db, zárszámadás 214 db, egyházi körlevél 80 db, perirat 13 db, hivatalos irat 152 db, műsor 165 db, alapszabály 234 db, szinlap 1418 db, falragasz 1372 db, vegyes 1063 db, összesen 5981 db apró nyomtatvány.

Vételre fordított 3940·57 korona, 90 márka és 381·80 lira.

Ajándékaikkal a következők gyarapították a nyomtatványi osztály anyagát: Abauj-Torna vármegye alispánja Kassa, Abo Stads Hist. Museum, A Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Főfelügyelősége, Bigoni Guido Genova, Bibliotheca national Rio de Janeiro, Budapest főváros statisztikai hivatala, Budapesti kereskedelmi akadémia, de Gerando Antonia Kolozsvár, Divald Kornél, Dunántúli ág. h. ev. püspök Pápa, Fiók Károly Debreczen, Fővárosi Közmunkák Tanácsa, Fraknoi Vilmos, özv. Gaal Danielné, Gazdasági akadémia Magyaróvár, Gulyás Pál, Györy Tibor, Horváth Géza, Hubert Emil, Iványi István Szabadka, Izraelita hitközség Homonna, Kais. Akademie der Wissenschaften Wien, Képviselőházi iroda, Kerekes Pál, Kiskunhalasi gimnázium igazgatósága, Kungl. bibliotheket Stockholm, Kungl. vetenskaps societeten Upsala, gr. Kuun Gézáné Kolozsvár, Letényi Aladár Újpest, br. Lévay József, br. Lévay Lajos, Library of the Brocklyn institute, Liepmannsohn Leo Berlin, Magyar kir. állatorvosi főiskola, Magyar

Nemzeti Múzeum igazgatósága, Magyar Tud. Akadémia, Mahler Ede, Medits Nándor, Olasz közoktatásügyi miniszterium Róma, Pálffy Gyula Pécs, Petrits Ákos, Prónai Antal, Rogues Mario Páris, Samassa János, Speiser Ferencz Kalocsa, Statist. Zentral-Kommission Wien, Szalay Imre, Szeleczky Margit, Szeremlei Samu Hódmezővásárhely, Szilágyi István-kör Máramarosssziget, Taraba Mihály, Thallóczy Lajos Wien, Vallás és közoktatásügyi m. kir. miniszterium, Várdai Béla, Weiss Emil Hosszúmező.

Nevezetesebb szerzemények: 1. Enyedi Georgius Explicatio-nes locorum veteris et novi testamenti. Kolozsvár, 1598. 2. Selyei Balog István: Utitárs. Várad, 1657. 3. A következő három töredék: a) Kanisai P. János. Egymással való beszélgetése Ur Krisztusnak. b) Kalendarium 1625. c) Kalendarium. Eszterházy Miklós-nak ajánlva.

Fel kell még említeni azon nagyfontosságú és nagyértékű munkák megszerzését is, a melyek régen érzett hiányt pótolnak könyvtárunkban s a melyek közül a következők már be is érkeztek: 1. Migne J. P. Patrologiae cursus completus. Series latina. Parisiis, 1878. Tom. 1—221. (2042 kor., 60 fillér.) 2. Bollandus Joannes. Acta Sanctorum. Tom. 1—63. Parisiis. (1976 kor.) 3. Mansi Joh. Sacrorum conciliorum collectio. Tom. 1—35. Florentiae, 1759. (2150 kor.) 4. Litta P. Famiglie celebri Italiane. Tom. 1—6. Milano, 1819. (720 kor.)

A könyvtár helyiségeiben a lefolyt évnegyedben 12,947 egyén 33,399 kötet nyomtatványt használt; kölesönzés útján pedig 804 egyén 1199 kötetet.

A lefolyt évnegyedben 2555 munka osztályoztatott, amelyekről összesen 3332 czédula készült. Kötés alá készítettett 497 munka 607 kötetben.

A köteles példányok átvételére berendezett helyiségbe ezen idő alatt 577 csomag érkezett; ugyaninnen 552 levél expediáltatott, a miből 148 reklamálás volt. Az 1897: XLI. t.-czikk intézkedései ellen vétő nyomdatulajdonosok ellen peres eljárás megindítása nem kéretett. A már megelőzőleg megindított peres eljárások eredményeként pénzbüntetés és kártérítés fejében 10 esetben 188 korona és 34 fillér folyt be.

II.

A *kézirattár* ajándék útján 4 zeneművel, 67 irott kötetel, 57 irodalmi levéllel és 1 db irodalmi analektával; — vétel útján pedig 1 középkori kodexszel, 10 kodex-töredéssel, 2 zeneművel, 52 irott kötetel, 1 kötetes levélgyűjteménnyel, 6 irodalmi levéllel és 44 db irodalmi analektával gyarapodott. A gyarapodás darab-száma 245.

Az ajándékozók közül Bajza Aladár, Bajza József 5 versének eredeti kéziratát, 50 irodalmi levelét, Goethe Mignon-dalának Bajza Jenőtől származó fordítását és Beniczkyné-Bajza Lenke műveinek 14 kötetre terjedő eredeti kéziratát és 16 kötetre terjedő javított másolatát. Claparède Sándor pedig a Histoire de la Révolution de Hongrie cz. mű oly példányát ajándékozta, mely Césare de Saussure, II. Rákóczi Ferencz rodostói udvartartása tagjának a fejedelemtől irt emlékiratával és kéziratos jegyzeteivel van kiegészítve. Ajándékoztak továbbá: A Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Főfelügyelősége 8 db szláv kéziratot, Fazekas nővérek a Jolly-féle »The flight of Haynau« cz. angol galop két írott példányát, Győry Tibor Fischer Dániel önéletrajzának másolatát, Horánszky Lajos Bacsányi János ama levelezésének és pöriratainak 5 kötetre terjedő másolatait, a melyeknek eredeti az osztrák cs. k. belügyminiszterium levéltárában őriztetnek; Major J. Gyula »Balaton« cz. symphoniai költeményének eredeti kéziratát, Medits Nándor 4 kéziratot imakönyvet, Melich János egy »Brevis cynosura juris hungarici« cz. XVIII. századi latin kéziratot, özv. Petőfi Istvánné néhai férjének 5 levelét és férje 5 versének eredeti kéziratát, végül Szelezky Margit Tóth Antalnak 9 kötetre terjedő Horatius-, Cicero-, Juvenalis-, Martialis-, Lucanus-, Lucretius- és Anakreon fordításait.

Vételre összesen 1147·10 kor. és 100 márka fordítottatott. A vásárolt anyagból különösen kiemelendő Petőfi Sándornak Tárkányi Bélához 1844 február havában írott levele Tárkányi Béla tájékoztató soraival és a levéllel megajándékozott Reményi Ede levélborítékával; továbbá Kazinczy Ferencznek ama legutolsó levele, a melyet hirtelen elhunytá alkalmával íróasztalán találtak. A vásároltak közt szerepel még egy XV. századi magyarországi latin biblia, Fáy András »A pándi csuda, 1817.« cz. eredeti kézírata, Nagy Ivánnak a Gyöngyösi-családra vonatkozó adatgyűjteménye, 56 db sűgőkönyv, id. Felsőbüki Nagy Pál levelezése a Széchenyi grófokkal s végül Haydn J. és Liszt Ferencz 1—1 levele.

A kézirtár bútorozása bevégeztetett s nyomban megkezdett a kéziratok áthelyezése, valamint a felszaporodott szerzemények fokozatos feldolgozása is.

Az évnegyed folyamán 13 esetben kikölcsönözöttet 48 kézirat, 57 kutató pedig 132 kéziratot és 12 irodalmi levelet használt.

III.

A *hírlap-osztály* gyarapodása: A) köteles példányok: a) nyomdai kimutatással érkezett csomagokban 135 évfolyam, 47,988 szám; b) számonként 6033 szám; összesen 135 évf., 54,021 szám; B) vásárlás (Pfeifer Ferdinándtól 60 fill.) 1 évf.

3 szám; C) ajándék: Rio de Janeiro Nemzeti könyvtárától 1 évf. 303 szám; dr. Lázár Bélától 1 évf. 41 szám; a Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Főfelügyelőségétől 11 hírlap 47 évf. 2464 szám; gr. Andrassy Dénestől 39 hírlap mintegy 12,500 szám; a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumtól 65 szám; összesen 49 évf. 15,373 szám; D) áttétel a könyvtár levéltári osztályából 6 évf. 19 szám. Végösszeg: 191 évf. 69,416 szám.

A könyvtár helyiségében 1262 olvasó 2135 kötet hírlapot, házon kívül 23 olvasó 65 kötetet használt; összesen 1285 olvasó 2201 hírlapkötetet.

Átnézetett 146 évf., 41,637 szám. Czéduláztatott 319 évf.; ebből új hírlap 12.

A nyomdai kimutatással érkezett köteles példányok első ízben a növedéknaplóba jegyeztettek, minden alkalommal pedig külön nyilvántartó czédulákra. A számonként érkezettek hetenként beosztattak a betűrendben tartott teljes anyagba.

IV.

A *levéltár* a lefolyt évnegyedben vétel útján 1077 db, ajándék útján 165 db, letét útján 68 db, a kéziratárból való áttétel útján 1 db, összesen 1311 dbbal gyarapodott.

Vételre fordított 1974 korona és 98 márka.

A családi levéltárak száma a lefolyt évnegyedben nem gyarapodott. A már letéteményezett családi levéltárak közül a Péchy család levéltára nyert kiegészítést 68 darabbal, melyeket Fest Lajos tétémenyezett le.

Ajándékaikkal a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelősége, Szegedy-Maszák Hugó, Szeleczky Margit és Torma György gyarapították a levéltár anyagát.

A törzsgyűjtemény gyarapodásából a középkori iratokra esik 4 db, az újabbkori iratokra 170 db, az 1848/49 és emigráció korabeli iratokra 958 db, a czimereslevelek csoportjára 29, a gyászjelentések csoportjára 83, a czéhlevelekre 1 db.

A czimereslevelek és nemesi iratok csoportja a következő darabokkal gyarapodott:

1. 1411. október 14. Pozsony. Zsigmond király czimereslevele a Hideghéthy család részére, a szöveg és czimerkép egyszerű másolata.
2. 1415. május 19. Konstancz. Zsigmond király czimereslevele Tamásfalvi Gergely fia György részére.
3. 1547. május 14. Gyulafehérvár. Izabella királyné czimereslevele Somosdi Székely Balázs részére.
4. 1549. január 5. Bécs. I. Ferdinánd czimereslevele Szentmártoni Márton és Körmendi János deák részére.
5. 1549. december 28. Bécs. I. Ferdinánd czimereslevele Sámbock Péter részére.
6. 1559. szeptember 28. Bécs. I. Ferdinánd

czimereslevele Fejéregyházi Tóth Tamás részére. 7. 1569. április 25. Bécs. Miksa császár birodalmi czimereslevele Gebhardt Keresztély és Konrád részére. 8. 1594. augusztus 30. Regensburg. II. Rudolf czimereslevele Felsőgyőri Nagy János részére. 9. 1608. december 18. Bécs. II. Mátyás czimereslevele Gesztherédy Zsigmond részére. 10. 1623. szeptember 11. Ebersdorff város. II. Ferdinánd czimereslevele Gönczy Szabó György részére. 11. 1627. márczius 28. Bécs. Liebenthal Keresztély palotagróf czimereslevele Proy János részére. 12. 1648. december 10. Gyulafejérvár. II. Rákóczy György czimereslevele Marussi András részére. 13. 1655. január 23. Bécs. III. Ferdinánd czimereslevele Zanchi Antal részére. 14. 1661. május 13. Vécsvára. Kemény János czimereslevele Bojér János és László részére. 15. 1662. július 29. Pozsony. I. Lipót czimereslevele Gaal másképp Szabó György részére. 16. 1682. február 10. Fülek. Nógrád vármegye nemesi bizonyítványa a Felsőgyőri Nagy család részére. 17. 1684. május 5. Linz. I. Lipót czimereslevele Pavkovics Mátyás részére. 18. 1716. április 30. Losonc. Nógrád vármegye nemesi bizonyítványa Nagy György részére. 19. 1716. április 30. Losonc. Ugyanaz. Nagy János részére. 20. 1717. márczius 8. Bécs. VI. Károly czimereslevele Laich János György részére. Mellékelve a címérkérő folyamodvány. 21. 1722. szeptember 23. Szécsény. Nógrád vármegye nemesi bizonyítványa Nagy János, László és Ferencz részére. 22. 1733. július 6. Bécs. VI. Károly bizonyáglevelé az Eitlperg János Henrik által letett indigenatusi esküről. 23. 1763. május 31. Bécs. Mária Terézi czimereslevele Vinárszky János és Polster Károly részére. 24. 1772. december 2. Bécs. Mária Terézia bárói diplomája Dávid Károly részére. 25. 1819. november 20. Balassagyarmat. Nógrád vármegye nemesi bizonyítványa Nagy József részére (2 db). 26. 1831. október 27. Bécs. I. Ferencz császár osztrák nemesi oklevele Gyurkovich József részére. 27. 1846. augusztus 19. Jászapáti város nemesi bizonyág levele Nagy József részére. 28. XIX. sz. évn. Vivenot Rudolf és Eduard folyamodványa az országgyűléshez indigenátusért.

A lefolyt évnegyedben 34 kutató 7562 db iratot használt. Kikölcsönözöttetett 6 térítvényen 254 db irat, 3 pecsétmásolat és 4 fénykép.

A rendes gyarapodás feldolgozásán kívül bevégeztetett a gr. Barkóczy levéltár rendezése, mely 1 db XIII, 3 db XIV, 20 db XV és 14 db XVI. századi mohácsi vész előtti eredeti oklevelet, 13 db középkori oklevél másolatot, 243 db XVI. századi mohácsi vész utáni, 1446 db XVII, 7808 db XVIII, 4623 db XIX. századi iratot, 523 db genealogiát, 946 elenchust, 277 kéziratot és térképet, összesen 15,817 dbot tartalmaz. A Péchy levéltár gyarapodása: 8 db XVIII, 59 db XIX, és 1 db XX. századi

iratot, összesen 68 dbot tartalmaz. Folyamatban van jelenleg a Szunyogh-levéltár rendezése, valamint megkezdett újból a gyászjelentések szaporulatának feldolgozása.

A levéltár helyiségében a nyár folyamán eszközölt butorzás befejeztetvén, a levéltár karzatán a levéltár 1848/49-es iratainak valamint az ezekkel összefüggő iratok gyűjteménye, a XIX. és a XVIII. századi iratok egy része nyertek elhelyezést. Ez által a levéltár földszinti helyiségeiben egy szoba felszabadulván, ott családi levéltárak helyeztetek el.

SZAKIRODALOM.

Hinneberg Paul: *Die Kultur der Gegenwart. Teil I. Abteilung. I. Die Allgemeinen Grundlagen der Kultur der Gegenwart.* Berlin és Leipzig. 1906. B. G. Teubner. 4-rét, XV, 671 l. Ára vászonkötésben 18 M.

A *Deutsche Literaturzeitung* közismert szerkesztője, Karl *Hinneberg* vezetésével B. G. *Teubner* kiadásában megindított nagyszabású vállalat első kötetében, mely a jelenkori közművelődés általános alapjait ismerteti, három fejezetével illik folyóiratunk kereteibe.

Az első a *Das Zeitungswesen* című fejezet (481—517), Karl *Bücher* tollából. A dolgozat első pontjában szerző röviden kifejti, hogy az ujság az állami szervezetből, a társadalmi tényezőkből s az egyéni törekvésekből kisarjadzó szükségletek eredménye; ezután a második pontban az ujságírás történeti fejlődését vázolja, kezdve a római köztársaság utolsó korszakában kifüggesztett *acta diurnán* s a Kr. u. VIII. századig visszavezethető kínai állami ujságon és folytatva a XV. századig olasz *scrittori d'avisi* által divatba hozott írott ujságokkal, melyek rendszeresen hetenkint egyszer küldettek szét, s a legújabb politikai és társadalmi eseményekre szorítkozva, meglehetősen szűk olvasókörnek készültek. A nagy tömegeket érdeklő eseményekről nyomtatott röpiveket bocsátottak ki, melyek legrégibb példái a XV. század nyolczvanas éveig nyúlnak vissza, míg a legfiatalabbak a XVIII. századból valók. Virágkoruk a XVI. és a XVII. század. Jobbára sokatmondó hosszas címfelírásokkal vannak ellátva s hol prózában, hol meg versben vannak írva. Néha több egymásután következő röpvív folytatólagosan tárgyal valamely kimagasló eseményt, de a röpivek egyöntetű kiadásáról, sor- és lapszámozásáról még szó sincs.

A fejlődés egy magasabb fokán állanak a XVI. század utolsó évtizedeiben meginduló periodikus sajtótermékek, melyek évenként, vagy félevenként rendszeresen megjelentek s főleg az elmúlt időszak politikai eseményeit jegyezték föl. A leghíresebb a frankfurti vásári híradó, mely 1628 óta császári kiváltságlevél védelme alatt állott s szakadatlan sorozatban egész a múlt századba belenyúlik.

A nyomtatott hetilap német eredetű »találmány«. A legrégebbi ránk maradt ily hetilap Strassburgban készült 1609-ben s innen indult világhódító körútjára. Angliában 1622-ben, Franciaországban 1631-ben s Itáliában 1636-ban indultak meg hasonló vállalatok. E lapok hírei semmi kritikával sem készültek s minden pártállástól tartózkodtak. A szerkesztők sajátos pártállása mindössze bizonyos hírek kihagyásában, fejlődésük pedig legfeljebb gyakoribb megjelenésükben nyilvánult. Egyik-másik hetilap csakhamar átalakult hetenkint 2-szer, 3-szor, 4-szer, végül naponta megjelenő vállalattá, anélkül, hogy lényegesebb formai változásokon ment volna keresztül. Az első német napilap az 1660-ban alapított *Leipziger Zeitung* volt, melyet Angliában a *Daily Courant* 1701-ben s Franciaországban a *Journal de Paris* csak 1777-ben követett. A híreket tartalmazó lapocskák mellett csakhamar hirdetések közlésére szolgáló időszak kiadványok is megindultak. A legelső ilyenmű vállalatot a párisi Bureau d'adresses et de rencontres indította meg 1633-ban. Később a hirdetések lapok (*Feuilles d'avis*, *Intelligenzblatt*) rövid híreket is fölvettek hasábjaira, viszont a politikai újságok is kezdenek szórványosan hirdetéseket leköszölni. Legelőször szórványosan Angliában kezd jelentkezni a XVII. század közepe táján, de a hirdetés egész a XVIII. század végéig a politikai lapoknál nevezetesebb szerepre nem vergődhetett.

A politikai újságocskák megbízhatatlansága már a XVII. század közepén komolyabb politikai havi lapok keletkezését vonta maga után, melyeket az 1665-ben megindult *Journal des Savants*-nal az élen a tudományos folyóiratok kiadása is követett. A XVIII. század elején lépnek fel a szépirodalmi heti és folyóiratok, melyek főleg Angliában, Franciaországban s Németországban virágoztak. Az újságírás modern formája, mely az események regisztrálása mellett a politikai tények egyéni megbírálására is kiterjed, az angol újságírásból nőtt ki, a hol már *Milton* felvetette a sajtószabadság eszméjét.

E rövid, de mesterien megrajzolt vázlat után *Bücher* dolgozata harmadik pontjában a modern újságírást jellemzi. S itt nemcsak az újságkészítés technikai és eszmei részét ismerteti, de társadalmi és kulturális hatását s közgazdasági jelentőségét is röviden megvilágítja.

A kötet második, bennünket érdeklő cikke a könyvről szól s Richard *Pietschmann*-nak, a göttingeni egyetemi könyvtár igazgatójának tollából való. E dolgozat öt pontra osztva adja a könyv rövidre szabott történetét. A természeti állapotban élő népek kezdetleges mnemotechnikai segédeszközein kezdi s elvezet a gyorssajtó és rotációsgép termékeihez.

A klasszikus ókorról szóló részben elmondja, hogy a görögök már a Kr. e. XI. században szívesen vásárolták az egyiptomi

papyrust, az ókori könyveknek ezen sokáig kizárólagos anyagát, melyet tekeresalakban őriztek meg, szabadon álló polczokra fektetve, vagy külön e célra készült hengeres tartályokba zárva. A papyrus-tekereset a Kr. u. III. és IV. században lassankint kiszorítja az állati bőrből készített pergamen-kodeksz, melynek térfoglalását *Pitschmann* is a keresztény egyház szertartásaival hozza kapcsolatba.

A harmadik fejezet a középkori könyvről szól, kiemeli azt a szoros kapcsolatot, mely ez időben a könyvek elkészítése és a szerzetesi élet közt fennállt. Röviden jellemzi az irországi, angol-szász s a Karoling-korabeli könyvmásolói iskolát s bővebben kitér a XII. század vége felé, valamint a humanisták korában a kézirat-másolás terén mutatkozó föllendülésre. A fejezetet a középkori könyv elterjedtségére vonatkozó fejtegetések zárják be.

A negyedik fejezet azon alaki és anyagi változásokat jellemzi, melyeken a könyv az újkor hajnalán ment keresztül. Legbővebben természetesen a legfontosabb változtatással, a könyvnyomtatás feltalálásával foglalkozik, anélkül azonban, hogy a könyvsajtó eredetének, első kísérleteinek problémákban gazdag kérdését megoldani törekednék.

A dolgozat befejező része czíme szerint a jelenkori könyvnek van szentelve, valójában azonban a könyv művészi díszítésének rövid áttekintését tartalmazza s a befejező sorokban a következőkép foglalja össze a művészi könyvkiállítás szabályait: »Immer allgemeiner wird anerkannt, dass die aufgabe sein wird, papier, type, satz, inhalt, buchschnitt, einband, alles auf e i n e n eindruck zu stimmen, um als höchstes erzeugnis der buchkunst das buch zu einer künstlerischen einheit zu gestalten. Das problem ist hier dasselbe, dem unsere kunst in allen lebensäußerungen gegenübergestellt ist, das problem eines zeitgemessen stils, einer uns eigensten kunst. Möge der schöpferische geist sich finden, dem der grosse wurf gelingt.«

A kötet utolsó, folyóiratunk körébe vágó fejezete Fritz *Milkau*, a greifswaldi egyetemi könyvtár igazgatójának dolgozata a könyvtárakról. Ez a dolgozat négy pontra oszlik.

Az első pont az írott emlékeknek általános kulturális jelentőségét s a könyvtáraknak ez emlékek fennmaradása érdekében kifejtett szolgálatait értékeli. Hogy a régi irodalomból, habár töredékesen is, de annyi fennmaradt, az *Milkau* szerint elsősorban a közkönyvtáraknak köszönhető. Igaz, hogy anyagi csapások, a kezelők tudatlansága s a használók vandalizmusa itt is okozhat károkat, de mégis a könyvtáraknak elsőrangú szerepük van a régibb irodalom konzerválásában. »Schon dadurch, dass sie (i. e. die bibliotheken) in ihrer existenz unabhängig sind von leben und tod, entrücken sie das buch, den sie unterkunft gewährt haben, tausend gefahren.

Laune, wechsel der neigung und änderung der wertschätzung, überdruss am besitz und was weiter ihm gefährlich werden kann, solange der einzelne darüber verfügt, das alles ist hier ausgeschaltet. Hier kann er in ruhe abwarten, bis seine zeit gekommen ist. Hier ist er im hafen, nicht vor alle stürmen geborgen, aber doch im hafen.«

A második pontban szerző a könyvtárak keletkezésének történetét vázolja. Nem nyúl vissza a legendás időkig, hanem *Asinius Pollion* kezdi vázlatát, a ki tudvalevőleg a Libertas templomában állította fel az első közkönyvtárat. A római birodalom bukása, a szép számban fejlődő közkönyvtárakat is elsöpörte s töredékeikből csak azok a részek maradtak meg, melyek a kolostorok és templomok mellett elszaporodó egyházi könyvtárakban találtak menedéket. A nyilvános közkönyvtár modern formájának a reneszánsz korában Cosimo de' *Medici* vetette meg alapját, midőn 1444-ben, mint Niccolò *Niccoli* végrendeleti végrehajtója megnyitja a Marcianát a tudós kutatók részére. A XVI. században a bibliotheca publica intézménye erősen terjed a nyugati államokban, de a bizalmatlanság még nagy az olvasókkal szemben, s rendszeres fejlesztésről, nyitási napokról egyelőre még szó sincs. Hogy mily szűkkeblűek voltak ez időben a nyilvános könyvtárak, azt *Milkau* az 1602-ben alapított Bodleianán mutatja ki, melyből házi használatra senki sem kölcsönözhetett ki könyveket s a melynek helybeli használata is csupán az oxfordi egyetem vizsgáttett hallgatói s az alapító családja részére volt megengedve. Ezután *Milkau* a párisi Bibliothèque Mazarine, a berlini választófejedelmi könyvtár, s a wolfenbütteli »Augusta« keletkezését, majd az egyetemi s fejedelmi könyvtárak kialakulását foglalja össze s *Leibniz*-nek, a modern közkönyvtár gondolata egyik legelső képviselőjének méltatásával rekeszti be a XVII. századi könyvtárügy történetét. A XVIII. századra térve át, *Milkau* elsősorban a németországi viszonyokra van tekintettel. Dolgozata e részében főleg a göttingeni egyetemi könyvtárt tolja előtérbe, mint amely az által, hogy már »keletkezése (1735) pillanatától fogva kizárja az akkori könyvtárügy két uralkodó hatalmát, a közönbösséget és a véletlent, a világ legelső modern könyvtára címére tarthat igényt«. Azonban e fényes példától eltekintve, bizvást mondhatjuk, hogy a könyvtári ügy a XVIII. század folyamán lényegesebb változáson nem ment keresztül. Ezt csakis a század végén mutatkozó társadalmi és politikai ujjaalakulás volt képes előidézni. Ez új, szabadabb áramlat egyik kerékkötője azonban *Milkau* szerint a könyvtárosok személyében keresendő, a kik a legtöbb esetben a kutya féltékenységgel örködtek a rájuk bízott kincsekre s hihetetlenül szűkkeblűeknek mutatkoztak a közönség irányában. De a fejlődés menetét a közfelfogás is hátráltatta

mely a könyvtárosi foglalkozásban sokáig nem akart külön szak-képzettséget, tudományos készültséget igénylő szakot látni. Az első, a ki a hagyományos nézettel szembe szállt s szakképzett könyvtári tisztviselők alkalmazását sürgette, Robert von *Mohl* volt, a kinek fejtegetései azonban sokáig nem találtak visszhangra. Végre a múlt század hetvenes évei óta Németországban mindjobban átment a köztudatba e tétel igazsága s elsősorban ennek köszönhető, hogy a könyvtári élet olyannyira föllendült.

A harmadik pontban *Milkau* azokra az eredményekre mutat rá, melyeket a könyvtári ügy Németországban elért s röviden jellemzi a könyvtárak épülete, felszerelése, rendes javadalmazása terén manap található viszonyokat.

Az utolsó részben azután azokra a követelményekre mutat rá, melyek e téren még megvalósításra, fejlesztésre várnak, nem feledve el azokat a tanulságokat sem, melyeket a tudományos köz-könyvtárak a népkönyvtárak eredményeiből vonhatnak le. E fejtegetéseiből figyelemre legméltóbb az a rész, melyben a könyvtárakban divó mai munkafelosztás czélszerűtlenségét ostorozza. Az egyetemi végzettségű, tudományos tisztviselők mellett feltétlenül szükségesnek tartja egyszerű kezelő tisztviselők (mittelbeamten) alkalmazását, a kik levonnék amazok vállairól azon technikai munkálatok terhét, melyek ma a tudományos tisztviselő java erejét fölemészti s minden magasabb feladatra képtelenné teszik, vagy legalább is elkedvetlenítik. »Erst wenn diese voraussetzung erfüllt ist, werden die geistigen kräfte, die in dem wissenschaftlichen personal vorhanden sind, bei der gegenwärtigen ordnung der dinge aber zu einem guten teil brach liegen, in vollem umfange für die bibliothek frei werden. Erst dann sind die grundlagen dafür geschaffen, dass der bibliothekar zur regel wird, der jetzt die ausnahme ist: der mit gesundem ehrgeiz und starkem verantwortlichkeitsgefühl die ihm übertragene abteilung arbeitend und beaufsichtigend zum besten des institutes zu machen strebt, der die ganze bibliothek mit dem auge des herrn, nicht des mietlings ansieht und ungeheissen hilft und bessert, wo die gelegenheit sich bietet, der nicht in die gefährliche andacht der quisquillien versinkt, sondern mit freiem blick das grosse vom kleinen zu scheiden weiss, der nicht an der schablone klebt, sondern nachdekkend und aufmerksam den standpunkt des kritikers auch den bestehenden einrichtungen gegenüber festhält, und der schliesslich, wie sich das für den hüter und verwalter wissenschaftlicher schätze von selbst verstehen sollte, musse und frische genug aus dem dienste rettet, um für seinen teil auf bescheidenem haustaltar die flamme der wissenschaft zu nähren».

Igaz szavak, melyek megszivvelését a mi kulturpolitikuskainak is melegen ajánlhatjuk.

Dr. Gulyás Pál.

Essai de bibliographie pratique. Aide-Mémoire du libraire et de l'amateur de livres. Répertoire d'ouvrages rares ou curieux en tous genres anciens, et modernes, éditions originales, livres à gravures des XVI^e, XVII^e et XIX^e siècles, impressions rares, etc. Avec l'indication de leur valeur dans le commerce par un Ancien Libraire. Paris, 1906. Aide-Mémoire du libraire et de l'amateur de livres. (Ny. Mâcon, Protat frères). 8-r. 4, 443 l. Ára 20 fr.

A francia könyvgyűjtők s antikváriusok klasszikus kézikönyvének *Brunet* Manueljének, tekintve a legutolsó kiadása óta lefolyt hosszú időközt, egy nagy fogyatkozása van: az egyes könyvek mellé kitett árak jórésze ma már nem áll érvényben. Az izlés változása, mely az árak kialakulására oly döntő befolyással van, az utóbbi ötven esztendő alatt gyökeresen megváltoztatta a régi könyvpiacz árait s ezekre szöktette azon kötetek értékét, melyek *Brunet* idejében néhány száz frankért voltak kaphatók, míg másokat, főleg az Elzevriereket, Aldinákat, Estienneket leszorította régi áruk magaslatáról. Örömmel kell tehát üdvözlönnünk minden olyan kísérletet, mely az újabb áralakulások repertorizálására vonatkozik, még akkor is, ha e kísérlet igen távol áll a tökéletesség és megbízhatóság azon magaslatától, melyre *Brunet* egykor emelkedett.

Ily hasznos, bár fogyatkozásokkal telt kísérlet, az előttünk fekvő kötet is, mely betűrendben több ezer, szinte kizárólag francia nyelvű munkát sorol fel, igen rövid címekkel s a manap szokásos árak megjelölésével. Francia bírálóí szemére vetették, hogy igen sokfélélt ölel föl, s ezzel nagyon is érezhetővé válik hiányossága, továbbá, hogy a tulajdonképeni ritkaságok mellett sok olyan munkára is kiterjeszkedik, melyek legfeljebb azért kerülnek ritkábban a könyvpiaczra, mivel senki sem keresi őket. E fogyatkozásokhoz járul még számos sajtóhiba s a cikkek beosztásánál tapasztalható sokszor bosszantó félreértés is, a mi szintén használhatósága rovására van. Mindezeknél érzékenyebb hátránya azonban a műnek, szerintünk, abban rejlik, hogy a könyvek értékelésénél semminemű idézettel (árverés, könyvkereskedői jegyzék stb.) nem dokumentálja eljárását s a dolgozat használójának mintegy vakon kell hinnie a névtelen szerző ítéletében. Már pedig, hogy ez ítélet mennyire ingadozó, azt egy sajtóhiba folytán kétszer szereplő munka eléggé bizonyítja. A *Histoire de la ville de Châlons-sur-Marne* u. i. *Barbat* és *Barbot* nevű szerző alatt is szerepelvén, az első esetben 60—65 frankra, a másodikban viszont 80—90 frankra van téve.

A munka tehát csak a legnagyobb óvatossággal használandó.

Briquet, C. M. *Les filigranes. Dictionnaire historique des marques du papier dès leur apparition vers 1282 jusqu'en 1600. Avec 39 figures dans le texte et 16.112 fac-similes de filigranes.* Paris, 1907. Alphonse Picard & Fils. 4-r. Négy kötet. I. köt. XXIV, 234 l. Pl. A—Ch. Facs. 1—3646; II. Ci—K (4), 235—426 l. Facs. 3648—7877; III. L—O (4), 427—620 l. Facs. 7878—12.395; IV. P—Z (4), 621—836 l. 12.396—16.112. Ára 160 fr.

A papiros-vízjegyekről, melyek jelentősége felől olvasóink *Szényi* I. Lászlónak folyóiratunk mult évi folyamában megjelent tanulmányából szerezhetnek tájékoztatást, ez értekezéssel egyidőben jelent meg C. M. *Briquet*-nek a kérdés eddigelé legalaposabb ismerőjének négykötetes összefoglaló munkája, mely az összes ily irányú régibb kutatásokat antikválja.

Briquet kutatása a következő országokra terjedt ki: Itália, Franciaország, Németország, Ausztria-Magyarország, Svájc, Belgium és Németalföld. A terület illetén korlátozását a kutatás számára fölvetett korhatár (1600) szabta meg, miután a többi európai államokban ez idő előtt papirgyárak nem működtek. A kutatás mintegy 1000 kötet nyomtatvány, 30.840 okmánykötet, 1432 iratsomag ívről-ívre való átvizsgálására terjedt ki s eredménye 44.000 vízjegy-hasonmás összegyűjtése volt, melyet 65.000 alkalommal másolt le. E nagy gyűjteményből természetesen mindenekelőtt a másodpéldányok selejteztek ki, azután azok, melyek 1600-on túli évekből fordultak elő. De még így is, a hasonmások akkora tömege maradt fenn, hogy valamennyiök közzététele merő lehetetlenségnek mutatkozott. *Briquet* tehát válogatni volt kénytelen. A válogatásnál minden vízjegy-csoport legrégebb képviselőjét s legfőbb, legjellegzetesebb változatait vette fel. Minthogy e változatok sokszor igen szép számot képviselnek (a ratisbonnei papirgyár pl. 59 évi időközben a város czímerét 26 változatban használta fel), *Briquet* munkája még e válogatás daczára is 16.112 hasonmást tartalmaz. A hasonmások eredeti nagyságban tétettek közzé. Elrendezésük az ábrázolt tárgyak francia elnevezésének betűrendjében történt, szindulús leírásuk is, mely utóbbi a papiros méretein kívül előfordulásuk évét s a kiadvány megnevezését is feltünteti. A betűrendes elrendezés igen megkönnyíti *Briquet* művének használatát, főleg akkor, a midőn valamely okmányon előforduló vízjegyet akarunk meghatározni.

A vízjegyek tudományos jelentősége, mint ismeretes, abban áll, hogy segélyükkel valamely keltezetlen okmány vagy nyomtatvány hozzávetőleges korát megállapíthatjuk. *Briquet* egy-egy vízjegy korhatárát a rendes alakú papirosoknál 15, a nagyalakúaknál 30 esztendőre teszi, *Likhacsev*-vel szemben, a ki 10 évet vesz

fel. E korhatáron belül annál inkább szűkül a felvehető időköz, minél több datált dokumentumon szerepel egy és ugyanazon vízjegy. Ha egy keltezetlen okmányon pl. oly vízjegy szerepel, mely csak egy, mondjuk 1481-ből datált ügyiraton fordul elő, ebből azt kell következtetnünk, *Briquet* szerint, hogy az illető keltezetlen okmány akár az 1481-et megelőző, akár az azt követő 15 esztendőből való, tehát 1466 és 1496 közé helyezendő. Ha egy második támpontunk is van, pl. egy 1486-ból datált okmány alakjában, akkor a korhatár ekként módosul: 1486—15 és 1481+15, v. i. 1471 és 1496 között. De ha oly szerencsések vagyunk, hogy a szóban forgó vízjegyet, tegyük fel, 24 esetben jegyeztük ki az 1478 és 1490 évek közti időközből, nagy valószínűséggel állíthatjuk, hogy a huszonötödik, keletnélküli okmány is ez évekből való.

Briquet munkájához terjedelmes bevezetést is írt, melyben a papirgyártás rövid történetét, technikáját s a vízjegyek összefoglaló jellemzését adja. Ennek ismertetésére, miután *Szőnyi* I. László fentemlített dolgozata bőven szolgált a tárgyról, fölösleges kiterjeszkednünk.

Briquet nagy fáradsággal és sok költséggel előállított munkáját úgy levéltárosainknak, mint a XV. és XVI. századi nyomtatványokkal foglalkozó bibliografusainknak melegen ajánljuk: datálatlan darabok kormeghatározásánál nélkülözhetetlen segéd-eszköz, mely a paleográfiai és tipográfiai kritériumokkal összeegyeztetve becses eredményekhez vezet.

Dr. Gulyás Pál.

KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

Deutsche Literaturzeitung. XXVIII. évfolyam 40. szám (1907. október 5.): Emil *Jaeschke*, Volksbibliotheken (Bücher- und Lesehallen), ihre Einrichtung und Verwaltung. (Gottlieb Fritz). — E. S. *Mittler* und Sohn, königliche Hofbuchhandlung und Hofbuchdruckerei. 1789. — 41. szám (október 12.): L. *Adam*, Über die Unsicherheit literarischen Eigentums bei Griechen und Römern. (Wilhelm Cönert). — 42. szám (október 19.): A *Hortzschansky*, Bibliographie des Bibliotheks- und Buchwesens. 3. Jahrg.: 1906. (Gottfried Zedler). — A. E. *Schönbach*, Über Lesen und Bildung. 7. Aufl. — 43. szám (október 26.): Ernest *Rahir*, La bibliothèque de l'amateur. Guide sommaire à travers les livres anciens les plus estimés et les principaux ouvrages modernes. — 48. szám (november 30.): Ludwig *Schemann*, Die Gobinausammlung der kaiserlichen Universitäts- und Landesbibliothek zu Strassburg. (Bernhard Groethaysen). — 50. szám (december 14.): J. *Popp*, Literarischer Ratgeber für die Katholiken Deutschlands. VI. Jahrg. — 51—52. szám. (december 21.): A. *Dreyer*, Bücherverzeichnis der Zentralbibliothek des Deutschen und Österreichischen Alpenvereins. (Richard Böhme). — R. *Focke*, H. *Hermelink*, G. *Witkowski*, R. *Wuttke*, Das Buchgewerbe und die Kultur.

La Bibliofilia. IX. évfolyam 6—7. szám (1907. szeptember—október): Enrico *Filippini*, Per una *Visione* francescana del trecento. — E. *Spadolini*, Il *Portolano* di Grazioso Benincasa. (Folytatólagos közlemény). — Leo S. *Olschki*, La caccia al libro in Italia. — G. *Boffito*, Saggio di bibliografia aeronautica italiana. Correzioni ed aggiunte tratte dalle schede del chmo. dott. Diomede Buonamici bibliofilo livornese. (Folytatólagos közlemény). — D. *Ciàmpoli*, Gli Statuti di Galeotto d' Oria per Castel Genovese ne' Frammenti di un Codice Sardo del secolo XIV. (Folytatólagos közlemény). — Arnaldo *Bonaventura*, Un *Breviarium* del secolo XIII. — Sidney J. A. *Churchill*, Bibliografia Celliniana. (Befejező közlemény). — 8. szám (november): Attilio *Mori*, Le carte della Toscana di D. Stefano Buonsignori. — Arnaldo *Bonaventura*, Antiche *Suites* orchestrali Francesi. — E. *Spadolini*, Il *Portolano* di Grazioso Benincasa. (Folytatólagos közlemény). — D. *Ciàmpoli*, Gli Statuti di Galeotto d' Oria per Castel Genovese ne' Frammenti di un Codice Sardo del secolo XIV. (Folytatólagos közlemény). — G. *Boffito*, Saggio di Bibliografia aeronautica italiana. Correzioni ed aggiunte tratte dalle schede del chmo. dott. Diomede Buonamici bibliofilo livornese. (Befejező közlemény). — 9. szám (december): G. *Boffito*, Di un codice miricato di Macrobio appartenente al sec. XV. — A. B., Ancora del Codice Scarlattiano. — Giulio *Guicciardini*, La più antica traduzione in volgare della *Batracomiomachia*. — D. *Ciàmpoli*, Gli statuti di Galeotto d' Oria per Castel Genovese ne' Frammenti di un Codice Sardo del secolo XIV. (Befejező közlemény). — **Állandó rovatok:** Notizie. Pubblicazioni di carattere bibliografico e intorno alla storia dell' arte tipografico. Vendite pubbliche. Cataloghi notevoli. Necrologio.

Mitteilungen des Österr. Vereins für Bibliothekswesen.

XI. évfolyam 4. füzet (1907. október—december): Gustav *Leibinger*, Domenico Vallarsi's Hieronymus-Ausgaben. — Ferdinand *Mencik*, Eine Sammlung von Einblattdrucken. — Bernhard *Seuffert*, Beiträge zur Wieland-Bibliographie. — *Literarische Besprechungen*: Dr. Isaak Collijn, Katalog öfner Västerås Läroverksbibliotheks Inkunabler. U. a. Katalog der Inkunabeln der kgl. Universitätsbibliothek zu Uppsala. (C—II). Campbell Dodgson, Catalogue of early German and Flemish woodcuts preserved in the Department of prints and drawings in the British Museum. Vol. I. (H. R.) J. A. Farrer, Literarische Fälschungen. (—ü—) Konrad Stefan, Geschichte der Entstehung und Verwaltung der k. k. Studien-Bibliothek in Laibach. (—w—). Paul Lacombe, Livres d'heures imprimés au XV^e et au XVI^e siècle conservés dans les bibliothèques de Paris. (H. Bohatta). — Karl Junker, Festschrift zur Feier des hundertjährigen Bestehens der Korporation der Wiener Buch-, Kunst- und Musikalienhändler. (—w—). Rudolf Pindtner, Die Inkunabeln in der Fidei Kommissz-Bibliothek des Fürsten Dietrichstein auf Schlosz Nikolsburg. — *Állandó rovatok*: Aus österreichischen Bibliotheken. Vereins-Nachrichten. Personal-Nachrichten. Vermischte Nachrichten.

Rivista delle biblioteche e degli archivi. XVIII. évfolyam 9. szám (1907. szeptember): Luigi *Gabrielli* La biblioteca comunale di Grenoble. — Curzio *Mazzi*, Le gioie della Corte Medicea nel 1566. — *10—11. szám* (október—november): Guido *Biagi*, Di un esemplare dell'edizione di Jesi della »Divina Commedia« appartenuto a Ugo Foscolo. — Giuseppe *Fumagalli*, I cento migliori libri italiani. — Giuseppe *Graziano*, Per l'igiene delle biblioteche. — Giorgio *Rossi*, Appunti sulla composizione del »Cicerone« de lettere inedite di G. C. Passeroni. — Curzio *Mazzi*, Le gioie della Corte Mediceo nel 1566. — *Állandó rovat*: Notizie.

Revue des bibliothèques. XVII. évfolyam. 7—9. szám (1907. július—szeptember): André *Lemoisne*, Notes sur l'évolution du portrait enluminé en France du XIII^e au XVII^e siècle, à propos de l'Exposition de la Bibliothèque Nationale. — Mario *Schiff*, Editions italiennes des oeuvres de Jean-Jaques Rousseau. — *Bibliographie*: Maurice Gossart, Catalogue des incunables d'origine néerlandais conservés à la bibliothèque communale de Lille. (A. Boinet.) Paul Delalain, Les libraires et les imprimeurs de l'Académie Française de 1634 à 1793. Notices biographiques. (A. B.) Stephan Beissel, Geschichte der Evangelienbücher in der ersten Hälfte des Mittelalters. (A. Boinet.) Charles Schmidt, Les Sources de l'histoire de France depuis 1789 aux Archives Nationales. (A. B.) Henri Marul, Henry Bouchot, Ernest Babelon, Paul Marchal, Camille Couderc, La Bibliothèque Nationale. (A. Binet.) Etienne Deville, Inventaire sommaire d'un fragment de cartulaire de l'abbaye du Bec, Conservé à la Bibliothèque Nationale. (R. N. Sauvage.) Archives du Cognier (J. Chappéo — Le Mans), publiées avec le concours de l'abbé L. J. Denis. (Etienne Deville.) Pierre Champion, Le manuscrit autographe des poésies de Charles d'Orléans. (Léon Dorez.) Miscellanea storico-letteraria a Francesco Mariotti nel cinquantésimo anno della sua carriera tipografica.

(Léon Dorez.) — Chronique des bibliothèques: Allemagne. Autriche-Hongrie. Belgique. France. Italie. — Melléklet: Henri *Dehérain*, Catalogue des Manuscrits du fondser. Cuvi

The library journal XXXII. kötet 10. szám (1907. október): Grace *Thompson*, On the selection of books for Children. — Samuel H. *Ranck*, The public library as a part of the municipal government. — John Russel *Hayes*, Ainhust college library. — Frances L. *Rathborne*, Picture bulletins practically applied. — Esther *Crawford*, A. L. A. Subject headings. — *New-York*. civil service examination for library organizer. — *Cort* of New-York city libraries. — *Free* public libraries under municipal control. — *Public* libraries and Mr. Andrew Carnegie. — *Book-begging* by small libraries. — *Contagion* through books. French suggestions. — *Some* canons of classification. — *Brooklyn* central library plans. — *Eighth* conference of german librarians. — *Reviews*: Ernest A. Baker, History in fiction, a guide to the best historical romances, sagas, novels and tales. 2 köt. (J. N. Larned.) James Duff Brown, Manual of library economy. Emil Jaeschke, Volksbibliotheken. (J. I. W.) — **11. szám** (november): W. N. Chattin *Carlton*, College libraries in the mid-nineteenth century. — Walter B. *Briggs*, Reference Work in public and in college libraries: a comparison and a contrast. — C. Alex. *Nelson*, The college study at Columbia. — The *Boston* Athenaeum centenary. — Euphemia K. *Corwin*, Berea College and its library. — Esther *Crawford*: A. L. A. subject headings. II. — *American* library institute. — *Duty-free* importation by college and incorporated libraries. — *Confiscated* periodicals. — *Reading* room statistics. — *Women* in libraries. — **12. szám** (december): *Publisher's* note. — *Staff* meetings: their organization, methods and results. — Theresa *Hitchler*, The succesfull loan-desk assistant. — P. F. *Farrow*, Staff conferences. — Esther *Crawford* A. L. A. Subject headings. III. — *Sex-Ratio* of library users. — *Government* statistics of libraries: suggestions for improvement. — *Legislation* reference work in Baltimore. — *Report* of the librarian of Congress. — *Association* of medical librarians. — *Proposed* international congress of librarians and archivists. — *American* library institute. — *Michigan* state teachers' association. — *Southern* educational association, department of libraries. — *Reviews*: Thomas Lindsley Bradford, The bibliographer's manual of American history. (Caroline M. Hewins.) O. G. Sonneck, Early concert life in America. 1731—1800. (Edwin M. Jenks.) — **Állan d ó r o v a t o k**: Editorials. — American library association. — State library commissions. — State library associations. — Library clubs. — Library schools and training classes. — Library economy and history. — Gifts and bequests. — Practical notes. — Librarian. — Cataloging and classification. — Bibliography. — Anonyms and pseudonyms. — Notes and queries. — Humors and blunders.

Zeitschrift für Bücherfreunde. XI. évfolyam 1907/1908. 7. szám (1907. október): Hans Wolfgang *Singer*, Die Kleinmeister. I. — O. *Ulrich*, Eine bisher unbekannte Originalradirung Goethes. — Klemens *Löffler*, Das Schrift- und Buchwesen der Brüder vom gemeinsamen Leben. — M. *Maas*,

Aus einer babylonischen Tempelschulbibliothek. (2000 v. Chr.) — 8. szám (november): Hans Wolfgang Singer, Die Kleinmeister. II. — Franz Heinemann, Schillers »Wilhelm Tell« in der Musikgeschichte des XIX. Jahrhunderts. — Axel Anthon Björnbo, Ein Beitrag zum Werdegang der mittelalterlichen Pergamenthandschriften. — Hans Landsberg, Der Hund des Aubri. — 9. szám (december): Hans Wolfgang Singer, Die Kleinmeister. III. — Friedrich Dencken, Norwegische Buchkunst. — W. L. Schreiber, Frau Venus und der Verliebte. Ein Holzschnitt aus dem XV. Jahrhundert. — Állandó rovat: Chronik.

Zentralblatt für Bibliothekswesen. XXIV. évfolyam 10. szám (1907. október): Karl Esselborn, Die Pflichtlieferungen im Grossherzogtum Hessen. (Folytatólagos közlemény.) — 11. szám (november): Karl Esselborn, Die Pflichtlieferungen im Grossherzogtum Hessen. (Befejező közlemény.) — E. Sieg, Verzeichniss der Bibliotheca Indica und verwandter Indischer Serien nach Werken und Nummern. — 12. szám (december): Adolf Schmidt, Das älteste gedruckte deutsche Beichtbüchlein. — Joseph Hilgers S. J., Zur Bibliographie des Quietismus. — Otto Clemen, Bibliographica zur Reformationsgeschichte. — **Literaturberichte und Anzeigen:** Ludwig Schmidt, Katalog der Handschriften der königl. öffentlichen Bibliothek zu Dresden. Bd. 3. (P. Gabriel Meier.) Hermann Schöne, Supplementum auctorum graecorum. Repertorium griechischer Wörterverzeichnisse und Speziallexika. (H. Krause.) — **Állandó rovatok:** Umschau und Nachrichten. Neue Bücher und Aufsätze zum Bibliotheks und Buchwesen. Antiquariatskataloge. Bücherauktionen. Personalmeldungen. Berichtigung. Bekanntmachung.

A MAGYAR BIBLIOGRAFIAI IRODALOM AZ 1907. ÉV UTOLSÓ NEGYEDÉBEN.

Összeállította: HORVÁTH IGNÁC.

BIBLIOGRAPHIA, Társadalomgazdaságtani —. II. évfolyam. 1907. Cöthen, 1907. Dünnhaupt Pál kny. 8-r. Október 577—632 l. November 633—696 l. December 697—752 l. (Közgazdasági Szemle melléklete.)

CATALOGUL cărților aflătoare în biblioteca »Reuniunii învățătilor români greco-cat. din jurul Gherlei — Szamosújvár.« Szamosújvár, 1907. Todoran Endre »Aurora« kny. 8-r. 16 l.

CZÍMJEGYZÉKE, A budapesti pinzerek szak- és munkaközvetítő egyesületének (kávéssegédek) könyvtári —. Budapest, 1907. »Világosság« kny. Kis 8-r. 55 l. Ára 20 fill.

CZÍMJEGYZÉKE, A kolozsvári Máv. altiszti kör könyvtárának —. Kolozsvár, 1907. Szent Bonaventura kny. 8-r. 33 l.

CZÍMJEGYZÉKE, A magyar királyi honvéd-főreáliskola könyvtárának —. 1907. Sopron, 1907. Romwarter Alfréd kny. 8-r. VII, 256 l.

CZÍMJEGYZÉKE, Az egyesületi könyvtár. Katalog der Bibliothek des Fachvereines, Budapest, 1907. »Világosság« kny. 8-r. 62 l. (Magyarországi Könyvnyomdászok és betűöntők Szakegyesülete.)

CZÍMJEGYZÉKE, A székesfővárosi tisztviselők és hivatalnokok otthona könyvtárának —. Kiadja a székesfőv. tisztviselők és hivatalnokok otthona. Budapest, 1907. Székesfőváros házi nyomdája. 8-r. 64 l.

ÉRTESÍTŐJE. A fővárosi könyvtár —. Szerkeszti dr. Thirring Gusztáv igazgató. (A »Fővárosi Közlemények a statisztika és közigazgatás köréből« melléklete). I. évf. 1907. december hó. 3—4. szám. Bulletin de la bibliothèque municipale de Budapest stb. Budapest, 1907. Székesfőváros házi nyomdája. 8-r. 2, 81—116 l.

FERENCZ ÁRPÁD. A kolozsvári magy. kir. dohánygyári dalkör könyvtárának tartalomjegyzéke. Kiadja: A m. kir. dohánygyári dalkör választmányja. Összeállította — könyvtárnok. Kolozsvár, 1906. Szent Bonaventura kny. 8-r. 35 l. Ára 20 fill.

HAVI KÖNYVÉSZET, a magyar könyvkereskedelemben megjelent és megjelenőben levő újdonságokról. 1907. 9—11. sz. szeptember—november. Budapest, 1907. Nagy Sándor kny. 8-r. 71—114. l.

JEGYZÉK a magyar királyi tud.-egyetemi nyomda igazgatóságánál készletben tartott tan- és vezérkönyvek, tudományos és egyéb művek, tanszerek, utasítások, szabályrendeletek és nyomtatványokról. Budapest, 1907. M. kir. tudomány-egyetemi nyomda. 4-r. 58 l.

JEGYZÉKE, A Budapest-Margitkörüti Sz. Ferencz-rendiek kéziratok könyveinek —. Kolozsvár, 1906. Sz. Bonaventura kny. 8-r. 31 l.

JEGYZÉKE, A Budapest székesfővárosi »Felső Krisztina-körüti Casino« könyvtári —. 1907. évi első kiadás. Budapest, 1907. Weiss L. és F. kny. 8-r. 19 l.

JEGYZÉKE, A felsőkismartonhegyi »kath.-polgári-kör« könyvtárának —. 1907. Verzeichniss der Bücherei des »K.-Bürger-Vereines« zu Felsőkismartonhegy 1907. Kismarton, 1907. Dick Ede kny. 8-r. 32 l. Ára 20 fill.

JEGYZÉKE, A múzeumok és könyvtárak országos tanácsának hatáskörébe tartozó népkönyvtárak — az 1907-ik évben. Budapest, 1907. Athenaeum kny. 8-r. 65 l.

JEGYZÉKE, A nagybecskereki közs. főgimnázium ifjúsági könyvtárának — 1906—1907. (Megjelent a Kegyes-tanítórend vezetése alatt álló nagybecskereki községi főgimnáziumról az 1906—1907. tanév végén kiadott értesítő 54—86. lapjain.)

JEGYZÉKE, A székelykeresztúri unitárius gimnázium ifjúsági könyvtárának —. Székelykeresztúr, 1907. Szabó Kálmán kny. 8-r. 56 l.

JEGYZÉKE, A Szent-István-társulat —. III. Ifjúsági iratok, népies olvasmányok, szépirodalmi művek. Budapest, 1907. Stephaneum kny. 8-r. 54 l.

KAÁN GÉZA. A VIII. ker. józsefvárosi kör könyvtári jegyzéke. Összeállította alberti —, könyvtárnok. Budapest, 1907. Szent-László kny. 8-r. 22 l.

KATALOG der öffentlichen Leihbibliothek über ungarisch-deutsche und französische Literatur des Alexander Árvay jun. in Szeged, Kárász-Gasse Nr. 10. Catalogue des oeuvres littéraires hongrois, allemand et français de la bibliothèque publique de Alexandre Árvay jun. à Szeged, Kárász-utca 10. Szeged, 1907. Schulhof Károly kny. 8-r. 45 l. Ára 20 fill.

KATALÓGUSA, A pozsonyi kereskedelmi és iparkamara könyvtárának —. Pozsony, 1906. Augermayer Károly kny. 4-r. XIV, 342 l.

KÖNYVECSKÉJE, A »Szentesi Református Kör« könyvtári kiviteli — kortag részére. Szentes, 1907. Vajda B. utóda kny. 8-r. 48 l. Ára 40 fill.

KÖNYVJEGYZÉKE az alsó-dabasi evangélikus református egyház tulajdonát képező könyvtárnak. Gyoma, 1907. Kner Izidor kny. 8-r. 15 l.

KÖNYVJEGYZÉKE, A besztercebánya-egyházmegyei róm. kath. tanítók egyesülete könyvtárának kezelése és használása szabályai és —. Besztercebánya, 1907. Machold Fülöp kny. 8-r. 26 l.

KÖNYVTÁRJEGYZÉKE, A »Délmagyarországi Magyar Közművelődési Egyesület« —. Budapest, 1907. Nagy Sándor kny. 8-r. 7 l.

KÖNYVTÁRJEGYZÉKE A »Délmagyarországi Magyar Közművelődési Egyesület« —. Budapest, 1907. Nagy Sándor kny. 8-r. 3 l.

KÖNYVJEGYZÉKE, A földesi olvasó-kör —, Debreczen, 1907. Hoffmann és Kronovitz kny. 8-r. 20 l.

JEGYZÉKE, A körmőczbányai áll. főreáliskola ifjúsági könyvtárának —. Körmőczbánya, 1907. Paxner J. és Biron H. kny. 8-r. 61 l.

KÖNYVJEGYZÉKE, A pancsovai m. kir. állami főgimnázium ifjúsági könyvtárának —. A IV---VIII. oszt. tanulók számára. Pancsova, 1907. Kohn és Krausz kny. 8-r. 41 l.

JEGYZÉKE, A pápai református főisk. ifjúsági képzőtársulat könyvtárának —. Pápa, 1907. Főiskolai kny. 8-r. 146, 2 l.

KÖVENDI DÉNES, A Kunmadarasi egyházi népkönyvtár könyvjegyzéke. 1907. Debreczen, 1907. Városi kny. 8-r. 14 l.

LELTÁRA, A czeplédi ipartestület könyvtárának — 1907, november hó. Czepléd, 1907. Sárík Gyula kny. Kis 8-r. 24 l.

MÁSOLATA, A »Mohácsi Casino-Egyesület« könyvtár katalógusának —. Mohács, 1907. Blandl János kny. 8-r. 28 l.

V. NACHTRAG zum Catalog der Bibliothek des Militärwissenschaftlichen und Casino-Vereines in Budapest. Berichtigt vom 1. Oktober 1905. bis 30. September 1907. Budapest, 1907. Kertész József kny. 8-r. 27 l.

OSZTÁLYA, A budapesti V. ker. m. kir. állami főgimnázium ifjúsági könyvtárának J. —. Budapest, 1907. Fritz Ármin kny. 8-r. 28 l.

PÓTLÁSA, A szekszárdi casino könyvtár-jegyzékének — 1906. Szekszárd, 1907. Báter János kny. 8-r. 17 l.

TARTALOM-JEGYZÉKE, A diósgyőri m. kir. vas- és aczélgvári »Jószerencse« dal- és műkedvelő-egylet könyvtárának —. Összeállítottat: 1907 augusztus hóban. Miskolcz, 1907. László Adolf kny. 8-r. 38 l.

TARTALOM-JEGYZÉKE, A salgótarjáni aczélgvári olvasó-egylet könyvtárának — az 1907. évben. Salgótarján, 1907. Friedler Ármin kny. Kis 8-r. 60 l.

VARGHA LAJOS, A szombathelyi felső kereskedelmi iskola ifjúsági könyvtárának betűsoros jegyzéke. Összeállította — tanár, könyvtáros. 1907—1908. Szombathely, 1907. Geist Márton kny. 8-r. 16 l.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Szana Tamás †. A magyar bibliofil-irodalmat számottevő veszteség érte Szana Tamásnak ez év február 11-én történt elhunytával. Annak a sajnos nálunk még mindig igen kicsiny gárdának volt egyik oszlopos tagja, mely a vérbeli bibliofil szeretetével gyűjti és dédelgeti a könyveket s színesen, élvezetesen tud is írni kedvenceiről. 1844 január elsején született a heves-megyei Tiszafüreden, a hol alsóbb iskoláit is végezte. A jogot Debreczenben, Kassán és Budapesten hallgatta, a kiegyezés esztendejében ügyvédi oklevelet is szerzett, de mint gyakorló ügyvéd sohasem működött, hanem teljesen az irodalomnak a művészeteknek szentelte életét. Irodalomtörténeti és művészeti dolgozatai mellett a bibliofilia köréből vett tanulmányokkal is gazdagította irodalmunkat. Legjelentősebb alkotása e nemben *A könyv régen és most* című 1888-ban megjelent kötetkéje, mely ezen a téren irodalmunkban első s máig is egyetlen kísérlet. Nyolcz fejezetben mondja el benne Szana azokat a tudnivalókat, melyek a szenvedélyes bibliofil érdekkelhetik, jobbra francia forrásművek alapján. E csinos dolgozat méltó párja az a cikksorozata, melyet 1899-ben gyűjtött össze *Egy amateur naplójából* címen, szerény, de izléses kiállítású kötetben. Az utóbbi kötet egyik legsikerültebb fejezetéből, *Az amateur*-ből bemutatjuk azt a kedves anekdotát, mely magáról az elhunyt-ról szól s legfényesebben jellemzi bibliofil lelkületét. Szana a bibliofilek egyik legkeresettebb cikkéről *Dorat Les Baisers* című verskötetéről beszél, mely tudvalevőleg 1770-ben *Eisen* rajzaival illusztrálva látott napvilágot kétféle kiadásban, úgy mint közönséges és nagyobb szélű, merített papíroson:

»Egy napon Sz. barátom, ki a hazai régi nyomtatványokat gyűjti nagy szakértelemmel, azzal a hírral lep meg, hogy *Dorat* egyik művét megvásárolta, s minthogy könyvtárában nincsenek francia szépírók, a könyvet hajlandó nekem átengedni. Pár napig azonban várakoznom kell, mert cserét ajánlott egy antikváriusnak s míg attól választ nem kap, a könyv felett nem rendelkezhetik.

»— Nálad van a *Dorat*? — kérdeztem lázas kíváncsisággal s az igenlő válaszra, már karomat a karjába fűzve, vonszoltam őt a lakására.

»A kötet az asztalon hevert; alakjáról rögtön felismertem. Izgatottan vettem kezembe; a mit sejtettem, csakugyan megvalósult: a könyv a *Baisers* ritka kiadása volt. Szerény köntöst viselt ugyan, hihetőleg valamely régi német könyvkötő ruházta; de metszetei hámulatosan frissek, egyes lapjai meglepően tiszták valának. Csakis egy-két helyen mutatkoztak könnyen eltávolítható, kisebb vízfoltok.

»Az első meglepetésből csak nagynehezen tudtam magamhoz térni. Hogy kerülhetett hozzánk ez a szép példány? Vajjon ki lehetett első tulajdonosa? Azután egyszerűen hónom alá csaptam a könyvet s minden szó nélkül távozni akartam vele.

»Barátom csak nagy nehezen tudta megértetni, hogy az adott szó a bibliofilt, az amatőrt is kötelezi, s az a két-három nap, a meddig várakoznom kell, éppenséggel nem örökkévalóság.

»De nekem örökkévalóság volt. Nyugalmamat, munkakedvemet elveszítettem s azt óhajtottam, vajha annak az antikváriusnak az emlékezetéből minden bibliográfiai ismeret kiesnék egy rövid pillanat alatt. Pogányabb, embertelenebb gondolatom már nem támadhatott volna.

»És az amatőrök védő szelleme ezúttal pártomra állott. Az antikvárius egy gyöngye pillanatában ki engedte karmai közül siklani az értékes könyvet.

»*Dorat* Baisers-je az enyém lett.

»De boldogságom még nem volt teljes. A könyv nem maradhatott falusiasan szerény köntösében és a vízfoltos lapokat is tisztogattatnom kellett. Vajjon a mosás nem okoz-e kárt a papirban, vajjon az én *Gottermayer* barátom tudja-e a könyvet majd úgy ruházni, hogy nagyvilági társai mellett pirulás nélkül megjelenhessen?

»Ez a gondolat kísért, üldözött mindenütt; íróasztalom mellett ép úgy, mint sétatámban.

»Ott voltam a foltos lapok fűrésztésénél, órákat töltöttem a könyvkötőműhelyben s magam választottam ki a vörös maroquint ép úgy, mint az apró bélyegzőket, melyeket a könyv aranyozásánál alkalmaztatni kívántam.

»A könyv végre elkészült s én egy szép *Dorat*-kötet boldog tulajdonosa lettem. Olyan példányé, melyet nemcsak a hozzám hasonló szegény ördögök, hanem az amatőrökké változott pénzeszsákok is megírgyelhetnek.«

Íme ilyen volt néhai jó *Szana* Tamás mint bibliofil s ilyen volt mint író.

Σ

A Kassai Múzeum új miniszteri biztosa. A nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszter úr márczius havában kelt leiratával *Varjú* Elemér m. n. múzeumi segédőrt bízta meg miniszteri biztosi minőségben a Kassai Múzeum igazgatásával. A mily nehezünkre esik *Varjútól*, mint intézetünk egyik legképzettebb s legrokonszenvesebb tagjától megválnunk, szintoly örömmel látjuk őt oly munkakörbe helyezve, melynek betöltésére sokoldalú képzettsége, őszinte ügyszeretete annyira alkalmassá teszik. Őszintén kívánjuk, hogy Felső-Magyarország e máris jelentős intézete, melyet elődje *Mihalik* József oly sok ízléssel és szerencsével rendezett be, az ő kezei alatt hatalmasan megizmosodva, teljesítse azt a fontos kulturális szerepet, melyre hivatva van.

A Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Főfelügyelőségének előadója. Ő felsége 1908 február hó 12-én kelt legmagasabb elhatározásával *Mihalik* József királyi tanácsos, orsz. felügyelőt, a főfelügyelőség előadójává melótóztatott kinevezni. *Mihalik*, a ki mint a Kassai Múzeum miniszteri biztosa,

szerzett magának elismerést múzeumi körökben, az előadói tisztot helyettesként 1907 január 1-től kezdve töltötte be.

Dante Divina comediájának 1472-ben Jesiben megjelent kiadása, mely tudvalevőleg Frederigo de Conti da Verona sajtóján nyomtatott, a legritkább nyomtatványok egyike. Megvan a M. N. Múzeum Széchényi orsz. könyvtárában is s az állandó kiállítás VI. szekrényében 74. sz. a. közszemlére is ki van állítva. A kiállítási katalógusban (II. kiadás 1903. 28—29. l.) azt olvassuk e kiadványról, hogy csupán »három példánya ismert«. Ezzel szemben Guido Biagi a *Rivista delle Biblioteche e degli archivi* mult évi október—novemberi számában e kiadás egy példányáról értekezve, azt állítja, hogy hét példánya ismeretes. E hét példány a következő: egy van Olaszországban, a *Trivulzianó*-ban; egy van a manchesteri *Rylands library*-ben, a hová Lord Spencer gyűjteményéből került; kettő van a *British Museum*-ban, ezek egyikét Antonio Panizzi 1847-ben 90 £-ért vásárolta meg Asher berlini könyvkereskedőtől, másikat pedig Panizzi utóda, Jones vásárolta kevéssel azután, amannak kiegészítésére; kettő van magántulajdonban: Alfred H. Huth, illetve báró Sidney Sonnino bibliophilek gyűjteményeiben. Végül a hetedik példány, mely egykor Andréé Tessier tulajdona volt, 1900-ban vétel útján a magyar állam tulajdonába került s jelenleg könyvtárunk egyik büszkesége.

Dr. G. P.

A kapronczai biblia. A Széchényi országos könyvtár 1907. évi szerzeményeinek egyik legbecsesebbje az a XV. századi biblia-kézirat, mely eddig a Bars-megyei Kaproncza község egyházának tulajdonában volt. A magyar irodalomtörténetet főleg azon szempontból érdekli, mert másolója magyar ember. A kézirat 8^a lapján megnevezi magát: 1478. *Et sic est finis huius glossarii magni Alberti tocus bibliae per manus Johannis Mayer de Crennicio.*

A kézirat első nyolcz lapja az egyes könyveknek distichonokba foglalt rövid tartalmát foglalja magában; a néhol egészen az érthetlenségig rövidített szavak alá a másoló magyarázó rövid megjegyzést írt. A szentírás könyvei a ma érvényben levő sorrendben következnek egymás után; az a csekély hiba valószínűleg a bekötőtől ered, hogy a bírák könyvének egy lapját az apocalipsis után tette. A szöveg majdnem teljesnek mondható, néhány kivágott laptól eltekintve. Az írás jól olvasható, az inicziálék egyszerűek, a fejezetek címei vörös tintával íratlak, az itt-ott látható kezdetleges díszítés pedig vörös és kék tintával történt. A szöveg szélén néhol rövid magyarázó jegyzet található a kevésbbé ismert helynevekről, mértékekről s effélékről. Egy-két helyen a szöveg kitoldását fellelhetjük, kétségtelenül a másolat összeolvasásának és javításának eredményeként.

Az értékes kézirat a XV. század közepén készülhetett. 1496-ban a kötés első táblájára írt feljegyzés szerint, *Kunsnyder* János hagyatékából került mint kegyes ajándék a kapronczai egyház birtokába. Kötés egykorú, rongált. A sarokszögek megvannak rajta, kapcsai azonban már elvesztek.

Bártfai Szabó László.

A Carnegie-féle könyvtárakról. Napilapjainkban több ízben olvashattunk azokról a nagyszerű közkönyvtárakról, melyekkel *Carnegie* András amerikai dollárfejedelem szinte elhalmozza az Északamerikai Egyesült-Államok s az Egyesült királyság boldog lakosait. Robert *Johnson* egy nemrég megjelent cikkében, mely a *Library Journal* m. é. októberi füzetében is napvilágot látott, arról győzi meg az olvasót, hogy a *Carnegie* alapította könyvtárak túlnyomó része — legalább Angliában — több kárt, mint hasznot hajt. A dollárkirály bőkezősége ugyanis csupán odáig terjed, hogy csinos könyvtár-épületet emeltessen, melynek főkéssége — magának az alapítónak bronzból készült mellképe. A könyvanyag beszerzéséről s az épület további jókarban tartásáról, valamint a kezelési költségekről azonban elfeled gondoskodni. Azt hiszi, ez irányban eleget tesz azzal a kikötésével, hogy a község tartozik behozni a könyvtári adót, de azzal már nem törődik, hogy ez az adó tényleg elégséges lesz-e a felmerülő szükségletek fűdőzésére. Már pedig az adó, tekintve, hogy annak összege törvény által van korlátozva, kisebb községekben alig 2—3 száz fontot tesz ki, vagyis oly nevetségesen csekély összeg, melyből a könyvtár fentartásával s fejlesztésével járó költségeket fedezni tisztára képtelenség. *Carnegie* ez eljárása tehát inkább kárára, semmint hasznára van a könyvtárak ügyének. A cifra épületekbe rendesen selejtes könyvanyag kerül, melynek gyarapítása ötletszerű és hiányos, kezelése pedig botránnyosan kezdetleges. Megfelelő anyagi eszközök híján ugyanis szó sem lehet arról, hogy a város képzett könyvtári tisztviselőt szerződtethessen, hanem be kell érnie »az élet valamely hajótöröttjével, egy letört irtokkal, kiérdemesült rendőrrel vagy megbukott theologussal«, a ki hajlandó a »vakolómunkás bérével egyenlő« díjazásért reggel 9-től este 10-ig kiszolgálni a város mívelődni vágyó közönségét. S hiába tolmácsolták ezt a nyomorúságos állapotot *Carnegie* előtt: ép oly lehetetlen volt megértetni vele, hogy a könyvtárról épület emelésével még koránt sincs gondoskodva, mint a mily lehetetlen volt rávenni arra, hogy már létező, de szegény könyvtárak fejlesztésére akár egy garast is adjon. Íme így fest közelről a világszerte ünnepeit fáradhatatlan könyvtáralapító.

Observer.

MAGYAR KÖNYVSZEMLE. — REVUE BIBLIOGRAPHIQUE HONGROISE.

Publiée par la bibliothèque Széchényi du Musée National Hongrois
Directeur: M. François Kollányi.

Quatre livraisons par an; prix du volume Nouvelle série. XV. volume. 4^e
6 couronnes = 6 francs = 5 marcs. livraison. Octobre—Décembre 1906.

SOMMAIRE.

	Page
Elemér de Varjú. Deux manuscrits de Corvin. (Avec 2 planches et 3 vignettes)	1
Les bibliothèques de province hongroises en 1906.	26
Dr. Paul Gulyás. Catalogue descriptif des Aldines de la bibliothèque Széchényi du Musée National Hongrois. (Ve partie, avec 8 vignettes)	51
Indicateur officiel. Rapport sur l'état de la bibliothèque Széchényi du Musée National Hongrois au dernier trimestre de 1907	73
Littérature. Hinneberg Paul: Die Kultur der Gegenwart. I. 1. Par le <i>dr. Paul Gulyás.</i> — Essai de bibliographie pratique. Par Σ. — Briquet C. M. Les filigranes. Par le <i>dr. Paul Gulyás.</i> — Revue des périodiques étrangers	79
La littérature bibliographique hongroise au dernier trimestre de 1907. Par <i>Ignace Horváth</i>	90
Notices. Thomas Szana †. (Σ.) — Le nouveau émissaire ministériel du Musée de Kassa. — Référendaire de l'Inspection supérieure des musées et des bibliothèques. — L'édition de Jesi de 1472 de la Divina commedia du Dante. (<i>Dr. G. P.</i>) — La Bible de Kaproncza. (<i>Ladislav Szabó de Bártfa.</i>) — Des bibliothèques Carnegie. (<i>Observer.</i>)	
Appendice: Les imprimeries hongroises en 1907.	1—20

Siège de la rédaction et de l'administration: *Magyar Könyvszemle*
Budapest, Musée National Hongrois.

MAGYAR KÖNYVSZEMLE.

A MAGYAR NEMZ. MÚZEUM SZÉCHÉNYI ORSZ. KÖNYVTÁRÁNAK

KÖZLÖNYE.

A NM. VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTERIUM MEGBÍZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

KOLLÁNYI FERENCZ.

1908. ÉVI FOLYAM.

II. FÜZET.

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM SZÉCHÉNYI ORSZ. KÖNYVTÁRA.

1908.

TARTALOM.

	Lap
A Magyar Nemzeti Múzeum Széchényi Országos Könyvtára az 1907. évben. Négy szövegképpel és 4 melléklettel)	97
Dr. Melich János. Az „Orthographia yngarica“ és a magyar helyesírás. (Egy hasonmással)	119
Dr. Gulyás Pál. A Magyar Nemzeti Múzeum Széchényi Orsz. Könyvtárá- ban lévő Aldinák leíró jegyzéke (Hatodik és befejező közlemény, két szövegképpel)	148
Tárcza. Évnegyedes jelentés a M. N. Múzeum Széchényi Orsz. Könyvtárá- ról az 1907. év első negyedében	166
Szakirodalom. Burger Konrad: Buchhändleranzeigen des 15. Jahrhun- derts. Ismerteti <i>Dr. Gulyás Pál</i> . — Brown James Duff: The small library. A guide to the collection and care of books. Ism. Σ. — Thieme Hugo P.: Guide bibliographique de la littéra- ture française de 1800 à 1906. Ism. —s —l. Külföldi folyóiratok szemléje: Deutsche Literaturzeitung, XXIX. 2, 4, 6, 9, 11, 12. La bibliofília, IX. 10—12. Revue des bibliothèques, XVII. 10—12. Rivista delle biblioteche e degli archivi, XVIII. 12, XIX. 1. Zeit- schrift für Bücherfreunde, XI. 10—12. Zentralblatt für Biblio- thekswesen, XV. 1—2	172
Horváth Ignác. A magyar bibliographiai irodalom az 1908. év első negyedében	182
Kollányi Ferencz. Schönherr Gyula dr. †	185
Vegyes közlemények. Kinevezések a M. N. Múzeum könyvtárában. Nemzetközi bibliografiai konferencia Bruxellesben. A könyvek árendménye. A párisi Bibliothèque nationale nyomtatványainak katalógusa	189
Változások a magyarországi nyomdáknál 1908. évi január 1-től április 30-ig	192

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM
SZÉCHÉNYI ORSZÁGOS KÖNYVTÁRA
AZ 1907. ÉVBEN.

(Négy szövegképpel és négy melléklettel.)

Az az évek óta elhangzó panasz, hogy a könyvtár helyiségei úgy a rohamosan gyarapodó anyag szakszerű kezelésére, mint az egyre nagyobb arányokban mutatkozó használat jogos igényeinek kielégítésére teljesen elégtelenek, a lefolyt esztendőben sem nyert gyökeres orvoslást. Annyit azonban sikerült elérni, hogy a magas kormány és a közvélemény behatóan kezd foglalkozni a Múzeum és első sorban a Széchényi országos könyvtár mostani ki nem elégítő elhelyezésének kérdésével és a sikeres megoldás módozataival, sőt az 1908. évi állami költségvetés már egy lépéssel tovább is ment, a mennyiben gondoskodni igyekszik azon anyagi eszközökről, melyeknek segítségével legalább az ideiglenes megoldás valamelyik módozata keresztülvihető lesz.

Addig is, míg ezen hosszabb időt és alapos megfontolást igénylő építkezési ügy megfelelő mederbe lenne terelhető, gondoskodni kellett arról, hogy a könyvtár mostani helyiségeinek egy része a térnek lehető felhasználásával oly pótló bútorzással láttassék el, a mely a mostaninál sokkal több anyag befogadására és rendszeres kezelésére nyújt módot. Ekképen a kéziratári és levéltári termek szekrényeire karzatos emeletek készültek, a melyek a míg egyrészt a termek és a bútorzat harmóniáját nem sértik, másrészt helynyerés tekintetében jelentékeny bővülést jelentenek. Az összesen 25,910 koronát igénylő bútorzás, mint az itt látható képek mutatják (1. és 2. ábra), minden tekintetben sikerültnek mondható. Habár a könyvtár két osztályának helyszükén az új bútorzás ideig-óráig segített is, ez azonban nem szüntette meg azon tarthatatlan állapotokat, a melyekben a könyvtár egyéb osztályai, a nyomtatványoké és a hírlapoké szenvednek. Ismét-

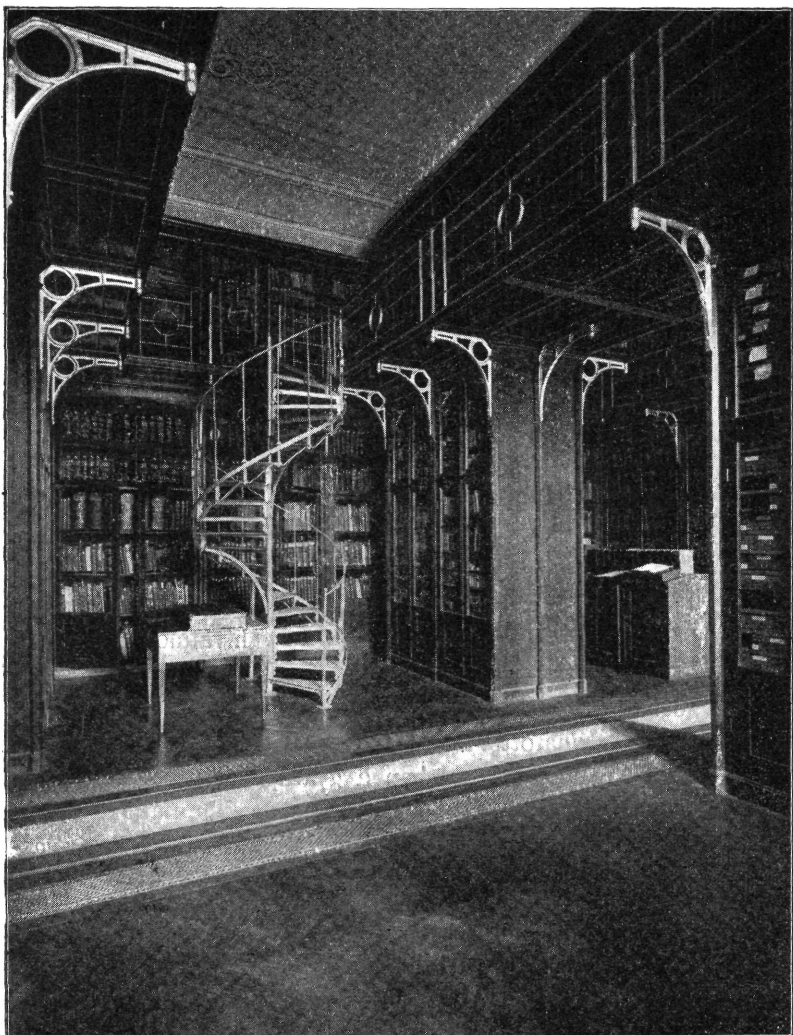
lésekbe bocsátkoznánk, ha a látogató és dolgozó közönség méltó panaszait, a könyvtári biztonság hiányát, a nagymérvű szaporulat, feldolgozásának és kellő elhelyezésének nehézségeit újból részleteznők. Mennél későbbre marad a gyökeres megoldás, a magyar állam részéről annál nagyobb áldozatokra lesz szükség és annál nagyobb nehézségekbe fog ütközni a tudomány és közművelődés érdekeinek sikeres megvédése. E kérdésben gyors intézkedésekre és nagymértékű áldozatkészségre van szükség.

* * *

A könyvtár négy osztályában, a letéteményezett új családi levéltár még rendezetlen anyagát nem számítva, az évi gyarapodás 198.412 db (1906-ban 147.808 db). Mindezen osztályokban egy év alatt 43.964 használó (1906-ban 44.793) fordult meg, kik a könyvtár állományából 174.427 dbot (1906-ban 168.936 dbot) vettek igénybe.

A könyvtár igazgatóját, dr. *Fejérpataky László* egyetemi tanárt, az a kitüntetés érte, hogy Ő Felsege neki 1907. augusztus 4-én kelt legfelsőbb elhatározásával a magyar királyi udvari tanácsosi címet méltóztatott adományozni. Egyébként a tisztviselők és alkalmazottak helyzetében lényegesebb változás nem történt. Elhalálozások által megürült és újonnan szervezett szolgálai állásokra három új szolga neveztetett ki. Ezekkel egyetemben a könyvtár személyzetének teljes létszáma ez idő szerint a következő: 15 tisztviselő, 8 napidíjas gyakornok, 1 írógépkészítő, 1 laboráns, 7 rendes és 2 kisegítő szolga, 1 teremfelügyelő és 1 ruhatáros, összesen 36. A tisztviselők közül dr. *Schönherr Gyula* igazgató-őr súlyos betegsége miatt az egész éven át, dr. *Hubert Emil* I. osztályú segéd-őr pedig az év tekintélyes részében nem végeztek hivatalos szolgálatot.

A könyvtár tisztviselői gyakran vettek részt hivatalos kiküldetésekből, könyvek megbecslése, családi levéltárak átvétele, bécsi könyvárverések és egyéb hivatalos ügyek céljából. A múzeumok és könyvtárak országos szövetségének pécsi közgyűlésén a könyvtárat dr. *Sebestyén Gyula* igazgató-őr és dr. *Áldásy Antal* őr képviselték. Ezenkívül a Magyar Nemzeti Múzeum megfelelő alapjából nyert támogatással dr. *Sebestyén Gyula* igazgató-őr jobbra dunántúli szentferenczrendi és *Varjú Elemér* I. osztályú segéd-őr keletmagyarországi régi könyvtárakban végeztek tanul-



1. ábra. A kéziratlar új berendezése.

mányokat. Dr. *Gulyás Pál* II. osztályú segédőr pedig anyagi támogatásban részesült, hogy az 1908-ik év folyamán a párisi és londoni nagy könyvtárakban végezzen tanulmányokat. A könyvtár igazgatója múzeumi és könyvtári országos felügyelői minőségében az állami felügyelet alatt álló könyvtárak és múzeumok közül különböző helyeken mintegy 30-at látogatott meg.

A múzeumok és könyvtárak országos főfelügyelősege által a lefolyt évben dr. *Fejérvataky László* könyvtár igazgató vezetése mellett rendezett ötödik könyvtári tanfolyamon *Varjú Elemér* I. és dr. *Gulyás Pál* II. o. segédőrök tartottak előadásokat a könyvtár tisztviselei közül. A két hétig tartó tanfolyam, miként az előzők is, a könyvtár helyiségeiben folyt le, a könyvtár anyagának és személyzetének bőséges igénybevételével.

A könyvtár folyóirata, a *Magyar Könyvszemle, Kollányi Ferencz* pápai praelátus, jaáki apát, igazgató-őr szerkesztésében híven beszámolt a hazai könyvtári és bibliografiai mozgalmakról, képet adott a könyvtár belső életéről, közzétette a köteles sajtótermékek beküldésére hivatott hazai könyvnyomdák teljes jegyzékét, feltüntette az ezek körében beállott változásokat és közölte az 1906. évi hazai hírlapirodalom termékeinek sorozatát.

A könyvtárhoz érkezett és elintézett hivatalos ügyiratok száma 663 (1906-ban 568) volt.

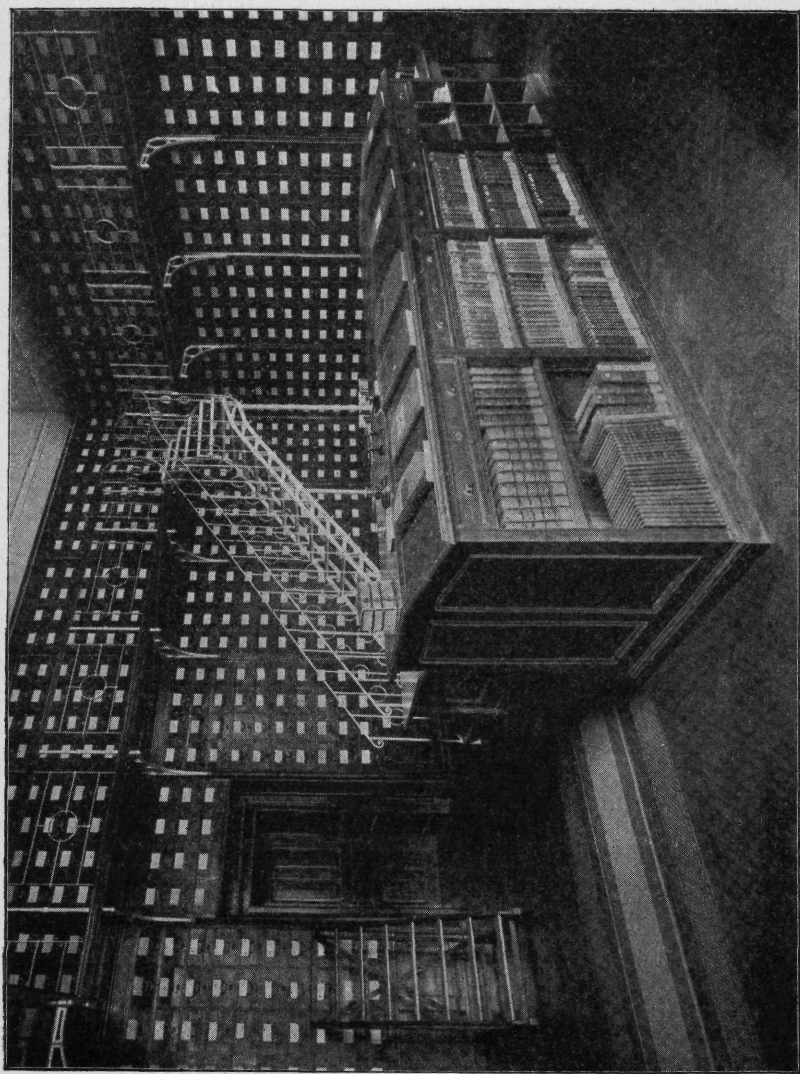
Az olvasóterem látogatására egy év alatt 3888 (1906-ban 3655) igazolójegy adatott ki.

A könyvtár négy osztályában a gyarapodás, használat és a végzett munka eredményeit a következő adatok mutatják.

I. *A nyomtatványi osztály* gyarapodása: *Köteles példányokban* 12.152 (1906-ban 11.752), *ajándék* útján 599 (1906-ban 1354), *vétel* útján 2284 (1906-ban 484), *áthelyezés* útján 26 (1906-ban 20), összesen 15.422 (1906-ban 13.612) darab.

A könyvtárilag feldolgozandó és részben már feldolgozott gyarapodáshoz járul még 34.643 (1906-ban 28.287) darab apró nyomtatvány, melyek anyaguk természete szerint tíz csoportra osztva és érkezésük ideje szerint évnegyedes csomagokban megőrizve ekkép oszlanak meg :

1. Gyászjelentések	5681
2. Zárszámadások és üzleti jelentések	2763
3. Egyházi körlevelek	294



2. ábra. A levéltár új berendezése.

4. Periratok	45
5. Hivatalos iratok	867
6. Műsorok	1354
7. Alapszabályok	1044
8. Szinlapok	8950
9. Falragaszok	6729
10. Vegyes apró nyomtatványok	2316

Összesen : 34.643

A nyomtatványi osztály összes gyarapodásának darabszáma tehát 50,065 (1906-ban 41,899) darab.

Nyomtatványok vásárlására 20.103'07 korona, 1425'90 márka és 60'80 lira fordítottatott (1906-ban a vásárlási összeg volt : 4562'04 korona, 143'05 márka, 26 frank és 22 lira).

A könyvtár nyomtatványi osztályát ajándékaikkal a következők gyarapították :

Abauj-Torna vármegye alispánja, Abo-Stads Hist. Museum, Áldásy Antal, Állatorvosi főiskola.

Bábalakauz szerkesztősége, Balaton-bizottság elnöke, Balogh Jenő, Barkassy Sándor (Miskolcz), Bauer Károly, Bécsi Statist. Central-Commission, Bécsi Tud. Akadémia, Belgrádi Akadémia, Belügyminiszterium, Bigoni Guido (Genua), Bogdányi Ödön (Szombathely), Bosecki-Bergfeld Miklós, Bosnyákhercegovinai orsz. kormány, Brooklyni Library of Institute, Budapesti kereskedelmi akadémia, Budapesti orvosegyesület, Budapesti rendőrkapitányság, Budapesti tudomány-egyetem rektora, Budapesti tudomány-egyetem bölcsészeti-kari dékánja, Budapest székesfővárosi közmunkák tanácsa, Budapest székesfőváros statisztikai hivatala, Budapest székesfőváros tanácsa, Buenos-Ayresi Deutsche akadem. Vereinigung.

Chicagói Crerar library.

De Gerando Antonia (Kolozsvár), Délmagyarországi tört. és rég. múzeum-társulat (Temesvár), De Vreese Willem, Diószegi Győző, (Borosjenő), Divald Kornél, Dömötör László, Dunamelléki ref. egyházkerület, Dunántúli ág. ev. püspök.

Egri érsekség, Erdújhelyi Menyhért (Zenta), Esztergomi főegyházmege.

Fehér Ipoly (Pannonhalma), Felbermann Lajos (London), Fenyves Ferencz (Nagykanizsa), Fiók Károly (Debreczen), Flóth Adolf (Bethlen), Földrengési observatorium, Fraknoi Vilmos, Francis Dávid (St.-Louis), Fromm Géza (Ráczeke).

Özv. Gaál Dánielné, Gopcsa László, Gozsdu-alap igazgatósága, Gömör Gusztáv (Bécs), Gráci Historischer Verein für Steiermark, Grünhut Jenő, Gulyás Pál, Gurányi László (Ujpest), Győry Tibor.

Havas Rezső, Hermann Antal, Horváth Géza, Hubert Emil.

Iglói főgimnázium igazgatósága, Iparművészeti múzeum, Iványi István (Szabadka), Izraelita hitközség (Homonna), Izraelita magyar irodalmi társulat.

Jalava Antal (Helsingfors), Jassy-i egyetem rektora, József-műegyetem rektora.

Kadlec Károly (Prága), Kalazantinum szerkesztősége (Kolozs-vár), Kállay András, Kanyaró Ferencz, Kazinczy-kör (Kassa), Képviselőházi iroda, Kerekes Pál, Kereskedelemügyi miniszterium, Kereskedelmi és iparkamara (Budapest, Pozsony), Kiskunhalasi gimnáziumi igazgatóság, Kováts László, Kováts Miklós (Berhida), Közgazdasági közlemények szerk., Központi statisztikai hivatal, Krakói akadémia, Krenner József, Kuthy Zoltán (New-York), gr. Kuun Gézáné (Kolozs-vár), Kuzsinszky Bálint.

Leopold Gyula, Letényi Aladár (Ujpest), báró Lévay József, báró Lévay Lajos, Liepmansohn Leo (Berlin), Lukács Géza.

Mágoosy-Dietz Sándor, Magyaróvári gazdasági akadémia, Magyar Tud. Akadémia, Mahler Ede, Malagola Károly, Márki Sándor (Kolozs-vár), Medits Nándor, Moszkvai múzeum, Möller és Brosel (Berlin), Múzeumok és könyvtárak orsz. Főfelügyelősége.

Newyorki Bellevue and allied hospitals, Nógrád vármegye alispánja, Novák Sándor (Paks).

Olasz közoktatási miniszterium, Ornithologiai központ, Országos levéltár.

Pálffy Gyula (Pécs), Pénzügyminiszterium, özv. Pesthy Frigyesné, Petrik Ákos, Petrov A. (Szt.-Pétervár), Pór Antal (Esztergom), Posta- és távirda elnökgazgatósága, Pozsonyi jogakadémia, Pozsonyi városi könyvtár, Prónai Antal.

Rátz István, Rio de Janeiro-i Biblioteca nacional, Rogues Mario (Paris).

Samassa János, Schwarcz Ignác (Bécs), Školski List szerkesztősége (Karlócza), Smithsonian Institution (Washington), Soly-mossy Sándor, Sorompó (Kolozs-vár), Speiser Ferencz (Kalocsa), Stockholmi egyetemi könyvtár.

Szabadka város polgármestere, Szabó Zoltán, Szalay Imre, Szamolányi Gyula (Máramarossziget), Számvevőszék, Szántó Károly (Pozsony), Szeleczy Margit, Szemere Miklós, Szépművészeti múzeum, Szeremlei Samu (Hódmezővásárhely), Szilágyi István-Kör (Máramarossziget), id. Szinnyei József.

Taraba Mihály, Temesvár város tanácsa, Thallóczy Lajos (Bécs), Toldy László, Tolna vármegye alispánja, Tolnavármegyei múzeum (Szekszárd), Trencsénvármegyei természettudományi egyesület.

Ujvárosy Fedor, Upsalai egyetemi könyvtár, Upsalai kungl. vetenskap. societeten.

Váci muzeum-egyesület, Vajna Károly, Vallás- és közoktatásügyi miniszterium, Vértesy Jenő, Veszprémi egyházmegye, Vízépítési igazgatóság.

Walter Gyula (Esztergom), Washingtoni Library of congress, Weiss Emil (Hosszumező), Wichmann György.

Zágrábi érsekség, Zavitzianos Károly (München), Zeneakadémia, néb. Zichy Jenő gróf, Zombory Béla.

Az ajándékozók száma e szerint 168 (1906-ban 210).

A nyomtatványi osztály szerzeményei közt kiemelendő több nagyfotosságú, egyháztörténelmi sorozatos fõrasmunka, melyek egy nagy könyvtárból sem hiányozhatnak. Ilyenek: Migne Patrologiája, a Bolland-féle Acta sanctorum, a Mansi-féle zsinati gyűjtemény. Mindezen, több száz kötetre menõ értékes könyvanyag beszerzésére nézve a könyvtár egy külföldi könyvkereskedõvel elõnyös egyezséget kötött. Hasonlóképen megszereztetett, és pedig a Metternich-féle könyvtárnak a Gilhofer-Ranschburg és Wawra bécsi czégek által rendezett árverése alkalmával a Litta-féle nagy genealogiai mű elõkelõ olasz családokról, mely magyar vonatkozásokban is gazdag.

Nevezetes gyarapodása volt a Régi Magyar Könyvtárnak is, habár ez nem bővült oly mértékben, mint tavaly Ráth György hirneves hungarikum könyvtárának duplumaival, melyekbõl akkor 23 db került könyvtárunkba. Az idén, jobbára vétel útján, a Régi Magyar Könyvtár anyaga több töredékes nyomtatványon kívül a következõ könyvekkel gazdagodott:

1. Pécsi Lukács, Hasznos orvosság. Nagyszombat 1597. (unikum).
2. Enyedi Georgius, Explicationes locorum veteris et novi testamenti. Kolozsvár, 1598.
3. Somorjai János, A helvécziai valláson levõ ecclesiáknak egyházi ceremóniájakról. Lócse, 1636.
4. Moriale manuale. Pozsony, 1638.
5. Selyei Balogh István, Utitárs. Várad, 1657.
6. Az evangeliomok és epistolák. Bécs, 1661.
7. Julius Caesar de Padua, Practica arithmetica. Kolozsvár, 1671.
8. Németi Mihály, Szent Dávid psaltériuma. Kolozsvár, 1679.
9. Neujahrsblatt der Pressburger ev. Gemeinde. 1682.
10. Németi Mihály, Halotti centuria. Kolozsvár, 1683.
11. Szentiványi Márton, Ötven okok és indulatok. Nagyszombat, 1702.
12. Fransius Farkas, Egy jeles vadkert. Lócse, 1702.
13. Szakmári Pap J., Kegyes ajakak áldozó tulkai. Kolozsvár, 1707.

Ezen régi nyomtatványok közül a legbecesebbek egyikének, Pécsi Lukács »Hasznos orvosság« című könyvének, mely bibliografiai könyveink tanúsága szerint eddigelé csak egyetlen egy példányban ismeretes, mutatjuk be címlapját (3. ábra). Ezenkívül különössége miatt közöljük a pozsonyi ev. egyház újévi egyleveles üdvözlő lapját (1. melléklet), mely a korában hírnévnek örvendő Lang pozsonyi rézmetszőnek munkája. A lapot érdekessé teszi különösen az, hogy alul erre kijelelt helyekben az 1682-ik évben megkeresztelt, házasságra lépett és eltemetett egyháztagok száma kézzel van beleírva. A kuriozum számba menő egyleveles nyomtatványt könyvtárunk a Gilhofer és Ranschburg bécsi cég által rendezett egyik árverésen szerezte meg,

A lefolyt évben a könyvtár olvasótermét 36.789 egyén látogatta, a kik 89.138 kötetet használtak (1906-ban az olvasók száma 37.744, 91.363 db könyvhasználattal). Kikölcsönzés útján pedig 2730 egyén 3979 kötet könyvet vett igénybe (1906-ban 2350 egyén 3646 könyvet kölcsönzött ki).

A könyvtári földolgozás eredménye: egy év alatt 8303 mű osztályoztatott, melyekről 10.995 könyvtári címlap készült (1906-ban az évi eredmény 7759 mű 10.952 czédulával). Kötés alá 2031 mű került 2535 kötetben (1906-ban 1486 mű 1929 kötetben).

A köteles nyomdatermékek kezelését végző irodába egy év alatt 2386 nyomtatvány-csomag érkezett (1906-ban 2319); az iroda pedig 1510 postai küldeményt, jobbára átvételi elismervényeket továbbított (1906-ban 2126-ot), ezek közül 652 be nem küldött sajtótermékek reklamálása volt (1906-ban 455); a könyvtár a lefolyt év alatt 12 esetben (1906-ban csak 3-szor) kereste meg a közalapítványi kir. ügyigazgatóságot, hogy az 1897. évi XLI. törv.-czikk intézkedései ellen vétő nyomdatulajdonosokkal szemben peres eljárást indítson.

Úgy ezen, valamint korábban megindított peres eljárások eredményeül a Széchenyi orsz. könyvtár javára 188'34 koronányi pénzbüntetés és kártérítés folyt be.

A könyvtár nyomtatott katalógusai számára *Horváth Ignác* múzeumi őr elkészült a Régi Magyar Könyvtár első részébe tartozó könyveknek szakszerű leírásával.

II. Hírlapkönyvtár. A hírlapkönyvtár gyarapodása *köteles példányokban* (a törvényben előirt módon, t. i. havi vagy évn-

Der Sieg. vnd Frieden Fürst
kröne
Dies Jahr
mit
seiner gnade
vnd segne
sein Erbtheil.



Wie wann des Himmels Licht im auffgang hervor blicket,
Der runde Erden: Erüh sich widerum erquicket.
So IESU Grosser Fürst' vom Vatter hochgebohrt.
Dein wertheste Geburt ergetzt das war verlorn.
Ach! schau doch einsten an die Schaffe deiner Weide,
Vnd gib das deine gnad sich nicht von ihnen scheide.
Ach! sehe Sions thor vnd Rigel widrum fest,
Vnd zeige das o Held! dein treu niemand verläst.
Wend ab von vnserer Statt Pest, Krieg vnd theure Zeiten
Vnd segne Herr! dein Erb stets vnd auff allen seiten.
Insonderheit o Gott! verleihe wahre Büss,
Vnd tilge durch dein gut der Sünden ärgernüs.
Vnd wann nach deinem Schluß wier enden vnser leben,
So wollst durch dein verdienst die Seligkeit vns geben.
Nun o Herr IESU Christ! hör vns in gnade an
Damit dein grosser Nam bekant werd jederman.

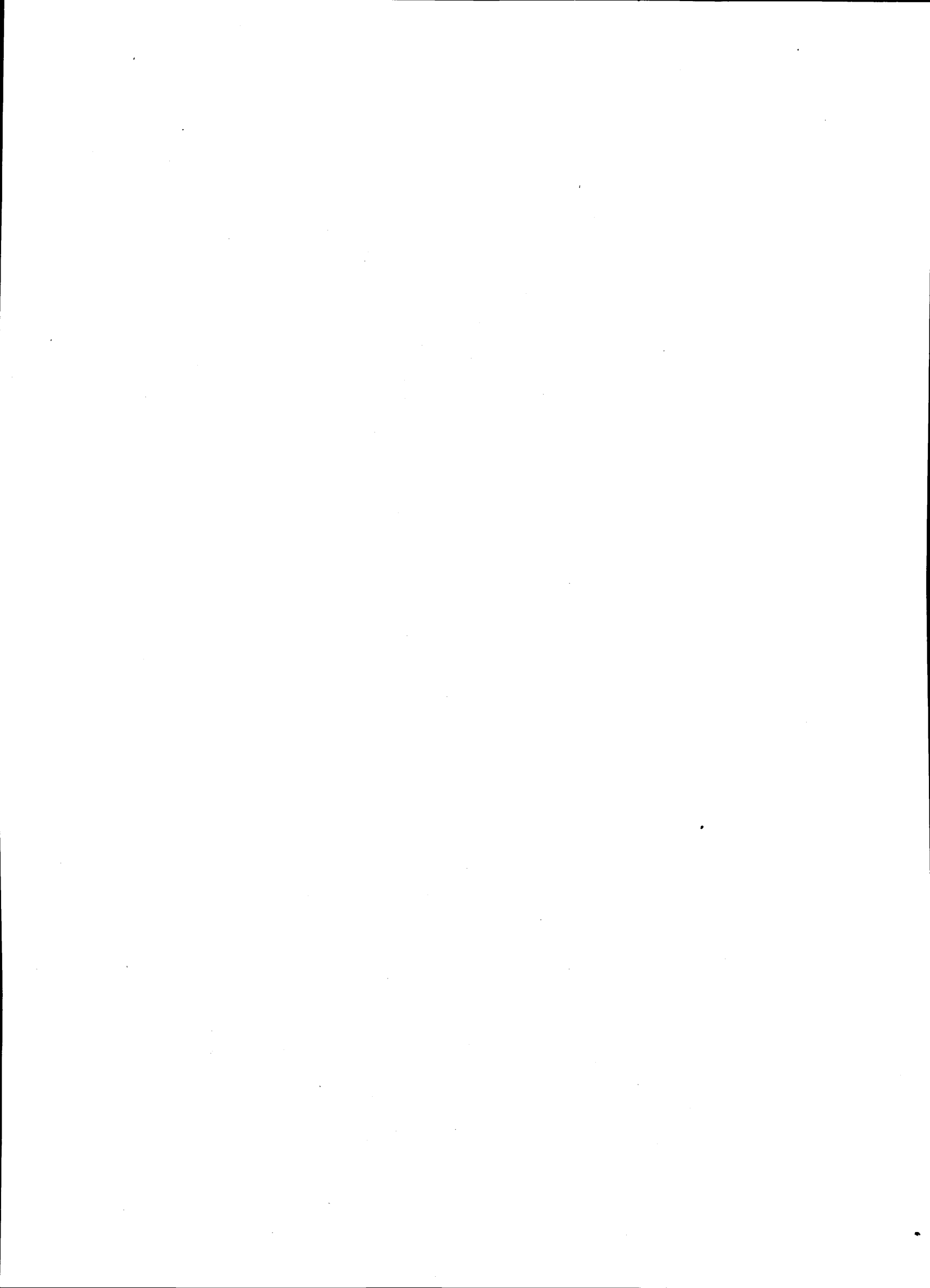
In diesem
682 Jahr
sind bey vns

Betaufft.

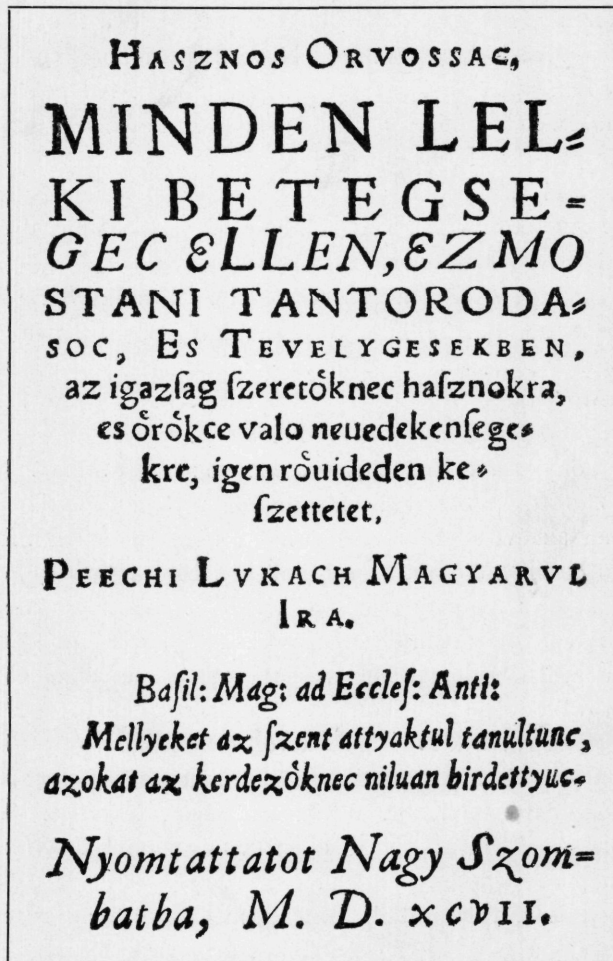
Ehlich worden

Begraben.

In allem gestorbe



gyedes csomagokban, és szabályellenesen, t. i. egyes számonként küldve) 127.262 hirlapszám; *ajándék* útján 15.375; *vétel* útján 1182; *áthelyezés* útján a könyvtár levéltári osztályából 19 hirlap-



3. ábra. Pécsi Lukács, Hasznos orvosságok (1597) cz. könyvének címlapja.

szám. Az összes gyarapodás tehát 144.912 (1906-ban 91.439) hirlapszám.

Az ajándékok közt első helyre teendő gr. *Andrássy Dénesé*, ki a hosszuréti kastélyban a múlt század 30—40-es évei óta

érintetlenül őrzött 39 hirlapnak mintegy 12.500 számával gazdagította a hirlapkönyvtár anyagát. Ajándékozók voltak még a Nemzeti és Országos Kaszinón kívül, melyek minket közelebről érdeklő külföldi hirlapok hosszú sorát évek óta bocsátják a könyvtár rendelkezésére, özv. Báthory Nándorné, Kováts László, Lázár Béla, Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelősége, Rio de Janeiro-i nemzeti könyvtár, Vallás- és Közoktatásügyi Miniszterium.

Hirlapok vásárlására 384·35 kor. fordított.

A hirlapkönyvtár olvasótermét 3876 olvasó látogatta, kik a könyvtárban 6893 hirlapkötetet használtak; kölcsönzés útján pedig 98 egyén 267 hirlapkötetet használt a könyvtáron kívül. Összesen tehát egy év alatt 3964 egyén 7160 hirlapkötetet vett igénybe (1906-ban 4182 egyén 8347 kötetet használt).

Czéduláztatott 752 évfolyam (1906-ban 538 évf.) ; átnézetett 1428 évfolyam 92.197 száma (1906-ban 860 hirlap 67.858 száma). Kötés alá adatott 450 kötet hirlap.

A hirlapkönyvtár munkáját a nagymérvű használaton kívül igen megnehezíti az egyre ijesztebben fenyegető helyhiány, mely a rendes kezelést és ellenőrzést úgyszólván lehetetlenné teszi. Zavarja a rendes munkát az a körülmény is, hogy a nyomdatulajdonosok és a kiadók egy része a hirlapokat nem a törvényben előírt módon, hanem egyes számonként küldi be.

A lefolyt évben is 13.293 hirlapszám érkezett így módon (1906-ban 17.972).

III. Kézirattár. A gyarapodás *ajándékozás* útján 103 kézirat, 87 irodalmi levél, 6 irodalmi analecta, 2 fénykép; *vétel* útján 136 kézirat, 19 irodalmi levél, 50 irodalmi analecta, 1 térkép. Az évi gyarapodás darabszáma tehát 610 (1906-ban 708).

Kéziratok vásárlására 2390·70 korona, 104·50 márka fordított (1906-ban 4413·34 kor. és 5 márka).

Ajándékozók voltak:

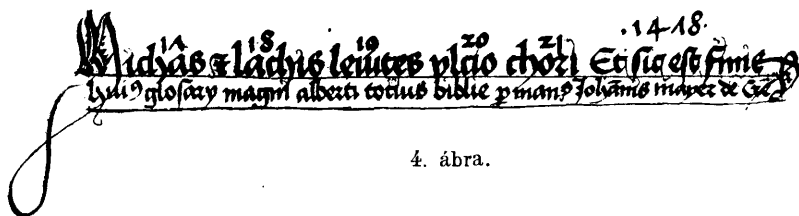
Bajza Aladár, Bauer Ferencz, Claparède Alexandre, Doktorics Miklós, Fazekas nővérek, dr. Frenkel Bertalan, Glück Frigyes, Gömörly Gusztáv, dr. Győry Tibor, Hodinka Antal, Horánszky Lajos, Janka Sándor, Kenessey (Klein) Ilona, Kováts László, Kőszeg város, Major J. Gyula, Medich Nándor, Melich János, Mihalik József, Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelősége, Münchener Hof-

u. Staatsbibliothek, Országos levéltár, Roth Lajos, özv. Pesthy Frigyesné, özv. Petőfi Istvánné, Szabadka város, B. Szabó László, Szelezky Margit, Thallóczy Lajos, dr. Toldy László, Torma Aladár, Tóth Sándor.

Az ajándékok közül különösen kiemelendő *Claparède Sándor* genfi előkelő polgáré, ki Thaly Kálmán országgyűlési képviselő úr közvetítésére a »Histoire des revolutions de Hongrie« című kiadvány oly példányát ajándékozta, mely César de Saussure, II. Rákóczi Ferencz rodostói udvartartása tagjának a fejedelemről írott emlékiratával és kéziratos jegyzeteivel van kiegészítve. Nevezetes az ajándékok közt *Bajza Aladáré*, ki Bajza Józsefnek több versét és levelét, valamint Beniczky-Bajza Lenke műveinek sok kötetre terjedő kéziratát ajándékozta a könyvtárnak. Nagy érdekű özv. *Petőfi Istvánné* ajándéka is, ki néhai férjének, Petőfi Sándor testvérbátyjának öt levelével és öt versének eredeti kéziratával gazdagította könyvtárunkat. Kiemelendő Oroszországban élő hazánkfiának, *Roth Lajosnak* ajándéka, mely hírneves festőnk, Zichy Mihály 20 db levelének juttatott birtokába.

A kéziratártnak újonnan keletkezett zenei osztálya nagy mértékben gazdagodott *Szabadka* városa nagylelkű ajándékával, mely Gaál Ferencz Szabadkán működött zeneszerzőnk hagyatékának tekintélyes részével gyarapította a gyűjteményt. Zenei kéziratokat ajándékoztak még Major J. Gyula, Toldy László, Kenessey Ilona, Frenkel Bertalan, Fazekas nővérek stb., úgy hogy a szépen fejlődő gyűjteménynek ajándékozás útján is tekintélyes gyarapodása volt.

A vétel útján szerzett kéziratok közül elsőrangú érdekességre számíthat egy középkori latin biblia, melynek másolója az itt facsimilében közölt bejegyzés szerint (4. ábra) körmöczbányai Mayer János, ki a kodexet 1478-ban írta. A kodex a könyv tábláján olvasható bejegyzés szerint 1496 óta egész a legújabb időkgig a bars-kapronczai egyház tulajdona volt.



4. ábra.

Az évekkel ezelőtt megvásárolt Hajnik-könyvtár anyaga végleg rendeztetvén, belőle 20 kötet régi, többnyire XVII—XVIII. századi országgyűlési napló és egyéb kézirat került a gyűjteménybe.

Néhai Nagy Iván gyűjteményéből több nagyérdékű darab gazdagította a kézirtattarat. Ilyenek pl. a Gyöngyösi Istvánra és családjára vonatkozó adatgyűjtemény, id. Felsőbükki Nagy Pál XVIII. századi levelezése a Széchenyi grófokkal stb., de a legbecesebb, szinte ereklyeszámba menő emlékek közé tartozik a nagy levélírónak, Kazinczy Ferencznek 1831. augusztus 20-án kelt legutolsó levele, melyet Mocsáry Antalhoz Lapujtóre intézett. A tartalmilag is nagyérdékű levél, melyben Kazinczy közvetlen szemlélet alapján a kolera pusztításait és az ennek következtében, kivált tót vidékeken az urak ellen kitört zavargásokat és kegyetlenkedéseket beszéli el, tényleg a legutolsó, melyet Kazinczy írt: igazolja ezt leányának, Kazinczy Eugéniának utóirata, ki a levél szélére ezeket írta:

»Mély bánattal jelentem a szegény atyám halálát, mely Augusztus 23-ikán nekünk nagy szomorúságunkra történt, a rettenetes Cholera betegségbe eset 21-dikén s harmadnap mulva elhagyott bennünket örökre az áldot, pecsételetlenül találtuk ezt a levelet, ez volt az utolsó, melyet írt életében. A legmélyebb tisztelettel maradok alázatos szolgája

Kazinczy Eugenia.«

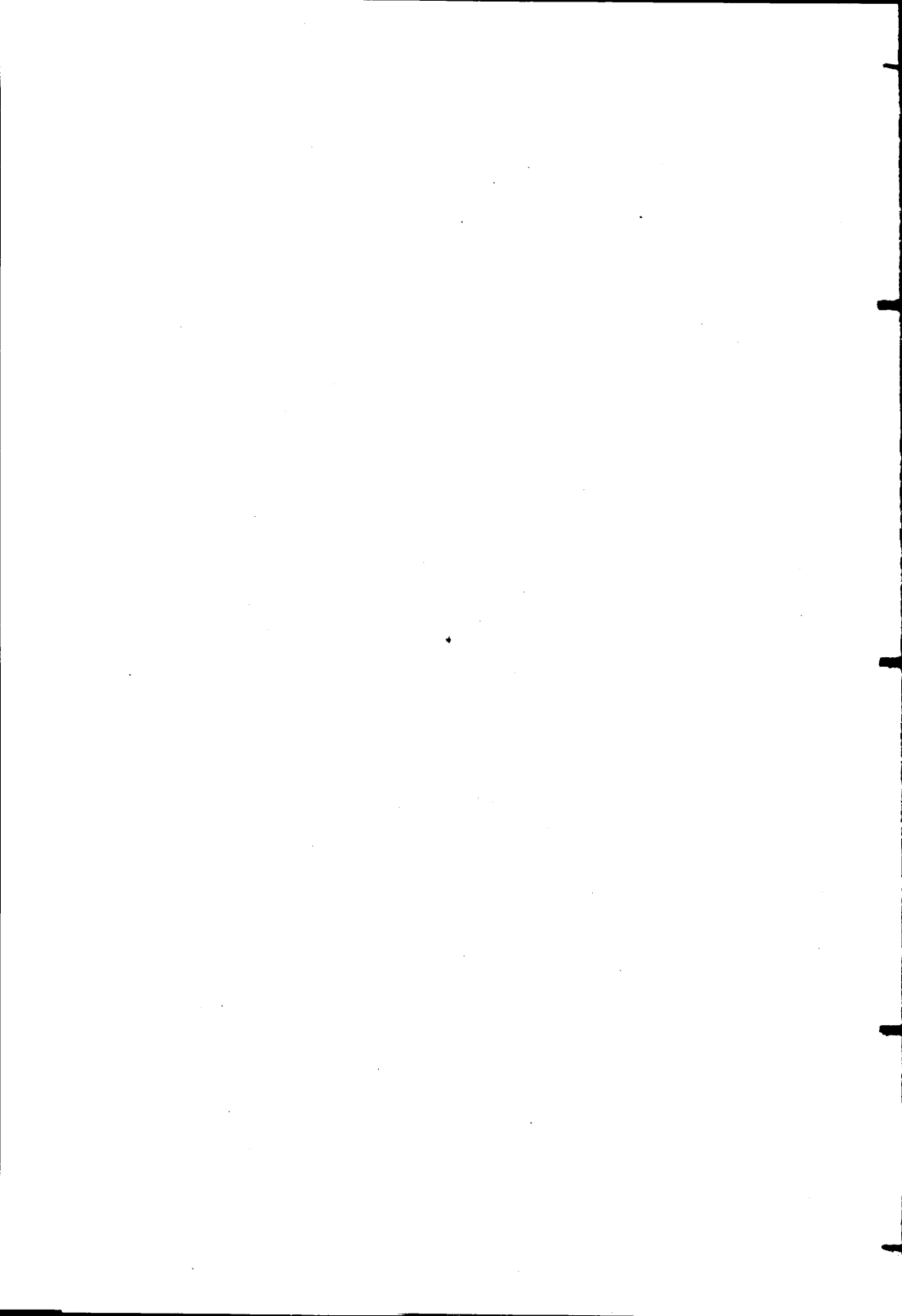
Szintén Nagy Iván gyűjteményéből való Petőfi Sándornak Tárkányi Bélához 1844. február havában írott levele, melyet Egerben a seminarium kapusánál egy szelet papírra hevenyészve írt. E levélhez Tárkányi Béla tájékoztató sorokkal járult, melyek e nagybecsű Petőfi-ereklye további sorsát világítják meg. E nagyérdékű emlékek hű mását közöljük (2. melléklet).

A kézirtattár zenei rézének vétel útján szerzett új gyarapodásából kiemelendő a »Honvéd királydala«, melynek Mária Dorottya kir. hercegnő által szerzett dallama, mint zenei melléklet van csatolva boldogult József királyi hercegnek e tárgyban Komócsy Józsefhez intézett levele mellé. Nagyérdékű Volkmann Róbert »Musik zu Shakespeare's Richard III. (Partitur.)« című zenei kézírata, mely a kinyomatott ouverture-t a felvonásközök zenéjével kiegészíti.

Létszets barátom,
(ha nem jöttem a címmel)
Többet keressem önt, de nem találtsam honn.
Holnap reggel hét óra tájban ismét
eljövök. Igen örülni fogok önt meg,
ismerhetni; bár jöttömre más
indola is van. Igen megfogadom,
hogy, holnap bővebben elbeszéltem,
addig legyen fidesz ön nékem utra,
valós szeretni; mellyel Péterig elme,
keter. Ne ültözzék ön meg a
quasi paramorlo hangon, de, bár
nagy pütséjben vagyok, de nem
előzölök. Holnap, mindenről
bővebben, addig írtam önnel.

Igen jólat az egy papíroval
portaisinál 1844. év januárban, írta
Petőfi Tárkányi Bélához
a becas emlékével az egyjűd
többet egy, este emléken
Reményi Edénck kedvesül
Egy júni 24. - 870. Tárkányi

Petőfi Sándor



Az irodalmi levelestár gróf Széchenyi István, Kossuth Lajos, Felsőbüki Nagy Pál, Bél Mátyás, Toldy Ferencz, Haydn József, Liszt Ferencz stb. leveleivel gazdagodott.

A kéziratárt a lefolyt évben 215 kutató kereste fel, kik annak állományából 702 kéziratot és 649 irodalmi levelet használtak. Hivatalos megkeresésre 36 esetben 108 kézirat kölcsönöztetett ki. A használók száma tehát együttvéve 251, a használt daraboké pedig 1458 (1906-ban 233 kutató 1054 dbot használt).

Az év tekintélyes részén át a kéziratár új bútorzása, az ennek következtében szükségessé vált előzetes és utólagos rendezési munkálatok vették igénybe a kéziratár személyzetét. Egyebekben folytatott az új szerzemények feldolgozása, a levélgyűjtemény és a »Musica«-szak rendezése.

IV. Levéltár. A gyarapodás *ajándék* útján 1167 db, *vétel* útján 1544 db, *áthelyezés* útján (a könyvtár egyéb osztályaiból) 2 db, *letétemény* útján az alább említendő újabb családi levéltárnak még pontosan össze nem számított anyagán kívül 306 db. Az összeszámított darabok mennyisége tehát 3087.

Levéltári darabokat ajándékoztak a következők :

Özv. Báthory Nándorné, Berzeviczy Albert, báró Döry Miklós, Edvi Illés Aladár, Fialowski Lajos, báró Forster Gyula, Fraknói Vilmos, Glück Frigyes, Gömöry Gusztáv, Hajász Pál, Horánszky Lajos, Meixner Emil, Muzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelősége, Országos Levéltár, Pregardt-Paur Lajos, Szabóné Szentpály Janka, Szalay Imre, Szegedy-Maszák Hugó, Szeleczky Margit, Szent-Ivány-Zoltán, id. Szinnyi József, Thallóczy Lajos, Torma György.

A levéltár gyarapítására 6025.40 kor. és 158 márka fordítottatott.

A múzeumi törzsanyag gyarapodásából 34 db az eredeti középkori oklevelek, 488 db az újabbkori iratok, 1161 db a szabadságharcz- és emigrációkori gyűjtemény és 62 db a nemesi iratok és címereslevelek csoportjára esik. Különösen gazdag volt a címeres-nemeslevelek csoportjának gyarapodása, melyben néhány kiválóan érdekes darab található.

Ilyenek pl. Zsigmond király 1415. május 19-iki armalisa Tamásfalvi Gergely fia György részére, Mátyás királyé 1479. június 10-éről Lutis Benedek számára (XVIII. századi olasz közjegyzői hiteles másolatban), I. Ferdinándtól néhány nagyon szépen

kiállított czímereslevél, Derochy János czímerkérő folyamodványa 1582-ből, ki az iraton olvasható feljegyzés szerint Balassa Bálint familiarisa volt stb. De valamennyi közt a legnagyobb ritkaságszámba megy Izabella királynőnek 1547. május 14-én Gyulaféhvárárt kelt czímereslevele Somosdi Székely Balázs részére, melynek képét épen ezen okból közöljük is (3. melléklet).

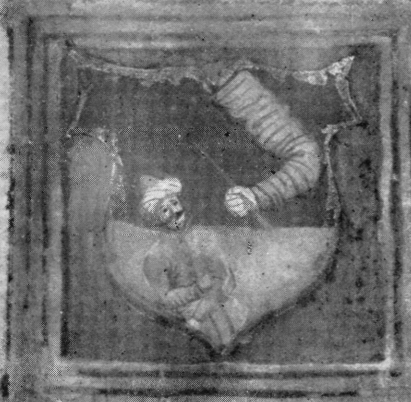
Egyéb szerzemények közül kiemelendő a Kardos Samu ügyvédttől megvett 178 db XVII—XVIII. századi irat, melyek különösen II. Rákóczi Ferencz korára tartalmazznak elég érdekes adatokat. Értékes a *Glück Frigyes* által ajándékozott iratsomag, melyben a többi közt a magyar kormány konstantinápolyi követiségének egy 1849. július 1-éről kelt jelentése, Haynau sajátkezű fogalmazványa a magyar hadsereg állapotáról, továbbá gr. Batthyány Kázmér, Schmerling, Jellasics, báró Hübner, Rechberg, Mensdorff, Kempen és Bach levelei találhatók. Hasonlóképen becses *Szabóné Szentpály Janka* ajándéka, ki Irányi Dánielnek egy naplószerű feljegyzésével s ugyanannak különböző álnevek alatt 1849—1863 közt írott leveleivel gazdagította a levéltárat. Az emigráció idejére nézve nagyérdekű adatokat foglal magában egy vétel útján megszerzett gyűjtemény, mely különösen a Gál Sándor által 1860—1862 között tervezett erdélyi betörésre nézve ismeretlen részleteket foglal magában.

Az újabkori levéltári anyagból különösen kiemelendő Kossuth Lajosnak 1874. május 4-én Hajász Pál tállyai ág. ev. lelkészhez intézett levele, melyet a címzett a levéltárnak ajándékozott. Ezen levélben, melyet mellékletül egész terjedelmében bemutatunk (4. melléklet), Kossuth nagyérdekű nyilatkozatokat tesz születése időpontjáról, melynek napját határozottan ő sem tudja.

A letéteményezett családi levéltárak száma a lefolyt év alatt egygyel növekedett és néhány korábban letéteményezett levéltár kiegészítésben részesült. Ez új levéltár a *Kapuváry* családé, melyet dr. Novák Sándor osztálytanácsos helyezett letétbe. A még rendezetlen új levéltárral a családi letétemények száma *nyolczvanháromra* emelkedett.

Korábban letéteményezett családi levéltárak közül a következőkhöz járult újabb kiegészítés:

1. a Bartal-családéhoz és pedig összesen 79 db, melyekből 1 db a XIV., 1 db a XV. és 2 db a XVI. század középkori részére esik;



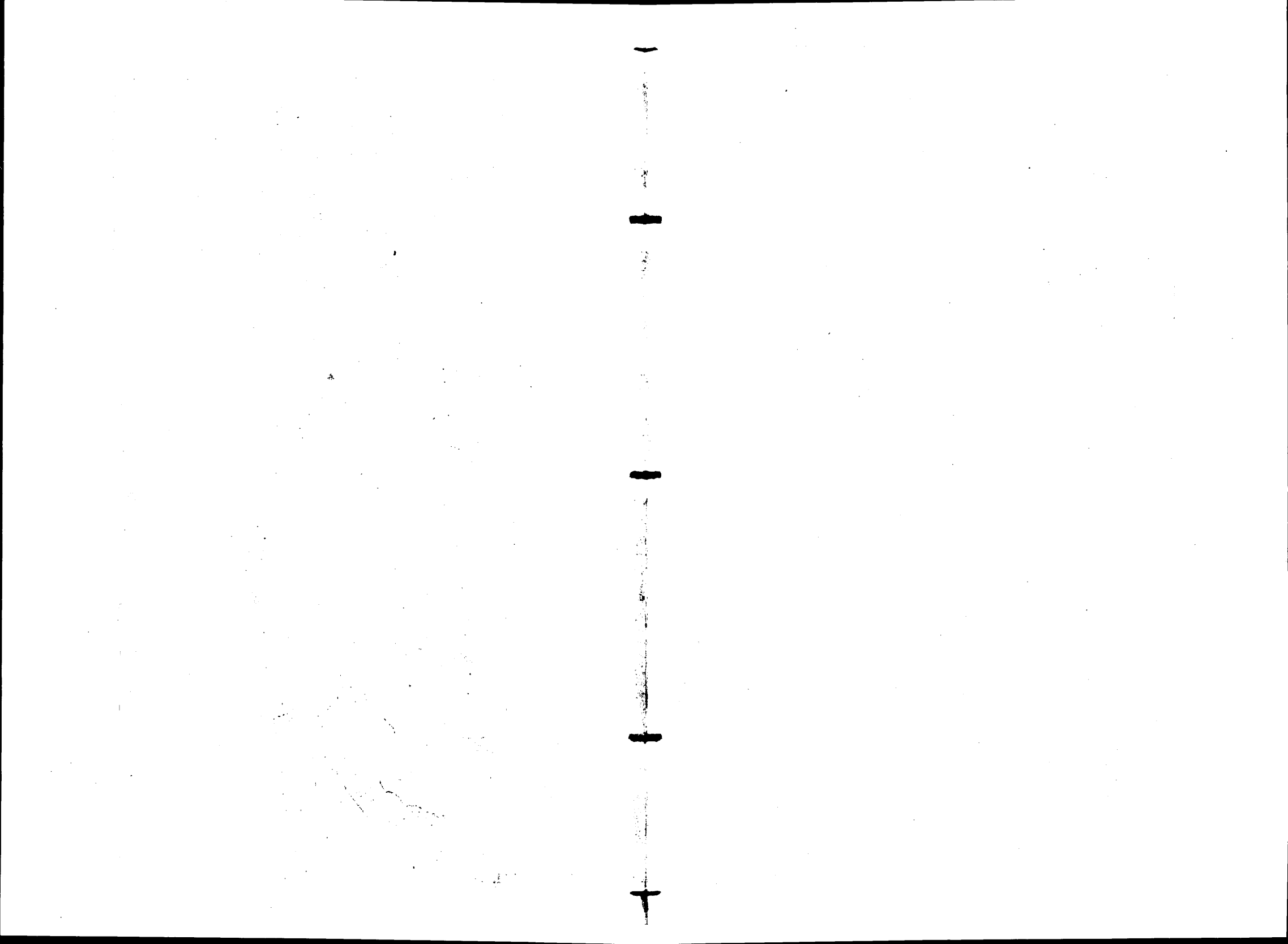
Isabella dei gratia Regina Hungarie, Valmarie,

Croacie &c. Memorie commendamus tenore presentium significationem quibus expedit uniuersis, quos nos cum ad
 supplicationem nonnullorum fidelium nostrorum, per eos pro parte fidelium nostri nobilis et Agilis Blasij Rebel
 de Somoso nostre factam maiestati, tum vero Attentis et confidentis, fidelitate, fideliumq; seruitorum gratitudine
 merito Cuiusmodi Blasij, que ipse, sacre primus huius Regni nostri hungarie coronę ac demum Maiestati nre
 pro locorum et temporum varietate, cum omni fidelitatis constantia exhibuit et impendit, eundem igitur
 Blasium ac heredes et posteritates eiusdem uniuersos, a rusticis, et ignobilitatis statu, in quo idem
 tanquam ab inuincibilibus parentibus natus extitit, ex specialem nostri gratiam, eximie duximus et nobilitatem
 incho. eximie, et nobilitatem, ac cetui et numero veterum nobilium huius Regni nostri annumeramus
 ascriamus et aggregamus, decernere expresse, et a modo demum prefatus Blasius, suis heredes et posteritas
 uniuersi, ab eodem, tanquam a nobili sanguine descendentes veri nobiles habeantur et reputentur, concedentes eisdem omnes
 eas libertates et immunitates, quibus alij, uel et perfecti Regni nostri utantur fruuntur
 et gaudent, et in signum nobilitationis nostre hec Arma, seu insignia, sicut in sequenti
 impressam, in capite seu principio presentium litterarum nostrarum, manu nostra
 scientia nobili Blasio de Somoso ac ipsius hereditibus et posteritatibus uniuersis
 damus, concedimus, et presentibus largimur, decernere per expressum, ut dictum
 uniuersis Arma huiusmodi, seu Nobilitatis insignia, more aliorum nobilium Arma
 in preliis, uel in torneamentis, et alijs exercitijs Nobilitatis, ac et militaribus, non non sigillis, Annullis, uelis, cartis
 tentorijs, Domibus, et generaliter, in quarumlibet re, et expeditionum generibus, suis mere, et sincere nobilitate
 titulo, ferre, gestare, omnibus, et singulis gratijs, privilegijs, honoribus, et libertatibus, quibus ceteri Nobiles, Arma
 utentes, quomodocumque, et in re, et consuetudine utantur, illi, frui et gaudere possit atq; valeat. In cuius rei memoria
 firmitatemq; perpetuam presentes litteras nostras, secreti sigilli nostri appensione communitas, eidem Blasio ac hereditibus
 et posteritatibus uniuersis duximus graciosę concedere. Datum Albe Gyule, Sabba proximo post festum diem Beati Stanislaj
 Episcopi, Anno domy Millesimo quingentesimo Quadagesimo Septimo.

Isabella regina



Isabella királynő czimeres levele 1547-ből.



Baraccione di Collegno, Prov. di Torino
Május 4-kin 1874.

Nagyiszteletű Lelkész ur!

En ugyan bármely nagy emberre nézve is, annál inkább igénytelen személyemre nézve, nem magánjogi hanem törvényelmi érdekek szempontjából nagyon henyé dolognak tartom annak kutatásait, hogy ki, mely napon született, miután ez a nyomokat miket egy vagy más ember tetteiben s ezek mikben maga után hátrahagyhatott, sem meg nem örökítheti ha veszendő, sem el nem törölheti ha maradándó; mindak által Nagyiszteletűséged iránti tekintetből teljes készséggel adok annyi felvilágosítást April 26-káról keltetett levelemben hozzám intézett kérdésére, a mennyit adhatok. Feleletem azonban csak csonka lehet, mert azt tudom ugyan, hogy hol, s mely évben születtem, de születésem napját nem tudom, s hónapja felől sem vagyok bizonyos.

Szüleim helyesen vannak a velem közlött keresztségi bevallásban megnevezve. Atyám Kossuthi s Udvardi Kossuth László volt; s mert a László nevet ugyan azon egy időben családomban többen viselték (László volt a S. A. Újhelyi János főszolgabírája, ki Magyar Jász, tésben, szintegy László volt, ki Szalókon lakott mind keső Templén megyében; családom ezen ága R. Catholicus volt;

X. J. Hajós Pál ev. Lelkész urnak. Tállyán

a mi águnk evangélicus) megjegyzem: hogy
atyám családunk ősnégyi fészékben Kossuthon
Törvényszék megyében született fia volt Kossuth
Pálnak és Benyicaky Lászlósnéjának. Anyján
volt Weber Sarolta, Tyrlingi Weber András
nak (a 17ik századbéli vallási üldözöttség
egyik vértanúja utódjának) és Hídegykői
Eszébetnek leánya, ki Zemplén megyében
Lisztkán született, hol attya a Maria Terézia
Időjébeni háborúk alatt szerzett katonai
érdemei jutalmául kapott posta állomást
birta.

En magam e születéstől 1802ben szület-
tem Zemplén megyében Monoron, hol
atyám ifjú korában a gróf Andrássy
család uradalmi ügyvédje volt.

Ennyi az, a mit egész bizonyosság-
gal mondhatok. Többet nem.

Emlékszem az aranyzott réz csattos
nagy családi Bibliára, melyből szokás
volt atyám házában Vasárnaponként
néhány fejezetet felolvasni, s egy egy
Zsoltárt élni, s melybe az én s
nővéreim születés napjaink keresztelés
adataival ősi szokás szerint be voltak
jegyezve. A születés emléke iránti
kegyeletnél fogva exeklyeül becsülném
e réz csattos Bibliát, ha meg volna.
De nincs. Elpusztult ez is viháros
életem fergetegeiben, mint sok egyéb
mire az ehető honoszeretet s az emberi
érezlem, mire érz és szív becsü helyet-
tek s mert vidékünkön s koromban
inkább a tágabban ismert név,
mint a születés napokat volt szokás
ban „megülni” én pedig emlékező tehet-
ségem fölöljában nem igen sajnálom

érdemesnek, hasznosabb dolgoktól helyet
lopni a csekély magamra vonatkozó
biographiai adatok számára, hát biz-
én lassan lassan születésem hónapját
s napját elfelejtettem emlékezesemben
meghatározni, mindössze is azon nega-
tív reminiscenciám van felőlük, hogy
nem a legmérséki változékonyság hó-
napjában, nem Aprilisben születtem,
hanem hogy mikor? azt biz én teljes
bizonyossággal meg nem mondhatom.
Ugy remlik előttem hogy Septembemben,
18^{ik} s 19^{ik} közt, alkalmasint 19^{ik}én, de
nem merném csak szavamra adni,
ámbar gyanítom hogy az eseménynél
mely számomra bíz sokat, örömet
vagyni keveset hozott alkalmasint
jelen voltam; bár ha talán burkolttan
is, mert burkolttan születtem; mely
azonban az én esetemben bizony nem
igazolta a népies babona hitet, hogy
„burkolttan születni, szerencsét jelent.”

Tehát ha az anyahöngy társasági
pontosság a szóba keresztelési be-
vallás hiúsítását csakugyan megki-
vanna, méltóztatásik oda jegyezni,
nevéreim mellé, hogy születésem hó-
napja, s napja nem tudatik. Minden-
napja nem lévén tudva, nem lesz nap
a mely emlékezesemet feléleszre, s
így nevéreim hamarabb lesüllyed oda a
hová vagyahozom, a feledékenység ör-
vényébe.

Azja át Lelkés ur. kérem-öreg kor
társam is barátomnak Nagytiszteletű
Nagy Mihály Lelkés úrnak barátságos
üdvözlésemet, s fogadja Ön szerencsén
nagyrabecsülésem kifejezését
Kossuth Lajos

2. a Berzeviczy család berzeviczei ágának levéltára, melyhez dr. Berzeviczy Albert 4 újabb dbbal járult;

3. a Forgách családé, melynek anyagához gróf Forgách László és István a csákányi és alsókemenczei családi levéltárnak 4 ládát kitévő irataival járultak; ez anyag rendezésére még nem került a sor;

4. a Péchy családé, melynek anyagát Fest Lajos ügyvéd 58 dbbal egészítette ki;

5. a gróf Széchényi családé, melynek állagához gróf Széchényi Sándor újabban 135 db irattal járult.

A levéltárat a lefolyt évben 307 kutató kereste fel, kik annak állományából 71.934 darabot használtak; azonkívül 23 térítvényre 757 db kölcsönöztetett ki. Összesen tehát 351 egyén 72.591 levéltári dbot vett igénybe (1906-ban a használat 284 egyén részéről 64.526 db).

A levéltári rendes munkákat, melyek különben az új szerzeményeket illetőleg hátralékot nem szenvedtek, nagy mértékben megzavarta egy munkaerőnek tartós betegsége, egy másiknak egyéb külön hivatalos megbízása és az ennek következtében beállott erőhiány. A nagyobb mérvű bútorzási munkálatok is hosszabb időre meggátolták a rendes munkamenetet. Mindazonáltal rendezési eredmények tekintetében a tavalyihoz képest visszaesés nem észlelhető. Erősen foglalkoztatta a levéltár megapadt személyzetét a családi levéltárak rendezése, melyek közül végleg felállítottak, jegyzékbevétel kíséretében a következők:

1. a Berzeviczy család kakaslomniczi levéltára, mely 30.947 db iratot, ezek között 10 db XIV., 20 db XV. és 12 db XVI. századi mohácsi vész előtti oklevelet foglal magában;

2. a Gaál családé, melynek darabszáma 1844; ezek között 1 db XIV., 3 db XV. és 9 db XIV. századi középkori oklevél;

3. a Kvassay család levéltárához járuló kiegészítés, melynek darabszáma 542; köztük 1 db XIV., 7 db XV. és 7 db XIV. századi középkori oklevél;

4. a báró Perényi családé 28.435 db irattal; ezek között van 12 db Árpád-kori, 101 db XIV., 351 db XV. és 114 db XVI. századi mohácsi vész előtti eredeti oklevél;

5. a gróf Barkóczy családé 15.817 dbbal; ezek között 1 db Árpád-kori, 3 db XIV., 20 db XV. és 14 db XVI. századi középkori oklevél.

Az év végén folyamatban volt a már régebben letéteményezett báró Balassa levéltár óriási anyagának folytatólagos rendezése, továbbá megkezdett a Szunyogh családi levéltár feldolgozása.

* * *

A könyvtári tisztviselők és alkalmazottak tudományos és irodalmi munkásságát a következő összeállítás mutatja.

Dr. Fejérpataky László

m. kir. udvari tanácsos, osztályigazgató, egyetemi ny. r. tanár, múzeumi és könyvtári orsz. felügyelő, a M. Tud. Akadémia rendes tagja és az Akadémia történelmi bizottságának előadója.

1. Az Árpádok czimerei (Felolvasás a Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaságban; megjelent a Csánki Dezső által szerkesztett Árpád és az Árpádok cz. műben.)
2. A Magyar Nemzeti Múzeum Széchényi orsz. könyvtára az 1906. évben (M. Könyvszemle 1907.)

Id. Szinnyei József

kir. tanácsos, múzeumi igazgató-őr, a M. Tud. Akadémia I. tagja.

1. Magyar írók élete és munkái: 1907. 102—107. füzet. (XII. kötet 2—7. füzet. Sánta-Simor.)
2. Timár-ház. Naplójegyzetek 1847—48. (Komáromi Lapok 2—3 és 27—30. sz. Átvette: Magyar Állam 26., 27., 191—192., 194., 197. sz.) Az egész különlenyomatban is megjelent.
3. A régi Pest (Budapesti Hirlap 127. sz.).

Kollányi Ferencz

pápai praelátus, jaáki apát, múzeumi igazgató-őr, a hiteles helyi levéltárak országos főfelügyelője, a M. Tud. Akadémia I. tagja.

1. Szerkesztette a Magyar Könyvszemlét.
2. A Széchényi Országos Könyvtár története 1820-tól kezdve (kéziratban).

Dr. Sebestyén Gyula

múzeumi igazgató-őr, a M. Tud. Akadémia I. tagja, a Magyar Néprajzi társaság főtktára.

1. A hún-székelly hagyomány. (Székfoglaló értekezés. Felolvasatott a M. Tud. Akadémia 1907. ápr. 15-iki ülésén. Sajtó alatt.)
2. A magyar népköltészet és gyűjtői. (Beöthy-Badics: A magyar irodalom története, II. köt. 3-ik bővített kiadás. 216. l.)
3. Rovás és rovásírás. XI. befejező közl. Hamisítványok. II. (Ethnographia, 1907. évi foly. 74.)

4. Petőfi ereklyéi a M. Nemzeti Múzeumban. (A Pesti Napló Petőfi-albuma 136. l.)
5. Egy XVIII. századi dalgyűjtemény töredéke. (Ethnographia, 1907. évi foly. 249. l.)
6. Egy ó-magyar ballada beregvármegyei változata. (U. o. 124. l.)
7. Déchy Mór: Kaukázus. (Könyvismertetés. U. o. 308. l.)
8. Főtitkári jelentés a M. Néprajzi Társaság 1907. évi rendes közgyűlésén. (U. o. 176. l.)
9. Gyűjtötte a bányászok régi mistériumait és népi színjátékait.
10. Munkácsi Bernáttal szerkesztette az Ethnographiát.

Horváth Ignác

múzeumi őr.

1. Folyóiratok 1906. évből. (Melléklet a Magyar Könyvszemle 1907. évf. 3-ik füzetéhez.)
2. Történeti repertorium. (Századok 1907. évfoly.)
3. A magyar bibliografiai irodalom repertoriuma az 1906. év első három negyedében. (Magyar Könyvszemle 1907. I—IV. füzet.)

Kereszty István

múzeumi őr.

1. A hazai nem magyarnyelvű hirlapok bibliográfiája 1906. évről. (Magyar Könyvszemle melléklete.)
2. Az országos zeneakadémia. (Művészeti Almanach 1908-ra.)
3. Liszt, a mintakarnagy. (Zenevilág 18. ünnepi szám.)
4. A m. kir. opera ujdonságairól egy-egy cikk a »Vasárnapi Ujság«-ban.
5. Operai rovat a »Zeneközlöny«-ben.
6. »A magyar zene a nagyvilág előtt«, »Szózat«, »Mérföldkőnél« című cikkek és több bírálat a »Zenelap«-ban.
7. »Operai képtelenségek«, »Monna Vanna«, »Dalnoki Béni«, »Zenei politika«, »Liszt Ferencz, Krisztus-oratoriuma«, »Kún László, Ezer magyar népdal«, »Az operaévad végén«, »A Caruso-est«, »A Tannhäuser új köntösben« című cikkek az »Az Ujság« lapban.
8. Vezetője volt az »Az Ujság« zenei rovatának.
9. Bírálatok és zenei hetiszemlék a Független Magyarország-ban.

Dr. Áldásy Antal

múzeumi őr, a M. Tud. Akadémia I. tagja, egyetemi magántanár.

1. Zsigmond király és a velencei köztársaság 1435—1437. Századok 1907. évfolyam.
2. Könyvismertetések és bírálatok a Századokban és a Turulban.

Dr. Melich János

múzeumi őr, egyet. magántanár, a M. Tud. Akadémia I. tagja.

1. Három helynévről (Századok 321. l.).
2. Szláv jövevényszavaink (M. Nyelvőr 155. l.).
3. Pápai Páriz Ferencz székely szavai (M. Nyelv 116. l.).
4. Az Árpádkori becéző keresztnevek egy csoportjáról (M. Nyelv 165. l.).
5. Magyar szótárirodalom. Budapest, 1907.
Kisebb értekezések: Párizs, Imre, Jobbágy, Radócz, Rézmárk, Tárinca, Zülleni, A *va*-végű folyónevek, Tarack, Ismeretlen magyar szótár (Megjelentek a Magyar Nyelvben és a Nyelvt. Közleményekben).

Kováts László

I. oszt. segédőr.

1. A történelmi materializmusról. (Felolvasás a Nemzeti Szövetségben).
2. A magyarországi czéhek keletkezésük első idejében. (Felolvasás ugyanott).
3. Schvendi Lázár szerepe Magyarország történetében (kéziratban).

Varjú Elemér

I. oszt. segédőr.

1. A Hunyadiak síremlékei a gyulafehérvári székesegyházban. (A br. Forster Gyula szerkesztésében megjelent *Magyarország műemlékei* I. kötetében.)
2. A Hunyadiak síremlékei. (Archaeologiai Értesítő 1907. évf.)
3. Jegyzetek a pécsi egyházmegyei könyvtárból. (Magyar Könyvszemle 1907. évf.)
4. Gr. Károlyi Sándor temetési czimere. (Múzeumi és könyvtári értesítő, 1907. évf.)
5. Az Árpádok képmásai. (Árpád és az Árpádok. Szerk. dr. Csánki Dezső.)
6. Könyvismertetések a Turul 1907. évi folyamában.
7. Szerkesztette a Turul 1907. évi folyamát.

Dr. Vértesy Jenő

I. oszt. segédőr.

1. Hugo Victor két posthumus költeménye. (Egyetemes Phil. Közlöny I. füzet.)
2. Szigligeti. (Felolvasás a Budapesti Phil. Társaság márcziusi ülésén. Megjelent: Egyetemes Phil. Közlöny 9. füzet.)
3. Bartók Lajos történelmi drámái. (Erdélyi Múzeum 1. füzet.)

4. E. Kovács Gyula levelezése a M. Nemz. Múzeum könyvtárában. (Magyar Könyvszemle 4. füz.).
5. A fehér vajda halála. Költemény. (Felolvasás a Kisfaludy-társaság márcziusi ülésén. (Megjelent: Vasárnapi Ujság 17. sz.)
6. Rabenstein Bersabe. Wildenbruch Ernst színműve. Fordítás. (Először adták a budapesti Nemzeti Színházban okt. 26-án.)
7. Kisebb közlemények az Egyetemes Phil. Közölnyben, a Századokban és a Magyar Könyvszemlében.

Dr. Gulyás Pál

II. oszt. segédőr, okl. középiskolai tanár, a Múzeumok és Könyvtárak orsz. főfelügyelőségének népkönyvtári szakmegbízottja, a Magyar Könyvszemle segédszerkesztője.

1. Bibliografia. Tizenkét előadás a Múzeumok és Könyvtárak orsz. Főfelügyelősége V. könyvtárnoki szaktanfolyamán.
2. A M. Nemz. Múzeum Széchényi orsz. könyvtárában lévő Aldinák leíró jegyzéke. Első négy közlemény. (Magyar Könyvszemle 1907. évf. I—IV. füz.)
3. Vidéki könyvtáraink. (U. o. I. füz.)
4. A könyvtári anyag kisejletezése. (Múzeumi és könyvtári értesítő 1907. évf. I. füz.)
5. A hamburgi népkönyvtári intézmények. (U. o. II—IV. füz.)
6. Les bibliothèques populaires de la Hongrie. (Le Bibliographe Moderne, 1907. évf. II—III. füz. és külön füzetben Besançon, 1907.)
7. Internationale Bibliographie der Kunstwissenschaft III. évf. (Magyar rész.)
8. Könyvismertetések: 1. Az egyetemes Philologiai Közölnyben: Wald G. Anthologie des Poètes français contemporains. 2. A Katholikus Szemlében: Haraszi Gyula, Corneille és kora. 3. A Magyar Iparművészetben: Kersten Paul: Moderne Entwürfe für Bucheinbände. 4. A Magyar Könyvszemlében: a) Barcza Imre, Szent Erzsébet irodalma; b) Baschin Ottó. Bibliotheca geographica. XII. évf.; c) Beck C. Jahrbuch der Bücherpreise. I.; d) Bodleian library staffcalender; e) British Museum Reproductions from illuminated manuscripts. I—II.; f) Brown I. D. A manual of practical bibliography; g) Bulletin de l'association des bibliothécaires français; h) Calvi Emilio. Bibliografia generali di Roma; i) Collijn I. Katalog der Inkunabeln der kgl. Universitäts-Bibliothek zu Upsala; j) Czimjegyzéke a budapesti m. kir. tudományegyetemi könyvtár olvasótermének; k) Évkönyve, Magyar Nyomdászok. XXII.; l) Ferguson John. Bibliotheca Chemica; m) Havi könyvészet; n) Jellinek S. L. Internationale Bibliographie der Kunstwissenschaft. III.; o) Kumlik Emil, Pozsony sz. k. város közkönyvtárának czimjegyzéke; p) Múzeumi és könyvtári értesítő; q) Repertorium, Bibliographisches II. köt.;

r) Savaye E. A. A manual of descriptis annotation for library catalogues; s) Szüry Dénes. Száz év. Irodalom-nyelvfejlődés.

9. Tizenöt vegyes közlemény a Magyar Könyvszemlébe.

Dr. Bártfai Szabó László

II. oszt. segédőr.

1. Kőváry Lászlóról nekrológ. (Turul 1907. 3. füzetében.)
2. Károlyi Antal gróf élete, 1732—1791. (Sajtó alatt.)

Dr. Fitos Vilmos

gyakornok.

Az emberi szellem jelenségeinek magyarázata Bodnár Zsigmond »erkölcsi törvény«-ében. (Sajtó alatt.)

Zászló János

gyakornok.

1. Román származású írók élete és munkássága. Magyar Írók élete és munkái 101—110. füzetében.
2. A hazai hirlapirodalom 1906-ban. I. A magyar hirlapirodalom. Melléklet a Magyar Könyvszemle III. füzetéhez.
3. Ugyanaz különnyomatban a Magyar Könyvszemle 9. füzetéből.
4. Vulcanu József halála. Ethnographia 6. füzet.
5. Bartha Miklós Összegyűjtött Munkái. Sajtó alá rendezték dr. Samassa János és Zászló János. Előszót írt az irodalmi részhez Ábrányi Kornél, a politikai részhez Holló Lajos. Eger, Érseki lyceumi könyvnyomda 1908. (Sajtó alatt.)
6. Erzsébet Királyné Emlékezete. Cyprus Ágak Erzsébet Magyar Királyné Sírjára. Irta Bartha Miklós. Részlet »Bartha Miklós Összegyűjtött Munkái«-ból. Sajtó alá rendezték dr. Samassa János és Zászló János. Eger, 1907. Érseki lyceumi könyvnyomda.
7. Czikkek és fordítások a »Familia« (Nagyvárad), »Telegraful Roman« (Nagyszében), »Magyarország«, »Budapesti Hírlap«, »Gazeta de Dumineca« (Szilágysomlyó) című lapokban.

Jakubovich Emil

gyakornok.

A Magy. Tudományos Akadémia részére sajtó alá rendezte Calepinus Dictionariuma 1585. évi lyoni kiadásának második felét.

Dr. Šufflay Milán

gyakornok.

1. A Nelepicsék hagyatéka (két közlemény). Turul 1907. 1—2. f., 3.
2. Könyvismertetések: *a)* Görög Imre: Gr. Zrinyi Miklós a költő mint államférfi. Századok 1907. 352. 1.; *b)* T. Smiciklas: Cod. dipl. regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae vol. III., IV. Századok 1907. 838.
3. Sigillum citationis. Mittheilungen des Instituts für österr. Geschichtsforschung. 515—8. 1907. 3. füz.
4. Németre fordította dr. Békefi Remig: »A Balaton környékének egyházaí és várai a középkorban« című művét.

Dr. Bajza József

gyakornok.

1. A kurucz költészetéről. (Felolvasás a Budai Közművelődési Körben.)
2. Kritikai és polemikus cikkek: *a)* Szarvacs (Magyar Nyelvőr 2. f.); *b)* Kovács Dezső: Beniczky Péter élete és költészete (Phil. Közl. 4. f.); *c)* Kisfaludy Károly hatása Katonára. Megjegyzések Rakodczai Pál cikkére (Ir. tört. közl. 2. f.); *d)* A két Kisfaludy és a nyelvújítás (Magyar Nyelv. 10. f.).

Dr. Sulica Szilárd

gyakornok.

Adalékok Jovius »Historiarum sui temporis« magyar vonatkozásainak forrásaihoz. Budapest, 1907. Országos Községi Központi nyomda r.-t.

AZ »ORTHOGRAPHIA VNGARICA«
ÉS A MAGYAR HELYESÍRÁS.*

(Egy hasonmás melléklettel.)

DR. MELICH JÁNOSTÓL.

Bibliográfiai, nyelvészeti és irodalomtörténeti szempontokból egyaránt fontos, hogy a XVI. század magyar nyomtatványaiából azok, a melyek egyetlen egy fennmaradt példányban ismeretesek, betűhű kiadásban, lehetőleg facsimiléban újból kiadassanak. *Dévai*¹ Biró Mátyásnak két magyar nyelvű műve van, s mindkettő csak egy-egy teljes példányban ismeretes (v. ö. RMK. I. 20, 353. sz.). Az egyiket, a melyen rajta van, hogy Dévai műve, betűhű kiadásban 1897-ben tette közzé a M. T. Akadémia; a mű címe: »AT TIZ PARANTSOLATNAC. AH HIT AGAZATINAC, AM MI AT'A'NCNAC, ÆS AH HIT PETSÆTINEC RÓVIDEN VALO MAG'ARA'ZATT'A. MAT'AS DEVAI. . . .«² A művön nincs rajta, hogy mikor jelent meg; *Szilády* Áron azonban valószínűvé tette, hogy 1538 elején került ki a krakkói *Vietoris* sajtója alól³ (v. ö. AT. 126.). A másik mű névtelenül jelent meg; a meglevő kiadásnak címe »ORTHOGRAPHIA VNGARICA 1549«, Krakóban, Vietoris özvegye sajtójának nyomása. Irodalmunkban két ízben adták ki, az egyik kiadó *Kazinczy* Ferencz volt (vö. Magyar régiségek és ritkaságok Pest 1808), a másik pedig *Toldy*

* Felolvastatott a M. T. Akadémia I. osztályának 1908. május 4-én tartott ülésén.

¹ Ő maga nevét *Dévay-*, *Devaj-*, *Dévaj-*, *Devai-*, DEVAI-, *Deuay-*nak, kortársai *Deua(i)-*, *Deuay-*-nak írják (vö. A T. címlap, 128, 130, 132, 133, 141, 142, Sylvester nyelvt., Szilády A., Régi m. költők tára II. 127—128, 427—432).

² Kiadja a Magyar Tud. Akadémia, Budapest, 1897. — A kiadás végén Jegyzetek és Dévai, illetve Dévaira vonatkozó levelek *Szilády* Áron közlésében. — Az unicum példány az Erdélyi Múz. Egylet tulajdona, jelzete: »RMK. I. Hung. 5.« Ez értekezésben a művet *A T*-vel idézem.

³ A régebbi nézet az volt, hogy a mű 1543—50 közt jelent meg (RMK. I. 353).

Melléklet a Magyar Könyvszemle 1908. évf. 119. lapjához.

ORTHO
GRAPHIA VN
GARICA.

Azaz, Igaaz iraz Modiarol valo
tudomañ Magár néluenn
irattatott.

Mostán pedig vionnan meg igazyt
tatott, es ki niomtatott.



M A R C I 12.

Nem azért téuelgetec é, hog' sem
az irásocat nem tuggátoc,
sem az Isten has
talmat.



AZ OLVASONAC ISTE, ni keduet kër B. A.

AM mi üduőjiténc az bent íráfra igaz
sítá mindenütt az téuelgöket; az többi
kőzött bet lánosnál v. cap. vg mond. Han
nátoc iol meg az írálocot, azot bizonsa
got tébnc en rúlam. Erre kedig hog' ac
kellseghés oluashassa az bent írást, nag
segétséget tébnc am mi néluóncre fordí
tott kőniuec. De az íráfra ab betüenec es
merete, es az oluafásnac tudála vtonc.
Meg kell azért azt nekőnc tanulnóc,
hog' oluashassu minnáián az bent írást,
tudacozhassonc az lsten acarattáiarul, es
hog' enni soc téuelgésbe legén mihez tá
mazcodhonc. lében kedig ha ezac az lsten
besédéhez ragazcodonc, mert az semmi
nem egéb hanem (mint bent lános mon
ga) igazság.

Touabbá ez tudomán, hog' oluafni es ír
ni tudonc, annekül, hog' vtonc az bent
íráfra, kiben üduősfegőnket találluc, imers
reis hasnos, hog' egymásnac mindenikőnc
írthasson, ne kellen minden ketsin dolo
gért más ember vtán iarni. Az tanulála
A ű kedig

kedig ighen keues muncaural lésen , mi-
nem nag' dologgal esmerhetni meg egne-
bán betűt. Embernek keues muncát
felkell venni nag' haszonért, kiuel
mind test ében lelkében élhet.

Tartson meg az
Isten.

A B C D E F G H I K L

M N O P Q R S T V W

X Y Z. ♡ ♡

A a á b c d e ç é f g g' h i k l k'

m n n' o ó p q r r' s s' t v u ü

ü ü w w' x y ij z. ♡

MInd az betüket két rébre szokás
osztani, eggic rébre Vocalis , másic
Consonans. Az vocalist Magyarúl Bolo-
nac mondhatnók, az az, oll' betűnec , ki-
nec wmmagtúl vagón saua ha más be-
tűt hozzá nem tébnekés, Effele betű őt
vagón : a e i o u. Micor kedig ezéből
kettőt ebue tébnek , Diphthongus lésen,

azaz ,

azaz , oll' betű ki mind az két vocalisnac
meg tartá eteiét . Effeleis őt vagón,
é o ű ü ű.

Az Consonans oll' betű kit ki nem
mondhatni hanem czac vocalissal , mint,
b c d. mind az háromban benne vagón
az e. egenképpen at többibenis vocalis va-
gón. Effele tizenhet vagón. b c d f g h
k l m n p q r s t x z.

Az i es az u consonansá lésen micor
más vocalis vagón vtánna, illen modoñ,
iambor vala. Az y is consonans ganánt
vagón ha vocalis esic elötte , mint , vay
iay hiy.

AZ VOCALISO

crül rendel.

a á, est miért hog két modra szokuc mon-
dani meg iegezzük eggiket hog' meg es-
mertük am másictúl , micor hárántocon
vagón vonitás felette , accor iol fel tátott
sáual kell ki mondani , mint ez ighben,
Bárán'. Mikor kedig semmi nincz felette,
accor nem monguc oll'an fel tátott saual,
mint , aran'.

e ç. ennec micor meg vonitua vagón

A ij az allo

aş, alfo fele, accor iol meg kell vonni
mintha kettős volna, mint itt, és kes.
Egészor nem kell meg vonni, mint itt,
elűen ember.

i. mint és ighében siro biro.

o. mint, on ollo onto.

u. mint, buza, lug. soctác irni igés,
v w. nelw vallás. Ezeketis ettzer inebb
meg vonbác hog nem maßbor, micor meg
vonbác ig soctác irni, i ô û. tanit tûd tó.

AD DIPHTHON

gufocrûl.

ê. effelett aş kis vonitás i helett vagon,
ig kell mondani, bep lépés mész.

ô. mint, tómló bölő.

û. mint tû kû fû. igis iriác, w tôle iórt.

ü. aş u felett ac ket kis pont i helett va
gon ig kell mondani, fû fül tûg.

ü. mint, hûn aş lû, vtûl paptûl.

AZ CONSONAN

focrûl.

b. mint, bab baba bej bor.

c. euuel ad Deác nelwbenis ket mör
dra elnec, micor consonans vagon aş e
vtan

vtan auuag' és három vocalisnac a o u
valamellik, acarmi legén elötte, accor vg
mongác mintha k volna, mint mondas
nám: vicium vicarium necat. Illen he
sen ammi néluónben k socot lenni, de
hog aş k ollan nag' ágas betü meg' rutitfa
aş nómált, iobb azért am mi néluónben
nis aş c ollan hefen mint aş k.

Micor kedig aş Deác nelwben aş c v
tánn e i. vagon, accor más ereie vagon,
mint és ighében, cecidit. De am mi nél
uónben nem czac aş ket betü elött va
gon ollan ereie, hanem mindenic vocalis
és mindenic diphthongus elött, és illen
igheben, metegő czucza czipo czipo,
iobbis azért mert egg modra vadnac, egg
modon irnonc azaş, és illen hefen aş c v
tánn zet vefönc.

Ha ki kedig aş c helett itt tet vettend, il
len modon, luttza apattza tztutza, iol tési,
mert máfuit kellene aş c, imillen hefen
gácş vácş rácş. Iollehet és ighéket igis
irhatnóc, ettzer ketűber, rácş gacş, de neş
kem bándocom aş volna hog' am mens
nire lehetne meg ne rutulna an' nómás,
aş ş kedig sebneç tettzie mint aş ş, aş aş
ért

zett örömesben vetem. . . .

Némellec imeş illen ighékētis, butsu
bets, ig' iriác, bucşu beşş némellec ig', bech
némellec ig', beşş : de eşec nec eggic nec
sintsen ollan nag' ereie, ha mindenütt egas
ránt monguc aş betüket. Aş réghiec eş
illen ighékēt ig' iriác, beşş ninL. de eş nem
deác betű, nem ighen iol is illic aş nomás
hos. Mi ig' iriuc, czac eşęplő aş ş felire
egg' pontot vetőnc, hog meg esmeriúc
imeşęctűl, g'ácş vacş, kiket gengebben
mondonc. Eş kedig aş ighęc nec czac aş
elein vagon, kőşębben eş vęghen tş va
şon, mert ha ki iol eşębe vęşi, eş ket be
tű nec ollan ereie vagon, minemű itt kel
lene, mint, Lucáts nintsen bets. De hog
meg eş meg nem şocşác czac kőşębbe
eş vęghen iriuc ig', hol kőşębb ki mon
dani: nem gonşol mieli acki előlis ig'
iria, tşac tşaşar tşępel.

d. mint, darás demeter dob.

f. mint, fa föld fűl.

g. euuel aş Deác nękwbenis ket mo
dra eleşnc, egg' modon ig', gallus gula, am
mi nęluőncbenis igen, gal ghem gilişta
gomba, itt némellec hat vetnec aş g vtañ.

Más modo n

Más modon ad Deác nękwben ig' genus
gignit germen, am mięncbenis igen, gę
mec gic gapiu gonás gđşes

De am mi nęluőncben acar mi vocalifoc
eş diphthongofoc kőşibe vettesęc aş g
mindenütt lehet illen ereie, nę czac micor
e i vagon vtanna mint aş Deácban, aşert
hog' kőşnieben meg esmeriúc illen helen
egg' pontot vetőnc felire. Igaş eleş kedig
hog' itt aş pontot felire vetűc, meg esmer
hemi aşon, hog' aşhol aş pont nints kű
lőmben kell mondani, nem şűcşeg aşert
ott h vtanna.

h. mint, háş hel' ho hollo.

k. kis keş kű/kűlő, micor eş a o u
vocalifoc előt eşęc aş k accor aş c tobb
aş k hel'enn, mint meg mondám oda fel.

l. eştis ket modra monguc, ettşer ig',
láda leuel. Maşşor mintha y volna v
tanna, accor egg' kis linnia vagon rayta
ig, telles hel.

m. mint, ma maria marion.

n. eştis ket modra monguc, ettşer ig'
nád nap. Maşşor ac kis vonitáşşal ig',
n'álás nęlues.

p. mint, pap palást.

B q. nints

q. nints am mi n'eluõncben , hanem
micor Deác igéuel elõnc , mint, quarta.

r. mint rác rëj riuo.

s. mint, sár ser sir. Micor kedig
ighen ß a lá vonßuc ah horgát mintha z
volna vtánna accor g'engebben mon
guc , mint, ßánto ßent.

Harmad képpennis ßoctuc mondani, de
ott mi vg'an azon első esset. vettüc , mert
az ritcábban esic, megis tudhata kedig
acki az n'eluet erti az több ighécból: mint
az Deác n'elwbenis vag'on, hog' egg' ighé
ben külömben monguc mint másban.
De mind az által acki meg acaría tartani,
ig' ßoctác irni , ß fáç ßeb sir.

t. mint ha mondom, tar tata. Micor
az kis linná felette accor ig', atám tukia.
Valamicor kedig eß neg' betü közzül g t
n i kettó esic eggütt, czac az vtolso felett
vag'on az kis linná , mint az y czac az
vtolso vtánn vag'on ac ki helett vettüc
az kis linnát, de azért vg' kell mondani
mintha mind az kettó felett volna , mint
itt, egg'et mellét annát atát.

x. az mi n'eluõncben nints.

z. mint, zab zálog. lásd az c hel'énis.

Ez

Ez elég legén mostan az betüncet eres
iérül .

Ha ki kedig focallá , es alitá hog' nem
ßücfeg mind meg tartani vg' ammint ve
tettem, el hag' hat nehól benne, mint az a
felett g'acorta el haghata ah hárantoc lin
nát , azonképpen az e also felénc meg
horgasítáfat , az ú hel'enn vesse czac egg'
g'iket az kettónc , mert az Deác n'elwbe
nis néha vg'an egg' ighében az vocalist
eggütt külömben monguc hog' nem má
sutt, mint eß ighécben, mala leget, az elein
mind az két ighénc meg vonßuc az vo
calist snem iegéssüc kedig meg , de azért
ackic az n'elwben tudofoc meg tugác hol
kell meg vonni. Ig' leben az mi n'eluõnc
benis, ha meg ßokiuc az oluafáfat. De
agdig nem kell mindenütt el hadnon: az
apro vnitálocat , mert könnében es igaz
zabban oluazhatni velec.

E Z K Ä T I G H E T S
kerül , A z E z.

Micor ec két ighétske , az eß , oll' ighé
elbe vettüc, ki consonanfrol kezdetic el,

B ij accor

accor azocotis vgan azon consonansfal
kell irni, ki az vtannoc valo ighenec ele
in vagon, mint, az barat az pap ez mester
ez Deac es az tobbi.

Micor kedig vocalisrol kezdetic az vtan
noc valo ighe, accor zeuel kell mindenutt
irni, mint az vr az vt ez ember es iras.

Az reghiec micor consonansrol kezdetett
az vtannoc valo ighe accor nem irtac
consonansfal, hanem ilfen modon a e,
az ket kis vonitassal toltottec be az con
sonans helyet: mint, a pap e kontos.

Az betuket, ielesben azocat kic az Des
ac nelwben nintsenec, egg versbe boris
tom, hog azocat ac ki acaria hamar meg
tanulhassa, ostan az tobb irast ezehez
kepest konnen el oluashassa. az vers kez
dig ez.

Az aca Isten ada az w beni fiat uduos
segul es valtsagul nekone, hog valamen
nen w benne hibone Isten fia legone, az
fert ha czac az siuhoz fo lam Istenhez
iuhatsz.



Az tiş

A T T I Z P A R A N T S O L A T

Exodi. xx. Deutero. v.

NE legēnec ideghen Istenid en elot
tem.

Ne veged az te vrad Istened neuet
hijaba.

Meg emlekezzel rola hog az Bomba
tot benteld. az az, bent dolgocba foglald.

Atadat anadat tiztelled.

Ne olk.

Ne paraznalcoggal.

Ne orozg.

Ne leg hamis tanu felebaratod ellen.

Ne keuand felebaratod hajat.

Se feleseger ne keuanad, se Bolgajat,
se Bolgalo leanad, se ocrer, se Samarat, se
egeb iobagat, am mi wue.

A H H I T N E C T I Z E N K E T

agaatta.

B ij Hibec

Híbec Istenbe, mindenható atába,
mennéce földnec teremőiebe. Es les
sus Christusba, w' fiába, mi eggetlen egg
vroncba. Ki fogontatec bent léleciul,
fületec süß Mariatúl Kenzatec Poncius
Pilátusnac alatta, még febitatec, meg ha
la, el temetete. Bálla polocra Harmad
naponn halottaibol fel támada. Méne
mennéce, ül aca Isten mellet jobb felöl.
Onnet lében meg iúuendő itelni eleuene
ket es holtacot. Híbec bent lélece. Ke
rezen aná bent eggházat. Bentecnecc egges
seghet. Bünöcnecc botánattát. Teltnecc
fel támadattát.
Es öröc életet. Amen.

**A M M I ÜDVÖZL
TÆNC SZAI A AL
TAL SZARMAZOTT
IMATSAG, Mat. vi. Lu. xi.**

MI Atánc ki vag' mennéceben. Bens
teltetséc te neued, lúuon te országod.
Legen

Legen te acaratod ef földönnis, mint am
menben. Am mi minden napi kenéron
ket aggad nekönc ma. Es botfásd meg
nekönc am mi vétkeinket, mint mijs meg
botfátönc nekönc vétettecnecc. Es ne vig
minket késértetbe. De babadits meg min
ket az gonostúl. Amen.

A Z A N G A L I
üdüölet.

VDuöc leg' Maria malaçtital telles,
vr vagon te veled, te vag' áldott
abbonöcnecc köçotte, es áldott az te. mé
hednecc gömöltse IESVS Christus. Am.

K E R E Z T Æ N E M
ber illen modon valo Isteni Bolgálatra
tánithatta gèrmekét. Réggel mi
cor fel kel vessen keresztet
magára est mon
duän.

AT'a, fiu, bent lélec neuében.
Oçtán monga el az Mi atáncot az
vtánn.

vtánn ež imátfágot.

Hála légén vram mindenható Isten te-
neked , hog ež éiel enghem minden gon-
noštól meg őrištel; ež kérlec téghedet , hog
otalmaz meg engem ež naponnis min-
den büntül , ež vešedelemtül , ež igazgals
až te vradra až mi vronc Iesus Chrú-
stufért . Amen.

ESTVE MICOR

le acar fekenni vessen kerežtet ma-
gára ežt monduán .

✕

AT'a, fiu , bent lélec neuében.
Oštán monga el až Mi atáncot,
annac vtanna ež imátfágot.

Hála légén vram mindenható Isten
teneked hog enghem ež napon minden
gonoštól meg otalmaztál: kérlec téghedet
botásd meg büneimet , ež őriž meg en-
ghem ež éielis minden büntül eš vešede-
lemtül až mi vronc Iesus Christufért . A.



Ažtal aldas.

AZTAL ALDAS

VRam ISTEN mindeneenc be-
mei te benned biznac , eš io cor
meg adod až ű eledeleket.

Fel nitod te kežedet , eš minden lelkes
álatot be töltes až te io adománioddal.
Monga el až Mi atáncot. až vtánn ež
imátfágot .

Vram mindenható Isten átg meg min-
ket eš ež aiándöccat, kiket , až te beűse-
ghes io voltodbol életöncre attál. až mi
vronc IESVS Christufnac általa. Am.

HALA ADAS.

étel vtánn.

DIstériétec až vt Istent, mert io ű , eš
őrdöcké valo až ű irgalmasága.
Emlékežetet tótt až ű czuda dolgairól
až irgalmas eš keželmes vt Isten , eledelt
adott až űtet félöcnecc. monga el až Mi
atáncot. až vtánn ež imátfágot.

Hálát adonc vram mindenható Isten
teneked až mi vronc Iesus Christus által
C minden

minden io tétéménidnül, ki öröckül öröcké él és vralcodol. Amen.

EGNEHAN HELEC

aş bent irásbol, kiket aşért verettein ide, hog' kereşien embër germeke oluashis tanulhat aşocon, annac felette ighen haş şnál illen mondáşocot mindenha elmeies ben forgatni,

A Z I S T E N I

tóruénşec sommála.

S Zereşşed aş te vradat Iştenedet telles şıuedból, telles lelkedból, telles elmédből, telles eródból. Eş, elşó parantşolat: eş máşodis halonlatos ehę: şereşşed aş te şelebarátodot mint ténnen magadat. Eş gęb parantşolat eşecnęl nagobb nintşen, Mar. xij. Matth. xxij. Luc. x.

Valamit acartoc hog' emberec tegenec veletec, tişş aşt tegętec ş velec, Math vij.

Vy parantşolatot adoc tineştec, hog' şereşşeteş egmáşt: mint ęn şeretteşec iteşket, hog' tişş şereşşeteş egmáşt. Errül eşşmetic

meric meg mindeneş, hog' ęn tanítuánim vartoc, ha egmáşhos valo şeretetteş léşşen. Ioan. xij.

Şenkineş semmiuel ne tartoşşatoc, haş nem czac euuel hog' egmáşt şereşşeteş. Mert ac ki máşt şeret aş tóruént bę telles şitette. Roma. xij.

Mind aş eghęşş tóruén' eş egg' beşşedş ben telic bę, tudnia mint ebbe: şereşşed aş te şelebarátodot mint ténnen magadat. Galat. v.

Aş Christus Işusban sem kórn'ül meşşelęş neş haşnál semmit, sem kórn'ül meşşelęşenşę: hanem şereteból czelekedó hit. Gala. v.

Egmáş terhęt vişel'ęteş, eş vg' tóşítiteş bę aş Christus tóruén'ę. Galat. vi.

Şęreşşóim ha aş Işten vg' şeretett minşket hog' aş ş. egęetlen egg' fiát úduóşşęş gónkert aua, mişş-tartoşşonc vele, hog' egmáşt şereşşęc. i. Ioan. iij.

Aş Işten şeretet, eş ac ki aş şereterben lakic, aş Iştenben lakic, eş aş Işten abban.

Ha ki aşt mondang'a, hog' şeretem aş Iştent, eş aştafiát g'ülóli', haşşug aş: mert acki nem şereti aştafiát ac kit lát, hog'

C ij şeret-

Beretheti aꝯ Iſtent ac kit nem lat' vꝯan
ottan.

- Iſtentül eꝯ parantſolatonc vaꝯon,
hog' ac ki aꝯ Iſtent bereti, bereſe atiafiátis.
ottan.

Micor mind beꝯ telſéſítítec ammi pa-
rantſolua vaꝯon nectec, aꝯt mongátoc.
Haſnálatlan ſolgác vaꝯonc, mert ammi
uel tartogtonc aꝯt túttúc. Lu. xvij.

Hog' czac aꝯ IſTEN irgalmaſſá-
gábol vaꝯon úduóſégónc.

Vralcodo vr Iſten, irgalmas eꝯ keꝯel-
mes, nag' túró, béw irgalmú, eꝯ igáꝯ, ki
meg tartod irgalmaſágodot ſoc eꝯerre, ki
el véſed ember nec hamíſágát, vétkeít, eꝯ
búneít. Es ſenki wnnón magátúl te ná-
lad nem igáꝯ. Exod. xxxiiij.

Bodogoc aꝯoc, kicnec meg botſátta-
tott hamíſágoc, eꝯ kicnec el fedéſtetett
búnóc. Bodog férſiu aꝯ, kinec aꝯ vr
Iſten ſemére nem veti búnét. Pſal. xxxi.

En vaꝯoc, eꝯ vaꝯoc aꝯ, ki el moſom
aꝯ te hamíſághidot eꝯn érettem, eꝯ aꝯ te
búncidrúl meg nem emlekezem. Eſa. xliij.

A Chriſt

A Chriſtus meg ſebéſítetett aꝯ mi ha-
míſág incért, w faggattatott aꝯ mi vét-
keinkért. Aꝯ vr Iſten mindenkónec
hamíſágát w reá vetette. Eſaie. liij.

Aꝯt mongá aꝯ vr Iſten: eꝯlec eꝯn, nem
acarom aꝯ búnoſnec halalát, hanem hog'
meg fordullon eꝯs éllen.

Aꝯ igáꝯat aꝯ w igáſága meg nem
menti valamell' napon vétkeꝯendíc. Es
aꝯ búnoſnec ki Iſteni ſeſelem neꝯkúl él aꝯ
w gonofſága nem árt, valamell' napon
meg forduland aꝯ w hitetlenſégérúl.
Ezech. xxxiiij.

Ac ki hiend eꝯ meg kereꝯtelkedendíc
úduóꝯgúl, ac ki kedig nem hiend cárhogic.
Mar. xvi.

Adateꝯ halálra aꝯ Chriſtus aꝯ mi bú-
neincért, fel támada aꝯ mi meg igáꝯulá-
ſonkért. Roma. iiij.

Aꝯ w tulaydon ſiánac nem enghede
aꝯ vr Iſten, hanem minnáian mi éretón-
c halálra adá wtet. Roma. viij.

Ac Chriſtus viſeleꝯ aꝯ w teſtén aꝯ mi
búneinket aꝯ kereꝯt fánn: Es aꝯ w teſté-
nec kékéuel gogultonc. meg. i. Pet. ij.

Ha aꝯt mondáꝯgúe, hog' nincſen bú-
C ij nóc.

nőnc, meg czalluc magoncat, es igasfag
nints bennőnc. Ha meg vallanguc az
mi búneinket, hiw es igaz az Isten, hog'
meg boifattá nekőnc búneinket, es meg
tízut minden hamisfagombol. i. Ioan. i.

HOG' KEREZTĀN

nec keresztet kellēn vitélni, azaz, Há-
borufagot bēnuedni.

Bodogoc ac kic haborufagot bēn-
uednec az igasfagert: mert űuec az
mennecnec orfaga.

Bodogoc vattoc, micor bídalmazanda-
nac titeket emberec, es kerghetendēnec, es
mondándnac minden gonof mondást ti-
reatoc (házudnán) en érettem. Ewrúl-
tēc es vigaggátoc mert az ti futalmatoc
bēw az mennecben. Ig kerghetec az
előttec valo prophetacotis. Mathe. v.

Vg' mond űuduýtēnc. En azt mon-
dom necēc, bēfelsētec ellenfēgteket, iót
mongatoc azocra, kic titeket átcōznac:
iol teýtēc azoccal, kic titeket gūlőlnec:
imággátoc azokert, kic titeket hāborgat-
nac es kerghetnec. vg'an ottan.

Ha ki

Ha kí acar en vtānnam iūni, tagagg'a
meg magats vege fel az ű keresztet min-
den napon es kōuellēn enghemet. Luc. ix.
Matth. xvi.

Iay tinecēc cazdagoc, mert (ezen velā-
gon) meg vagon az ti vigasztalástoc. Iay
necēc kic meg elēghettēc, mert meg es
hēytec. Iay necēc kic neuettēc most, mert
meg g'áboltoc es sirtoc. Iay necēc mi-
cor disérnec titeket az emberec, mert ezen
képpen tēbnec vala az hamis prophetac-
nakis az ű atoc. Lu. vi.

Ha es vilāg gūlől titeket, tuggátoc
hog enghemet elēbb gūlőlt mint titeket.

Nem nagobb az bolga vránál: Ha en-
ghem kergettec titeketis kergetnec. Io. xv.

El iō az űdō, hog' valaki meg űl tite-
ket, azt alitta, hog' Istenec tiztelsēget tē-
ben vcle. Ioan. xvi.

Minnáian, ac kic keresztēnūl acarnac
élni, haborufagot bēnuednec. ij. Timo. ij.

HOG' NOMORVSA'

goncban czac az Istenhez folamionc,
es mindent űwle kériőnc.

Hiy

Hly enghemet seghétségül n'omorus
l'agodnac údeienn , es en meg sas
badtlac téghedet. Psal. xlix.

Miért hog' en bennem bisec, meg sas
baditom w'tet, meg otalmaom w'tet, mett
meg esmeré aq' en neuemet.

En reám kiálta , es en meg halgatom
w'tet , w'ugle wagoc n'omorusagában , ké
vésem ütet belöle, es meg dicsönem w'tet.
Psal. xc.

Aq' vr Istenbe bizgál telles búuedból, es
aq' te esbéségedre ne támascoggál.
Minden v'ra'aban w'tet gondold , es w'
el igazgat'a aq' te i'arásidot. Prouer. ij.

Micor keressendetec enghemet aq' ti tel
les búuetecból , meg leltec enghemet. Aq'
mong'a aq' vr Isten. Hiere. xxix.

Minden ac ki aq' vr Isten neuét se
ghérlégül hiya úduözüül. Iohel. ij.

Valamit imátságtocban kérendetec,
higgétec hog' el vébítec , es nectec leben.
Math. xxi. Mar. xi.

En aq' mondom nectec: Kérietec (am
mi nek'ál búköllödötöc) es el vébítec , kes
ressétec, smeg lélitec, zörgessetec , es meg
nittatic nectec. Mat. vij. Lu. xi.

Vig'agatoc

Vig'agatoc es imátcozzatoc , hog' ké
sértetbe ne essetec. Mat. xxvi. Lu. xxij.

Mindencor kell imátcozni , es meg
nem kell restülni. Lu. xvij.

Ha en bennem maradandotoc, es aq' en
besédim ti bennetec maradandnac, vala
mit acartoc, kérietec , es meg leben ne
ötec. Ioan. xv.

Mindencor w'rülletec , búndölen imát
cozzatoc , mindenben halát aggatoc.
i. Thessal. v.

Nagot tehet aq' igaz ember buzgo kö
nöghéle. Illés illen g'artu ember vala
mint mi, es kérue kére, hog' esö ne lenne,
smem l'wn aq' földönn három eztendeig
shat holnapig.

Es meg kére , es esö lún aq' egből , es
aq' föld gömöltet adá. Iacob. v.

AZ VTOLSO ITEL LETREVL

Mathe. xxv.

Micoron el i'üuend aq' ember nec Fia
D aq' w'

aş w ditşöfeghében ; aş bent ang'oloc w
vele, accoron üi aş w ditşöfeghēnec bekiz
be, es eleibe gül nec minden nemzetşeghec,
es el válaşta wket eggmáltul, mint aş pas
ştor válaşta el aş iuhocot aş ghedeleşitül,
es aş iuhocot iobia felől állatta, aş ghedes
şeket bal felől.

Accoron mond aş kiral' aş iobia felől
valocnac: Iertec el en atámnac Aldottai,
biriátoc aş orbágot, ki neştec czinálura
vagon világ kezdetitül fogua. Mert
şezem, es ennem adátoc neşkem. Şomiuş
şam, es innom adátoc nekem. Vendeg
valéc, şbe fogadátoc enghemet. Meşiteş
len valéc, şmeg ruháşátoc enghemet. Beş
teg valéc, şmeg látogatátoc enghemet.
Fogşágban valéc, şhoşşam iüüetec.

Accoron felel nec aş igaşac, şmondaş
nac neşki: Vram, micor láttuc şh voltodot,
hog' enned attonc, auuag' şomiu vol
todot, hog' innod attonc? De micor lát
tuc vendeg voltodot, hog' be fogattonc,
auuag' meşitelen voltodot, hog' meg ru
báştonc? De micor láttuc beteg voltod
dot, vag' fogol' voltodot, hog' hoşşá
mēntōnc? Meg felel aş kiral' neşki, es
mond:

mond: Bişon mondom neştec, am mint
tütetec (es meg mondott io tētemēneker)
eggickel es en leg küşşebb atámşiai kōşş
şul, en velem tütetec.

Accoron mond aş bal felől valōcnas
kis: Ereggetec el elōlem atcoşottac aş ō
rōc tūşreki aş ōrdōgnec czináltatott, es aş
w angalinac. Mert şezem, şnem adaş
toc ennem: Şomiuşam, şnem adátoc
innom. Vendeg valéc, şnem fogaş
dátoc be, meşitelen valéc şnem ruháşaş
toc meg. Beteg, es fogşágban valéc,
şnem látogatátoc meg. Accoron felel
nec aşokis, es mondānac neşki: Vram,
ha láttonc tēghedet hog' şeşteş, vag' şoş
miuhoşştal, vag' vendeg voltal, vag' meş
şitelen, vag' beteg vag' fogşágban, hog'
nem şolşáltone neşki?

Meg felel neşki es mond: Bişon mon
dom neştec, am mint nem tütetec eggic
kel' es leg küşşebbec kōşşşul, en velem
nem tütetec.

Es eşec ōrōc kēnra mennec, aş igaşac
kedig ōrōc életre.



A v hetedic linn'án oluášs, vonitášocat.

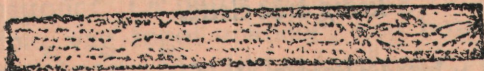
D ij

SZAMOT ILLEN

betüekel Bocstanac irni,



1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
31	32	33	34	35	36	37	38	39	40
41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
51	52	53	54	55	56	57	58	59	60
61	62	63	64	65	66	67	68	69	70
71	72	73	74	75	76	77	78	79	80
81	82	83	84	85	86	87	88	89	90
91	92	93	94	95	96	97	98	99	100
200	300	400.	500.	1000.					



AZ ABC BE

süüvelis Bocstanac irs

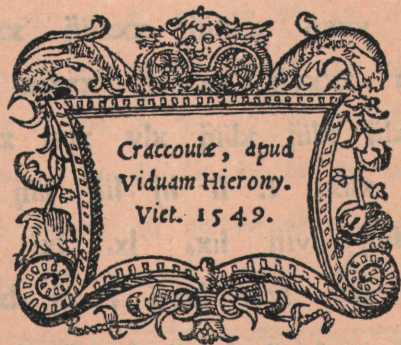
ni Bámot.



i ij iij v vi viij ix
 x xi xij xliij xliij xv xvi xvij
 xvij xix xx xxi xxij xxij xxiiij
 xxv xxvi xxvij xxviiij xxix xxx
 xxxi xxxij xxxij xxxiiij xxxv
 xxxvi xxxvij xxxviiij xxxix xl
 xli xliij xliij xliij xlv xlvi xlvij
 xlvij xlix. I. li liij liij liij lv
 lvi lvij lvij lix, lx. lxi lxij
 lxiiij lxv lxvi lxvij lxviiij lxix.
 lxx lxxi lxxij lxxiiij lxxiiij lxxv
 D iij lxxvi

lxxvi lxxvij lxxviii lxxix. lxxx
lxxxi lxxxij lxxxij lxxxiiij lxxxv
lxxxvi lxxxvij lxxxviii lxxxix.
xc xci xcij xciiij xciiij xcv xcvj
xcvij xcviij xcix. &c. ♀

C. D. M.



Ferencz (vö. *Corpvs grammaticorvm lingvae hvngaricae vetervm*, Pest 1866, 97—114. l.). Nem bírálom, hogy *Toldy* kiadásában mennyi a hiba, csupán azt emelem ki, hogy a helyesírás történetét csak akkor lehet igazán tanulmányoznunk, ha vagy magukat az emlékeket, vagy pedig azok hű reprodukcióját tanulmányozzuk. Minthogy pedig az »Orthographia Vngarica« csak egy példányban ismeretes,¹ ez emlék tanulmányozását akarjuk elősegíteni, amikor ez értekezésünkhez az Orthographia Vngarica-t teljes hű reprodukcióban mellékeljük.

Fentebb említettem, hogy az »Orthographia Vngarica« névtelenül jelent meg. Hogy ki a mű szerzője, azt *Révész Imre* bizonyította be kétségbevonhatatlanul (vö. *Dévay Biró Mátyás* első magyar reformátor életrajza és irodalmi művei, Pest 1863, 99—116. l.). Révész szerint *Dévai Biró Mátyás* a mű szerzője. Bizonyítása erre nézve a következő:

Az »Orthographia Vngarica« azt tanítja, hogy »micor ec két ighétske, az, ez, oll' ighé eleibe vettetic, ki consonansrol kezdetic el, accor azocotis vg'an azon consonanssal kell írni, ki az vtánnoc valo ighéneec elein vag'on«; tehát azt követeli, hogy *ab barát, ap pap, em mester, ed deák* stb. legyen az írásmód. *Az-t, ez-t* csak akkor kell írni, a mikor a szó magánhangzón kezdődik.

Ezt az írásmódot *Dévai AT.* művében keresztül is vitte.² Az írásmód ellen *Erdősi Sylvester János* tiltakozott. Két helyen is kifejezte ellenkező nézetét. Egyik tiltakozását egy levél külső oldalára írta (vö. *AT.*, akadémiai kiadás 137. l.: »rationem scribendi in nostra lingua Matthiae nostri non in omnibus probarem«, 1538. máj. 9. levél, vö. még *Werner Gy.* levelében u. o. 134. l.), a másikat pedig nyelvtanában közli. Az 1539-ben megjelent »Grammatica hvngarolatina«-ban ezt mondja (D,,, verző-ja):

»Deua[ius?] noster literis prodidit huius articuli extremam literam z ad omnes eam sequentes literas immutari debere, non

¹ E példány a M. N. Múzeum tulajdona (jegye RMK. 19). A Múzeum alapítása előtt *Széchenyi* Ferenc gróf könyvtára tulajdona volt. *Sándor István* is ismerte, mert Sokfélé-je 1795: 96. lapján említi. A következőkben O.-val rövidítem.

² O.-ban e tekintetben sok a hiba, de ennek oka, hogy a fennmaradt kiadást nem *Dévai* rendezte sajtó alá (lásd lejjebb).

secus ac apud Latinos usu venire solet in praepositione ad, cum in compositionem uenit, *ab barat, ac christus, ad doctor, af farkas, ag galamb, ah harang, ak kalan, al lo, am mester, an nemzet, ap pap, ar remete, as sereg, at tengher, au uarga* etc. his enim et similibus utitur exemplis. cuius ratio quamuis amici, mihi haud probatur. Primam quod, etsi uulgus imperitum ad hunc loquatur modum non continuo tum illius patrocinandum est, quin potius remedium illi quaerendum. Deinde quod particulae *ab, ac, ad, af,* etc. in nostro sermone, omni prorsum carent significatione praesertim extra compositionem . . . Postremo quod in omni ferè lingua est quaedam in pronunciando uarietas, ratio tamen Orthographiae apud omnes certa est . . . et apud nos, etsi sunt qui pronuncient *ab barat, af farkas, ap pap, ad diak* etc. articuli tamen extrema litera perpetuo scribenda est per *z* . . . «

Sylvester tehát nem tagadja, hogy a népnyelvben *ab barát, af farkas, ap pap* stb. ejtés közönséges ejtés,¹ az írásban való feltüntetése ellen azonban, a mi az etimológia rovására van, tiltakozik.

E tiltakozásból már most kétségtelen, hogy az »Orthographia Vngarica« *Dévai* Biró Mátyás műve.

A szerzőn kívül egyéb tanulságos dolgot is kiderített *Révész*. Ilyenek :

a) Az »Orthographia Vngarica« általunk ismert 1549. évi kiadása »vionnan meg igazytatott, es ki niomatott« kiadás, a melyet több kiadás előzött meg. Az első kiadás 1538-ban jelenhetett meg Új-Szigeten; ez az első kiadás tartalmasabb volt, mint a fennmaradt.

b) A művecske czélja, hogy »a magyarok írni és olvasni megtanuljanak, hogy így a szentírást érthessék«, forrása az imádságokat illetőleg Luther latin nyelven 1529-ben megjelent kis kátéja, a mi kizárja azt, hogy az »Orthographia Vngarica« szerzője katolikus ember lett volna.

¹ Ez ejtésre vö. Gyöngyösi szótár-töredék XXVII—VIII. lap, *Zolnai* Gy.: Nyelveml. 120. l.: *an nagy* Bécsi kód.-ból, 137 l.: *am mi* Birk-kód.-ból, Nyr. XIV. 202: *accapu* Németújv. glosszákból; a jelenség magyarázatára vö. *Kräuter* Ferencz, Nyr. XXXVI. 118—123, e szerint a fejlődés ez: *az barát* > *ah barát* > *ab barát* > *a barát*; az *ah* írás gyakori, vö. még Nyr. XIV. 202., *Simonyi*, Die Ung. Spr. 222.

c) Az 1549. évi »Orthographia Vngarica« előszava ez: »Az olvasonac isteni keduet kér B. A.«. Ez a B. A. = Abádi Benedek, a ki egy korábbi kiadásnak volt a nyomtatója.

d) Az 1549. évi kiadás »valamely hanyag és kellő nyelv-tani műveltséggel nem bíró embernek üzleti vállalata vala«.

Azok, a kik az »Orthographia Vngarica«-val foglalkoztak, mind elfogadták Révész Imre megállapításait. Így tett Toldy Ferencz (vö. Corpvs grammaticorvm, IX—X. lap),¹ Szabó Károly (vö. RMK. I. 20), Szilády Áron (vö. Régi magy. költők tára II. 427—432, és AT. kiadásában). E tudósok közül Toldy Dévai szerzősége mellett még egy fontos és becses bizonyítékot is felhozott. Erre vonatkozó szavai ezek: »A könyv szerzőjének pedig, épen a többször érintett helyesírási tannál fogva, nem lehet más mint Dévai Mátyást tartanunk, mire csalhatatlanul mutat az AE-nek É helyett mind az Orthographiában, mind a Dévai hit-tani kézikönyvében használtatása is, mit minden más régi írónk-nál hiában keresnénk« (vö. Corpvs gramm. XI. l.).

Hogy Toldy e szavait megértsük, szükséges dolog tudnunk, hogy Dévai mindkét művében általában különbséget tesz a nyílt hosszú é (ezentúl ê vel jelöljük) és a zárt hosszú é közt. A nyíltat e-vel, a zártat é-vel jelzi. Az O.-ban erre nézve ezt olvassuk:

»e, e. enec micor meg vonitua vag'on az also fele, accor iol meg kell vonni mintha kettős volna, mint itt, eles kes. Eg'ebcor nem kell meg vonni mint itt, eleuen ember...«

é. effelett az kis vonitás i hel'ett vag'on, ig' kell mondani, ßep lépes méz«.

Dévai tehát világosan mondja, hogy más é hang van az éles és szavakban, mint a szép, lépes méz-félékben. Az utóbbiak csoportjába tartozó é-k közül az itél-szóban még azt is megteszi, hogy az é helyett ei-t ír, lehet, hogy nem hibából, az adat ez: ITEILETREV L (O. 23. lap). A mint már most ebben az egy példában é helyett ei-t írt, azonképen tesz kivételeket az e-vel jelzett régi é-vel bíró szavakban is. Dévai ugyanis a következő szavakat: és (und), keresztény, két (duo), pecsét, üdvözítünk állan-

¹ Toldy hibásan mondja, hogy Révész szerint az első kiadás 1539 előttről való, mert Révész megjelenési évnek határozottan az 1538. évet jelöli meg. Toldy az 1549. évi kiadást másodíknak tartja, a mit Révész sehol sem állít.

dóan *es*-nek, *kerezt'en*-nek, *ket*-nek, *petsset*-nek *üduözitenc*-nek írja (lásd szavak közt), a mikor azonban e szavakat nagy betűvel kell írnia, olyankor az *e* helyére vagy E-t, vagy Æ-t ír, tehát az *es*-t ÆS-nak (AT 1), a *kerezt'en*-t KEREZT'ÆN-nak (O. 13, 20), a *ket*-et KÆT-nak (O. 9), a *petsset*-et PETSÆT-nak (AT 1), az *üduözitenc*-et VDVÖZITÆNK-nak (O. 12) írja, más szóval *Dévai* a régi m. *ê*, mai m. *é* helyén nagy betű íráskor *e* helyett a lat. *ae*-t használja. Minthogy ezt más nyomtatványban nem találjuk (l. erről lejjebb), *Toldy* szerint ez is bizonyítja, hogy az »Orthographia Vngarica« *Dévai* Bíró Mátyás szellemi terméke.

Mielőtt már most tovább mennénk, szükségünk van arra, hogy megállapítsuk, vajjon az *e* *Dévai* műveiben csakugyah a nyílt hosszú *ê*-t jelöli-e, s mi az eredete nyomtatványainkban, kéziratos műveinkben az *e* jegynek.

Kezdjük az utóbbival. *Simonyi* Zsigmond azt írja (vö. Die ungarische Sprache 231. l.), hogy az *e* jegyet *ê* értékben *Heltai* Gáspárnak köszöni irodalmunk. Minthogy ki fog derülni, hogy *Dévai e*-je általában *ê*, *Simonyi* tanítása javításra szorul. Hogy azonban kinek köszönhető általában irodalmunkban az *e*, arra nagyon nehéz megfelelni. Egy bizonyos, s ez az, hogy a Bécsi- és a Münchener-kódex írása előtt (1466) a nyelvünkben meglévő kétféle *e*-t (*e*, *ê*, *é*, *é*) nem különböztették meg, a minek okát senki eddig nem kutatta. Az is bizonyos, hogy a magyar szavakban az *e* jegyet tudatosan a XVI. század kezdte használni; én erre a legrégibb példákat *Komjáthy* B. »Szent Pál Levelei« cz. könyvéből tudom (megjel. 1533-ban, vö. Nyr. XVIII. 308, 315, Tüz. Magy. Nyelvt. 56, 204, Nyk. XXXI. 94).¹ S éppen *Komjáthy* neve az, a mely az *e* jegy eredetét illetőleg a helyes nyomra rávezet. A felelet megadásánál kutatnunk kell latin nyelvű emlékeinket, valamint a latin nyelv hangtörténetét.

A legrégibb magyar oklevelekben, krónikákban, azon a helyen, a hol mi ma a latin szavakban *ae*-t írunk, nem *ae*-t, hanem *e*-t, *e*-t találunk; XI., XII. századi okleveleinkben sűrűen fordulnak elő a *hungarie*, *Ungarie*, *Fannonie*, *sancte* et *indi*-

¹ *Zolnai* Gy., »Nyelvemlékeink« cz. művében magyar nyelvű kódexekben található *e*-ről is beszél, de hogy melyik kódexben található *e* jegy, nem említi.

uidue trinitatis, negligentie, anime mee, dominice incarnationis (e példák *Fejérpataky* László »III. Béla kir. oklevelei«, továbbá »Kálmán kir. okl.«, valamint »II. István oklevelei« cz. értekezéseiből vannak véve) írott alakok, a hol az *e* állandóan a mai latin írásbeli *ae* helyén áll. Később ezt az *e*-t az egyszerű *e* váltja fel. Anonymus már általában *e*-t ír, ez van a XIII., XIV. s nagyrészt a XV. század latin emlékeiben is. Ez van a magyar nyelvű kódexek itt-ott előforduló latin idézeteiben is. *Zolnai* Gyula a Nádor-kódex ilyenmű latin idézetéről ezt mondja (Nyelvemlékeink 169. l.): »A codex latin orthographiája a középkori írásmódot mutatja, a mely a philologiai kutatások eredményein alapuló mai írástól némely pontokban különbözik. Nevezetesen az *ae* és *oe* helyett akkoriban egyszerűen *e*-t . . . írtak.«

A humanisták működésével ez az írás egyszerre megváltozik. *Erasmus* pl. a »De recta latini graeciŕque sermonis pronunciatione . . . Dialogus« (1528-ban, a mű megvan az Egyet. könyvtárban, Budapesten, Ha. 1520 jegy alatt) cz. művében felváltva hol *e*-t, hol *ae*-t ír. Fontos azonban, hogy az *e*-t mindig csakis a lat. *ae* helyén írja. A humanisták elevenítik fel az *e*-t a latin írásban, a melyet a XVI. század folyamán az *ae* teljesen háttérbe szorít. *Dévai* latin műve, *Murmellius* szójegyzéke, *Szikszai* Fabricius szótára már állandóan *ae*-t ír.

Nézetem szerint tehát az *e* jegy a mi irodalmunkban a hazai humanista, első sorban erasmista mozgalmaknak köszönhető. Erasmista volt *Komjáthy*, az volt *Sylvester*¹ is. Ezek az erasmisták hozták be tehát irodalmunkba az *e* jegyet.

Az a kérdés, mi volt a lat. *ae*, illetve *e*, *e* különböző korokbeli egyházi latin kiejtése. Erre azt feleljük, hogy pontosan nem tudjuk; nekünk azonban úgy látszik, hogy a X., XI. századi egyházi latinban és később is ugyanúgy ejtették, mint a latin *ĕ*-t. Ezt abból következtetjük, hogy az ilyen görög eredetű szavakat, mint *ĕcclĕsiă*, *ĕclĕsiă* (ἐκκλησία), *ĕpĭscōpŭs* (ἐπίσκοπος) *ecclĕsia*-, *episcopus*-nak is írták, sőt előfordul *aecclĕsia* írás is (vö. Magy. Könyvszemle XII. [új foly.] 113). A vokális tehát kétségtelenül nyílt *e* volt. A kvantitásra nem tudunk határozott feleletet adni az egy-

¹ Nb. A lat. *silva* szót *Erasmus sylv*-nak írta (vö. De recta . . . pron. dial. 3. l.), nyilván azért, mert a görög ὕλη-ből származtatta; ezért írta *Sylvester* is a maga nevét *y*-nal.

házi kiejtést illetőleg. Nekünk úgy látszik, hogy az egyházi latin kiejtés végelemzésben a vulgáris latin kiejtésre vezetendő vissza, a melyre különböző korokban nagyban befolytak részint az írott nyelv, részint országoként a különböző ujlatin nyelvek. E szerint az egyházi latin kiejtésben volt olyan korszak, a mikor a vulg. latin nyelv vokalizmusa érvényesült. Erről a vokalizmusról pedig tudjuk, hogy benne a mennyiséget a vocálisok minősége váltotta fel. A vulg. latinban tehát nem volt rövid és hosszú vocális, hanem *e* helyett volt zárt és nyílt. Így volt zárt és nyílt *e* is (jelölve latin nyelvtudományi művekben *e*-vel és *e*-vel). A vulg. latin, illetve egyházi kiejtés e sajátosságában kell keresnünk annak az okát, hogy a magyar magánhangzók hosszúságát a legrégebb időktől egész a XV. század végeig egyáltalában nem jelölték (lásd erről lejjebb).

A latin nyelvtudomány kimutatta, hogy a régi lat. *ai*, class. latin *ae* már a Kr. u. II. század óta a népies kiejtésben (lingua rustica) nyílt *e* volt. Az összehasontitó nyelvtudomány aztán bebizonyította, hogy ennek egykor nyílt hosszú *ê*-nek kellett hangzania (vö. Meyer-Lübke, Einführung 93, 101, Sommer, Handbuch der lat. Laut- und Formenlehre 63. §).

Nagyon tanulságos már most vizsgálni, hogy a magyar nyelv közvetett vagy közvetlen latin jövevényszavaiban mi felel meg a vulg. lat. *e*-nek (< class. lat. *ē*, *ae*, részben *ē*, *oe*) és *e*-nek (< class. lat. *ē*, *ī*, részben *oe*). A mi latin jövevényszavaink közt vannak *e*-vel (nyílt *e*, pl. *Egyéd*, *Egyiptom*), *ē*-vel (zárt *e*, pl. *Egyéd*, *sekréstye*, *reméte*, *eréklye*, *bestia* ~ *běstye*), *s* *é*-vel hangzó szavak (pl. *dézma*, *eklézsia*, *Jézus*, *kréta*, *plébános*, *prédikál* (-*dikátor*, -*dikáció*), *prédál*, *prépost*, *tégla*, *ténta* stb.). Ha már most az *é*-vel hangzó szavakat magyar nyelvtörténeti fejlődésükben figyeljük meg, akkor azt fogjuk látni, hogy egy részüket régen *e*-vel írták, tehát nyílt rövid vagy hosszú *ê*-vel mondták, más részüket pedig a zárt közép *é*-nek megfelelő jellel jegyezték le. Ilyen példáink a következők:

a) *é*-vel hangzó példák: régi m. *dézma*, mai m. *dézma*, *dézma* (Magyar Nyelvészet V. 391, NyK. XXXI. 105); a lat. *děcēm*, *děcīma* szóban, a melylyel *e* szavunk összefügg, nyílt *e* van (vö. Melich, Szláv jövevényszav. I. 2, 241) || régi magy. *Jézus* (NyK. XXXI. 106), mai magy. *Jézus* < lat. *Jesus*, (gör. Ἰησους; olasz

Gesù zárt *e*-vel (>echt volkstümlich **Gisù wære*«, *Gröber*, Grundriss I² 661); nem lehetetlen, hogy a gör. η daczára egyes helyeken hosszú nyílt *e* volt a szóban, v. ö. *eclézsia* szónál || régi m. *prêpost*, mai magy. *prépost* (vö. Magy. Nyelvészet V. 391, régen írva magyarul *praepost* is, *Melich*, Szláv jövevényszav. I. 2, 385) < vö. lat. *praepositus* || régi m. *prédikálás* (vö. Szavak közt), mai m. *prédikálás* (egyéb alakváltozatok MTsz.) < lat. *praedicare* || régi m. *zsöllye* (Magy. Nyelvészet V. 391), mai magy. *zsöllye*; e szóban, bár végelemzésben a latin *sédile*, esetleg *sella* szóval függ össze, a magyarra nézve aligha szabad *e*-ből kiindulnunk, vö. ném. *siedelstuhl*, cs. *židle* (lásd *Melich*, Szláv jövevényszav. I. 2, 409). — Azt hiszem, bár adatom nincs rá, hogy nyílt hosszú *ê* volt az *eclézsia* szóban (vulg. lat. *eclesia*, *Meyer-Lübke*, Einführung 108), úgyszintén a *plébános* (vö. *plébs*, a vulg. lat.-ban nyílt *e*-vel) és a *prédál* szavakban is.

b) *é*-vel hangzó példák: *tégla* (Nyk. 31 : 100) < lat. *tégula*, vulg. lat. **tégla* | *ténta* (Nyr. 31 : 100) < lat. *tincta*, vulg. lat. **tencta*. Hasonló esetek *kréta* < lat. *crēta*, vulg. lat. *creta*; zárt rövid *e*-ből lett *běstye*, *paizs*, (> ol. *paese*) stb.

A magyar nyelv latin jövevényszavaiban nyoma van a vulg. lat. *e* és *ē* ejtése közti különbségnek, a mint nyoma van az ilyen ejtésnek más róm. kath. népek jövevényszavaiban is (vö. lat. *signum*: ném. *segen*, t. *žehnat* stb., a hol az *e*-k vulg. lat. *e*-ből magyarázandók). Hogy az ilyen *e*-k, *ē*-k mely szavakban hangzottak a magyarban röviden, melyekben hosszan, azt minden egyes esetben csupán a nyelvtörténeti vizsgálatok dönthetik el.

Az eddigiekben két dolgot láttunk: a) A magyar nyelv latin jövevényszavaiban a vulg. lat. *ē*-nek (class. lat. *ē*-ből, *ae*-ből, esetleg *ē*-ből) és a vulg. lat. *e*-nek (class. lat. *ē*, *ī*, *oe*) nyílt *e*, *ē* és zárt *e*, *é* felel meg. b) A humanisták a lat. *ae* helyén sokszor írtak *e*-jegyet, a melyet ők a régi kéziratokból elevenítettek fel.

Dévai Biró Mátvás is így írt. Latin nyelvű művében (vö. *Szabó*, RMK. III. 318, a múzeumi példány jegye Polem. 975), leveleiben állandóan *ae*-t ír, magyar nyelvű művében azonban a latin idézetekben *ae* helyén *e*-t (ritkán *e*-t) használ. *Dévai* ugyanis könyveiben a szentírási helyeket így idézi: *Marci* 12. (O. címlap), *Exodi* XX. (O. 11. l.), *Matthēi* 6. (AT. 84), *Lucae* V. (Disputatio, címlap), azaz az idézettek nevei genitivusban állanak. Ha

tehát *Dévai* ezt írja: *Osee* 12 (AT 34), *Esaię* 8 (O. 19, egyszer *Esaię* AT 14), ezt *Oseeae*, *Esaięae* helyett állónak kell tekintenünk (vö. *Lucae* Disputatio, címlap és *Luce* AT 84).

E példákhoz járulnak még: *Hebreę* (= *Hebraeorum*, AT 13, 24, 80, 97, 105, egyszer *Hebre.* AT 21), *Matthę* (O. 20, 23), *Matthei* (= *Matthaei* AT 84) s erre vö. »szent *Matenál*« (AT 87).

Mindebből tehát az derül ki, hogy *Dévai* a lat. *ae* helyett *e*-t (ritkán és elvétele *e*-t) is írt.

Itt jegyzem meg, hogy *Dévai* hatása látszik meg a Gyöngyösi szótártöredék helyesírásán. E szótártöredékben ugyanis *am mi*, *ab barát* stb.-féle írásmód mellett *e* helyett *a*'-t is találunk írva (= *ae* helyett), még pedig kishetős alakban, pl. *ég* (coelum) *a'g*-nek (lásd Szavak közt), *méh* (apis) *ma'h*-nek, *len*: *la'nvazon*-nak stb. van írva.

*

Az előző sorokban arra kerestük a feleletet, honnan vette *Dévai*, illetve minő eredetű irodalmunkban az *e* jegy, s azt találtuk, hogy irodalmunkba e jegyet a humanisták, első sorban az erasmisták hozták be. A humanisták a lat. *ae*-t *e*-vel és *ae*-vel írták; hangzásra e jegy rövid (és esetleg) hosszú *e* volt az ő latin kiejtésükben.

A következő sorokban már most összeállítjuk azokat a magyar eseteket, a melyekben *Dévai* az *e* jegyet használja, s összevetjük egyéb emlékeinkkel, vajjon az *e* jegy csakugyan a nyílt *e* hangnak a jegye-e.

A) Szavak.

addig:¹ *addeg* AT 24 (háromszor); az O.-ban *agdig* (9. l.).

Vajjon a szóban zárt vagy nyílt hosszú *é* volt-e, arra vö.

Ragozás;

be (igekötő): *be* O. 10, 15, 17 (háromszor), 18, 24 (kétszer), 25, AT 56, 88, 92, 98, 99 (kétszer). Az AT-ben többször *be* is:

¹ A címűl írt alak a mai irodalmi. AT = *Dévainak* önmaga által, O. más által sajtó alá rendezett műve. MNy. = Magyar Nyelvészet V. köt.: A' magyar nyelvben hajdan megvolt kétféle hosszú *e*, azaz *é* és *ē*-ről *Budenz* Józseftől. NyK. = Nyelvtudományi Közlemények: XXXI. köt.: *Suhajda* Lajos: Az Érdy- és a Jordánszky-kódex kéthetős magánhangzói.

- AT 12, 13, 22, 55 (négyszer) stb. — Nyílt hosszú *ê*-ejtése valószínű; vö. *bél*, a melyből a *be* ered; fejlődés: *bél* > *bê* > *be* (*Szinnyei* Nyh³ 134);
- Bécs*: *bets* O. 6 (ötször). Nyílt hosszú *ê*-vel M. Ny. V. 390;
- bél*: *lél* O. 4. Nyílt hosszú *ê*-vel MNy. V. 390, Nyk. 31:105;
- belé*: en *belem* AT 35, w *bele* AT 29, 34; *é*-jéről lásd a Ragozást;
- *béli*: *beszédbéli* AT 38, *Christusbéli* AT 31, 79, *meñország-bélihez* AT 70, *rendbéli* AT 31, 49, 50, *irgalmasságabeli* AT 93, *Istenbéli* AT 102. A szó, a melyből származik, nyílt hosszú *ê*-vel van vö. *bél*;
- czégér*: *czegere* AT 29, 107, *czegert* AT 107, *ettzeger* AT 29 (= egy czégér); *é*-jéről lásd *pelengér*;
- czél*: *czela* AT 72, 77, 93, *czelba* AT 17, *czelnac* AT 77, *czelra* AT 17. E szóban eredete alapján is (vö. szláv *cěl*, ném. *ziel*), meg más tanúságok szerint is (vö. NySz.: *czil*, MTsz.: *cziloz*) hosszú zárt *é* van;
- cséplő*: *czéplő* O. 6; ugyane helyen az O. a régibb irodalomból idéz *tsèpel* adatot is (mit jelent? de Bécsi cod. zárt *e*-vel 252. lap). E szóban a régi irodalomban és a népnyelvben *csíp* —, (vö. NySz., MTsz), *csíplő* alakok vannak, a mi valószínűvé teszi, hogy itt eredeti zárt *é* volt.
- é*: pl. *pape* O. 10, *Istenet* AT 29 stb. vö. Ragozás, képzés; ezzel szemben a kérdő *e?* állandóan *é*, pl.: *tévelgetec é* O. (czimlap), *ládé* AT 13, *erthettűcké* AT 16, lásd még 19, 28, 34, 39, 48, 50, 66, 77, 102. lapokat. Nb. a kérdő *e* *Sylvesternél* *i*-vel Nyr. XXVI. 404. Nyk. 31:209.
- eddig*: *eddeg* AT 32, 101; vö. *addig*.
- ég* (coelum): *egből* O. 23; nyílt hosszú *ê*-vel, vö MNy. V. 390, NyK. 31:105;
- egyéb*: *egéb* O. 1, 4, 11, 16; AT-ben is állandóan *egéb* (vö. AT 2, 4, 7, 13, 14, 15, 23, 25, 34, stb. stb) egy esetet kivéve, a hol *egéb* áll (AT 24) | *egébűtt* AT 68, *egébcor* AT 110. — Nyílt hosszú *ê*-vel másutt is, vö. MNy. V. 391. NyK. 31:202, 209;
- együvé*: nem fér *egűvé* AT 94; — *é*-jéről lásd a »Ragozás«-t.
- éh*: *eh* voltodot O. 24; — nyílt hosszú *ê*-jéről l. NyK. 31:105.
- éhezni*: *ehzenc* AT 49, *ehztec* O. 21, *ehzém* O. 24, 25, *ehztel* O. 25; — *é*-jéről lásd *éh* szónál;

- éhség*: *éhség* AT 51, *éhséggel* AT 48; — *é*-jéről *éh* szónál;
- élni*: egyszer tévedésből *elec* en O. 19, máskor állandóan mindkét műben *élni*; — a szóban zárt hosszú *é* az eredeti, vö. NyK. 31: 95.
- éles*: *éles* kes O. 4; — nyílt hosszú *ê*-vel másutt is, vö. NyK. 31: 105;
- elő*: *elē* mehessen AT 17, végőenc *elē* AT 21; máskor mindég *elō* (vö. AT 20, 26, 31, 38, 39, 42, 50, 51 stb.); — *é*-jéről lásd a »Ragozást«-t.
- előbb*: *elēbb* O. 21, AT 11; (vö. *elībb* MTSz.); — *é*-jéről l. *elő*;
- ember*: tévedésből egyszer *ember* AT 28, máskor mindég mindkét műben *ember*;
- én*: *en* O. 1, 11, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, AT 2, 12, 18, 22, 23 stb., stb; nagy betűvel való íráskor EN, *En* AT 22, O. 18; — a szóban nyílt hosszú *ê* az eredeti, vö. NyK. 31: 105, 206;
- érezni*: *ereznec* AT 66, 81, *erezzüc* AT 105; — hosszú nyílt *ê*-vel másutt is, vö. NyK. 31: 106, MNy. V. 390; —
- érzékenység*: *erzékenség* AT 16, *erzékenségit* AT 16, egyszer *erzékenségett* AT 16; ez utóbbiban a második *e* hibásan van írva; — vö. *érezni*;
- érteni*: *ertenī* AT 68, 89, *ertenōnc* AT 16, 44, 53, *ert* AT 15, *ertnec* AT 66, *erti* AT 40, O. 8, *ertt'üc* AT 19, *ert'üc* AT 7, 24, *ertheti* AT 17, 69, *erthett'üceké* AT 16, *erthetōnc* AT 107, *erts* AT 37, *ertsōnc* AT 73, *ertse* AT 11, *ertsed* AT 15, 33, *ertsüc* AT 5, 47, 68, 89, 96, 108, *ertettel* AT 16, *ertettüc* AT 98; egyszer nagybetűvel *Ert'üc* AT 107; — nyílt hosszú *ê*-vel másutt is, vö. MNy. V. 390, NyK. 31: 106, Nyr. XVIII. 315.
- értelem*: *ertelem* AT 15, 16, 17, 20, egyszer nagybetűvel *Ertelme* AT 86; hosszú nyílt *ê*-jéről vö. *érteni*;
- és* (et, und): *es* O. 1, 3, 5, 6, 7, 9, 10, 12 stb., AT. 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10 stb., stb.; egyszer ÆS AT 1, egyszer meg *es* O. (czimlap); — másutt is nyílt hosszú *ê*-vel, vö. NyK. 31: 106. Itt jegyzem meg, hogy az *is* kétszer *és* (O. 2. 4, vö. NyK. 31: 210, Nyr. XVIII. 315, XXVI. 406), máskor mindég *is*.
- ez*: *ez* AT 45, *écképpen* AT 110, *écképpen* AT 108; — más esetekben állandóan *ez*. A szóra vö. NySz., e szerint nyílt

- e-vel a Bécsi és Münch. kód.-ben is, továbbá Nyr. XVIII. 310, e szerint Komjáthynál *ez* = *ez*. — Ma a szóban rövid nyílt *e* van.
- fél*: acket *fel*nec AT 99, valamell'ic *fel* AT 99; — hosszú nyílt *ê*-vel vö. MNy. V. 390, NyK. 31 : 106; Nyr. XVIII. 315.
- *féle*: *effele* O. 2, 3 (kétszer), AT 31, 38, 46, 74, 76, 95, 109. *effélet* AT 52, ef *feléuel* AT 90, *effelec* AT 26, *effelec* AT 52, három *fele* AT 97, két *fele* AT 73, 75, négy *fele* AT 47, *affelére* AT 52; — hosszú nyílt *ê*-vel (szó végén zárt *e* vö. MNy. V. 390, NyK. 31:106, 221);
- fenék*: *fenecnec* AT 67, *fenecere* AT 67, 68, 69; — hosszú nyílt *ê*-je valószínű a *feneke*, *feneketlen* stb. alapján.
- ganaj*: *ganenac* AT 54; nyílt hosszú *ê*-je kétes;
- gém* (reiher): *ghem* O. 6; nyílt hosszú *ê*-vel, ellenben *gém*: *gím* (hirschkuh) zárt *é*-vel;
- gyengébb*: *gengebben* O. 6, 8; — *é*-jéről lásd a »Ragozás, képzés« fejezetet;
- hét*: *het* AT 108, *tizenhet* O. 3; minden *het*be (woche) AT 40; — nyílt hosszú *ê*-vel vö. MNy. V. 390, NyK. 31:97;
- Illés*: *Illés* O. 23; lat. *Elias*-ból; valószínű, hogy nyílt hosszú *ê*-vel;
- innét*: *innét* AT 9, 12, 30, 41, 69; — *é*-jéről vö. Ragozás, képzés;
- ismerni*: *esmerd* AT 13, *esmerte* AT 18, *esmeri* AT 18, *esmeriéc* AT 29; azonban mind az AT-ban, mind pedig az O.-ban sokkal többször van *esmerni* vö. O. 2, 3, 6, 7, 16 stb., AT 8, 9, stb.; — nyílt hosszú *ê*-jéről vö. MNy. V. 391, NyK. 31 : 203;
- ismeret*: *esmeretét* AT 3, máskor *esmeret*, vö. *ismerni*;
- ismét*: *esmet* AT 3, 6, 21, 22, 24, 74, 80, 95; az O.-ban *Es meg* (23 l.); — *é*-jéről vö. *még* és Ragozás;
- jövendő*: *iüuendöre* AT 24; máskor mindég *iüuend* — (AT 69, 76, 80, 87, O. 23); vö. a régi nyelvben *ánd ênd* Nyh³ 111, MNy. V. 395.
- kedig*: vö. *pedig*;
- felkelni*: fel *kél* O. 13; valószínű, hogy zárt hosszú *é*, vö. ffel *kyl*, *külés* NySz., de *kéj*: *kelj* MTSz.;
- kérdeni*: tanáts *kerdeni* AT 109, meg *kerdette* AT 109, *kerdi*

- AT 33, *kerdenéd* AT 5; — nyílt hosszú *é*-vel vö. MNy. V. 390, NyK. 31 : 106;
- kérdés*: *kerdés* AT 16, 37, 45; vö. *kérdeni*;
- keresztény*: *kereszt'en* O. 12, 16, AT 2, 5, 8, 13, 14, 19, 20, 24, 25 stb., stb.; kétszer KEREZT'EN O. 13, 20; *kereszt'en-nül* O. 21; — nyílt hosszú *é*-vel vö. NyK. 31 : 203;
- keresztényi*: *kereszt'eni* AT 21; vö. *keresztény*;
- kereszténység*: *kereszt'enség* AT 89, 102; vö. *keresztény*;
- kés*: *eles kes* O. 4, *kes* O. 7; — nyílt hosszú *é*-vel vö. MNy. V. 390;
- két* (duo): *ket* O. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10 AT. 3, 5, 9, 13, 14, 15, 16, 21 stb. stb.; egyszer nagy betűvel KÆT O. 9, kétszer KET O. 11, AT 86, egyszer *ket* AT 59; — *kétszer* O. 5, *kétképpen* AT 90, 111; — nb. *kettő* állandóan mindkét műben *kettő* O. 8, AT 88, 98, 108 stb.; — a *két* szó hosszú nyílt *é*-jéről, vö. MNy. V. 390, NyK. 31 : 107;
- kétes*: *ketes* vag AT 24; vö. *két*;
- kételkedni*: *ketelkeggjel* AT 83, *ketelkeggjel* 13, de *kételkeggjel* AT 87; *ketelkeggönc* AT 84, 85, de *ketelkedő* AT 24, *ketelkettetic* AT 24; vö. *két*;
- kétség*: *ketség* AT 10, 12, 13, 14, 29, 34, 38, 54, 77, 87, 94, 99, 103, *ketsey* AT 83, 87; de *ketség* AT 8; *kétséges* AT 94; — vö. *két*;
- kéz*: *kezze* AT 51; hosszú nyílt *é*-jére vö. MNy. V. 390, NyK. 31 : 107, 206; Nyr. XVIII. 315.
- közép*: *közebbe* O. 6, *közebben* O. 6; hosszú nyílt *é*-jéről I. MNy. V. 391;
- levél*: *leuel* AT 106, *leuel* nélkül AT 102, *leuel* nélkül AT 103; egyszer *leuel* O. 7; ragozásban *leuelét* AT 106; nyílt hosszú *é*-jére vö. MNy. V. 391, NyK. 31 : 203;
- Málé*: szent *Matenál* AT 87; nb. a latinban is *Matthei* = *Matthaei*; nyílt hosszú *é*-jéről lásd fentebb;
- még* (noch, adhuc): *meg* O. 6, 21, AT 13, 33, 42, 44, 48, 58, 67, 70, 71, 77, 80, 82, 84, 107; — nb. a *még* ~ *míg* (quoad, dum) = *mîg*: *es mîg* ez világ lesz AT 74; — a *még* (noch, adhuc) *é*-jéről lásd a Ragozást és NySz. *meglen* Sylv.-ból, Nyr. XVIII. 315 *megh* Komj.-ból;
- metélés*: *metelés* O. 17, AT 95, 100 (háromszor); hosszú nyílt *é*-jére vö. MNy. V. 391, NyK. 31 : 203;

- metéletlenség*: *metéletlenség* O. 17; vö. *metélés*;
metélkezni: kőrnül *metélkezne* AT 100; vö. *metélés*;
mezítelen: *mezítelen* O. 25, máskor *mezítelen* O. 24, 25; itt az
 e rövid nyílt e-t jelölhet, vö. MTsz.: *meztél*-láb;
mienk, *miénk*: *mienkis* AT 54, *mien*cben O. 7; — é-jéről lásd a
 Ragozást.
 -nál, -nél; vö. -nél;
nehéz: *nehez* AT 16; hosszú nyílt é-jére vö. NyK. 31 : 203;
nehézkés: *nehezkes* AT 106; vö. *nehéz*;
nekem: *nekem* O. 5, 24, *teneked* O. 15, AT 18, 34, *neki* O. 24,
 25, AT 45, 104, *nekőnc* O. 10, 13, AT 19, 56, 66, 70, 87, 88,
 110, *nektec* O. 24, 25, AT 56, 110, *nekie* O. 25, AT 45,
 109; — mind a két műben sűrűn fordulnak elő a *nekem*,
neked, *neki*, *nekőnc*, *nektec*, *nekie* alakok is; — eredetibb
 hosszú nyílt é-re vö. MNy. V. 393, NySz., MTsz.;
 -nél: *ezece*nél O. 16, *Istenne*l AT 29, 70, *kereszt*enecenél AT 40,
*őzuegség*nél AT 50, *szent*nél AT 66; — nyílt hosszú é-vel
 vö. NySz., MNy. V. 393;
nélkül: *nekül* O. 19, 22, AT 19, 27, 29, 34, 36, 38, 49, 55, 58,
 63, 83, 87, 102, 103, 106, *annekül* O. 1, *minekül* AT 84;
 azonban: *nekül* AT 3, 4, 8, 10, 12, 88, 89, 103, 107;
 nyílt hosszú é-jére vö. MNy. V. 393, NySz., Mtsz.;
 -nemű: semmi *nemű* AT 27, 34, 54, *minemű* AT 105, 107;
 egyszer *minemű* O. 6; — vö. MNy. V. 390; a szóban zárt
 e van, a mely hosszú is lehet ez alakban;
név: *newne*c AT 61, *neuel* (:névvel) AT 27, 61; más helyzetben:
neuen AT 30, 36, *neuet* AT 35, 36, *neuebe* AT 30, *neuét*
 O. 11, 22, *neued* O. 12, *neueben* O. 13, 14, *neuemet* O.
 22; — nyílt hosszú é-jére vö. MNy. V. 390, NyK. 31 : 107;
onnét: *onne*t O. 12; vö. innét és a »Ragozás«-t;
örökké: *öröcke* O. 15, 16, AT 22, 74, 92; — é-jéről l. a »Rago-
 zás«-t;
övé: *üue* O. 11, AT 39, *üuet* AT 44, *üueuel* AT 45, *üueiuuel*
 AT 98, *üuec* O. 20, *üueinec* AT 71, *üueit* AT 72, *üueibe*
 AT 74; — é-jéről l. Ragozás, képzés;
pécsét: *pets*et AT 32, 43, 93, 94, 95, 97, 98, 101, 102, 103, 106;
 egyszer PETSÆTINEC AT 1, egyszer PETSETirül AT
 93; nyílt hosszú é-jéről MNy. V. 391, NyK. 31 : 204, 213,

- pécsételni*: *petsetell'üc* AT 83; vö. *pécsét*;
- pécsétes*: *petsetes* AT 106; vö. *pécsét*;
- pedig*: *kedeg* AT 2, 4, 7, 8, 9, 11, 13, 15, 18, 21, 22, 25, 27, 33 stb. stb., egyszer *kédeg* AT 25; — az O.-ban állandóan *kedig* (vö. O. 1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 19); — *é-jéről* l. a »Ragozás«-t.
- pre-*: a lat. *prae-* igekötős szavakban: *predicálásából* AT 108, máskor állandóan *pre-*, pl.: *predicál-* AT 23, 31, *predicátor* AT 88, 102, 108, *predicalas* AT 108, *predicacio* AT 95; ugyanigy: *predáll'ad* AT 48, stb.; a lat. *ae* nyílt *e*, *ê* ejtéséről lásd fentebb;
- pellengér*: *perenger* AT 19, — nyílt hosszú *ê-jéről* l. MNy. V. 391;
- rez*: *rez* O. 8, *rezből* AT 38; — hosszú nyílt *ê-jéről* l. MNy. V. 390, NyK. 13 : 107;
- sénki*: *senki* AT 5, máskor mindég mindkét műben *senki*;
- szék*: ab biro *székiben* is AT 28; az O.-ban: *szekibe* (O. 24); — hosszú nyílt *ê-jére* vö. MNy. V. 390 (nb. ugyanitt a *székely* is *szêkel*);
- szülő*: *szüleidet* AT 45; vö. a MNy. V. 392 lapján: *ideje, esztendeje, menyeközeje*, Komjáthinál *zulek* (= szüleim) Nyr. XVIII. 315 és a »Ragozás«-t;
- té* = *t* betű: *tet* O. 5 (tárgyrag); vö. *zé* és a »Ragozás«-t;
- térni* (= féрни, MTsz., NySz., Szinnyeи Nyh³): am mi bűnös születtőnc ortzánera soha nem *ter* AT 63, ortzánera nem *ter* AT 79; — hosszú nyílt *ê-jére* vö. MNy. V. 390, 391, NyK. 31 : 108;
- térd*: *térdre* AT 39; hosszú nyílt *ê-jére* vö. MNy. V. 390, NyK. 31 : 108;
- teremteni*: *teremtet* az ű fiánac általa AT 6; máskor mindég *teremt* —; az első szótagbeli *e* rövid nyílt *e*;
- tied*: *tięd* AT 66, egyszer TIED AT 92; — *é-jéről* lásd »Ragozás, képzés«;
- töredelmes*: egyszer *törödelmesség* AT 25, máskor *töredelmes* AT 14, 99, stb.; itt az *é* hiba lesz, az *-s* képző előtti *e* rövid zárt *ë*;
- üdvözítőnk*: *üduözitönc* O. 1, 20, AT 18, 19, 22, 32, 37, 38, 44, 46, 47, 50, 51, 66, 67, 68, 69, 76, 78, 80, 81, 82, 83, 84,

103, 104, 112; egyszer VDVÖZITÆNC O. 12; — ragozása ez: *üduözítő* AT 61, *üduözítőm* AT 60, *üduözítőd* AT 64, *üduözítőie* AT 74—75, 99, *üduözítőnc* AT 62, 100, *üduözítettőie* AT 61; — nb. más esetekben a birtokos személyragozásban is, meg az igei ragozásban *-onk*, *önk* (esetleg *-enk*: *ölnenc* AT 97) az alak, sohasem *-enk*;

-vá, vé: *vö*. Ragozás, képzés;

vele: *vele* O. 17, 21, 22, 24, AT 28, 32, 38, 64, 82, 100; *velec* (= *velük*) AT 15, 25; — máskor: *velönc* AT 19, 86, *veletec* O. 16, *velec* O. 16, egyszer *velec* (= *velük*) AT 25; — a *vele* hosszú nyílt *é*-jére *vö*. MNy. V. 393: *vélem, véle, vélek*, NyK. 31 : 108: *véle*, MTsz. *vel-*, *vél-* szónál;

vetni: at törödelmesség . . . megöl cárhozat pocolra *vet* AT 14; — máskor mindég *vet-* mindkét műben. A szóban nyílt *e* van, a mely hosszú is lehetett (*vö*. Heltaiból *vet*, Jord. K-ból *vetveen*, *vetöt* NySz.-ban, *vet*, *vét* MTsz, Heltaiból Budenz idéz *vetni*: adókat *vét*, a'tanérről *vét* önnem MNy. V 390);

vezér: *vezer* AT 12, *vezerönc* AT 6; egyszer: *vezerönc* AT 12; — hosszú nyílt *é*-jére *vö*. MNy. V. 391, NyK 31 : 204;

vezérlés: *vezerlését* AT 19; *vö*. *vezér*;

zé = *z* betű: *zeuel* O. 10, *zet* O. 5; — *é*-jére *vö*. *té* és a »Ragozás«-t.

B) Ragozás, szóképzés.

1. *-nal, -nel*: *innel, onnel* (*vö*. Szavak és Szinnyei, Nyh³ 133);

2. *-nál, -nél*: *ezecnél, Istennél, kereszteneceél, öznejségénél, szentnél* (l. Szavak *-nél* szónál);

3. *-é, -á, -vá, -vé*: α) *belem, bele, ele (elebb)*; általánosan elfogadott nézet szerint hosszú zárt *é*-vel, *vö*. Nyk. 31 : 207;

β) *bűnössé* AT 8 (kétszer), *emberre* AT 28, 69, *eggűue* AT 94, *Istenecke* AT 56, *öröcke* (l. Szavak), *szeptössé* AT 51, *tökélletesé* AT 9; — mélyhangú példa *fiáá* tészen AT 14; — általánosan elfogadott nézet szerint hosszú zárt *é*-vel (Nyk. 31 : 207), *vö*. azonban Sylvesternél is *kűe* Nyr. 26 : 407;

γ) *addeg, eddeg*, nézetem szerint idevalók: *meg, esmet* (*vö*. Szavak); — az O.-ban állandóan *-ig*: *vö*. *addig, pedig* (l. Szavak közt), *esztendeig* (O. 23). — Általánosan elfogadott nézet szerint *e* rágban hosszú zárt *é* van, *vö*. Nyk. 31 : 207.

4. Itt jegyzem meg, hogy az *-ért*, *-int* ragok állandóan *-ért*-tel (vö. *azért* O. 1, 5, 6, 7, 9, 10, *dologért* O. 1, más példák: O. 2, 3, 11, 14, 17, 19, 20, 22 stb., *azért* AT 1, 3, 4, 6, 7, 8 stb.), *-ént*-tel (vö. *szerént* AT 5 stb.) vannak.

5. A szóvégi *-e* képző, képzőszerű jel vagy rag előtt: *ghedeletket* O. 24 (más szavakban *ē*: *igécből* AT 7, *igéc* AT 9, *ighécben* O. 4, 9, *ighéket* O. 5, 6, 6 stb., néha egyszerű *e*: *ighecben* O. 5) | *szüleidet* AT 45 (vö. Szavak) | *misét* AT 31, 105 (alanyes. *mise* AT 104), *tét* O. 5, *zet* O. 5 | *misébe* AT 43, 67, 71, 102 | *pin-czében* AT 107 | *misénec* AT 97, 104 | *szerentsenek* AT 90 | *szerentséért* AT 105 | *ighétskerül* O. 9 | *üdüözitenc* (vö. Szavak), *fengeie* (= zsengeje) AT 81, *miséieert* AT 49, *szerentséiecc* AT 20 | *šengebben* O. 6, 8 (vö. *elebb*). — Ezekre vö. MNy. V. 392—393.

6. Képzők: α) *-ál*, *-él*: *metelés*, *metéletlenség*, *metelkeznek* (l. Szavak közt);

β) *-é*: *czászáret* AT 45, *emberet* AT 29, *földé* AT 68 (két-szer), *Istenet* AT 29, *kerezteneke* AT 81, *Christuse* AT 27, *kie* AT 92, *pape* O. 10, *senkiet* AT 49 || *tiel*, *mienc*, *űue* (l. Szavak közt).

γ) Hibás jelzés *törődelmesség* (l. szavak), kevésbbé az: *mezi-telen*, *jövendő* (l. szavak).

δ) A többi képző közül *-ás*, *-és*, *-ság*, *-ség*, *-mány*, *-mény* magashangu alakjukban állandóan *é*-vel (esetleg *e*-vel). A *-nyi*-nek *-nyi*-, *-na* és *-né* (vö. *valamenñen* O. 10, *men'e* AT 8 stb.) az alakja.

7. Igeragozás:

α) Indic. praes.: több. 1. sz. egyszer *elenc* O. 6, máskor állandóan *-önc*, *-űnc* a rag (vö. üdvözítő).

β) Ind. perf.: *ehetzel* O. 25, *megertettel* AT 16, *megőriztel* O. 14, *kereztelkettel* AT 94, *kereztelkedtel* AT 103; nyílt hosszú ére vö. MNy. V. 392, TMNy. 896; — ellenben *tütétec*, *tüttétec* O. 25 (négyyszer), *kértéc* AT 89, *kerghettéc* O. 20, *megesmerhettéc* AT 5, *bę tóltóttéc* O. 10 *vüttéc* AT 43, *vötték* AT 42, *szerzettéc* AT 42, 43, 82 stb. — A tárgy. ragozás 3. személye *ē*-jére vö. NyK. 31 : 221.

γ) Ind. praet.: Tárgyas ragozás: *enyeztete* AT 28, *erössite* AT 100, *megesmere* O. 22, *jelenteki* AT 24, 30, *kére* O. 23 (két-szer), *tell'esite* AT 55 (kétszer), *téue* AT 104, *tűue* AT 55, meg

tőue AT 28, *visele* O. 19, *viue* AT 70; — egyszer el *veté* AT 82. — E példákra vö. Sylvesternél: el *ueszte*, *rekezte*, *tiue*, *vive* (=vevé), *tiuek* Nyr. 26 : 406, 408.

Ikes ragozás: egyes 3. szem.: *adatec* O. 19, AT 69, *alozec* AT 96, *bizec* O. 22, ki *esec* AT 4, *esec* 7, meg *feszittetec* O. 12, *fogontatec* O 12, AT 62 (egyszer: FOGONTATEC AT 62), *gótretec* AT 64, meg *kereztelkedec* AT 103, *kénzatec* O. 12, AT 64 (egyszer KINZATEC AT 64), *származec* A T103, *születec* O. 12, AT 4 (egyszer SZVLETEC AT 63), el *temettetec* O. 12, AT 64, 65, 67, 69, *vétkezec* AT 7. — Vö. Sylvester: *haraguvek* Nyr. 26 : 406 —

Az alanyi, illetve ikes ragozás egyéb példái: *valéc* O. 24 (négyyszer), 25 (háromszor), *acaréc* AT 2, *chezém* O. 24, 25, *enghede* O. 19, *engede* AT 55, *iüve* AT 59, *szenuede* AT 26, 64 stb., *emlekezénc* AT 6¹ *iüüetec* O. 24. — Ezekben az utóbbi esetekben zárt hosszú *é* van, vö. Nyh³ 110, TMNy. 626; adatok találhatóak Nyk. 31 : 207, 218, 219.

δ) Feltételes mód: Tárgyas ragozás: *jelentene* AT 22, *tenne* AT 100, *keresne* AT 31; vö. Sylvesternél: el *vennek*, *küüetnek* Nyr. 26 : 406 || Ikes igék: *bizne* AT 100, *esne* O. 7, *kereztelkednekis* AT 103 || — Ellenben: *kerdenéd* AT 5, *költénél* (sic!) AT 52, *költénénc* AT 39, *félhetnénc* AT 61, *itélnénc* AT 31, *esmernénc* AT 31, *tehetnénc* AT 48, *tennénc* AT 31. — Vö. MNy. V : 393: *beszекnél*, NyK. 31 : 208, 219, Nyr. 18 : 315. TMNy. 630. Nyh³ 111, 128, 129.

ε) Felszólító mód: *czelekeggél* AT 66, *essel* AT 13, *eskeggél*² AT 37, hoǵ meg esmerd bünös voltodat meg *fel'emlel'* AT 13, *ketelkeggél* AT 83, *ketelkeggél* 13, *kételkeggél* AT 87, egyszer *megemlekezze*l O. 11. — Vö. MNy V. 392—393, TMNy. 596, Nyh³ 122. — Ezzel szemben vö. *dítsérietec* O. 15, *higgétec* O. 22, AT 104, *keressétec* O. 20, *kérietec* O. 22, 23, *éltözétec* fel AT 7, *szeressétec* O. 16, 16, 17, 20, *tegétec* O. 16, 20, AT. 27, 104, *viselétec* O. 17, *vegétec* AT 104. || meg *esmeriéc* AT 29, meg *enhitséc* AT 19; — egyszer meg *büntessec* AT 4; — *botsátasséc* AT 50, *böuelkeggéc* AT 10, *czelekeggéc* AT 91, el *hatalmazzéc* AT 86,

¹ AT 4 : »de az hasonlatosságból az eredendő bűnnek miatta ki *esec* miis miniaian ű benne«. Talán ki *esénk* h. sajtóhiba.

² Az eredetiben így van; az akad. kiadásban: *eskeggél*.

hiuolcoggéc AT 69, *hirdetesséc* AT 85, *hizelkeggéc* AT 79, *esmer-tesséc* AT 85, *predicáltasséc* AT 85 (kétszer), *szenteltesséc* AT 85 [kétszer], O. 12, SZENTELTESSÉC AT 85, *szenteltesség* AT 85, *vralcoggéc* AT 85, 87 : — egyszer *vralcoggec* AT 70, *eléggégéc* AT 45, *esmertesséc* AT 85, *tizeltesséc* AT 26, alá *vettesséc* AT 45; — vö. NyK. 31 : 220

8. A birtokos személyragozásban az irodalmi *é* helyén Dévai műveiben is állandóan *é* van, pl. *beszédéhez* O. 1, *testében* O. 2, *lelkében* O. 2, *erejét* O. 3, *eszébe* O 6, *teremtőibe* O. 12, *elméiében* O. 16, *elmédből* O. 16, *udeiénn* O. 22 stb. részében AT 5, *képére* AT 4, *ideién* AT 8 stb. stb.

9. A *-ván*, *-vén* igenévben a magashanguaknál állandóan *-vén* : *hiuén* AT 34, 54, 95, 105, *esuén* AT 78. *kónörülüén* AT 57, *végezuén* AT 43, *véuén* AT 105, egyszer *hiuen* AT 110.

* * *

Munkácsi Bernát kimutatta (NyK. 25 : 173), hogy a magyar tőszótagbeli *é*-nek eredeti kétfélesége világosan visszatükröződik a legközelebbi rokonyelvekben is, melyek azt tanúsítják, hogy az *é* azon esetekben, melyekben történeti fejlődését tisztán láthatjuk, kezdettől fogva nyílt hang (ä) s hogy hasonlóképpen az *e* is zárt, sőt részben valószínűleg a mai foknál is zártabb (azaz *i*) volt mindenkor. A mit már most így nagyjában a rokonyelvek igazolnak, kérdés, mikép igazolják ezt jövevényszavaink. Latin jövevényszavainkról már volt szó.

Török eredetű jövevényszavaink közül a magyar nyelvtörténetben hosszú nyílt *é*-vel vannak a többi közt a következők: *szék* (l. Szavak), *szél* (ventus, vö. NyK. 31 : 107), *térd* (NyK. 31 : 108), ellenben zárt hosszú *é*-vel hangzottak és hangzanak *érni* (Nyr. 31 : 95), *kép* (: imago, NyK. 31 : 97), *késni* (NyK. 31 : 98). Ez a kétféle eredet¹ a magyarban kétségtelen, s mégis mit látunk? *Gombocz* Z. rendkívül gondos összeállításában (vö. Honfoglaláskori török jövevényszavaink Bpest 1908) azt olvassuk, hogy mind az *érni*, *késni*, *kép* szavak, mind pedig a *szék* és a *szél* török nyelvi megfelelőiben tör. ä, azaz nyílt *e* hang van. A *térd* szóban meg épen tör. *i*-ből valónak látszik a régi m. *é*.

¹ E török eredetű szavakban a vokális a magyarban nyúlt meg.

Hasonló magyarázatlan dolgot találunk német eredetű jövevényszavaink közt is. Ezek között is vannak, a melyek a magyarban *ê*-vel (vö. *êrez* NyK. 31 : 105, *pêlda* NyK. 31 : 107, *zêmes* MNy. V. 391, *zsêmbes* MNy. V. 390), és *é*-vel hangzottak (vö. *erszény* NyK. 31 : 102, *lêlah* NyK. 31 : 98, *szekrény* NyK. 31 : 103 stb.), s a melyek ma az irodalmi nyelvben *é*-vel vannak. Így van ez a német eredetű magy. *-ér* végű szavakkal is. Ezek egy része a régi magyarban *-êr*-rel, más része *-ér*-rel hangzott; *-ér*-rel hangzók: *czêgêr* (l. Szavak), *fûllyêrke* (MNy. V. 391), *hóhêr* (MNy. V. 391, NyK. 31 : 203), *prengêr*, *pelengêr* (l. Szavak) stb.; *-ér*-rel hangzók: *gallér* (NyK. 31 : 102, vö. *Kluge* EtWb⁶, idegen szó), *pánczél*, eredetibb **pánczér* (NyK. 31 : 103, vö. *Kluge* EtWb⁶, idegen szó), *tányér* (NyK. 31 : 104 aligha német közvetítés, vö. *Kluge* EtWb⁶ teller) stb. Ez *-ér*-végű szavakról az volt a régi nézet, hogy »e szótag mennyiségében a német szótag (a képző ófn. *-âri*, kfn. *ære*) eredeti mennyisége van megőrizve Csakhogy a képző vocalisa eredetileg rövid volt csak az ó-felnémet korszak folyamán kezd e . . . vocalis meg nyúlni De azért az ófn. *-ari*, kfn. *-ere* képző vocalisa még a mellékhangsúly hatása alatt sem nyúlik meg következetesen, csak annyit mondhatunk, hogy rövid tőszótag után sokkal ritkább a képző hosszú vocalisa, mint más esetekben« (vö. Akadémiai Értesítő 1896 VII. 580—592: *Petz* Gedeon: A hangsúly a germán nyelvekben). *Petz* Gedeon, a kitől e szavakat idéztük, azt tartja, hogy a hosszú vokálisnál »nem szólhatunk minden esetben és feltétlenül a német nyelvbéli hosszú hangzó megőrzéséről, hanem alkalmasint itt is a mellékhangsúly nyújtó hatásával van dolgunk«. E magyarázat elfogadható, azonban ki kell emelnünk, hogy *Petz* a magyar vocalis minőségéről nem szól. Nem említi, hogy a magyarban nyílt *ê*- van *czêgêr*, *fillêr*, *hóhêr*, *pelengêr*, szavakban, ellenben zárt *é* a *gallér*, *pánczél*, *tányér* szavakban. A kfn.-ben a *goller*, *vierer*, *zeiger*, *pranger* zárt és rövid *e*-vel hangzik (vö. Akad. Ért. VII. 590), ezzel pedig a magyar nyelvtörténet adatai nem egyeznek.

Áttérek már most a szláv jövevényszavakra. Szláv jövevényszavaink közül zárt hosszú *é*-vel vannak a többi közt a következők *beszéd* (NyK. 31 : 101; *besêda*), *derék* (NyK. 31 : 101, 204, 209 *drêkz*), *ebéd* (NyK. 31 : 101: *obêdz*), *lepény* (NyK.

31 : 103), *méh* (uter, vulva, NyK. 31 : 98, O. 13: *měchz*), *né-ki*, -mely (O. 2. 9, 6: szláv *ně-*, vö. *někzto*), *néma* (NyK. 31 : 99: *něms*), *német* (vö. Münch. K.; szláv *němco*), *széna* (NyK. 31 : 100: *sěno*), *szövetnek* (NyK. 31 : 104: *světníko*), stb.; sok olyan szláv eredetű szavunk van, a mely a szláv *ě* helyén a magyarban zárt hosszú *é*-t tüntet fel, a mely azután a magyar nyelv hangtörvényei szerint sok esetben *i*-vé, *i*-vé lett (vö. magy. *kén* ~ *kín*, *kéván* ~ *kíván* stb., szláv jövevények közt *püls*, *ritka*, *zsülip* stb. vö. Mikl. Slav. El. 9, 10. l.). — Vannak azonban esetek, de ezek sokkal csekélyebb számban vannak, hogy a szláv *ě*-ből a magyarban *e* (esetleg rövid nyílt *e*) lett (vö. Mikl. Slav. El. 10). Ilyen példák többek közt: *czél* (l. szavak), *péñz* (NyK. 31 : 107: *pěñezv*), *veréb* NyK. 31 : 204, alapalak **vorb-*; valószínű **verb-*: **vrěb*-is), *véka* (NyK. 31 : 108, vö. t. *viecha*), *pecsét* (NyK. 31 : 204, MNy. V. 391: e szóban csak szláv szempontból van eredeti *ě*, a mely már a szláv alapnyelvben *ia*-vá lett, tehát a m. *ě* tulajdonkép *-a*-ból való (*pečati*) hangzóilleszkedéssel.¹ Hasonló esetek: *keresztjén* (: krestjan), *vitéz* (*vitezv* NyK. 31 : 204, MNy. V. 391, de *péntek* NyK. 31 : 99: *pětsko*), s talán a *cseléd* szó is (*čeljadv*).

A felhozott példákból annyi világos, hogy a szláv *ě*-nek a magyar szavak többségében hosszú zárt *é* felel meg. Igen ám, de az összsláv *ě* hosszú nyílt *ē* volt, s az maradt meg a szláv nyelvek szétválása után is. Ma is több szláv nyelvben az *ē* helyén nyílt *e*-féle hangok vannak. Az óbolgár nyelvemlékek *ě*-je kétségtelenül nyílt *ē*, a mai bolgár irodalmi nyelvben is nyílt *e* ejtés van (vö. *Weigand*, Gramm. der bulg. Spr., más nyelvjárási megfelelésekről vö. *Vondrák*, Vergl. Gram. I. 66 stb.); a szlovénben s részben a kaj-horvátban azonban (vö. Arch. XXIX. 307) az összsláv *ě*-nek ma általában zárt *e*, *eⁱ* stb. megfelelői vannak. A szlovén *é*-k *e* zártsága, valamint a magyar nyelv szláv jövevény-szavainak *é*-je (> ó-bolg. *ě*-ből) volt az oka annak, hogy *Miklosich* az ó-bolg. *ě* hangot *é*-nek olvasta (vö. *Miklosich* Vergl. Gr. I. 47).

Minthogy a szlovén *é*-k zártságát újabb fejleménynek tartják s azt állítják, hogy egykor a szlovénben is (mikor? X. száz.?) nyílt hosszú *ē*-k voltak *e* hangok, s a bolgárban is nyílt *e*-k

¹ *Bécs* (MNy. V. 390), *szemét* (MNy. V. 390): *szemeb*; ez utóbbiban a nyúlás analógia útján a magyarban történt meg.

vannak, kérdem, hogyan lehet ezt a látszólagos ellenmondást megmagyarázni. E lap hasábjain mind az itt felvetett kérdésre nem akarok megfelelni; céloom csak az volt, hogy kimutassam, hogy *Dévai* műveiben az *e* az esetek legnagyobb részében a nyílt hosszú *ê* hang jele.

A *e* betűtípus vizsgálatából azonban azt is tanultuk, hogy a jegyet a magyar erasmisták hozták be a magyar irodalomba, nyomtatványokba. A külföldi erasmisták e jegyet a lat. *ae* jelzésére használták; ez a használat szorosan összefügg az erasmistáknak azzal a törekvésével, hogy ők a latin nyelvi kiejtést javították. Magát az *e* jegyet X—XII. századi emlékekből vették.

* * *

Áttérünk már most az »Orthographia Vngarica« egyéb sajátosságainak méltatására.

Az »Orthographia Vngarica«, mint már *Révész* s utána valamennyi kutató megjegyezte, célja nem az volt, hogy az embereket a magyar szavak helyes írására, hanem az, hogy a szentírás megértése szempontjából a magyar írásra és olvasásra tanítsa. Szóval afféle abéczés könyv ez, kiegészítve néhány legszükségesebb hittani tudnivalóval. Kétségtelen azonban az is, hogy a magyar helyesírás története szempontjából az Orth. Vng. az első emlék, a mely a magyar helyesírás néhány szabályát pontokba foglalja. E pontokba foglalás alkalmával igen szépen kitűnik, hogy *Dévai* milyen jól ismerte a korabeli, XV. XVI. századi magyar kéziratokat. Így pl. mikor a *cs* jegynek L formájáról szól,¹ vagy a mikor az *è* jegyről beszél. Az Orth. Vng. tehát a helyesírás szabályainak első emléke, s mi ép azt akarjuk megállapítani, hogy a magyar helyesírás történetében mi ez emlékek az értéke.²

A magyar helyesírást kettős szempontból kell tárgyalnunk. Az egyik paleografiai, illetve grafikai, a másik jelöléstörté-

¹ Vö. Tüz. Magy. Nyelvt. 203; így ír a Bécsi-, Münchener-, Guary-Peer-, Vitkovics-, Nádor-, Székelyudvarhelyi -cod., I. *Zolnai* Nyelvm.

² A magyar helyesírás történetét csak úgy lehet jól megírni, ha mi a nyelvtanírókon kívül külön foglalkozunk minden egyes régi emlék, régi író helyesírásával (fontosak *Károlyi* Gáspár, *Molnár* Albert, *Veresmarti*, *Pázmány* Péter stb.); a helyesírás szabályainak emlékeire a nyelvtanokon kívül a következők veendőek figyelembe: *Pesthy* Gabriel jegyzete az *a*-ról Nomencl., *Molnár* Albert 1604. évi szótára magy. lat. részének előszava, *Galeotto* M. jegy-

neti. A paleografiai-grafikai szempont fontosságára idézem *Krumbacher* K. szavait, a ki azt mondja, hogy »man wird einmal den Versuch wagen dürfen, allein an der äusseren Form und den dekorativen Beigaben der . . . Schriften, wie auch an der Beschaffenheit der Schreib- und Beschreibstoffe, das Auf- und Niedersteigen und die Eigenarten der geistigen Bildung und der künstlerischen Strömungen der Zeiten und Völker darzulegen«. (Beilage zur Allg. Zeit. 1907. N^o 221, S. 383). Ebből is következtethető, hogy a betűk alakjának is van története s a paleográfia tudománya meg is különböztet különböző betűtípusokat. E betűtípusok ismerete ránk azért fontos, mert meg kell határozunk, hogy a magyarság legrégebb latin betűs írása paleographiailag mely nép latin betűs írásával egyezik meg, mert ily egyezés alapján kétségtelen, hogy az egyező betűkkel bíró nép volt az írástanító, kereszténységre térítő.

A másik szempont jelöléstörténeti. Nekünk azt kell vizsgálnunk, hogy a magyar hangokat különböző helyzetükben különböző korokban hogyan jelölték. E második szempont szerint vett tárgyalásban aztán különböző hatásokról tudunk beszámolni, s ezzel nagy szolgálatot teszünk a magyar történeti hangtannak.

Magyar szavakat latin betűkkel először a XI. században jegyezték le; magyar tulajdonneveket pedig görög betűkkel már a X.-ben. A görög betűkkel feljegyzett magyar tulajdonneveket helyesen akkor olvassuk, ha a X. századi görög nyelvi kiejtést vesszük alapul,¹ míg ellenben a latin betűkkel feljegyzett magyar szavak hangértéke megállapításánál ismernünk kell az egyházi latin nyelvnek X., XI. századi kiejtését, mely kiejtés szabályaiban az írott betűnek, a hagyományon alapuló népies kiejtésnek és a különböző korokbeli írók által reformált szabályoknak a vegyü-

zete, *Verancsics* Ant. 1595-ben megjelent szótára előszava, *Tóthfalusi Kis* Miklós, *Tsétsi* J. *Páriz* szótárához mellékelt helyesírási szabályai, *Révai* helyesírási szabályai, a M. T. Akadémia szabályai, a vall. és közokt. min. helyesírási szabályai. A helyesírás történetére vö. Sokféle V. 196, VI. 120, VII. 108, VIII. 20, 39, 64, 65, *Révai* M.: A régi magyar írásmódról (Fol. Hung. 614, M. N. Múz. kéziratár), *Zolnai* Nyelvemlék., *Simonyi—Balassa*: Tüz. M. Nyelvtan 190—210, *Simonyi*: Die ung. Sprache 227—236, *Tihanyi* Gál: Helyesírásunk küzdelmei (Komáromi benzés gim. ért, 1905—906), *Dézsi* L. Magyar író és könyvnyomtató a XVI. században Bpest, 1899. 162, 163. l.

¹ Hasonló eset a góthban, vö. *Streitberg*, *Gotisches Elementarbuch* 49. l.

két kell keresnünk. Kétségtelen dolognak tartom ugyanis, hogy a román nyelvek differenciálódása után többször próbálták a latin kiejtést megjavítani, »klasszikus«-abbá tenni. Valószínű pl., hogy Nagy Károly udvarában nem csak a latin szavak helyesírását tették classikusabbá (vö. Zeitschrift f. deut. Philologie XXXII: 145—173. lap: Das Keronische Glossar stb.), hanem a szavak kiejtését is.

A honfoglalók a Dunán túl lakó szlovéneknél szintén vegyült latin kiejtést és latin betűs írást találtak, melyben olasz hatáson kívül voltak felnémet hatásnyomok is (vö. erre *Melich J.* Szláv jövevényszavaink I. 2. részét). A latin betűs írásban a többek közt a szlovénben (és a csehben) az *sz* és a *z* hangot *z*-vel, az *s*-et és a *zs* hangot *s*-sel jelölték. Ez a helyesírás van a legrégebb szlovén-cseh, valamint a magyar emlékekben is. Régen kimutatták, hogy ez az írás a szlovénben (és a csehben) német, még pedig bajor hatás. Míg azonban én azt tartom, hogy a lat. *s*-nek *š* hangra való lefoglalásában északolasz hatást kell látnunk a szlovénben (csehben és a magyarban), addig az újabb kutatók azt tanítják, hogy az ó-felnémet korszakban a bajor nyelvben a germ. *s*-nek *š*-féle hangzása volt, míg a bajor *-z*- (germ. *t*-ből) *sz*-nek hangzott (vö. *Schatz J.*: Altbairische Grammatik. Göttingen 1907 81—84. l.). Ezek szerint tehát a szlovén (és a cseh) *z* (= *sz*, *z* hang) és *s* (= *s* és *zs*) olasz hatás nélkül a bajorból is megmagyarázható. Nem foglalkozom bővebben e jelenséggel, tény, hogy az ófn. *sk* a szlovénben *šk*-vá lett (vö. *škaf*: schaft, *škârje* = schere, ófn. *scari*, *škòf* = bischof, ófn. *biscof* stb.), a mi tehát legalább elfogadhatóvá teszi magyarázatukat. Egész kétségtelen azonban az *s* és *sz*, *zs* és *z* hangok jelölése alapján, hogy helyesírásunk kiindulásában szlovén eredetű.

Vannak francia¹ és cseh hatások is helyesírásunkban s minthogy az Orthogr. Vng. megértéséhez a cseh hatás ismerete szükséges, bővebben kell szólnunk a cseh hatásról.

Határozottan ki lehet mutatni, hogy a *Husz*-féle cseh helyesírási reform hatott a magyar helyesíráásra.² *Husz* János helyesírási reformja a következő elveken nyugodott: *a*) Az összes kettős

¹ Ilyen a *cs* = *ch*, *s* jele, továbbá az *ny*: *nh* jegye.

² Ezek a cseh helyesírási szabályok ki vannak adva a *Miklosich-Fiedler*-féle »Slavische Bibliothek« Wien 1858 II. kötete 173—197. lapján, czime: »Mistra Jana Husa Ortografie česká«, kiadta A. V. Šembera.

jegyű betűknek a kiküszöbölése, *ch*-t kivéve. *b*) A kettős jegyű betűk helyett egyszerű betűk alkalmazása diakritikus jegyekkel. *c*) A rövid és a hosszú magánhangzóknek megkülönböztetése, a hosszúságot a betű fölé tett vonás jelzi. *d*) Szigorú betartása az etymologikus *y*- és *i*-nek. (Ez a pont csak a szláv nyelvekre fontos; *Husz* t. i. a cseh *i*-nél megakartta különböztetni az *y*-ből és az *i*-ből eredt *i*-t). *Husz* betűsora ez volt: *a, á, b, c, ć* (= *cs*), *d, d̄* (= *gy*), *e, é, f, g* (= *j*), *h, i, í, y, ý, k, l, l̄* (= lengy. *l*), *m, n, ñ* (= *ny*), *o, ó, p, r, ř* (= mai cs. *ř*), *s, ś* (szó elején és szó közepén; szó végén *s*; értéke *sz*), *ś, ś̄* (= *š*), *t, t̄* (= *ty*), *v* és *u* (= *v* és *u*; az elsőt szó elején, a másodikat szó közepén és végén kell írni), *ú, x, ȝ, ȝ̄* (= *zs*), *ch* (= *ch*).¹ Ez a *Husz*-féle helyesírás hivatva volt kiszorítani a régebbi cseh helyesírási szabályokat, a melyenek voltak, hogy a *č*-t *cz*-vel, az *š*-et *s*-, *ss*-sel írták, hogy a palatális mássalhangzókat *y* segítségével *s* a vokálisok hosszúságát kettőzteséssel jelölték.

A magyar helyesírás történetében mind a régebbi, mind pedig a *Husz*-féle cseh hatás kimutatható. A magy. *cs* értékű *cz* jegy pl. határozottan cseh eredetű (vö. *Simonyi*, *Die Ung. Spr.* 229), a magyar *ny*-nek, *ty*-nek, *gy*-nek *ñ*-nel, *č*-vel, *ğ*-vel való jelölése elvileg *Husz*ra vezetendő vissza. Minthogy pedig graphikai szempontból a betűk fölé alkalmazott pontot a vonás váltotta fel, tehát *ny*-nek *ñ*-je helyett *ñ* lett (hasonlóan *ty*, *ly*, *gy*); a palatáliszlást kifejező 'vonáska is végelemzésben *Husz*ra vezetendő vissza.

Az Orth. Vng.-ban már most vannak olyan cseh hatások, a melyek más egykorú vagy közel egykorú emlékeinkben is megvannak, ilyenek:

a) Szó elején *v*-t, szó belsejében és végén *u*-t ír *u* vagy *v* hangértékben, pl. *vta, vram, fogua, iüüétec, oluass, auuag'* stb.

b) A palatális mássalhangzókat a betűfelé tett vonással jelzi, tehát *ñ*-et (= *ny*), *ğ*-ét (= *gy*), *č*-ét (= *ty*), *l̄*-et (= *ly*) ír.

c) A vokálisok hosszúságát vonással jelzi a következő hangoknál: *á* = *á* (e mellett *a, à, â* is), *é* = *é* (e mellett *e, è, ê* is, ez utóbbiról l. feljebb). A többi hosszú magánhangzónál ez az eljárása: Az *ó*-t *o*-val és *ô*-val jelzi (vö. *iôt* 20. l., *valôcnak* is

¹ Vö. *Katužniacki Em.*: Historische Uebersicht der Graphik und der Orthographie der Polen; bécsi Sitzungsber. 99: 947—986.

25. l., *irhatnóc* 5, *mondhatnóc* 2. l.), az *ú*-t általában *u*-val, *v*-vel jelzi, bizonyos ragokban és képzőkben *û*-val (lásd lejjebb), tudomása van azonban arról is, hogy némelyek a hosszú *ú*-t *û*-val írják. Az *í*-t *i*-vel jelzi, tudomása van azonban arról, hogy mások *î*-vel is írják. Itt jegyzem meg, hogy az *i* jegy *Dévainál* *j* hangot is jelent. *Dévai* ugyanis a *j* hangot állandóan *i*-vel írja (*iól iam-bor* stb.), kivéve azt az esetet, a mikor a *j* az előtte való vokálissal diphthongust alkot, ilyenkor *y*-t ír; pl. *vay*, *hiy* (és *hiya*), *rayta*, *vy* (= új), *Jaj*, *tulaydon* stb. A *j* jegy csakis *i* hang utáni helyzetben fordul elő: *mijs* (= mi is), *tijs* (= ti is), *hijába* stb. — Az *ö* és *ő* állandóan *o* (egyszer *ev*, egyszer meg *ew*), az *ü* *ű* állandóan *u*, *û*, *ú*, *ű*. Az *ö*-nél és az *ü*-nél tehát a hosszúság jelöletlen.

A magánhangzóknak vonással (*á*, *é* stb.) vagy ékecskével (*â*, *î* stb.) való hosszúságjelölése itt-ott előfordul az ó-felnémet korszak bajor emlékeiben is (vö. *Schatz* I. Altbayer. Gramm. Göttingen 1907 »Die Vokallänge wird *manchmal* bezeichnet«), de általános itt se volt. E jelöletlenség okát én mint fentebb említettem, a latin nyelv egyházi kiejtésében keresem.

Van azonban olyan cseh hatás alatt keletkezett jelzés az Orth. Vng-ban, a mely más emlékünkből nincs meg. Ez a hatás az *abc* felsorolásában van. *Dévai* az ábéczében (l. 2. l.) azt mondja, hogy a magyarban a betűk így következnek egymás után: »*a m p r ř ť s . . .*« azaz *Dévai* azt mondja, hogy a magyar ábéczében van *r* és *ř* jegy *s* hogy az *s*-nek *s* és *ss* a jele, később azonban nem szól e betűkről. (vö. 8. l.) A ki ismeri a cseh nyelvet, tudja, hogy a csehben van *r* és *ř* (= *rž*, *řj*-ből) hang, s tudja azt is, hogy a csehben a *š*-et *ss*-sel is írták (vö. I. *Gebauer*: *Príspevky k historii českého pravopisu a výslovnosti staročeské*, V Praze 1871, 261—263. l.). A *Dévai* által közölt betűsorban vannak tehát cseh betűk is, ilyen kétségtelen cseh az *ř*-en kívül az *ř* (= *š*) is. Az *ř*-nél azt kell megjegyeznünk, hogy a lengyel *rz* jelölésére cseh hatás alatt a lengyelben is megvolt a *ř* jegy. Azt is mondhatná tehát valaki, hogy *Dévai* krakkai nyomtatványaiába lengyel hatás alatt is kerülhetett az *ř*. Ez azonban azért valószínűtlen, mert a krakkai első lengyel nyomtatványok, különösen a *Vietor* által kiadottak a lengyel *rz*-et *rz*-vel jelölik (vö. *Katuzniacki* id. m. 960, 973. l.). A *ř* és *ř* tehát *Dévainak* művébe cseh hatás alatt csúszott be.

Lehet, hogy cseh, de lehet német hatás is az *ü*-nak *ü*-val való jelzése. Az Orth. Vng. ugyanis ezt írja:

a) *béw irgalmü* 18. l.

b) *váltóságül* 10. l. de *mag'arül* 2. l. a magashangú alak így van: *seghétségül* 22. l., *üduösségül* 10. l., *öröckül* 16. l.;

c) *-tül*: *vrtül* 4. l., *wm magtül* 2 (= önmagától), *másietül* 3. l., *Mariátül* 12. l., *gonosztül* 13, *gonosztül* 14. l., *eggmástül* 24, *magatül* 18. l.; egyszer *gonosztol* 14. l. egyszer *paptül* 4. l. — A magashangú alakban állandóan — *tül*, *tül*.

d) *-rül*: *vocalisocrül*, *rülam* 1. l. *acarattaiarül* 1. l. de: *vocalisrol* 10. l. *consonansról* 9. 10. l., magashangú alakban *-rül*, *-rül*, *-revl*. — Itt jegyzem meg, hogy a *-ból*, *-ből* állandóan *-bol*, *-ból*-nek van írva pl. (*halottaiból*, *írásból* 16, *irgalmasságából* 18, *szüuedből* 16, *erődből* 16 stb.).

e) Önálló szavakban: *hün* az *lü* 9. l.

Az a kérdés már most, mit jelent az *ü* jegy s minő eredetű.

Balassa József abból, hogy az Orth. Vng. az *ü*-t a diftongusok közé sorolja, továbbá analogiák alapján etimologiai úton azt következteti (vö. Nyr. XIII. 1—3), hogy *Dévai* az *ü*-val *ou* diftongust akart jelölni. Az a nézetem, hogy *Dévait* *Balassa* félreértette. *Dévai* diftonguson két magánhangzós betű összeírását érti, nála a diftongus szó nem hangot jelent, hanem egyszerűen betütípust. Ő szerinte az *é* diftongus, mert az *e* felé egy *i* van írva, de azért az *ó* *é*-je mai értelemben véve nem jelöl *é* hangot. Ugyanez az eset van az *ü* jeggyel is, a mely hosszú *ü*-t jelent. *Dévainál* tehát *-tül*, *-rül* (de *-ból*), *-ü*, *-ül*-nak olvasandók a *-tül*, *-rül*, *-ü*, *-ül* ragok és képző.

Az *ü* jegy *ü* értékben megvan a cseh helyesírásban, s közönséges volt a németben, a honnan a csehbe került.

A csehben ugyanis a hosszú *ó*-ból *ü* (= olvasd *ü*) lett. Ez az írás a XV. századtól fogva kimutatható (vö. *Gebauer* fentebb idézett műve 246. l. és *Gebauer* I.: Hist. ml. j. česk. I. 231. 251). A csehbe a jegy a németből került. A germán *ó*-ból ugyanis az *ó*-feln.-ben és a közép-felnémetben *uo* lett, ebből pedig *ü*, a mai németben *ü*, a *gut* szó a kfn.-ben *guot* stb. Az ilyen *uo* -ból való *ü*-t a németben sokáig *ü*-val írták (vö. *Schatz* I. Altbair. Gram. 19. l., germ. *ü*-óf. *ü* *ü* jegyére vö. 20. l.)

Dévai az *û*-t *ú* értékben vagy a cseh, vagy a mi valószínűbb, a német helyesírásból vette. A németet azért tartom valószínűbbnek, mert a csehben a XV. század végén és a XVI.-ban a Kralici biblia megjelenéséig szórványos az *û* jegy, ellenben a németeknél közönséges.

Mindezek alapján *Dévai* *û*-ja hosszú *ú* (tehát »*hûn* az *lû*« = *hún* az *lú*) s nem diftongus.

Lengyel helyesírási hatást *Dévainál* nem tudok kimutatni; talán a fentebb említett *ř*, továbbá a *cs* értékben használt *cž* lehetne lengyel jegy, mert a *cž* *Vietor* nyomdája lengyel nyelvű termékeiben előfordul *cs* értékben (l. Kałużniacki értekezését).

Az Orth. Vng. nem volt valami nagy befolyással XVI. századi helyesírásunkra, de első helyesírási szabályokat magában foglaló emlékünks s mint ilyen megérdemli, hogy hasonmásban kiadjuk.

Jegyzetek a hasonmáshoz.

3. lap: 14. sor: Az eredetiben homályosan *acaratt'áiarûl* olvasható; az *û*-t a hasonmás nem adta vissza. Egyébiránt hibás alak *acaratt'árûl* helyett. — 22—23. sor: *imerreis* = im erre is.
4. lap: Az abécé-sorban több nem magyar betű szerepel, ilyen *ř*, *ff*. -- Az *y* és az *ij* is tulajdonkép egy, t. i. *ÿ*.
5. lap: Az *é*, *ô*, *û*, *ú*, *ü* hangokat azért mondja diphthongusoknak, mert két betűvel vannak írva, tehát *é* = *e+i*, *ô* = *o+e*, *û* = *u+e*, *ú* = *u+i*, *ü* = *u+o*. Hogy a szerző a diphthongus szót a látható alakra s nem a hallható hangra érti, kitűnik az *i* és *u*-ról mondottakból (10—14. sor) és a 6. lapon közlöttekéből.
5. lap: 4—9. sor: A consonansokat tehát így olvassa: *b* = *be*, *c* = *cze*, *d* = *de*, ragozva *bê*-t, *czê*-t, *dê*-t stb. v. ö. *tê*-t, *zê*-t a szójegyzékben. Ez olvasási adat paedagogiatörténeti értékkel bír.
6. lap: 19. sor: A facsimile nem adja vissza *hûen* az *û*-t; *hûn*, *lû*, *vrtûl*, *paptûl*; — 23. sor: *n'ehwen* van az eredetiben.
7. lap: 22—23. sor: *gác*z *vác*z *rác*z = Gács, Vác, rác; nem egyforma példák.
8. lap: 7. sor: A *cs*-nek L jegyéről lásd részletesen az értekezésben; — 11. sor: *g'ác*z helyesen *gác*z = Gács; — 18. sor: *brüuc*, az eredetiben világosan kivehető *irüuc*.
8. lap: 23— 9. lap 13. sor: A lat. *ge*, *gi* ez ejtéséről Révaiig majd minden nyelvtanunk megemlékezik (v. ö. M. Nyelv 1908. évf.). Az ejtésről részletesen van szó »Szláv jövevényszavaink« cz. művem 2. részében. Hogy az egyházban a latint hogyan olvasták, arra az idézett könyvben mondottakon kívül felhozom Rotterdami *Erasmust* is, a ki »De recta latini graecique sermonis pronuntiatione . . . dialogus« (Basileae 1528) című művében a többi közt ezt mondja: »Alij quoties sequitur vocalis

- in eadem syllaba, pro *i*, ¹⁾ propemodum sonant *g*, vt *gecit* pro *iecit*, *egicio* pro *eijcio*. Quanquam enim iota transit apud Latinos in consonantem, si praecedat in eadem syllaba vocalem, tamen sonus debet esse medius inter vocalem et consonantem. Sunt qui simili loco pro *i*, sonant fere, *z*, vt pro *ianua*, *Zanua*, pro *Iesus*, *Zesus*, pro *iecur*, *Zecur*. (30. lap.)
9. lap: 15. sor: *kű* után az eredetiben kis fa-szálka van a papirosban, s ezt adta vissza (zárójelnek a fotográfia.
10. lap: 14—15. sor. A β jegyről Sylvester is említést tesz (v. ö. Sylvester, Grammatica 3b, 8a, b, továbbá Tüz. Magy. Nyelvtan 190—210); *zs* hang az értéke.
11. lap: 4. sor: Az eredetiben *mind* van.
11. lap: 7—9. sor: Az *e*-t lehet tehát *e*-vel is, az *ű*-t *u*-val és *o*-val is írni.
11. lap: 21. sor — 12. lap: Erről lásd részletesen az értekezést; »az barát az pap ez mester ez Deác és az többi« hibásan vannak írva, helyesen így kellene: ab barát ap pap em mester ed Deác és at többi«.
12. lap: 14. sor: *egg*; az eredetiben *egg'* van; — 15. sor: az eredetiben *ac ki* van; — 19. sor: az eredetiben *űent* van; — 22. sor: az eredetiben *azért* van.
13. lap: 6. sor: *neuűt* van az eredetiben; — 17. sor: *számárát* van az eredetiben;
14. lap: 7. sor: *polocra* az eredetiben is, *poklocra* helyett; — 17. sor: az eredetiben SZA'IA A'LTAL.
15. lap: 8. sor: Az eredetiben 'ANG'ALI; — 14. sor: Az eredetiben: KEREZT'ÆN.
18. lap: 3. sor: Az eredetiben: EG'NE'HA'N; — 10. sor: eredetiben: *fommáia*.
19. lap: 13. sor: Az eredetiben az *m* felett (*nem* szóban) nincs semmi jegy; — 19. sor: *ű* után az eredetiben nincs pont.
21. lap: 3. sor: *mindenikűncnec*-ben mindkét *i*-n pont van; — 25. sor: az eredetiben *meg* előtt nincs pont.
22. lap: 4. sor: *botsatt'a*-ban a *t* az eredetiben se vehető ki tisztán; — 7. sor: az eredetiben *kell'en viselni*; — 13. sor: *minden*-ben az *i* tisztán kivehető; — 17. sor: *előttetec* az eredetiben tisztán kivehető.
23. lap: 14. sor: *titeket*-ben az *i* tisztán kivehető, *mint*-ben nem; — 18. sor: eredeti: *alitt'a*.
24. lap: 9. sor: *űtet* után nincs pont; — 13. sor: az eredetiben *vtaidban* áll, de vakarás van az *id* helyén s innen a facsimile *vtalaban* helytelen alakja; — 16. sor: eredetiben *űűuetecből*; — 24. sor: *nekűll* van az eredetiben.
25. lap: 4. sor: *kell e*-je felett az eredetiben nincs pont; — 13. sor: az eredetiben *g'arlo*; — 19. sor: az eredetiben ITEL₂ olvasható.
26. lap: 2. sor: *ű* *í* nyilván sajtóhiba az eredetiben *űl* helyett; — 6. sor: *állatt'a* van az eredetiben; — 18. sor: az eredetiben *igazac*; — 23. sor: az eredetiben *auuag'*; — 25. sor: az eredetiben *hozzád*.
27. lap: 14. sor: Az eredetiben *azokis* áll; — 18. sor: az eredetiben *űolgálltonc*.

¹⁾ A cursivval szedett szavakat én emeltem ki.

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM SZÉCHÉNYI ORSZ.
KÖNYVTÁRÁBAN LEVŐ ALDINÁK LEÍRÓ JEGYZÉKE.

DR. GULYÁS PÁLTÓL.

(Hatodik, befejező közlemény, 2 hasonmással.)

1569.

64. Julii Cesaris Commentariorvm De bello Gallico stb. evm scholiis Errici Glareani. Venetiis, 1569.

1^a l. C. IVLII CAESARIS || COMMENTARIORVM || *De bello* [összefoglaló jel] *Gallico libri VIII.* || *Ciuili Pompeiano, lib. III.* || *Alexandrino, lib. I.* || *Africano, lib. I.* || *Hispanienfi lib. I.* || *Galliae, Hispaniae, locorum'q; insignium pictura.* || *Nomina tum uetera, tum recentia, explanata.* || *Var. lect. ex uetustifs. codice manuscrip. libellus.* || CVM SCHOLIIS ERRICI GLAREANI. || [Nyomtatójegy.] EX BIBLIOTHECA ALDINA. || VENETHIS, M. D. LXIX. || 1^b l. üres. 2^a (*aij* jelzésű) l. STEPHANO CAROLO || HIERONYMVS TVRRI- || SANVS S. D. || (Q)VI Romanorum hominum monu || mentis stb. 3^b és 4^a l. Gallia térképe 4^b és 5^a l. Hispania térképe. 5^b l. Nomina locorum, urbium, populorum Galliae, quę his in || commentarijs habentur, quo nomine & olim latine: & || nunc dicuntur Gallice per ordinem litterarum. || 6^b l. 16. sor: Nomina quarundam urbium, & lo- || corum Hispaniae. 7^b l. fametszet: Auaricum (hid) 8. l. ennek latin szövegű magyarázata. 9^a l. fametszet: Auaricum (falai és tornyai) ábrázolása. 9^b l. ennek leírása; 10^a l. Alexia képe (fametszet), 10^b l. ennek leírása; 11^a l. Vxelodunum képe, 11^b l. ennek magyarázata; 12^a l. Mafsilia képe, 12^b l. ennek leírása; mind e leírások Joannes Iucundus Veronensis de Bello civili cz. művéből meritvék. 13^a (A jelzésű és 1. számú) l. C. IVL. CAE- || SARIS DE BELLO || GALLICO COM- || MENTARIVS I. || [Stilizált levéldisz.] || [G]ALLIA *est omnis diuisa in par-* || *teis stb.* 135^a (*Qij* jelzésű és 123. számú) l. C. IVLII CAESARIS || DE

BELLO CIVILI || COMMENTARIVS I. || [L]ITERIS à *Fabio C Caefaris* || stb. 211^a (199. számú) l. 5. sor: A. HIRTII, AVT OPPII || DE BELLO ALEXANDRI || NO COMMENTARIVS III. || [B]ELLO³ *Alexandrino conftrato*, || stb. 236^a (224. számú) l. A. HIRTII, AVT OPPII || DE BELLO AFRICO || COMMENTARIVS V. || [C]AESAR *itineribus iustis con-* || *fectis*, stb. 268^a (254. számú) l. 9. sor: A. HIRTII, AVT OPPII || COMMENTARIORVM || DE BELLO HISPANIEN. || LIBER VI. || [P]HARNACE *superato, Africa* || stb. 280^a (*LLij* jelzésű és 268. számú) l. INDEX POPVLORUM || MAXIME, AC LOCO || RVM, QVI IN C. IVLII || *Caefaris Cōmentariis habentur*, || Raymundo Marliano auctore. || [C]AESAR *in commentarijs Gal* || *liam* stb. 312^b l. üres. 313^a l. IN C. IVLII CAESARIS || CLARISS. ROM. IMPERATO- || ris *Commentarios de bello Gallico*, || ac *Ciuli, Henrici Glareani*, || *Poetae laureati*, || ANNOTATIONES. || [Nyomdászjelvény.] || EX BIBLIOTHECA ALDINA. || VENETIIS, M. D. LXIX. || 313^b l. üres. 314^a (302. számú) l. *D. N. GVIDONI, AC* || PROSPERO GENEROSIS || BARONIBVS A GEBENNIS || HENRICVS GLAREANVS. || S. D. P. || [V]IX *alius est auctor, Dn. Gui-* || *do*, stb. 316^a (304. számú) l. IN C. CAESARIS || COMMENTARIORVM DE || BELLO GALLICO || LIBROS || *Henrici Glareani Heluetii annotationes*. || IN LIBRVM PRIMVM. || ARGVMENTVM. || [C]OMMENTARII || *sunt li-* || *bri* stb. 378^a (366. számú) l. VARIÆ LECTIONES. || stb. 410^b l. üres. 411^a l. [Nyomdászjelvény.]

8-r. Lapnagyság: 9·5 × 14·5 cm. Ívek jelzése: a—bij, A—DDDiiij. Lapok száma: 12 számozatlan, 398 számozott, 1 számozatlan, összesen 411 levél, azaz 822 oldal. Az ajánlólevelek szövege antikvával van szedve, a többi olasz tipussal, laponként átlag 30 sorral. Címfelírások, lapfejeket rendszeren nagybetűkkel vannak nyomtatva; az ívek utolsó oldalán kusztoszok láthatók. A fejeket kezdőbetűi hat sor magas, meglehetősen gyatra kiviteli fametszetek; a helynevek jegyzéke két oszlopban van szedve. *Renouard* szerint ¹ ez a nyomtatvány tulajdonképpen nem a *Manutiusok* műhelyéből került ki, hanem az idősebbik *Aldus* unokaöccsesei, a *Torresani* fivérek, *d'Asola* Frigyes fiainak, különálló műhelyéből valók, a kik mindenképen azon voltak, hogy *Manutius* Pált túlszárnyalva

¹ Annales des Aldes, I. köt. 369—371. ll.

az első Aldinák eleganciáját adják meg nyomtatványaiknak. Sikerük e tekintetben igen mulandó volt, mert a hamar elkopott betűket újakkal fölcserélni elmulasztották s a korrekurát is meg-
lehetősen elhanyagolták, úgy hogy későbbi nyomtatványaik semmi-
vel sem tűnnek ki a korabeli többi sajtó már-már hanyatlásnak
induló termékei közül.

A *Jankovich*-gyűjteményből származó példányunk némileg szúrágta kötése a XVIII. századból való, síma borjubőr, egyszerű hátaranyozással és két lapmetszéssel, mely alól itt-ott még kide-
reng az eredeti vörös színezés. Könyvtári jegye: **A. lat. 1267.**

1571.

65. De gentibus et familiis Romanorum Richardi Streinnii baronis Schwarzenauui. Venetiis 1571.

1^a l. DE. GENTIB. ET || FAMILIIS || ROMANORVM, || RI-
CHARDI. STREINNII || BARONIS. SCHVVARZENAVII. || Aldus
[Nyomatatójegy.] Iunior || VENETHS. ∞ DLXXI. || Ex Aedib. Manu-
tianis. || 1^b l. [Fejleszt.] PRAESTANTI . VIRO || FRANCISCO.
MORANDO || SIRENAE || IVRIS. VTRIVSQ. SINGVLARI. COG-
NITIONE || ORNATO || ALDVS. MANVTIVS. PAVLLI. F. ALDI.
N. || S. P. D. || [M]ITTO AD TE, *ut habeas an || nuam* stb.
2^a (*₂ jelzésű l.) [Fejleszt.] ALDVS. MANVTIVS. || PAVLLI. F.
ALDI. N. || LECTORI || [L]AVDARI omnes uo- || lunt: stb. 3^b l.
üres. 4^a l. SER.^{MO} ET ILL.^{MO} || PRINCIPI. AC. DOMINO || CAROLO ||
ARCHIDVCI. AVSTRIAE. || &c. || RICHARDVS. STREINNIVS || S. ||
[Q] VIDNAM *cauffae fit, Carole Princeps illu || striffime*, stb.
6^a (**₂ jelzésű) l. RICHARDI. || STREINNII || BARONIS. AVSTRII, ||
IN STEMMATA || GENTIVM. ET. FAMILIARVM || ROMANARVM ||
PRAEFATIO. || [V]ETVS *est, eaque multorum animis penitus*
infita opinio, prin || cipium stb. 11^a l. közepén: PATRICIAE ||
GENTES. 11^b l. üres. 12^a l. [Fejleszt.] || SILVIA. GENS. || [S]ILVIAE
gentis tres omnino fa- || milias stb.

4-r. Lapnagyság: 14:3 × 20:1 cm. Ívek jelzése: *, **, A—Z,
AA—FF. Lapok száma: 8 számozatlan, 115 kétoldalt számozott
(229-ig) és 1 számozatlan, összesen tehát 124 levél (248 oldal).
A munka többféle nagyságú betűtípusokkal szedve, az oldalak
átlagos sorszáma meg nem állapítható. A fametszetű inicziálék

magassága 3—8 sor között váltakozik s jobbára reneszánsz-stíli arabeszekkel vannak díszítve.

Jó állapotban fennmaradt példányunk izléseesen aranyozott hátú, XVIII. századi barna borjubörkötésben maradt reánk, melynek előlapján *supereclibris* gyanánt a *Bünau*-család diszes czímere, hátsó tábláján pedig két oroszlán által tartott paizs díszleg e felirással: EX || BIBLIOTHE- || CA || BŰNAVI- || ANA. A M. N. Muzeum tulajdonába *Farkas* Lajos könyvtárából került 1873 december 10-én. Könyvtári jegye: **H. ant. 284.**

1576.

66. Del Tevere di M. Andrea Bacci Medico et Filosofo libri tre stb. Venetiis, 1576.

1^a l. DEL TEVERE || DI M. ANDREA BACCI || MEDICO ET FILOSOFO || Libri Tre, || Ne' quali si tratta della natura, & bontà dell' acque, & || specialmente del Teuere, & dell' acque antiche di || Roma, del Nilo, del Pò, dell' Arno, & d'altri || fonti, & fiumi del mondo. || *Dell' uso dell' acque, & del beuere in fresco, con Neui,* || *con Ghiaccio, & con Salnitro.* || Delle Inondationi, & de' rimedii, che gli antichi Romani || fecero, & che hoggidi si possan fare in questa, || & in ogni altra Inondatione. || *All' illustrissimo. Senato et Inclito Popolo Romano.* || [Nyomtatójegy, czímerbe foglalva.] (16. ábra.) IN VENETIA, MDLXXVI. || 1^b l. üres. 2^a ([₂ jelzetű) l. [Fametszetű fejléc.] || ALL' ILLUSTRISS. || SENATO || ET INCLITO || POPOLO ROMANO. || [Záródísz.] || (IN QUESTA nuoua luce delle scienze, || stb. 5^a l. ([[jelzetű) l. TAVOLA || DELLE COSE NOTABILI || CHE NEL PRESENTE VOLVME || SI CONTENGONO. || (Fleuron.) || (A szöveg kéthasábosan következik.) 9^a (A jelzetű) l. DEL TEVERE || DI M. ANDREA



16. ábra.
Czímerbe foglalt nyomdászjelvény.

BACCI || MEDICO ET FILOSOFO || LIBRO PRIMO : || NEL QVALE SI TRATTA || della natura & bontà dell' acque, & specialmente || del Teuere, & di altri fonti, & fiumi || del Mondo. || PREFATIONE. || *Della eccellenza dell' acqua, & massimamente || de fiumi.* || [G]RAN ragione, a mio giuditio, hebbero || stb. 163^b l. üres.

4-r. Lapnagyság: 20·7 × 14·5 cm. Ívek jelzése: [—[[, A—Qq. Lapok száma: 8 számozatlan s 155 számozott (1—309), összesen 163 levél (326 oldal). Sorok átlagos száma oldalankint 28. Az ajánlólevél s az előszó fametszetű kezdőbetűje 3·3 cm magas, az egyes szakaszoké: 1·2 cm. Az ajánlólevél, tárgymutató s fejezetfelírások antikva, a többi szöveg olasz tipussal van szedve. Élő oldalczimmal s őrjellel minden oldal el van látva.

Erősen megsárgult, itt-ott vízfoltos, különben ép példány, síma pergamenkötésben. Czimlapján e bejegyzés olvasható: *Dono datus a D. Gulielmo de Gulielmi || Callicus die 3 July 1603 || Calij* Könyvtárunkba *Lanfranconi* Enea gyűjteményével került. Könyvtári jegye: **H. rel. 303.**

1589.

67. De natura daemonum Io. Laurentii Ananiae Tabernatis theologi, libri quatuor etc. Venetiis, 1589.

1^a l. DE NATVRA¹ || DAEMONVM || IO. LAVRENTII ANANIAE || TABERNATIS THEOLOGI, || Libri Quatuor. || Quorum [összefoglaló jel] I. Agit de origine & differentia dæmonum. || II. De earundem in homines potestate. || III. De his, que dæmones per se operantur in nobis. || IV. De his, quæ hominum auxilio peragunt. || *Quæ omnia tum exemplis, tum rationibus Philofophicis || ac Theologicis comprobantur.* || Cum Indice Rerum memorabilium. || [Nyomtatójegy.] VENETIIS. Apud Aldum. CIIOXXXIX. || CVM PRIVILEGIO. || 1^b l. üres. 2^a (†2 jelzésű) l. ILLVSTR.^{mae} || CONSTANTIAE || CARRECTE || IO. LAVRENTIVS ANANIA || TABERNAS || S. D. || [E]Tsi *Pericles Atheniensis, It-* || *lustris.* stb. 3^b l. INDEX RERVM || MEMORABILIVM. || stb. 7^a (A jelzésű) l. DE NATVRA || DAEMONVM || IO. LAVRENTII || ANANIAE || TABERNATIS THEOLOGI || Liber Primus. || [D]AEMONVM *naturam eo || rumq.* stb. 112^a l. FINIS. 112^b l. üres.

¹ Fametszetű keretbe foglalva.

8-r. Lapnagyság: 8·8 × 13·7 cm. Ívjelzés : †, A—N₅. Lapok száma: 6 számozatlan s 108 kétoldalt (1—211-ig) számozott, összesen 112 levél (224 oldal). A címfeliratok, élő oldalcímekek s a fejezetek kezdőszavai antikva nagybetűkkel, a szöveg olasz tipussal van szedve; kivétel a kéthasábos index, mely szintén antikva szedés. Sorok átlagos száma oldalanként 29. Őrjel minden lap elő- és hátlapján látható. A fametszetű inicziálék magassága 2·2 cm.

A *Jankovich*-könyvtárból származó példányunk fehér disznóbőrkötése a XVII. század végéről való. Hozzákötvék: *Rhegius* Vrbanus lutheránus theologus beszéde »De angelis« h. n. 1543 és *Bayle* François meg *Grangeron* Henrik »Relation de l'état de quelque personnes prétendues possédés« Toulouse, 1693. A kolligátum könyvtári jegye: **Exeg. 1620.**

1594.

68. Marci Velseri Matthaei F. Ant. N. Patricii. Aug. Vind. Rerum Augusta Nar. Vindelicar Libri. octo. Venetiis, 1594.

1^a l. [Rézmetszetű czimlap (17. ábra), a kapuzaton belül e felirással:] MARCI VELSERI || MATTHAEI. F. ANT. N || PATRICII. AVG. VIND || RERV. AVGVSTA || NAR. VINDELICAR || LIBRI. OCTO. || 1^b l. üres. 2^a (A₂ jelzésű) l. [Rézmetszetű fejléc.] || VIRIS NOBILIBVS || ET ILLVSTR. || IOANNI VELSERO || BARTHOL. F. || CHRISTOPHORO ILSVNGO || MELCH. F. || AVG. VIND. II. VIRIS PRÆF. || VII. Virumque collegio. || [Záródísz.] || [I]AM olim mihi, Patres, diuidiæ est, eam || stb. 3^b l. ARGVMENTA || OCTO || LIBRORVM RERV || AVGVSTANARVM VINDELICARVM. || 4^a l. MARCI VELSERI || RERV || AVGVSTANARVM, || VINDELICARVM, || Liber Primus. || [A]VGVSTANAS origines scripturo, per || stb. 94^a (Bb₂ jelzetű és 181. számozású) l. Vétuftorum aliquot scripto- || rum testimonia, quæ in his li- || bris fuit sequuti fumus, fuit re- || iecimus; vifum subiungere, vt || eò lectori fides constaret certior. || 103^a (199. számozású) l. ANTIQVA || QVAE AVGVSTAE || VINDELICORVM || EXTANT || MONVMENTA || Et ad ea || Marci Velseri Matthæi F. || notæ. || 141^a (Oo jelzetű s 275. számú) l. LITTERAE SINGVLARES. || Et DICTIONES CON- CISE || SCRIPTAE, EXPLICATAE. || [Szöveg kéthasábos.] 142^b l. VENETHIS, || M. D. XCIV. ||

2-rét. Lapnagyság 28,9 × 19,6 cm. Ívek jelzése: A—Oo.
Lapok száma: 3 számozatlan s 139 (1—277-ig) számozott, összesen
142 levél (284 oldal).¹ A szöveg szedése az első és harmadik antikva



17. ábra.

M. Velseri . . . Rerum libri VIII. sz. mű rézmetszetű címlapja.

¹ A lapszámolás az utolsó két oldalon el van véve, a mennyiben 276 és 277. sz. helyett 376 és 377. áll.

a második részben itáliai betűkből áll. Élő oldalczímek csak az első és harmadik részben található. A fametszetű kezdőbetűk magassága 3 és 4 cm közt váltakozik. A címlap, fejlécek s illusztrációk rézmetszetek, melyek készítője *Mair* Sándor augsburgi rézmetsző. A műn a nyomtatócég nincs kitéve, de egész kiállítása annyira magán viseli a korabeli Aldinák jellemző vonásait, hogy úgy *Renouard* mint *Brunet* felveszik e világhírű cég termékei sorába

Jól konzervált tiszta példány; borjubőrkötésének aranyozott táblái egykorúak, háta a XVIII. században pótoltatott. A címlap alján e XVIII. századi bejegyzés olvasható: *est Conventus S. Wenceslai Discal. S. Augustini Neopragae*. Az első őrlapon más kéztől e két bejegyzés: *Est Conventus S. Wenceslai Neo-Pragae* || *Discal: Ord: S. P. Augustini* || és *dupl.* A címlap verzőján a múzeumi bélyegző mellett a következő szövegű bélyegző látható: *Horvát István könyvtárából*. Könyvtári jegye: **Germ. 936.**

1595.

69. Della origine et successi degli Slavi. Oratione di M. Vincenzo Pribevo. Venetiis, 1595.

1^a l. DELLA || ORIGINE ET SVCCCESSI || DEGLI || SLAVI || ORATIONE. || DI M. VINCENZO PRIBEVO || DALMATINO DA LESENA. || gia recitata da lui nello medesima || CITTÀ || *Et hora tradotta dalla lingua latina nell' Italiana* || DA BELLISARIO MALASPALLI DA || SPALATO. || CON PRIVILEGIO. || [Nyomtatójegy.] IN VENETIA, CIO. IO. XCV || Preffo Aldo. 1^b l. üres. 2^a (a₂ jelzésű) l. [Fejléc.] AL MOLTO MAG. SIG. IL SIG. || DOMENICO AVRIO || MIO SIGNOR || OSSERVANDISSIMO. || [V] *EDESI per lunga memoria* stb. 6^b l. LIBRÌ DI STAMPA D'ALDO, nella Libreria di Venetia, || M. D. XCV. || stb. 9^a l. [Fejléc.] DELL' ORIGINE, ET SVCCCESSI || DE GLI SLAVI. || ORATIONE. || DI F. VINCENZO PRIBEVO DALMATINO, || da LESENA, dell' ordine de' Predicatori, professore || della Sacra THEOLOGIA. || *Recitata da lui nella medesima Città di Lesena, & tradotta || dalla lingua Latina nell' Italiana da* || BELLISARIO MALASPALLI DA SPALATO. || [I] L Genere humano è tut- || to stb. 48^b l. IN VENETIA, CIO. IO. XCV. || PRESSO ALDO. || [Záróléc.]

4-r. Lapnagyság: 14·7 × 19·9 cm. Ívek jelzése: a, A—K. Lapok száma: 8 számozatlan s 40 mindkét oldalt számozott

(1—79), összesen 48 levél (96 oldal). Az előszó olasz-, a szöveg cziczero nagyságú antikva típusokkal van szedve. A sorok átlagos száma oldalanként 27. A 7 sor magas inicziálék, a fejezetléczek és a záródísz reneszánsz stílű fametszetek útján állítottak elő. Az élő oldalczímek majuszkulákkal vannak szedve, a marginális-jegyzetek olasz betűkkel. Őrjel minden oldal alján látható.

Szép példány, kemény papirtáblákba fűzve; a czédu lakatalogus tanúsága szerint *Széchény*-példány. Könyvtári jegye: **H. int. 286°.**

Év és nyomda nélkül.

70. Alexandri Benedicti Pœantii. Collectiones medicinae.¹

1^a (ai jelzéssel) ALEXANDER BENEDICTVS VERONENSIS PHYSICVS || MARCO SANVTO Veneto patricio fenatori optimo. S. D. || 1^b l. 16-ik sor: COLLECTIONES MEDICINAE. || Alexandri Benedicti phyfici de medici: atq; ægri officio collectio- || num Caput primum. || 8^b l. FINIS.

4-r. Lapnagyság: 15·7 × 19·9 cm. Ívjelzés: a_i—a_{iiii}. Lapok száma: 8. A szöveg antikva típusokkal nyomtatott, élő oldalczímek, őrjelek és kezdőbetűk nélkül. Sorok átlagos száma oldalankint 41.

Fűzött példány, melynek származása ismeretlen. Könyvtári jegye: **Inc. s. a. 1426.**²

Év nélkül.

71. Quinti Calabri de relictorum ab Homero libri XIV.

Hely és év nélkül.

1^a l. ΚΟΙΝΤΟΥ ΚΑΛΑΒΡΟΥ ΠΑΡΑΛΕΙ- || ΠΟΜΕΝΩΝ ΟΜΗΡΟΥ, ΒΙΒΛΙΑ || ΤΕΣΣΑΡΕΣΚΑΙΔΕΚΑ. || QVINTI CALABRI DE RELICTO || RVM AB HOMERO LIBRI || QVATVORDECIM. || [Nyomdászjelvény.] 1^b l. üres. 2^a (aii jelzésű) l. ΚΟΙΝΤΟΥ ΚΑΛΑΒΡΟΥ ΠΑΡΑ- || ΔΕΠΙΟΜΕΝΑ ΟΜΗΡΩΙ, || ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ. || (ε̄)ΥΘ' ὀπό Πηλειῶνι δάμη θεσεῖς || λος ἔκτωρ, stb. 152^b l. üres. 153^a (u jelzésű) l. ΤΡΥΦΙΟΔΩΡΟΥ ΑΙΓΥΠΤΙΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΥ, ΚΑΙ || ΕΠΟΠΟΙΟΥ, ΙΑΙ || ΟΥ ΑΛΩΣΙΣ. || (τ)Ερμα πολοκμήτοιο μεταχρόνιον || πολέμοιο, stb. 172^b l. [Nyomdász jelvény.]

¹ *Hain* szerint (id. m. 806. sz.) valószínűleg Aldus Manutius sajtójának terméke. *Renouard* is megemlíti. Id. h. 438. l.

² V. ö. *Horváth* id. m. 198. l.

8-r. Lapnagyság: 9.8×15.5 cm. Ívjelzés: a—yⁱⁱ. Lapok száma: 172 levél (344 oldal); valamennyi számozatlan. Sorok átlagos száma oldalankint 30. Az élő oldalczímek nagybetűkkel szedettek. Kusztoz minden ív utolsó (8-ik) levelének verzóján fordul elő. Ezen keletnélküli kiadvány nyomtatási éve bizonytalan, rendszeren 1521 alatt fordul elő; de *Renouard*¹ valószínűbbnek tartja akár az 1504., akár az 1505. évet.

Példányunk, mely *Jankovich* Miklós könyvtarából való, igen jó állapotban maradt fenn; pergamenkötése Szászországban készült a XVII. század folyamán; táblái közepét Ágost választófejedelem vaknyomású címere díszíti. Az elülső őrlap felső szélén e név olvasható: S. C. Reiske. Az eredetileg belegerasztott exlibrist igen ügyesen kivakarták. Könyvtári jegye: **A. gr. 2943.**

Év nélkül.

72. Constantini Lascaris Byzantini de octo partibus orationis liber primus stb. Venetiis, év nélkül.

1^a l. Constantini Lascaris Byzantini de octo partibus orationis || Liber Primus. || Eiusdem de Constructione Liber secundus. || Eiusdem de nomine & uerbo Liber tertius. || Eiusdem de pronomine secundum omnem linguā, & poeticū || uisum opusculum. || Hæc omnia habent e regione latinam interpretationem ad uer || bum fere propter rudes, ita tamen ut & amoueri, & addi || possit pro cuiuscunq; arbitrio. || Cebetis tabula & græca & latina, opus morale, & utile omni- || bus, & præcipue adulescentibus. || De literis græcis ac diphtongis & quæadmodū ad nos ueniāt. || Abbreviationes, quibus frequentissime græci utuntur. || Oratio Dominica & duplex salutatio ad Beatiss. Virginem. || Symbolum Apostolorum. || Euangelium diui Joannis Euangelistæ. || Carmina Aurea Pythagoræ. || Phocylidis Poema ad bene, beatę uiuendum. || Omnia hæc cum interpretatione latina. || Introductio perbreuis ad hebraicam linguam. || 1^b l. Aldus Manutius Ro. Angelo Gabrieli Patrio Veneto. S. || P. D. || Cum plurimis i rebus Angele hūaniss. noui te pleniss. amo || ris stb.

2^a l. ALDVS LECTORI. S. || Si forte nescieris studiose lector quonam modo, quæ græce im- || primenda stb. 2^b l. COMPENDIUM OCTO ORATIONIS PARTIUM ET || ALIOR. QVORVNDAM

¹ Id. m. 440. l.

NECESSARIOꝝ EDITVM || A CONSTANTINO LASCA || RE
 BYZANTINO. || De diuifione literarum || Liber primus. || (l.) Itera
 est pars minima uocis indiuidua || stb. 3^a (aii jelzésű) l. ΕΠΙ-
 ΤΟΜΗ ΤΩΝ ΟΚΤΩ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ ΜΕΩΝ, ΚΑΙ || ΑΨΑΛΩΝ
 ΤΙΝΩΝ ΑΝΑΓΚΑΙΩΝ, ΣΥΝΤΕΘΕΙΣΑ || ΠΑΡΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ
 ΛΑΣΚΑΪ || ΡΕΟΣ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ. || Περί διαίρεσεως τῶν γραμμα-
 τῶν. || βιβλίον πρῶτον. (γ) Παμμα ἐστὶ μέρος ἐλάχιστον, φωνῆς ἀδιαίρετον. ||
 stb. 102^a l. ALDVS MANVTIVS RO. LECTORI SALVTEM. || Et fi
 eram typicis, literariisq; negociis impeditus, ac immerfus || stb. 102^b
 és 103. l. üres. 104^a l. CONSTANTINI LASCARIS DE NOMINE ||
 ET VERBO LIBRI TERTII. LATINA || INTERPRETATIO, PER
 ALDVM RO. || AD GRECARVM LITERARVM || RVDIVM VTILI-
 TATEM. || Tabula Cebetis Thebani & græce & latine, opus morale.
 & || stb. 215^a l. Kolofon: Venetiis, apud Aldū nō fine priui || legio
 ut & in aliis. 215^b l. üres. 216^a l. Quæ inter imprimendum euenere
 errata. || Διόρθωσις τῶν τῆςδε τῆς βύβλου ἀμαρτημάτων. || stb.
 220^a (m jelzésű) l. De literis græcis ac diphtongis & quæadmodū
 ad nos ueniāt || stb. v. ö. 1^a l. leírását, melynek ez a lap egyszerű
 részleges megisméltése. 220^b l. Aldus Manutius Romanus Studiofif
 adolefcentulis S. P. D. || Nihil prætermittere est animus, quod utili
 credamus futuꝝ || stb. 221^a (mii jelzésű) l. ALPHABETVM GRAE-
 CVM, || Literæ apud græcos funt quatuor & uiginti || stb.

4-r. Lapnagyság: 13·6 × 18·5 cm. Ívek jelzése: a) latin
 szövegé: a—e, A—H, m—n; b) görög szövegé: α—ε, Α—Η. Lapok
 száma: 239 számozatlan levél (478 oldal), a mi azt mutatja, hogy
 példányunk nem teljes: *Renouard* szerint¹ ugyanis az eredeti
 lapszám 298, tehát 59-czel több mint az itt leírt példányé. A sorok
 átlagos száma oldalanként úgy a görög, mint a latin szövegből 36.
 A kisbetűkkel előnyomatott inicziálék számára 7—9 sornyi közök
 hagyattak. A latin szöveg antikva betűkkel van szedve. Őrjelek
 és élő oldalczímek nincsenek. Sorok átlagos oldalszáma 36.

Szúrágta példány, melynek eredete ismeretlen. Kötésének
 hátát borjubőr, fedeleit XVIII. századi zöld-arany préselt virágos
 papír borítja. A czimlap felső részén vörös tintával e bejegyzés:
Eufrosinæ XXXB Germanus. Könyvtári jegye: **A. gr. 930**.

¹ *Renouard* szerint. V. ö. Id. m. I. 444 I.

Év nélkül (1518).¹⁾

73. Christophori Longolii Civis Romani perduellionis rei Defensiones duae. Venetiis, év nélkül.

1^a l. CHRISTOPHORI LONGOLII || CIVIS ROMANI PERDV- || ELLIONIS REI DE- || FENSIONES || DVAE. || [Nyomtatójegy.] 1^b l. üres. 2^a l. BAPTISTA CASALIVS REVEREN || DISSIMO DOMINO. D. POM- || PEIO CAR. COLVM- || NAE. S. P. D. || IVS *Quiritium oblatum Reuerendissime domine*, || stb. 2^b l. üres. 3^a (*aiij* jelzésű és 3. számú) l. CHRISTOPHORI LONGOLII CI- || VIS RO. PERDV- || ELLIONIS || REI, PRIORIS DIEI || DEFENSIO. || (*q*)VOD PER HOSCE *quadra-* || *ginta* stb. 59^a l. üres. 59^b l. ERRATA. 66^a l. Kolofon: VENETHIS IN AEDIBUS || ALDI, ET ANDREAE || SOCERI, || 60^b l. [Nyomdászjelvény.]

8-r. Lapnagyság: 9·6 × 14·5 cm. Ívek jelzése a—hij. Lapok száma 2 számozatlan, 54 számozott (3—56-ig) s 4 számozatlan összesen 60 levél (120 oldal). A cím lap és fejezetczímek antikva-nagybetűkkel, a szöveg dőlt bétűkkel van szedve; a kezdőbetűk kis betűkkel vannak jelezve s részükre 5 sor magas tér hagyatott. A sorok átlagos száma oldalanként 30. Élő oldalczímek nincsenek.

Fűzött példány a *Jankovich*-gyűjteményből. Könyvtári jegye: **Crim. 534.**

Pótlás.

1514.

74. M. F. Quintilianus. Venetiis, 1514.

1^a l. M. F. QVINTILIANVS. || [Nyomtatójelvény.] 1^b l. ALDVS PIVS MANVTIVS IOANNEM BAPTI- || STAM RHAMVSIVM COM- PATREM || SALVERE IVBET. || *Si quisquam est: cui nuncupare debeamus libros excufos cura no* || *stra* stb. 2^a (* *ii* jelzésű) l. CAPITA PRIMI LIBRI. || stb. 4^a (*a* jelzésű és 1. számú) l.² MARCVS FABIVS QVINTI || LIANVS TRYPHONI BIBLIOPOLAE || SALV- TEM. || (*e*)FFLAGITASTI *quotidiano conuitio, ut libros, quos* || stb. 233^a (230. számú) l. kolofon: VENETHIS IN AEDIBVS ALDI, ||

¹ Id. m. I. köt. 441. l.

² Tulajdonképen az 5-ik, mert a 4-ik lap *Renouard* szerint üres (V. ö. id. m. I. köt. 113. l.) s a *-gal jelölt cím lap megfelelője; példányunkból e lap hiányzik.

ET ANDREAE SOCERI || MENSE AVGVSTO. || M. D. XIII. || 233^b 1.
[Nyomtatójelvény.]

4-r. Lapnagyság: 12·4 × 19·4 cm. Ívek jelzése: *, a—z, A—F. Lapok száma: 3 számozatlan¹ és 230 számozott, összesen tehát 233 levél (466 oldal). Sorok száma oldalanként: 39. A szöveg olasz típusokkal, az élő oldalczímek nagybetűkkel vannak nyomtatva. Örjel minden szignált lap, valamint az iverk utolsó (tehát 8-ik) lapjának verzóján látható. A kisbetűvel előnyomatott inicziálék számára 3—6 sor magas tér hagyatott szabadon.

XVI. századi préselt disznóbörkötésű példányunk 1631 óta van hazánkban, a mint a czimlapbeli bejegyzés mutatja; »*Collegij Soc. Jesu Jaurinensis Catalogo inscriptus Aō 1631.*« Könyvtári jegye: **A. lat. 2497.**

*

A megjelenésük évröndjében leírt köteteket a könnyebb áttekinthetőség végett betürendben csoportosítva a következő jegyzék adja:²

- Aesopus, 1503. — 19. sz.
- Ammonius Hermeus, 1546. — 52. sz.
- Ananias Laurentius, 1589. — 67. sz.
- Apuleius, 1521. — 43. sz.
- Aristophanes, 1498. — 7. sz.
- Aristotelis Organon, 1495. — 3. sz.
- Aristotelis Opera, II., IV. köt. 1497. — 4., 5. sz.
- Astronomi veteres, 1499. — 9. sz.
- Athenaeus, 1514. — 27. sz.
- Aulus Gellius, 1515. — 30. sz.
- Bacci Andrea, 1576. — 66. sz.
- Bembus Petrus: *Historia Veneta*, 1551. — 54. sz.
- Benedictus Alexander, é. n. — 70. sz.
- Bolla d'oro, 1558. — 58. sz.
- Jul. Caesar, 1569. — 64. sz.

¹ V. ö. az előbbi jegyzettel.

² E jegyzék czímzavainak megválasztásánál *Renouard* munkája volt az irányadó. A sorszám a mi leíró jegyzékünk számaira vonatkozik. Helykimélés céljából a több szerző műveit tartalmazó kiadványok csupán az első szerző, vagy a közös cím rendszava alatt vétettek fel.

- Q. Calaber, é. n. — 71. sz.
Capicius Scipio, 1546. — 53. sz.
M. T. Ciceronis Epistolae ad Atticum, 1513. — 23. sz.
M. T. Ciceronis Orationum vol. I., 1518. — 40. sz.
M. T. Ciceronis Rhetorica, 1533. — 48. sz.
Concilium Tridentinum. Romae, 1564. — 61. sz.
Concilium Tridentinum. Venetiis, 1564. — 62. sz.
Demosthenes, 1554. — 56. sz.
Didymus, 1521. — 42. sz.
Dionysius Halicarnassus: in Thucydidem, 1560. — 60. sz.
Dioscorides, 1518. — 37. sz.
Epistolarum graecarum collectio, 1499. — 8. sz.
Erasmi adagia, 1520. — 41. sz.
Faustus Victor, 1559. — 59. sz.
Flacci Valerii Argonautica, 1523. — 45. sz.
Gallenus, 1525. — 46. sz.
Gaza Theodorus, 1495. — 2. sz.
Gemistus Georgius, 1502. — 18. sz.
Hesychii Dictionarium, 1514. — 25. sz.
Horatius, 1566. — 63. sz.
Institutioni dell' imperio, 1558. — 57. sz.
Jamblichus: De Mysteriis, 1497. — 6. sz.
Juvenalis et Persius, 1501. — 10. sz., 1535. — 50. sz.
Lactantii Firmiani Opera, 1516. — 29. sz.
Iascaris Constantini Grammatica, 1495. — 1. sz., é. n. — 72. sz.
Longolius Christophorus, é. n. — 73. sz.
Lucanus: De bello civili, 1502. — 14. sz.
Lucretius, 1515. — 28. sz.
Musaeus, 1517. — 34. sz.
Nazanzeni Gregorii Orationes, 1516. — 32. sz.
Nicander, 1522. — 44. sz.
Oppianus, 1517. — 35. sz.
Oribasius Sardianus, 1554. — 55. sz.
P. Ovidius Naso, 1502. — 17. sz.
Pindarus, 1513. — 20. sz.
Platonis Opera omnia, 1513. — 24. sz.
Poetae christiani veteres, vol. II. 1502. — 12. sz.
Poetae tres egregii, 1534. — 49. sz.

- Pomponius Mela, 1518. — 38. sz.
 Pontani Joviani Opera, 1518—19. — 39. sz.
 Priapeia, 1517. — 36. sz.
 Pribero Vincenzo, 1595. — 69. sz.
 Quintilianus, 1514. — 74. sz.
 Rhetorum Graecorum Orationes, 1513. — 22. sz.
 Rhodoginus Ceolius, 1516. — 31. sz.
 Scriptorum Rei rusticae, 1514. — 26. sz.
 Sophocles, 1502. — 15. sz.
 Stephanus: De Urbibus, 1502. — 13. sz.
 Steuchus Augustinus, 1519. — 47. sz.
 Streinuius Richardus, 1571. — 65. sz.
 Strozzi Pater et Filius, 1513. — 21. sz.
 Suetonius: De Caesaribus, 1516. — 33. sz.
 Velerius Maximus, 1502. — 16. sz.
 Valla Georgius, 1501. — 11. sz.
 Valserus Marcus, 1594. — 68. sz.
 Viaggi fatti alla Tana etc. 1543. — 51. sz.

*

Az egyes példányok előző tulajdonosaira vonatkozó adatokat a következő összeállítás teszi szemléletessé:

1. Magánszemélyekre vonatkozó adatok.

Auersperg Wolf-Engelbert gróf, Sup. Cap. Carn. Cat. Jesu, Anno 1655. — L. a jegyzék 29. sz.

Baith Jos. — L. 55. sz.

Biener A. — L. 44. sz.

Brassicanus Joannes, a Magyarországon is megfordult bécsi tudós, a ki itt jártában több Korvin-kodexet is szerzett magának. Bejegyzése 1521-ből való. — L. 42. sz.

Bünau Henrik (1697—1762) szász miniszterelnök, Weimar és Eisenach hercegségek helytartója. Drezda melletti birtokán, Röthenitzen korának egyik leggazdagabb s leghíresebb magánkönyvtára felett rendelkezett, mely halála után vétel útján a szász választófejedelem könyvtárába került.¹ Példányunk hihetőleg mint duplum került ki e gyűjteményből. — L. 65. sz.

¹ V. ö. Adelung: Fortsetzung zu Jöchers allg. Gelehrten-Lexico. Lipse. 1784. I. köt. 2390. hasáb.

Cendrinus Leopold. — L. 23. sz.

Cserey János. 1624. Valószínűleg azonos azzal a *Cserey* Jánossal, a ki 1635-ben mint új nemes van a lustralis könyvbe bejegyezve.¹ — L. 61. sz.

Dr. *Faber* v. *Fabri* János, családi nevén *Heigerlin* (1478—1541) 1528. óta budai prépost, majd 1530-tól fogva bécsi püspök a ki főleg a reformátorok ellen írt hitvitázó irataival tűnt ki. 1539-ben alapította a bécsi Sz. Miklós-templommal kapcsolatos alumneumot, melyre könyvtárát is hagyta. Az alumneum azonban halála után megszűnt, s a könyvtár az udvari könyvtárba kebelezetett. — L. 47. sz.

Faber Tobias. — L. 3. sz.

Felber, Christophorus hitszónok. 1570. — L. 63. sz.

Feuerlein Joh. Conr. nürnbergi törvénytudós XVIII. sz. — L. 62. sz.

Hornberger. Bartholomeus »austriacus«. — L. 31. sz.

Germanus Euphrosina. — L. 72. sz.

Guilelmo de *Guilelmi* 1603. — L. 66. sz.

Gramnius I. XVII. sz. — L. 39. sz.

Kulenkamp Z. 1768. 1787. 1788. — L. 13. 50. 39. sz.

Lingholzer Lucas. — L. 23. sz.

Mednyánszky Pál. 1719. — L. 40. sz.

Szathmári *Pap* Sigismundus. Göttingae. 1796. Talán azonos azzal a szatmári Pap Zsigmonddal, a ki 1792-ben Kolozsvár város országgyűlési követe volt.² L. 50. sz.

Bibliotheca *Pezoldiana*. XVIII. sz. — L. 35. sz. 43. sz.

VI. *Pius* pápa (czimer). — L. 24. sz.

Pöllinger Lampertus. XVI. sz. — L. 62. sz.

Ranzenperger Georgius, magister. XVI. sz. — L. 12. sz.

Reinachius J. A. 1815. — L. 18. sz.

Bibliotheca *Reisachorum*. 1804. — L. 62. sz.

Reiske L. C. — L. 71. sz.

Salviatis Johannes bibornok. — L. 24. sz.

Saurau Wolf. XVI—XVII. sz. Valószínűleg a hasonló nevű ősnemes steiermarki családból. — L. 53. sz.

¹ V. ö. Nagy Iván: Magyarország nemes családjai. III. köt. 138.

² V. ö. Nagy Iván. I. m. IX. köt. 113. l.

Schriessheimer Petrus, 1543. ápr. 30. — L. 25. sz.

Seidel Abrahamus a délweimari Nimritz egyházközség lelkésze. — L. 5. sz.

Semsey Antal 1618. — L. 40. sz.

Spohn Fr. XVIII. sz. — L. 35. sz.

Sztrokay Antal (1780—1850), ügyvéd, jogtudós s a magyar tudományos akadémia legelső tagjainak egyike. — L. 36. sz.

Teubern János Ernő jogtudós, drezdai udvari tanácsos. XVIII. sz. — L. 30. sz.

Torigny Miklós Lampert. XVIII. sz. első fele. — L. 50. sz.

Valla Lukács. — L. 36. sz.

2. Egyes intézetek (a városok betürendjében):

Bécs. 1. Sz.-Miklósról nevezett püspöki kollégium. — L. 47. sz. 2. Trinitarius-kolostor. — L. 59. sz.

Crembs. Jézus-társasági kollégium. 1633. — L. 6. sz.

Göttinga. György-Ágostról nevezett egyetemi könyvtár. — L. 8. sz.

Győr. Jézus-társasági kollégium. 1631. — L. 74. sz.

Helmstadt. Bibliotheca Carpsoviana. 1804. — L. 8. sz.

Leukerbad. Sz.-Miklósról nevezett Ágoston-rendi kolostor. — L. 51. sz.

Marienthal. Pálos szerzetesek könyvtára, 1768. — L. 41. sz.

Neo-Praga. Sz.-Venczelről nevezett Ágoston-rendi kolostor. XVIII. sz. — 68. sz.

Sopron. Jézus-társasági kollégium. 1651. — L. 37. sz.

Szepesi (lőcsei?) Jézus-társasági kollégium. 1679. — L. 31. sz.

Tállya. Jezsuita-kolostor. 1617. — L. 61. sz.

Vallombrosa. Toscanai apátság. 1629. — L. 3. sz.

Végül álljanak itt betürendben azon férfiak nevei, a kiktől a Magyar Nemzeti Múzeum Széchényi országos könyvtára akár ajándék vagy hagyomány, akár pedig vétel útján a szóban forgó köteteket megszerezte:

Batsányi János írónak végrendeletileg a múzeumra hagyományozott könyvtárából 1851-ben került a gyűjteménybe a 63. sz. alatt leírt munka.

Farkas Lajosnak 1873. decz. 10-én megvásárolt könyvtárából való a 36. 50. 65. sz. a. leírt 3 munka.

Hajnik Imre egyetemi jogtanárnak 1903-ban megvásárolt könyvtárából való a 33. sz. a. leírt munka.

Horvát István 1846-ban megvásárolt könyvtárából való a 38. és 68. sz. a. leírt 2 munka.

Horváth Antaltól 1870. nov. 23-án¹ vásároltatott meg a 23. sz. a. leírt munka; míg a 16. sz. a. leírt mű 1871. ápr. 13-án ugyanőtole ajándékképen került a Széchényi országos könyvtárba.

Gr. Illésházy István ajándékából 1835-ben a múzemba került Illésházy-könyvtárból való a 46. sz. a. leírt munka.

Jankovich Miklósnak 1832-ben megvásárolt remek könyvtárából való a 2 - 11. 13—15. 19—21. 25. 32. 34. 35. 37. 39. 40—45. 47. 48. 52. 53. 55—59. 61. 62. 64. 67. 71. számok alatt leírt 43 munka, tehát az egész sorozat közel kétharmada.

Kováts Sámuel csákvári ref. lelkész 1814. márcz. 13-án ajándékozta gyűjteményünknek a 17. sz. a. leírt művet.

Lanfranconi Eneának 1895-ben megvásárolt könyvtárából való a 66. sz. a. leírt munka.

Gr. Széchényi Ferencz könyvtárából származik a 18. és 64. sz. a. leírt két munka.

Szelinszky Györgytől vásároltatott 1903. ápr. 21-én a 60. sz. a. leírt munka.

A megszerzés módja nem volt megállapítható az 1. 12. 22. 24. 26—31. 49. 51. 54. 70. 72. 74. sz. a. leírt 16 munkánál.

¹ A szövegben tévesen 1770. szedve!

TÁRCZA.

ÉVNEGYEDES JELENTÉS A MAGY. NEMZ. MÚZEUM SZÉCHÉNYI ORSZÁGOS KÖNYVTÁRÁNAK ÁLLAPOTÁRÓL AZ 1908. ÉV ELSŐ NEGYEDÉBEN.

I.

A *nyomtatványi osztály* anyaga a lefolyt évnegyedben köteles példányokban 3360 db, ajándék útján 155 db, vétel útján 211 db, összesen 3726 db nyomtatvánnyal gyarapodott. Ezenfelül köteles példány czímén beérkezett: alapszabály 362 db, egyházi körlevél 83 db, műsor 384 db, hivatalos irat 236 db, perirat 12 db, gyászjelentés 1796 db, falragasz 1743 db, színlap 2400 db, zárszámadás 245 db, vegyes 702 db, összesen 7963 db apró nyomtatvány.

Vételre fordított 3394 korona 80 fillér, 210 márka 20 pfennig, 198 franc 35 cm., 19 lira 95 cm.

Ajándékaikkal a következők gyarapították a nyomtatványi osztály anyagát: Áldássy Antal, gr. Andrássy Dénes München, Bán Aladár (2 db), Bánki Donát, Budapesti tud. egyetem bölcsészeti-kari dékánja (62 db), Czóbel István Késmárk, Deaky Lóránt Kolozsvár, Dunamelléki ref. egyházkerület D. Vezseny (2 db.), Első magyar ált. biztosító társaság, Fejérpataky László (3 db), Főegyházmegyei hivatal Eger, Főegyházmegyei hivatal Kalocsa, Főegyházmegyei hivatal Zágráb, Főrendiházi iroda (11 db), Führer J. Helvey Lajos Cleveland, Herczegprimási iroda Esztergom, Hist. Verein für Steiermark Graz, báró Hornig Károly Veszprém, Horváth Géza, Kais. Akademie der Wissenschaften Wien (5 db), Képviselőházi iroda (6 db), Kereszty István, Kollányi Ferencz, Laendler Pál, Magántisztviselők orsz. szövetsége, M. kir. állami számvevőszék elnöke, M. kir. belügyminiszterium, M. kir. orsz. meteorológiai s földmérő intézet, M. kir. statisztikai hivatal (4 db),

M. Nemzeti Múzeum irodája, M. ornithológiai központ, M. Tudományos Akadémia, Melich János, Nägele Ervin Stuttgart, Ortway Tivadar, Óváry Lipót, Peaslee John Cincinnati, Petrov A. St. Petersburg, Pór Antal Esztergom, Sohár László, Statist. Central-Kommission Wien (2 db), Szádeczky Lajos Kolozsvár, Szalay Imre (3 db), Széchényi-Társulat Szatmár (2 db), Széký Géza Gerjen, id. Szinnyei József, Tomacsek György Wien (5 db), Újhelyi József, Vajda Viktor, Vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterium, Venetianer Lajos Újpest, Vértesy Jenő, Wlassics Gyula.

Nevezetesebb szerzemények: 1. A' magyar szollásnak módgyáról. (XVII. századi nyomtatvány; 80 korona). 2. Mikolai Hegedüs János: A mennyei igazságnak tüzes oszlopa. Szeben, 1665. (3 mk. 3. Régi úri méltósággal fénlő . . . Bánffy György . . . halotti emlékezete. Kolozsvár, 1709. (250 kor.).

A könyvtár helyiségeiben a lefolyt évnegyedben 9458 egyén 28.953 kötet nyomtatványt használt; kölcsönzés útján pedig 694 egyén 1128 kötetet.

A lefolyt negyedévben 2368 munka osztályoztatott, a melyekről összesen 3138 czédula készült. Kötés alá készítettett 457 munka 613 kötetben.

A köteles példányok átvételére berendezett helyiségbe ezen idő alatt 608 csomag érkezett; ugyaninnen 357 levél expedialtattott, a miből 129 reklamálás volt. Az 1897. XLI. tvczikk intézkedései ellen vétő nyomdatulajdonosok ellen peres eljárás megindítása 4 esetben kéretett.

II.

A *kézirattár* ajándék útján 3 db irodalmi levéllel, — vétel útján pedig 56 kézirattal, 43 kötet levéllel és 1 irodalmi levéllel gyarapodott. A gyarapodás darabszáma 103.

Ajándékozó dr. Rexa Dezső volt, a ki Rummy Györgynek 3, Gamauf Teofilhez intézett levelét ajándékozta intézetünknek.

Vételre összesen 1821 korona 45 fillért fordítottunk. A vásárolt anyagból különösen ki kell emelnünk Liszt Ferencz egy levelét, melyet 1873 május 7-én írt Augusz báróhoz, továbbá néhai Sólyom—Fekete Ferencz 36 kötetnyi hagyatékát, Nagy Iván hagyatékából az ő nagyszabású családtörténeti gyűjteményét, mely sok tekintetben kiegészíti Magyarország családai című művét, Nagy Iván 7 kötetnyi irodalmi levelezését, mely számos jelesünktől tartalmaz ismeretlen leveleket (pl. Madách Imrétől is), a felsőbükki Nagy Pálhoz intézett levélkötetet és Csato Pál levelezését.

Ez évnegyedben is folytattuk a régi, majd az új szerzemények fokozatos feldolgozását és az új bútorzással kapcsolatos áthelyezési munkálatokat.

Az évnegyed folyamán 7 esetben kölcsönöztünk ki 8 kéziratot és 32 kutató használt 85 kéziratot és 13 darab irodalmi levelet.

III.

A *hirlaptár* gyarapodása: *A*) köteles példány 271 évfolyam, 75,861 szám (és pedig csomagban, nyomdai kimutatással 169 évf., 61,660 sz., számonként érkezett 202 évf., 14.201 sz.); *B*) ajándék (áttétel a könyvosztályból) 1 évf., 1 szám; *C*) vásárlás 8 évf., 210 sz. (amerikai magyar lapok, Erdős Miklóstól, 70 kor. 24 fill.).

A hirlaptárban 1122 olvasó 2190 kötetet, házon kívül 15 olvasó 59 kötetet, összesen tehát 1137 olvasó 2249 kötetet használt.

Czéduláztatott 194 évfolyam, közte új lap 5. Átnézetett 359 évf. 63,153 száma.

A nyomdai kimutatásokkal érkezett példányok a növedéknaplóba, illetőleg a nyilvántartó czédulákra vezettettek. A számonként érkezett hirlapok is hetenkint összegeztettek és betűrendben elhelyeztettek. A csomagküldeményekben hiányzó hirlapszámok azonnal reklamáltattak és följegyeztettek.

A czédulakatalogus 50 új tokba rendeztetett át.

IV.

A *levéltár* az elmúlt évnegyedben vétel útján 1072 db, ajándék útján 883 db, összesen 1955 db.-bal szaporodott, azonkívül néhai Nagy Iván és dr. Solyom-Fekete Ferencznek néhány ezer darabra rúgó oklevélgyűjteményével, melyek darabszáma csak a gyűjtemények feldolgozása után lesz pontosan kitüntethető s azért a fenti összegezésben nem fordul elő.

Vételre fordítottat 7323 korona és 30 márka.

A családi levéltárak száma a lefolyt évnegyedben nem gyarapodott, úgyszintén a már letéteményezett levéltárak állaga sem bővült.

Ajándékaikkal Szalay Imre múzeumi igazgató, Irinyi Csaba, Halaváts Gyula, herczeg Odescalchi Arthúr, Tabódy József, id. Szinnyei József, Schlöger József és egy ismeretlen egyén gyarapították a levéltár anyagát.

A törzsgyűjtemény gyarapodásából a középkori iratok csoportjára esik 68 db, a középkori másolatokéra 58 db, az újkori iratokéra 901 db, az 1848/49-es iratokéra 205 db, a czimereslevelek csoportjára 65 db, a gyászjelentéseikére 655 db, a fényképek csoportjára 3 db.

Az évnegyed szerzeményei közül kiemelendők a Nagy Iván és Solyom—Fekete-féle gyűjtemények, mind számukra, mind pedig

tartalmukra nézve. Nagy Iván gyűjteménye az egyes magyar nemes családok történetére tartalmaz rendkívül gazdag és beces anyagot a XIV—XIX. századból, nemkülönben saját személyére és családjá történetére is. A gyűjtemény oklevélanyaga értékes kiegészítésül szolgál Nagy Iván monumentális munkájához, a Magyarország eredeti kézírata a gyűjteménnyel szintén megvétellett és a kézírattári osztályban nyert elhelyezést. Ugyanoda tételtek át a gyűjteményben lévő, Nagy Ivánnak a különböző levéltárakban eszközölt másolatai is.

A Sólyom—Fekete gyűjtemény értékes voltát az a körülmény adja meg, hogy e gyűjtemény, főleg annak középkori része Erdélyországra, első sorban Hunyad vármegyére vonatkozik. Elsőrangú darabjai e gyűjteménynek azok az oklevelek, a melyek a Hunyadi-házra vonatkoznak, köztük a legrégebbek 1366, 1380 és 1414. évekből. Rendkívül becesek e gyűjteménynek mintegy 10 darabra rúgó oláh oklevelei a XVI—XVIII. századból, melyek a legnagyobb ritkaságok közé tartoznak. A gyűjteménynek beces részét a Sólyom—Fekete Ferencz által különböző erdélyi családi levéltárakból, mint pl. a Kendeffi, a Gyulay stb. levéltárakból vett másolatok, úgyszintén a Hunyad vármegyére vonatkozó és a hunyadmegyei családok levelesládáiból általa készített másolatok alkotják, melyek Sólyom—Fekete levelezésével együtt a Kézirattárnak adattak át. Mind a Nagy Iván-, mind a Sólyom—Fekete-gyűjtemény nagy számmal tartalmaz czímeres leveleket és nemesi iratokat, melyek az alábbi jegyzékben vannak felsorolva.

A czímeres levelek és nemesi iratok csoportja a következő darabokkal gyarapodott:

1. 1417. szeptember 29. Konstancz. Zsigmond király czímeres levele Boda Timót részére, a szöveg és czímerkép egyszerű másolata.
2. 1421. márczius 28. Znaim. Zsigmond király czímeres levele Pérchy Mihály fia Benedek és társai részére.
3. 1422. szeptember 17. Nürnberg. Zsigmond király czímeres levele Leszteméri Inre részére.
4. 1430. július 11. Konstancz. Zsigmond király czímeres levele a Jablonowai Buthor család részére, a szöveg és czímerkép egyszerű másolata.
5. 1506. október 28. Buda. II. Ulászló czímeres levele Baasi György részére.
6. 1573. június 26. Gyulafejérvár. Báthory István czímeres levele Nagy András és társai részére.
7. 1598. február 18. Gyulafejérvár. Báthory Zsigmond czímeres levele Kőrösbányai Bailla Péter részére.
8. 1592. április 3. Prága. II. Rudolf czímeres levele Iwchych Mátyás részére.
9. 1602. szeptember 9. Prága. II. Rudolf czímeres levele Szőlősy Mihály részére.
10. 1605. június 24. Kassa. Bocskai István czímeres levele Bélteki Vidas István és Bélteki Jósa András részére.
11. 1609. január 31. Bécs. II. Mátyás czímeres levele Pápay János részére.
12. 1621. május 28. Bécs. II. Ferdinánd czímeres levele Bácsy Bol-

dizsár részére. 13. 1621. november 30. Magyar-Bród. Bethlen Gábor címeres levele Pálffy János részére. 14. 1621. december 15. Magyar-Bród. Bethlen Gábor címeres levele Baranyay, másképp Horváth János részére. 15. 1623. márczius 14. Pozsony. Rudinszky Márton czimerkerő folyamodványa. 16 1623. . . . augusztus Gyulafejérvár. Bethlen Gábor címeres levele Mindszenti István részére. 17. 1624. A Cheösy család címeres levelének kivágott czimerképe. 18. 1630. február 9. Gyulafejérvár. Brandenburgi Katalin címeres levele Liscovai Liszkói János deák részére. 19. 1643. november 22. Gyulafejérvár. I. Rákóczi György címeres levele Miklós, másképp Kissólymosi Ferencz részére. 20. 1647. január 2. Váradvára. I. Rákóczi György címeres levele Kálmán Miklós részére. 21. 1647. szeptember 28. Gyalu. I. Rákóczi György címeres levele Páskota Márton részére. 22. 1648. márczius 25. Gyulafejérvár. I. Rákóczi György címeres levele Dekuczián László részére. 23. 1649. február 6. Szempcz. Pozsony vármegye nemesi bizonyítványa Egyházasfalvai Nagy István részére. 24. 1649. június 26. Déva. II. Rákóczi György címeres levele Bálványosváraljai György részére. 25. 1650. április 7. Gyulafejérvár. II. Rákóczi György címeres levele Kis János részére. 26. 1657. május 29. Losonc. Nógrád vármegye nemesi bizonyítványa Szabó, másképp Horváth Mihály részére. 27. 1659. augusztus 8. Gyulafejérvár. Barcsai Ákos címeres levele Ferencz Tamás részére. 28. 1664. május 16. Gyulafejérvár. Apafi Mihály címeres levele Thordai Pálffy János részére. 29. 1665. július 20. Radnóth vára. Apafi Mihály címeres levele Boge Péter részére. 30. 1666. június 27. Bécs. I. Lipót címeres levele Fügei András, másképp Gecze János részére. 31. 1667. július 1. Fülek. Heves és Külső-Szolnok nemesi bizonyítványa Helle György részére. 32. 1667. augusztus 24. Radnóth vára. Apafi Mihály címeres levele Nagy Jakab részére. 33. 1673. január 2. Gyulafejérvár. Apafi Mihály címeres levele Vállya Miklós részére. 34. 1675. december 21. Gyulafejérvár. Apafi Mihály címeres levele Kovács Mihály részére. 35. 1676. május 19. Fülek. Nógrád vármegye nemesi bizonyítványa Benkó Mihály részére. 36. 1676. szeptember 25. Gyulafejérvár. Apafi Mihály címeres levele Kovács, másképp Régeni János részére. 37. 1677. május 31. Fülek. Nógrád vármegye nemesi bizonyítványa Báltaszéki Szabó Lukács részére. 38. 1680. szeptember 15. Gyulafejérvár. Apafi Mihály címeres levele Nánási Kovács Gáspár részére. 39. 1684. szeptember 21. Gyulafejérvár. Apafi Mihály címeres levele Barabás János részére. 40. 1682. február 10. Fülek. Nógrád vármegye nemesi bizonyítványa Felsőgyőri Nagy János részére. 41. 1655. április 4. Fogaras. Apafi Mihály címeres levele Szabó, másképp Somlyai Mihály részére. 42. 1694. július 18. Bécs. I. Lipót címeres levele Gebhard Márton részére. 43. 1694. szeptember 22.

Neméskér. Sopron vármegye nemesi bizonyítványa a Gebhard család részére. 44. 1698. márczius 20. Bécs. I. Lipót czimeres levele Ródl János részére. 45. 1700. július 10. Bécs. I. Lipót czimeres levele Gálfalvi, másképp Harcsói Iszlai János részére. 46. 1700. július 10. Bécs. I. Lipót czimeres levele Gálfalvi, másképp Siketfalvi Iszlai Gergely részére. 47. XVII. századi évnélküli Dienes Gergely czimerkerő folyamodványa. 48. XVII. századi évnélküli Szentmiklóssy Benedek czimerkerő folyamodványa. 49. 1701. február 20. Bécs. I. Lipót czimeres levele Urbány András részére. 50. 1701. május 21. Besztercebánya. Zólyom vármegye nemesi bizonyítványa az Urbány család részére. 51. 1705. szeptember 12. Millnits Vitus czimerkerő folyamodványa. 52. 1715. augusztus 29. Bécs. III. Károly czimeres levele Szentsimoni, másképp Csatószegi id. Csató János részére. 53. 1726. április 16. Bécs. Miszleniczky János czimerkerő folyamodványa. 54. 1716. április 30. Losoncz. Nógrád vármegye nemesi bizonyítványa Nagy György részére. 55. 1719. szeptember 18. Bécs. Gelle Ferencz és János czimerkerő folyamodványa. 56. 1728. július 5. Grác. Mátyás Antal udv. kancelláriai expeditor bizonyítványa a Gebhard család nemességéről. 57. 1737. május 8. Pest vármegye nemesi bizonyítványa a Stettner család részére. 58. 1741. október 28. Pozsony. Mária Terézia czimeres levele Folly Gábor részére. 59. 1744. augusztus 18. Székesfejérvár. Fejér vármegye nemesi bizonyítványa a Szalay család részére. 60. 1764. márczius 18. Zalaegerszeg. Zala vármegye nemesi bizonyítványa Szabó János részére. 61. 1772. július 28. Besztercebánya. Zólyom vármegye nemesi bizonyítványa Urbány Ferencz részére. 62. 1790. november 18. Pozsony. II. Lipót czimeres levele Sala Mihály részére. 63. 1806. szeptember 20. Balassagyarmat. Nógrád vármegye nemesi bizonyítványa a Nagy család nemességéről, 64. 1812. december 9. Várad-Olaszi. Bihar vármegye nemesi bizonyítványa Csató Mihály részére. 65. 1819. november 20. Balassagyarmat. Nógrád vármegye nemesi bizonyítványa Nagy József részére.

A lefolyt évnegyedben 49 kutató 15.058 db iratot használt. Kikölesönöztetett 6 tétvényen 165 irat, 7 iratsomó, 15 fényképlemez és 1 fénykép.

A rendes gyarapodás feldolgoztatott, kivéve a Nagy Iván és Sólyom—Fekete-féle gyűjteményeket, melyek rendezése jelenleg folyamatban van. Folytatott a Szunyogh-levéltár rendezése, a mely azonban az előbbi két gyűjtemény feldolgozása miatt félbehagyatott. Befejeztetett a levéltár törzsgyűjteményének ritkítása és a karzati fiókokban végleges elhelyezése. Megjegyzendő, hogy a levéltári gyakornokok közül az egyik folyó évi január 1-vel a levéltárból eltávozott és helye eddig még nem töltetett be, mely körülmény a levéltári munkálatok gyorsabb végzését nagyban hátráltatta.

SZAKIRODALOM.

Burger, Konrad. *Buchhändleranzeigen des 15. Jahrhunderts.* Leipzig 1907. W. Hiersemann. (Nyomtató Poeschel & Trepte) 2^o 15 l. 32 tábla. Ára 60 M.

A XV. századi könyvkereskedelem történetéhez érdekes adalékok azok a nyomtatványok, melyeket a könyvkereskedéssel foglalkozó nyomdászok, kiadók és kereskedők, vagy a saját sajtójukon, vagy a velük üzleti összeköttetésben álló könyvnyomtatók útján készíttettek abból a célból, hogy az eladásra szánt sajtótermékeket elterjeszszék. Miután a papiros magas értéke folytán az e fajta nyomtatványok forgalomból kikerült s fölös példányait a könyvkötők a nemezpapír előállításához szívesen fölhasználták, a ránk maradt példányok túlnyomó részét régi kötések tábláiból áztatták ki a buzgó és szerencsés kezű kutatók. Kulturtörténeti érdekességük kétségtelen s Konrad *Burger*, a német könyvkereskedők tőzsdeegyesületének lipcei könyvtárosa hasznos munkát végzett, a mikor a fennmaradt könyvkereskedői hirdetésményeket összegyűjtve, pompás hasonmásokban hozzáférhetővé tette a tudományos használatnak.

Gyűjteménye 32 darabból áll s zöme németországi eredetű. Az ibériai félszigetről s Franciaországból egy sincs a gyűjteményben. Angliát William *Caxton* (21. tábla), Németalföldet pedig (Gheraert *Leu* (29. tábla) egy-egy hirdetésménye képviseli, Svájczból két hirdetésmény van leközölve, az egyik a kutatás mai állása szerint, Berthold *Ruppel* baseli nyomdászé (4. tábla) 1470 tájáról, a másik Bernhard *Richel* ugyancsak baseli könyvnyomtatóé (24. tábla) 1482-ből. Olaszországból *Burger* öt hirdetésményt tesz közzé, mind az öt német származású nyomtatók termékei: nevezetesen *Schweynheym* és *Pannartz* római nyomdászoké 1470 (6. tábla) és 1472-ből (10. tábla); a velencei Erhard *Ratdolté* 1483. és 1485-ből (25. és 27. tábla) s végül az ugyancsak Velenczében működő Johann *Herborté* 1481 tájáról (23. tábla).

A németországi könyvkereskedői hirdetésmények legrégebbi darabja Diebolt *Lauber* hagenai kéziratkereskedő 1450 táján kelt hirdetése, mely egy a három király legendáját tartalmazó kéziratban maradt reánk s jelenleg a British Museumban (Cod.

Addit. 28572. sz. a.) őriztetik. A legrégebb nyomtatott könyvvarusi hirdetés a gyűjtemény második tábláján van reprodukálva s Heinrich *Eggestein* strassburgi sajtójának terméke 1469 tájáról. Az év és nyomdász nélküli hirdetésben egy biblia-kiadásról van szó: hihetőleg *Eggestein* 41 soros biblia-kiadásáról, mely 1470 körül került napvilágra. A becses hirdetés egyetlen eredeti példánya a müncheni udvari és állami könyvtár tulajdona.

A hirdetések zöme, mint a legutóbbi példa is mutatja, egy-egy munka ismertetésére és ajánlására szorítkozik. Ételmesebb kiadók azonban gyakran megragadják az alkalmat s az új műről szóló hirdetésben régibb kiadványaikat, vagy más czégektől átvett műveket is belevesznek. Így pl. Antoni *Koberger* Antoninus kiadása megjelenésekor »In theologia«, »Sermones« és »In medicina« címek alatt csoportosítva régibb kiadványokat is fölvesz hirdetésébe.

A sajátképi könyvkiadói jegyzékek legrégebb példája Peter *Schöffner*nek a 3-ik táblán reprodukált egylevelű nyomtatványa az 1469 és 1470 közti időből. A jegyzék 21 művet sorol fel, melyek közül kettő Joh. *Nider*, consolatorium timoratae conscientiae és *Petrarca* historia Griseldis, eddigelé egy példányban sem ismeretes. A többi 19 nyomtatvány közül három a *Gutenberg* műhelyének, hét *Fust* és *Schöffner* közös műhelyének, nyolcz pedig *Schöffner* külön műhelyének a terméke, míg a *Bonifatius* VIII., liber sextus decretaliuma felől nem vagyunk tisztában, miután 1465-ben és 1470-ben is jelent meg egy-egy kiadása.

A közölt anyag egy külön csoportját a könyvügynökök (Buchführer) részére nyomtatott hirdetések teszik. Ezek rendszeren általánosságban mozgó felhívások a közönséghez, melyben raktárunk meglátogatását kérik. Máskor viszont az általános szövegek helyett a raktáron lévő könyvek szakok szerint csoportosított jegyzékét teszik közzé.

A hirdetések terjesztése a könyvügynök feladata volt. Ismert tudósoknak s könyvvásárlóknak a házhoz küldték a hirdetések; a nagy közönség részére pedig kifüggesztették őket oly helyeken, a hol sok ember megfordult, tehát a templomok, iskolák, városházák ajtaján s hirdető tábláin. *Dr. Gulyás Pál.*

Brown James Duff: *The small library. A guide to the collection and care of books.* London. 1907. George Routledge and Sons Ltd. 8-r. 154 l. Ára vászonborítékban 2/6.

James Duff *Brown* az islingtoni könyvtár vezetője, a kinek szerfölött gyakorlati irányú könyvtartani dolgozatairól több ízben megemlékeztünk e helyen, ismét hézagpótló könyvecskével lépett a nyilvánosság elé. Ezúttal nem a czéhbülieknek szól, hanem a könyvtári szakképzésben nem részesült magánosokhoz fordul, a

kik akár a maguk vagy családjuk használatára, akár polgártársaik szélesebb köre számára akarnak vagy kénytelenek egy kisebb könyvtárat létesíteni. »Kis könyvtáron — úgymond — olyan 200—5000 kötetes, általános jellegű, választékos gyűjteményt értek, a minőt tanulók, iskolák, templomok, kereskedelmi és ipari szervezetek s mindazon hivatalok állítanak össze, melyek a könyveket szerszámnak, vagy kellemes szórakozás eszközeinek tekintik.«

A czélnak megfelelően *Brown* elsősorban a gyermek házi könyvtáráról beszél, mint a mely a kis könyvtár legegyszerűbb alakja. E fejezetben lelkükre köti a szülőknek, hogy a gyermek első képes könyveit művészi szempontok szerint válasszák ki (Angliában, a hol egy *Walter Crane*, egy *Kate Greenway* s egy *Charles Robinson* rajzolják a képes könyvek egy részét, e szempontok tényleg érvényesülhetnek is) s már korán tanítsák meg a gyermekeknek a könyvek megbecsülését. A nagyobbacska gyermekek részére beszerzendő könyvekről szólva, bőven megemlékezik szerzőnk az ifjúsági irodalomnak túlságos elskatulyázásáról, a mint ezt Amerika hozta divatba s Európa is utánzott. Meggyőzően mutatja ki annak a felfogásnak tarthatatlanságát, mely a gyermek szellemi igényeit kizárólag nem és kor szerint osztályozza s külön-külön állapítja meg a 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12 stb. éves fiúk s külön az ugyanily korú lányok részére szolgáló irodalmat. »The whole policy of directing the reading of children in grooves, according to some standard, fixed may be by an unsympathetic adult, is an insult to the intelligence and humanity which reside in boys and girls, however much they may be concealed under the inanities their parents teach them.« *Brown* e fejezetben maga is közöl az ifjúsági irodalomról két lajstromot, de a nélkül, hogy egy-egy év szűk határai közé szorítaná a könyveket. Teljesen kizárja soraikból a fényes kiállítású, meglehetősen drága könyveket, mert ezek csak ajándécezikké, melyek előállításával a kiadók a gazdag nagybácsi zsebére pályáznak.

Ezután az általános családi könyvtár állományának megválasztásáról s elhelyezési módjáról beszél. A család összes könyveinek egy helyre tömörítését szerzőnk nem tartja czélszerűnek, hanem helyesebbnek véli, ha minden egyes helyiségben szétosztottan vannak elhelyezve a megfelelő kötetek. Az átlagos angol polgár családi könyvtáráról adott jellemzéséből megtudjuk, hogy az angol ember szinte kizárólag szépirodalmi művek gyűjtésére szorítkozik, míg a tudományos kézikönyvekkel nem sokat törődik. A legtöbb család könyvespolczán — úgymond — hiába keresünk egy-egy jó világtörténetet, földabroszt, népszerű orvostant, sőt még szakácskönyvet is, pedig ezek mindegyikére szinte naponta rá vagyunk utalva. Sőt igen sok család berendezéséből hiányzik a könyvek megfelelő elhelyezésére szolgáló bútordarab

is és *Brown* jó vállalatnak tartaná, ha valamely lakásberendező a kész bútorok közt kis családi könyvtárakat is tartana készletben, mely mindamaz általános műveket magában foglalná, melyekre napról-napra szükségünk van. Miként az előző fejezetben, itt is kapunk egy beszerzésre ajánlható művek jegyzékét. A jegyzék általában elég ügyesen van összeállítva, bár szépirodalmi részében kétes izlésről tanúskodó címek is szerepelnek (pl. *Doyle*: Sherlock Holmes, *Gaboriau*: Monsieur Lecoq, *Dumas*: Monte-Christo, *Sue*: Wandering Jew stb.).

A negyedik fejezet a szakkönyvtáraknak van szentelve s különösen az üzletembereknek szól, a kiknek körében még mindig nem méltányolják kellőképp a jó szakkönyvek hasznát.

Az ötödik fejezetben szerző »a kis könyvtárak legfontosabb fajáról«, az iskolai könyvtárról emlékezik meg, mely szerinte az Egyesült Királyságban meglehetősen fejletlen maradt. E fejezetben kikel szerzőnk a szintelen, száraz, moralizáló elbeszélések ellen, melyek iránt a tanítók oly különös előszeretettel viseltetnek, de a melyekért maguk a fiatal olvasók épen nem rajonganak.

A kisvárosi közkönyvtárakról szól végül a hatodik fejezet, melyben szerző igen helyesen fejt ki azt a gondolatot, hogy az ilyen könyvtárak vezetőinek a kötetszám fokozása helyett a kötetek helyes megválasztására kell súlyt fektetniök. Ne arra törekedjenek, hogy a rendelkezésükre álló összegen minél több olcsó művet szerezzenek be, hanem arra, hogy igazán hézagpótló s hasznos kiadványokkal gazdagítsák a vezetésük alatt álló könyvtárakat. Nem szabad szem elől tévesztenünk, — úgymond — hogy »a közkönyvtári mozgalomnak az a czélja, hogy az anyagi jóléttel nem túlságosan megterhelt közönséges polgárok egyesült erővel szerezzenek be mindennemű drága kiadványt s a megélhetéshez szükséges segédkönyvet, melyeket különben sohasem láthatnának vagy használhatnának. A közkönyvtár intéző testületének nem az a feladata, hogy olcsó kézikönyveket vásároljon, melyeket minden érdeklődő maga beszerezhet, hanem az, hogy a fejlettebb tanulmányt s szellemi szórakozást is lehetővé tegye, a mi nem volna lehetséges, ha minden adózó maga próbálkoznék a British Museummal vetélykedni. A polgári együttműködés ugyanazon módszere, mely az utakat, csatornákat, utcái világitást, sétatereket, rendőrséget s a modern civilizáció egyéb szükséges kellékeit hozza létre, teszi egyúttal lehetővé a könyvtárak, múzeumok, iskolák és képtárak fenntartását is és a demokratikus egyenlőség egy neme nyilvánul ez előnyök birhatásában, melyeket az önmagukban álló egyének anyagi állapota sohasem érhetne el.«

Ekként jellemezve a kis könyvtárak különféle neveit, szerző a következő négy fejezetben könyvtári ellátásukról beszél. Első-

sorban a szakrendszerről emlékezik meg s a kis könyvtárak részére a nagybetűkből és számokból kombinált jegyekkel dolgozó »tárgyi szakrendszert« (*subject classification*) ajánlja követésre. Azután a katalóguskészítés szabályait foglalja igen áttekinthető pontokba s mint legalkalmasabb formát a mozgó lapokból összeállított könyvalakú katalógust ajánlja a kis könyvtárak részére. A következő fejezet a kis városi könyvtárban helyet foglalható szerzőket sorolja fel az elébb említett szakrendszeresoportosításában, míg az utolsó fejezet a könyvtárhasználat módszerét tárgyalja. Szerző e fejezetben azt az álláspontot foglalja el, hogy indikátorokat csakis napi többszáz kötetes forgalommal bíró könyvtárakban alkalmazzunk s itt is inkább csak a szépirodalmi részhez, mely a könyvnyagnak alig 30—35, ellenben a forgalomnak 70—75%-át teszi. Igen találó hasonlattal jellemzi azokat a kis városi könyvtárakat, melyekben napi 50—100 kötetes forgalom mellett is szerepel az indikátor. »Olyan az, — úgymond — mintha gőzgépet alkalmaznánk egy czeruza meghegyezéséhez!« A kölcsönzés módjáról szólva, szerzőnk a legszélsőbb szabadelvűség híve s az *open access to shelves-system* meleg szószólója. E módszer szerint tudvalevőleg az olvasó maga választja a raktár polczairól a könyveket s ennek az az előnye, hogy a szisztematikusan felállított könyvkészlet az indikátor tisztét is elvégzi, mert mutatja, hogy mely könyvek vannak benn valamely szakból s melyek vannak kikölcsonözve.

A legfontosabb bibliográfiai segédkönyvek jegyzéke s részletes tárgymutató zárják be a hasznos kis kötetet, mely igazán hézgapótló a maga nemében. Σ.

Thieme Hugo P. *Guide bibliographique de la littérature française de 1800 à 1906.* Paris. 1907. H. Welter, éditeur. (Imprimerie G. Uschmann à Weimar.) 8-r. XXII, 2, 510, 2. l. Ára 25 fr.

Hugo P. Thieme, michigani magántanár a XIX. század francia irodalomtörténetéről szerkesztett bibliográfiájával igaz szolgálatot tett e korszak kutatóinak. Műve két részből áll, az egyik mintegy 850 francia író műveit s a reá vonatkozó irodalmat sorolja fel, a másik pedig általános irodalom- és kulturtörténeti kérdéseket tárgyzó összefoglaló munkálatokat sorol fel 28 fejezetre elosztva.

Az egyes írókról szóló rész betűrendben hozza az egyes bibliográfiai czikkelyeket, melyek mindenike három részre szakad. Az első rész magának az írónak külön köteteit sorolja fel első kiadásuk időrendjében, de az újabb kiadások mellőzésével, s ezzel az írók sokszor bizonytalan kronológiáját segít megállapítani, a második az íróról könyvalakban megjelent tanulmányokat sorolja

fel, míg a harmadik a folyóiratokban róla megjelent dolgozatokat tünteti élénk szintén időrendben.

A czimek mindenütt egész röviden vannak visszaadva. Az oly könyveknél, melyek mellett sem a megjelenés helye, sem a kötet ára nincs kitéve, alattomban értetődik, hogy a könyv Párisban látott napvilágot s 350 frank az ára. A kiadóczégek rendszeren kezdőbetűikkel jelezvék s feloldásukra külön jegyzék szolgál. Így pl. H. H a. m. achette et Cie, Ch. a. m. Charpentier, Cha. a. m. Charavay freres, Chac. a. m. Chacornac, Cham. a. m. Chamerot stb. Ugyanígy járt el szerzőnk a folyóiratok megjelölésével is, Pl. Mi. a. m. Minerva, revue des lettres et des arts, MB. a. m. Münchener Beiträge zur romanischen und englischen Philologie stb. Ez a módszer kétségkívül előnyösebb, mint a német folyóirat-könyvésznél követett szárendszer, melynél az egyes folyóiratok czimeit pusztá számsor jelzi. A kezdőbetűk ugyanis sokkal szuggesztívebbek a számoknál, könnyebben megmaradnak az emlékezetben s ritkább.n kell a magyarázójegyzékhez folyamodnunk útbaigazításért. A folyóirat rövid czíme mellett az évszámon kívül a kötet- és lapszámot is feltaláljuk. Ez utóbbi azért fontos, mert a cikk terjedelméről ad felvilágosítást, ami tekintve, hogy az adatok egyáltalán nincsenek kritikai megjegyzésekkel ellátva, legalább némileg tájékoztat a cikk jelentősége felől.

Thieme bibliográfiájának legfőbb fogyatkozása — a miben különben az összes hasonló művekkel szükségkép megegyezik — a hiányosság. Hogy milyen fokú és jellegű ez a hiány, azt legjobban egy példán mutathatjuk be. Az Edmond *Rostand*-nak szentelt másfélhasábos cikkben például a következő hiányokra akadunk:

1. *Beerbohm M.*, L'aiglon. Saturday Review 1901. XCI. köt. junius 15. —
2. *Deschamps J.*, L'oeuvre de Rostand. Echo de St. Maurice 1903. május 1. —
3. *Filon A.*, Rostand and J. Richepin. Fortnightly Review 1898. julius. —
4. *Godley Eviline C.*, Plays of Rostand. National Review. 1901. junius. —
5. *Dermond Rev. Gurge*, On Rostand. Catholic World. 1899. május. —
6. *Cleveland Moffet*, The author of »L'Aiglon« and »Cyrano«. Mc Clure's Magazine. 1900. márczius. —
7. *Miss Porter Ch.* On Cyrano de Bergerac. Poet Laure. 1899. márczius. —
8. *Ransohoff G.*, Rostands Cyrano. Deutsche Literaturzeitung. 1899. 3. szám. —
9. *Scheid Nicolas S. J.*, Edmond Rostands Entwicklungsgang und seine Beziehung zur deutschen Literatur. (Frankfurter zeitgenössische Broschüren.) Hanns i. W. Beer u. Thiemann. —
10. *Strachey Lionel*, On Cyrano de Bergerac. Lippincott's monthly. 1899. február. —
11. *Wertheimer E.*, The professor of history in »L'Aiglon«. Universal magazine. 1900. junius. —
12. *Wilstach P.*, On Cyrano de Bergerac. Bookman (America) 1899. december.

Ehhez a tizenkét adathoz járulnának még a magyar nyelvű dolgozatok, de ezeket meg sem említjük, miután *Thieme* a magyar irodalomra művében egyáltalán nem terjeszkedik ki. Az általa feldolgozott folyóiratok száma 272-re rúg, a mi a tényleg létező időszaki közlönyöknek szinte elenyésző töredéke. S még e kis töredékből is csupán 170 folyóiratnak nézte át összes köteteit, a többiekből pedig csupán néhány évfolyamot. E folyóiratok megjelenésük országa szerint így oszlanak meg: Franciaországra esik 122, Angliára 41, Amerikára 33, Németországra 58, Itáliára 9, Spanyolországra 2, Norvégiára stb. 4. Feltűnő az a mostoha elbánás, melyben *Thieme* épen az angol és amerikai rendkívül kifejtett revue-irodalmat részesíti. Igaz, *Thieme* műve hiányosságát azzal igyekszik mentetgetni, hogy csak a fontosabb adalékokra kellett szorítkoznia, de hogy mik lehettek a fontosság megállapításánál irányadó szempontjai, azt bajos elképzelni, különösen mikor maga is bevallja, hogy adatait túlnyomó részben másodkézből — tárgymutatókból s régebbi könyvészeti feldolgozásokból — merítette s így a repertorizált anyagot nem is volt alkalma megítélnie!

A munka második főrésze — mint említettük — a francia irodalomra, nyelvészetre s művelődéstörténetre vonatkozó általános jellegű műveket repertorizálja a következő felosztás szerint: A) A francia irodalom általában. 1. Jellemvonásai. 2. Vonatkozások és kölcsönhatások. 3. A műbiralat. 4. A költészet. 5. A dal. 6. A regény. 7. A színmű. 8. Az irodalmi iskolák: a) romantizmus; b) naturalizmus, realizmus és idealizmus; c) a parnasziszták; d) szimbolizmus. 9. Az ujságírás. 10. A verselés. 11. Irodalomtörténetek. — B) Franciaország általában. Vonatkozásai az irodalomhoz. 12. A feltételek. 13. A francia nép. 14. A közigazgatás. 15. A közrendészet s a hadsereg. 16. A család és az élet. 17. Franciaország hatása: a) a világra; b) a világe Franciaországra. 18. A francia tulajdonságok. 19. A francia művelődés általában. 20. A francia művelődés a XVI. században. 21. A francia művelődés a XVII. században. 22. A francia művelődés a XVIII. században. 23. A francia művelődés a XIX. században. 24. Közoktatás: a) a rendszer; b) az intézmények; c) a francia akadémia. 25. A szalonok. 26. Páris. 27. A nők: a) hatásuk; b) nevelésük és erkölcsük; c) a nőkérdés; d) a nők a történelemben; e) a nők helyzete. 28. Néhány általános könyvészeti munka, s végül 29. A kötetben feldolgozott főbb essay-kötetek tartalommutatója.

Az egyes fejezeteken belül a címek ismét időrendi egymásutánban vannak felsorolva, még pedig az önálló kötetek a folyóiratokban megjelent közlemények címzeitől elkülönítve.

A hatalmas kötetnek minden hiányossága daczára is gazdag tartalmára élénk fényt vetnek a következő statisztikai adatok:

Az írók közt 212 regényíró 8235 kötete, 173 költő 2252 kötete, 91 színműíró 4431 kötete és 357 bölcész, történetíró és kritikus 8422 kötete szerepel, a mi együttesen 23,840 kötetet tesz ki.

A közel 850 íróra vonatkozó irodalom 10,765 önálló kötetre s 10,275 folyóiratcikkre való utalást tartalmaz. Ez utalások között vannak duplumok is, miután az önálló kötetbe gyűjtött folyóirat-cikkek sokszor mindkét alakjukban fel vannak dolgozva, a szigorú következetesség elve azonban itt sem jut érvényre. Az adatok zöme az utolsó 25 esztendőre esik, feltűnően kevés az 1871—1880-ig terjedő időközbe eső önálló kritikai dolgozatok száma, a minek oka valószínűleg a porosz-francia háború folytán egyidőre beállott gazdasági depresszió.

Országok szerint tekintve az írókra vonatkozó utalások számát, a túlnyomó többség természetesen Franciaországra esik: ¹ 9632 és 6919; Angliára 180 és 1602, Németországra 614 és 769, Amerikára 166 és 702 jut, a többi százon aluli töredékekben oszlik meg az egyéb nemzetek között. A leggyöngébben Spanyolország van képviselve: 12 kötettel az 1861-től 1890-ig terjedő időszakból s 10 folyóiratcikkkel az 1881-től 1906-ig terjedő évek-ből. Igen szegényes továbbá a század első felébe visszanyúló adatgyűjtemény, melyet a könyvek sorában Franciaország 1227 utalással, Anglia 10-zel, Németország 29-czel s Itália 4-gyel képvisel, a folyóiratcikkek sorában pedig Franciaország 654-gyel, Anglia 393-mal, Németország 5-tel, Amerika 48-czal s Hollandia 4-gyel képvisel. A többi nemzetektől *Thieme* e korszakból egyetlen adatot sem képes felmutatni.

A szövegben elég gyakori a sajtóhiba, a mi főleg tulajdonneveknél bosszantó. Magyarázata, ha mentsége nem is, abban rejlik, hogy szerző amerikai lakos létére, csupán egy korrekurát végezhetett, míg a revíziót kénytelen volt idegenre bízni, s hogy a munkát Németországban szedték, a mi a *A, É, È* stb., francia szedésnél szokatlan alkalmazását is megmagyarázza. A sajtóhibáknak csak elenyésző töredéke szerepel az *errata*k lajstromában.

—s —l.

¹ Az itt következő szám adatok elseje mindig az önálló kötetekre, második a folyóiratcikkekre vonatkozó utalásokat jelenti.

KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

Deutsche Literaturzeitung. XXIX. évfolyam 2. szám (1908. január 11.): *Kaiser Wilhelm-Bibliothek* in Posen. Verzeichnis der laufenden Zeitschriften. — **4. szám** (január 25.): *Report of the librarian of Congress for the fiscal year ending June, 30, 1907.* — **6. szám** (február 8.): *Bibliographie des sciences religieuses. Répertoire méthodique des ouvrages français modernes relatifs aux religions et croyances.* — **9. szám** (február 29.): J. H. *Stater*, Handbuch für Büchersammler und Bücherliebhaber. — **11. szám** (márczius 14.): August *Cour*, Catalogue des manuscrits arabes conservés dans les principales Bibliothèques Algériennes. Médersade Tlemcen (C. F. Seybold). — **12. szám** (márczius 21.): A. *Hagelstange*, Führer durch die Bücherei des Kaiser-Friedrich-Museums der Stadt Magdeburg.

La bibliofilia. IX. évfolyam 10. füzet (1908. január): A. *Bonaventura*, Una importante collezione di *Lieder*. — A. *Boffito*, Le tavole astronomiche di Giovanni Bianchini. (Folytatólagos közlemény.) — **11. füzet** (február): M. *Morici*, Per un Codice dell' »Inferno« dantesco-landiniano, donato dal Comm. Leo S. Olschi alla Cassense di Ravenna. — Lorenzo *Locco*, Delle opere poetiche di Giovanni Vulteio e d' un suo componimento in prosa raro ed ignoto ai bibliografi. — Annibale *Tenneroni*, Carmi in lode di Paolo Nani, Rettore Vezeniano a Treviso. — Ernesto *Spadolini*, Il *Portolano* di Grazioso Benincasa. (Folytatólagos közlemény.) — **12. füzet** (márczius): G. *Vandelli*, Un codice sin qui ignorato della *Divina Commedia*. — G. *Boffito*, Le tavole astronomiche di Giovanni Bianchini. (Befejező közlemény.) — Ernesto *Spadolini*, Il *Portolano* di Grazioso Benincasa. (Befejező közlemény.) — **Állandó rovatok:** Notizie. Pubblicazioni di carattere bibliografico e intorno alla storia dell' arte tipografica. Vendite pubbliche. Negrologio.

Revue des bibliothèques. XVII. évfolyam 10—12. szám (1907. október—december): Addai *Scherr*, Notice sur les manuscrits syriaques conservés dans la bibliothèque du patriarcat chaldéen de Mossoul. — Th. *Simar*, Notice sur les livres de Juste Lipse conservés à la bibliothèque de l'Université de Leyde. — Ulysse *Rouchon*, La Bibliothèque Philippe Jourde au Puy; ses manuscrits. — A. *Boinet*, Notes sur quelques feuillets d'un incunable imprimé à Poitiers. — Le *catalogue* des imprimés de la bibliothèque nationale. — *Bibliographie:* Paul Lacombe, Les livres d'Heures imprimés au XV^e et au XVI^e siècle conservés dans les bibliothèques publiques de Paris. Catalogue. (A. Boinet). Theodor Birt, Die Buchrolle in der Kunst. Archaeologisch-antiquarische Untersuchungen zum antiken Buchwesen (A. Boinet). Paul Petit, Catalogue de livres sur la Chasse. (É. D.) Marcel Godet, *Pedis admiranda* on les Merveilles du pied, de Jean Dartis, remis en lumière, avec la vie de l'auteur. (A. B.) Max Kemmerich, Die frühmittelalterliche Portraitmalerei in Deutschland bis zur Mitte des XIII. Jahrhunderts. (A. Boinet) — **Chronique des bibliothèques:** Allemagne. Angleterre. Belgique. États-Unis d'Amérique. France. Italie. — **Melléklet:** Henri *Dehérain*, Catalogue des Manuscrits du fonds Cuvier conservés à la Bibliothèque de l'Institut de France.

Rivista delle biblioteche e degli archivi. XVIII. évfolyam
 12. szám (1907. december): Giulio Coggiola, Sul Compilatore della »Serie di edizioni alpine« del 1790. — XIX. évfolyam 1. szám (1908. január): E. Rostagno, Le onoranze a Pasquale Villari nella r. biblioteca Mediceo-Laurenziana. — G. Volpi, Il Vocabolista di Luigi Pucci. — Állandó rovat: Notizie.

Zeitschrift für Bücherfreunde. XI. évfolyam 1907/1908. 10. szám
 (1908. január): Maximilian Runze, Gleim und die Seinen. Ein Beitrag zur Geschichte und Kritik der Deutschen Anakreontiker. I. — Franz Bertram, Gustavus Selenus'. Schach- oder König-Spiel. — Hans Koegler, Das Mönchskalb vor Papst Hadrian und das Wiener Prognostikon. Zwei wiedergefundene Flugblätter aus der Presse des Pamphilus Gegenbach in Basel. — Paul Hoffmann, Ein Grabmal für Heinrich von Kleist. — Die Zettelkette. Ein neues Hilfsmittel für Anlegung systematisch geordneter Verzeichnisse. — 11. szám (február) Maximilian Runze, Gleim und die Seinen. Ein Beitrag zur Geschichte und Kritik der deutschen Anakreontiker. II. — Hermann Ullrich, Zur Bibliographie der Robinsonaden. Nachträge und Ergänzungen zu meiner Robinson-Bibliographie. — F. Frhr. von Biedermann, Künstlerischer Einfluss auf die Druckschriften-Erzeugung. — Karl Schottenloher, Flugschriften aus den ersten Jahren der Reformation. — Ein Bibelmanuscript des XIII. Jahrhundert. — 12. szám (márczius): Leopold Hirschberg, Ein Gedenkblatt für den Rudelsburg-Dichter. Zum Hundertsten Geburts- und fünfzigsten Todestag Franz Kuglers. — Hermann Ullrich, Zur Bibliographie der Robinsonaden. Nachträge und Ergänzungen zu meiner Robinson-Bibliographie. (Befejezés.) — Paul Hoffmann, Heinrich von Kleists »Unwahrscheinliche Wahrhaftigkeiten«. — Max Pellnitz, Neue Bucheinbände von Paul Kersten. — Állandó rovat: Chronik.

Zentralblatt für Bibliothekswesen. XV. évfolyam, 1—2. szám
 (1908. január—február): Paul Schwenke, Der Neubau der königlichen Bibliothek zu Berlin. — Emil Jacobs, Francisco Patricio und seine Sammlung griechischer Handschriften in der Bibliothek des Escorial. — Giulio Coggiola, Il prestito di manoscritti della Marciana dal 1474 al 1527. — Paul Schwenke, Neue Donatstücke in Gutenbergs Urtype. — Literaturberichte und Anzeigen: C. M. Briquet, Les Filigranes. (Adolf Schmidt.) Victor Chauvin, Bibliographie des ouvrages arabes ou relatifs aux Arabes. X. Le Coran et la tradition (K. Kollers). — 3. szám (márczius): Konrad Haebler, Bericht über die Kommission für den Gesamtkatalog der Wiegendrucke. — Adolf Schmidt, Beiträge zur älteren Druckgeschichte der Schweiz. — Literaturberichte und Anzeigen. E. Witte, 7½ Prozent-Rabatt-Tabelle. (E. Kuhnert. Minerva. XVII. Jahrg. 1907/8. (P. S.) — Állandó rovatok: Kleine Mitteilungen. Umschau und neue Nachrichten. Neue Bücher und Aufsätze zum Bibliotheks- und Buchwesen. Antiquariatskataloge. Personalnachrichten.

A MAGYAR BIBLIOGRAFIAI IRODALOM AZ 1908. ÉV ELSŐ NEGYEDÉBEN.

Összeállította: HORVÁTH IGNÁCZ.

BIBLIOGRAPHIA, Társadalomgazdaságtani. III. évfolyam. 1908. Cöthen, 1908. Dünnhaupt Pál kny. 8-r. Január 1—40. I. Február 41—80. I. Márczius 81—120. I. (Közgazdasági Szemle melléklete.)

CZÍMJEGYZÉKE, A magyarországi építőmunkások országos szövetsége budapesti kőműves helyicsoportja könyvtárának —. Budapest, 1908. Világosság r.-t. kny. 8-r. 62 l. Ára 20 fill.

CZÍMJEGYZÉKE, A m. kir. országos meteorológiai és földmágnességi intézet könyvtárába 1906. évben ajándék és vétel útján szerzett könyvek 5-ik —, (egyszersmind a könyvtár név- és tárgymutatójának folytatása.). 5-tes Verzeichniss der für die Bibliothek der königl. ung. Reichsanstalt für Meteorologie und Erdmagnetismus im Jahre 1906. als Geschenk erhaltenen und durch Ankauf erworbenen Bücher (zugleich Fortsetzung des Namen- und Sachregisters der Bibliothek.) Budapest, 1907. Heisler J. kny. 8-r. 48 l.

ERDÉLYI PÁL, Jelentés az erdélyi nemzeti múzeum könyvtára 1907. évi állapotáról. Az erdélyi múzeum-egyesületnek 1907-re szóló évkönyvéből. Kolozsvár, 1908. Stief Jenő és társa sajtója. 8-r. 24 l.

GYARAPODÁSA, A vármegyei könyvtár 1906. évi —. Komárom, 1908. Spitzer Sándor kny. 8-r. 30 l.

JEGYZÉKE, A Julián-egyesület bródi népkönyvtárának —. A múzeumok és könyvtárak országos tanácsának ajándéka. Budapest, 1907. Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. kny. 8-r. 14 l.

JEGYZÉKE, Népkönyvtárak és kisebb könyvtárak számára általában ajánlható művek —. (Második sorozat.) Kiadja a múzeumok és könyvtárak országos tanácsa. Átnézett levonat kézirat gyanánt. Függelék: Magyar népkönyvtárak szervezésének alapelvei. Budapest, 1908. Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. kny. 8-r. 66 l.

JEGYZÉKE, A felvidéki magyar közművelődési egyesület által adományozott népkönyvtár. — Budapest, 1908. Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. kny. 8-r. 10 l.

JEGYZÉKE, A székesfőv. VI. ker. közs. felső keresk. iskolai önművelődési kör könyveinek —. Budapest, 1908. Uránia kny. 8-r. 16 l.

JEGYZÉKE, A budapesti népoktatási kör I. számú népkönyvtárának —. A múzeumok és könyvtárak országos tanácsának ajándéka. Budapest, 1907. Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. kny. 8-r. 11 l.

JEGYZÉKE, A budapesti népoktatási kör II. számú népkönyvtárának —. A múzeumok és könyvtárak országos tanácsának ajándéka. Budapest, 1907. Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. kny. 8-r. 11 l.

JEGYZÉKE, A budapesti népoktatási kör III. számú népkönyvtárának —. A múzeumok és könyvtárak országos tanácsának ajándéka. Budapest, 1907. Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. kny. 8-r. 11 l.

JEGYZÉKE, Az E. M. K. E. m. kir. honvédkönyvtárának —. I. sorozat. Budapest, 1907. Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. kny. 8-r. 8 l.

JEGYZÉKE, Az E. M. K. E. m. kir. honvédkönyvtárának —. III. sorozat. Budapest, 1907. Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. kny. 8-r. 8 l.

JEGYZÉKE, Az E. M. K. E. m. kir. honvédkönyvtárának —. IV. sorozat. Budapest, 1907. Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. kny. 8-r. 8 l.

JEGYZÉKE, A budapest-ujlaki iskolai és népkönyvtár —. 1907. Budapest, 1907. Wimmer Márton kny. 8-r. 63 l. Ára 20 fill.

JEGYZÉKE, A Julián-egyesület cameral-moraviczi népkönyvtárának —. A múzeumok és könyvtárak országos tanácsának ajándéka. Budapest, 1908. Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. kny. 8-r. 14 l.

JEGYZÉKE, A chicágói magyar könyvtár —. A múzeumok és könyvtárak országos tanácsának ajándéka. Budapest, 1907. Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. kny. 8-r. 14 l.

JEGYZÉKE, A csermői népkönyvtár —. A múzeumok és könyvtárak országos tanácsának ajándéka. Budapest, 1907. Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. kny. 8-r. 11 l.

JEGYZÉKE, Az erdélyi nemzeti múzeum könyvtára feles számu könyveinek —. 1908. 1. sz. Kolozsvár, 1908. Stief Jenő és társa kny. 8-r. 80 l.

JEGYZÉKE, A Julián-egyesület észéki népkönyvtárának —. A múzeumok és könyvtárak országos tanácsának ajándéka. Budapest, 1907. Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. kny. 8-r. 14 l.

JEGYZÉKE, A kecskeméti 48-as kör könyvtárának —. Összeállította ifj. Szabó Mihály könyvtárnok. 1907. Kecskemét, 1907. Sziládi László kny. 8-r. 18 l. Ara 30 fill.

JEGYZÉKE, A kesztbelyi kath. főgimnázium ifj. könyvtárának —. Keszthely, 1908. Sujánszky J. kny. 8-r. 97 l.

JEGYZÉKE, A konstaninápolyi magyar könyvtár —. A múzeumok és könyvtárak országos tanácsának ajándéka. Budapest, 1907. Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. kny. 8-r. 14 l.

JEGYZÉKE, A körmöczbányai magyar közművelődési egyesület könyvtárának teljes —. 1908. Paxner J. és Biron H. kny. 8-r. 46 l.

JEGYZÉKE, A kőrthi népkönyvtár —. A múzeumok és könyvtárak országos tanácsának ajándéka. Budapest, 1907. Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. kny. 8-r. 10 l.

JEGYZÉKE, A Julián-egyesület magyarrétfalui könyvtárának —. A múzeumok és könyvtárak országos tanácsának ajándéka. Budapest, 1908. Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. kny. 8-r. 14 l.

JEGYZÉKE, A vakokat gyámolító országos egyesület miskolci fiókja népkönyvtárának —. A múzeumok és könyvtárak országos tanácsának ajándéka. Budapest, 1907. Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. kny. 8-r. 7 l.

JEGYZÉKE, A Julián-egyesület mitroviczai népkönyvtárának —. A múzeumok és könyvtárak országos tanácsának ajándéka. Budapest, 1907. Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. kny. 14 l.

JEGYZÉKE, A rosszerdői népkönyvtár —. A múzeumok és könyvtárak országos tanácsának ajándéka. Budapest, 1907. Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. kny. 8-r. 11 l.

JEGYZÉKE, A szentpéteri népkönyvtár —. A múzeumok és könyvtárak országos tanácsának ajándéka. Budapest, 1907. Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. kny. 8-r. 11 l.

JEGYZÉKE, A vakokat gyámolító országos egyesület szombathelyi fiókja népkönyvtárának —. A múzeumok és könyvtárak országos tanácsának ajándéka. Budapest, 1907. Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. kny. 8-r. 7 l.

JEGYZÉKE, A Julián-egyesület vinkovcezi népkönyvtárának —. A múzeumok és könyvtárak országos tanácsának ajándéka. Budapest, 1907. Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. kny. 8-r. 14 l.

JEGYZÉKE, A Julián-egyesület zimonyi népkönyvtárának —. A múzeumok és könyvtárak országos tanácsának ajándéka. Budapest, 1907. Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. kny. 8-r. 14 l.

KÖNYVTÁRJEGYZÉKE, A »Délmagyarországi Magyar Közművelődési Egyesület« —. Budapest, 1908. Nagy Sándor kny. 8-r. 7 l.

KÖNYVTÁRJEGYZÉKE, III. sz. pótlék a debreczeni kereskedelmi és iparkamara könyvtárjegyzékéhez. Debreczen, 1908. Városi kny. 8-r. 21 l.

KÖNYVTÁRJEGYZÉKE ÉS SZABÁLYZATA, Magyarországi szabómunkások és munkásnök szakegyesülete budapesti I. számu helyi csoport —. Budapest, 1908. Világosság kny. r.-t. 8-r. 36 l. Ara 20 fill.

LIPPERT GYULA. A Budapest X. ker. kőbányai casino könyvtárának címjegyzéke. A választmány megbízásából összeállította — könyvtáros. Harmadik bővített kiadás. Budapest, 1908. Goldschmied A. első kőbányai kny. 8-r. 37 l. Ára 40 fill.

MIHALIK JÓZSEF. A népkönyvtári címjegyzék irányelvei. A múzeumok és könyvtárak országos tanácsa által a népkönyvtári jegyzék előkészítésére kiküldött bizottság javaslata. Budapest, 1908. Stephaneum kny. r.-t. 8-r. 12 l.

III. NACHTRAG zum Katalog der Offiziersbibliothek des Inf. Rgts. Nr. 34. Kassa, 1908. Koczányi Béla kny. 8-r. 4 l.

PÓSTA BÉLA. Szabályzat-minták múzeumok és könyvtárak számára. A múzeumok és könyvtárak országos főfelügyelőségének megbízásából összeállította — egyetemi tanár, múzeumi és könyvtári országos felügyelő. I. Szabályrendelet-minta közvetlen hatósági igazgatás alatt álló, nyilvános jellegű városi (vagy vármegyei) múzeumok, illetve könyvtárak számára. Budapest, 1908. Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. kny. 8-r. 32 l.

PÓSTA BÉLA. Szabályzat-minták múzeumok és könyvtárak számára. A múzeumok és könyvtárak országos főfelügyelőségének megbízásából összeállította — egyetemi tanár, múzeumi és könyvtári országos felügyelő. II. Szabályrendelet-minta egyesületi igazgatás alatt álló városi (vagy vármegyei) nyilvános jellegű múzeumok, illetve könyvtárak számára. Budapest, 1908. Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. kny. 8-r. 20 l.

PÓSTA BÉLA. Szabályzat-minták múzeumok és könyvtárak számára. A múzeumok és könyvtárak országos főfelügyelőségének megbízásából összeállította — egyetemi tanár, múzeumi és könyvtári országos felügyelő. III. Szabályrendelet-minta közvetlen hatósági igazgatás alatt álló olyan városi (vagy vármegyei) múzeumok, illetve könyvtárak számára, amelyek egyesülettel vannak kapcsolatban. Budapest, 1908. Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. kny. 8-r. 32 l.

PÓSTA BÉLA. Szabályzat-minták múzeumok és könyvtárak számára. A múzeumok és könyvtárak országos főfelügyelőségének megbízásából összeállította —, egyetemi tanár, múzeumi és könyvtári országos felügyelő. IV. Szabályzat-minta egyházi hatóságoktól fenntartott önálló, vagy iskolákkal kapcsolatos gyűjtemények számára. Budapest, 1908. Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. kny. 8-r. 30 l.

SCHÖNHERR GYULA DR.

Immár másodízben veszek búcsut tőle a Magyar Könyvszemle nevében. Fájdalom, ezúttal utoljára.

Először 1902-ben szólottam felőle e helyen, abból az alkalmából, hogy a folyóirat szerkesztését tőle átvettem, elmondván pár szóban az olvasóközönségnek, hogy mily előkelő színvonalra emelte buzgósa, tudományos készültsége a Széchényi Országos Könyvtár hivatalos közlönyét az alatt a kilencz év alatt, míg a szerkesztői teendőket végezte.

Azóta hat esztendő telt el. Hat szürke esztendő, a mely alatt itt a könyvtárban a maga egyformaságában váltotta fel egyik nap a másikat. Hat, munkának szentelt esztendő, a melyet igaz, nem tett hangossá a zajos sikerek öröme, de nem is zavart meg az elérhetlen vágyak lidérczfénye. Hat esztendő, a mely alatt nem történt velünk semmi különösebb dolog, csak a szívünk nőtt oda még jobban az intézethez, csak a lelkünk szokta meg még jobban ennek csodálatos levegőjét.

Ezt a hat évet Schönherr Gyula is itt élte le velünk, közöttünk. Csakhogy, míg a mi életünk ezalatt még jobban hozzáforrott az intézethez, addig azok a kötelekek, a melyek őt ide fűzték, lassankint meglazultak.

Pedig egykor ő is testestül lelkestül múzeumi ember volt.

Nem csak az tette őt azzá, hogy itt kezdette meg hivatalos pályafutását, hogy tudományszomja itt nyert kielégítést, hogy itt ismerte meg a munka gyönyörét, itt élte meg első irodalmi sikereit, hanem az is, hogy itt jutott, aránylag elég korán, hajlamainak, képességeinek megfelelő munkakörhöz; hiszen 1889-ben, alig 25 éves korában neveztetett ki a könyvtárhoz gyakornoknak, s már öt év múlva, 1894-ben mint segédőr a levéltári osztály veze-

tője lett, majd 1900-ban örré, 1902-ben pedig igazgató-örré lépett elő.

Nem kevésbé növelte a Múzeumhoz való ragaszkodását az a körülmény is, hogy itt egész életre való munkaprogrammot látott maga előtt.

Egyik legkedvesebb terve volt, melynek megvalósítását egy időben élete feladatának tekintette, a családi levéltárak letéteményezése folytán rohamosan fejlődő levéltárt a Nemzeti Múzeum külön, a könyvtártól független osztályává tenni, és ezt vezetni.

Talán nem érte volna el soha ezt a célt. Talán meddő maradt volna erre irányzott minden törekvése, bármennyire szívesen, kitartóan tudott is akarni, bármily fáradhatlanul és türelmesen tudta is útjából az akadályokat elhárítani. Az előtte feltornyosuló nehézségektől azonban bizonyára nem egykönnyen engedte volna magát visszariasztani, ha időközben a viszonyok kedvező alakulása és saját rátermettsége nem nyit meg számára egy másik működési teret, a melyen még az ediginél is nagyobb szolgálatot lett volna hivatva tenni kulturánknak.

Az 1897. év végével történt, hogy közoktatásügyi kormányzatunk a vidéki közművelődési érdekek céltudatos gondozása és a nemzeti kulturának az egész vonalra kiható egyöntetű irányítására megalkotta a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelőségét.

Az új intézmény ügykezelésének vezetésével, mint előadó titkár, Schönherr Gyula lett megbízva. A választás szerencsés volt. Sokoldalú tudása, kifejlett műzslése, kiváló szervező talentuma, az a képessége, hogy az ügyeket mindig magasabb szempontból ítélje meg, hogy mindig összefoglaló áttekintéssel lássa maga előtt a megoldandó feladatokat, s mindig felismerje a végzendők helyes egymásutánját, megbecsülhetlenné tette munkásságát a Főfelügyelőség egész hatáskörére nézve.

S úgy látszik, hogy a nemzet közművelődési érdekeinek ez az intenzív szolgálata, teendőinek szinte egymásra torló sorozata, az évről-évre nemesak kimutatható, hanem szemmel is látható eredmények nemesak munkakedvét elégitették ki teljesen, hanem becsvágyát is.

Igy várta türelmetlenül, de az életkedv, a jövője iránt táplált bizalom ragyogó derűjével lelkében a pillanatot, hogy az újonnan

szervezett főfelügyelőségi előadói állásba, miután a levéltár vezetésétől már egy évvel előbb felmentetett, véglegesen kineveztessek.

A mikor 1906. év deczember havában lecsapott rá a legrettenetesebb, a legkérlelhetlenebb betegségek egyike.

Egyszerre vége szakadt mindennek. A szépen indult pályának. A hozzá fűzött várakozásoknak. A reményeknek. Az életörömeinek.

Nagy tanultságának, sokoldalú készülttségének bőséges forrása kiapadt. Erős tehetségének fénye kialudt. Hatalmas munkabírásának termékenysége megszűnt. Mindent romba döntött, megsemmisített, maga alá temetett bajának pusztító ereje.

Csak egyet nem bírt teljesen összetörni lelkében, annak az intézetnek a képét, a mely oly sokáig oly kedves volt előtte.

A mikor lázadó indulatokkal küzködve, a sorvasztó lázképek egész rajától körülrepdesve, a zavaros emlékek rohanó seregétől zaklatva, gyötörtetve ott feküdt kórágán, a mikor betegsége kezdetén az öntudatnak még halovány fénye sem világította meg tekintetét, a Nemzeti Múzeum egyre foglalkoztatta őt. Ehhez való szeretete ott élt lelke legmélyén még ekkor is, mint hamu alatt a lassan hamvadó parázs.

Igy tartott ez heteken, hónapokon keresztül.

Azután, mintha a betegség romboló hatalmával folytatott kétségbeesett küzdelemben életereje egy időre felülkerekedett volna, valamivel nyugodtabb időszak következett el reá nézve. Még a fővárosba is ellátogathatott Nagybányáról, a hová az érte legjobban aggódó szívek a gyógyintézeiől elszállították. Sőt a Nemzeti Múzeumot is felkeresi még egyszer, utoljára, éppen egy évre megbetegedése után és személyesen nyújtja be itt nyugdíjaztatása iránti kérvényét.

Ennek elintézését azonban már nem érte meg. Nem sokkal azután, hogy Nagybányára visszatért, állapota ismét rosszabbra fordult. Ettől fogva baja rohamosan súlyosbodott, míg végre márczius 24-én a halál megváltotta őt szenvedéseitől.

Temetése, a melyen a Magyar Nemzeti Múzeum képviselőiben megjelent Szalay Imre igazgató, Fejérpataky László osztályigazgató, Sebestyén Gyula igazgató-őr és Kováts László segédőr, 26-án délután ment végbe nagy részvét mellett.

A gyászháznál Szalay Imre igazgató a következő beszéddel vett búcsút elköltözött társunktól :

»Mint a Magyar Nemzeti Múzeum, továbbá a Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsa és Főfelügyelősége küldöttei, úgyis mint gyászoló kollégáid jöttünk, hogy bánatos szívvel álljunk körül ravatalodat, szegény jó barátunk!

Tragikus sorsod az volt, hogy akkor támadott meg a halált-hozó kórság, — a melyet le nem győzhetett sem a gondos kezelés, sem a szeretetteljes gyöngéd ápolás — a midőn éveig tartó fáradhatatlan munkásságod gyümölcseit kellett volna élvezned : a midőn férfikorod delén várta tőled a haza nagy tudásod legszebb eredményeit. Olyan volt sorsod mint Mózesé, kinek szintén csak az adatott meg, hogy Nébó hegyéről letekintsen az ígéret földjére.

A Gondviselés kifürkészhetetlen intézkedéseivel perbe szállanunk nem lehet, bármily fájdalmasan essék is, bele kell nyugodnunk a változhatatlanba ; de azért mégis könnyezve kísérünk utolsó nyugvóhelyedre, legyen neked könnyű az az anyaföld, a melyet mint hű fiú szeretted, s a mely velünk együtt nem fog felejteni sohasem. Isten veled.»

Fejérpataky László könyvtárigazgató pedig a tudományos társulatok, a Magyar Tudományos Akadémia, a Magyar Történelmi Társulat és a Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság nevében emlékezett meg felőle.

Több mint egy hónap mult el már azóta, hogy e búcsuszavak elhangzottak, s a sir bezárult felette.

Hogy nyughatatlan lelke, miután oly merészen szegezte a középszerűségből való kiemelkedés olthatatlan vágyával tekintetét a magasba, földi pályájának végére ért.

A szeretet még sokáig fogja könnyeivel öntözni a sírjára ültetett virágokat. A jóbarátok meg jó ideig részvétellel fogják említeni nevét. De mulnak az évek. Az elköltözött vonásai mindjobban elhaloványodnak még a legszeretőbb szívben is. Az emlékezők száma mindinkább fogy. S a mulandóság lassan-lassan ráteríti az ő életének nyomára is a feledés fátyolát.

A könyvtárban azonban mindig feljegyezve marad egy lapra a neve, őrizve annak emlékét, hogy valamikor itt élt és itt dolgozott.

Nyugodjék békével!

Kollányi Ferencz.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Kinevezések a M. N. Múzeum Könyvtárában. A vallás- és közoktatásügyi minisztérium 1908. április 30-án kelt elhatározásával *dr. Sebestyén Gyula* igazgató-őri címmel és jelleggel felruházott őrt valóságos igazgató-órré, *dr. Melich János* I. oszt. segédőrt órré, *dr. bártfai Szabó László* okl. középiskolai tanárt, múz. gyakornokot II. oszt. segédőrré nevezte ki.

Nemzetközi bibliográfiai konferencia Bruxellesben. A nemzetközi bibliográfiai intézet 1908. július 10. és 11. napjain nemzetközi könyvészeti értekezletet tart Bruxellesben, melyen az egyes országok bibliográfiai szervezeteinek képviselői vehetnek részt. Ez értekezlet előkészítésül szolgál az 1910-ben tartandó nemzetközi bibliográfiai kongresszushoz s tárgysorozata a következő:

1. *Organisation.* État de l'organisation bibliographique et documentaire dans les divers pays et dans les diverses spécialités.
2. *Travaux.* État des travaux en cours ou en projets.
3. *Méthode.* État des méthodes.
4. *Coopération et entente.* Moyens d'établir la coopération internationale en vue d'organiser la documentation sur des bases universelles.

A könyvek árengedménye tárgyában a magyar könyvkereskedők egylete 1907. december havi kelettel a következő körlevelet bocsátotta világgá: Tisztelt tagtárs úr!

Németországban és Ausztriában befejeződván amaz években át tartott nagyszabású mozgalom, mely a 10%-nyi engedmény megszüntetését célozta, e két országban immár, egybehangzó határozatok alapján, a vevő közönség azon részének, mely eddig 10%-nyi árengedményben részesült, *ezentúl csak 5% engedmény adható.*

A német és osztrák kiadók a »Börsenverein f. d. deutschen Buchhandel« és az »Oesterr.-Ung. Buchhändlerverein« szigorú intézkedései folytán, *kiadványaikat ezentúl csakis oly könyvkereskedőknek szállíthatják,* a kik magukat e rendszabálynak alávetik s azokból 5% engedménynél többet senkinek sem adnak.

Számolva ezzel a körülménnyel, a Magyar könyvkereskedők egyletének közgyűlése és választmánya, a külföldi irodalom behozatalának esetleges megzavarását elkerülendő — *határozatilag kimondotta, hogy*

1907. január 1-től kezdve külföldi könyveknél csak 5% engedmény adható mindama könyvvásárlóknak, a kik eddig 10%-ot élveztek.

Ha indokolt volt ez a redukció Németországban és Ausztriában, bizonyára kétszeresen indokolt minálunk, mert Magyarország földrajzi fekvésénél fogva, a vasúti fuvar ezeknél a könyveknél *másfélszer* akkora mint Ausztriában és *kétakkora* mint Németországban.

De *haszna lesz ebből nemzeti irodalmunknak is*, mert a magyar könyvek — a melyekre ez a határozat ki nem terjed — előnyösebb pozícióba kerülnek a külföldiekkel szemben.

Komolyan felszólítjuk tagtárs urat e határozat legszigorúbb betartására, mert az ellene vétőkkel szemben a Lipcsei és Bécsi társaságok kimézetlenül el fogják rendelni a szállítási zárlatot (Sperre) [sic!], a mi annál súlyosabb, mert ez esetben a Magyar Könyvkereskedők Egylete is köteles a zárhoz csatlakozni.

Szíveskedjék a 10%-ot élvező évi vevőit már most, az évi számla fizetése alkalmával e határozatról értesíteni. Mi meg vagyunk győződve, hogy a vevők egytől-egyig méltányolni fogják e redukció jogosultságát ma, a midőn minden egyéb ipar és kereskedelmi ág nem 5, hanem 25 és 30%-al emelte árúczikkeinek árát.

Kartársi üdvözléssel a magyar könyvkereskedők egylete, Gabos Soma főtitkár, Benkő Gyula elnök.

A levélben foglaltakra, miután e kérdéssel *Bücher, Der deutsche Buchhandel und die Wissenschaft* cz. munkája ismertetése kapcsán bőven foglalkoztunk¹ s nézetünkön azóta mit sem változtathattunk, nem terjeszkedünk ki, csak mint sajnálatos tényt állítjuk a könyvvásárló közönség elé. G. P.

A párisi Bibliothéque Nationale nyomtatványainak katalógusa, melyből a C-betűt befejező 34-ik kötet van most sajtó alatt, több felől támadásoknak volt kitéve. E támadásokra a könyvtár vezetősége a a minisztériumhoz intézett s közzé tett két emlékiratban válaszolt, melyeket a következőkben ismertetünk.

Az elégtelennek a British Museum katalógusával hozakodnak elő s ezek a főbb kifogásaik. A British Museum katalógusa 20 év alatt elkészült, míg a Bibliothéque Nationale jegyzékéből 9 esztendő alatt alig egy negyed-rész van készen. E kifogás megdől, ha tekintetbe vesszük, hogy egyrészt az angol intézetnek a katalógus költségeire évi 75,000 frank állt rendelkezésre, míg a francziára csupán évi 20,000 frank van megszavazva, a mi négy, egyenkint negyven íves, kötet előállítására nyújt fedezetet, másrészt a British Museum személyzete kétszer akkora fizetésben részesül mint a Bibliothéque Nationale-é s így nagyobb munkakifejtésre is volt kötelezhető; végül itt az is figyelembe veendő, hogy a párisi könyvgyűjtemény a közfelfogás szerint is jóval kiterjedtebb angol vetélytársánál.

A második kifogás a párisi katalógus cikkelyeinek túlságos terjedelme ellen hangozott el. Itt is a British Museum példájára hivatkoznak az elégtelennek, de feledik, hogy a cikkek hosszúsága az esetek túlnyomó többségében pusztán optikai csalódás. A British Museum katalógusa u. i.

¹ M. Könyvszemle. 1904. évf. 352—359.

negyedréd alakban készült, míg a Bibliothèque Nationale-é a kezelhetőbb nyolcadrét. Ez alakbeli különbségnek pedig az a következménye, hogy az angol katalogus egy sorának a francia jegyzék két sora felel meg. Ezenkívül pedig a francia katalogus cikkelyei tényleg több oly adatra kiterjeszkednek, melyek az angolban nincsenek meg s melyek az elégedetlenkedők szemében merőben fölöslegesnek látszanak. Ezek 1—2. A szerző, továbbá néha az illusztrátor nevének feltüntetése az egyes cikkelyeken belül. 3. A könyvkiadó, vagy ennek híján a könyvnyomtató nevének feltüntetése. 4. A cikkelyekhez járuló apróbetűs jegyzetek.

E kifogásokkal szemben a könyvtár személyzete a következőket hozza fel: 1. A szerző neve azért szerepel minden egyes cikkely keretében, mert a katalogus arra is fog szolgálni, hogy segítségével a rendszeres katalogust elkészítsék s ekkor a szerző nevére minden egyes adatnál külön-külön van szükség. 2. Az illusztrátorok részben történt felvétele nem irandó rendszeretelenség rovására, mivel a katalogus szerkesztői csak az esetben terjeszkedtek ki e nevekre, ha az illusztráló művészek hírneve a könyv szerzőjét meghaladja, vagy azéval legalább is egyenrangú. 3. A kiadó vagy nyomtató megnevezése föltétlenül szükséges, mert a hely és évszám kitétele az illető könyv kiadásának azonosítására igen gyakran elégtelen. A könyvczímeket különben a katalogus erősen rövidítve adja, a mint ezt már a kihagyásokat jelentő »...« gyakori előfordulása is mutatja. Kivételt e szabály alól csupán a XVI. sz. első negyedében megjelent azon könyvek leírásánál találunk, melyek megbízható leírását hiába keressük a bibliográfiai segédkönyvekben. 4. A sokak által kifogásolt apróbetűs jegyzetek a következőkre terjeszkednek ki: a) Néhány kevésbé ismert idegen nyelven megjelent művek czímeinek rövid fordítása. b) A különlenyomatoknál az illető folyóirat megjelölése. c) A gyűjteményes vállalatok czímének feltüntetése. Ezek elsejére azért van szükség, hogy a czím francia fordítása szolgáltatson támpontot a rendszerező katalogus elkészítésénél a könyvtári alkalmazottaknak s egyúttal a katalogust használó közönséget is tájékoztassa. A másodikra nemcsak könyvészeti, de könyvtárosi szempontból is szükség van, miután az esetre, ha a különlenyomat kézben van, a megfelelő folyóiratkötetet kérheti ki az olvasó. Végül a harmadik feltüntetésének szükségessége a bibliográfiai hűség mellett a Bibliothèque Nationale felállítási rendszeréből is önkényt folyik, miután a gyűjteményes vállalatok összes kötetei azonos jeltettel bírnak s így az egyes kötetek kikeresése, megfelelő utalás nélkül, akadályokba ütközik.

A támadások azon részére vonatkozólag, hogy a Bibliothèque Nationale katalogusa túlságosan előtérbe tolja azokat a szempontokat, melyek első-sorban a bibliográfia elkészítésénél vecndő figyelembe, a hivatalos válaszirat beismeri, hogy a katalogus tényleg nem készül pusztán könyvtári jegyzéknek, hanem az egyetemes bibliográfia terén mindmáig sajnosan nélkülözött segédkönyvet is pótolni törekszik. A könyvtár e törekvése a tudósok részéről a legmelegebb rokonszenvvel találkozott, úgy annyira, hogy a katalogus megindítása óta a világ minden részéből befolyó könyvajándékok tetemesen megsaporodtak.

VÁLTOZÁSOK

a magyarországi nyomdák nál 1908. évi január 1-től április 30-ig.

(Az egy csillaggal jelölt nyomdák hatóságilag nincsenek bejelentve. A két csillaggal jelöltek megszűntek.)

Arad :

**Simtion Péter.

Bereettyó-Ujfalu:

*Adler Béla.

Budapest :

Ádám Hermann. I., Krisztina-körút 81.

**Bata János. VII., Rombach-u. 3.

Bata János. VI. Nagymező-u. 23.

Behr Miksa és Weisz Miksa. V. Zoltán-u. 9.

Biró Pál. I. Uri-u. 19.

Dr. Bródy Dániel. V., Váci-körút 34.

Bródy József, Bródy Miksa, dr. Bródy Sámuel, Bródy Sándor és dr. Bródy Mayer Lázár Lajos. V., Váci-körút 34.

Eisler Suchmann. (VII., István tér 17.

Fried és Krakauer VI., Dalszínház-u. 10. helyett VII., Dohány-u. 10.

Fried Samu és Perényi Klementin. VIII., József-utca 1.

Fuchs Armin és Pfeiffer Emil. VII., Alpár-u. 8.

Garai Simon. V., Nagykörona-u. 5.

Özv. Gutman Fülöpné sz. Jelenik Berta. IV., Hajó-utca 5.

**Hercz Ede. VII., Garay-utca. 15/B.

Klein Samu. V., Zoltán-utca 10.

Kulcsár Béla és Albert József. I., Mészáros-u. 3.

Lustig Tivadar. VI., Nagymező-u. 23 helyett VI., Ó-utca 23.

Netavits (Sulem) Samu V., József-tér 33.

Pollák Lkán és Garai Simon. V., Bálvány-u. 21.

Szántó József, Singer Olga és Wank Frigyes. VI., Lovag-u. 6.

Szegő Lipót. V., Alkotmány-u. 7.

Weisz Ármin. IV., Duna-utca 6.

**Weisz Arminné szül. Löwinger Háni. IV., Duna-utca 6.

Facset :

**Izsák Dávid (1908. jan. 31.)

Gödöllő :

*Kovács Ferencz.

**Schulez J.

Hódmezővásárhely :

»Vásárhelyi Reggeli Ujság« nyomdája (tulajd. Kun Béla.)

Igló :

**Schmidt József.

Kecskemét :

*Spitzer Vilmos.

Kézdivásárhely :

**Ifj. Jancsó Mózes.

Kisjenő :

**Gallovics és Liebermann (tul. Gallovics Dezső.)

*Rosenthal Pál

Kolozsvár :

*»Szent Bonaventura«kny.

Kovászna :

Ifj. Jancsó Mózes.

Lőcse :

*Singer-féle kny.

Nagykanizsa :

Hartmann János.
*Offenbeck és Balázs.

Nagykeröly :

*»Kölseyc« r. t.

Nagyszombat :

*Reisz L.

Nagytapolcsány :

**Schreiber Mór.

Oravicabánya :

Boldureanu Miklós (Tipografia Progresul kny.)

Örkörmező :

*Weisz Izidor.

Pozsony :

*Hungaria kny. Back Bernát.
Kohn Mór.

Rákosszentmihály :

*Rákosvidéki nyomdávalat (tul. Balázsovich Kálmán).

Temesvár :

»Patria« kny. (tul. Marossy Mátyás.)

*Temesvárer Zeitung« kny. (Heim Antal.)

Tiszalök :

Berkovits Sámuel.

Topolya :

Gaál István.

Ujpest :

*Csanády József.

Ungvár :

Joffe Salamon.
Lám Elemér.

Vágújhely :

Schreiber Mór.

Vasvár :

*Fischl Salamon.
*Singer Mór és fia.

Zenta :

»Iparosok szövetsége« kny.

A Magyar Könyvszemle új folyama.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára 1893-ban a Magyar Könyvszemle új folyamát indította meg.

A folyóirat, mint a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának hivatalos kiadványa s a magyar bibliografia egyedüli szakközlönye, 1876 óta áll a hazai tudomány érdekeinek szolgálatában. Első sorban a múzeumi könyvtár érdekeinek előmozdítására lévén hivatva, ismerteti annak egyes csoportjait; beszámol az évi gyarapodásról, a végzett munkáról és teljes megbízható képet ad a könyvtár belső életéről. Ismerteti a hazai és külföldi könyv- és levéltárakat, kiváló figyelmet fordítva ezek magyar és különleges bibliografiai vonatkozású anyagának felkutatására és közzétételére. Számot ad a hazai és külföldi könyvészeti irodalom termékeiről s figyelemmel kíséri a külföldi irodalom hazánkra vonatkozó kiadványait.

A Magyar Könyvszemle évnegyedes füzetekben, évenként márczius, június, szeptember és deczember hónapokban jelenik meg 24—26 ívnyi terjedelemben több műmelléklettel. Előfizetési ára egész évre 6 korona, a könyvtárusi forgalomban 8 kor.; egy-egy füzet ára 2 kor.

Az előfizetési pénzeket a **Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatala** fogadja el; a folyóirat szellemi részét érdeklő közlemények a **szerkesztő czimére** a **Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárába** küldendők.

A Magyar Könyvszemle régi és új folyamainak kötetei kaphatók *Ranschburg Gusztáv* könyvkereskedésében, Budapest, *IV. Ferencziek-tere 2.* A régi folyam 2—16. kötetének ára kötetenkint 4 korona, az új folyam 1—15. kötetének ára kötetenkint 8 korona. Az előfizetések ezentúl is a *Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatalához* küldendők.

Megjelent és a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában kapható: *A hazai hírlapirodalom 1906-ban. I. A magyar hírlapirodalom, Zászló Jánostól. II. A nem magyar nyelvű hírlapirodalom, Kereszty Istvántól. III. Folyóiratok, Horváth Ignácztól. Függelék: A magyar nyelvű hírlapok és folyóiratok statisztikája.* Ára 1 kor. 10 fillér.

MAGYAR KÖNYVSZEMLE. — REVUE BIBLIOGRAPHIQUE HONGROISE.

Publiée par la bibliothèque Széchényi du Musée National Hongrois

Directeur: M. François Kollányi.

Quatre livraisons par an; prix du volume Nouvelle série. XV. volume. 4-e
6 couronnes = 6 francs = 5 marcs. livraison. Octobre—Décembre 1906.

SOMMAIRE.

	Page
La Bibliothèque Széchényi du Musée National Hongrois en 1906 (avec 4 vignettes et 4 planches)	97
Dr. Jean Melich. L' „Ortographia vngarica“ et l'orthographe hongroise. (Avec un fac-similé)	119
Dr. Paul Gulyás. Catalogue descriptif des Aldines de la bibliothèque Széchényi du Musée National Hongrois. (Sixième et dernière partie, avec deux vignettes)	148
Indicateur officiel. Rapport sur l'état de la bibliothèque Széchényi du Musée National Hongrois	166
Littérature. Konrad Burger, Buchhändleranzeigen des 15. Jahrhunderts par le Dr. Paul Gulyás. — James Duff Brown, The small library. Par Σ. — Hugo P. Thieme, Guide bibliographique de la littérature française Par —s —l. Revue des périodiques étrangers	172
Ignace Horváth. La Littérature bibliographique hongroise dans le 1er trimestre de 1908	182
François Kollányi. Dr. Jules Schönherr †	185
Notices. Nominations à la bibliothèque du Musée National Hongrois. Conférence internationale de bibliographie à Bruxelles. Le catalogue des imprimés de la Bibliothèque Nationale de Paris (— sp —)	189
Changements dans l'état des imprimeries en Hongrie du 1 ^{er} janvier au 15. juin 1908	192

Siège de la rédaction et de l'administration: *Magyar Könyvszemle*
Budapest, Musée National Hongrois.

XVI. KÖTET, 3. FÜZET. UJ FOLYAM. 1908. JÚLIUS—SZEPTEMBER.

MAGYAR KÖNYVSZEMLE.

A MAGYAR NEMZ. MÚZEUM SZÉCHÉNYI ORSZ. KÖNYVTÁRÁNAK
KÖZLÖNYE.

A NM. VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTERIUM MEGBÍZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

KOLLÁNYI FERENCZ

1908. ÉVI FOLYAM.

— III. FÜZET. —

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM SZÉCHÉNYI ORSZ. KÖNYVTÁRA.

1908.

TARTALOM.

	Lap
Dr. Gulyás Pál. Újabb külföldi tanulmányok Mátyás király könyvtáráról. (Egy szövegközi hasonmással.)	193
Dr. Vértessy Jenő. A Fánecs-féle szinlapgyűjtemény a M. N. Múzeum könyvtárában	201
Dr. Gulyás Pál. Egy tudományos kölcsönkönyvtár: a »London Library«	223
Dr. Melich János. Újabb adalékok a hazai vend (szlovén) nyelvű iro- dalom bibliográfiájához	231
Tárca. Évnegyedes jelentés a M. N. Múzeum Széchényi Orsz. Könyvtár- ról az 1908. év második negyedében	246
A budapesti m. kir. tudomány-egyetem könyvtára az 1906. évben ...	250
Szakirodalom. Gyulai Augustus, Bibliography of english authors. Ism. Σ. — Leidinger Georg, Die Teigdrucke des XV. Jahrhunderts. Ism. <i>Dr. Gulyás Pál.</i> — Giehlow Karl, Kaiser Maximilians I. Gebetbuch. Ism. — <i>r.</i> — Cockerell Sidney, The Gorleston Psalter. Ism. <i>G—s.</i> — Dorez Léon, Les manuscrits à peintures de la bibliothèque du Lord Leicester. Ism. Σ. — Külföldi folyóiratok szemléje. (Deutsche Literatur- zeitung, XXIX. 14—19., 21., 22. La bibliofilía, X. 1. 2—3. Le biblio- graphie moderne, XI. 64—65. Mitteilungen des Österr. Vereins für Bibliothekswesen, XII. 1. Revue des bibliothèques, XVIII. 1—3. Rivista delle biblioteche e degli archivi, XIX. 2. The library Journal, XXXII. 1—6. Zeitschrift für Bücherfreunde, XII. 1—3. Zentralblatt für Bibliothekswesen, XXV. 3—6.)	261
Horváth Ignác. A magyar bibliografiai irodalom az 1908. év második negyedében	277
Vegyes közlemények. Kinevezések a M. N. Múzeum könyvtárában. A múzeumi hirlaptár állománya. (<i>K—y.</i>) A bibliofil és a bibliomán. (—) A berlini kir. könyvtár új épülete. (<i>Observer.</i>) Könyvtárszervezői állások Északamerikában. (— <i>u—.</i>) Fővárosi kiadványok ingyenes szétosztása. Takáts Ráfael nyomdászati működéséről	279
Változások a magyarországi nyomdáknál 1908. évi máj. 1-től aug. 31-ig	288
Melléklet. A hazai hirlapirodalom 1907-ben. I. Hirlapok. <i>Kereszty István-</i> tól. II. Folyóiratok. <i>Horváth Ignác</i> -tól	1—21

UJABB KÜLFÖLDI TANULMÁNYOK MÁTYÁS KIRÁLY KÖNYVTÁRÁRÓL.

DR. GULYÁS PÁLTÓL.

(Egy szövegközi hasonmással.)

Hollós Mátyás király könyvtárának már is kiterjedt irodalma az utóbbi években három érdekes adalékkal gazdagodott, melyek eredményeivel a következőkben kívánjuk megismertetni a *Magyar Könyvszemle* olvasóit.

Az egyik Henry *Simonsfeld*nek, a müncheni egyetemen a történelmi segédtudományok ny. rk. tanárának *Einige Kunst- und Literaturgeschichtliche Funde* czímen 1902. november 8-án a bajor kir. tud. akadémia történelmi osztálya elé terjesztett értekezése,¹ mely a biztos Korvin-kódexek számát kettővel öregbítette.

Simonsfeld a müncheni országos levéltárból közli Anselm *Stoeckl* bajor hercegi tanácsosnak 1578. április 26-án kelt s Vilmos herceghez intézett levelét, melyben több irodalmi kérdésben ad érdekes felvilágosításokat. Nyilatkozatainak legérdekesebbje egy *Polybius* történelmi munkájának öt könyvét tartalmazó hártya-kéziratra vonatkozik, melyet szerinte *Heliodorus* Aegyptius-szal és *Herodianus*-szal együtt *Camerarius* Joachim ajándékozott 1577-ben Vilmos herceg atyjának, V. Albrechtnek s a mely Mátyás király könyvtárából származott.²

Ez a kézirat a müncheni Hof- und Staatsbibliothek görög kéziratái közt C. gr. 157. sz. a. ma is megvan s tényleg *Polybius* első öt könyvét, továbbá *Herodianus* nyolcz könyvét s *Heliodorus*

¹ V. ö. Sitzungsberichte der philosophisch-philologischen und der historischen Classe der k. b. Akademie der Wissenschaften zu München. 1902. évf. 521 és köv. ll.

² »*In Matthia Corvini, Ungariae Regis Bibliotheca gewesen.*« V. ö. I. h. 563. l.



Egyptica Historia 10 könyvét tartalmazó hártyakódex, mely elülső táblájának belső felületén *Camerarius* Joachimnak Albrecht herceghez intézett, 1577. május 3-ikáról keltezett ajánlását is tartalmazza. Az azonban, hogy e kézirat tényleg a Korvinába tartozott, magából a kodexből meg nem állapítható. Kötése újabb, jellegzetesen német, bőrrel átvont, rézveretű fatáblás kötés, melyen nyoma sincs pompakedvelő királyunk szokott emblémáinak s ezekkel a kódex belsejében sem találkozunk, a mi különben a Korvinából származó egyéb görög kéziratok túlnyomó részénél is hiányzik.

Simonsfeld azonban keresett és talált is olyan bizonyítékokat, melyek *Stoeckl* állítását megerősítik és kétségtelenné teszik. Megállapította ugyanis, hogy a szóban forgó kézirat szolgált alapul *Heliodorus* Aethiopicája 1534-ben, Baselben megjelent *editio princeps*éhez, melyet Vincentius *Obsopoeus* (családi nevén *Heidnecker*), *Luther* lelkes híve s a legtevékenyebb humanisták egyike adott ki. *Obsopoeus* pedig, az általa felhasznált kéziratról műve előszavában a következőkép nyilatkozik: »Devenit ad me servatus ex ista clade Ungarica qua serenissimi quondam regis Matthiae Corvini bibliotheca omnium instructissima superioribus annis a barbarie asiatica vastata est. Hunc cum aliis nonnullis miles quidam plane gregarius et ab omnibus tam Graecorum quam Latinorum disciplinis abhorrentissimus iam apud nos tinctorem agens, tunc vero illustrissimum principem Casimirum marchionem Brandenburgerensem laudabilis memoriae comitatus in Ungariam forte fortuna non sine mente reor, sine numine divum, sustulit, quia auro exornatus nonnihil adhuc splendesebat, ne scilicet tam bonus author et visus et lectus paucissimis interiret. Sed servatus multis adhuc et voluptati foret et oblectationi et usui.«

Miként került a kézirat *Obsopoeus* birtokából *Camerarius* tulajdonába, erre *Simonsfeld*-nek igen valószínű föltevésre kell támaszkodnia. Az a *Camerarius* Joachim ugyanis, a ki a C. gr. 157-et Albrecht hercegnek ajándékozta, fia volt az 1574-ben elhalt hasonnevű nürnbergi orvos és polyhistornak, a ki szoros viszonyban állott az 1539-ben elhalt *Obsopoeus*-szal. Igen valószínű, hogy *Obsopoeus* még életében barátjának adományozta a kötetet; bár az sincs kizárva, hogy az idősebbik *Camerarius* *Obsopoeus* halála után, annak hagyatékából szerezte meg a kötetet mely azután fiára szállt.

Simonsfeld Obsopoeus-szal foglalkozva; e humanista többi kiadványait is átvizsgálta s még egy érdekes pozitív eredményre jutott. Az erlangeni egyetemi könyvtárban őriznek u. i. C. gr. 88. sz. a. egy vörös atlaszba kötött *Xenophon*-kéziratot, melynek legrégebbs ismert tulajdonosa *Baptista Guarino* volt, a ki azt atyjának, a veronai *Guarino*-nak († 1460) ajánlotta fel. Ezután állítólag Mátyás király gyűjteményébe került, a miről azonban eddigelé csupán *Murr* XVIII. sz. végéről való nyilatkozata tanuskodott. Miután *Murr* állítása forrásáról nem emlékezik meg, *Fischer*¹ e kötetet a »valószínű» Korvinák közé sorolja. *Simonsfeld* átvizsgálva az erlangeni kódexet, első lapján a következő bejegyzést találta: *Liber Vincentii Obsopoei et suorum amicorum* s e megjegyzésből teljes joggal arra következtetett, hogy az erlangeni kéziratot használta fel *Obsopoeus* barátja, id. *Camerarius* 1572-ben kiadott *Xenophon*-fordításához. E latin fordítás előszavában viszont a következő nyilatkozatot találjuk: »Interpretati sumus ea quae extant in vetere jibro allato ex bibliotheca Budensi et mecum communicato a doctiss. viro Vincento Obsopoeo.«

Ez adatok alapján *Simonsfeld*-del bátran kimondhatjuk, hogy *Xenophon* Kyropaediájának erlangeni kézírata a kétségtelen Korvinák sorába tartozik.

Simonsfeld azonban, nem érve be két kétségtelen Korvin-kodex megállapításával, nem kevesebb mint öt más kéziratot a valószínű Korvinák sorába iktat, *Obsopoeus* egyéb kiadásainak előszavában foglalt állítások alapján. Ezek volnának 1. a müncheni udv. könyvtár C. gr. 497. jelzetű *Basilius* kézírata; 2. és 3. a bécsi udvari könyvtár 80. és 105. sz. kézíratai, melyek *Diodorust*, illetve *Demostenest* tartalmazzák s végül 4., 5. a londoni British-Museum Burney-gyűjteményének 110. és 112—14. sz. kézíratai, melyek *S. Marcus Eremita* iratait tartalmazzák. *Simonsfeld* e véleménye azonban bővebb indokolásra szorul. Ő e kéziratokat inkább csak találomra jelöli meg, de a nyomtatásban megjelent szöveggel nem veti össze s így korántsem bizonyítja be, hogy *Obsopoeus* tényleg e kéziratokat használta. Egy helytt pedig — a *S. Marcus Eremita* előszavában — maga *Obsopoeus* is csak annyit jegyez meg az általa felhasznált kézíratra nézve, hogy »codex

¹ V. ö. Mathias Corvinus u. seine Bibliothek 35. 1.

equidem, ex quo ista mihi descripta sunt, admirandam antiquitatem arguit* s éppen nem látjuk be, miért kellene ennek a nagyon régi kéziratnak a Korvinából származnia.

*

Tudományos értékre messze mögötte maradnak azok a fejtegetések, melyeket Niccolò *Anziani*, a Laurenziana egykori prefektusa bocsátott közzé *Intorno a due bellissime Bibbie Corviniane* czímen 1906-ban megjelent értekezésében.¹

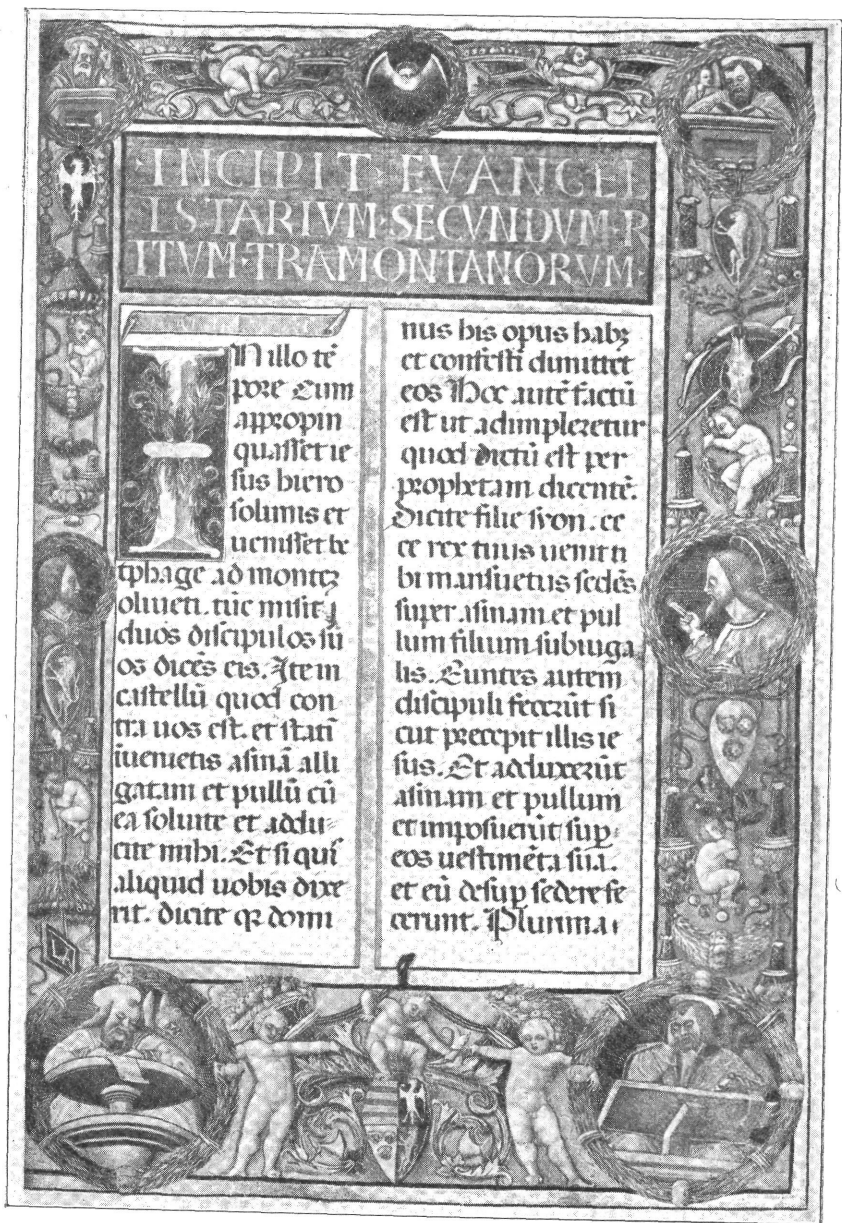
Anziani, miként dolgozata czíméből is kitetszik, két bibliakéziratról szól, melyek szerinte Mátyás király megrendelésére készültek ugyan, de a magyar király közbejött halála folytán nem kerültek tényleg birtokába. Hogy a Mátyás király részére megrendelt kéziratok egy részét tényleg ez a sors érte, azt *Vasari* tanuságtétele mellett, a firenzei signoria 1498. május elsején kelt, Ulászlóhoz intézett levele is bizonyítja, melyet *Anziani* függelékének II. pontjában közöl. Ulászló ugyanis *Alexander Formosert* küldte Firenzébe, hogy a Mátyás megrendelte kódexek hazaszállításáról gondoskodjék. A signoria e levélben elismeri, hogy a *Mediciek* birtokában van egy nagy biblia, mely Mátyás részére készült, de visszatartották az uralkodó 1400 aranyra rúgó tartozása fejében s hogy ugyanily okból tartják vissza a *Capponiak* is a Mátyás rendelte breviáriumot.

A Laurenzianában Plut. 15., Cod. 15., 16., 17. sz. alatt ma is őriznek egy három kötetes Szentírást, melynek festése befejezetlen s melynek készen lévő miniaturáit — a mint azt Eugène *Müntz* már 1882-ben kimutatta — *Francesco del Cherico* festette. E háromkötetes bibliában Mátyás és Beatrix teljes alakú képe is előfordul s így alig szenved kétséget, hogy eredetileg Mátyás király részére készült s éppen halála folytán befejezetlenül maradt kódexszel van dolgunk.

Anziani azonban a fentebb hivatkozott okmány *ingens Bible* kitételét nem e három kötetes Szentírástra vonatkoztatja, hanem azt a nyolczkötetes bibliát akarja alatta érteni, melyet X. Leo pápa ajándékozott a portugál királynak az első indiai aranyért s

¹ Ujra lenyomatva Attilio *Hortis* által az Archeografo triestino XXXII. kötetében (1908).

mely sok viszontagság után a lissaboni állami levéltárba (*real archivo da torre do tomo*) került, hol ma is őriztetik.



II. Ulászló evangéliumos könyve lord Leicester könyvtárában.

Ez okoskodását *Anziani* a következő érvekkel igyekszik támogatni: 1. X. Leo tudvalevőleg a *Medici*-család tagja volt s így valószínű, hogy a portugál királynak ajándékozott bibliát a családi könyvtárból vonta el; 2. a nyolczkötetes biblia utolsó kötetét a *Magister Sententiarum* teszi, már pedig a Laurenziana Plut. XXI. cod. 18. jelzet alatt szintén őriz egy *Magister Sententiarum*ot, melyet a scriptor saját bejegyzése szerint Mátyás király példányáról másolt; 3. *Sigismundi de Sigismundis*, a ki a lissaboni biblia első kötetét másolta, Mátyás királynak is másolója volt.

Mint látjuk, csupa olyan érveléssel van dolgunk, melyekből a lissaboni bibliának Mátyás királyhoz való viszonya a szükségszerűség erejével éppen nem vezethető le s a melyek legfeljebb valamely döntő bizonyíték másodlagos megerősítésére alkalmasak. Ilyen döntő bizonyítékkal *Anziani* adósunk marad, sőt olyan érveléssel áll elő, a mely a kézirat Korvina-voltát merőben lehetetlenné teszi.

A tanulmány függelékében ugyanis *Anziani* egy érdekes szerződést tesz közzé, melyben *Vante di Gabriello Octavanti* miniátor kötelezi magát azon nyolczkötetes biblia kifestésére, melyet *Chimenti di Cipriano di ser Nigi* másoltat különböző scriptorokkal. Mint-hogy e szerződés különösen kiemeli, hogy a mű nyolczadik kötetét a *Magister Sententiarum*ot tartalmazza, valószínű, hogy a szóban forgó munka azonos a lissaboni bibliával, csak-hogy ez esetben le kell mondanunk *Anziani* amaz ábrándjáról, mintha e mű egyúttal Mátyás király rendeletére készült volna. Hiszen Mátyás 1490. április 6-án halt meg, míg e szerződés 1494. április 23-ikáról van keltevezve, a mi, hihetetlenül hangzik bár, de úgy van — elkerülte *Anziani* figyelmét.

*

Időrendben a harmadik adalékot Léon *Dorez*-nak, a párisi bibliothèque nationale kéziratári osztálya egyik tisztviselőjének, *Les manuscrits à peintures de la bibliothèque de Lord Leicester à Holkham Hall, Norfolk* című diszműve szolgáltatja, melynek általános ismertetését a szakirodalmi rovatban találja az olvasó. Ezen, a francia académie des inscriptions et des belles lettres és a 60 tagu société des bibliophiles françois segélyezésével kiadott munka LIX-ik műlapja, egy I. Mátyás és II. Ulászló magyar királyok tulajdonában volt XV. századi evangéliumos könyv cím-

lapját ábrázolja, melyet a kiadó engedélyével, felére redukáltan, képben is bemutatunk. Az engedély megszerzése gr. *Apponyi* Sándornak, a fentemlített bibliofil-társaság tagjának érdeme a ki egyuttal könyvtárunk igazgatóságának figyelmét is fölhívta a minket érdeklő kiadvány megjelenésére. A kiváló bibliofilnek szives közbenjárásáért ez úton is köszönetünket fejezzük ki.

Az értékes kódex leírása *Dorez* szerint a következő: A kötet címe: »INCIPIT· EVANGEL | ISTARIUM· SECUNDUM· R | ITUM· TRAMONTANORUM.« E felírás arany betűkkel áll zöld alapon. A kötet czimlapját szép keret díszíti, mely főleg lombozatból, gyümölcsökből, bőségszarukból, gyöngyökből s amorettekből van alakítva. A négy sarokban, zöldes tónusu sárga festékekkel színezett babérkoszorúkban, a négy evangélistának dicskoszorúzott alakját látjuk, különböző formájú pulpitusok előtt ülve s munkájuk fölött elmélkedve, azt írva vagy átolvasva: felül, balról szent Mátét az angyallal, s jobbról szent Lukácsot az ökörrel; alul, balról szent Márkot az oroszlánnal s jobbról szent Jánost a sassal. A szent Máté és szent Lukács közbül eső részen két bőségszaru látható, melyen egy-egy amorett lovagol s középuitt, babérkoszorúban a Szent Lélek van ábrázolva, dicskoszorúzott, aransugarakkal övezett galamb képében. A felső s középső medaillonok alatt Magyarország czímerének darabjai vannak elhelyezve. Figyelemre érdemes a baloldali felső medaillon alatt s a cenztrális czímerpaizsban a lengyel fehér sas, mely lehet, hogy Ulászló parancsára került Corvin Mátyás hollójának a helyére.¹ E kis (oldal) paizsokra különböző ékitmények vannak felfüggesztve, u. m. fegyvercsoportozatok, ágas-bogas gallyak, mesterséges lombozatok, melyek közt angyalkák kúsznak és himbálódznak. Az alsó keretrészen, szent Márk és szent János között, e bájos egyének ketteje, akik nagyobbak mint a jobboldali bordür alakjai, Magyarországnak bőségszarukkal s lombbal díszes czímerpajzsát hordozzák, melyre egy középtermetű, harmadik amorinó kapaszkodott föl. A két központi medaillon közül a bal egy szent, valószínűleg szent Máté mellképét tartalmazza, míg a jobboldali Jézusét, profilban, dicskoszorúval fején, jobbjaival áldást osztva s baljában könyvet tartva. A szöveg élén álló szalag e szavakat tartalmazza: S(ECUNDUM)

¹ V. ö. F. F. Romer a *L'Art*-ban. X. kötet, 1877. 26. l. (*Dorez* idézete).

MATHAEUM XXI. Az I. kezdőbetű kék színben válik ki az arany pontokkal behintett gránátszínű alapból s zöld- meg arany színű lombozat diszíti. A keretet kívül-belül egy sötétkék s egy arany szalag diszíti, melyet még egy keskenyebb gránátpiros szalag körit.

A személyek ruházata kék, zöld, vörös és sárga színű. Szent Márk például, sötétkék köpenyt visel, zöld hajtókéval; Szent János sötétzöld köpenyt skarlátpiros gallérral s kék ruhát visel.

A miniatura ragyogó színeiről azonban, ugymond *Dorez*, semminemű leírás nem adhat fogalmat, azok csupán a zománczművekével hasonlíthatók össze. A címlap leírásával kapcsolatban szerző Mátyás király könyvtáráról is megemlékezik, néhány sorban vázolja annak sorsát a nagy bibliofil-fejedelem halála után, s ama véleményének ad kifejezést, hogy a becses kötetet Thomas *Coke*, későbbi Leicester gróf, a holkhamhalli könyvtár megalapítója, Velenczében szerezte meg a XVIII. sz. folyamán, több más kódexszel együtt. Arra a kérdésre nézve, hogy a szóban forgó kódexet a firenzei miniatorok melyike diszítette, határozott feleletet nem ad, de leginkább a *Boccardino Vecchio*-nak nevezett Giovanni di Giuliano *Boccardi* felé hajlik.

Mi részünkről *Dorez* azon nézetét, hogy Ulászló király lengyel címere, Mátyás király családi címerének helyettesítése, nem tehetjük magunkévá, miután köztudomású, hogy ott, a hol a hollós címer az ország címerével egyesítve előfordul, az előbbi mindig szív pajzs alakjában talál alkalmazást, míg a szóban forgó kódexen a lengyel sas a négyelt pajzs felső bal mezejében foglal helyet. Nincs kizárva azonban, hogy a kézirat Mátyás rendelkezésre készült ugyan, de életében nem fejeztetvén be, eredetileg is Ulászló címere került a címlapra. Bár az sem lehetetlen, hogy a kötet egyenesen Ulászló rendelése. Minden esetre értékes adalék a hazai bibliofília történetéhez.

A FÁNCSY-FÉLE SZÍNLAPOGYŰJTEMÉNY A M. NEMZ. MÚZEUM KÖNYVTÁRÁBAN.

DR. VÉRTESY JENŐTŐL.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában van egy tizenhat kötetre terjedő színlapgyűjtemény; négy kötetje negyedré, a többi folio, az első színlap kelte 1829. július 23., az utolsó 1844. december 31., durva nyomás durva papíron, de érdekes adalékok színtörténetünk egyik legfontosabb korából: a vándorévek utolsó s az állandó színház első esztendői, tizenhatodféle évi műsor. Ez a *Fáncsy* Lajos színlapgyűjteménye.

Fáncsy, a Nemzeti Színház tagja, majd művezetője, nem tartozott a legragyogóbb tehetségek közé, de azért az első sorban is becsülettel megállotta helyét. Nem maga volt abban a romantikus korban, a ki a nyugalmas otthont, a biztos kenyérkeresetet föláldozta a művészi dicsőségért. Úri család sarja, orvosnak készült, hogy megittasuljon a színpadi lámpák fényétől, a dicsőség lázától s húszesztendő s korában beálljon az öreg *Könyves* Máté színtársulatába, a Nemzeti Színjátszó-társaságba. Sugár termete volt, csengő szép hangja és nagy intelligenciája. Hamlet azt mondja a színészeknek, hogy a szenvedély forgószele közepett is bizonyos mérsékletre kell törekedni és annak simaságot adni, mert minden olyas túlzott dolog távol esik a színjáték czéljától. *Fáncsy* dicséretesen felfogta ez arany szabály értelmét, a mi annál inkább becsületére válik, mert az akkori közönség szenvedélyesen tapsolt a túlzott, szemforgató, színfalhasogató, patetikus játéknak. *Fáncsy* szerencsésen elkerülte ez örvényt, ez irány nem hagyott nyomot játékán, épen úgy, a hogy a hosszú vándorlás, nélkülözés nem tette durvává őt magát sem. A Nemzeti Színház későbbi művezetőjét talpig gavallérnak és gentleman-nek ismerték mindenkor.¹

¹ *Szigligeti* Ede: Magyar színészek életrajzai (Olcsó Könyvtár).

A vándorévek első állomása Losoncz. Ez esztendő július 26-án már Nyéken ütik föl sátorfájukat. Néha rövidek az állomások. Augusztus 29-én már Székes-Fehérvárott vannak. Deczember 6-ától Váczon játszanak. 1830. január 27-én *Fánecsy* Miskolczon vendégszerepel, február 6-án az egész társaság is ott vesz szállást. Április 12-én Eger a székhelyük, május 13-án visszatérnek Miskolczra. A július 7-i színlapon Borsod vármegyei színjátszó társaság nevet váltanak. Most Sátoralja-Újhelyen vannak, július 10-én Sárospatakon, 27-én Ungvárott, augusztus 2-án újból Sátoralja-Újhelyen, 10-én Miskolczon, megint a Nemzeti Színjátszó-társaság néven. Szeptember 8-án Nagyváradon vannak. A színi czédula jelenti, hogy a társaság összekapcsolódik a nagyváradival. A hely épen úgy változik, mint a társaság s mint az igazgatók. Most *Külényi* Dávid az igazgató, a híres *Külényi*, a *Déryné* sógora. Szeptember 11-étől a szomszédos Várad-Olasziban tartanak előadást, október 2-án Miskolczra kerülnek vissza, hol már régi ismerősök. E hó 28-án Rozsnyón vannak, deczember 5-étől két előadást Pelsőczön tartanak, 21-én Miskolczon folytatják. 1831. január 16-án Debreczenbe kerül *Fánecsy*, a hol sokat fog még játszani s majd Pestről is szívesen le-lejön vendégszerepelni. Június 2-án Nyiregyházán játszanak, egy estén Tokajban (dátum hiányzik), majd szeptember 18-án Miskolczra érkeznek. 1832. július 7-én Sárospatakon időznek, 1833. április 15-én *Fánecsy* Pozsonyba megy, május 17-én Győrbe. Szeptember 2-án Pesten játszik a városi játékszínben, 12-én a budai társulatnál vendégszerepel, majd oda is szerződik. 1834. deczember 14-én Miskolczon működik a Nemzeti Színjátszó-társaság. *Fánecsy* mint vendég lép föl. 1835. január 19-én Kassára megy velük. Május 17-én Nagyváradon játszanak, augusztus 1-én pedig Debreczenben az új színházban. 1836. május 14-én *Fánecsy* visszatér Budára az előbbi társasághoz. Ez voltaképen a kassai színjátszó-társaság volt, ez időben a legjelesebb s ez adta túlnyomó részben a Nemzeti Színház művészeit. *Fánecsy* most már itt is marad állandóan, csak 1837. február 13-án megy Debreczenbe hosszabb s május 6-án Pécsre rövidebb vendégszereplésre. A Nemzeti Színház augusztus 22-iki ünnepélyes megnyitását ő is játszik mind az »Árpád ébredésében«, mind a *Schenk* »Belizárjában«. Itt megszűnnek a vándorévek.

Nyolcz esztendő, mely alatt *Fáncsy* színészi egyénisége teljesen kifejlett. A színészettörténet kutatójának csak halvány adatok állnak rendelkezésére: egykorúak nyilatkozatai, melyek ilyen szempontból soh'sem egész megbízhatóak és képek meg színlapok, melyek a színésznek csak külsejét és szerepét mutatják. *Kántorné* szép jövőt ígért *Fáncsynak*, mert sokat tanult s a *Kántorné* hatalmas, öserőtől duzzadó tehetsége éles ítélőképességgel párosult.¹ *Fáncsy* sokat játszott és sokfélét, a minek mindig kétes az értéke: egyfelől sokoldalúságra tanít, mesterré tesz a sok gyakorlat, másfelől a fejlődést gátolja, mert átmenet nélkül való. Első szerepe a »Losonczon a gyapjúvásár« című vígjátékban Bodó káplár. Fiatal hősöket és szerelmeseket játszik, mindjárt az első napokban ő Mátyás király a *Szentjóni Szabó* sok készüllettel, de még több naivsággal írt darabjában; fejedelmi szerepeket általában sokszor kap, ha a szerep kevésbé fontos is, mert hangja és alakja van hozzá. Vígjátékokban is gyakran adja az első szerelmezt, ő játsza a *Shakespeare* »Makranczos hölgyében« Petrucchiót, illetve a német átdolgozás szerint Eröss öbesterét. Ez átdolgozás kegyetlenül bánik ugyan *Shakespeare* ifjúi erőitől forró, jókedvű darabjával, de így is *Fáncsy* jó ízlését bizonyítja, hogy ezt választja jutalomjátékaul. A magyar történelem daliás alakjait sokszor személyesíti, ő Hunyadi László, Juranics Lőrincz (*Körner* »Zrinyijében«), Szapáry Péter. *Grillparzer* kísérteties »Ósanyájában« Jaromir szilaj, féktelen szerepét adják neki, a »Figaro lakadalmában« Cherubint, a szerelmes apródot, a *Vörösmarty* »Vérnászában« Banó deákot. Ime egész skálája a szerepeknek a hősszerelmeztől a bönvivantig. Sőt próbálkozik a legnagyobb feladattal, minden idők legnagyobb szerepével, Hamlettel. Alakításáról sok elismeréssel írnak.² A Nemzeti Színházban nem játszottá már. Bizvást elhihetjük, hogy átértette s nem ábrázolhatta rosszul. A vándorévek utolsó idejében kezd közeledni későbbi szerepköre: a jellem és cselszövő szerepek felé, így *Schiller* drámáiban: a »Haramjában« ő a szörnyeteg Moor Ferencz és a »Fiescoban« Muley Hasszán, a szerecsen. A színészet zsenge korában *Schiller*-nek épen fiatalkori munkái voltak kedvesek, de e két

¹ *Szigligeti*: I. m.

² »Honművész« 1835. I. 31. l.

szerep valóban hálás. Moor Ferencz a Jago s a III. Richárd összeolvasztott torzképe az idegekre ható jelenetekkel, a szerecsen ellenkezőleg csodálatosan reális: közönséges piszkos rabszolga gonosztevő, felülmulhatatlan humorral megalkotva. Ha *Fánccsynak* jutalomjátéka van, rendesen valami értékesebb művet választ, de ha vendégszerepel, javarészt a *Raupach* és *Halm*-féle rémdrámákban lép föl, hiszen ez kell a közönségnek, erre tódulnak. Ki veheti tőle rossz néven? Környezetében élt, mint többékevésbé mindenki.

Mialatt külföldön állandó színházak voltak, a magyar színész a vándorélet kenyerét ette.

A magyar színészelet egészen sajátos valami. Lelkes írók és hazafiak működése ellenére sincs még itt művelt társasélet, igazi közönség. A színháznak hely néhol csak kegyelemből jut. Rendesen a fogadók nagytermében szoktak játszani. A helyárak nagyon olcsók, első hely 40—50 krajczár, a páholyokat se merik 1—2 forintnál magasabb áron adni. Vidéki urak kutyáikkal járnak a teátrumba (1830. máj. 21-i színlap). Komáromban biztosítják a közönséget, hogy a harmadik hely el lesz kerítve a többitől (1833. máj. 27.). A színészek mindenáron keresik a közönség kegyét s óriási reklámmal dolgoznak. Ez ugyan általános vonás, de a formája sajátosan magyarrá teszi. Nem egyes nagyurak kedvében járnak, hanem az egész vármegyéében, a közre hivatkoznak, a magyarságra appellálnak. Minden a hazafias érzésbe torkollik, s ez a legnagyobb reklám.¹

A másik érdekes szempont a szemmel látható haladás. A XIX. század első fele Magyarország legjelentősebb ideje. Az akkor élő emberek szemmel láthatták, hogy az idő a mesebeli nagy csizmában halad előre. Gyűjteményünk is ad ehhez adalékot. 1829—30-ban még félbarbár állapotokat tükröztet vissza. Teljesen silány a műsor, rozoga a színpad és gyöngye a színtársulat. Ez az első színésznemzedék, egyes kivételektől eltekintve, jórészt műveltség nélkül való. Rémségesen szavaltak s a közönséghez olyan stílusban szóltak, mint manapság a népies levelezőkönyvek, mikor

¹ Déryné naplója. (Kiadta *Bayer* József.) — *Bayer* József: A nemzeti játékszín története. Bpest, 1887. — *Váli* Béla: A magyar színészet története. Bpest, 1887.

szépen akarnak beszélni. És mire megnyílik az állandó, a Nemzeti Színház, már van műsor, van társulat. Minket persze hogy nem elégít ki, de nem rosszabb, mint a német színpadok, a melyekből táplálkozott. Az utolsó időben kezdett érvényesülni a francia hatás s már volt néhány számottevő eredeti darabunk is. A második színésznemzedék állott elő, tele sok túlzással, fiatalos szelességgel, de fiatalos erővel, tüllel és tehetséggel is. A hazafias érzés ösztökélte a közönséget, hogy színházba járjon, az írókat, hogy írjanak, fordítsanak és ez érzés megteremtette gyümölcsét. A sok polyvából megmarad a szem. A gyűjtemény, a melyben lapozunk, sok érdekes emléket mutat; a kezdődő színjátszás ez, mely a német lovag-, vitézi- és látványos nézőjátékok jegyében indult meg. Csodálatosképen egyik-másik túlélte korát s mosolyogva emlékszünk vissza gyermekkorunkból dühöngő zsarnokokra, lebontothajú szüzekre, vörösinges hóhérokra és fehérlepedős kísértetekre.

Jellemző, hogy ez első színlapokon a legtöbb színjátéknak nincs a szerzője megnevezve. A közönséget még jobban érdekelte, hogy mit játszanak? Czimük jó hangzatos van, azt meg kell adni. Kivált a vígjátékoknak: »A vétkesek a száz aranyos csókkal«, »A mokus vagy a völegény kandallóban«, »Oroszlány és a jókedvű pinczemeszter« stb. A műformák is csábítók. Van históriai rajzolat, igen mulatságos estvéli időtöltés, erkölcsi vígjáték stb. A színlapokon hangsúlyozzák, hogy a hazafiak mozdítják elő a nemzeti szent czélt. Lesznek nagy némaképletek görögtüllel. Télen külön kiírják, hogy a nézőhely be lesz fűtve. Az »Oroszlány és a jókedvű pinczemeszter« cz. nézőjátékban az oroszánynak »sok és mesterséges jelenései lesznek« Id. *Horváth* úr fogja játszani. (1829. december 27.)

Már az első évben is *Kotzebue* a főbálvány. A színpad története nem ismer írókat, a kit gyakrabban játszottak volna. Pedig a későbbi divatos színpadi írók mind felülmúlták. *Kotzebue*ban nincs meg a *Scribe* szelleme, a *Dumas* père leleménye vagy a *Sardou* jellemző képessége. Tehetsége azonban föltétlenül volt, vígjátékaiban igen sok a jó ötlet, az egészséges észjárás ellentétben komoly művei mesterkéltséggel érzélgősségével. A mi közönségünk naivsága nagyon megérteti népszerűségét. *Katona* csak úgy csodálta, mint *Berzsenyi*. *Shakespeare*-előadás egy

van ez esztendőben, a már említett »Makranczos hölgy«. De nem eredeti formájában jelenik meg, hanem »A szerelem mindent véghez vihet« vagy »A megzabolázott akaratos« czímen. Mulatságos erkölcsjáték. *Holbein* után *Láng* Ádám. Alaposan elrontott német átdolgozás, de így is a műsor kedvelt darabja volt.¹ Az 1829-iki műsor magyar darabjai a következők (nem említve a névteleneket):

Elías István: Mohácsi csata (írta »hazafíui érzéssel . . .«).

Kisfaludy Károly: Ilka.

Komlóssy Ferencz: A siklósi borzasztó éjszaka.

Szentjóni Szabó László: Mátyás király választása.

Szentjóni Szabó László darabja *Kántorné* javára megy. Az igazgatóság külön figyelmébe ajánlja a »hazafiaknak«. *Kántorné* játéka mindig esemény számba ment, fejjel kimagaslott a többiek közül s oly rendíthetetlen komolysággal vette feladatát, mely könnyűvérü társaira is nagy hatást tett.²

1830. Ezen év műsora igen jellemző és változatos, valamint a szintársulat is ide-oda kóborol az országban. Itt föltűnik az első esztendő ama jellemző sajátsága is, hogy a sok gyarlóság közben a legjava darabok is színre kerülnek, éppen úgy, a hogy a gyöngye társulattól váltak ki színészetünk legkiválóbb alakjai.

A látványosságok most sem hiányzanak. Színre kerül »A pleskei nótárius« újonnan kidolgozva: van benne mindenféle látványosság, bolondok háza stb. »A nótárius *Szamáron* jelenik meg« (márcz. 14.). »Az óriás király« cz. színjátékban farkas szerepel s mivel ez a jelmez költséges, pár krajczárral fölemelik a helyáratat. (május 9.) De az állatkomédiák közt legnépszerűbb lesz a »Joko, a braziliai majom« cz. darab, *Hensler* után egy hazafítól (aug. 27.). Meg is magyarázza a színlap, hogy a braziliai majom az »Oráng-gutáng« (melyet ugyan bajos volna Braziliában találni). Ugyanaz a komédiás játszotta, a ki már egyszer a farkast közmegelegedéssel játszotta. A legérdekesebb látványosság különben Sárospatakon adódik elő a szabad ég alatt: »Báró Egerváry Balázs magyar lovasgenerális«, tábori nagy katonai játék. A kez-

¹ *Bayer* József: Shakespearai nyomok irodalmunkban. (Kisfaludy-társaság évlapjai XXIII. k.)

² *Szigligeti*: I. m.

detét ágyúlövés jelzi, egész tábor vonul föl benne lóháton, a dámák kocsin jönnek. Közben mással is füszerelik az előadást, tiroli énekesek lépnek föl, kiket a burkus király is szívesen hallgatott (febr. 13.), majd egy *Dalmazzo* József nevű — úgylátszik talján — impreszárió, a ki Fido kutyáját mutatja be (május 21.). Mivel a nyomtatott színlapot nem hazudtolja meg már senki, higgyük el, hogy az okos állat minden deák betfüt ismert, máriást tudott kártyázni akárkivel s e szót »Mann« érthetően kimondta. Abból, hogy a nézőket kéri: hagyják kutyáikat ez este odahaza, kitünik, hogy négylábu közönsége is szokott lenni az előadásnak az Úr 1830. esztendejében Miskolcz városában.

Szegény színészek a haza históriáját sem hanyagolják el. Fölvonulnak szegényesen jelmezeikben István király, majd Endre, a Hunyadiak (Szilágyi Erzsébet lóháton jelenik meg). Hunyadi János elhunyt már, de szelleme él s nyugodtan pihen, ha látja érdemes unokáit (június 24.). *Dellné* javára »Mária Teréziát« adják s a jutalmazott így ajánlja a darabot: »Nem köthettem kellemetesebb koszorút, mintha a haza történetéből ily példát a dráma kertyén illatoztathatok« (febr. 27.). A leggyakrabban szereplő szerző *Kotzenbue* s mellette a németek több, csekélyértékű színműirója, mint *Ziegler*, *Cuno*, *Bauerle*. Játsszák a *Körner* igen népszerű »Zrinyi Miklósát« is a *Szemere* Pál fordításában. Mint afféle hazafias alkalmi darabnál, számítanak a honfi szív felbuzdulására s ez este a páholyok és zártszékek árát a kegyes pártfogók nagylelkűségére bizzák (ápr. 3.). A műsoron találjuk *Schillert* is. »A haramijákat« adják »Moor Károly« czímmel és a szerző neve nélkül.

Shakespeare három darabjával találkozunk. Az egyik a »Hamlet«, második előadásán »pompás udvari színjátéknak« nevezve. Ezidét *Kazinczy* fordításában adják, a ki a *Schröder*-féle átdolgozást fordította le. Prózai, a darab első felében elég hű fordítás, de annál barbárabbul bánik a végével s Hamletet életben hagyatja. A másik »A makranczos hölgy« másik átdolgozása, czíme: »Ördögűző Fábíán« vagy »A megzabolázott akaratos«. Ez már két kézen ment által, a német *Schink* J. F. dolgozta át először, az övét meg *Scherer* György, a ki magyar köntösre fordította s a Petrucchio nyakába is huszár-mentét kerített. Így lett belőle Fábíán huszárcapitány. Érdekes a két átdolgozás közti finom

árnyalat: *Holbeiné* azon alapszik, hogy »A makranczos hölgyet« is szelíd hitvestárrsá teszi a szerelem, míg a *Schinké* szinte középkori módon brutális, itt a férjnek az asszony rossz szellemét kell kikergetnie belőle. A harmadik darab a »Sok hühö semmiért« »Az egymást bosszantók« cím alatt. *Beck* Henrik német átdolgozásából készítette *Benke* József. (Mindkét színmű névtelenül szerepel.)¹

A magyar darabok:

Dugonics András: Bátori Mária. (A színlap megjegyzi: közkívánatra. Kétszer.)

— Matskási Juliánna vagy Az arany perecek.

Fejér György: Rang és természet. (A színlap illő módon megfőtisztendő-urazza az érdemes szerzőt. A drámát pedig így ajánlja: »A Tüzelme ezen rajzolatban a characterek helyes festése mellett 24 óra alatt megfutja a Dramaturgia nagy tengerét.« Kétszer adják.)

Glück Aloiz József: A kecskeméti familia Bécsben.

Katona József: A borzasztó éjféli (Lucza széke).

Külényi Dávid: Thurzó Szaniszló.

Kisfaludy Károly: Az újmódi leánykérők (A kérők).

— Ilka.

— Vidor (A hűség próbája).

Komlóssy Ferencz: A siklósi borzasztó éjszaka.

Kossuth Lajos: András és Béla vagy Korona és kard. (Kétszer.)

Láng Ádám: A kísértő fehér szűz.

— Mátyás deák és a cinkotai deputatio. (Kétszer.)

Péry Ignác: Báró Egerváry Balázs.

Wándza Mihály: Fernando és Eugénia. (Kétszer.)

— Zöld Marci.

— és *Külényi* Dávid: Hunyadi László halála.

Mindezek között a legérdekesebb *Kossuth* drámája. A »Honművész« kritikusa kifogásolja a darab szerkezetét, dagályos és néhol — épen ellenkezően — köznapi nyelvét.² Mi nem vehetünk hozzá drámai értékéhez. Meseje mutatja, hogy a kor szokásos hazafias páthosza lobogott benne s valószínű, hogy *Kossuth* még távolról se volt az a ragyogótollú író, a ki később lett. Mikor ez ifjúkori munkára figyelmes lett *Váli* Béla, kérdést intézett

¹ *Bayer*: I. m.

² 1833. ápr. 25.

*Kossuth*hoz. Az ősz hazafi már régóta Turinban élt, ragyogó és viharos pályája után a természet vizsgálatába merülve. Már nem is emlékezett, hogy a huszonnyolcz éves ügyvéd drámát is írt valaha.¹

1831. Évről-évre fogynak a névtelen darabok. Ezen esztendő több érdekes újdonságot hoz. Az újévet nagy »allegóriai rajzolat« ünneplik meg »A három század« czímmel, melyben az 1731., 1831. és 1931. éveket mutatják be. Az utolsóban levegőben repülnek az emberek. Nemsokára ezután búcsut vesznek Miskolcztól, a mit a színlap a maga módján jelez. »A válás iszonyú fájdalmait« emlegetik. Debreczenbe, majd tovább viszik műsorukat, mely tele van *Kotzebue*val. Ez években az előadásoknak körülbelül tíz százaléka *Kotzebue*. *Ziegler* mellett különösen *Holbein* és *Weissenthurm* Johanna darabjait adják, majd *Raupach* is műsorra kerül. Ez évben találunk már egy-két francia vaudeville-t is melyet a színlap »érzékeny rajzolatnak« nevez. Akad értékesebb is. Január 10-én kerül színre *Grillparzer* »Ósánya« című szomorújátéka, mely még sok estét fog betölteni. A nagy író ifjúkori műve, a német romantika háborzongató darabja, ám a hogyan a kísérteties hangot megüti, a jövődő kiváló drámaíró érezteti már. A hatásvadászó szörnyűségekkel ellentétben eljátszszák *Metastasio* »Achilles Scirusban« című színművét, mely csupán költői hatásra törekszik. A *Kazinczy* fordításainak egyike ez, melyekkel a lelkes férfiú műsört akart teremteni. S hogy a jó miskolcziakat ne hozza zavarba a sok görög vitéz, a színlap elmagyarázza nekik a trójai háborút. Játszották *Goldonit* is, »A két úr szolgáját« *Sághy* Ferencz fordításában. A legérdekesebb új darab a *Calderoné*: »Az élet csak álom«, »költeményes nézőjáték«. Erről is le van tépve az eredeti köntös, *Vest* bújtatta németbe, Roderichnek keresztelvén el a hősét s a mi színlapunk *Vestet* is nevezi szerzőül. Fordította *Déry* István. *Shakespeare* két darabbal szerepel: a »Hamlettel« s a »Makranczos hölgygel« — ez utóbbi mind a két átdolgozásban. Míg a *Holbein*-féle az átdolgozó nevét viseli, az »Ördögűző Fábián« *Shakespeare*t vallja íróul.

Ez év magyar darabjai:

Bárány Boldizsár: Jezid Ildirim.

Dugonics András: Bátor Mária.

¹ *Váli* Béla: *Kossuth* Lajos »nemzeti drámája«. (»Magyar Szalon« 1888.)

Gombos Imre: Szent a törvény, szent az esküvés.

Horváth Elek: Németújvár ostroma.

Katona József: Lucza széke. (Névtelenül.)

Kisfaludy Károly: A leányörzök.

— Csalódások. (»Remekjáték«, írta néhai tek. Kisfaludy úr.)

— Ilka.

— Vidor. (Hűség próbája.)

Kisfaludy Sándor: A lelkes magyar leány.

Kossuth Lajos: András és Béla. (Kétszer.)

Kovács Pál: Magának akart, másnak kért.

Láng Ádám: Genovéva.

— Mátyás deák. (Kétszer.)

Wándza Mihály: Orpheus és Euridice. (Ez nagyobb apparátussal ment. *Schmidt János* írta a zenéjét. Nagy decoratiói miatt föl-emelt helyárrakkal adták.)

Eredeti, a mit a *Gombos Imre* drámájával tesznek. A színlap elmondja, hogy ez igen jeles mű, de az ötödik felvonásán sokan megütköztek. Természetellenes, hogy a fiú tulajdon apját ölje meg, mint *Grillparzern*él, vagy *Müllnern*él s azért e felvonást *Kilényi Dávid* átdolgozta.

1832. Ez esztendőben kezdik adni a *Birch-Pfeiffer Charlotte* darabjait, kinek népszerűsége a *Kotzebuét* közelíti meg. A külső hatás titkait el tudta lesni, de összes érdeme ebből áll. Tehetségtelenebb írónak talán soh'se volt ekkora hatása. Nem kárhozzatjuk érte a magyar színpadot, a német színpad bűne volt, attól került hozzánk. A legnépszerűbb darabja »Szapáry Péter«. A címszerepet versenyezve játszsza *Fánccsy, Bartha, Egressy*. Mennyire gyermekkorát éli még a magyar dráma, hogy idegen írókra szorultak, a kik a magyar hősöket színpadra vigyék. A »Szapáry Péter« mellett a »Quasimodo« állandó műsordarab. Olyan ez utóbbi, mint a *Raupach* »Molnár és gyermeke«; csodaképen nem tűnik le a műsorról, mai nap is találkozunk vele. Eltűnt világ színlapjaiban lapozunk, sok egyértékű társából csak a színlap maradt meg emlékül és e kettő él. Ez évben találkozunk *Scribe* egy darabjával is, »Yelva, az orosz árva« címmel, a ki nemsokára szintén a legnépszerűbb szerzők egyike lesz.

A klasszikus írók közül *Calderon* darabja már az író nevének szerepel. Elég szépen vannak képviselve a németek. *Schillernek* három darabját állítják be a műsorba: »Az orléáni szüzet«, »A messinai menyasszonyt« és a »Fortély és szerelmet«. Ezek-

hez járul *Lessing* »Galotti Emiliája« és *Grillparzer* »Sapphója«. E legutolsó a *Kántorné* érdeme, az ő ambíciója e gyönyörű szerep, e klasszikus szoborra emlékeztető tökéletességgel megalkotott hősnő. *Kántorné* Sapphója azon alakítások közül való, a melyek híre annyira elterjed a késő időkig, hogy a korabeli legjava alkotások közé sorolhatjuk.

Shakespearetól a »Hamletet« adják s a »Macbethet«. *Éder* György fordítja¹ s *László* József javára kerül színre, a ki Malcolm királyfit játszsza, a Nemzeti Színház későbbi híres bonvivantja, eleven, friss temperamentum, vígjátékra született, de komoly darabokban is ügyesen, bár kevés mélységgel játszott a szerelmes szerepeket.² Macbethet *Újfalusy* játszsza, Macduff-öt *Fáncsy*. A színlap egyike a legmulatságosabbaknak. Az emberi lélek legmélyebb régióiba lépünk belé, nehéz álom ez Skótia hegyeiből s *László* imígy ajánlja be Sárospatak közönségének: »Schakespeare porai a' földbe, melyen és hová Költői Lelke e' mai történetet festette, több Századok óta nyugszanak már; de Emléke Játékszini Darabjaiba (melyek közzül honni nyelvünkön tsak *Hamlet* és *Macbeth*hez van szerentsénk) halhatatlan fénybe diszlik, mint virág, sirja felett, melyet nem szakaszthat le az idő hosszú sora. — Fentebb ihletű Lelke Játékaihoz is, többnyire, más világból költsönözött személyeket, melyeknek e' mai Darab negyedik Felvonásába mulhatatlanul szükséges ábrázolására elkerülhetetlen megkívántató *Bübáj Lámpát* (Laterna Magica) minden műszereivel megszerezvén, bátorkodom Nagyságtokat figyelmetessé tenni a' negyedik Felvonás utolsó Jelenéseire; a' midőn a' varázs Barlangba a' Thrónusra és gyilkosságra tsak az intselkedő Fúriák bübajos igézeteik által tsalatott Király és a Nézők szemei előtt is, az általa megöletett 6 koronás árnyékok egymás után, különböző színekbe, a' legkissebb kiterjedés és legnagyobb messzeségről, embernői nagyság és kézzelfogható közelségre nevedve, láthatóképpen fognak megjeleni: éppen olyan móddal, mint a' hogy ezen megfoghatatlannak tetsző mutatványt, ezelőtt néhány évvel Opticus Vieland Úr a' Fehér Ló Vendégfogadóba előadta.

¹ *Bayer* e fordítást név szerint nem említi. I. m.

² *Vörösmarty*: Dramaturgiai lapok. Összes művei VII. k.

Én nékem, a' mai Játék darabbal reménységeimet, a' padlazon életemmel, 's szíves szorgalommal egyesített örökös szolgálatomat, Nagyságtoknak, a' Nagy Érdemű Községnek ajánloni, szentelni, van szerentsém elkötelezett legkissebb szolgáljak László«. A tragédia »varázsdramának« van nevezve s a személyek utolsója: »Banko Lelke, az asztal felett, a' Trónusonnn«.

Dugonics András: Bátori Mária.

— Berényi Jolánta. (Kún László. Név nélkül.)

Kisfaludy Károly: A leányörzö. (Kétszer.)

— A tatárok Magyarországon.

— Az újmódi leánykérők. (A kérők. Kétszer.)

— Csalódások. (Kétszer.)

— Három egyszerre. (Kétszer.)

— János kulacsa. (Mátyás deák.)

— Kemény Simon.

— Stibor vajda. (Kétszer.)

— Szeget szeggel. (Háromszor.)

Kisfaludy Sándor: A lelkes magyar leány.

Komlóssy Ferenez: A siklósi borzasztó éjszaka.

Telepi György: A hivatlan képviselő. (Kétszer.)

Kisfaludy Károlynak kilencz darabja szerepel, némelyik több estén is. Hosszú időn át a legkedveltebb magyar színműirő; egyszerű, jóízű játékaival mulatott a közönség; a színészek szerették, mert hálás szerepeket írt. »Stibor vajda« előadásánál a színház ártatlan önérettel dicsekszik, hogy ezt a drámát előadták már Bécsben is, Párisban is. Említést érdemel, hogy *Katonát*, a »Bánk bán« ezidétt még ismeretlen szerzőjét egy *Weisenthum*-darab színlapja úgy tiszteli meg, hogy »fordította T. *Katona* József úr, több jeles darabok szerzője«. A többi sügőkönyvekkel együtt ott vándoroltak az ő darabjai is, a ki valaha szintén járta a színészek vándorútját.

1833. Budán az ország szívében már jelentős a társaság. A kezdetleges viszonyok mellett jelentkezik némi művészi összjáték. Szeptember 23-án a *Körner* »Zrinyije« van színen. Másodszor van kitűzve, mert a multkori játékot elrontotta az esőszakadás. *Kántorné* javára megy, a ki Zrinyinét játszsza, Zrinyit *Bartha* kapja mennydörgő hangjával és hatalmas egyéniségével, a szultánt *Megyeri*, kortársai szerint a legnagyobb jellemzők egyike; *Juranicsot* *Fánccsy*, Lévi orvost *Telepi*, a kitűnő epizód-színész.

Külön felhívják a figyelmet a bán menyegzői pompás öltözetére, a mit a társaság iránt viseltető különös tekintetből *Kostyal* Ádám pesti polgár készíttetett. A művész arcsképe fönmaradt, délczeg hatalmas alak, büszkén hátraszegett fővel, merész tekintettel. Az ékes mente, a sujtásos köntös már régen a molyok fogára került, de a hazafi ajándékaról megemlékezünk, ki a szegényes ruhatárat gazdagította.

A zenekarra is kezdenek nagyobb gondot fordítani. Egy győri színlap (augusztus 20.) hangversenyt hirdet, melyen *Rossini* mester gyönyörű dallamait éneklük a »Tancredból« és az »Othellóból«. *Schiller* darabjai közül ujonnan kerül színre a »Fiesco«, *Goethetől* a »Clavigo« a *Kazinczy* fordításában. »Az élet álom« mellett egy másik spanyol klasszikus is műsorra jut, a *Moreto* »Donna Dianája« *West* fordítása nyomán esztendőkön át kedvelt darabja lesz, a *Lendvay*-pár és *László* egyik legjobb szerepe. *Shakespearétól* csak »A szerelem mindent tehet« fordul elő.

Az esztendő magyar termése:

Bárány Boldizsár: Sajdár és Rurik.

Csipáky József: Zoltán, Árpád fia. (Háromszor.)

Dugonics András: Batori Mária.

Fáy András: A régi pénzek.

— Két Báthory. (Kétszer.)

Katona József: Hédervári Cecilia (Aubigny Klementin).

— Luca széke.

Kisfaludy Károly: A kőrök.

— A pártútók.

— Csalódások.

— Három egyszerre.

— Ilka.

— János kulacsa. (Mátyás deák.)

— Stibor vajda.

— Vigjáték.

Kisfaludy Sándor: A lelkes magyar leány.

— Az emberszívnek örvényei.

Kossuth Lajos: András és Béla.

Kovács Pál: A zshivány.

Székrenyessi: A véletlen úrrá Ievés.

Telepi György: A hivatlan képiró.

Tóth Lajos: Az álpesi kőszirten épült rablóvár.

1834. A német műsor divatos írói immár teljes számban szerepelnek, így *Halm* s a két népszerű bécsi író: *Raimund* a

maga limonádézű, de legalább nemesebb irányra törekvő tündérjátékaival s *Nestroy*, a karzatok e vérbeli írója, tipikus bécsi, harsány kedvével és nyers ötleteivel. »Lumpaci Vagabundus« soká műsoron maradt s kedvencz szerepet adott *Barthának*, a ki a víg hangnemben is valami csiszolatlan őserővel tudott játszani, a mit folyton hangos kaczagás kísért. Az ephemer-értékű német darabok mellett a német drámairodalom egy gyönyörű virágát is átplántálják a magyar színre. *Kleist* »Heilbronnai Katinkáját«, bár ezt sem eredeti formájában, hanem *Holbein* színrealkalmazása után fordította *Komlóssy*. Katinka bájos szerepét *Lendvayné* játszsza, a darab színen van a Nemzeti Színház első éveiben is, de ez az első és egyetlen *Kleist*, a mit magyar színen adtak s ezt se hosszú időn keresztül.

Érdekes, hogy ez években a *Goldoni* darabjai is kedveltek, a »Két úr szolgáján« kívül »A fogadós« s »A házasságszerző« szerepelnek több estén. A későbbi években ez ötletes, kedves író lekerül a műsorról. Egy igazi klasszikus vígjátékkal is szaporodik a műsor, a *Beaumarchais* »Figaro lakodalmával«. *Junger* átdolgozása szerint adják, név nélkül, de a személyek sora kétségtelenné teszi, hogy a *Beaumarchais* vígjátékaról van szó. *Telepi* mulatságos Figaro lehetett, bár kétséges, hogy volt-e benne elég francia finomság. *Beaumarchais* szellemének borotvaélet a kettős fordítás bizonyynyal csorbává verte. Szerepel még egy Don Juan-travestia s egy »Doctor Faust« cz. dráma, de a színlap nem ad közelebbi fölvilágosítást. *Molière*-től »A botesinálta doktort« adják *Kazinczy* fordításában.

*Shakespeare*től játszsza az »Egymást bosszantókat«, a »Hamletet« s a »Macbethet«. De már eltűnt előbbi torz köntöse, a *Döbrentei* verses fordításában adják, mely azon kor legjobb fordításai közül való. A színlapról se vigyorognak a kísértetek s az előadás is érdekes lehetett, mert *Kántorné* Lady Macbethjét egyik legjobb szerepéül említik s *Bartha* játszotta a hőst.

Mint érdekes estét említhetjük a márczius 23-ikét, a *Pályné* jutalomjátékát. Hangverseny (a színlap szerint »hangászat«) *Kacziáner* Károly hannoverai operaénekes vendégszereplésével (ki a magyar nemzet iránti tiszteletből lép föl) s igen jó műsorral: *Mercadante* és *Rossini* operáiból is énekelnek részletet, sőt *Mozart* »Varászfuvolájából« éneklí Sarastro áriáját *Bartha*. Mert

még külön énekes-személyzetről szó sincs s a kinek az Úristen hangot adott, vígan vállalkozik a legnehezebb áriák éneklésére is. Egész operát is találunk a műsoron, a *Meyerbeer* »Ördög Róbertjét.«

A budai színtársulat ez évben örömmel látja, hogy a farsangi megcsappant látogató közönség mellett is jól megy a színház. A színlapon is megjelentik ezt a hazafi közönség buzdítására. Szemük úgy tekint az állandó színház felé, mint az igazhívó muzulmán Mekka felé. . . Talán még megérik. E jelentés oly jellemző, hogy érdemes a közlésre: »Örömmel jelenti a' tekintetes Pest Vármegye részéről lévő igazgatóság, hogy *fővárosunkban* álló nemzeti játékszínünk, mind eddig rendben tarthatta magát a' folyt bérletekből 's így a' tisztelt ns. Vármegye járásaiból gyűlt segedelempénzhez nyulni még épen nem kellett. A' mult octóberi, novemberi jövedelem' feleslege pótolta a' farsangi hiányt. Egyébiránt ns. Buda városából is kedvezőleg jelent meg folyvást a' nagy érdemű közönség. És ha majd a' Duna hídja könnyen eresztí által ns. Pest városának is Magyarait, nincs kétség, hogy a' két városból divatozó folyamat ne eredne.

E' februariusi 1-ső 's majd a 2-ik bérletszűnés, azért még az igazgatóság pénztáráé, mivel a színészek jutalomjátékai tulajdonképen Mártiusban kezdődnek. Egyébiránt hiszen minden jövedelem egy köz szándék létesítésére fordíttatik, nemzeti játékszínünkére, mellyet már most csak el nem ejtünk.« (febr. 20.)

Ez évi magyar darabok:

Bárány Boldizsár: Sajdár és Rurik.

Dugonics András: Bátor Mária.

Farkas József; Asszony esztrenga.

— Véletlen vőlegény.

Katona József: István, magyarok első királya

— Szentgyörgyi Cecilia (Aubigny Klementin).

Kisfaludy Károly: A kérők.

— A leányórző. (Kétszer.)

— Csalódások.

— Hűség próbája.

— Ilka.

— Nem mehet ki a szobából.

— Vigjáték.

Komlóssy Ferencz: A siklői borzasztó éjszaka.

Munkácsy János: A garaboncás diák. (→Első eredeti magyar paródia.«

Négyszer.)

Szőllősy Lajos: Nagydai lakodalom.

Vörösmarty Mihály: A kincskeresők.

— Várnász.

Figyelmet érdemel a »Várnász« előadása. Külön fölhívja a társaság a közönség figyelmét, mint az Akadémia pályakoszorúzott darabjára. Többszöri előkészület után mindent el fognak követni a sikerért — ígérk. A körülményekhez képest elsőrendű szereposztással is adják: *Bartha* játssza Telegdit, *Megyeri* a remetét, a délczeg *Lendvay* a szilaj Koltát, Lenkét *Parázsoné*, Banót *Fánccsy* és Kuvikot *Telepi*. Az egykori tudósítás nagy sikerről számol be s főleg *Fánccsyt* dicséri, ki nagyon szépen, értelmesen szavalta *Vörösmarty* gyönyörű sorait.¹

1835. Ez esztendőben *Fánccsy* ismét vándorol: megfordul Kassán, Nagyváradon és Temesvárott. Viszi magával diadalmas új szerepét, Banó diákok. Mindenütt a »Várnász« a jutalomjátéka. A kassai premierre színlapja nemzetiszínű. *Fánccsy* a közönség figyelmébe ajánlja, de már egész egyszerű szavakkal, nem a régi jutalomjátékok lehetetlen stílusában. Telegdit *Czelesztin* adja, e híres színpalhasogató hősszínész, míg Lenke szerepében a fiatal *Laborfalvi Benke* Róza arat sikert. A közhit az, hogy *Vörösmarty*nak nem voltak színi diadalmi. A »Várnász« előadásai fényes czáfolat. Diadallal járja be a fővárosból a vidéket s a koszorúból juttassunk egy levelet *Fánccsynak*, mert megérdemli. Manapság sikert aratott darabot egyre-másra játszanak, de a 30-as években még másképp állt a dolog. A közönségnek folyton új kellett, azért olyan változatos a műsor. S mivel ez esztendőben egy darab se éri el a »Várnász« előadásainak számát, bizvást följegyezhetni az eredményt.²

A »Várnász« diadala a kor ízlésének megfordulását jelenti. A francia romantika kezd előnyomulni. *Kotzebuet* ugyan most is gyakran adják, de jelentékenyen kevesebbszer, mint az előbbi években. Egészségesebb és föltétlenül költőibb irány ez. Kalandos mesék, élére állított helyzetek, de tüzes, lobogó érzések és nemes szenvedélyek. Scribe mellett színre kerül *Dumas* »Szaracén«-ja,

¹ »Honművész« 1834.

² Erre már *Bayer* József mutatott rá: »A »Várnász« első előadásai a vidéken« cz. cikkében. (»Irodalomtört. Közlemények« 1904.)

vérbeli romantikus dráma, hatásos szerepekkel, majd a nagymester, *Hugo Victor* »Borgia Lucretiája«. A romantika kék virága helyett a piros hajt ki.

Operákat is gyakrabban játszanak már. Előadják *Mozart* »Tündérsípját« (»Varázsfuvola«) nevető, életörömet árasztó muzsikával és eszeveszett librettójával s a kassaiak élvezhetik kedvenczüket, *Dérynét*, a mint szívhez szóló, ezüst hangján éneкли Pamina áriáit. A legkedveltebb opera ez években *Hérolde* élénk, frisstem-pójú daljátéka: »Zampa« vagy »A márványara.« A kótái régóta a lomtárban hevernek, de emlékét megőrizte egy vendéglőczímer egyik legnépszerűbb vendéglőben a budai oldalon.

*Shakespeare*től csak »Hamletet« játszzák ez évben.

A magyar darabok sora:

Bárány Boldizsár: Szittyá magyarok kiindulása Ázsiából.

Csipáky József: Zoltán, Árpád fia.

Fáy András: A régi pénzek.

— Két Báthory.

Jakab István: Falusi lakodalom.

Kisfaludy Károly: A kérők. (Kétszer.)

— A leányörzö.

— Csalódások.

— Iréne.

— Stibor vajda.

— Szeget szeggel. (Kétszer.)

— Vigjáték. (Kétszer.)

Kovács Pál: A koldúsleány.

— Magának akart, másnak kért.

— Mátyás király Pozsonyban.

Láng Ádám: Mátyás deák.

Munkácsy János: A garaboncás deák. (Négyszer.)

Pergő Czelesztin: Toldi Miklós.

Vörösmarty Mihály: A kincskeresők.

— Várnász. (Ötször.)

1836. *Fánecsy* debreczeni tartózkodása idején a színlapokon több ízben találjuk az *Arany* János nevét. Nem nagy szerepek után áll: pl. inas, 1. gavallér, 4. paraszt stb. Ekkor állt be *Arany* színésznek, de sehogy se tudott érvényesülni. Része lehet ebben igénytelenségének éppen úgy, mint a véletlennek. Önéletrajzában — és ez az egyetlen dicsérő szava magáról — említi, hogy szép, csengő hangja volt; a »Bolond Istók«-ban egy mellékszerepben

aratott sikeréről is beszél, de azt is mondja, hogy erővel a divatos ál-páthoszra akarták szoktatni s végkép a párszavas szerepekre szorították.¹ Ime legnagyobb költőnk aktorságának emlékei.

A romantikus darabok mind nagyobb tért hódítanak. *Scribe* sok estét tölt be, nemkülönben *Dumas*, a kinek híres »Korona és vérpadját« ez évben illesztik a műsorba, melynek Ethelwoodja parádés szerep lesz. *Hugótól* a »Tudor Máriát« és az »Angelót« hozzák színre. A *Dumas* ügyes s a *Hugo* költői drámái mellett a romantika polyvája és szemetje is kezd belekeveredni, mint a *Des Arnold* és *Fournier* »Vasálorczája« (ford. *Garay* János), hogy még évtizedekig rettegtesse a vidéki közönséget, mikor a nagy *Hugo* darabjai a Nemzeti Színházban már csak ünnepnapon kerülnek színre.

Schillertől Debreczenben kerül színre a »Stuart Mária« *Déry* szabad fordításában, melynek stílusához hozzávethetni a hirdetésből, hogy az utolsó jelenetben néma ábrázolatban Mária fővételét is láthatni, a mit Leicester képzeletében lát. A budai színpadon pedig *Gozzi* után írt kedves mesejátékát, a »Turandot«-ot adják, de ezt már *Gáthy* János verses fordításában. *Molière*-től szerepel »A botcsinálta doktor«. *Kazinczy* magyarítását még egyszer megoldozza *Balog* István. *Shakespeare*től adják a »Szerelem mindent tehet« cz. átdolgozást és »Hamletet«, a dán királyfi szerepében ezúttal *Egressy* Gábor lép föl.

A budai társaság műsorában az operák is kezdenek tért foglalni. A gyér műsor határozottan elsőrendű. *Auber* »Fra Diavolója« mellett játszották *Rossini* »Tancredját« s ma is kedvelt, gyönyörű, igazi olaszos »Sevillai borbélyát« (Jellemző a színlapon, hogy *Egressy* Benjámin, mint kezdő színész, Figarót énekelvén, a közönség kegyes elnézéséért esedezik) s e mellett a német zene egyik el nem avuló remekjét, a *Weber* »Büvös vadászat«.

A magyar darabok ez évben:

Babócsai István: Vigkedvű Mihály.

Bárány Boldizsár: Sajdár és Rurik.

Dugonics András: Batori Mária. (Kétszer.)

Eötvös József: Bosszú.

Fáy András: A régi pénzek.

¹ II. é. 62—97.

- Jakab* István: Zsarnok apa. (Kétszer.)
Katona József: Bánk bán.
Kisfaludy Károly: Stibor vajda.
 — Szécsi Mária.
Kovács Pál: Magának akart, másnak kért.
Máczay Imre: A számkivetett magyar.
Munkácsy János: Garaboncás deák. (Négyszer.)
Szentjóni Szabó László: Mátyás király választása.
Szabó Pál: A magyar külföldön.
Szigligeti Ede: Dienes.
Telepi György: A hivatlan képiró.
Tóth Lőrincz: Átok.
 — Ekebontó Borbála.
Vörösmarty Mihály: A fátyol titkai. (Kétszer.)
 — Várnász.

A »Bánk bán«, mióta *Egressy* művész szeme kiemelte az ismeretlenségből, ha szórványosan is, elő-előfordult. Már ragyogott, mint a nemes gyémánt, de még nem ismerte föl mindenki. Ezen előadása kitünő szereposztásban történt: Bánkot *Bartha*, Gertrudist *Kántorné*, Melindát *Lendvayné*, Peturt *Szentpétery*, Ottót *Egressy* és Biberachot *Megyeri* játszása. *Szigligeti* »Dienesé« is esemény: második darabja és első sikere ez írónak, ki egykoron a Nemzeti Színház legtermékenyebb írója és vezetője lesz. Még fiatal ember, a romantika felé csapong s a színműíró koszorúja mellé a színészet is akarja tűzni. Ezidétt még játszik nagyobb szerepeket is (Pl. »Az élet álom«-ban Astolfót), de itt rövidesen a háttérbe szorul.

1837. Az öt hónap műsorán a következő magyar darabok szerepelnek:

- Bárány* Boldizsár: Sajdár és Rurik.
Csató Pál: Fialat házások.
Dugonics András: Bátor Mária.
Gaál József: A király Ludason.
Kisfaludy Károly: A kérők.
 — A leányórző.
 — A pártütők.
 — Csalódások.
Munkácsy János: Garaboncás deák.

A színtársulat ez idő alatt megerősödött, a legjava tagok egy helyre tömörültek. Műsorukat változatossá igyekeztek tenni,

tömerdek darabot fordítottak le jól-rosszul; nem hiányoznak sohasem a klasszikus írók s már van eredeti drámairodalom is. Minden megért az állandó színház számára.

Az augusztus 22-ki színlap piros betűivel kegyeletes emlék. *Vörösmarty* »Árpád ébredése« a legszebb alkalmi költemények egyike. Mosolygunk a naiv helyen, ahol az egyik ifjú társait tisztességes magaviseletre inti a színházban, de lelkesedés és megindulás fog el, ha olvassuk Árpád és a költő dialógját, mert végigrezeg benne a kor összes bánata és minden reménye.

* * *

A Nemzeti Színház eleinte Pesti Magyar Színháznak nevezi magát. 1840. augusztus 8-ától viseli a Nemzeti Színház nevet. Páholyait 5 és 4 frtért adja, a többi jobb helyek 1 frt 30 kr. és 1 frtosak. Igazi európai kényelemről még nem lehet szó. Jellemző, hogy a közönséget azzal biztatják, hogy a színház a »lehetőségig« fűtve lesz. Csak 1843-tól fűtötték a színházat télen minden nap. A hazafiság s a jóakarát elnézte a kényelem hiányát. A 40-es évek elejétől különben a színlapnak is jobb formája lesz, elmaradnak róla a különböző magyar- és németnyelvű hirdetések. Szünet nincs, játszanak egész éven keresztül. Egy hosszabb szünet van s az szomorú emlékű: az 1838-ki árvíz okozta.

Ez esztendőк anyagát nem ismertetjük részletesen, mert jó-részt ismerős és feldolgozott anyag. A színház műsora a kor színvonalán áll s ez elég nagy dicséret. A látványosságok vásári hirdetése még itt-ott kísért. Majom-darabja is van még a nemzeti színháznak három, de az egyik a *Nestroy*-é, a jó bécsi közönség kedvenczéé. A *Hugo* drámáinak nagy tér jut s ezek szereposztása kiválóan gondos. Olyan művészek, mint *Egressy*, *Lendvay* játszzsák a »Borgia Lucretiában« Gennaro barátait. Feltűnő, hogy a spanyol klasszikusok milyen kedveltek: »Donna Diana« *Moretótól*, »Az élet álom« *Calderontól* és »Sevilla csillaga« *Lope de Vegától* sűrűn fordulnak elő. E legutolsó *Fánccsy* fordítása s az ő kedvencz szerepe a Don Sancho Ortizé. *Shakespeare* elterjesztésében *Egressy*-é az oroszlánrész. A régi fordításokat újak váltják föl: főkép a *Vajda* Péter s maga *Egressy* fordításai, melyek legalább hűségre törekszenek. A *Kazinczy*-féle megcsonkított »Hamlet« is eltűnik. *Egressy* külföldi utazása és annak következtében történt betegsége

anyagi veszteségeit az igazgatóság jutalomjátékkal kárpótolja s a jeles művész »Othellót« választja. Az eredeti műsor élénkítése hozza előtérbe *Szigligetit*. A színlap szükségesnek tartja külön megemlíteni, hogy a jövedelem egy része »a szerző jutalma«. Operát átlag kettőt adnak hetenként, kiváló gondos kiállítással. Az egykori lapok tele is vannak panaszszal, hogy a drámát hanyagolják el miatta.

A vendégszereplések között érdekes *Löv* Lajosé, a Burgszínház tagjáé, a ki szívességből lép föl. E műélvezet mellett a régi divat emberei láthatták *Czelesztint* is tombolni és dühöngeni a *Schiller* »Haramjában«, még pedig egyszerre Moor Károly és Moor Ferencz szerepében. Azt hiszi az ember, hogy ez lehetetlen, pedig nem. A hősnek s az intrikusnak valóban nincs közös jelenete. A híres *Czelesztin* játéka mutatványnak elég érdekes lehetett s hatalmas fizikum tanubizonyságát adta, de művészi eljárásnak, aligha mondható.

1840. január 4-én és 11-én a zenekedvelőknek volt ünnepe. *Liszt* Ferencz tartott hangversenyt a Nemzeti Színházban. A mestert szépen jellemzi, hogy első hangversenye jövedelmét a színháznak, a másodikét a fölállítandó konzervatóriumnak szánta. Tartottak hangversenyt (akadémiát) különben a leendő nyugdíjintézet javára is. Valószínűen *Liszt*nél is nagyobb közönséget vonzott az *Elszler* Fanny tánca. Legalább a színlap előre figyelmeztet, hogy a zártszéktulajdonosok jöjjenek jókorán, nehogy a tolongás miatt be ne juthassanak (1844. jún. 2.). Állóhelyet t. i. annyit adtak el, a mennyi elkelt.

Két ízben kegyeletes ünnepély színlapját is találjuk a többi között. Egyik 1842. május 5-én *Láng* Ádám János aggszínész jubileuma. A színházat teljesen kivilágítják s a színlap közli *Láng* első fölléptének színlapját is 1792-ből. Valóban félszázados vándorélet a magyar nyelv szolgálatában nem volt csekélység. *Szigligeti* írta az ünnepi prólógot. Ez év utolsó napján a »Peleskei nótáriust« adták, *Szentpétery*, a kedélyes apák kitünő személyesítője viselte Zajtay uram maszkját, de mindenkinek eszébe jutott az igazi a felejthetetlen nótárius: *Megyeri* Károly. Két estét szántak az ő emlékének: egyik a művész árváit, másik a siremlékét illette. Élte javában dőlt ki az érdemes ember, nem sokkal azután, hogy megérte az állandó színház felállítását. A megnyitó estén Belizár

sisakját és pallosát viselte. Ambíciója a drámai szerepek felé vitte s jellemző ereje itt is megállta helyét, de míg tragikai képességét csak a színlapok jelzik, komikai erejét a *Vörösmarty* tolla örökölte meg.¹

Fánacsy ez években már mint intrikus és jellemszínész szerepel, bár esetről-esetre szerelmes szerepet is játszik. A kritika néha kifogásolja hidegségét. Lehet, hogy e hidegséget ma előnyére tudnánk be. *Shakespeare* drámáiban ő játszsza Jagót, Shylockot, Claudiust. *Vörösmarty* főképen két szerepében dicséri: *Hugo* »Angelójában«, mint Homodei egyre jobban kidolgozza szerepét s metsző értelmességgel mondja el a kém mondanivalóját; a »Fiesco« Muley Hasszánját pedig tökéletesnek mondja.² Ha Kolozsvárra, Debreczenbe megy, azért inkább a daliás szerepeit választja; a szaracént, Don Sanchót, Percivalt.³

E vendéjátékok színlapjai is ott vannak a többi között. 1844. január 15-én Debreczenben Shylockot játszsza. E színlapon olvassuk, hogy »*Petőfi* úr, színészi pályára menendő ifjú a jelölt szerepet próbatétül választván, a közönség kegyes részvételére ajánlja magát«. A jelölt szerep a marokkói hercegé, kis szerep, de a színészek előtt kedvelt, mert Portia kezét keletiesen színes nyelven, titáni kijelentésekkel kéri meg. Bizonyjal jó alkalmat adott *Petőfi*nek, hogy megmutassa, mennyire nem termett a színjátszásra. Gyűjteményünkben van *Petőfi* utolsó kísérletének emléke is: »A szökött katona« ez évi október 12-iki színlapja, a mikor Gémesi jegyzőt játszotta. Kudarcza az irodalomtörténetből ismeretes.

Kár, hogy ez érdekes gyűjtemény csak 1844. végéig terjed. Az ilyen gyűjteménynek becse évről-évre nő, annál is inkább, mert magának a Nemzeti Színháznak sincs teljes színlapgyűjteménye megnyitástól kezdve. A Múzeumé 1844-ig csaknem teljes. Egy-kettő hiányzik ebből is, vagy elkallódott annak idején, vagy rosszindulatu kéz csonkította meg. Az emlékek kegyeletes gyűjtője lépten-nyomon szembe kerül a barbár látogatóval. Herostratos csak egy volt, de apró utódai, fájdalom, még mindig vannak.

¹ *Szigligeti*: I. m. — *Vörösmarty*: I. m.

² I. m.

³ *Halm* »Griseldis«-ében.

EGY TUDOMÁNYOS KÖLCSÖNKÖNYVTÁR:
A »LONDON LIBRARY«.

DR. GULYÁS PÁLTÓL.

A londoni, rendkívül fejlett könyvtári intézmények között egész sajátos helyet foglal el a város legelőkelőbb negyedében, a Pall mall közelében zöldelő St. James's square egyik szögletén látható, külsőleg jelentéktelen épületben elhelyezett *London Library*, az egész föld kerekiségén talán legrégebb s legértékesebb tudományos kölcsönkönyvtár.

Alapítása az 1840-ik évig nyúlik vissza s a modern angol irodalom egyik legsajátosabb alakjával, Thomas *Carlyle*-lél s annak tudományos törekvéseivel van szorosan egybeforrva. Talán nem lesz érdektelen *Froude*¹ nyomán röviden előadni az érdekes és életrevaló intézmény geneziséit.

Carlyle az 1838-ik év utolsó napjaiban kezdett foglalkozni *Oliver Cromwell* alakjával s munka közben élénken érezte a szükséges segédkönyvek, forrásmunkák hiányát. A British Museum olvasóterme ugyan az ő számára is nyitva állt s cambridgei barátai is kisegítették az egyetemi könyvtár anyagával, de *Carlyle*-t mindez nem elégítette ki. A szükséges könyveket otthon, a maga íróasztala mellett ugyanolyan szabadsággal szeretne volna forgatni, mint akár a magáéit s erre az országos gyűjtemények, a kikölcsönzés korlátoltsága, vagy teljes eltiltása folytán épen nem nyújtottak módot. A meglévő kölcsönkönyvtárakra szintén nem lehetett gondolni, mert azok a szépirodalom kérészéletű termékei mellett legföljebb a nem kevésbé múló értékű útleírások s életrajzok köröztetésére voltak berendezve.²

¹ Thomas Carlyle, a history of his life in London 1834—1881. London 1884.

² I. m. I. köt. 151—152. l.

E szomorú állapoton segitendő, *Carlyle* 1839 telén mozgalmat indított oly kölcsönkönyvtár szervezésére, mely tudományos munkákat tegyen hozzáférhetővé a komoly szándékú olvasóknak.

A mozgalom mind nagyobb hullámokat vert s végül egy 1840. június 24-én tartott nyilvános ülésben csúcsosodott ki, melyen Lord *Eliot* elnökölt s oly férfiak vettek részt, mint *Bulwer* és *Gladstone*, hogy csak a legismertebb neveket említsük. Maga *Carlyle* igen tüzes beszédet tartott az alapítandó könyvtár érdekében, heves temperamentumával oly túlzó kijelentésekre ragadtatva magát, mint pl. az, hogy könyvtárak dolgában olyan nivón áll Anglia, mely Dahomeyhez volna méltó. De egyben kifejtette azt a helyes alapelvet, miszerint a könyvek nem csupán a gazdagok, hanem mindenki számára irattak, hogy minden emberi lénynek a dolog természete szerint *joga* van meghallani azt, a mit más okos emberi lények mondtak neki.¹

Gyújtó szónoklatának hatása alatt az egybegyűltek egyhangúan kimondották az új alapokra fektetendő kölcsönkönyvtár létesítésének szükségességét s alig néhány héttel utóbb, W. D. *Christie*, az első aláírók egyike, *An explanation of the scheme of the London Library* czímen röpiratot bocsátott közre, melyben a következőkép vázolta az alakulófélben lévő intézmény feladatát és irányelveit:

»A kölcsönkönyvtárak főtörekvése, könnyű irodalmi termékekkel látni el a közönséget. Ezt elmondhatjuk, az igazság megsértése nélkül, a legjobb kölcsönkönyvtárakról is, míg az átlagos kölcsönkönyvtáraknak ez az egyetlen törekvésük. A London Librarynek ellenben az a célja, hogy a tudomány minden ágából a jó könyveket hozzáférhetővé tegye. A könnyebb fajta irodalmi termékek s új könyvek szükségképen beleértendők, mert a nélkül a könyvtár nem volna teljes: de az új könyvek nem vásároltának meg pusztán csak azért mivel újak és természetszerűen sok válogatás fog esni a könnyebb irodalom mezején, mely a kölcsönkönyvtárak legfőbb üzletága s a *London Library* előfizetői nem úgy jönnek ide, mint a kölcsönkönyvtárakba, hogy a legutóbbi szemlét vagy uralmon lévő regényt megkapják, melyeknek nincs más erényük, mint újdonságuk. A London Library tehát

¹ U. o. 188 l.

nem akar betörni a kölcsönkönyvtárak sajátképi területére, hanem az általános olvasó részére nagyobb s jobb könyvgyűjteményről kíván gondoskodni, mint a minő a legjobb kölcsönkönyvtár lehet s remélhetőleg egyúttal arra is alkalmas lesz, hogy azok szükségleteit is kielégítse, a kik a legkiterjedtebb mértékben s a legpontosabb kutatások alapján művelik az irodalmat és a tudományt.«¹

E tervet megvalósítására a fentemlített gyülekezet kiváló tudósokból, írókból s politikusokból álló bizottságot küldött ki a könyvtári szabályzat s a könyvbeszerzések tervezetének kidolgozására. E bizottságnak *Carlyle* mellett *Lewis*, *Macaulay*, *Bulwer*, *Gladstone*, Lord *Littleton*, *Fitzgerald*, *Pusey* stb. voltak legkiválóbb tagjai. A könyvtári bizottság 1841. februárjában választott titkárt és könyvtárost John George *Cochran* személyében, majd a következő hóban kibérelvén a Pall Mall 49. száma alatt a könyvtár első helyiségét, hozzálátott a könyvbeszerzés sok körületekintést igénylő munkájához. Az alig 3000 kötetből álló gyűjtemény május 3-án adatott át a használatnak. Állománya egy év leforgása alatt 13,000 kötetre emelkedett. A könyvkészlet gyarapodása azóta is évről-évre nem hagyott alá, úgy hogy ma már közel 240,000 kötetből áll a gyűjtemény.

Jelenlegi épületébe a könyvtár 1845-ben költözködött át s egy ideig a *Statistical Society*-vel osztozott a rendelkezésre álló helyiségeken. 1874 óta azonban az egész épület a könyvtár céljait szolgálja. Az épületet az intézet 1881-ig csupán bérben bírta, ekkor azonban kölcsön útján szerzett összesen 21,000 £-ért megvásárolta. 1896-ban pedig 17,000 £ költséggel teljesen átépítették az épületet. Az új helyiségek 1898. december 5-én adattak át a nyilvánosságnak.

A kívülről meglehetősen jelentéktelennek látszó, egyéb magánházak közé beékelte könyvtárépületbe széles hallon át jutunk, melynek két hosszanti oldalán elhelyezett keskeny asztalok mellett bonyolítják le a kikölcsönzést, az alább közlendő feltételek mellett. A helyiség közepét széles bőrpamlagok foglalják el, melyek a várakozó feleknek szolgálnak pihenőül. A hall mélyén

¹ V. ö. London Library. St. James's Square, S. W. Laws with an introduction and a list of members. London, 1905. 7—8. l.

kényelmes, szőnyeggel borított lépcső vezet az első emeletre, melynek utczára tekintő részét a társalgó módjára berendezett olvasóterem foglalja el. Az olvasóteremben a szabad használatra kitett szótárak s lexikonok mellett főleg a nagyszámú folyóiratok legújabb füzetei állnak az előfizetők korlátlan rendelkezésére, nyitott asztalokon, tárgyak szerint elhelyezve. A napilapok s képes hetilapok teljesen hiányzanak, ellenben nincs az az elvont tudományág, melynek legelőkelőbb angol, francia, német vagy olasz nyelvű organuma fel ne volna található. Az épület többi részét a hivatalnokok dolgozóhelyiségei s az embermagasságú könyvtár-emeletek foglalják el. Az összes könyvraktárakat kellőkép elszigetelt vezetéken függő villamos lámpák világítják meg, miután a nappali világosság, főleg az udvar felé eső részeken, ritkán elegendő.

A könyvtár felállítása annyiban sajtószertű, hogy a könyvek a leltári számon kívül semminemű jelzettel nem bírnak, hanem tárgyszerinti betűrendben vannak a polczokon felállítva s a szükség szerint bármikor, minden jelzészváltoztatás nélkül elmozdíthatók. A szekrények végére mutatótáblák vannak fölerősítve, melyek arról adnak felvilágosítást, hogy melyik tárgyra vonatkozó munkák melyik szekrényosztályban találhatók. Arra a kérdésre, vajjon a jelzet hiánya a könyvek visszaosztásánál nem okoz-e zavarokat, megnyugtató választ nyertem, a mi azonban nem annyira a rendszer helyessége, mint az alkalmazottak ügyessége mellett szól.

A meglévő könyvekről egy vaskos kötetet kitevő nyomtatott katalógus áll rendelkezésre,¹ melyet dr. C. T. Hagberg *Wright*, a könyvtár jelenlegi igazgatója, 1903-ban bocsátott közre s azóta az évi gyarapodás jegyzékével évről-évre kiegészít. A katalógus elrendezése szótárszerű, vagyis ábéczé rendben sorolja fel a műveket a szerző s tartalom elnevezése alatt. Bibliografiai részletességre ez a teljesen praktikus czélokot szolgáló kiadvány természetesen nem tart igényt s minden törekvése abban összpontosul, hogy minél gyorsabb s áttekinthetőbb tájékozást nyújtson az előfizetőknek. Az egyes könyvczímek 2—3-szor is ismétlődnek benne

¹ Czíme: Catalogue of the London library of St. James's square. London, Williams and Norgate, 1903. 4^o XIII., 1626 l.

különböző péczeszók alatt. Így pl. Leopold *Delisle Le Cabinet des manuscrits* című munkája *Delisle, Bibliothèque nationale és Paris* czimszók alatt feltalálható; Sir Bulwer *Lytton* eredetileg névtelenül megjelent regénye, *The last days of Pompeii* pedig *Lytton, Last és Pompeii* czimszók alatt. Az egyes szerzőknek szentelt czikkelyek három főrésztre oszlanak ú. m. a szerzők összes munkáinak, egyes dolgozatainak s végül a reájuk vonatkozó irodalomnak a felsorolására.

Jelenleg a könyvtár személyzete, *Wright* doktor vezetésével az egész könyvanyag részletesebb tárgymutatójának elkészítésén dolgozik, mely legközelebb nyomtatásban is meg fog jelenni. E tárgymutató a vegyes tartalmú kötetek, minők pl. az essay-gyűjtemények s a történeti emlékek gyűjteményes kiadásai, egyes részeinek feltüntetésére is kiterjeszkedik s lényegesen megkönnyíti majd a kutatók feladatát. Az 1905. május havában megkezdett munka jelenlegi állása a következő: eddigelé 72,046 kötetet dolgoztak fel s az anyagról nem kevesebb mint 161,141 utalás készült.

A könyvanyag, az intézmény programjához híven, az összes tudományok többé-kevésbé teljes irodalmára kiterjed s különösen gazdag a drága, sok helyet igénylő s éppen azért magánemberek részéről nehezen megszerezhető sorozatos kiadványokban, történeti forrásgyűjteményekben, oklevéltárakban, valamint a gazdagon illusztrált nagy értékű műtörténeti munkákban. Magyarország szintén képviselve van a gyűjteményben, ami, azt hisszük, elsősorban *Wright* dr. érdeme, a ki nagy barátja hazánknak s mint ismeretes, a *Riedl*-féle magyar irodalomtörténet angol kiadásánál is hathatósan közreműködött. A magyar nyelvű irodalom, a mint azt a helyszínén láthattam, körülbelül 8—10 polcot tölt meg s néhány történeti munkán s okmánytáron kívül *Jókai, Mikszáth, Herczeg Ferencz, Gárdonyi* s mások főbb szép-irodalmi műveinek magyar nyelvű kiadásait tartalmazza.

Röviden ismertetve ez érdekes és értékes könyvtár keletkezését s elhelyezését, meg kell még emlékeznünk a működését és használatát szabályozó intézkedések felől.

A könyvtáregyesület tagjai közé bárki felvétetik, egyik régebbi tag írásbeli ajánlatára. Az újonnan választott tagnak a megválasztását követő három hónapon belül eleget kell tennie fizetési kötelezettségeinek s mindaddig, míg a beiratási díjat s az

évi tagdíjat le nem fizeti, a tagsággal járó jogait sem gyakorolhatja. A beiratási díj jelenleg 1 £ 1 s, az évi tagdíj pedig 3 £ 3 s. Örökös tagok egyszer s mindenkorra bizonyos, életkoruktól függő összeget fizetnek be az egyesület pénztárába. A legmagasabb örökös tagsági díj a 21—25 éves férfiakra van kiróva s 40 guineát tesz ki, míg a legkisebb örökös tagsági díj 15 guinea s a 70 évnél idősebb új tagok által fizetendő. A tagdíj előre fizetendő. Oly tagok, a kik a befizetés határnapján túl két hónapig nem tesznek eleget ebbeli kötelezettségüknek, nem vehetnek kölcsönkönyveket. Az esetben, ha valamely tag egy kerek esztendőre távozik Angliából s ezt a titkári hivatalnak bejelenti, ez éven át a tagdíj fizetése alól fel van mentve, a nélkül, hogy töröltetnék a tagok jegyzékéből.

Az egyesület választmánya kellő indokok alapján bármely tagot kigolyózhat, de ítélete a legközelebbi közgyűlésen megföllebbezhető.

A könyvtár-egyesület kormányzata a választmány kezei közé van letéve, mely egy elnökből, négy alelnökből, három gondnokból (trustee) s huszonnégy egyéb tagból áll. Az elnök, alelnökök s gondnokok életfogytiglan választatnak meg, de tisztségükről bármikor leköszönhetnek, illetve a közgyűlésen jelenlévő tagok által kétharmad szótöbbséggel elmozdíthatók. A társulat vagyonát a választmány ellenőrzése mellett, a gondnokok kezelik.

A választmány 24 többi tagja közül évenként a hat legregebben megválasztott tag kiválik, de újból megválasztható.

A választmány rendeli meg a könyveket, fogadja fel, vagy küldi el a könyvtárost, titkárt s egyéb alkalmazottakat, s intézi a társulat számadásait.

A könyvtáros, a ki további intézkedésig, egyúttal a társulat titkára, a választmány irányítása mellett a társulat ügyvivője.

Az évi rendes közgyűlés június 10. és július 10. közt tartandó meg a választmány által kijelölendő napon és helyen. A közgyűlés tárgyai az évi jelentés és számadás elbírálása s a választmányi tagok megválasztása. Rendkívüli közgyűlést a választmány akár a maga jószántából, akár 50 tag aláírásával benyújtott beadvány alapján bármely ügyben összehívhat, illetve köteles összehívni.

A tagok jogait a következő intézkedések szabályozzák. Minden tagnak, a ki a londoni főposta épületétől 15 mértföldnyi

küllővel vont körön belül lakik, egyszerre legföljebb 10, a ki pedig távolabb, de az Egyesült királyság területén lakik, legföljebb 15 kötetet kölcsönözhet ki. A ki egyszerre ennél a számnál magasabb kötetszámot akar igénybe venni, pótdíjat fizet, a mi évi 1 £ többlet után öt-öt régibb, illetve egy-egy új kötet kikölcsönzésére jogosít. A kötetek kicserélése természetesen nincs korlátozva; a tagok akár mindennap cserélhetik könyveiket. A kötetek hazaszállításáról s visszaszolgáltatásáról az olvasó maga tartozik gondoskodni, vagy pedig e czélból bizonyos, öt shillingnél nem kisebb, összeget tesz le a titkári hivatalban, mely míg a letét tart, annak terhére portómentesíti a kölcsönkért küldeményeket. Az olvasó a nála lévő kötetekért anyagilag felelős s az esetleg megrongált vagy elvesztett kötetek bolti, illetve beszerzési árát megtéríteni tartozik.

A kikölcsönzés időtartama három hónap, de a könyvtárosnak jogában áll két hónap elteltével bármely kötetet az időközben érte jelentkező más olvasó részére bevonni s a kölcsönző köteles az erre vonatkozó felszólításnak egy héten belül eleget tenni. Ha az olvasónál künn lévő kötetekre előjegyzés nem történt, kikölcsönzésük időtartama, az első határidő eltelte után, további három hónapra meghosszabbítható. A könyvek visszaszolgáltatásával hátralékos olvasó mindaddig nem kap ki újabb köteteket, míg azokat a műveket, melyek határideje már lejárt, vissza nem szolgáltatja. Ha pedig az olvasó valamely könyvet féleven túl magánál tart s a könyvtáros két ízben tett felszólítása daczára sem szolgáltat vissza, annak árát megtéríteni köteles. Új könyvek, mely kitétel alatt a legutóbbi 12 hónapon belül megjelent művek értetnek, csupán a kölcsönvétel napjától számított két hétre adatnak ki s a lejárát napján minden külön felszólítás nélkül visszaszolgáltatandók.

A választmánynak jogában áll egyes könyvekre, vagy szakokra kimondani, hogy azok egyáltalán ki nem kölcsönözhetők, vagy csupán külön feltételek mellett adatnak házonkívüli használatra.

A vállalat életrevalóságát s czélszerűségét legjobban az bizonyítja, hogy a könyvtárnak jelenleg 2,962 fizető tagja van, a mi évente 184,968 korona (7707 £) bevételnek felel meg, oly összegnek, a minő felett nem egy állami közkönyvtár sem ren-

delkezik. Ez összegből a mult esztendőben személyi kiadásokra 2662 £ 5 s. 8 d., könyvek beszerzésére 1852 £, könyvkötésre pedig 618 £ 6 s. 8 d. adatott ki. A könyvtár forgalma ez évben 121,482 kötetet tett ki, 7018 kötettel kevesebbet, mint az előző évben, a mi alighanem az egyre erősebben fejlődő ingyenes köz-könyvtáraknak tudható be.

A könyvtár az angol király védnöksége alatt áll; jelenlegi elnöke Arthur J. *Balfour*, az ismert államférfiú s választmánya az Egyesült királyság születési és szellemi arisztokráciájának kitünőségeiből alakult.

UJABB ADALÉKOK A HAZAI VEND (SZLOVÉN) NYELVŰ IRODALOM BIBLIOGRAFIÁJÁHOZ.

DR. MELICH JÁNOSTÓL.

A »Magyar Könyvszemle« új folyama X. kötete 426. s köv. lapjain »A magyarországi vend (szlovén) nyelvű irodalom bibliográfiája« czímmel összeállítottam mindazt, a mit akkor hazai vend nyelven nyomtatott könyvekről tudtam. A czikknek a végén azt irtam, hogy összeállításom hézagos, s időről-időre a hiányokat pótolni fogom. Azóta Grácban az egyetemi könyvtárban, valamint a Joanneum könyvtárában kutattam hazai vend nyomtatványok után, s a mit eddig mint előttem ismeretlent találtam, közlöm az alábbi sorokban.

1. *Vanecsei Szever Mihály*. A M. Könyvszemle új foly. X. 428. lapján azt állítottam, hogy »Vanecsei Szever Mihály a vendeknél dívó szokás szerint lehetett Vanecsa (ma Vas-Lak, Vas-megye) faluból való, lehet, hogy ott is született. Lehetséges azonban, hogy Vanecsa . . . községben volt pap . . .« Az 1789-ben megjelent *Nouvi gráduvál*-ban *Bakos Mihály* (előszó 4. lap) ezt írja: » . . . ka je pred nyim nisce nej csinijo, esi vö vzemem Vanacsaj Mihála skolnika Nemske Gmajne vu N. Csobi, i on je vu szvojem Katekizmusi, nistere szlov. peszami vö dao stámpati. v-Halli, 1747 . . .«.

E szerint *Vanecsei Szever Mihály* a nemes-csói (vasmegyei) német egyház tanítója volt.

2. Nouvi | Gráduvál, | vu sterom sze | vö zebráne, pobougsane, | i | zdaj vete nouvi réd posztá- | vlene dühovne peszmi nahájajo | szamomi Bougi na diko | vö dáni | Stampani v-Soproni | po Siesz Jou'zefi. | Vleti 1789. (Múzeumi jegye: Lit. 921^a) 8-r. 8,456, 16.

Az énekeskönyv *Bakos Mihály*, tótkereszturi ág. ev. pap műve, a mint azt az előszó végén levő aláírás tanúsítja. *Bakos Mihály* elmondja, hogy *Kuzmics István* surdi lelkész egyik fő

gondja volt, hogy a szlovén lutheranusok kezébe minél több könyvet adjon. Így bocsátotta közre újtestamentomát és a keresztény hit rövid summáját. Célja volt hívei kezébe énekes könyvet is adni, el is készült vele; mielőtt azonban kiadhatta volna, meghalt (1779, okt. 20.). *Bakos Mihály Kuzmics* utódja volt a surdi parókián. A maga fordítását összevetette Kuzmicsével s így adta ki az énekes könyvet. — Lásd még Tud. Gyűjtemény 1828: V, 26. l.

3. Krátka Summa | velikoga | Katekizmus | z-szpitávanyem, | i odgovárjanyem | mladoszti | na návuk | vu czaszarszki, i | králeszki dr' sányaj. | (kép és Tíz parancsolat) | Sze najde v-Radgoni, | Pri Weitzinger Aloysi. | 8-r. 112 (A₁—G₈) = A nagy káté rövid summája.

Weitzinger Alajos a XIX. század elején volt Regedén könyvkereskedő. A könyvet ezen idő táján nyomtatták. Egy példány a gráci Joanneum könyvtárban.

V. ö. Magy. Könyvszemle X. 445. lapján az 52. számú könyvet.

4. Sztároga, i nouvoga | Testamen- | toma | szvéte | historie | krátka summa | Na sztári szlovenszki Jezik obrnyena | po | Postüvanom Goszpoudi | *Kuzmics Miklósi*, | Sztétoga Benedeka Fare Dühovniki, | ino Okroglina Szlovenske Vice-Öspörössa. | Z. dopüscsenyom Králeszke Vizoke soule | Stamparie. | Sze najde V-Radgoni, | Pri Weitzinger Aloysi. | 8-r. 133, 2. (=Az ó és új testamentom szent történetének rövid summája... fordította *Kuzmics Miklós*.)

A műben se előző nincs, se pedig nincs megnevezve a nyomtatás éve. Mivel *Weitzinger* Alajos 1813 táján volt regedei (radkersburgi) könyvkereskedő (vö. M. Könyvszemle X. 436. lapon a 10. számú könyvet), valószínű, hogy ezt a könyvet is a XIX. század első felében nyomták. Emellett szól az is, hogy a fordító, Kuzmics Miklós 1804 szept. 11-én halt meg (v. ö. Magy. Könyvszemle X. 436). Megvan a gráci Joanneum könyvtárában. A mű első kiadása 1780 körül jelent meg 8-ad rétbén 135 lapon; egy kiadása 1858-ban jelent meg M.-Óváron 140+11. lapon. Lásd Simonič, Slov. bibliografija I. 499. lap.

5. Diktomszke, versuske i molitvene *knjizice* za to malo sölzsko deczo szprávlene po *Kis Jánosi*... na nas szlovenszki jezic obrnyene po *Barla Miháli*, kövágó-örské fare dühovnom pasztéri. V-Soproni 1820.

Megvan a M. N. Múzeum könyvtárában Paed. 1179^s. jegy alatt.

6. Szvėti evangeliomi. V. Radgoni 1840.

A gráci egyetemi könyvtár katalógusa szerint ilyen kiadás is van, a könyvet nem találtam. A szlovén »Kres« folyóirat I. 183. lapján levő jegyzet szerint ugyancsak a »Sv. evangeliomi za nedele i svétka celoga leta v-Radgoni« 1844-ben is megjelentek volna. Egyikből se láttam példányt.

7. Zobriszani | Szloven | i | Szlovenka | med | Múrov i Rábov. | Najde sze v-Körmendini | pri Udvary Ferenci Knigovezari. | 8-r. 143 l. (=A művelt vend és vend-nő a Rába és Mura közt.)

A könyv elején egy Budán 1845. évi Boldogasszonyhava 28-áról kelt rendelet van közölve, a mely a hazai tanítókról szól. A könyv saját könyvtáramban megvan. Simonič, Slov. bibliografija I. 241 szerint *Kossits* József műve.

8. Veliki | Katekizmus. | Katolicsánszkoi mladostni | za | pravi Krscsánszki navuk. | Po | Kraleszki derzsanyaj. | Sza najde v-Radgoni, | pri Weitzingeri I. A. | Duga ulicza hizse stevilo 18. | 8-r. 126. l. (= Nagy káté a kathol. ifjúság számára.)

Azt hiszem, hogy 1848—1867 közt nyomtatták Grácban, a nyomtató nevét az utolsó lap így közli: »Natis A. Leykamovih dedičev«. Megvan a gráci egyetemi könyvtárban.

9. Kniga | molitvena | sztaró-szlovenszka. | V-steroj sze najdejo | razloesna Molitvi, Litanie, szv. Pesmi | za vszako prilozsno potrebesino | i szv. Krizsna pot. | Na haszek | katolicsánszkim krscsenikom. | Najde sze v' Radgoni | pri Weitzinger Janosi. | 8° 431 lap. (= Ó-vend imádságos könyv.)

A könyv elején Román, gráci püspök 1846 ápr. 15-éről kelt engedélye van közölve, utána a mozgó ünnepek 1864—1900. évig mutató táblája. Az utolsó 431. lapon található a nyomtatás éve, helye és nyomtatója, így: »V Gradei, 1864 | Natis i papir od Andreja Leykama dedičev (naslednikov).« A könyv megvan a gráci egyetemi könyvtárban.

Vö. Magy. Könyvszemle X. 436., 441., 445. lapokon a 10., 31., 51. számú könyveket.

10. Dühovna Hrána | ali | knizsica puna lepih návukov | molitev i peszem | za kath. kerscsenike. | Najde sze | V-Radgoni pri Weitzinger J. knigári, | duga vulica, hizsna Nr. 18 | 8° 240, 7 (= Lelki manna, eledel).

A könyvben egy 1868—1900 közti mozgó ünnepek napjait mutató tábla van, a miből következtethetni, hogy a művet 1868-ban

nyomták. Az utolsó lapon ez olvasható: »Natis A. Leykamovih dedičev«, a miből következik, hogy a művet Grácban nyomták. Megvan a gráci egyetemi könyvtárban.

Vö. Magy. Könyvszemle X. 445. lapon az 53. számú könyvet.

11. Dühovna Hrána | ali | knizsica puna lepih návukov | molitvic i peszmic | za kath. kerscsenike. | Najde sze | V-Radgoni pri Weitzinger J. knigári | duga vulica, hizsna Nr. 18. | 8° 248, 4 (= Lelki eledel, manna).

A könyvben egy az 1871—1900. év közti mozgó ünnepek napját mutató tábla van. Valószínű, hogy 1871-ben nyomták. A nyomtatás helye Grác, a mi a nyomtató nevével az utolsó lapon így van közölve: »Natiskuje »Leykam Josefsthal« v. Gradci.«

Megvan a gráci egyetemi- és a Joanneum-könyvtárban. A Joanneum-könyvtár katalógusa szerint a művet 1872-ben nyomták.

Vö. Magy. Könyvszemle X. 445. lapon az 53. számú könyvet.

12. Navúk vogrskzoga jezika | za zecetnike. | Piszao je | Augustich Imre. | Budapest 1876 8° 78. lap.

Egy példány *Štrekelj* Károly gráci egyetemi tanár könyvtárában.

13. Kniga | molitvena. | Bogá bojecsím dūsam dána. | Sztáro-szlovenszka. | Najdes: | V-Radgoni, pri Weitzinger J. knigári. | duga vulica No. 18—19. | 8°, 428, 8 (= Imádságos könyv).

A könyv elején Román, gráci püspök ajánlata 1846 április 15-éről keltezve, majd egy 1877—1950 közti mozgó ünnepek napját mutató tábla van. Az utolsó lapon pedig ez áll: »Natiskuje Leykam-Josefsthal v Gradcu.« E szerint ezt az imakönyvet (1877 körül) Grácban nyomtatták. Megvan a gráci egyetemi- és a Joanneum könyvtárakban.

Vö. Magyar Könyvszemle X. 436., 441., 445. lapokon a 10., 31., 51. számú könyveket.

14. Kniga molitvena. V Radgoni 1853. Natis od leta 1877.

Igy van közölve a könyv címe a gráci Joanneum katalógusában. A könyvet nem láthattam.

15. Szvétí | Evangeliumi | za | nedele i szvétke celoga leta | z navadnimi molitvami pri bozsoj szlüzsbí, | pred i po poldnévi. — pridavek glavnih isztin | kerscsanszokoga navuka. | z dovoljenom cirkenoga poglavarsztva. | Najdes | v-Radgoni pri Weitzin-

ger J. A. knigari | duga vulica, hizsna Nr. 18 | 8^o 220 (= Vasárnapokra és az év ünnepeire rendelt szent evangéliumok).

A könyvben 1840. nov. 23-ról és 1840. decz. 3-ról keltezett gráci püspöki engedély van közölve, mely szerint a könyv újra nyomható. A nyomdász neve az utolsó lapon így van közölve: »Natisz A. Leykamovih dedicsev v-Gradcu.«

Megvan a gráci egyetemi könyvtárban, a melynek katalógusa szerint a mű 1885-ből való nyomtatvány, valamint a Joanneum könyvtárában is.

Vö. Magy. Könyvszemle X. 434. lapon a 9. számú könyvet.

16. Nájszvetejsega szrca Jezusovoga veliki kalendár Za Lüdsztvo na 1904 Leto. Z Dovolyenyom Szombotelszke visesnye cérkvene oblászti. Szombotel (= Szombathely), Cérkvena stamparija. — Később a cím: »Kalendar najszvetejsega szrca Jezusovoga na . . . leto«.

Eddig megjelent 1904., 1905., 1906., 1907. évi folyam. Megvan a Magyar Nemzeti Múzeumban, jelzete: Chrlg. 405^{2p}.

17. Nevtepeno Poprijéta Devica Marija Zmozszna Goszpa Vogrszka. Pobojszen meszecszen liszt. Rédiga: Klekl Jozsef, kaplan v Cserenszovci. I. ketni tecsaj 1904. dec. — 1905. nov. (12. szám).

II. letni tecsaj 1905. dec. — 1906. nov. (12. szám). Szombathely (Szombotel), Egyházm. nyomda. — A szerkesztő a második évfolyamtól »plebanos pri Szv. Szebestjáni«.

Megvan a Magyar Nemzeti Múzeumban, jelzete: Hung. e. 1463^{er}.

18. Krizsna Pout na XIV. Stácie ali Posztojaliscsa radeljena. (sic!) V-Monostri 1900. Stampana pri Wellisch Béli.

A Magyar Nemzeti Múzeum példánya, jegye: Mor. 4706^s.

19. Paduánszki szvéti Anton ino krüh szriomákov. Szent-Gotthárd 1998 (sic!).

20. Szvéti Evangeliomi za nedele i szvétké celoga leta. Z nisterami molitvami. Zdovoljenjom cirkvenoga poglavarsztva. Izdao Semlics Ferencz v Radgoni 1906.

A 19. és 20. számú könyv megvan *Asbóth* O. könyvtárában.

21. Od vnouge i velke miloscse | i pomoucsi | szvétoga skapulera. (Itt egy kép). Karmelszke Blazsene Divice Marije. | Dobi

sze pri fárnoj czérkvi na Gornjem Szaniki | 1898. | Stampano pri Wellisch Reli (sic!) v Monostri. Kis 16° 26 lap.

A mű végén ez van: »Naglasz sze dáva. Z karmelszki zgodovin sze nekaj, i veszéli rozni vejnecz sze v drúgoj *knigiczi* i kalendáraj napréjda!« A mű megvan a Magyar Nemzeti Múzeumban, jegye: Mor. 5255^{ba}.

22. A muraszombati gazdasági fiókegylet kiadványa. A ver-tetü . . . Krváva vüs. Nyomatott Wellisch Bélánál, Szt.-Gotthár-don (év nél., magyar-szlovén szöveg). 8° 14 lap.

A múzeumi példány jegye: Oec. 965^{sd}.

23. Bratovscsina Karmelszkoga skapulira | Blázsene Device Marije (kép alatt) Pobožsna Knizsica . . . Nyomatott: Szombat-hely, Cerkvene zsupanije stamparna 1901. 8° 26.

A múzeumi példány jegye: Mor. 1882^c.

24. Végül ide írom, a mit *Csaplovits* János a vendek nyelvéről és irodalmáról írt a Tud. Gyűjtemény 1828, V. kötete 25—27. lapján. *Csaplovits* ezt mondja:

»Hogy annál jobb ideát formáljanak magoknak az olvasók a vendus nyelvről, ime ide írom a' Miatyánkot úgy, mint a' vendusok kiírni s mondani szokják:

»Otecz vagy Ocsa nass! ki szivu nebeszaj, szveti sze imé tvoje; pridi kralesztvo tvoje; bojdi vola tvoja, kak na nébi, tak i na zemli. Krüha nassega vszakdenésnye daj nam ga dnesz: i odpüszi nám dugé nasse, kak i mi odpüesamo dusnikom nassim; nevpelaj nász vu szküsavazye (sic! *z* hiba *n* helyett), nego odszloubodi nász od hüdoga. Amen.« (nb. ez kat. miatyánk.)

Ez a' nyelv még nagyon pallérozatlan. Csuda, hogy e maroknyi nép már régen el nem felejtette anyanyelvét. Mert sok századok óta minden nyomtatott könyvek nélkül volt. Még a' Lelki pásztorok is szükölködvén a' nyomtatott Evangeliomos könyvek nélkül, a' vasárnapok és innepnapok Evangeliomot előbb mint sem felléptek a' prédikáló székre, az elolvasás végett, magoknak deák-ból vagy horváthból vandalus nyelvre fordították, egy kis czédulára azt leírván, egy más könyvbe tették 's a' templomban felolvas-ták; míglen N. Tisztó Kuzmics Miklós Sz. Benedeki Plé-bános, 's Tótsági kerületnek Vice Esperestje ezen nagy szükségét valamennyire meg nem kissebbítette, midőn 1780-dik esztendő körül az egész esztendőre szolgáló Evangeliomokat vendus nyelvre fordította, s Méltóságos Szily János Szombathelyi Püspök' bőkezű-

ségéből kinyomtatatta volt; kinek buzgóságát észre vévén az Evangélikus szomszéd Lelkipásztorok, vetélkedve iparkodtak magok felein is segíteni, mert egymásután adták ki azon egynehány darab munkákat, mellyeknek tárgyaik az isteni szolgálat' sebb s csinosabb véghezvitele, úgymint az új Testamentomi Szentírás (1771), Graduale¹; halottas énekek, imádságos könyv. Ezeken kívül vagyon nékik iskolai' s menyegzői könyvök.

A' Katholikusoknál jeget tört a' fenn nevezett Kuzmics Miklós Úr; ennek több munkái vannak: 1. Evangéliomos; 2. Imádságos; 3. Betegeknek való; 4. Nagy és kis abc könyv; 5. Katekismus; 6. Kis Biblia. Sok számú énekei, mellyeket az isteni szolgálat alatt a' templomban szoktak énekelni a' Vendusok. Ezen tudós férjfiúnak munkájiról azt az ítéletet lehet hozni, hogy igen sovány 's sótalan a' stylussa; de nem is csuda, mert ezen pallérozatlan nyelvben, legelőször írni nagy munkába tellett volt. De ennek a' Vandaliában meg istenesített Lelkipásztornak munkái is igen kevés számmal vagynak még kéz között, mivel a' régi nyomtatványok elrongyosodván a' hasznóvétel által, jótévő pedig, a' ki újra kinyomtatná nem találkozáván, lassanként mind elenyésznek annyira, hogy a' Katholikus Vandaliának (mert az Evangélikusok látván a' Katholikusok' fogyatkozásait, hevesen dolgoznak) egy könyve sem lesz, ha csak a' főbb hatalmak valami rendelést és intézést e' végett fel nem gondolnak. Vannak való-ban, kivált a' Papi rendben szép eszű férjfiak, kiknek sziveiken fekszik a' szegény együgyű Vendeknek és az ő nyelveknek kimívelése; erre nézve iparkodnak regulariter vandalusúl beszélteni, írni, 's különféle objektumokról disserálni; vannak is már több tárgybeli munkájik írásban, a' mellyeket mindazonáltal homályban tartani kéntelenek, mivel Mecénásokra szert nem tehetvén, magoktól a' szük provisio-jok miatt ki nem telhetik, hogy nyomtatásban azokat kiadhatnák.²

Csaplovits téved, mikor azt írja, hogy a' katholikus példa hatása alatt adtak ki az evangélikusok egyházi könyveket. A tény az, hogy az evangélikusoknak már 1715-ben, 1725-ben, 1747-ben, 1754-ben, 1771-ben (lásd Magyar Könyvszemle X : 428—33., 1., 2., 3., 4., 5. szám alatt) voltak könyveik. Ellenkezőleg, nagyon könnyű bebizonyítani, hogy *Kuzmics* Miklós sok helyen csaknem szóról-szóra írta ki *Kuzmics* István bibliafordítását (lásd Magyar Könyvszemle X : 435. lapon).

* * *

¹ Erről a' könyvről találtatik e' következő tudósítás Ambrósy' folyó-írásában: »Annales ecclesiastici etc. 1795. l. 65: Liber hymnorum, ante aliquot annos impressus chartae et typi nitore omnia fere Hu[n]gariae opera typographica longe superat.«

² Tiszt. Barla Mihály Úr, Kővágó Örsi Evangélikus Prédikátor (Szala Vármegyében) készített egy Vendus Grammatikát, de az is csak kéziratban hever.

Czikkem rég ki volt szedve, mikor *Hellebrant* Árpád akadémiai alkönyvtárnok, kiváló bibliografusunk arra figyelmeztetett, hogy egy nagyobb szerű szlovén bibliográfia jelent meg Laibachban, a melyben a magyarországi szlovén nyomtatványok is fel vannak sorolva. A bibliográfiát tartalmazó könyv czime: »Slovenska bibliografija. I. del: Knjige. (1550—1900.) Sestavil dr. Franc Simonič, kustos c. kr. vseučiliške knjižnice na Dunaju. Izdala in založila »Slovenska Matica.« V Ljubljani. 1903—1905. 8^o, 4, 627 lap. E bibliográfiát 1902-ben megjelent czikkemben nem használhattam, most átnéztem, s a következő dolgokat jegyzem meg e bibliografiai összeállításra:

a) *Simonič* a magyarországi szlovén nyelvű könyveket össze-zavarja a magyarországi moson-sopronmegyei horvát nyelvű nyomtatványokkal. *Simonič* szerint (lásd 148. lap) *Ficzko* József »Hizsa zlata moléchemu kerscheniku va ruke dana . . . Kőszöghi, pri Leitner Janosu« (a múz. példány jegye Mor. 2573^s; a mű régebbi kiadásának czime: »Nova hizsa zlata . . . stampane Soproni kod Katharine Kulcsár Leti 1829«, a múz. példány jegye Mor. 3573^r) című műve szlovén könyv, pedig nem kell hozzá nagy tudomány, hogy bármely hozzáértő az első tekintetre *horvát* nyelvűnek ne ismerje fel. — Természetes, hogy nem szlovén nyelvű könyv *Ficzko* »Novo Marianszko Zvetye . . .« című műve se, bár *Simonič* (70. lapon) annak tünteti fel (nb. *Ficzko* életét lásd Szinnyei, Magyar írók). Nem lehet szlovén nyelven írott könyv a következő se, a mint a czimből bármely hozzáértő az első pillanatra is látja (lásd *Simonič* 200. lap): »Szridnyi katekizmus z-pítanyi i odgovori za ucsnyu mladine va ugerszkom kralyesztvi i k-nyemu szliséchi dersanyi. Sztarom-Gradi, stampani za lósno pri Alexandru Czéh. 1856. 12^o. 95 str.«

b) Minthogy az én czéлом az volt, hogy a *magyarországi* szlovén nyelvű irodalmat állítsam össze, említetlenül kellett hagynom olyan regedei-gráczi nyomtatványokat, a melyek nézetem szerint nincsenek magyarországi szlovén nyelven írva. Így pl. *Simonič* említi a következő művet (200. lap): »Mali katekizem za obsinszke lüdszke sole. Najde sze V-Radgoni pri Weitzinger J. knjigari. 1880 körül. 12^o 52. lap«. E művet nem láttam, de magyarországi szlovén nyelvűnek nem tekinthetem, mert e nyelvben »*katekizem*«-et senki sem mond.

c) *Simonič* nem ismeri az én dolgozatomat, sehol reá nem hivatkozik. S ezért megesett rajta, hogy sok hazai szlovén nyomtatvány elkerülte figyelmét. Elkerülte figyelmét azonban az is, hogy a XVI. századi *Truber*-féle szlovén irodalmi ritkaságok közül néhány darabot a M. N. Múzeum könyvtára is őriz.

Az alábbi sorokban már most összeállítottam azokat az adatokat, a melyek az én közlésemet valami módon kiegészítik,

továbbá azokat a hazai vend nyelvű könyvczimeket, a melyekre *Simonič* könyve alapján lettem figyelmes.

25.¹ *Simonič* 2. lap: »Szlovenszki *Abeczedar* za deczo. Posonii typis Weberianis«. 1793 körül jelent meg, 8^o.²

Újabb lenyomata lesz a M. Könyvszemle X. 434. lapján. 7. szám alatt említett műnek.

26. *Simonič* 5. l.: »Prirodopis s kepami za národne šole Nastavo: *Augustich Imre*. Lástno družbe svetoga Števana. Buda-Pešt. Athenaeum 1877. 8^o 58. lap, képekkel«. (= Képes természetrajz a népiskolák számára, írta Augustich Imre. A Szent-István-társulat tulajdona«).

27. *Simonič* 423. lap: »Prijátel. Znanoszt razserjüvajocse mészecsne novine. Odgovoren réditel: *Augustich Imre*. V Buda-Pesti. Stampano vu Franklin-tivaristve násztavi 1875—79. 4^o. Őt évfolyam. — Havonta jelent meg e lap szöveggközti képekkel. Az első évfolyamból 3 szám jelent meg. A szerkesztő halálával 1879-ben megszűnt«. (= A barat. Ismeretterjesztő havi lap. Felelős szerkesztő: Augustich Imre).

Ebből az ismeretterjesztő folyóirathól a M. N. Múzeum hírlaptára egy évfolyamot őriz; czíme: »Prijátel. Znanoszt razserjüvajocse mészecsne novine. Podgovoren réditel: *Augustich Imre*.... Buda-Pest, 1876. Drügo leto, broj 1—12.« — E czimből látszik, hogy *Simonič* czimközlése nem pontos.

28. *Simonič* 11, 44. lap: »Szvéti *angel* csuvár ali vodnik v nebesza. V-Radgoni, pri J. A Weitzingeri. Nyomtatták Gráczbán 1875 körül, 16^o 86 + II lap. Második lenyomat év nélkül 108. lap«.

E mű szerzője *Simonič* szerint *Borovnyák* József, vas-hidegkuti plébános. *Borovnyák* 1826 febr. 9-én születet Szent-Benedeken, Vas megyében. 1858 jún. 20. óta plébános Hidegkuton (lásd: A szombathelyi püspöki megye névtára 1897, 185. lap).

29. *Simonič* műve 103. lapján azt mondja, hogy az e dolgozatban 15. szám alatt ismertetett »Szvéti Evangeliomi« című könyvet *Borovnyák* József vas-hidegkuti plébános rendezte sajtó alá.

30. *Simonič* 198. lapon említ egy katekizmust, a melyet *Borovnyák* József írt (V Gradczy. Sze Najde v Radgoni pri Wei-

¹ Folytatólagos számozás.

² A mik az idézetekben *Simonič* szavai, lefordítottam.

czingeri 1864. 8^o), de példányt nem látott belőle, címét, lapszámát nem közli.

31. *Simonič* 619. lap: »Abecednik za katoličanske vesničke šole po velejnji s. Števana družbe po rédi *Bárány* Ignácza slobodno oprávljeni od *Murkovič* Jánoša Bellatinskoga učitelja. III. natis. V Buda-Pešti, štampari vu »Athenaeum«-a štamparii 1878. 8^o 57. lap«.

Bárány Ignác: Abécés könyvéről lásd M. Könyvszemle X : 443. lapon a 41. szám alatt mondottakat.

32. *Simonič* 155. lap: »Dühovna Hrana ali knizsica puna lepih návukov molitvic i peszmic za kath. kersesenike. Najde sze v- Radgoni pri Weitzinger J. knigári. Megjelent év nélkül Grácban, »Leykam-Josefsthal« nyomdában 16^o 248 + IV. lapon. — Újabb lenyomat 1893-ban 252 + IV lappal«. (= *Leiki manna*).

E műnek más kiadásait lásd M. Könyvszemle X : 445. lapon 53. alatt alatt és ez értekezésben 10 és 11 szám alatt.

33. *Simonič* 416. lap: 1867. leta vogrszkoga orszacskoga spravisesa poszveceseno pravdeszklenje. Poslovenil Ivan Kardoš. 1868.«

Simonič se látott e műből példányt, mert nem közli se a lapszámát, se a nyomtató helyét stb. A mű címe: »Az 1867. évi magyar országgyűlés szentesített törvényei, vendre fordította Kardos János. 1868«. Lásd dolgozatom különlenyomata 25. lapján a 15. számot.

34. *Simonič* 213. lap: »Molitvena knizsicza za evang. Szlovence na Vogrszskem. 1770 körül jelent meg, legvalószínűbb, hogy *Kuzmič* István írta.« (= *Imakönyv a magyarországi evangélikus szlovének részére*).

Mintogy *Simonič* se látott e műből példányt, nagyon is lehet kételkedni e cím helyességében. *Kuzmič*s ilyen címmel (»za evang. Szlovence na Vogrszskem«) nem adott volna ki könyvet.

35. *Simonič* 212. lap: »Kniga molitvena, v steroj se nahajajo razločne ponizne molitvi, z-dvojim pridavekom, na haszkek szlovenszkoga naroda na szvetlost dana. Sze najde v Radgoni, pri Weitzinger Aloysi 1813. 12^o 320. lap. — Második lenyomat 1838«. E könyvet *Simonič* a 251. lapon újból leírja, s itt azt mondja, hogy »a mű szerzője *Kuzmič*s Miklós, s hogy az első

kiadás sokkal régebben jelent meg. Több lenyomata van e műnek; a XIX. század második felében e művet kiadta, megbővítette *Borovnyák József*.

Simonič írásába több hiba csúszott be; az első kiadás csakugyan régebben jelent meg; művemből megtudhatta volna, hogy az első kiadás 1783-ban jelent meg (Lásd Magyar Könyvszemle X. 433. lapon 6. szám alatt). Az 1813. évi kiadást is pontosabb cízzel megtalálta volna Magyar Könyvszemle X. 436. lapján a 10. szám alatt. Nagyon valószínű, hogy *Kuzmics* Miklós műve (vö. erre Magyar Hirmondó 1780: 277. l., 1782: 156. lap) ez a »*Kniga* molitvena«, melynek következő kiadásai ismereteseek:

a) 1783., 1813. évi lásd fentebb;

b) 1838. évi, lásd Sim. 212. l. és fentebb.

c) Sim. 212. l.: »*Kniga* molitvena, v-steroj sze nahajajo ržalocsne ponizne molitvi, z-dvojim pridavekom. Na haszek Katolicsanskim Kerscsenikom. Sze nájde v Radgoni pri Weitzingeri Janosi. 1846. Grácban Leykam András örökösei nyomtatták 12^o 300 lap.«

d) Sim. 212. l.: »*Kniga* molitvena v-steroj sze uahajajo ržalocsne ponizne Molitvi, z-dvojim Pridavekom. Na haszek katolic-sánskim kresenikom. Sze nájde v Radgoni, pri Weitzingeri Janosi. 1853. Grácban nyomtatták 12^o 288 + 23 lappal.« Vö. e dolgozatban a 14. szám alatt.

e) Sim. 212. l.: »*Kniga* molitvena. V-steroj sze nahajajo ržalocsne ponizne Molitvi, z-dvojim Pridavekom. Na haszek Katolic-sánszkim Kerscsenikom *znouvics* vödána . . . V-Körmendini, Na sztroski Udvary-Ferencza. 1853. Stampano v-Sztarom-Gradi. 12^o 340 + VIII.«

f) 1868. évi kiadást lásd Magyar Könyvszemle X. 441. lapon 31. szám alatt.

g) 1877. évi kiadást lásd itt a 14. szám alatt.

h) Valószínű, hogy ide tartoznak a 9. és a 41. szám alatt említett imakönyvek is.

36. Sim. 252. lapon azt mondja a »Szlovenszki silabikár«-ról (lásd dolgozatom különlenyomata 25. lapján a 12. számot), hogy 1860 körül újból lenyomtatták (8^o 48 lapon). A mű *Simonič* szerint *Kuzmics* Miklós szellemi terméke.

37. Sim. 102. l.: »Szvėti Evangelioni pouleg reda Rimszkoga na vsze Nedele i Szvėtesnye dni z obcsinszkoga szvetoga Piszma na szlovenszki jezik obrnyemi po V. P. Goszpoudi *Kuzmics* Miklosi, plebánási i Vice-Esperesti. Z dopüscsenyom Poglavarstva 1780. 8^o 160 lap. — 2. lenyomat 1821-ben. — 3. Szveti Evange-

liomi. Ob *tretjem* vö zo stampani v Graczi. Sze najde v Radgoni pri Weiczinger Aloysi knigari. 1841. 160 lap◀.

Sem a cím, sem a kiadások sorrendje nem lehet helyes. Az első kiadás 1780-ban jelent meg (lásd Magyar Hirmondó 1780: 277, 1782; 156), czime azonban nincs pontosan közölve. — A mű második kiadása 1804-ből való, ezt a kiadást pontosan leírtam Magyar Könyvszemle X.: 434. lapján a 9. szám alatt. — Az 1821. és 1841. évi kiadáson kívül idevaló kiadások még az e dolgozatban 6, 15, 20 szám alatt közölt művek.

38. Sim. 199. l.: »Krátka summa velikoga katekizmussa z szpitávanyem, i odgovarjanyem mladoszti na návuk vu czaszarszki, i kraleszki dr'sányaj. Natis V-Sztarom gradi. Najdesze V-Lendavi pri Balogh Andrasi. 1820 körül jelenhetett meg, 8° 122 l. Első kiadása *Kuzmics* Miklóstól 1780 körül. Többször lenyomtatva◀. (= A nagy káté rövid summája).

Lásd dolgozatom különlenyomatát a 25. lapon, 13. szám alatt. Ugyane műnek újabb lenyomata az e dolgozatban 3. szám alatt ismertetett mű, a melyet *Simonich* 199. lapon 1859 előtt megjelentnek mond. Nála a cím hibásan van közölve (*dr'sanyoj dr'sányaj*) helyett.

39. Sim. 199. l.: »Krátka šuma velikoga Katekizmuša spitávanyem, i odgovárjanyem za katoličanske šóle z-nóva vö dána od drižtva sv. Stevana. V Budapešti. Athenaeuma Štamp. 1883 8° 127 lap◀.

E mű egy 1892. évi kiadását, a mely mű lényegében szintén *Kuzmics* Miklós műve lesz, ismertettem a Magyar Könyvszemle X.: 445. lapján az 52. szám alatt. — *Simonich*nál a cím hibás (*šuma šumma* helyett.)

40. Sim. 251. l.: »ABC za Szlovence na Vogerszkem. 1780 körül. Új lenyomat 1821 körül. *Kuzmics Miklós* műve.◀

Simonich ez abéczés könyvből példányt nem látott, a cím önkényesen megállapított cím. — Lásd dolgozatom különlenyomatát a 25. lapon 13. szám alatt.

41. Sim. 252. l.: »Molitvena knizsicza za vszakoga krisztjana, poszebno za Szlovence na Vogerszkem 1821. Első kiadása régebben jelenhetett meg. *Kuzmics* Miklós műve.◀

Simonich e műből példányt nem látott, az adott cím feltétlenül hibás (*Krisztjan* csak az osztrák vendben ismert szó, a hazai vendben *kršččnik* a »keresztény◀ neve).

42. Sim. 252. l.: »Knjiga molitvena za bolnike za Katoliške Slovence na Vogrskem. 1780 körül. *Kuzmics* Miklós műve«. (= Imakönyv.)

Simonič e műből példányt nem látott, a cím önkényesen van felvéve; 1780 körül ilyen helyesírással *Kuzmics* nem írt.

43. Sim. 252. l.: »Kniga peszmena i molitvena, 1780 körül. *Kuzmics* Miklós műve«. (= Ének- és imakönyv.)

Igaz, hogy *Kuzmics* Miklós énekeskönyvet is kiadott (lásd dolgozatom különlenyomatát a 25. lapon 13. szám alatt), de *Simonič* ebből példányt nem látott, az adott cím nem hiteles s nem megbízható.

44. Sim. 212. l.: »Molitvena *Kniga* Sztaro-szlovenszka puna odebránih lepih molitev, litanijah, peszem, vu vszakoju dühovnoj potrebesini kath. kerscsenika i krizsni pót. Najdes v Radgoni pri Weitzinger J. knjigari. Leykam A. örökösénél nyomtatták Grácban. A gráci püspök 1846 április 15-én kelt engedélylevelével. 8^o 447 lap, arczképpel«. (= Imakönyv.)

Nagyon valószínű, hogy az itt 9. szám alatt ismertett könyvnek egy másik kiadása, s hogy lényegében ez is *Kuzmics* Miklós műve, lásd itt a 32. szám alatt.

45. Sim. 212. l.: »*Kniga* molitvena, posebno za Slovence na Vogrskem. Regedében, Waicingernél, 1827 körül.« (= Imakönyv.)

Simonič példányt nem látott, cím önkényes és nem is lehet helyes.

46. Sim. 212. l.: »Molitvena *Kniga* v' pesmah, ali sto cerkvenih ino drüghih pobožnih pesmi med katolškimi kristjani. V Radgoni. A. Wajcinger 1827 körül.« (= Imakönyv.)

Simonič e műből példányt nem látott, cím önkényes, így nem lehet hazai vend nyelvű nyomtatvány.

47. Sim. 412. l.: »Szvéta krizsna pot ali bridko terplejnye ino szmrt nasega goszpodna Jesusa Krisztusa. V Pesti 1870«. (= Szentkereszt-út).

Példányt *Simonič* se látott, lásd nálam Magyar Könyvszemle X.: 441. lapon a 27. szám alatt egy régebbi kiadását.

48. Sim. 436. lapján az általam Magyar Könyvszemle X.: 428. lapon 3-ik szám alatt ismertett könyvet így írja le: »*Réd* zvelicsánsztva, polog ednoga znameniivanya toga naipoglaviteisega

recsenya jedro szvetoga pizma, vu kterom se vaere naivéksi artikulusi grantani jeszo, ravno i tak nistere krátke molitve i peszmi itd. Stampano v Halli Saxonskoj v leti 1747. 12° 96 lap«.

A szerzőről lásd még e dolgozatban az 1. szám alatt.

49. Sim. 453. l.: »(*Schlör Alajos*). Jezus moje pozselenje ali r. kr. katholicsanszka molitvena kniga. Javitott lenyomat. Najde sze. V Radgoni pri Weitzinger J. knjigovezari. Leykam nyomása Grácban év nélkül 8°. 428 lap. (Átdolgozta Borovnyák József). Többször kiadva 1860—1890 közt«. — Egy ilyen kiadás említve van Sim.-nál a 624. lapon, a mely 1898-ban jelent meg 12°, 428+IV. lappal.

Vö. Magyar Könyvszemle. X.: 448. l. a 10. szám alatt.

50. Sim. 501. lapon közli *Szalay-Kossics* magyar nyelvtanának a pontos címét, a mely művet én egy csonka példányból ismertettem a Magyar Könyvszemle X.: 438. lapon a 16. szám alatt. A cím ez: »Krátki Návuk Vogrszkoga Jezika za Zacsetnike, vödáni od Goszpona *Szalay* Imrea. Na Vandalszka Vüsztá prenesseni po *Kossics* Jósefi, Gornyo-Szinieskom Plebánosi. Sztroskom Plemenite Šeleznoaga Vármegeyeva obcsine vöstampani. V Grádczi. Papír ino Natiszkanye od Leykam Andrása 1833. 8° XX + 185 + II. lap«.

51. Sim. 377. lapon közli Szijártó János »Halottas énekei«-nek a címét, a mely könyvet én a Magyar Könyvszemle X.: 434. lapján a 8. szám alatt irtam le. *Simonič* szerint a mű czime ez: »Mrtveczne peszmi, stere szo sztarih pizsm vküp pobrane, poboug-sane ino na haszek szlovenszkoga národa zdaj oprvics na szvetloszt dane po S. S. P. S. Stampane s Szombateli, pri Sziesz Antoni vu lati 1796. 8° 175 lap«.

Hogy mi az S. S. P. S., azt Sim. se mondja meg. V. ö. Magyar Könyvszemle X. 436. lapon a 12. számot.

52. Sim. 534. lapon *Terplán* Sándor művei közt megkérdőjelezve említi a következőt: »Krščanski abc« to je vodilo krščanskega nanka za otroke«. — Hogy *Simonič* mily önkényesen jár el az általa nem látott könyvek czime közlésében, ez a cím is tanúsítja. A mű pontos címét lásd Magyar Könyvszemle X.: 439. lapon a 22. szám alatt.

Mutató az e cikkben tárgyalt könyvekhez:

Abecedárium 25., 36., 40., 52. szám alatt; vö. Kuzmics Miklós.

Augustich Imre 12., 26., 27.

Bakos Mihály 1., 2.

Bárány Ignác 31.

Barla Mihály 5., 24.

Borovnyák József 28., 29., 30., 35., 49.

Énekeskönyv 2., 24., 43., 51., vö. Kuzmics Miklós.

Evangelios könyv 6., 15., 20., 29., 37., vö. Kuzmics Miklós.

Folyóirat 17., 27.

Gráduvál 2.

Imakönyv 9., 10., 11., 13., 14., 21., 23., 24., 32., 34., 35., 41., 42., 44., 45., 46., 48., vö. Kuzmics Miklós és Schlör Al.

Katé 3., 8., 38., 39., vö. Kuzmics Miklós.

Kis János 5.

Klekl József 17.

Kossics József 7., 50.

Krváva vüs 22.

Kuzmics István 2., 24., 34.

Kuzmics Miklós 4., 24., 35., 36., 37., 38., 39., 40., 41., 42., 43.

Murkovics János 31.

Naptár 16.

Páduai Szent Antal 19.

Schlör Alajos 49.

Szalay Imre 50.

Szentkeresztút 18., 47.

Szever Mihály 1.

Szijártó János 51.

Szily János 24.

Szvéti angel 28.

Terplán Sándor 52.

Vanecsai Szever Mihály 1.

TÁRCZA.

JELENTÉS

A MAGY. NEMZ. MÚZEUM ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRÁNAK ÁLLAPOTÁRÓL AZ 1908. ÉV MÁSODIK NEGYEDÉRŐL.

I.

A *nyomtatványi osztály* anyaga a lefolyt évnegyedben köteles példányokban 2798 db, ajándék útján 467 db, vétel útján 589 db, áttétel útján 5 db, összesen 3859 db nyomtatvánnyal gyarapodott. Ezenfelül köteles példány czimén beérkezett: alapszabály 241 db, egyházi körlevél 119 db, műsor 493 db, hivatalos irat 128 db, perirat 10 db, gyászjelentés 2030 db, falragasz 1468 db, színlap 1923 db, zárszámadás 1603 db és különféle 9561 db, összesen 20,474 db apró nyomtatvány.

Vételre fordított 5874,83 korona.

Ajándékaikkal a következők gyarapították a nyomtatványi osztály anyagát: Abo városa, Bécsi Tudományos Akadémia (5 db), Bibliothèque Nationale de Rio de Janeiro (5 db), Bibliothèque Royale de Belgique Bruxelles, Budapesti kir. Orvos-egyesület, Budapest székesfőváros, Carnegie-Museum Pittsburgh, Debreczeni Városi Múzeum, Direccion general de estadistica del Uruguay Montevideo, Dugonics-Társaság Szeged (7 db), Erdélyi Múzeum-egylet Kolozsvár, Fabricius Endre (11 db), Fazekas nővérek (264 db), Fejérpatak László (5 db), Földtani intézet, Fraknói Vilmos (28 db), Goldzieher Károly, Gulyás Pál, Gyulai Ágost (2 db), Havass Rezső, Hermann Béla, Herman Ottó, Horváth Géza (13 db), Iparművészeti iskola igazgatósága, Karl Lajos Győr, Képviselőházi iroda (14 db), Keresk. és iparkamara Miskolcz, Kongl. Universitet Uppsala (9 db), Kongl. Univ. Bibliotek Uppsala, Krenner József, Kromphardt G. Fred Newyork, Kún Sándor (2 db), Library John Crerar Chicago, Library of Congress

Washington, Magyar egyházi és irodalmi iskola (2 db), Magyar Filozófiai Társaság (4 db), Magyar Katonai Közlöny szerkesztősége, Magyarországi Kárpátgyesület Igló (2 db), Magy. kir. orsz. meteor. és földmérési intézet (5 db), Magyar Tudományos Akadémia (2 db), Mangold Lajos, Melich János (2 db), Milleker Bódog Versecz (2 db), Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Főfelügyelősége (2 db), Nemzeti Múzeum régiségtára (5 db), Nyárasdy János, Observatoire Roy. de Belgique Bruxelles (4 db), Országos Erdészeti-Egylet, Orsz. Törvénytár szerkesztősége, Osztrák kereskedelmi ministerium (3 db), Páger Imre, Pataki János, Pedag. teologiai intézet Nagyszében (3 db), Pintér Jenő Jászberény, Püspöki iroda Kassa, Rendőrkapitányság, Richter Aladár Kolozsvár (3 db), Rothschild'sche öffentl. Bibliothek Frankfurt a. M., Smithsonian Institution Washington (7 db), Sohár László, Sólyom Jenőné, Somogyi Manó, Statist. Centralkommission Wien (6 db), Stollmann Sándor, Szabó János (4 db), Szabó László, Szalay Imre (3 db), Szendrei János (2 db), id. Toldy László, Towarzystwo przyjaciót nank Poznani, Váci Múzeum-egylet (3 db), Vallás- és közoktatásügyi ministerium, Wlassics Gyula.

Nevezetesebb szerzemények: 1. Halott temetésekorra való énekek. Kolozsvár 1692 (Ujfalvi Imre énekes könyvének ismeretlen kiadása, 300 korona); 2. Hystoire ancienne cronicque de l'excellent roy Florimont filz du noble Mataquas duc Dalbanie 1528 Paris (vétetett 1160 koronán). 3. Kaiser Maximilians Gebetbuch. Herausgegeben von Karl Giehlow. Wien 1907 (vétetett 600 koronán). 4. Declarationes Nicolai III. et Clementis V., quas . . . Gregorius Malomfalvay demandavit 1657 (ismeretlen nyomtatvány, 60 kor.). 5. Statuta, constitutiones et decreta provinciae S. Mariae Hungariae (ismeretlen kiadás, 80 kor.).

A könyvtár helyiségeiben a lefolyt évnegyedben 5900 egyén 12,974 kötet nyomtatványt használt, kölcsönzés útján pedig 733 egyén 1212 kötetet.

A lefolyt évnegyedben 1123 munka osztályoztatott, a melyekről összesen 1574 czédula készült. Kötés alá 352 mű 504 kötetben küldetett.

A köteles példányok átvételére berendezett helyiségbe ezen idő alatt 649 csomag érkezett; ugyaninnen 923 levél expediatott. 264 esetben reklamáltatott. Az 1897: XLI. t.-cz. intézkedései ellen vétő nyomdatulajdonosok ellen peres eljárás indítása 10 esetben kéretett.

II.

A *kézirattár* a lefolyt évnegyedben ajándék útján 1 db kézirattal és 5 db zeneművel, vétel útján 1 db irodalmi levéllel, 1 középkori kódexszel és 22 db kézirattal, a levéltárból való áttétel

útján 2 irodalmi levéllel gyarapodott. A gyarapodás darab-száma 32 db.

Ajándékaikkal Fazekas nővérek és egy ismeretlen egyén járultak a kéziratgyarapodásához.

Vételre fordítottatott 1045 korona és 4250 márka.

A vásárolt anyagból első sorban kiemelendő Petancius Felix Zengg városa kancellárjának *Genealogia Turcorum imperatorum* cz. munkájának rendkívüli fénynyel kiállított XV. századi kézírata. Szerzőjének neve mint diplomáciai kiküldötté ismeretes, mint írónak különösen a törökökről és a törökök elleni védekezésekről írt munkái tartották fenn nevét. A múzeum által megszerzett munkájának kézírata azonban eddig ismeretlen volt. A kézirat a II. Ulászló királynak ajánlott eredeti példány, melyet úgy rendkívül díszesen kiállított miniatűrjei, valamint külső alakja, mely a rendes könyvalak helyett a rotulus- (tekerecs) formájú alak, elsőrangú darabbá avatják. Középkori kézírataink e becses szaporulatát Jacques Rosenthal müncheni antiquártól szereztük 4250 márkaért.

A többi szerzemények közül kiemelendők még a szepesi származású, Amerikában elhalt Molitor (Müller) Ágost irodalmi hagyatéka, melynek jelentősebb darabjai II. Rákóczi Ferenczről szóló művének 2 kötete, azonkívül Petőfi Sándornak és magyar költők egyes műveinek angol és német nyelvű fordításai. Kiemelendők még a szerzemények sorából Kecskeméthy Aurél sajátkezűleg írott naplója, továbbá Kemény János önéletrajzának töredéke, a fejedelem sajátkezű írásában. Az irodalmi levelek és analekták közül pedig megemlítjük Vörösmarty Mihály levelét Csajághy Károlyhoz és jelenkori magyar íróknak nagyrészt sajátkezűleg írt önéletrajzainak és életrajzadatainak gyűjteményét.

Az évnegyed folyamán 3 esetben kikölcsondítottatott 3 kézirat, 48 kutató pedig használt 178 kéziratot és 521 irodalmi levelet.

A kéziratgyarapodás a lefolyt évnegyedben a rendes szaporulat feldolgozása, a régiebbek közül pedig Nagy Iván kézíratainak és levelezésének rendezése eszközöltetett.

III.

A *hírlapkönyvtár* a lefolyt évnegyedben köteles példány útján 869 évfolyam 24,662 számával, ajándék útján 1 évfolyam 126 számával, vásárlás útján 23 évfolyam 718 számával, összesen 893 évfolyam 25,506 számával gyarapodott.

Vásárlás: a »Pressburger Zeitung« melléklete, 2 kötet 6 kor.; a »Sokféle« 2 kötet 10 kor.; Amerikai idejű hírlapok 17 évf. 178:56 korona; »Der katholische Christ« (1857., 1850., 1856.) 3 évf. 15 kor., összesen 209:56 korona.

Az évnegyed folyamán a könyvtárban 809 olvasó 1127 lap 1536 évfolyamát 1696 kötetben, házon kívül: 20 olvasó 32 lap 44 évfolyamát 55 kötetben, összesen 829 olvasó 1159 lap 1580 évfolyamát 1751 kötetben használt.

Czéduláztatott 869 évfolyam, átnézetett 893 évfolyam 21,603 száma.

A köteles példányok, melyek nyomdai kimutatással (csomagban) érkeztek, a gyarapodási naplóba irattak és a nyilvántartási lapokra vezettettek; ezeken kívül a számonként beérkezett hírlapok is összegezve hetenként beirattak, betűrendbe osztályoztattak és elhelyeztettek. A csomagküldeményben hiányzó hírlapszámok azonnal reklamáltattak és ezek is feljegyeztettek; de időnként, a bekötés alá rendezéskor is történt reklamálás.

IV.

A *levéltár* az elmúlt évnegyedben ajándék útján 111 db. vétel útján 615 db., más osztályból való áttétel útján 1 db. összesen 727 dbbal szaporodott.

Vételre fordított 6868 korona és 570 márka.

A családi levéltárak száma a lefolyt évnegyedben egygyel gyarapodott, az Ujházy család levéltárával, melyet Ujházy Iván orsz. képviselő letéteményezett. Ezzel a könyvtárban letéteményezett családi levéltárak száma 84-re emelkedett.

Ajándékaikkal Szalay Imre múzeumi igazgató, Thallóczy Lajos cs. és kir. osztályfőnök, Fabricius Endre, Todorescu Gyula gyarapították a levéltár anyagát.

A törzsgyűjtemény gyarapodásából a középkori iratok csoportjára esik 9 db, az újabbkori iratokéra 488 db, az 1848/49-es és emigrációs korabeli iratokéra 119 db, a czímereslevelek csoportjára 7 db, a gyászjelentéseikére 106 db, a pecsétlenyomatokéra 2 db.

Az évnegyed szerzeményei közül kiemelendő első sorban az a 74 dbból álló gyűjtemény, mely legnagyobbbrészt a császári haditanácsnak Rabatta grófhhoz intézett rendeleteit és utasításait tartalmazza, a melyek a Rabatta-féle hadiműveletekre vetnek érdekes világot. Kiemelendő továbbá mint elsőrangú fontosságú irat Görgei Arthúrnak 1849 augusztus 21-én Kiss Sándorhoz, Pétervárad parancsnokához intézett levele, melyben a világsi fegyverletétel körülményeiről és az akkori helyzetről leplezetlen őszinteséggel szól. Továbbá Kossuth Lajosnak és fiaiának Tanárky Gyulához intézett bizalmas természetű levelei, valamint az olasz légió történetére vonatkozó iratok, mely utóbbiak az olasz légióra vonatkozó iratgyűjteményünket igen értékes darabokkal egészítik

ki. Megemlítendő még Kossuth Lajos 1848/49-i viddini levelének történelmi és politikai magyarázata Szodtfriedt Nándor Bélától.

A czimereslevelek és nemesi iratok gyűjteménye a következő darabokkal gyarapodott: 1. 1625. október 30. Sopron. II. Ferdinánd czimereslevele Jakoss Péter részére. 2. 1639. február 6. Segesvár. I. Rákóczy György czimereslevele Kőrösfői Márton deák részére. 3. 1646. márczius 21. Gyulafejevárvár. I. Rákóczy György czimereslevele Mátéffy Balázs részére. 4. 1664. május 20. Gyulafejevárvár. Apaffy Mihály czimereslevele Zoba másképp Pap János és Zoba Opra részére. 5. 1672. június 7. Gyulafejevárvár. Apaffy Mihály czimereslevele Pál Ferencz részére. 6. 1679. április 19. Fogaras. Apaffy Mihály czimereslevele Kobozi Demeter, János, Pál és András részére. 7. 1752. április 10. Horvát-Szlavon-Dalmátországok részére a Segroich család nemességének igazolásáról.

A lefolyt évnegyedben 96 kutató 27,993 db iratot használt. Kikölcsönöztetett 5 térítvényen 47 db.

Az évnegyedi szaporulat feldolgozásán kívül befejezéshez közel áll a Nagy Iván-féle gyűjtemény feldolgozása, melynek a XVII-ik századig terjedő része már véglegesen borítékozva is van, s a mely 24 db XIV., 28 db XV., és 10 db XVI. századi mohácsi vész előtti iratot, 58 db középkori oklevélmásolatot, 71 db XVI. századi mohácsi vész utáni iratot tartalmaz. A XVII. századtól kezdődő rész borítékozása be van fejezve, de az iratok összeszámítása még nincs végrehajtva. A levéltári fiókoknak új czimpajzsokkal való ellátása befejeztetett. Megemlítendőnek tartom, hogy a levéltár az elmúlt évnegyedben a szokottnál is nagyobb mértékben vétetett igénybe kamarássági és nemességi ügyekben, és a rendesnél nagyobb számban intéztettek megkeresések a levéltárhoz pecséttrajzok és oklevelek hiteles másolatban való kiadása tárgyában.

A BUDAPESTI MAGYAR KIRÁLYI TUDOMÁNY- EGYETEM KÖNYVTÁRA AZ 1906. ÉVBEN.

A budapesti m. kir. tudományegyetem könyvtárának 1906. évi működéséről és állapotáról szóló jelentését *Ferenczi* Zoltán igazgató a következőkben terjesztette a magas vallás- és közoktatásügyi minisztérium elé:

I. Az elmúlt évnek egyik legfontosabb eseménye a könyvtár nyitvatartási idejének módosítása volt. Az egyetemi tanárok és az ifjúság, de a nagyközönség is régóta kifogásolták, hogy az egyetemi könyvtár hétfőn zárva és vasárnap nyitva van. Ezt az intézkedést annak idején egyrésről pár kivételes külföldi példával, másrésről azzal indokolták, hogy a könyvtár vasárnapi nyitvatartásával az egyetemi ifjúságnak, meg a nagyközönség a hét munkanapjain elfoglalt részének alkalmat kell adni a komoly munkásságra s

ezáltal az ifjúságnak a kávéházak helyett egy megfelelőbb hely felkeresésére s művelődésére. Ebben van is némi igazság, azonban az egyetemi ifjúság nem kereste fel nagyobb számban az egyetemi könyvtárt, mint más napokon, mert a terem korlátoltsága miatt nem is kereshette s azonkívül egy csupán 120 olvasót befogadni bíró olvasóterem általában sem alkalmas a mondott célra; nem szólva arról, hogy a teremhez igényt tartó más közönség részben így is kiszorította az ifjúságot, éppen a vasárnapi nap természete miatt. Mivel továbbá a vasárnapi olvasótermi forgalom átlag éppen nem volt nagyobb a köznapi forgalomnál, legalább is indokolt volt az az újabb intézkedés, hogy az egyetemi könyvtár a külföldi hasonló intézetek példájára, hétfő helyett vasárnap mint egyetemes ünnepnapon tartassék zárva, mint ez a törvénnyel is megegyezik. Különböen a vasárnapi nyitvatartás és hétfői zárás inkább múzeumok és képtárak látogatására hasznos szabály.

Az új nyitvatartás Nagyméltóságod jóváhagyása alapján 1906 szeptember 1-én lépett életbe. A közönség nagyobb része tetszéssel fogadta, egy része pedig, mint az előre látható volt, kifogásolta ugyan, de most már általános a megnyugvás.

Az egyetemi könyvtárt azonban nem annyira a nyitvatartási idő miatt, mely elég kedvezően van megállapítva, mint inkább egyéb fogyatkozások és hiányok miatt támadják. A legfőbb baj az olvasóterem kicsinyisége; mert épült kb. 2000—2500 hallgató számára s jelenleg van több mint 6000. Azonban nemcsak az olvasóterem kicsiny (120 olvasó fér el benne), hanem a könyvek számára is kevés már a hely s a mi van, az sem czélszerű. De főbb hiány az, hogy a hivatali helyiségek, hol a közönség is tömegesen megfordul, sötétek és szűkek. Egy másik baj a tisztviselői és szolgazemélyzetnek elégtelensége, mely miatt a közönség pontos és gyors kielégítése szenved csorbát, végül pedig több tekintetben az olvasótermi könyvvállománynak hiányossága és fogyatékosága is a panaszok tárgya.

A mi az olvasótermi kézikönyvtárt illeti, annak 1905-ben megkezdett új berendezését befejeztük s az ott elhelyezett könyvvállományról szakszerű czímjegyzék áll a közönség rendelkezésére. A közönség panasza itt csakis arra irányul, hogy a könyvvállomány némi tekintetben, kivált encyclopaedicus és bibliographiai művekben hiányos s egyes művek nem a legújabb vagy legjobb kiadásban kaphatók. Ezen természetesen könnyen lehetne segíteni, mert csak pénzkérdés; azonban a könyvtár rendes évi átalányából ily jelentékeny összegre menő pótlások nem eszközölhetők.

Az olvasótermi könyvvállományról megjelent czímjegyzéket megküldtem számos külföldi és egyéb könyvtárnak s több helyről cserepéldányt kaptunk érte. A czímjegyzékek kicserélését már régebben gyakoroljuk a külföldi intézetekkel; erre a célra kértem a codexek czímjegyzékének újrayomását is, melyet a külföldi intézetek leggyakrabban kérnek s melyből már alig volt példányunk. A kiadványok kicserélésére gyakrabban kapunk ajánlatot, mivel azonban nekünk a csere céljaira csak a codexek és kéziratok jegyzéke, valamint az évi gyarapodások jegyzéke áll rendelkezésünkre, nagyobb és időszaki kiadványokért ellenértéket nem ajánlhatunk. Ezt a Nagyméltóságod 47.145/1906. sz. a. leiratával a párisi Musée Guimet kiadványainak kicseré-

lésére vonatkozólag kért véleményes jelentésem alkalmával is sajnálattal kellett említenem.

A kézirati címjegyzék III. része még nem került ki a sajtó alól, azonban teljesen kész s így nemsokára meg fog jelenhetni. Az egész kézirati katalógushoz különben egy részletes és pontos név- és tárgymutató készül, mely a katalógus értékét még emelni fogja s kézirati állományunkat a kutatók részéről még keresettebbé fogja tenni.

A könyvtárak kulturális értékének, működésük fontosságának kétség-telenül legnyilvánvalóbb mértéke a könyvkölcsönzési forgalom nagysága. Ebben a tekintetben könyvtárunk a hazai intézetek között legelső helyen áll: nemcsak az olvasótermi forgalom, valamint a házon kívüli kölcsönzési forgalma emelkedik évről-évre, hanem a hazai tanintézetek is mind sűrűbben keresnek meg bennünket könyvekért. A tudós kutatók érdekében pedig a külföldi, különösen osztrák és német könyvtárakkal élénk kölcsönzési forgalmat tartok fenn. Ez a forgalom még élénkebbnek ígérkezik az Akadémiák nemzetközi szövetségének az 1901. évi párisi kongresszuson hozott határozata alapján, melylyel a nemzetközi kölcsönviszony szabályoztatik. Eddigél ugyanis a latin államokból (francia, olasz, spanyol) csak diplomáciai úton kaphatunk kölcsön könyveket, mely igen körülményes és lassú eljárás volt, most onnan is közvetlenül kérhetjük a szükséges műveket.

A rendes könyvtári munkálatokon kívül az elmúlt évben folytattuk a Schvarcz Gyula-féle könyvtár felvételét, melyből már csak apróbb füzetek és csonkaságok vannak hátra. A rendes gyarapodás mellett feldolgoztuk özv. Károlyi Sándorné, Pauler Gizella úrnő, nagyobb könyvadományát és a dr. Nékám Lajos egyetemi tanár úrtól ajándéku kapott könyvgyűjteményt.

A kettős példányainkból az aucklandi (Új-Zéland) Free Public Library részére átengedett köteteket útnak indítottam, s a küldemény már rendelkezési helyére érkezett, a mennyiben a könyvtár átvételi elismervényt küldött s köszönetét fejezte ki.

A Szent Imre-Kollégium könyvtárának Nagyméltóságod 100.430/1906. sz. a. rendelete alapján kettős példányainkból 400 kötetet már átadtam, ezek jegyzékét felterjesztettem.

A könyvtár hivatalos, tudományos, kulturális szereplése tekintetében megemlítendő, hogy az igazgató a szatmári ev. ref. főgym. érettségi vizsgálatához mint kormányképviselő, a temesvári és nagybecskereki felső keresk. iskolákhoz mint miniszteri biztos nyert kiküldetést. A kiskúnhalasi, debreczeni és sárospataki ev. ref. főiskolákhoz könyvtárvizsgálatra küldetett ki. Az eperjesi Greguss Ágost ünnepélyen az Akadémia nevében vett részt.

II. Könyvtárunk személyzeti ügyeiben a következő változások történtek:

a) Az igazgató III. korpótléka 35.865/1906. vkm. sz. a. folyósított; az I. fizetési fokozatok betöltése alkalmával az igazgató a VI., *Kudora Károly* könyvtárőr a VIII. és *Dedek Cr. Lajos* cz. ór a IX. fiz. oszt. 1. fokozatába lépett. Dr. *Máté Sándor* első ór VI. korpótléka ügyében a közigazgatási bíróság döntött, s ennek alapján 33.198/1907. vkm. sz. a. 1644 K összeg utalványoztatott. *Dedek Cr. Lajos* részére III. korpótlék 46.863/1906. vkm. sz. a. folyósított. Dr. *Dézsí Lajos* könyvtártiszt kolozsvári egyetemi tanárrá

nevezetett ki. Dézsi 1895 óta volt az egyetemi könyvtárnál alkalmazva. Mint tudományosan képzett és széles látókörű tisztviselőnek, az egyetemi könyvtár méltán sajnálja távozását, másrészt azonban az őt ért kitüntetést örömmel fogadtuk, a mennyiben díszes új állásában irodalmi és tudományos működésének tágabb tér nyílik. A megüresedett könyvtár-tisztí állás dr. *Lukcsics József* fizetéstelen könyvtár-tisztíttal töltetett be, ki már előzőleg 2½ évig díjtalanul működött a könyvtárnál. Dr. *Barbul Jenő* könyvtár-tisztí I. korpótléka 100.777/1906. vkm. sz. alatt utalványoztatott. Dr. *Czeke Marianne* kisasszony 60.625/1906. vkm. sz. alatt fizetéstelen könyvtár-tisztítte nevezetett ki. E kinevezéssel nálunk megtörtént az első lépés a nőknek a könyvtárakban való alkalmazására, mi a külföldön és különösen Amerikában már éppen nem tartozik a ritkaságok közé. A nőknek könyvtárakban való alkalmazása mindenütt bevált s nekem különösen az a véleményem, hogy könyvtárakban igenis helyük van. Dr. *Czeke Marianne* kisasszony igen képzett s nagy nyelvtudással bíró nő, könyvtári működése elé tehát a legszebb reményekkel tekinthetünk. A két rendkívüli díjnak díjazásához szükséges rapiddíjakat Nagyméltóságod 1906-ra is kegyeskedett utalványozni. Ezek egyike, *Ascher Kálmán*, ki önkéntesi évét szolgálta le, októberben újra elfoglalta helyét, melyet ideiglenesen *Czakó Ervin*nel tölöttem volt be; a másik állás rapiddíjait *Hóman Bálint* fizetéstelen kisegítő-tisztí kaptá, az előző évi felhatalmazás alapján.

b) Az altisztí és szolgaszemélyzetben a következő változások történtek:

A 84.638. vkm. sz. alatt engedélyezett altisztí állás *Gelecsics Ignác* könyvtárszolgáival töltetett be 2209—1906/1907. rectori sz. alatt. *Halász Alajos* 100 korona személyi pótléka 46.764 vkm. sz. alatt folyósított. *Beck Ferencz* ideiglenesen kinevezett szolgál véglegesített (4672—1905/1906. rectori sz., megerősítve 57.171/1906. vkm. sz.). A két kisegítő szolgál napszáma folytatólagosan engedélyeztetett s részükre 22.855/1906. vkm. sz. alatt 50—50 korona ruhapénz utalványoztatott.

A szolgaszemélyzet immár halaszthatatlan szaporítására indokolt előterjesztést tettem, mely azonban kielégítő elintézést nem nyert.

III. A könyvtár bevételei tettek 1906-ban: 38.209 korona 55 fillért, melyből 5140 korona 80 fillér a beiktatási díjnak az egyetemi könyvtárra eső része. A zárszámadás 67 korona 75 fillér túlköltséssel zárattott le. A díjnoki és napszámelőleg mérlege 6830 korona bevétellel és ugyanannyi kiadással zárult.

A lefolyt évben könyvtárunk vétel útján szaporodott 2564 kötet művel;

ajándék útján:

a) özv. <i>Károlyiné Pauler Gizella</i> úrnő adománya	336	»
b) egyéb ajándék	2615	»
melyek között volt egyetemi nyomtatvány 101 db, dissertatió		
1172 db, iskolai értesítő 59 db. Az évi gyarapodás tehát együttvéve	5515	kötet és füzet.

Nagyobb ajándékok az özv. *Károlyiné* ajándékán kívül: dr. *Nékám Lajos* egyetemi tanár úr ajándéka 132 kötet és *Hóman Bálint* úr ajándéka 140 kötet.

Könyveket ajándékoztak még:

A) Hatóságok, intézetek, egyesületek és szerkesztőségek: a) Magyar országgyűlés képviselőháza, M. kir. kormány, Horvátországi orsz. kormány, Somogy vm., Budapest székesfőváros, Nagyszalonta város, Ogulin város, Pozsony város, Sepsiszentgyörgy város, Temesvár város, Varasd város, Vukovár város, Zágráb város; — Cs. és kir. közös kormány, Boszniai tartományi kormány (Bécs), Boszniai helyi kormány (Sarajevo), Belga-kormány, Canadai kormány; — Egyesült-Államok kormánya, Francia kormány, Galicziai helyi kormány, Indiai kormány Calcutta, Olasz kormány, Orosz kormány, Osztrák kormány, Porosz kormány, Genf város; — Esztergomi érsekség, Kalocsai érsekség, Székesfehérvári püspökség, Pannonhalmi főapátság, Örménykatholikus püspökség, Zirczi apátság; — M. k. közigazgatási bíróság, M. k. posta- és táv-iridalgazgatóság, M. k. földtani intézet, M. k. szabadalmi hivatal, M. k. állományomda, Orsz. meteorológiai és fölmágnességi intézet, Országos vízépítési igazgatóság, Budapesti keresk. és iparkamara; — M. k. központi statisztikai hivatal, Budapest fővárosi statisztikai hivatal, K. u. k. Österr. Statistische Central-Commission, L'institut international de Statistique, Institut de bactériologie. (Lissabon), Kgl. geodätisches Institut (Potsdam), Geological Survey of Canada; — K. u. k. Kriegs-Archiv (Wien), K. u. k. Marine-Technisches-Komitee (Pola), Militär-Geograph. Institut (Wien), Smithsonian Institution (Washington); — Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Tanácsa, Békés vármegyei köz-kórház, Bellevue Hospital (Nev-York), Hopkins Hospital (Baltimore), Middlesex Hospital, Stefánia-gyermek-kórház, Magyar Tudományos Akadémia, Bécsi cs. Tudományos Akadémia, Académie royale de Belgique, Académie de Paris, Accadémie dei Lincei (Róma), Preussische Akademie der Wissenschaften, Bács-Bodrog vármegyei tört. társ., Budapesti magy. orvosegyesület, Hunyadmegyei tört. és régészeti társulat, Izr. magy. irodalmi társaság, Kereskedelmi múzeum, Magy. fogorvosok egyesülete, Magyar iparművészeti társulat, Magyar jogászegylet, Magyar mérnök- és építészegylet, Műbarátok köre, Orsz. állatvédő egyesület, Székely Nemzeti Múzeum (Sepsiszentgyörgy), Szilágyi István-kör Máramarossziget. Veszprémi gazdasági egyesület, Asiatic society of Bengal, Budapesti központi tejcarnok, Club médical de Constantinople, Luvis et Clark Congress (Portland), Mitteleuropäischer Wirtschafts-Verein; — Pathological Society of London, Wissenschaftlich-Humanitäre Comité (Charlottenburg), Buchhandlung Baer et Co. (Frankfurt a/M.), Buchhandlung Hesse Max (Leipzig), Hinrichs Buchhandlung (Leipzig), Kilian Frigyes könyvkereskedése, Langenscheidt'sche Verlagsbuchhandlung (Berlin), Buchhandlung Vorwärts (Berlin).

b) Szerkesztőségek: Bolond Istók, Borsszem Jankó, Budapesti Hirlap, Budapesti Közlöny, Budapesti Szemle, Büntetőjog Tára, Gesetz- u. Verordnungsblatt, Gyógyászat Gyógyszerészeti Hetilap, Gyógyszerészeti Közlöny, Jézus Szentséges Szívének Hírnöke, Jogtudományi Közlöny, Kakas Márton, Központi Értesítő, Magyar Ipar, Magyar Mérnök-Építészeti Egylet Heti Értesítője, Magyar Nyelvőr, Magyar Orvosi Archivum, Magyar Peadagogia, Magyar Pénzügy, Magyar Zsidó-Szemle, Néppárt, Orsz. Középiskolai Tanáregyleti Közlöny, Pénzügyi Közlöny, Pester Lloyd, Pesti Napló, Reichsgesetzblatt für die im Reichrate vertr. Länder, Religio, Rendeleti Közlöny, Tanítók Szava, Turul, Ústökös, Vasárnapi Ujság és Zenelap.

c) Könyvtárak: Brazilia, Bibliotheca di Parà; Budapest, Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára; Cambridge, Library of Harward University; Chicago, The John Crerar library; Frankfurt a. M., Rothschild'sche Bibliothek; New-York, Public Library; Oxford, Bodleian Library; Prágai egyet. könyvtár; Stockholmi egyetemi könyvtár; Washington, Library of Carnegie Institution; Washington, Library of Congress.

d) Magyar egyetemek és iskolák közül: Budapesti kir. m. tud.-egyetem Budapesti tud.-egyetem bölcsészeti kara, Budapesti kir. tudományegyetemi

növénykert, Budapesti tud.-egyetem sebészeti klinikája, Budapesti papnövénydékek magy. egyházirodalmi iskolája, Kolozsvári tud.-egyetem, Kolozsvári egyetem orvosi kara, Budapesti József-műegyetem, Budapesti m. kir. állatorvosi főiskola, Egri joglyceum, Fiumei cs. és kir. tengerészeti akadémia, Kecskeméti jogakadémia, Gyönki ev. ref. gymn., Sepsiszentgyörgyi gymnasium.

e) *Külföldi egyetemek és iskolák*: Baseli egyetem, Bécsi egyetem, Berni egyetem, Bonni egyetem, Boroszlói egyetem, Coimbrai egyetem, Csernovitzi egyetem, Dorpatii egyetem, University of Edinburgh, Göttingai egyetem, Greifswaldi egyetem, Halle-i egyetem, Jassy-i egyetem, Technische Hochschule, (Karlsruhe), Kopenhágai egyetem, Krakói egyetem, Lausannei egyetem, Lipcsei egyetem, Université de Lyon, Marburgi egyetem, Michigan college of Mines, Columbia University (New-York), New-Yorki egyetem, Oxfordi egyetem, Párisi egyetem, Écol pratique des hautes études (Páris), Prágai egyetem, Strassburgi egyetem, Tübingai egyetem, Utrechti egyetem, Düsseldorf Realgymnasium.

B) **Magánosok**: Ahn Friedrich, br. Ambrózy Béla (Budapest), Dr. Angyal Dávid (Budapest), Dr. Asbóth Oszkár (Budapest), Dr. Bajza József (Budapest), Balch Th. W. (Philadelphia), Dr. Barbul Jenő (Budapest), Barth Joh. Ambrosius (Lipcse), Dr. Bárány Gerő (Budapest), Bergfert Árpád (Selmeczbánya), Berjot J. (Páris), Biró Hugó (Budapest), Bodrogh Pál (Budapest), Cretu Gr. (Bukarest), Csoska Ferencz, Danninger József (Pozsony), Darnay Kálmán (Sümege), Dévay József (Budapest), Dr. Dézsi Lajos (Kolozsvár), Diószegi Győző (Budapest), Dombovány Géza (Budapest), Domitrovich Armin (Budapest), Dowson Walter (London), Drumár János (Debreczen), Dr. Druskovitz Helen (Wittenberg), Erményi Emil (Bécs), Dr. Esterházy Sándor (Kassa), Farretté Antonio (Róma), Felmann Jacob (Helsingfors), Fehér Ipoly (Pannonhalma), Ferenczy Árpád (Sárospatak), Dr. Ferenczi Zoltán (Budapest), Fitos Vilmos (Budapest), Fülöp Sándor, Glaser Edward (München, Glein Karl (Ziegenhain), Goldberger Andor (Budapest), Gonzales Anastazio Alfaro (Costa Rica), Gyöngyösy László, Dr. Győry Tibor (Budapest), Haffkine W. M., Dr. Hantos Elemér (Budapest), Dr. Havas Rezső (Budapest), Dr. Hegedüs István (Budapest) Dr. Hegedüs Lóránt (Budapest), Dr. Herczegh Mihály (Budapest) Herman Ottó (Budapest), Hóman Bálint (Budapest), Horváth János (Budapest), Dr. Janovics Jenő (Kolozsvár), Iványi István, Kalmár J., Kassovitz Tivadar Brunó (Budapest), Kautz Gyula (Budapest), Kemény Ödön, Kérészy Zoltán (Kassa), Klein Arthur (Budapest), Dr. Kövesligethy Radó (Budapest), Dr. Kraus Gusztáv (Frankfurt a/M.), Kirsch Jenő (Budapest), Kudora János, Özv. gróf Kuun Gézáné (Maros-Németi), Kunos Ignác (Budapest), Dr. Kuzskó István (Kolozsvár), Küzdényi Szilárd (Szolnok), Lázár Elemér (Budapest), Lindheim Alfréd (Bécs), Löw Immanuel (Szeged), Dr. Márki Sándor (Kolozsvár), Merck E. (Darmstad), Mészöly Gedeon (Künszentmiklós), Dr. Michelis F. prof. (Frankfurt a/M.), Dr. Mihályfi Ákos (Budapest), Milhoffer Sándor (Kassa), Milleker Bódog (Versecz), Némáti Kálmán (Budapest), Dr. Nékám Lajos (Budapest), Niessen-Wiesbaden (Berlin), Orosz Ernő, Dr. Ortway Tivadar (Pozsony), Palkovics E. (Budapest), Pápay József, Paur Ödön (Budapest), Pekár Károly (Budapest), Perl Mihály (N.-Beckerek), Petrunkevich Alexander, Pintér Jenő (Szeged), Dr. Radnai Rezső (Budapest), Dr. Radó Antal (Budapest), Br. Radvánszky Béla (Budapest), Rakovszky István (Budapest), Reitzer Béla, Ruszt József (Budapest), Salamon Henrik (Budapest), Sarmaságh Géza (Nyitra), Scalise Giuseppe, Schmall Lajos (Budapest), Schwimmer Róza (Budapest), Szabó Ervin, (Budapest), Shedd Cutler E. (Wichita), Dr. Simonyi Zsigmond (Budapest), Szilágyi József (Budapest). Dr. Soós Kálmán, Soliména Camillo, Szemere Miklós (Budapest), Tomka József, Tompa Imre (Brassó), Dr. Tóth István (Budapest), Tuzson János (Budapest), Váli Ernő (Budapest), Vajda Viktor (Budapest), Várady Géza, Venetianer Lajos (Budapest), Walter Gyula (Esztergom), Dr. Weisz Miksa (Budapest), Yolland Arthur (Budapest), Dr. Young James of Kelly (Glasgow), Zemlényi Árpád (Budapest), Gróf Zichy János (Budapest).

A külföldi könyvtárakkal és tudományos intézetekkel való érintkezéseinkről a következő jegyzék szól:

Auclandi (Új-Zéland) Free Public Library, Bécsi udvari könyvtár, Bécsi csász. tud. Akadémia könyvtára, Bécsi egyet. könyvtár, Bécsi K. K. Technische Hochschule könyvtára, Bécsi k. k. Institut f. Oesterr. Geschichtsforschung, Bécsi Stadtbibliothek, Berlini kir. könyvtár, Breslauer Stadtbibliothek, Czernowitzi egyet. könyvtár, Deutsche Bibliographische Gesellschaft, Göttingai egyet. könyvtár, Gráci egyet. könyvtár, Greifswaldi egyet. könyvtár, Krakói egyet. könyvtár, Leideni egyet. könyvtár, Lembergi egyet. könyvtár, Lipcsei egyet. könyvtár, Mexikói Egyesült Államok Consulátusa, Münchener Hof- u. Staatsbibliothek, Münchener egyet. könyvtár, Pólai k. u. k. Marine-Technisches-Komitee, Párisi Bibliothèque Nationale, Prágai egyet. könyvtár, Strassburgi egyet. könyvtár, Wolfenbütteli hercegi könyvtár.

I. TÁBLÁZAT.

Az egyetemi könyvtár olvasótermét látogatók foglalkozási ág szerinti kimutatása az 1906. évben.

	Január	Február	Márczius	Április	Május	Június	Szeptember	Október	November	Deczember	Összesen
Jog- és államtud. hallgató	80	72	31	15	13	5	510	346	127	61	1260
Orvostanhallgató	27	26	7	7	6	5	143	114	54	20	409
Bölcsészethallgató	46	42	23	8	8	5	326	211	78	25	772
Gyógyszerészethallgató	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	2
Hittanhallgató	—	1	1	—	—	—	3	1	—	—	6
Műegyetemi hallgató	18	19	5	5	2	3	47	32	23	14	168
Közép- és szakisk. tanuló	1	1	—	2	1	2	6	5	2	13	33
Állatorvostanhallgató	3	1	1	—	1	—	6	6	—	1	19
Jog- és államtud. szigorló	4	—	4	1	—	2	6	4	1	2	24
Orvostani szigorló	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bölcsészeti szigorló	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ügyvédjelölt és joggya- kornok	13	7	8	4	9	5	38	29	16	4	133
Tanár- és tanítójelölt	5	2	1	—	—	—	12	4	2	1	27
Magánzó	2	2	—	—	2	—	1	1	3	1	12
Hivatalnok	5	7	6	2	4	2	28	16	4	8	82
Hírlapíró és író	1	—	3	—	2	—	2	2	1	—	11
Tanár és tanító	4	3	—	—	—	—	13	8	5	2	35
Ügyvéd	1	—	—	1	2	—	4	4	3	1	16
Orvos	—	—	1	—	—	—	3	1	1	—	6
Lelkész	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1
Katonatiszt	—	—	1	—	—	—	—	1	—	1	3
Kereskedő	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Méző	1	—	1	—	—	—	3	3	1	—	9
Művész	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1
Vegyész	—	—	—	—	2	—	2	—	—	—	4
Műiparos	1	2	—	—	—	—	—	2	1	—	6
Gazdász	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Közigazg. tanf. hallg.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Gyógyszerész	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Állatorvos	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Összesen	212	185	93	45	52	29	1155	791	323	154	3039

A 3039 látogatási jogosultsággal bíró olvasó 52.987 ízben vette igénybe az olvasótermet és itt 57.946 művet használt. Az erre vonatkozó részletes kimutatás a II. táblázatban foglaltatik.

II. TÁBLÁZAT.

Az egyetemi könyvtár közolvasótermének forgalma
az 1906. évben.

Hónap	Olvasók összege	A használt művek szakok szerint									A használt művek összege
		A.	B.	C.	D.	E.	F.	G.	H.	I.	
		Hittudom.	Jogtudom.	Allamtud.	Orvostud.	Mathem. és term.-tud.	Bölcsész- és nevel.-tud.	Történelmi és földr.-tud.	Nyelvészet és irodalom	Egyet. encycl. és vegyesek	
Január	6567	29	2568	593	1099	615	193	1188	558	289	7132
Február	7330	35	2888	621	1221	750	228	1147	779	367	8036
Márczius	7033	25	2913	585	1082	677	263	1089	719	344	7697
Április	3914	22	1585	424	657	422	150	635	359	181	4435
Május	3880	27	1571	451	623	337	121	659	202	211	4202
Június	1385	6	586	110	221	138	67	258	77	106	1569
Szeptember	2879	16	999	306	349	219	118	670	308	241	3226
Október	7110	19	2698	666	911	718	259	1088	925	420	7704
November	7584	14	3001	681	1064	688	233	1035	999	430	8145
Deczember	5305	6	1933	530	752	597	261	666	664	391	5800
Összesen	52987	199	20742	4967	7979	5161	1893	8435	5590	2980	57946

Az olvasóterem július és augusztus hónapban zárva volt.

III. TÁBLÁZAT.

A budapesti egyetemi könyvtár tanári dolgozó- és folyóirati termében a használati forgalom az 1906. évben.

H ó n a p	Az olvasók száma	A használt művek száma
Január	449	640
Február	425	589
Márczius	471	638
Április	311	425
Május	399	544
Június	241	352
Július	—	—
Augusztus	—	—
Szeptember	361	504
Október	464	623
November	432	603
Deczember	343	495
Összesen	3896	5413

Az olvasóterem július és augusztus hónapban zárva volt.

IV. TÁBLÁZAT.

A budapesti egyetemi könyvtár könyvkölcsönzési forgalma
az 1906. évben.

H ó n a p	A kölcsönzők száma	A kölcsönvett művek száma
Január	257	592
Február	272	655
Márczius	315	802
Április	234	634
Május	292	774
Június	258	881
Szeptember	191	494
Október	300	890
November	291	715
Deczember	225	518
Összesen	2635	6555

SZAKIRODALOM.

Gyulai, Augustus: *Bibliography of english authors works translated into hungarian language.* (1620—1908.) Budapest. 1908. Armin Fritz. 8-rét. 48 lap. Ára?

E kis füzetke czélját illetőleg szerzője semminemű felvilágosítást sem ad ugyan, mégis kétségtelennek látszik, hogy elkészítése a londoni magyar kiállítással van kapcsolatban. Valószínűleg az a cél lebegett szerzőnk szeme előtt, hogy az Earl's courtban megforduló angol közönséget tájékoztassa arról a hatásról, melyet az angol (és amerikai) irodalom szellemi életünkre tesz; de miként a kellő előkészület nélkül rendezett londoni magyar kiállítás csak igen halvány képet nyújt hazánk kulturájáról és iparáról, úgy a *Gyulai* Ágost úgy látszik szintoly hamarosan összerótt füzetkéje is szerfölött hiányosan számol be az angol-amerikai irodalom magyarra fordított termékeinek valóban hosszú soráról.

Hogy *Gyulai* az angolból fordított magyar művek mily tekintélyes részéről nem bír tudomással, azt műve első három, a szép-irodalom főműfajainak szentelt, csoportjából (az elbeszélő próza-irodalmat a szokásos *Fiction* helyett *Romances* kitételrel jelöli) kimaradt következő adalékok mutatják:

1. *Gray* Tamás, Elégia egy római temetőre. Róma, 1827. —
2. *Hervey*, Sírhalmai. Fordította *Pétezi* József. Pozsony, 1790. —
3. *Longfellow*, Hiavata. Fordította *Bernátsky* F. Budapest, 1883. —
4. *Lowth*, Hercules választása. Bécs, 1791. — 5. *Milton*, Elvesztett paradicsom. 2. kiadás. Kassa, 1817. — 6. *Tennyson*, Király-idillek. Fordította *Csukássy* J. Budapest, 1876. — 7. *Young*, Éjszakái. Fordította *Pétezi* József. 2. kiadás. Pozsony, 1795. —
8. Ugyanaz. 3. kiadás. U. o., 1815. — 9. *Levis*, (sic) Eggy óra. Tünneményes varázsjáték. Kassa, 1829. — 10. *Marlow*, Faust. Fordította *Londesz* Elek. Arad, 1894. — 11. *Shakspere*, A szentiván-éji álom. Fordította *Arany* János. Bécs, 1880. — 12. Ugyanaz, János király. Fordította *Arany* János. 5. kiadás. Budapest, 1895. —
13. *Alexander* Mrs., Az ő ellensége. 2 köt. Budapest, 1894. (Pannonia). — 14. *Barcley* North, A gyémántgomb. Budapest, 1890. — 15. *Beecher Stowe*, Tamás bátya gunyhója. Átdolgozta

- Darvay* Mór. 2. kötet. Budapest, 1903. — 16. *Bunyan*, A zarándok útja. Fordította *Szabados* Béla. Új kiadás. Budapest, é. n. — 17. *Collins*, A vérpad. Budapest. 1887. — 18. *Cooper*, Bőrharisnya, Átdolgozta *Hevesi* Imre. Budapest, é. n. — 19. Mrs. *Craik*, Garland lelkész leánya. Fordította *Végh* Arthur. Budapest, 1903. — 20. *Crawford*. Via crucis. Fordította *Sziklai*. Budapest, 1902. — 21. Ugyanaz. Szinész és gróf leány. U. o. — 22. *Dickens*, Twist Olivér. Vác, 1872. — 23. *Doyle*, A nyomorék. Fordította *Milton* Oszkár. Budapest, 1905. — 24. Ugyanaz. A tánczoló emberkék. Fordította ugyanaz. Budapest, 1905. — 25. Ugyanaz. A flotta-szerződés. Fordította ugyanaz. Budapest, 1906. — 26. Ugyanaz. Az aranszemüveg. Fordította ugyanaz. Budapest, 1905. — 27. Ugyanaz. Sherlock Holmes mint betörő. Fordította ugyanaz. Budapest, 1905. — 28. Ugyanaz. Sherlock Holmes megkerül. Fordította ugyanaz. Budapest, 1905. — 29. Ugyanaz. Öt narancsmag. Fordította *Kemény* Aladár. Budapest, 1905. — 30. Ugyanaz. A sárca arc. Fordította ugyanaz. Budapest, 1906. — 31. Ugyanaz. A négyek jele. Fordította ugyanaz. 2 kötet. Budapest, 1906. — 32. Ugyanaz. A beryll-fejdisz története. Fordította ugyanaz. Budapest, 1905. — 33. Ugyanaz. A vöröshajúak szövetsége. Fordította ugyanaz. Budapest, 1905. — 34. Ugyanaz. A mérnök hüvelykujja. Fordította ugyanaz. Budapest, 1906. — 35. Ugyanaz. Furcsa hivatal. Fordította ugyanaz. Budapest, 1906. — 36. Ugyanaz. Haramia-fogás. Fordította ugyanaz. Budapest, 1906. — 37. Ugyanaz. A véres boszú. Fordította *Túry* Gyula. Budapest, 1903. — 38. Ugyanaz, A ki legyőzte Sherlock Holmest. Budapest, 1903. — 39. Ugyanaz. Utazás a halál torkába. Fordította *Zigány* Árpád. Budapest, 1904. — 40. Ugyanaz. Egy veszélyes kirándulás. — A Koroskó tragédiája. Fordította *Kövér* Ilma. Budapest, 1903. — 41. Ugyanaz. A feltámadt detektív. Fordította *Tábori* Kornél. Budapest, é. n. — 42. Ugyanaz. A Rings-gylandi rejtély. Budapest, 1903. — 43. Ugyanaz. A vöröshajúak szövetsége. Fordította *Akantisz* Viktor. Budapest, 1902. — 44. Ugyanaz. Sherlock Holmes újabb kalandjai. Fordította *Mikes* Lajos. Budapest, 1903. — 45. Ugyanaz. Sherlock Holmes kalandjai. Budapest, 1903. — 46. Ugyanaz. Egy család réme. Budapest, 1905. — 47. *Egan*, Szívek harca. 3 kötet. Budapest, 1878. — 48. *Fullerton*, Csodálatos, de való. 2 kötet. Temesvár, 1867. — 49. Ugyanaz. A jegyző leánya. Kalocsa, 1881. — 50. Ugyanaz. Laurenczia. Budapest, 1892. — 51. *Frank Lee* Benedict, St. Simon unokahuga. Fordította *Mudrony* Pál. 2 kötet. Budapest, 1879. — 52. *Garland*, Sötét zsarnokság. Fordította *Schöpflin* Aladár. Budapest, 1907. — 53. *Gordon*, Rezeda kisasszony. Fordította ugyanaz. Budapest, 1907. — 54. *Gray*, Küzdelmes szerelem. Budapest, 1906. — 55. *Gunther* A. Hűségért hűséget. Budapest, é. n. — 56. *James*,

Robin Hood. Fordította *Petőfi* Sándor. 2. kiadás. Pest, 1873. — 57. *Kipling*, Gyermekek mesék. Fordította *Mikes* Lajos. Budapest, 1903. — 58. *Montgomery* A., A Cliffordok. Kalocsa, 1875. — 59. *Morris* W. S., Nem házasodunk. Budapest, é. n. — 60. *Ouida*, A válóperek háza. Budapest, 1890. — 61. *Richmond*, A tejárus leány. Budapest, 1886. — 62. *Ruffiny* J., Parayreenék a párisi világtárlaton. Fordította *Mudrony* Pál. Budapest, 1876. — 63. *Sheenan* P. A., Az én új káplánom. Fordította *Cziklay* Lajos. — 64. Ugyanaz. Delmege Lukács. Budapest, 1905. — 65. *Stoker*, Drakula. Budapest, 1898.¹ — 66. *Stockton*. Vizen és szárazon. Budapest, 1905. — 67. *Swift*, Gulliver utazásai., Pest, 1865. — 68. Ugyanaz. Átdolgozta *Hoffmann* F. Budapest. 1891. — 69. *Thackeray*, A négy György. Fordította *Szász* Béla. 2. kiadás. Budapest, 1893. — 70. *Wallace*, Ben Húr. Fordította *Székrenyi* Lajos. 2 kötet, 2. kiadás. Budapest, 1895. — 71. Ugyanaz. 3. kiadás. Budapest, 1901. — 72. Ugyanaz. Fordította *Török* Jenő. 2. kötet. Budapest, 1904. — 73. *Wilde*, Gray Dorian arczképe. Budapest. (Országos Magyar Irodalmi r.-t.). — 74. Ugyanaz. A boldog herceg. Fordította *Iván* Imre. Budapest, 1904. — 75. Ugyanaz. De profundis. Fordította *Sztankay* Géza. Budapest, 1905. — 76. *Wilson* A. E., Regina. 2. kötet. Budapest, 1878. — 77. *Wiseman*, Fabiola. Fordította *Holló* Mihály. Pest, 1856.

Ime, 77 olyan könyvezím, a melyek létezéséről *Gyulai* mitsem tud, pedig nem egy közülök a magyar irodalomtörténetben is bír jelentőséggel. S megjegyzem, hogy ez adalékok koránt sincsenek jelen sorok írójának valamely régóta felgyűlő adatkészletéből merítve, hanem egyszerűen a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának az angol költészetet tartalmazó szakkatalógusából vannak kijegyezve, alig másfél napi fáradsággal. Valóban elszomorító, hogy ezen kényelmes segédeszköz a szóban forgó bibliográfia összeállítójának elkerülte a figyelmét s hogy *Gyulai* nem tartotta érdemesnek munkája megszerkesztésénél felhasználni annak a közkönyvtárnak az anyagát, melynek legfőbb programmpontját a hungaricák összegyűjtése teszi.

Ily hiányokért csak sovány kárpótlás, hogy *Gyulai* jónak látja *Wilde* Saloméját elhódítani a francziáktól s az angol irodalmat gazdagítani vele.

S miként az anyag teljessége, úgy bibliográfiai feldolgozása is szerfölött hiányos, dilleltáns munka. A könyvek rétnagyságára, lapszámozására, nyomtatójára nem terjed ki, a fordítók nevét sokszor mellőzi s a szerző álnevét illetőleg egyöntetű eljárást nem követ. Így *Dickens* regényeit mindig a szerző neve alatt veszi fel s *Boz*, alól még csak nem is utal; ellenben a *Brontë* nővé-

¹ *Gyulai* csupán az 1906-iki kiadást ismeri, de hogy ez már a második, nem említi.

reknek Angliában még ma is kedvelt s az új kiadásokban kizárólag nevük alatt megjelenő regényeit csakis egykori álnevük, *Currer Bell* alatt találjuk fel s az egész jegyzékben hasztalanul keressük a *Brontë*-k nevét.

Ellenben dicséretes gondolat volt szerzőnktől az egyes könyvczímek mellé zárjel közt kitenni a munka angol czímét is, miután köztudomású, hogy a fordítók épen a czímekkel járnak el a legszabadabban és sokszor annyira kiforgatják eredeti mivoltából, hogy nem egy kellemetlen csalódást okoznak a gyanutlan olvasónak, a ki az új czím alatt már ismert történettel találkozik. Csak az a baj, hogy szerzőnk itt is a könnyebb végét fogta a dolognak s nagyrészt csupán azon czímek eredetijét közölte, melyek legközelebb állnak az eredetihez, míg ott, hol az eredeti czímet csupán az illető munka ismerete alapján lehetne megállapítani, ez a közlés legtöbbször hiányzik. Helytelen az is, hogy egyik-másik novellás kötet magyar czímét egyszerűen lefordítja angolra s ezzel azt a látszatot kelti, mintha ilyen elnevezés alatt jelent volna meg az eredeti, holott a czímet a fordító egészen önkényesen alkotta. Így például *Wilde* Oszkárnak tudtunkkal sohasem jelent meg *Three tales* című kötete s *Gyulai* munkájában mégis így szerepel egyik novellagyűjteménye, mely alighanem a *The happy Prince and other stories*, vagy a *The House of Pomegranates* című kötetből került ki.

Sajtóhibát aránylag keveset találtam; azok a legbosszantóbbak, melyek a neveket éktelenítik el. Például *György* Ilona *Györy* Ilona helyett a 28. lapon. Ide szeretném sorolni szerző azon botlását is, mintha *Peveřil lovağ*-nak *Smith* J. G. volna a szerzője. Σ.

Leidinger Georg. *Die Teigdrucke des fünfzehnten Jahrhunderts in der K. Hof- und Staatsbibliothek München.* München é. n. Georg G. W. Callweg. 4-rét, 31 l., 29 műlap. Ára hártya-borítékban 90 márka.

A sokszorosító művészet bölcsőkori termékeinek egy érdekes sorozata, mely szinte kizárólag unikumokból áll, tésztanyomatok (*Teigdrucke*, empreintes en pâte, impressions in paste) elnevezése alatt ismeretes a szakemberek előtt. Miután *Pusztai* Ferencz nyomdászati enciklopédiájában¹ igen szűkszavúan, alig 4 sorban végez evvel a XV. század második felében, s nem mint *Pusztai* állítja, e század elején divott sajtószertű eljárással, talán nem lesz érdektelen röviden összefoglalni azokat a fejtegetéseket, melyekkel *Leidinger* jelen díszes munka bevezetésében a tésztanyomás homályos technikáját megvilágítani törekszik.

¹ 440. lap.

Szerinte a tésztaanyagok elkészítése a következő. A papirfelületet vékony tészta masszával kenték be, melynek kémiai összetételét mindeddig nem ismerjük ugyan, de a mely valószínűleg enyves, gyantás s egyéb ragacsos részeket tartalmazott. A még nedves tészta rétegre azután rányomták a képet ábrázoló metszett rézlapot, melynek nyomási felületét vagy azon üresen hagyták, vagy ezüst-, aranyfüsttel, illetve fekete festékkel kenték be. Máskor viszont nem a rézlapot vonták be festékréteggel, hanem a tészta felületét színezték meg. Mindkét esetben a nyert lenyomat színárnyalatai a rézlap felületének egyenetlenségétől függtek.

A tésztaanyagotú képek magassága 36 és 264 mm., szélessége pedig 27 és 190 mm. közt ingadozik. A legkisebb lap felületének méretei 36×27 mm., a legnagyobbé pedig 260×190, illetve 264×184 mm. A leginkább kedvelt méretek 10—11 mm. magasság és 7—8 mm. szélesség.

A tésztaanyagotok kéziratok díszítésére szolgálnak, egy részük a kódexek egy-egy üres lapjára, sőt néha a szöveg közé van ragasztva, de a többség a kötéstáblák belső felületére lett fölérősítve.

A tésztaanyagotok tárgyát kizárólag a szentírásból merítették, bár van egy-kettő közöttük, mely díszítő motívumok ábrázolására szorítkozik. Készítésük ideje a XV. század második felére tehető, s úgy látszik főleg Bajorországban s Ausztriának ezzel szomszédos részeiben virágzott ez a technika.

A tésztaanyagotok számát W. S. *Schreiber*, Manuel de l'amateur de la gravure sur bois et sur métal au XV^e siècle című művében 98-ra teszi, melyek közül 96 unikum. Ilyen termékekben leggazdagabb a müncheni K. Hof- und Staatsbibliothek, mely 34 darabot őriz. Magyarországról a budapesti tudományegyetem szerepel a jegyzékben két darabbal.

Leidinger bevezetését a müncheni könyvtárban őrzött 34 tésztaanyagot tüzetes leírása követi, ezek közül 29 kézzel színezett másolatban van a műhöz csatolva; a másolatok a lehetőségig hűek, habár az eredetiek sokszor rongált állapotából kifolyólag a legtöbbjéről alig lehetne a szerző leírása nélkül megállapítani, hogy mit is ábrázol tulajdonképen. *Dr. Gulyás Pál.*

Giehlow, Karl: *Kaiser Maximilians I. Gebetbuch mit Zeichnungen von Albrecht Dürer und anderen künstler.* Facsimiledruck der Kunstanstalt Albert Berger in Wien. Wien, 1907. Selbstverlag der Herausgebers. 2-rét. 8, 31, 2, 157. l. Ára 500 M.

I. Miksa császár híres imakönyve *Dürer* és *Kranach* Lukács szelvényeivel egyike a müncheni könyvtár legritkább látványosságainak. Külön e célra metszett szép nagy góth betűkkel van nyomtatva hártypapíron az augsburgi *Schönsperger* által s nyom-

tatása ideje 1513 vagy 1514. év. Egyes betűit virág- és fonatmotívumok díszítik ügyes kéziratmásolók műveit utánozva. A ritka szép töredéket a XVI. század végén szerezte meg a buzgó *Dürer*-gyűjtő Miksa, később bajor választó, még pedig *Granvella* biboros örököseitől, a kié volt az egész könyv.

A biboros gyűjteményét ugyanis halála után, 1586-ban Madridból Besançonba vitték. A szintén szenvedélyes gyűjtő, II. Rudolf császár megvásárolta *Granvella* *Dürer*-metszeteit; de az imakönyv elkallódott megbizottai kezén, elég szerencsétlenül két részre osztották, nagyobb része Münchenbe került, a többi, megfosztva kötésétől, szennyes állapotban Besançonban maradt, a hol utolsó tulajdonosa halála után, 1827-ben a közkönyvtár szerezte meg. Ez is szelrajzokkal van ellátva, de jelentéktelenebb művészek kezétől.

A müncheni töredékre 1808-ban *Stuxner*nek *Dürer* rajzairól készült kőrajzai hívták fel a figyelmet, melyek *Gaethe* lelkesedését is felköltötték, de a könyv története akkor már feledésbe ment, egy ideig azt hitték, hogy valamely bajor herczeg ajtatoságának szolgált forrásául. Csak később derítették ki, hogy az, a kinek számára e rajzok készültek, maga I. Miksa császár volt. Még néhány év előtt az volt a közhit, hogy a császár kora legjelesebb művészeit foglalkoztatta abból a czélból, hogy saját használatára mesteri tollrajzokkal díszíttesse ezen, a maga nemében páratlan pazar kiállítású pergamen imakönyvet. Még akkor is, mikor már a könyv többi példányait is fölfedezték (jelenleg négyről tudnak, és pedig a Vatikánban, a bécsi udvari könyvtárban, a British Museumban és Sir *Thomas Brooke* magánkönyvtárában), sokáig úgy tekintették ezeket, mint véletlenül fennmaradt próbalevonatokat, melyek e fő mestermű kidolgozása közben készültek. Annyi igaz is, hogy mindenik példány különbözik valamiben a többitől, különösen a vörösen nyomott initálék tökéletessége szempontjából. Ebben a tekintetben némelyik egyszerű példány felül is múlja az illusztráltat. A többi négy példány is pergamenre van nyomtatva. Azonkívül Bécsben a könyv kisebb kiadásából is létezik egy példány papíron, csaknem ugyanazzal a tartalommal.

E kisebb kiadás létezéséből, valamint a császár használatára szánt, 1508-ból eredő jegyzőkönyv eme följegyzéséből: »gebeet buechl ain ordinarij, das ander extraordinarij« — meríti *Giehlow* a könyv eredetére vonatkozó föltevéseit.

Szerinte tény, hogy a könyv Miksa császár személyes felügyelete alatt készült s ő a szerzője is több imának, de ő ezt a Szent György lovag-rend használatára készítette. Egy nyomtatott imádságos könyv eszméje a császár fejében már koronázása és a törökök elleni háborúterve idejében fölmerült. Ez időben nagy érdeklődést tanúsított az apja, III. Frigyes császár által alapított

katonai Szent György-rend föltámasztása iránt s különösen a hitetlenek ellen Magyarországon folytatott háborújában akarta őket felhasználni. A határozottan egyházi jellegű rendnek azonban számos világi konfraternitása is volt. A rend és a konfraternitások érdekében rendelte el Miksa császár az imádságos könyv kinyomatását és pedig kétféle kiadásban, melyek közül egyik pergamenre nyomtatott folio-alakú díszkiadásnak volt szánva külön betűkkel, a rend előkelőbb tagjai számára, kik közt uralkodó fejedelmek is voltak, a másik pedig rendes betűkkel papírra nyomott quart-kiadásnak, a confraternitasok kevésbé kiváló tagjai számára. Ez volna az értelme a jegyzőkönyvben előforduló megkülönböztetésnek rendes és rendkívüli »gebeetbuechl« között.

S valóban a szöveg szerkesztésében eszközölt pótlások, összevetve egy korábbi kézirattal, valószínűvé teszik azt, hogy a módosítások egy katonai rend szükségletei szempontjából történtek, a melynek statutumai közt különösen nagy súly volt fektetve a szigorú lelkigyakorlatokra. Erre mutat a Szentkereszt officiumának beiktatása s több más szenthez intézendő imádság, melyek mind vonatkozásban álltak a török ellen megindítandó háborúval. Magának Szent Györgynek, a rend patronusának nevéhez több imádság is fűződik.

A nyomtatás nem haladt előre oly gyorsan, mint kellett volna. Miksa császár még 1513-ban is tiz imakönyvet kér, de augsburgi ügyvivője, Conrad *Peutinger* csak egyet képes küldeni. Sőt, mikor már a könyv teljesen készen állt és címlapját megkapta is, több lap maradt elől üresen, várva az imádságos könyvek egyik lényeges részének, a naptári résznek elkészültét. A naptár volt a késedelmezés tulajdonképeni oka, mert a császárnak a naptári részt Rómába kellett előbb elküldenie, hogy megkapja a pápa beleegyezését ősei közül néhánynak neve beiktatására, a kiket szentekül tiszteltek, mielőtt még a kanonizáció szabályai meg lettek volna állapítva. A pápa meg is adta hozzájárulását, de csak Miksa halála után.

Mint akkori idők szokásai szerint a francia »livres d'heures« s a »Hortulus Animae« számos német kiadása, a Szent György lovagok számára rendeltetett imakönyv is oldalszélein fametszettekkel volt tervezve. 1515-ben, mikor már a szöveg a naptári rész kivételével elkészült, *Peutinger* szétszította azt az azon időbeli leghíresebb fametszők közt, a legnagyobb rész *Dürer* Albertnek jutott. A szélrajzok barna, sárga, zöld, ibolyakék, bíbor és rózsaszín festésben, a *Dürer* iskolájához tartozó művészek szokásos színeiben kerültek kivételre. Az ívek egy része Nürnbergbe, más része Wittenbergbe került *Cranach*-hoz. Néhány ív Augsburgban maradt, ezeket a feledésből csak újabban kiragadt *Jörg Brey* diszitette, a kinek eredetileg jelöletlen rajzait, a későbbi

korban M. A. (Mathias von Aschaffenburg) jelzéssel látta el valamely tudakos műismerő. Részt vett a munkában a H. D. jel alatt rejtőző Hans *Dürer* is, Albertnak tizenkilencz évvel ifjabb öcsse, az öreg, Magyarországból kivándorolt ötvösnek tizenhetedik gyermeke, a ki valószínűleg 1530-ban Krakkóban halt meg a lengyel király udvaránál.

Miksa császár imakönyvének legnagyobb nevezetességét természetesen a *Dürer*-metszetek képezik. Nem a legjobbat adják ugyan a nagy mestertől, a ki rendelésre nem szeretett dolgozni, de azért mégis tanúi kifogyhatatlan leleményének és fantáziájának. Kalligrafikus díszeit sokan gáncsolják hidegségökért. De a figurális rajzok a valódi *Dürer* Albertet mutatják, fönsége, pajzán humora, finomsága minden változatában. A mély vallásos inspiráció és a decoratív hatás valóságos remekei a két szembetett oldalt elfoglaló Angyali üdvözlés, a Szentháromság a megfeszített Krisztussal s a purgatóriumbeli lelkeket kiszabadító angyalok. Gyönyörű rajz a Stymphali madarak is, háрпиák képében, míg a város falain kívül játszó német banda, melyre egy madár a fatetőn megvetőleg figyel, továbbá az a rajz, a melyben egy ravasz róka kandikál a megriadt tyúkokra és kakasokra, mesterművei a mulattató humornak.

E rajzok reprodukciói már ismételtlen közzététettek, külön a *Dürer*éi s külön a *Cranach*éi is. Magát az imakönyvet azonban a maga egészében csak most bocsátja először közre *Giehlow* fénynyomattal kombinált fotolitografiákban. A kiadás alapjául a müncheni-besançon-i töredékek szolgáltak, melyeket a bécsi és *Brooke*-féle példány megfelelő lapjai egészítettek ki.

Minket ez az irodalmi esemény különösen érdekel, nemcsak a híres illusztrátor magyar származásánál fogva, de annál a kapcsolatnál fogva is, melylyel az imakönyv keletkezésének körülményei történelmünk egy dicsőségteljes korszakához fűződnek.

—r.

Cockerell Sidney C. *The Gorleston Psalter. A manuscript of the beginning of the fourteenth century in the library of C. W. Dyson Perrins.* London, 1907 Chiswick Press. 2-r. 49 l., XXI. tábla. Ára £ 3. 15/6.

Sidney C. *Cockerell* szerint a festett kéziratoknak négy fontos, sajátosan angol típusát különböztethetjük meg. Ezek a X. és XI. századbeli, nagyrészt Winchesterben készült zsoltáros könyvek, a XII. és XIII. század elejéről való, hihetőleg Yorkra visszavezethető vestiariumok, a XIII. századi apokalypsisek, melyek részben Canterburyben vagy St. Albansban készülhettek, s végre a XIV. század első felében készült nagy s gazdagon miniatúrázott zsoltáros könyvek, melyek az artoisi és francia flandriai iskolák erős

hatását tükröző s mégis sajátosan nemzeti keletangol iskola termékei. E keletangol iskola fő jellemvonása a pompázó írás és a pazar dísz alkalmazása, élénk színek s férfias rajz. A széleket egész és fél keretrajzok s dróleriek díszítik. Vörös- meg zöldszínű szőlő-, tölgy vagy magyallevél, közbeszórt százszorszépekkel, körömvirágokkal s pimpinellákkal bőven alkalmaztatnak rajtuk. De legjellegzetesebb motivumuk a hol profilban, hol kiterítve rajzolt fűrészeltszélű levél, melynek kék színe színes, vagy aranyozott háttérről emelkedik ki. E keletangol iskola legrégebb terméke az 1250—70 körül készült pompás zsolttáros könyv, mely a Duke of Rutland gyűjteményének egyik legnagyobb darabja. Ezt követik az 1281—84-ből való Tenison Psalter első lapjain látható miniatűrök, melyek sokban megegyeznek a bruxellesi s az oxfordi, kétségkívül Petersburgban 1300 körül miniat, zsolttáros könyvek festményeivel. Több más, részint magántulajdonban, részint az oxfordi, cambridgei, s egyéb nyilvános könyvtárakban őrzött, kéziratos könyv díszítése szintén ez iskolára vall. Az iskola virágkora azonban a XIV. század huszas éveibe tehető. E korszak termékei közül a következő négy mutat szorosabb kapcsolatot: a Douaiban őrzött zsolttároskönyv, a *Yates Thompson* tulajdonában lévő St. Omer-Psalter, az Ormesby-Psalter s a jelen díszes kiadványban leírt Gorleston-Psalter, mely C. W. Dyson *Perrins* tulajdona.

A példány történetét a következőkben ismertetjük. *Cockerell* szerint a szóban forgó zsolttáros könyv alighanem Royer *Le Bigor*, Norfolk ötödik grófja, Anglia marshallja számára készült s az eredeti tulajdonos halála után talán a norwichi prioratusba került, legalább a XIV. század második feléből hozzátoldott speciális litánia erre mutat. A reformáció idejében alighanem ismét világi kézre került s Erzsébet királynő ideje óta teljesen meg van világítva a sorsa. Ez időben u. i. egy bejegyzés szerint Sir Thomas *Cornwallis*-é (1519—1604) volt, a ki Mária királynő idejében Suffolk parlamenti képviselője volt s Erzsébet trónralépte után, mint hithű katolikus, visszavonult a közélet teréről. Utána a zsolttáros könyv fiúról-fiúra szállt, a család férfiágának 1823-ban történt kihaltáig. Ekkor a könyv, az úrlapon található bejegyzés szerint, Richard *Aldworth-Neville*-nek, a legidősebb *Cornwallis*-leány férjének, a későbbi *Braybrooke* bárónak a tulajdonába került, a kinek unokája, a hatodik *Braybrooke* báró 1904-ben eladta a családi ereklyét jelenlegi tulajdonosának. Kötése újabbkori, az 1794. és 1813. évek közé eső időből való.

A $14\frac{3}{4} \times 9\frac{1}{4}$ hüvelyk átmérőjű kézirat 228 levélből áll s 13 nagy miniatúrát tartalmaz. E nagy miniatúrák közt legdíszesebb a nyolczadik levélen látható B betű, mely Krisztus törzsfáját ábrázolja s kacsaringói közt 31 alakot tartalmaz; a betűből kiágazó indák által alkotott lapszélkeret pedig 15 király és proféta

alakját s több bibliai jelenetet tartalmaz. E nagy miniatúrákon kívül a könyvben még 188 kétvonalas kisebb kezdőbetűt találunk, melyek közül 145 kaeskringói közt alakos ábrázolásokat is tartalmaz. Ez ábrázolások nem tanuskodnak fényesebb képzelőtehetségről s rendszeren az illető zsoltár kezdőszavainak szó szerinti megjelenítésére törekszenek.

Szerző, mind e rajzok részletes leírását huszonegy remek kivitelű fénynyomatú reprodukcióval élénkíti. E reprodukciók közül csupán tizennégy vonatkozik magára a *Gorleston-zsoltárkönyvre*, a többi a *St. Omer-Psalter*, a *Douai-Psalter*, az *Ormesby-Psalter* és az *Arundel-Psalter*-ből hoz analógiákat.

G—s.

Dorez, Léon: Les manuscrits à peintures de la bibliothèque de Lord Leicester à Holkham Hall, Norfolk. Paris, 1908. Ernest Leroux. 2-rét. 4, 108 l. 60 tábla. Ára 125 frcs.

A norfolki grófság egyik jelentéktelen falucskájában, Holkhamban, remek park közepében emelkedik a *Leicester* grófok kastélya, a hol ma is őrzik azokat az irodalmi s művészeti kincseket, melyeket Thomas *Coke*, későbbi *Leicester* gróf halmozott fel a XVIII. század második tizedében, európai körútja alatt. E jelentős gyűjteményt ép oly sok izléssel, mint aldozatkészséggel egészítette ki örököse és unokaöccse Thomas William *Coke*, a kinek élete belenyúlik a múlt század közepébe. A jelenlegi tulajdonos, *Leicester* lord nem igen fejleszti a gyűjteményeket, de gondosan örökődik épségükön és készséggel nyitja meg az érdeklődő kutatók előtt. E készségének adta tanújelét azzal is, hogy lehetővé tette jelen fényes kiadvány megjelenését, mely az Académie des Inscriptions et des Belles-Lettres s a Société des Bibliophiles français támogatásával Ernest *Leroux* párisi kiadónál látott napvilágót.

A munka 60 műlapot tartalmaz, melyek egyszínű fénynyomat-másolatokban csak halvány fogalmat adhatnak a *Leicester*-gyűjtemény miniatúráinak szín pompájáról. Az 59. lap magyar vonatkozású, a mennyiben II. Ulászló király czimere díszlik rajta. Bővebb leírását s kisebbített hasonmását jelen füzetünk vezető cikkelyében találja meg az olvasó. A többi műlap minket közelebbről nem érdeklő, igen különböző provenienciájú kodexek miniatúráit mutatja be, melyek az olasz, német, angol, francia s flamand miniatúra-festészet egyes korszakairól adnak képet. A táblák egy része néhány érdekes bekötést ábrázol.

A gazdag anyagból érdekes multjánál fogva kiemeljük azt a négy angol-szász, illetve német XI—XIII. századi evangéliumos és misés könyvet, mely az első 21 táblán van bemutatva. E kéziratok a weingarteni apátságból valók, a honnan 1807-ben

Thiébauld tábornok küldte el őket Párisba, mint a hadizsákmányból öt megillető részt s 1818-ban kerültek vétel útján az angol főur birtokába. A weingarteni klostrom kézirati gyűjteményének javarésze a párisi Bibliothéque Nationale-t volt hivatva gyarapítani, míg a maradékot *Thiébauld* a fuldai könyvtárba kebelezte be.

Miniatürjeinek változatos elrendezésével tűnik ki a 30—39. táblákon bemutatott biblia, mely Észak-Olaszországban készült a XIV. sz. második felében s a hagyomány VII. Kelemen ellenpápával hozza kapcsolatba. Készítője felől eltérők a vélemények. William Kanny *Ottley* 1813-ban írt már róla s *Giotto*-nak tulajdonította, míg A. *Venturi* ama véleményének ad kifejezést, hogy német hatás alatt álló milanói mesterek munkája. Végleges ítéletet *Dorez* nem kockáztat meg, későbbre igéri ezt, egy a Leicester-bibliával szorosabb rokonságban álló biblia-csoportról kiadandó tanulmányában. Σ

KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

Deutsche Literaturzeitung. XXIX. *évfolyam* 14. szám (1908. április 4.): A. Wangerin, Franz Neumann und sein Wirken als Forscher und Lehrer (Woldemar Voigt). — R. Ulrich, Programmwesen und Programm-bibliothek der höheren Schulen in Deutschland, Österreich und der Schweiz. — 15. szám (április 11.): K. Schottenloher, Bamberger Privatbibliotheken aus alter und neuer Zeit (Emil Reicke). — A. W. Unger, Wie ein Buch entsteht. — 16. szám (április 18.): R. L. Prager, Der deutsche Buchhandel (Wilhelm Ruprecht). — 17. szám (április 25.): A. Schindler, Gesamtregister zur Deutschen Juristenzeitung (R. Mothes). — 18. szám (május 2.): L. Salomon, Allgemeine Geschichte des Zeitungswesens. (Ernst Consentius). — 19. szám (május 16.): J. A. Farrer, Literarische Fälschungen. Übs. von Fr. J. Kleemeier (Robert F. Arnold). — Alphabetisches Verzeichnis der laufenden Zeitschriften der Königlichen Bibliothek zu Berlin. März 1908. — 21. szám (május 23.): P. Lehmann, Franciscus Modius als Handschriftenforscher (Maximilian Lehnerdt). — 22. szám (május 30.): E. Kundt, Lessing und der Buchhandel. (Ernst Consentius).

La bibliofilia. X. *évfolyam* I. füzet (1908. április): Leo S. Olschki, Un ufficio della Madonna di due Papi. — Arnaldo Bonaventura, Un esemplare eccezionale dei *Flores Musicae*. — Leo S. Olschki, Livres inconnus aux bibliographes. (Folytatólagos közlemény.) — G. Boffito, Saggio di bibliografia Egidiana. (Folytatólagos közlemény.) — A. Boinet, Courrier de France. — Henry R. Plomer, News from England. — 2--3. füzet (május—június): Paolo d' Ancona, Di alcuni codici miniati di scuola fiorentina. — Ugo Nomi-Pesciolini, Niccolò Machiavelli a San Gimignano. — G. Boffito, Saggio di Bibliografia Egidiana. (Folytatólagos közlemény.) — Leo S. Olschki, Livres inconnus aux bibliographes. (Folytatólagos közlemény.) — Leo S. Olschki, Quelques manuscrits fort précieux. — C. Lozzi, Giovanni Guidetti e le sue opere musicali. — *Noterelle* bibliografiche. — A. Boinet, Courrier de France. — Henry R. Plomer, News from England. — **Állandórovatok:** Notizie. Pubblicazioni di carattere bibliografico e intorno alla storia dell' arte tipografica. Vendite pubbliche. Necrologio.

Le bibliographe moderne. XI. *évfolyam* 64—65. szám (1907. július—október): Pierre de Vaissière, Le fonds du Grand Prieuré de France aux Archives nationales. — P. Arnaudet, Inventaire de la librairie du château de Blois en 1518. (Folytatólagos közlemény.) — G. Lepreux, Antoine Estienne, premier imprimeur du roi. — Henri Stein, Une visite à la bibliothèque communale de Ferrare. — Henri Stein, Bibliographie des usages locaux. — Chronique des Archives: Allemagne. Belgique. Cuba. Espagne. France. Italie. Pays-Bas. — Chronique des Bibliothèques: Allemagne. Belgique. Espagne. États-Unies. France. Grande-Bretagne. Italie. — Chronique bibliographique: La »Gesellschaft für Typenkunde des XV. Jahrhunderts«. Bibliographie des légendes hagiographiques. Bibliographie

de Nicaise Ladam. Découverte d'une impression de Gutenberg. Archives du bibliophile breton. Les méfaits du »Journal de la Librairie«. Anciennes bibliothèques. Congrès bibliographiques. Histoire de l'imprimerie. Catalogues de livres rares. — Comptes rendus et livres nouveaux: Charles Schmidt, Les sources de l'histoire de France depuis 1784 aux Archives nationales. (H. S.) M. Livingstone, A guide to the public records of Scotland. (H. S.) Hugo P. Thieme, Guide bibliographique de la littérature française de 1800 à 1906. (H. S.) Kristian Setterwall, Svensk historisk bibliografi 1875—1900. (H. S.) Victor Fris, Bibliographie sur l'histoire de Gand, depuis les origines jusqu' à la fin du XV^e siècle. (H. S.) Lodovico Frati, Alessandro Chigi e Albano Sorbelli, Catalogo dei Manoscritti di Ulisse Aldrovandi (L. G. Pélissier). Bibliografisches Repertorium. II. III. Band. (H. S.) Fr. Pazdirek, Manuel universel de la littérature musicale. Tomes X et XI. (H. de C.) W. Podiebrad, J. Bandrière, et L. Galle, Armorial des bibliophiles de Lyonnais, Forez, Beaujolais et Dombes. (M. L. P.) C. M. Briquet, La filigranes; dictionnaire historique des marques du papier. (H. S.)

Mitteilungen des Österr. Vereins für Bibliothekswesen.

XII. évfolyam 1. szám (1908. január—márczius): Franz *Reininger*, Wiegendrucke aus Linzer Bibliotheken. — Robert F. *Arnold*, Die deutschen Bühnen. Ein bibliografischer Versuch. — Gustav *Leibinger*, Domenico Vallarsi's Hieronymus-Ausgaben. Eine bibliographische Studie. (Folytatólagos közlemény.) — Rezensionen und Anzeigen: William Dawson Johnston, History of the Library of Congress. Vol. I. (— w —). Theodor Abeling, Das Niebelungenlied und seine Literatur. (S.) Dokumente frühen deutschen Lebens. (R. W—n.) — Állandó rovatok: Aus österreichischen Bibliotheken. Vereinsnachrichten. Personalnachrichten. Vermischte Nachrichten.

Revue des bibliothèques. XVIII. évfolyam 1—3. szám (1908.

január—márczius): *Fosseyeux*, Les bibliothèques des Hôpitaux de Paris. — Mario *Scheff*, Éditions et traductions italiennes des oeuvres de Jean-Jacques Rousseau. (Befejező közlemény.) — Giulio *Bertoni*, Amanuensi in Modena nei primi anni del sec. XV. (I. Il cod. estense di Benvenuto. — II. Giovanni da Reggio.) — Théodor *Legrand*, L'imprimerie à Saragosse au quinzième siècle. — Addai *Scher*, Notice sur les manuscrits syriaques et arabes conservés dans la bibliothèque de l'évêché chaldéen de Mardin. — Bibliographie: Emil Jacobs, Francesco Patricio und seine Sammlung griechischer Handschriften in der Bibliothek des Escorial (Léon Dorez). Dott. Giulio Coggirila, Il prestito di manoscritti della Marciana dal 1474 al 1527 con documenti inediti; Sul compilatore della »Serie di edizioni aldine« del 1790; Sulla nuova integrale pubblicazione della »Storia del Mogol« del veneziano Nicolò Manucei (Léon Dorez). Paul Durrien, Les antiquités judaïques et le peintre Jean Fouquet. (A. Boinet.) Chanoine Edmond Albe, Les miracles de Notre Dame de Roc-Amadour au XII^e siècle. (A. Boinet.) Georg Graf Vitzthum, Die Pariser Miniaturmalerei von der Zeit des hl. Ludwig bis zu Philipp von Valois und ihr Verhältnis zur Malerei in Nordwesteuropa (A. Boinet). Henri Chatelain, Recherches sur le vers français au XV^e siècle, rimes, mètres et

strophes. (Joseph Nève.) — *Chronique des bibliothèques*: Allemagne. Angleterre. Belgique. États-Unis d'Amérique. France. Italie. — Mel-
léklet: Henri *Dehérain*, Catalogue des manuscrits du fonds Cuvier conservés
à la Bibliothèque de l'Institut de France.

Rivista delle biblioteche e degli archivi XIX. évfolyam
2. szám (1908. február): Paolo *d' Ancona*, L' allegoria di *Sapientia Domini* in
due pulpiti dell' Italia meridionale e in un Codice della Mediceo-Laurenziana. —
G. *Volpi*, Il *Vocabolista* di Luigi Pulci. (Befejező közlemény.) — Guido *Biagi*,
I libri dei soppressi Conventi. — Állandó rovat: Notizie.

The library journal. XXXIII. kötet 1. szám (1908. január):
Arthur E. *Boswick*, The value of associations. — George F. *Bowerman*, The
municipal popular libraries of Paris. — Alice B. *Kroeger*, Reference books of
1907. — *Staff meetings*. Northwestern University library. — *What the Cana-
dian Government is doing for Canadian libraries*. — *American library Insti-
tute*. — *Library Association of the United Kingdom*. — *Carnegie library
gifts, 1907*. — *Departement of libraries of the Southern educational Asso-
ciation*. Dec. 26—28, 1907. — *The library post bill*. — *Meeting of the
Bibliographical Society of America*. — *Reviews*: C. M. Briquet, *Les filigranes*
(A. Schinz). George Watson Cole, *Bermuda in periodical literature*. Oscar
Wegelin, *Early american poetry*. — 2. szám (február): Salome Cutler
Fairchild, *American libraries*. — Le Roy *Jeffers*, *Editions suggested for a
circulating library*. — *Public libraries in America as seen by Swedish eyes*. —
The *New-York state education building*, Albany, N. Y. *Atlantic city library
meeting*. — *American Library institutes*. — 3. szám (márczius): Aniel
Poray, *Factory stations*. — Edna M. *Sanderson* and Elisabeth M. *Smith*,
Circulation of single numbers of periodicals. — Elisabeth M. *Smith* and
Lucy E. *Fay*, *The library militant; a drama in blank verse*. — John Russel
Hayes, *Bryn Mawr College* (Poem). — *Contributions to a bibliography of
Persius*. — A. R. *Hasse*, *Report of the superintendent of documents*. —
W. F. *Youst*, *Industrial possibilities of southern libraries*. — *Industrial
possibilities of public libraries*. — *Books for men in shops*. — *Maryland
state librarianship*. — Lawrence J. *Burpee*, *Are reviews reliable?* — 4. szám
(április): G. Stanley *Hall*, *Children's reading; a factor in their education*. —
Fred W. *Atkinson*, *Reading of the young people*. — Caroline *Matthews*, *The
growing tendency to overemphasize the children's side*. — Helen Peters
Dodd, *Undistinguished authors: their use in a children's room*. — Charles F.
Porter and Charles E. *Rush*, *Mr. Jooley on the library school*. — *School work
of New-York public library*. — *Books for children*. — *Bi-state library meeting
at Atlantic City*. — *Ontario Library Association*. — *American association
of law libraries*. — 5. szám (május): Mary L. *Jones*, *Organization of labor
within libraries*. — Joseph F. *Daniels*, *People: a modern emphasis in
library training*. — Mary Denson *Pretlow*, *The opening day and after in a
children's library*. — W. R. *Eastman*, *Summary of library legislation
for 1907*. — The *Library schedules of the bureau of education*. — W. F.
Stevens, *The library and study clubs*. — A. G. J. *Josephson*, *The new Hain*:

incunabula notes. — A *word* against the picture bulletin. — F. *Weitenkampff*, A note on the artistic side of picture bulletins. — J. B. *Martin*, Juniata college library. — *Ontario* library association. — *New England* college librarians. — *Reviews*: Author headings for United States public documents as used in the official catalogue of the superintendent of documents. (J. W.) Richardson, Ernest Cushiny, and Others, Alphabetical subject index and index encyclopaedia to periodical articles on religion, 1890—1899. — *6. szám* (junius): Arthur E. *Boswick*, The work of some states for library advancement. — Charles H. *Gould*, Regional libraries. — John *Fretwell*, Photographic copying in libraries. — Willard *Auston*, University branch libraries. — Robert H. *Whitten*, Proposed library of municipal affairs and city department libraries. — John *Edmans*: a sketch. — William L. *Post*, author readings for United States public documents: a defense. — J. T. *Sunderland*, Books on India and Indian periodicals. — A *public* library in Persia. — A *copyright* protection does not cover price protection. — *Travelling* libraries in Ontario. — *Cooperative* cataloguing. — Charles G. *Mathews*, A new catalogue card. — *Állandó rovatok*: Editorials. — American library Institute. — American library association. — State library commissions. — State library associations. — Library clubs. — Library schools and training classes. — Library economy and history. — Gifts and bequests. — Practical notes. — Librarian. — Cataloging and classification. — Bibliography. — Anonyms and pseudonyms. — Notes and queries. — Humors and blunders.

Zeitschrift für Bücherfreunde. XII. évfolyam 1908/1909.

1. füzet (1908. április): Paul *Hennig*, Alte Fibeln. — Ludwig *Geiger*, Römische Briefe eines deutschen Diplomaten. — Ernst von *Horstkamp-Sydow*, Seltenheiten und Kuriositäten der Kaiserlichen Öffentlichen Bibliothek zu St. Petersburg. I. — Erich *Ebstein*, Schubert und Bürger. Ein neuer Beitrag zu Bürgers Gedichten in der Musik. — Chr. *Ruepprecht*, Bibliographische Genauigkeit. — *2. füzet* (május): Karl *Seitz*, Ein Bücherfreund vor hundert Jahren. — Ernst von *Horstkamp-Sydow*, Seltenheiten und Kuriositäten der Kaiserlichen Öffentlichen Bibliothek zu St. Petersburg. II. — K. von *Rózycki*, Aus den Erlebnissen eines Bibliothekars. Markus Reverdil, Lektor und Bibliothekar des Königs Stanislaus August. — Georg *Minde-Ponet*, Das Originalbild und der letzte Brief Heinrich von Kleists. Eine Festgabe für die Kleistfeier am 24. Mai in Frankfurt a. d. O. — Hugo *Hayn*, Johann Praetorius und seine Werke. Ein Beitrag zur Kuriositätenliteratur. — *3. füzet* (június): Walter von *zur Westen*, Zur Kunstgeschichte des Notentitels und der Dekoration musikalischer Druckwerke. I. Die Herrschaft des Holzschnitts und Kupferstichs. — Karl *Seitz*, Ein Bücherfreund vor hundert Jahren. (Befejező közlemény.) — E. *Fischer* von Röslerstamm, Die Autographien-Auktion Donebauer. — *Állandó rovat*: Chronik.

Zentralblatt für Bibliothekswesen. XXV. évfolyam 3. füzet (1908. márczius): Konrad *Haebler*, Bericht über die Kommission für den Gesamtkatalog der Wiegendrucke. — Adolf *Schmidt*, Beiträge zur älteren

Druckgeschichte der Schweiz. — Literaturberichte und Anzeigen: S. Witte, 7¹/₈ Prozent-Rabatt-Tabelle. (E. Kuhnert.) Minerva XVII. Jahrgang. (P. S.) — 4. füzet (április): Paul *Lehmann*, Erzbischof Hildebald und die Dombibliothek von Köln. — Emil *Henrici*, Zum Handschriftenkatalog der Braunschweiger Stadtbibliothek. — M. *Hossfeld*, Der »conspendiosus dialogus de arte punctandi« und sein Verfasser, Johannes Heynlin aus Stein. — W. *Morgenroth*, Die Bibliothek der Handelshochschule zu Köln. — Literaturberichte und Anzeigen: Paul *Lehmann*, Franciscus Modicus als Handschriftenforscher. (R. Ehwald.) — 5. füzet (május): Johann *Franke*, Eine ernste Gefahr für unsere Bibliotheken. — Karl *Schottenloher*, Die Druckschriften der Packschen Händel. — Literaturberichte und Anzeigen: Arnold Feureisen, Livlandische Geschichtsliteratur 1904. (M. P.) Isak Collijn, Det Rosenbergska Biblioteket och des Exlibris. (P. S.) Chr. Rupprecht, Präsenz- und Ausleihbibliothek. — 6. füzet (junius): R. *Galle*, Inkunabelverzeichnisse und literarische Wissenschaft. — Karl *Schottenloher*, Die Druckschriften der Packschen Händel. Nachtrag. — W. M. *Lindsay*, Paleographica Latina. — Literaturberichte und Anzeigen: C. M. Briquet, Les filigranes. Dictionnaire historique des marques du papier. (Nicolas Likhatscheff.) Georg Leidinger, Die Teigdrucke des fünfzehnten Jahrhunderts in der k. Hof- und Staatsbibliothek München. (K. Haebler). Przeglad biblioteczny. Tom I. Zeszyt 1. (M. Perlbach.) Adolf Keysser, Katalog der Stadtbibliothek in Köln, Abteilung Rh. Geschichte und Landeskunde der Rheinprovinz. Bd 2. (M. Perlbach.) Berthold Bretholz, Das mährische Landesarchiv. (A. Hortzschansky.) Otto Deneke, Lessing als Büchersammler. (Hy.) C. Beck, Jahrbuch der Bücherpreise. II. Jhg. (P. S.). — Állandó rovatok: Kleine Mitteilungen. Umschau und neue Nachrichten. Neue Bücher und Aufsätze zum Bibliotheks- und Buchwesen. Antiquariatkataloge. Bücherauktion. Personalmeldungen. Bibliothekarische Versammlungen. Verein deutscher Bibliothekare. Bitte.

A MAGYAR BIBLIOGRAFIAI IRODALOM AZ 1908. ÉV MÁSODIK NEGYEDÉBEN.

Összeállította : HORVÁTH IGNÁCZ.

ALAPSZABÁLYA, A túrkevei felsőrészi 48-as olvasókör módosított —. Mezőtúr, 1908. Török Ignác kny. 8-r. 13 l.

BEREGHY FERENCZ. A margittai olvasóegylet (casino) könyvtárának könyvjegyzéke. Összeállította — könyvtárnok. Margitta, 1908. Pollák Lajos kny. 8-r. 16. l.

BIBLIOGRAPHIA, Társadalomgazdaságtani. III. évfolyam. 1908. Cöthen, 1908. Dünnhaupt Pál kny. 8-r. Április 121—156 l. Május 157—204 l. (Közgazdasági Szemle április és június havi melléklete.)

BIEBER GYULA. Második pótfüzet. A magyar kir. közigazgatási bíróság könyvtárának 1906. évi címjegyzékéhez. Az 1907. évben beszerzett könyvek. Szerkesztette — miniszteri titkár, a könyvtár kezelésével megbízott tanácsjegyző. Budapest, 1908. Magyar királyi állami nyomda. 8-r. 36 l.

CZÍMJEGYZÉKE, A nyitrai r. k. főgymnasium ifjúsági könyvtárának —. Nyitra, 1908. Huszár István könyvnyomdája. 8-r. 3—33 l. (A Szent László királyról címzett nyitrai r. k. főgymnasium értesítője az 1907/8. tanévről. Közléteszi Horvát Sándor igazgató.)

CZÍMTÁRA, A szombathelyi államilag segélyezett községi polgári leányiskolai ifjúsági könyvtár műveinek —. 1877—1908. Szombathely, 1908. Egyházmegyei kny. 8-r. 31 l.

CZÍMJEGYZÉKE, A mezőtúri ipartestület könyveinek —. Mezőtúr, 1908. Kanyó Antal nyomdája. 8-r. 15 l.

CZÍMJEGYZÉKE, A m. kir. országos meteorológiai és földmágnességi intézet könyvtárába 1907. évben ajándék és vétel útján szerzett könyvek 6-ik —. (Egyszersmind a könyvtár név- és tárgymutatójának folytatása. (6-tes Verzeichniss der für die Bibliothek der königl. ung. Reichsanstalt für Meteorologie und Erdmagnetismus im Jahre 1907 als Geschenk erhaltenen und durch Ankauf erworbenen Bücher. (Zugleich Fortsetzung des Namen- und Sachregisters der Bibliothek.) Budapest, 1908. Heisler J. 8-r. 50 l.

FERENCZI B. Kölesönkönyvtárának legújabb jegyzéke. A könyvtár a modern szépirodalom időnként megjelenő újdonságaival folyton gyarapíttatik. Miskolcz, 1908. Szelényi és Társa. 8-r. 23 l. Ára 20 fill.

FOLYTATÁSA, A budapesti kir. orvosegyesület könyvtárkatalógusának — 1907-ben. Budapest, 1908. Pesti Lloyd társulat nyomdája. 8-r. 46, 2 l. (A budapesti kir. orvosegyesület 1907-ik évi Évkönyve.)

GALLÓ MIKSA. Az ózdi gyári tisztii kaszinó könyvtárának kiegészítő jegyzéke. Összeállította —. Kiadva 1908 január 1-én. Miskolcz, 1908. Lövy József fia (László Adolf) kny. 8-r. 7 l.

GYENGŐ KORNÉL. A szegedi kir. itélőtábla könyvtárának jegyzéke. A kir. itélőtábla elnökségének hivatalos kiadása. Összeállította Dr. — kir. járásbíró, tanácsjegyző. Szeged, 1908. Endrényi Lajos könyvnyomtató műhelyéből. 8-r. 54 l.

HELLEBRANT ÁRPÁD. A magyar philologiai irodalom 1907-ben. Budapest, 1908. Franklin-társulat nyomdája. 8-r. 1288—1390 l.

JEGYZÉK, Könyvtári, a nagykőrösi református főgymnasium I—V. osztályú tanulói számára az 1908. évtől. Nagykőrös, 1908. Bazsó Lajos nyomdája. 8-r. 36 l.

JEGYZÉKE, A budapesti állami gyermekmenhely könyvtárának —. A muzeumok és könyvtárak országos tanácsának ajándéka. Budapest, 1908. Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. nyomása. 8-r. 11 l.

JEGYZÉKE, A szombathelyi kir. kath. főgymnasium ifjúsági könyvtárának —. Szombathely, 1908. Egyházmegyei kny. 8-r. 67 l.

JEGYZÉKE, A vasuti munkások orsz. szöv. keleti pályaudvari helyi csoportjának könyvtári —. Budapest, 1908. Világosság könyvnyomda részvénytársaság. 8-r. 12 l.

JEGYZÉKE, A pilisi népkönyvtár —. Múzeumok és könyvtárak orsz. tanácsának ajándéka. Monor, 1908. Pestvármegyei könyvnyomda. 8-r. 14 l.

JEGYZÉKE, A nagyobb ifjúsági könyvtár —. Kecskemét, 1908. Első Kecskeméti Hirlapkiadó- és Nyomda-Részvénytársaság könyvnyomdája. 8-r. 7—44 l. (A kegyes-tanítórend kecskeméti főgymnasiumának értesítője az 1907/1908-iki tanévről. Közli Dr. Tóth György igazgató.)

JEGYZÉKE ÉS ALAPSZABÁLYAI, A veszprémi iparoskör könyvtárának —. Veszprém, 1908. Fodor Ferencz nyomdai intézete. Kis 8-r. 48 l. Ára 30 fill.

JELENTÉSE, A budapesti könyvtáregyesület központi választmányának évi — az 1907. évről, és meghívó az 1908. évi június hó 1-én tartandó XVIII-ik rendes évi közgyűlésére. Budapest, 1908. Bagó Márton és Fia könyvnyomdája. 8-r. 24 l.

KATALOG der Bibliothek des militärwissenschaftlichen und Kasino: Vereines in Miskolcz 1903. Miskolcz, 1908. László-nyomda, 8-r. 38 l.

KATALOG der Regimentsbibliothek. 1907. K. u. K. Infanterieregiment Freiherr v. Fejérváry No 46. Szeged, 1908. Engel Lajos ny. 8-r. 57 l.

KÖNYVJEGYZÉKE, A m. kir. gyulai 2. honvéd gyalogezred tisztí könyvtárának —. Gyula, 1908. Dobay János nyomdája. 8-r. 62, 2 l.

KÖNYVJEGYZÉKE, A marosvásárhelyi népkönyvtár II-ik —. A múzeumok és könyvtárak orsz. tanácsának ajándéka. Marosvásárhely, 1908. Adi Árpád kny. Kis 8-r. 16 l.

KÖNYVJEGYZÉKE, A belényesi kaszinó könyvtárának —. Belényes, 1908. Süßmann L. 8-r. 16 l. Ára 20 fill.

KUMLIK EMIL, Pozsony szab. kir. város közkönyvtárának címjegyzéke, második (1907. évi) pótfüzet. Szerkesztette és bevezetéssel ellátta — városi könyvtáros. Pozsony, 1908. Kath. irod. részvénytársaság könyvnyomdája. 8-r. 57 l.

PETRIK GÉZA, Magyar könyvészet 1886—1900. Az 1886—1900. években megjelent magyar könyvek, hirlapok és folyóiratok, atlaszok és térképek összeállítása. Szerkesztette —. A magyar tudományos akadémia támogatásával kiadja a Magyar Könyvkereskedők Egyesülete. Hetedik füzet. Budapest, 1908. Athenaeum részvénytársulat könyvnyomdája. 8-r. 4, 977—1107 l. Ára 5 kor.

(PÓTKÖNYVJEGYZÉK.) 1907-ben a kaszinói könyvtár következő könyvekkel szaporodott. Sopron, 1908. Romwalter Alfréd. 8-r. 227—234 l.

TÓTH REZSŐ, Könyvjegyzék a népkönyvtárak számára. Budapest, 1908. Franklin-társulat nyomdája. 8-r. 17 l.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Kinevezések a M. N. Múzeum könyvtárában. A nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszter úr f. é. július hó 13-án kelt elhatározásával *Havrán* Dániel I. o. segédőrt őrré, dr. *Gulyás* Pál II. o. segédőrt pedig I. o. segédőrré nevezte ki.

A múzeumi hirlaptár állománya. A M. N. Múzeum könyvtári hirlaptárának gazdagságát még mindig csak hozzávetőleg ismerjük. A f. év márczius havában a hirlapok czédulakatalogusát 50 új tokba helyeztük el (mindegyikükben körülbelül 230 czédula fér el) s az elrendezés tervezése idején, mindegyik hirlapra 1 kutalogusczédulát számítva, jutottunk a következő eredményre; van hazai hirlap:

	magyar	német	más nyelvű
A kezdőbetűs	123	39	11
B »	255	66	11
C »	54	19	9
D »	109	15	17
E »	178	18	6
F »	175	20	29
G »	126	26	9
H »	211	28	3
I »	72	18	1
J »	56	11	2
K »	399	29	8
L »	39	38	9
M »	502	11	7
N »	202	25	22
O »	56	23	9
Ö »	14		—
P »	161	68	14
R »	65	18	12
S »	76	62	43
Sz »	247		
T »	174	22	8
U »	92	62	2
Ü »	6		
V »	125	24	10
W »	—	19	2
Z »	48	21	5
Összesen	3546	662	247

azaz együttesen 4455 hazai hirlapunk, úgyszólván mind bekölte; csak kevés az olyan csonka, illetőleg olyan rövid ideig élt lap, hogy rendkívüli vékonyságánál fogva nem köttettük be. — Az évfolyamok számát óriási munka volna megállapítani; majd a hirlaptár revisiójának lesz feladata. (K—y.)

A bibliofil és a bibliomán következő jellemzését olvassuk az *Uránia* cz. folyóirat ez idei januári számában, dr. *Gulyás Pál* tollából: A bibliofil szó, úgymond, nem tartozik a klasszikus görögség nyelvkincséhez, hanem újkori alkotás, habár a gondolatnak, melyet e fogalom kifejez, már az ókori művelt társadalomban is voltak képviselői. Szó szerinti értelme »a könyvek szeretete« s e jelentés egyúttal legtömörebb kifejezője annak a jellemző vonásnak, mely a bibliofil a kutató tudóstól vagy az átlagos olvasótól megkülönbözteti. Míg a tudós többé-kevésbé speciális kérdések megoldásában segítő társát, eszközét látja a könyvekben, s informáló vagy dokumentáló értékük szerint becüli és gyűjti őket, míg az átlagos olvasó a tudományos igazságok s elméletek közvetítőjét, vagy a többé-kevésbé mulattató, szórakoztató barátot látja bennük, addig a bibliofil, nem vesztve szem elől a tartalmi előnyöket, mégis elsősorban magukat a könyveket, mint olyanokat szereti és becüli. Még a világirodalom legszebb gyöngyeit is csak ritka és értékes foglalatban képes igazán szeretni és megbecsülni.

Hogy a foglalatnak mi ad értéket, azt bajos volna egy szóban összefoglalni. Olyan az, mint az ember izlése, a melyről a latin példaszó szerint még csak vitatkozni sem lehet. Az egyik bibliofil csak lehetőleg ép, tiszta első kiadásokat gyűjt; a másik a könyv anyagára fordít kiváló gondot s vagy hártanyomatokat, vagy különleges, nagy alaku papirosra nyomtatott számozott példányokat gyűjt; a harmadik az irodalom remekeit csupán congeniális illusztrációk kíséretében tudja méltányolni; a negyedik viszont összehordott kötetei származására, az előző tulajdonosok törzsfájára fekteti a fősúlyt; van ismét olyan, ki a szerző kezennyomatát szereti a könyvein, dedikált példányokért rajong; míg egy másik a külső megjelenésre fordít gondot s a művészi kötések barátja . . .

Ha áll az a tétel, hogy a fenségest a neveltségestől csupán egy lépés választja el, bizvást elmondhatjuk, hogy a bibliofil sokszor csak egy hajszál-nyira van — a bibliomántól.

A bibliománia — mint neve is mutatja — nem más, mint a bibliofilia egyoldalú, kóros túlhajtása: szabatosabban azon szempontok szertelen előtérbe tolésa, melyek a könyv kedvelőit a közönséges olvasótól, vagy a hivatásos tudóstól megkülönböztetik.

Azok, az avatatlanok szemében, kicsinyeseknek látszó külsőségek, materiáliák, melyeket a bibliofil a nyomtatványok tartalmi vagy műveltség-történeti jelentőségével egy sorba állít, emezzel egyenlőknek értekel, a bibliománnak — a »könyvek bolondjá«-nak — szemében határozott túlsúlyra vergődnek, sőt az esetek nagy többségében egyedül uralkodókká válnak.

Épen ezért a bibliofil megalkuvó természetű s ha valamely kedves könyvét nem képes abban az ideális állapotban megszerezni, a mely finomkodó érzékét teljesen kielégitené, még nem mond le birhatásáról.

A bibliomán ellenben nem jár a bölcsek ez arany középútján, szenvedélyes elvakultsága nem tűr megalkuvást és sokszor vandalizmusra ragadja.

Egy másik jellemző vonás, mely a bibliománt a bibliofiltól megkülönbözteti: a szűkkeblűség. A bibliomán, akár csak a fősvény aranyait, véka alá rejti könyveit. Pusztá bírásuk tudata teljesen kielégíti lelkét, észszerű felhasználásukra sem maga nem gondol, sem másoknak nem nyújt módot. Az ilyen gondolkodásu embereket nevezték el a mult század negyvenes éveiben bibliotáfoknak — »a könyvek sírásói«-nak — s nem ok nélkül, hiszen könyvtáraik valóban mintegy a gondolat temetői.

Ezzel szemben a szó nemes értelmében vett bibliofil *Nodier*-vel tart, a ki szerint a könyvek gyűjtésének örömet csak a róluk beszélés gyönyörűsége éri föl. Felhasznál minden alkalmat, hogy gyűjteménye ritkaságait szélesebb körökkel is megismertesse s ha a mult tanulságain okulva, nem is teszi magáévá *Grolier* önzetlen jelmondatát, könyvtárát szivesen megnyitja a komoly kutató előtt.

Ez élesebb ellentétek mellett vannak a bibliofileknek és bibliománoknak olyan látszólag közös tulajdonságai is, melyek lényegbe vágó különbségeit csak mélyebb elemzéssel lehet kimutatni. Ilyen közös gyöngéjük — hogy csak a legszembeszökőbbet említsük — az unikumok, ritkaságok túlságos kultusza. Csakhogy míg a bibliofil a kuriózumoktól is megköveteli, hogy ritkaságuk mellett akár tudományos, akár esztétikai jelentőséggel is birjanak s e ritkaságuk mintegy kulturtörténeti alapból sarjadzék, addig a bibliomán szemében a ritkaság az egyedül döntő tényező, bármily sekélyes formában nyilvánuljon is ez meg s előidézésére kész mesterségesen is hatni. Ha aztán valamely sokáig unikumnak vélt könyvből váratlanul előkerül egy második, eddig ismeretlen példány, ez ugyan megsebzí a bibliofil önértetét, de korántsem halálosan s néhány keserű óra után napirendre tér fölötte. A bibliomán az ilyen kellemetlenséget nem képes tétlenül elszenvedni s elvakultságában mindent elkövet, még becstelenséget is, csakhogy kiköszörülje a gyűjteményén esett csorbát. Dr. *Gulyás* e tétel igazolására a könyvlopások, csonkítások, sőt a könyvszerzés érdekében elkövetett gyilkosságok egész sorát hozza fel s e kijelentéssel zárja be fejtegetését: Ime a bibliomán nemcsak a tulajdonjog szentségét nem respektálja, hanem még embertársai életére is tör, csakhogy beteges vágyait kielégíthesse. (—)

A berlini királyi könyvtár új épülete. Paul *Schwenke*, a berlini königliche Bibliothek első igazgatója a *Centralblatt für Bibliothekswesen* idei első kettős füzetében behatóan ismerteti a német birodalom e legnagyobb s leghasználtabb könyvtára most épülő új otthonát.

A könyvtár megfelelő elhelyezésének kérdése épen nem mai keletű. Már 1838-ban fölmerült a terv, hogy a könyvtár részére az egyetem mögötti területen 500,000 kötet befogadására számított, szabadon álló épület emeltessék. Az épületet új-görög stílű terveit *Schinkel* el is készítette, de időközben a lelkesedés tüze lelohadt s beérték a régi épület toldozgatásával, részleges belső átépítésével. Az új épület kérdése azonban végkép sohasem került le a napirendről. Különösen a mult század 60-as és 70-es években vetett ismét nagyobb hullá-

mokat a mozgalom s 1875-ben a porosz országgyűlés meg is szavazott egy összeget az »akadémiai negyedben« fekvő kaszánya megváltására, hogy annak területén új épület emeltessék. E terv elé azonban katonai részről elháríthatatlan akadályok gördültek, úgy hogy a tervet el kellett elejteni s egyelőre úgy segítettek a helyszükén, hogy a régi könyvtári épülettel szomszédos »Németalföldi palotát« 1883/84-ben 3,000.000 márka költséggel megvásárolták s berendezték a könyvtár részére. Az új épület kérdése azért most sem szorult háttérbe. Új táplálékot nyert abban az eseményben, hogy a Garde du Corps elhelyezése az akadémiai negyedből 1890-ben aktuálisá vált. Azonban az ekként felszabaduló területre nemcsak a kir. könyvtár, hanem a tudományegyetem, továbbá a képzőművészeti akadémia is igényt tartott, míg a könyvtárosok egy része a terjeszkedésre alkalmatlan terület helyett, a város nyugati részében kívánta az építkezést megkezdeni. Végre tíz évi huzavona után sikerült az ellentéteket elsimítani az által, hogy a képzőművészeti akadémia másutt nyert elhelyezést, az egyetemi könyvtár az új királyi könyvtárral egy épületben nyer helyet s a régi könyvtári épület az új egyetemi aula céljaira lett lekötvé.

Az országgyűlés e megállapodások után az 1900/1901. állami költségvetésbe fölvette az építkezésre szükséges terület 11,254.000 márkában megállapított vételárát s 1903/1904-ben beállította a tíz és fél millióban előirányzott építkezési költségek első részét. Az épület terveit *Ihne* udvari építész készítette. Az épület külső anyaga homokkő; stílusa barokk s lépcsőháza, olvasótermei a gyűjtemény jelentőségéhez méltóképen fognak kiképezettni.

Az épület céljaira szolgáló, szabadon álló terület hosszukás négyszög, melynek keskenyebb oldala 106, hosszanti része pedig 170 m. A háromemeletesre tervezett épület déli szárnyának középső része és keleti sarka a udományos akadémia számára van fenntartva s ezért *Schwenke* e rész területbeosztásával nem is foglalkozik.

Az épület átlagos magassága 13 könyvemeletre terjed, melyek mindegyike 2-195 m. magas. E könyvemeletek közül az első az alagsorra, 2—3. a földszintre a 4—6. az első emeletre, a 7—9. a második emeletre s a 10—13. a harmadik emeletre s részben a padlásra esik.

Az épületnek a Hársak felé néző keskeny homlokzatáról nyílik az udvari könyvtár bejárata, míg a Dorotheenstrasse felé eső szemközti oldalon van az egyetemi könyvtár bejárata. A két olvasóterem s a fölépcsőház e két főbejáratot összekötő középső épületrészben nyert elhelyezést.

A királyi könyvtárhoz vezető bejáró kapualjából balra nyíló lépcső az alkalmazottaknak van fenntartva, mely az új szerzeményeket kezelő tisztviselők s könyvkötést ellenőrző tisztviselő elsőemeleti helyiségébe vezet; ez utóbbi felvonóval van egybekötve a földszint elhelyezett könyvkötőműhelylyel s az ideiglenes felállításra szánt csarnokkal. A szerzemények feldolgozására szolgáló szobákhoz csatlakozik a czédula-katalogus, a reálkatalogus s a kötetes katalogus befogadására szolgáló három terem. E három terem találkozási pontján fogják a könyvkikölcsönző központot berendezni. A kötetes katalogus terme a fölépcsőről s az olvasóterem át a nagyközönség részére

is hozzáférhető. A katalogusok ily módon egy szinten állanak az olvasóteremmel, míg a porosz egyetemes jegyzék katalogusa az alatta lévő földszinti termék egyikében van elhelyezve. Minthogy a könyvtár belső munkálatainak zöme ezen elsőemeleti helyiségekben játszódna le, közelükben vannak elhelyezve a nyomtatványi osztályok igazgatóinak s az első igazgatónak szobái is. A házonkívüli kikölcsonzás lebonyolítására szolgáló földszinti terem kétoldalt az udvarról van megvilágítva s az első emeleten fekvő olvasóterem előcsarnok alatti részt tölti ki. Az olvasóterem 34 m. magas kupolás épület, melyet 8 kiugró oszlop tagol. Az oszlopok közti fülkébe jön a kézikönyvtár, melynek állványai fölött a teremőrök számára szolgáló karzat fog a falak mentén végigfutni. A világítást a karzatok felett alkalmazott 7 hatalmas ablak s a kupolába vágjt kerek ablaknyílás fogja szolgáltatni. A teremben 360 személy részére sугáralakban elrendezett asztalok s székek fognak állani, melyek közelebbi alkotása még nincs eldöntve. A főolvasóteremmel egy szinten van elhelyezve a 150 ülésre berendezett mellékolvasóterem, melyhez 7, tudós kutatók részére fenntartott dolgozószoba csatlakozik. Ugyanez emeleten van, a főlépcsőházból jobbra nyíló újságolvasóterem, mely 150 helyre lesz berendezve.

A II. emeleten lesznek a külön gyűjtemények. Ilyen a zeneműtár, mely több dolgozószobából, egy 180 m² területű olvasóteremből s egy háromemeletes raktárhelyiségből áll, mely utóbbi szükség szerint bővíthető. A vele szomszédos, de külön lépcsőn megközelíthető térképgyűjtemények szintén lesz 90 m² területű olvasószobája, habár a térképek a raktárakban is használhatók lesznek, külön polczokon. E két gyűjteménnyel szemben, az épület nyugati oldalán van a kéziratár, melynek 220 m² területű, rendkívül világos olvasóterme két oldalán levő termekben s az ezek egyikéből nyíló háromemeletes raktárban lesznek a kodexek felállítva. A kéziratárhoz csatlakozik a déli részen az incunabulumok nem raktárszerű elhelyezésére szolgáló öt helyiség s a kiállítási terem. A sarokrészen pedig a pénztár, tanácsterem s a főigazgatói iroda nyer elhelyezést. Az épület II. emeletének északi homlokzatát, valamint a harmadik emelet javarészét a királyi és egyetemi könyvtárak raktárai foglalják el. A könyvkérő lapok pneumatikus úton jutnak a megfelelő raktárakba s a szolgák a villamoskocsi igénybevételével fogják a könyveket a liftekhez szállítani, melyeken át a kötetek a kikölcsonzást intéző helyiségekbe jutnak.

Az egyetemi könyvtár főbejárata, mint említettük, a Dorotheenstrasse felől nyílik. E bejáró körül csoportosulnak a ruhatár, étkező, a kikölcsonzó helyiség s a katalogus-terem. A kapuval szemben nyíló ajtó a 20 m. magas 40 × 20 m. területű olvasóterembe vezet be, mely oldal- és felső világítással bír, s 300 olvasó, továbbá 50,000 kötet befogadására szolgál.

Az egész épületet a hatodik udvarban elhelyezett fűtőházban előállítandó magasnyomású vízgőzzel fogják fűteni, melynek hőmérséke minden helyiség rendeltetésének megfelelően lesz szabályozható. Szellőztető készülékek csakis a nyilvános használatra szánt helyiségekben nyernek alkalmazást. Az ablakok csak részben lesznek kinyithatók, a megfelelő szellőztetés céljából.

Az udvar felőli ablakok alatt kívülről karzat nyer alkalmazást, hogy a mozdít-hatallan ablakok mindkét oldalról tisztogathatók legyenek.

Az épület 1911-ben fog teljesen elkészülni, minthogy azonban az udvari könyvtár jelenlegi épületét az egyetem jubileumi ünnepségeire való tekintettel 1910-re át akarják aulává alakítani, a könyvtár meg ez év őszén átköltözik az új épület eddig elkészülő északi részébe s ideiglenesen az egyetemi könyvtárnak szánt helyiségeket fogja elfoglalni. Az egyetemi könyvtár átköltözését 1909 tavaszára tervezik, a mikor is, ideiglenes helyiségek gyanánt az épület keleti részében elkészült helyiségeket, köztük a királyi könyvtár pót-olvasótermét s a tudósok részére fenntartott szobákat, továbbá a keleti szeminárium részére szánt lakosztályt fogja elfoglalni. *Observer.*

Könyvtárszervezői állások Északamerikában. Az Észak-amerikai Egyesült-Államok New-York állama két érdekes új állást léptetett életbe a közoktatási kormányzat keretei között. Könyvtárszervezői állások ezek, az egyik 1200, a másik 1500 dollár (hat és nyolczad félezer korona) évi díjazással. A csakis *nők* által betöltendő állásokkal járó kötelességek a következők: a könyvtárszervezőknek az a feladatuk, hogy az államot bejárva, új könyvtárak létesítésére buzdítsanak, már-már elaludt népkönyvtári intézményeket új életre kelteni s megerősíteni segítsenek, a vándorkönyvtárakat hirdessék s elhelyezzék s általában a könyvtárak fejlesztését s az olvasási kedvet ösztönözzék a falvak és tanyak lakói között.

A pályázati feltételek az állampolgárság beigazolása mellett, a következők: 1. Elméleti és gyakorlati könyvtárnoki képzettség. 2. A könyvtári segédesszközök ismerete. 3. Minden fő tudományszakból a kis könyvtárakra nézve legfontosabb könyvek ismerete. 4. A különböző államok könyvtárfejlesztésre vonatkozó intézkedéseinek ismerete. 5. New-York állam könyvtári törvényének s könyvtárai történetének ismerete. 6. Jó megjelenés és beszélőtehetség. 7. A falusi viszonyok ismerete és szeretete. 8. Józan ész, tapintat, személyes műveltség s találékonyság. — u. —

Fővárosi kiadványok ingyenes szétosztása. Budapest székesfőváros tanácsa 6581/1906. VII. sz. végzésével megengedte, hogy a Székesfővárosi Könyvtárban őrzött fővárosi kiadványok s nagyobb példányszámban megvásárolt munkák a jelentkező könyvtárak, hatóságok, intézetek, esetleg magánosok között a könyvtárigazgató belátása szerint szétosztassanak.

A szétosztásra kerülő könyvek a következők:

1. Budapest közlekedésügyére vonatkozó munkák gyűjteménye. 1—3. k.
2. Chélard: La Hongrie millénaire.
3. Schmall: A pesti régi városház története.
4. Budapest régiségei. 1—9. k.
5. Salamon: Budapest története. 1—3. k.
6. Budapest alapítványi oklevelei. 3—7. k.
7. Budapest közterein álló szobrok. 1—4. k.
8. Budapest községi iskolái.
9. A fív. képzőművészeti bizottság 10 éves működése.
10. Budapest székesfőváros közigazgatása. 1902—1900.

A könyvek adományozása tárgyában a megkeresések közvetlenül a fővárosi könyvtár igazgatóságához (Budapest, IV. Károly-körút 28.) intézendők.

Takáts Ráfael nyomdászati működéséről *Heinlein* István a Magyar Nyelvben a következő érdekes adalékot adja közre: *Takáts* Ráfael szerzetes, a jeles nyelvtudós, egyrészt a Párizz-Pápai-szótárhoz írt »Toldalék«-jával tette nevét kortársai előtt széles körben ismertté, másrészt pedig azzal, hogy egy akkoriban sokkal veszedelmesebb mesterséggel: a könyvnyomtatással is foglalkozott. A »Toldalék«-nak *Szell* Farkas birtokában levő példányán, továbbá *Jankovich* Miklósnak az Akadémia kézirattárában őrzött bibliográfiájában föl van említve, hogy *Takáts* Ráfael ezt a művét saját kézisajtóján nyomtatta ki. A tizenhét század végén, a cenzura mindenhatóságának idején az ilyen hallatlan merénylet nem kerülhette ki a fölöttesek figyelmét, s így történt, hogy *Takáts* Ráfaelnek pört akasztottak a nyakába, mely 1794-től 1800-ig, tehát teljes hat esztendeig tartott. Mivel *Takáts* pöre úgy az egyházi, mint a világi hatóságok előtt a *Martinovics* korában, a gondolat-szabadság szárnybontása idején folyt le, a pör egyszersmind a kor politikai meg egyéb viszonyaira is sok tekintetben élénk fényt vet.

A sok zivatart látott kézisajtót *Takáts* 1787-ben ingyen kapta *Ambró* Ferencz váci nyomdásztól, ki őt a kezelésbe is beavatta. Ugyancsak *Ambró* közbenjárására szerezte meg pénzért 1788—1790-ben a szükséges betükészletet a budai egyetemi nyomdából. A betükészlet gyarapításában egyes könyvkötők is segítségére voltak. Magát a nyomtatást *Takáts* 1790-ben Pádén, egy bánáti helységben kezdte meg, hol a plébános helyettesítette. Mindössze tizenkilencz, a »Toldalék«-on kívül többnyire nagyon apró nyomtatványt készített. A nyomtatványok közül sokat ingyen osztogatott szét Pádén, hol a gyermekek oktatásával is foglalkozott. Némelyeket szerzetesársainak adott, kik — mint ő — vidéki káplánokként működtek. A »Toldalék«-ot azért nyomtatta ki, hogy a magyar nyelv fejlesztésén fáradozó írókkal közölje. Tényleg meg is küldte Baróti *Szabó* Dávidnak, *Dugonics*nak, *Rájn*isnak és *Grossinger*nek. Nyomtatáson kívül könyvek fűzésével s kötésével is foglalkozott, a miben ép úgy kedve telt, mint a nyomtatásban és szögyűjtésben. Csöndes munkásságában azonban megzavarta az 1793 június 25-ikén kiadott helytartótanácsi rendelet, mely a könyvnyomtatás gyakorlását hatósági engedelemhez kötötte.

A helytartótanácsi rendelet megjelenését követő évben, 1794-ben *Splényi* Ferencz báró váci püspök, valamint *Takáts* nyomdász és könyvkötő ismerősei figyelmeztették a tilalomra, s felszólították, hogy a könyvnyomtatást hagyja abba, nyomdászereit pedig semmisítse meg, vagy adjon túl rajtuk. 1795-ben *Pap* Primus ferenczrendi provinciális arról értesült, hogy *Takáts*, ki akkoriban Lőrinczin *Dobrinszky* György plébános mellett káplánként működött, a felszólításnak nem tett eleget. Értesülését közölte *Zerdahelyi* Gábor váci nagyréposttal, ki *Splényi* halála után egyszersmind püspöki vikárius is volt. *Zerdahelyi* utasítására *Eörs* Ferencz hatvani esperes 1795 április 19-én egy a rend részéről kiküldött szerzetes jelenlétében Lőrinczin *Takáts*nál házatást tartott, de csak néhány ábéczet és imádságokat tartalmazó apró nyomtatványt foglalt le. Mindamellét *Zerdahelyi* őt a provinciálissal egyetértőleg,

áthelyezte Veresegyházára. Három évvel utóbb, 1798-ban újabb följelentés érkezett *Takáts* ellen, ki időközben Csongrádra, innen Hódmezővásárhelyre, majd végül Dorozsmára került *Dianovszky* plébános mellé. A följelentést *Kanyó* András csongrádi esperes tette, ki a miatt panaszkodott, hogy *Takáts* az általa csak ímént nyomtatott »Toldalék« című szótárában a nevét kifigurázta, a mennyiben a *Kanyó* nevet így magyarázta: »kamasz, hórihorgas vagy komondor«. *Zerdahelyi* püspöki vikárius a vizsgálattal *Csiszér* Elek majsai esperest bízta meg. *Takáts* azzal védekezett, hogy a megnevezett értelmezést Baróti *Szabó* Dávid szótárából vette át; különben is a »Toldalék«-ot már régebben nyomtatta, mikor *Kanyó*t még nem is ismerte. Mindamellet *Csiszér*, *Zerdahelyi* utasítására, 1798 április 2-án házkutatást tartott nála; sok nyomtatványon, köztük a »Toldalék« hatvan példányán kívül, nyomtatóasztalt és tekintélyes mennyiségű betűkészletet talált; mindezeket lefoglalta, lepecsételte és *Dianovszky* plébános őrizetére bízta. Magát *Takáts*ot pedig utasította, hogy a kecskeméti kolostorban, melynek gvardiánja édes testvére, *Takáts* Gábor volt, tíz napos penitenciát tartson.

*Takáts*ot Dorozsmán mind a plébános, mind a hívek nagyon szerették, míg a helyébe kinevezett *Lakatos* Istvánt nem kedvelték; fanyelvűnek, hamaricskának s szaporicskának nevezték. *Takáts* a népek ezt a hajlandóságát arra használta föl, hogy a megbetegedett *Dianovszky* távollétében Dorozsmán megjelent, sőt a tilalom ellenére egyházi teendőket is végzett; *Lakatos* ottani tartózkodását tűrhetetlené tette, később meg — midőn Kecskemétről Szabadkára helyezték át — Dorozsmának vette útját, a lepecsételt ládák föltörte, a nyomtatványok és nyomdaszerek legnagyobb részét belőlük kivette, szekérre rakta, s magával vitte Szabadkára. Mikor a szabadságáról visszaérkezett *Dianovszky* ezt észrevette, jelentést tett az esetről *Csiszér* majsai esperesnek, kinek rendeltére *Prosztiovszky* Venczel szabadkai gvardián *Takáts* czellájában kutatást tartott. A kutatás eredménytelen volt, csak két példány »Toldalék«-ot találtak. Időközben azonban *Klempay* Lajos kisteleki plébános jelentette, hogy *Takáts* előtte azzal dicsekedett, hogy nyomdaszereit Szegeden helyezte el. Minthogy a kistelki plébánia, valamint a szabadkai rendház, melyben az idő szerint *Takáts* tartózkodott, a váci püspökség területén kívül esett, *Zerdahelyi* augusztus 20-án az ügyet a helytartótanácshoz tette át. A helytartótanács megdorgálta *Zerdahelyi*t, miért hallgatott az esetről olyan sokáig, egyszersmind a nyomda hollétének földerítése végett a vizsgálatot elrendelte. *Takáts* még szerencsésnek mondhatta magát, hogy az ő esete nem jutott már 1795-ben a helytartótanács tudomására, mert ebben az évben, a *Martinovics*-pör idejében, a vizsgálat és a büntetés szigorúbb lett volna. A helytartótanács rendeltére *Müller* Sebestyén szegedi bíró két ízben hallgatta ki *Rózsa* Györgyöt, azt a kocsiszt, ki *Takáts* holmiját Dorozsmáról Szabadkára szállította. Vallomásából az tűnt ki, hogy a nyomdakészletnek Szabadkán kell lennie. Erre *Szkenderovics* Bruno szabadkai bíró *Takáts*nál házkutatást tartott. A nyomdaasztalt megtalálta, de összetörve, használhatatlan állapotban. Egyebet nem talált. Viszont *Klempay* Lajos, kit a csanádi püspök rendeltére *Németi* Pál makói esperes hallgatott ki, fönttartotta azt az állítását, hogy *Takáts* előtte egy szeged

depozitóriumról szólt, hol nyomdászereit tartja. A helytartótanács mindezeket a vallomásokat elküldte *Kollonits* László kalocsai érseknek, kinek egyházmegyéjében *Takáts* tartózkodott, s fölszólította, hogy indítson vizsgálatot, s *Takáts*ot büntesse meg. Az érsek rendeletére *Lovas* Imre jankováczi esperes *Szkenderovics* szabadkai bíró jelenlétében *Takáts*nál házkutatást tartott, de csak két nyomtatványt talált: az »Ordo Baptismi«-t és a »Tabella Normalis«-t. 1799 ápr. 4-én *Takáts* végre megjelent Kalocsán, hol a konzisztórium előtt azt vallotta, hogy egy *Mezey* Mihály nevű szegedi ismerősének házában tényleg volt depozitóriuma, de ebben csak a könyvkötéshez, nem pedig a könyvnyomtatáshoz tartozó eszközök voltak; a kistelki plébános tehát szavait félreértette. Április 29-én az érsek rendeletére terjedelmes emlékiratot nyújtott be, melyben igazolni kívánta, hogy a mióta a helytartótanácsi rendelet tudomására jutott, nyomtatással nem foglalkozott, sőt ellenkezőleg azon volt, hogy nyomdászkezeit megsemmisítse. Bevallotta, hogy a könyvkötést azután is üzte, de mentségül fölhozta, hogy ezt a nevezett helytartótanácsi rendelet nem tiltotta meg. *Kollonits* érsek szeptember 7-én a vizsgálat eredményét fölterjesztette a helytartótanácsnak, azzal a kijelentéssel, hogy *Takáts*ot nem tartja büntetendőnek. A helytartótanács erre 1800 június 17-én kelt rendeletével a vizsgálatot megszüntette, a büntetést elengedte, de *Takáts*ot utasította, hogy azontúl csak hivatásának éljen. *Takáts* fölhagyott a könyvnyomtatással; az az állítása is beigazolódt, hogy kéziszajtóját a sok herceze-hurcza miatt megsemmisítette.

VÁLTOZÁSOK

a magyarországi nyomdáknál 1908. évi május 1-től augusztus 31-ig.

(Az egy csillaggal jelölt nyomdák hatóságilag nincsenek bejelentve. A két csillaggal jelöltek megszűntek.)

Budapest:

- *Bercsényi nyomda r.-t.
VIII., Reviczky-tér 5.
- *Bírósági Szemle kny. VII.,
Bethlen-u. 43.
- Boldor Dezső. VII., Hársfa-
uteza 23.
- Budapesti lap- és könyv-
kiadóváll. kő. és könyv-
nyomda. VIII., Rökk
Szilárd utca 19.
- Dománek István Pál és
Hauptmann Béla. VI.,
Aradi-utca 31.
- Fabricski Sámuel. VI.,
Eötvös-utca 32.
- Goldfinger Mór. VI., Kirá-
ly-utca 106.
- Goldstein Albert. VI., Eöt-
vös-u. 10.
- Gross Benjamin. VI., Eöt-
vös-u. 19.
- **Gruber Károly. VII.,
Lövölde-u. 1.
- **Guttman Ignác. IV.,
Hajó-u. 5.
- Haan Albert. VI., Csen-
gery-u. 86.
- *Heisler és Kószol. II., Vár-
kert-rakpart 1.
- **Heisler Jaroslav. II., Vár-
kert-rakpart 1.
- **Kalmár Mór. V., Zoltán-
uteza 11.
- Kertész Márton. VII., Do-
hány-u. 102.
- **Kohn Agostonné Funk
Aranka. VI., Uj-u. 38.
- **Krantz Sámuel. V. Zol-
tán-u. 11.
- **Lusztig Tivadar. VI.,
Ó-u. 33.
- **Nagy Sándor. IV. Pap-
növelde-u. 8.
- *Petőfi újság, könyv-
eladó és hirdetési vállal-
lat. Pesti Alfréd. V., Báb-
thory-u. 16.
- *Pollacsek Á. VI. Podma-
niczy-u. 6.

- Reiner Elkán. I., Döbren-
tei-u. 13.
- Sugár Vilmos és Székely
Viktor. VI., Eötvös-utca
26/b.
- Szécsi Ferencz. V., Csáky-
uteza 2/b.
- Székely Artur. VII., Rot-
tenbiller-u. 19.
- **Weisbart Lipót. VI.,
Szív-u. 56.
- **Weisz Ignác. VI.,
Aradi-u. 31.
- Weisz Miksa és Braun
Sámuel. VII., Vörös-
marty-u. 4.

Buziás:

- *Brach József.

Czegléd:

- *Járik Gyuláné.

Csikszereda:

- *Aponyi kny. r.-t.
- **Létz János.

Flume:

- *Corradini Umberto.

Fogaras:

- *Thierfeld Dávid.
- **Thierfeld Lipót.

Győr:

- Blum József.
- Győri Újság kny. és kiadó-
vállalat. Dr. Lunja Ala-
dár.

Hajdunás:

- **Bartha Imre.
- *Horovitz Gyula József.

Jászberény:

- *Vértes Adolf.

Karczag:

- *Nagykunsági kny. betéti t.

Kecskemét:

- *Első nagyalföldi nyomda
és hírlapkiadó vállalat.

Kolozsvár:

- *Szent Bonaventura kny.

Komárom:

- **Pannónia kny.
- *Szent László kny.

Módos:

- *Wohlfarth József.

Mohács:

- **Weiser Miksa m. Pollák
Róbert.

Munkács:

- *Pannónia kny.

Nagyseben:

- *Haizer M. kny.

Nyitra:

- *Magyarországi Kémény-
seprő Szaklap kny.

Ruttká:

- *Felvidéki Magyarság kny.

Somorja:

- *Goldstein József.

Szarvas:

- *Staffel János.

Szeghalom:

- *Morva Rezső kny.
- *Riegel Zoltán.

Székesfehérvár:

- **Székesfehérvár és vidéke
kny.

Szombathely:

- *Langer K. János.

Temesvár:

- **Lackinger Károlyné
Justh Róza.
- Vértes József.

Ujvidék:

- **Natoševity r.-t.
- **Popovics testvérek.

Vasvár:

- **Singer Mór.
- Singer Zsigmond.

Zólyom:

- *Zólyom és Vidéke kny.
tul. Strausz Vilmos.

A Magyar Könyvszemle új folyama.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára 1893-ban a Magyar Könyvszemle új folyamát indította meg.

A folyóirat, mint a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának hivatalos kiadványa s a magyar bibliografia egyedüli szakközlönye, 1876 óta áll a hazai tudomány érdekeinek szolgálatában. Első sorban a múzeumi könyvtár érdekeinek előmozdítására lévén hivatva, ismerteti annak egyes csoportjait; beszámol az évi gyarapodásról, a végzett munkáról és teljes megbízható képet ad a könyvtár belső életéről. Ismerteti a hazai és külföldi könyv- és levéltárakat, kiváló figyelmet fordítva ezek magyar és különleges bibliografiai vonatkozású anyagának felkutatására és közzétételére. Számot ad a hazai és külföldi könyvészeti irodalom termékeiről s figyelemmel kíséri a külföldi irodalom hazánkra vonatkozó kiadványait.

A Magyar Könyvszemle évnegyedes füzetekben, évenként márczius, június, szeptember és december hónapokban jelenik meg 24—26 ívnyi terjedelemben több műmelléklettel. Előfizetési ára egész évre 6 korona, a könyvrusai forgalomban 8 kor.; egy-egy füzet ára 2 kor.

Az előfizetési pénzeket a **Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatala** fogadja el; a folyóirat szellemi részét érdeklő közlemények a **szerkesztő címére** a **Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárába** küldendők.

A Magyar Könyvszemle régi és új folyamainak kötetei kaphatók *Ranschburg Gusztáv* könyvkereskedésében, Budapest, *IV. Ferencziek-tere 2.* A régi folyam 2—16. kötetének ára kötetenkint 4 korona, az új folyam 1—15. kötetének ára kötetenkint 8 korona. Az előfizetések ezentúl is a *Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatalához* küldendők.

Megjelent és a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában kapható: *A hazai hírlapirodalom 1906-ban. I. A magyar hírlapirodalom, Zászló Jánostól. II. A nem magyar nyelvű hírlapirodalom, Kereszty Istvántól. III. Folyóiratok, Horváth Ignácztól. Függelék: A magyar nyelvű hírlapok és folyóiratok statisztikája.* Ára 1 kor. 10 fillér. Kiegészíti: *A hazai hírlapirodalom 1907-ben. I. Hírlapok Kereszty Istvántól. II. Folyóiratok Horváth Ignácztól.* Ára 50 fillér.

MAGYAR KÖNYVSZEMLE. — REVUE BIBLIOGRAPHIQUE HONGROISE.

Publiée par la bibliothèque Széchényi du Musée National Hongrois
Directeur: M. François Kollányi.

Quatre livraisons par an; prix du volume Nouvelle série. XVI. volume. 3-e
6 couronnes = 6 francs = 5 marcs. livraison. Juillet—Septembre 1908.

SOMMAIRE.

	Page
Dr. Paul Gulyás. Nouvelles études étrangères sur la bibliothèque du roi Mathias. (Avec 1 vignette.)	193
Dr. Eugène Vértesy. La collection des affiches de spectacle de Fánecy dans la bibliothèque du Musée National Hongrois	201
Dr. Paul Gulyás. Un cabinet de lecture scientifique: la »London Library«	213
Dr. Jean Melich. Nouvelles contributions à la bibliographie de notre littérature slovène	231
Indicateur officiel. Rapport sur l'état de la bibliothèque Széchényi du Musée National Hongrois dans le II ^e trimestre de 1908	246
La bibliothèque de l'université royale hongroise de Budapest en 1906	250
Littérature. Augustus Gyulai, Bibliography of english authors. Par Σ. — Georg Leidinger, Teigdrucke des XV. Jahrhunderts. Par le dr. <i>Paul Gulyás</i> . — Karl Giehlow, Kaiser Maximilians I. Gebetbuch. Par —r. — Sidney Cockerell, The Gorleston Psalter. Par G—s. — Léon Dorez, Les manuscrits à peintures de la bibliothèque du Lord Leicester. Par Σ. — Revue des périodiques étrangers	261
Ignace Horváth. La Littérature bibliographique hongroise au II ^e trimestre de 1908	277
Notices. Nominations à la bibliothèque du Musée National Hongrois. L'état du département des journaux du Musée hongrois. (<i>K—y</i> .) Le bibliophile et le bibliomane. (—) Nouvelle édifice de la bibliothèque royale de Berlin. (<i>Observer</i> .) Agents de bibliothèque dans l'Amérique du Nord. (—u—.) Distribution gratuite des oeuvres éditées par la capitale. Raphaël Takáts imprimeur	279
Changements dans l'état des imprimeries Hongroises du 1. mai au 31. août 1908	288
Supplément. La littérature périodique hongroise en 1907. I. Les journaux. Par <i>Étienne Kereszty</i> . II. Les revues. Par <i>Ignace Horváth</i> .	1—21

Siège de la rédaction et de l'administration: *Magyar Könyvszemle*
Budapest, Musée National Hongrois.

XVI. KÖTET, 4. FÜZET. UJ FOLYAM. 1908 OKTÓBER—DECZEMBER.

MAGYAR KÖNYVSZEMLE.

A MAGYAR NEMZ. MÚZEUM SZÉCHÉNYI ORSZ. KÖNYVTÁRÁNAK
KÖZLÖNYE.

A NM. VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTERIUM MEGBÍZÁSÁBÓL.

SZERKESZTI

KOLLÁNYI FERENCZ

1908. ÉVI FOLYAM.

— III — IV. FÜZET. — III —

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM SZÉCHÉNYI ORSZ. KÖNYVTÁRA.

1908.

TARTALOM.

	Lap
Dr. Gulyás Pál. Bibliográfiai rendszerek. (Első közlemény)	289
Dr. Császár Elemér. Kisfaludy Sándor könyvtára 1795-ben	314
Kereszty István. A zene irodalma a könyvtárban	319
Tárcza. Évnyegyedes jelentés a M. N. Múzeum Orsz. Széchényi Könyvtárá- ról az 1908. év III. negyedében	342
A M. Tudományos Akadémia könyvtára 1907-ben	345
Az Erdélyi Nemzeti Múzeum könyvtára 1907-ben	347
Szakirodalom. Petrik Géza, Magyar könyvészet 1886—1900. I. kötet. Ism. dr. <i>Gulyás Pál.</i> — H. Albert, Medizinische Literatur- und Schriftsteller-Vademecum. 1907—1908. Ism. Σ . — Catalogus biblio- thecae museai nat. hungarici III. — W. Weinberger, Beiträge zur Handschriftenkunde I. Ism. dr. <i>Gulyás Pál.</i> — Rejtő S., A papiros tartósságának megállapítása. 2. kiad. Ism. <i>G—l.</i> — British Museum: Reproductions from illuminated manuscripts. S. III. Ism. — <i>sp</i> —. C. Davenport, The book, its history and development. Ism. I. II. — Morócz J., Huszonöt esztendő. Ism. — <i>sp</i> —. H. E. Greve, Das Problem der Bücher- u. Lesehallen. Ism. dr. <i>Gulyás Pál.</i> — Külföldi folyóiratok szemléje. (Deutsche Literaturzeitung XXIX. 28—30., 34— 38. La bibliofilia X. 4., 5—6. Le bibliographe moderne XI. 66. Revue des bibliothèques XVIII. 4—6. Rivista delle biblioteche e degli archivi XIX. 3—4., 5—6. The library journal XXXIII. 7., 8., 9. Zeitschrift für Bücherfreunde. XII. 4., 5., 6. Zentralblatt für Biblio- thekswesen XIII. 7., 8., 9.)	356
Horváth Ignác. A magyar bibliográfiai irodalom az 1908. évi III. negye- dében	380
Vegyes közlemények. Dr. Fejérpataky László a berlini történelmi kongresszuson. Récei Viktor †. A Széchényi Orsz. Könyvtár tiszt- viselői tanulmányúton. A Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Szövetség- ének 1908. évi közgyűlése. A nemzetközi bibliográfiai értekezlet lefolylásáról (Σ). Vramecz Antal Króniká-ja (<i>ch</i>). Modern könyvtári vasállványok	382
Változások a magyarországi nyomdáknál 1908. évi szept. 1-től okt. 31-ig	391
Név- és tárgymutató	392

BIBLIOGRÁFIAI RENDSZEREK.

DR. GÜLYÁS PÁLTÓL.

(Első közlemény.)

Miként a természetiek világában a jelenségek nagy száma korán, már *Aristoteles* idejében, arra indította a kutatókat, hogy könnyebb áttekinthetés okáért e jelenségek csoportosításában bizonyos rendszer állapíttassék meg, úgy a tudományok fejlődése s ezzel kapcsolatban az írásművek számának folytonos emelkedése is idővel arra kényszerítette a megőrzésükre, rendbentartásukra hivatott könyvtárkezelőket, majd a könyvnyomtatás feltűntével a nagyobb könyvkiadókat és könyvnyomtatókat is, hogy a tájékozódást a rokонтartalmú könyvek külön-külön csoportosításával könnyítsék meg.

Az első efajta összeállítások merőben empirikus kísérleteknek tekinthetők s a tudományoknak akkoriban különben még meglehetősen fejletlen állapotához mérten csupán néhány főszakra terjeszkedtek ki. Később, a midőn a tudományok felosztása s egymáshoz való viszonyuknak megállapítása a bölcsészeti problémák közé került, a bibliográfiai rendszerek egy része is metafizikai alapokra lett lefektetve, míg egy más részükben bizonyos logikai sorrendre szorítkozott az ú. n. filozófiai elem. A tisztán gyakorlati csoportosítások azonban továbbra is megtartották létjogosultságukat, sőt ha a napjainkban divó bibliográfiai rendszereket vizsgáljuk, azt fogjuk tapasztalni, hogy a tisztán mechanikus osztályozás a túlnyomó, a mi tekintve a metafizikai gondolkodásban az utóbbi évtizedekben beállott hanyatlást, csak természetes. Bizonyos logikai sorrendet azonban, az egyes empirikusan megállapított főtudományszakok alosztályozásánál a legtöbb esetben ezen mechanikus rendszerek megalkotói is szem előtt tartottak. A következőkben a logikai, metafizikai és mechanikai rendszerek

történeti áttekintését fogjuk megadni, a legrégebb félenk és tapogatózó kísérletektől a legmodernebb rendszerekig ismertelve s részben tüzetesen elemezve a legfontosabb bibliográfiai szisztémákat.

Az *őkort* illetőleg bibliográfiai rendszerekről nincs tudomásunk. Valószínű azonban, hogy azokban a nagyszabású könyvgyűjteményekben, minők pl. az alexandriai, pergamosi és ephesusi könyvtárak, melyek befogadóképessége sok ezer tekerésre tehető, a felhalmozott anyag tartalom szerint volt csoportosítva.

A *középkorból* már több ilyen kísérletről van tudomásunk. *Gottlieb* Tivadar *Mittelalterliche Bibliotheken* cz. munkájában Német-, Angol-, Francia-, Olasz- és Spanyolország területéről nem kevesebb mint 756 eddig ismert és kiadott középkori könyvtárjegyzéket sorol fel, a mihez még 629 vegyes leltári jegyzékben található könyvfelsorolás járul.

Egyike a legrégebb eddig ismert ilyfajta jegyzékeknek, melyek már csoportos összeállítást tüntetnek fel, a *saint-riquieri* klostrom könyvjegyzéke 831-ből, mely a következő öt csoportban sorolja fel a kéziratokat: 1. Biblia- és szentírásmagyarázat. 2. Egyházatyák. 3. Grammatikusok. 4. Történetírók. 5. Egyházi szerkönyvek.

Jóval több alosztályt különböztet meg a *Sorbonne-könyvtár* katalógusa 1290-ből, mely 57 osztályt tartalmaz. A felosztást a *Bibliothèque de l'Arsenal* egy kézírata őrizte meg s *Franklin* Alfréd a régi párisi könyvtárakról írt háromkötetes művében tüzetesen ismerteti.¹ Miután e munka nem állott rendelkezésemre, bővebb ismertetésére nem térhetek ki.

Érdekes a *regensburgi St. Emmeran klostrom könyvtárrendszere* 1347-ből. E könyvtárlajstrom szerint a klostrom könyvei 32 pulpitust töltöttek meg a következő sorrendben: 1—2 pulp. Szentírás. 3—6. Bibliamagyarázat. 7—15. Egyházi atyák (*doctores antiquiores*). 16. Históriai könyvek. 17—20. Újabb theologiai művek. 21—23. Kánonjogi művek. 24. Különböző művek. 25. Világi és egyházi jogi művek. 26—29. *Libri artium*. 30. *Libri de diversa materia*. 31. *Libri Omeliarum et Passionalia*. 32. Bibliai részek.

¹ Edwards *Memoirs of libraries*, I. 297. l.

² V. ö. A. Maire. *Manuel*. 182. l.

Az ilyen középkori könyvjegyzékek többségében a következő sorrendben vannak a kéziratok felsorolva: 1. Szentírás és Szentírásmagyarázat. 2. Egyházatyák s újabb theologusok s végül 3. a világi írók. Ez utóbbiak felsorolásánál elvétele Martianus Capella befolyása is jelentkezik s a művek sorrendjénél a hét szabad művészet volt az irányadó. Néhány kivételes esetben a világi könyvek, még pedig a klasszikus írók állnak a jegyzék élén. Így van ez pl. egy X. századból, sajnos, ismeretlen helyről való könyv-lajstromban, melyet *Becker* Gusztáv bonni egyetemi könyvtáros *Catalogi bibliothecarum antiqui* című művében a 30-ik szám alatt közölt. (62—63. ll.)

Mind e jegyzékeket érdekességben fölülmulja *Richard de Fournival* Biblionomiája a XIII. század közepéről, mely nem egy tényleg létező könyvtár tárgyak szerint csoportosított lajstroma, hanem megvalósításra ajánlott ideális tervezet, s így közelebb áll azon újkori bibliográfiai kísérletekhez, melyek a tudományok célszerű be- és felosztását kísérelték meg.

Szerző érdekes művecskéjében elmondja, hogy Amiens egy gyermeke, a ki járatos a matematikai tudományokban, egy kertet akart beültetni, melyben honfitársai oly gyümölcsökhöz juthatnának, a melyek íze élénk vágyat ébresztene bennük ahhoz hogy egész a bölcsészet szentélyébe hatoljanak. Szerző *biblionomiá*-ja adná meg Amiens lakosainak a módot, hogy e kertbe beléphessenek s azon részek felé irányítsák lépteiket, a melyek egy-egy sétálóra különös vonzóerőt gyakorolnak.

A kert három virágágyat (*parterre*) tartalmaz, melyek mindegyike több részre (*planches*) oszlik. De hagyjuk a szerző metaforáit, lássuk tervezetének lényegét. Ez ideális könyvtárban úgy az egyes kodexek, mint az azok befogadására szolgáló polczok egy-egy betűvel volnának szignálva; még pedig a kettősbetűk elkerülése végett *R. de Fournival* különböző alakú (kapitális, unciális, minuzskula, négyszögletes, kerek stb.) és különböző színű (kék, viola, vörös, zöld, ezüst, arany, fekete és kobalt) betűket használ.

Az első osztály a filozófiának van szánva, mely 11 polczon a következőket tartalmazná: Grammatika 1. polcz. Dialektika 2. polcz. Rhetorika 3. polcz. Geometria és számtan 4. polcz. Zene és csillagászat 5. polcz. Fizika és metafizika 6. polcz.

Metafizika és etika 7. polcz. Filozófiai miscelléneák 8. és 9. polcz. Költészet 10. és 11. polcz.

A bölcsészeti osztály könyvei kék, ibolya, zöld és vörös betűkkel jelölve.

A második szakasz a hasznothajtó tudományoknak van szánva s az orvostan (8 polcz), polgári jog (3 polcz) és egyházi jog befogadására szolgál. Az ide tartozó könyvek jelei ezüstszerűek.

A harmadik osztályba tartoznak a theologiai művek, vagyis a szentírás és szentírásmagyarázat. A szignumok színe itt az arany.

Végre a theologia függeléke gyanánt egy utolsó és negyedik szakaszba jönnek az eredeti iratok, vagyis az egyházatyák műveinek szövegei, melyek jegye feketével s kobalttal van megírva.

Richard de Fournival részletesen csupán azon könyveket írja le, melyek a bölcsészetnek és az orvostannak szentelt polczokon foglalnának helyet, a jogi és theologiai művekkel ellenben röviden végez.¹

E korai s igen kezdetleges középkori kísérletekhez igen közel állanak az *újkor* azon legelső bibliográfiai rendszerei, melyeket egyes könyvnyomtatók állapítottak meg a saját kiadványaikról készített katalógusokban. Ezek típusát az idősebbik *Aldus Manutius* szolgáltatta, a ki görög nyomtatványairól 1498-ban adta ki jegyzékét a következő beosztással: 1. Grammatica. 2. Poëtika. 3. Logica. 4. Philosophia. 5. Sacra Scriptura.

Sokkal részletesebb *Robert Estienne* párisi könyvnyomtatónak 1546-ban kiadott katalógusa, melyben a következő osztályok vannak: 1. Haebrea. 2. Graeca. 3. Sacra. 4. Prophana. 5. Grammatica. 6. Poetica. 7. Historica. 8. Rhetorica. 9. Oratoria. 10. Dialectica. 11. Philosophica. 12. Arithmetica. 13. Geometrica. 14. Medica.

Az első bölcséleti színezetű bibliográfiai rendszert egy arabs ember: *Tasköpriszade* állította össze ugyancsak a XVI. század első felében. A tudományok felosztásának alapjául itt az emberi ismeretek következő négy neme szolgált: az írás (scriptura), a beszéd (verba), az értelem (mens) s a törvény (rerum natura).

¹ V. ö. Delisle L.: Le cabinet des manuscrits de la Bibliothèque Nationale. II. Paris, 1874. 518—535. l.

Az elsőhöz tartozik az írás művészete, a másodikhoz a nyelvészet és történelem, a harmadikhoz a matematika és bölcsészet, a negyedikhez pedig a theologia és a jogtudomány.

1553-ban jelent meg *Gesner Konrád* Pandectarum sive partitionum universalium libri c. munkája, mely egy szünoptikai táblázatban a következőképen csoportosította az emberi ismereteket.

Az összes emberi ismereteket *Gesner* a Philosophia szóban foglalja össze, mely szerinte két csoportra oszlik, úgymint előkészítő (Artes et Scientias praeparantes) meg lényeges (substantiales) művészetekre és tudományokra.

Az előkészítő tudományok ismét kétfélék: szükségesek (necessaria) és díszítőek (ornantes). Amazok ismét két osztályra bonthatók úgy mint a beszédre, meg a számokra vonatkozó ismeretekre (sermocinales és mathematica).

A beszéddel foglalkozó tudományoknak *Gesner* szerint négy osztálya van, úgymint: 1. Nyelvtan és nyelvészet (grammatica et philologica). 2. Dialektika. 3. Rhetorika. 4. Poetika. A matematikai tudományoknak viszont öt osztálya van, nevezetesen: 1. Szám-tan (arithmeticum). 2. Geometria, optika stb. 3. Zene (musica) 4. Csillagászat (astronomia). 5. Asztrológia.

A díszítő tudományok négy osztályba sorolhatók, ezek: 1. Jóslás és varázslat (de divinatione et magia). 2. Földrajz (geographia). 3. Történelem (historia) s végül 4. Különböző nem irodalmi, műszaki mesterségek (de diversibus artibus illiteralis mechanicis stb.).

A substantialis tudományok csoportja, összefoglaló alcsoportosítás nélkül 8 osztályra szakad; t. i. 1. Természetbölcsélet (de naturali philosophia). 2. Első filozófia, vagyis metafizika és theologia (de prima philosophia seu metaphysica et theologia gentilium). 3. Erkölcs-bölcsélet (de morali philosophia). 4. Gazdaság-bölcsélet (de philosophia oeconomica). 5. Politika (de re politica id est civili ac militari). 6. Jogtudomány (de jurisprudentia). 7. Orvostan (de re medica). 8. Keresztény hittudomány (de theologia christiana). Összesen tehát 21 osztály.

Lényegileg *Gesner* e rendszerének módosítása a francia *Christofle de Savigny*nek 1587-ben kiadott Tableau accompli de tous les arts libéraux című műve, mely a következő 16 főosztályt különbözteti meg, részletesen kidolgozott alosztályozással: 1. Nyelv-

tan. 2. Rhetorika. 3. Dialektika. 4. Arithmetika. 5. Geometria. 6. Optika. 7. Zene. 8. Kozmográfia. 9. Asztrológia. 10. Földleírás. 11. Természettan. 12. Orvostan. 13. Ethika. 14. Jogtudomány. 15. Történelem. 16. Theológia. A mű 1616-ban megjelent második kiadása két szakkal bővült ú. m.: 17. Költészet. 18. Kronológia.

Brunet bibliográfiai kézikönyvében, ha nem is állítja határozottan, fölteszi annak lehetőségét, hogy *Savigny* imént vázolt rendszere lebegett *Bacon of Verulam*, a modern angol filozófia egyik alapvető mesterének a tudományok felosztására vonatkozó híres elmélete megalkotásánál. E föltevés azonban teljesen önkényes, a mit semmi tényszerű adat nem támogat.

Instauratio magna czímen ismert főművének első része, mely a tudományok osztályozását tartalmazza, először angolul jelent meg 1605-ben *The two books of Francis Bacon on the proficience and advancement of learning divine and human*, azaz B. F. két könyve az isteni és emberi tudomány méltósága- és fejlődéséről czím alatt, 1623-ban pedig bővített latin átdolgozásban látott napvilágot.

*Bacon*¹ tudományfelosztása lélektani alapon nyugszik. A világegyetem összképe ugyanis szerinte annyi főrésztre oszlik, a hány lelki erő áll rendelkezésünkre a való világ elképzelésére. Az emlékezőtehetségre támaszkodik B. szerint a történet-tudomány; a képzelőerőre a költészet; s az értelemre a bölcsészet, vagyis a valódi tudomány. A történettudományt B. historia civilis és historia naturalisra osztja; az elsőhöz sorolja az irodalom s a bölcsészet történetét. A költészet három fajtát különbözteti meg, úgy mint az elbeszélőt, a drámaít és az allegorikus tan-költeményt. Formai különbségekre (vers és próza) mint lényegtelen külsőségekre felosztása nem terjed ki. A filozófiának szintén három osztálya van, úgymint az istenre, a természetre és az emberre vonatkozó ismereteké. A természeti ismeretek legelseje az első bölcsélet, vagyis általános tudomány (prima philosophia sive scientia universalis), mely azokat a fogalmakat, tételeket állapítja meg, a melyek a bölcsészet minden részében egyformán alapvetőek. Ilyenek a lét és nem lét, hasonlóság, különbözőség fogalma, a matematikai axiomák stb. A természetbölcsélet

¹ V. ö. Ueberweg—Heinze. Berlin 1901. III. 71—72. l.

tárgya részben a természeti törvények megismerése, részben alkalmazásuk s e szerint részint spekulatív, részint operatív. A spekulatív természetbölcselet fizika, a mennyiben a ható okokat s metafizika, a mennyiben a czélokot tekinti. Az operatív természetbölcselet mint a fizika alkalmazása mechanika, mint a metafizika alkalmazása a természetes mágia. A matematika a fizika segédtudománya. A csillagászat nemcsak matematikai, hanem természettani magyarázata is az égi jelenségeknek. Az emberrel foglalkozó filozófiai tan tárgyát részint mint egyedet, részint mint a társadalom tagját szemléli, e szerint tehát két főrésze oszlik, úgymint anthropológiára (philosophia humana) és politikára (philosophia civilis). Az embertan részben az emberi testtel, részben az emberi lélekkel foglalkozik s ennek megfelelően testtanra és lélektanra osztható. Ehhez járul a logika, vagyis az igazságra törekvő megismerés tana; s az ethika vagyis a jóra törekvő akarat tana. Míg az ethika a belső jóságra (bonitas interna) törekszik, addig a politika a társalgásban, közlekedésben, vagyis a birodalomban megnyilatkozó külső jóságra törekszik.

Bacon tudományrendszere tehát a következő táblázatban foglalható össze:

I. osztály.	Történelem.	1. Természettörténelem.	a) Egyháztörténet.
		2. Polgári történelem.	b) Irodalomtörténet.
			c) Sajátképeni polgári történet.
			Függelék:
			I. Beszédek.
			II. Levelek.
			III. Aforizmák.
II. osztály.	Bölcselet.	1. Isteni tudomány.	a) Első filozófia.
		2. Természettudomány.	b) Fizika.
			c) Metafizika.
			d) Mágia.
			e) Természetfilozófia.
			Függelék
			I. Matematika.
			II. Asztronómia.
		3. Embertudomány.	I. Testtan.
			II. Lélektan.
			a) Anthropologia.
			b) Politika.
			Függelék:
			α) Logika.
			β) Ethika.
III. osztály.	Költészet.	1. Elbeszélő költészet.	
		2. Drámai költészet.	
		3. Allegórikus költészet.	

Ime *Bacon* tudományrendszerének áttekintése. Hogy e rendszer világos és élesen elhatárolt terminológiával bír s ezáltal könnyen emlékezetünkbe vésődik, az kétségtelen. De sokkal inkább illik a tudományok történése céljaihoz, mintsem a könyvtároséhoz.

Bacon rendszerét úgy a tudomány, mint a könyvtáros szempontjából többen átdolgozták. Így Regnault *Warin, Laire, Peignot* s a kit legelsőnek kellett volna említenem: *D'Alembert*, a híres XVIII. századi francia encyklopédiához írt bevezetésében. Mind e módosítások közül nagy elterjedése s nemzetközi hatása kedvéért álljon itt a *D'Alemberté*, úgy a mint azt említett nevezetes bevezetésében kifejtette.

D'Alembert az emberi ítélőképesség (entendement) három tehetsége, ú. m. az emlékezet, értelem és képzelet szerint a következőképen osztja fel a tudományokat.

Az emlékezetten alapul a *történelem*, mely a tényekkel foglalkozik; e tények vagy istenre, vagy az emberre, vagy a természetre vonatkoznak. Az istenre vonatkozó tényekkel a szent vagyis *egyháztörténelem* foglalkozik, melynek egyik ága a jövendölések története, a midőn az elbeszélés megelőzte a tényeket.

Az emberre vonatkozó tényeket a *polgári történet* öleli fel, mely két részre oszlik: *a)* szorosabb értelemben vett polgári történetre és *b)* irodalomtörténetre. Amannak három alosztálya van, ú. m. *α)* az emlékiratok, *β)* a régészet és *γ)* a teljes (egyetemes) történet.

A természeti tényekkel foglalkozó *természet-történet* felosztását a természeti tények különbözősége, emezt pedig a természeti állapotok különbözősége határozza meg.

A természet vagy egyöntetű s szabályos mederben folyik le, a mint ezt pl. az égitesteknél, állatoknál, növényeknél rendszeresen láthatjuk, vagy kizökkenni látszik rendszeres kerékvágásából s torz alakulásokat idéz elő, vagy pedig az emberi erő és ügyesség által kényszerítik bizonyos hasznos munkára, a mesterségek alakjában. Eszerint tehát a természet-történet a következő három csoportra oszlik: *A)* A természet egyöntetűsége. *B)* A természet különlegessége. *C)* A természet kihasználása.

A természet egyöntetűségének alosztályai: *a)* Asztronómia. *b)* Meteorológia. *c)* Föld- és vízrajz. *d)* Ásványtan. *e)* Növénytan. *f)* Állattan és *g)* Az elemek története.

A torz-természettörténet ugyanez alosztályok torzalkotásával foglalkozik s ugyanennyi csoportra oszlik.

Az alkalmazott természettörténet nem más, mint a különböző gyakorlati mesterségekre vonatkozó ismeretek összege. *D'Alembert* szerint e »hasznos művészetek« száma 250-re tehető, ő maga sem táblázatában, sem kísérő jegyzeteiben nem terjeszkedik ki valamennyiökre. Sorrendjükről sem nyilatkozik, de abból a 8 csoportból, a melyet példakép felvett, következik, hogy az egyes mesterségek anyaguk szerint csoportosítva, az anyag értéke, becse szerinti sorrendbe helyezendők egymásután. Pl. *D'Alembert*-nél az első csoport a nemes fémekkel foglalkozó mesterségeket tartalmazza a következő egymásutánban: *a)* pénzverő, *b)* aranyfüstmíves, *c)* aranyfonálkészítő (fileur d'or), *d)* aranyhuzalkészítő, *e)* ötvösmíves, *f)* aranycsiszoló. *g)* ékkőfoglatkészítő stb. 2. ékkövek, 3. vas, 4. üveg, 5. állati bőr, 6. épületkő, habarcs, pala stb., 7. selyem, 8. gyapjúkészítésre vonatkozó mesterségeket tárgyalja hasonló módon.

Az emberi ismeretek *második* főkategóriája, mely azoknak az értelemhez való viszonyát elemzi, a *filozófia* vagy szorosabb értelemben vett *tudományok*. *D'Alembert* rendszerének ez a legrészletesebben kidolgozott része. Ez is tárgy szerint három főcsoportra oszlik, ú. m. I. isteni, II. emberi és III. természeti tudományra.

Az első osztályt bevezeti az onthologia, vagy általános metafizika, mely minden teremtmény létével, lehetőségével, tartalmával stb foglalkozik. Maga az isteni tudomány két részre oszlik, ú. m. theológiára, mely lehet természetes és kinyilatkoztatott; ezek eredménye a vallás, elfajzása a babona; és szellemtanra, melynek alszakai a jövendölés (divinatio) és a varázslás (necromantia).

Az emberi tudományt a pneumatologia vagyis lélektan vezeti be, mely a lelki tulajdonságok szerint értelmi és érzéki lehet. Az ember két főtehetsége az értelem és az akarat, annak megnyilvánulásai a logika, emezéi az ethika körébe tartoznak. A logika ismét három alosztályra szakad ú. m. a gondolkodás, az emlékezés és a közlés művészetére.

A gondolkodás művészete a négy értelmi főművelet szerint négy részre is oszlik, ezek: 1. felfogó tehetség, v. i. képzetalkotás,

2. ítélet, 3. következtetés, 4. bizonyítás. Ez utóbbi ismét két részre szakad ú. m. az analysisre és synthesisre.

A visszaemlékezés művészetének két ága van, magának az emlékezetnek a tudománya s az emlékezetet kisegítő eszközeinek tudománya. Az emlékezet ismét kétféle, ú. m. természetes és mesterséges. A természetes emlékezet a szervezet egy tehetsége, a mesterséges emlékezet pedig a velünk született eszmékből (prénotion) s a jelvényekből, jegyekből (emblème) áll. Az emlékezetet kisegítő eszközei a mesterséges képzetek ú. m. az abécé és a jegyírás (chiffre), e két mesterséges képzetcsoporthoz születnek az olvasás, írás s jegyfejtés művészete s ezek egy közös tudományt, a helyesírást juttatnak szóhoz.

A közlés művészete a beszéd eszközének, vagyis a nyelvtannak s a beszéd minőségének, vagyis a szónoklattannak tudományára oszlik. A grammatika a jegyekkel, kiejtéssel, a szerkesztéssel és a szórenddel foglalkozván, e négy osztályra bontható. A jegyek ismét kétfélék ú. m. kézi jegyek és írott jegyek; ez utóbbiak ismét négyfélék ú. m. betűjegyek, eszmei jegyek, hieroglifák és heraldikai jegyek.

A grammatika mellé sorakoznak még a filológia, kritika és paedagógia; ez utóbbinak két osztálya van, ú. m. a tanulmányok megválasztása s a tanítás módja.

A retorika mellé viszont a verstant sorolhatjuk.

Az ethika, mely az emberi tudományok második főosztálya, egyetemes és különleges lehet. Ez utóbbi tulajdonképp nem más, mint a jogtudomány, mely ismét háromféle lehet, nevezetesen: természetes, gazdasági és politikai; a gazdasági jogtudomány a tengeri és szárazföldi kereskedelmet tartalmazza.

A természeti tudományt az egyetemes fizika, vagyis a testek metafizikája vezeti be s két főosztályra bomlik, ú. m. a matematika s a különleges természettan osztályára. Az ált. fizika a testektől elvont tulajdonságokkal, mint meleg, hideg, rugékonyság stb. foglalkozik, a különleges fizika a tényleg létező egyénekkel, mint állatok, növények stb. mint létezőkkel foglalkozik, a matematika pedig ismét egy általános fogalommal, a mennyiséggel operál. A szerint, a mint a mennyiséget mint elvont fogalmat tekintjük beszélünk elvont matematikáról, a midőn a való lényekkel hozzuk viszonylatba vegyes matematikáról s midőn ok és okozati

összefüggést keresünk a quantitas és a természeti jelenségek között, fizikomathematikáról szólhatunk.

Az elvont matematika ismét kétféle, ú. m. aritmetika, mely számokkal és geometria, mely kiterjedt mennyiségekkel foglalkozik. Az aritmetiká a mennyiségeket vagy számokkal, vagy betűkkel fejezi ki, amaz a számtan, emez az algebra. Az algebra is kétféle: elemi és infinitésimális. Ez utóbbi a végtelen mennyiségekkel foglalkozik, még pedig két irányban: az egyik a végesből indul ki s halad a végtelen kicsi, vagy végtelen nagy felé, ez a differenciál-számítás, a másik a végtelenből törekszik a véges mennyiség felé, ez az integrál számítás. A geometria is kétféle, elemi és transcendentális.

A kevert matematika annyiféle, a hány lény van, a melynél a quantitas szóba jöhet. A quantitas mint mozgató erő a *mechanikát* adja, melynek két ága a statika (nem mozgó) s a dinamika (a mozgó test). A statika alosztálya a hidrosztatika, a dinamikáéi a ballisztika s a hydrodinamika. Az égitestek mozgásmennyiségével foglalkozik a geometriai asztronómia, melynek alosztálya a kosmograpfia (uranograpfia, geografia s hydrografica alosztályokkal), a chronologia és a gnomonika (nap-, csillag- stb. órák tana). A világosság mozgásmennyiségével foglalkozik az optika (ide jó még a perspektiva), a hangéval az akusztika, a levegőével a pneumatika, a jelenségek lehetőségének quantitásaival foglalkozik a feltevések (conjecturák tana).

A különleges fizika részei a zoológia, asztrológia, meteorológia, kosmológia és botanika, mineralógia és chemia. A zoológia alszakai: anatómia (egyszerű és összehasonlító), orvostan (egészségtan [szorosabb értelemben vett hygiene, kosmetika, athlétika, torna], orthopedia és pathológia, semiotica [a betegségek jeleiről], s therapeutika [dieta, chirurgia pharmaceutica]), állatorvostan, állatszélidites, vadászat, halászat, sólymáztat. A botanika ágai a földművelés és kertészet, a vegytané a szorosabb értelemben vett chemia (idejő a pirotechnika, szövetfestészet stb.), a metallurgia (kohászat), az alchimia, a természetes varázslat.

Legrövidebben végez *D'Alembert* a képzeletnek megfelelő ismeretsoporttal, a költészettel. Ennek három főosztálya van: I. elbeszélő, II. drámai, III. tanító (parabolikus). Az elbeszélő költészet fajai az eposz, madrigál, epigramma, regény stb., a drámaiéi

a tragédia, vígjáték, opera, pasztorális stb. Végül a parabolikusé az allegória. A költészet körébe veszi továbbá *D'Alembert* a zenét, festészetet, szobrászatot, polg. építészetet és a metszeteket. A zenénél megkülönböztet theoretikus, praktikus, instrumentális és vokális alosztályokat.

A *Bacon—D'Alembert*-féle tudomány felosztáson alapszik a többek között Giulio *Ferrario* 1802-ben Milanóban kiadott könyvészeti tervezete is.

Visszatérve a XVI. századra, a tisztán gyakorlati irányú bibliográfiai rendszeralkotásban főleg a francziák tűnnek ki. Így Gabriel *Naudé* (Naudeus) Joannes *Cordesi* könyvtáráról 1643-ban Párisban kiadott katalógusában a következő sorrendet követte: 1. Szentírás (biblici scriptores). 2. Theologusok (theologi). 3. Könyvtárosok (bibliothecarii). 4. Időszámítás (chronologi). 5. Földirat (geographi). 6. Történetírók (Historiae scriptores) 12 alosztálylyal. 7. Életrajzok (Virorum illustrium vitae). 8. Katonai írók (rei militaris scriptores). 9. Világi jogi írók (iuris civilis scriptores). 10. Egyházjogi írók (concilia, iuris canonici et politicae ecclesiasticae scriptores). 11. Bölcsészek, matematikusok és orvosok (philosophi, mathematici et medici). 12. Államférfiak (politici). 13. Írók, szónokok és költők (literatores, oratores et poëtae).

Ezzel nem vág össze ugyanennek a *Naudé*nak 1627-ben *Avis pour dresser une bibliothèque* czímen megjelent érdekes dolgozatában felállított rendszere, mely a következő hét főosztályt különbözteti meg:

I. Thelogia. II. Orvostudomány. III. Jogtudomány. IV. Történelem. V. Bölcsészet. VI. Matematika. VII. Szépirodalom, melyek mindegyike több alosztályra szakad. *Naudé* ez osztályozását angolra is lefordította John *Evelyn*.

Egy másik francia szakrendszert *Garnier* János jezsuita páter állapított meg 1678-ban, *Systema bibliothecae collegii parisiensis Societatis Jesu* czímen kiadott munkájában.

Szerinte a könyvekben felhalmozott ismeretek négy csoportba illeszthetők. A felsőbb értelem, az alsóbb értelem, az emlékezőtehetség s a társadalmi képesség azok a tehetségek, melyek alapján ez a négyes csoportosítás nyugszik. A felsőbb értelmén alapul a hittudomány (doctrina divina), az alsóbbon az emberi tudomány (doctrina humana), az emlékezőerőn az idők

tudománya: a történelem (*doctrina temporum*) s a társadalmi tehetőségen a jogtudomány (*doctrina juris*). A hittudomány az eredetet Isten szavából vezeti le; az emberi tudomány principiuma az emberi értelem, a történelem a már megtörtént dolgokat mintegy megjeleníti, a jogtudomány pedig a törvényeket, vagyis azon köteleket öleli fel, melyek az emberi társadalmat összetartják. Az elsőt theológiának, a másodikat egyszerűen tudománynak, gyakran filozófiának, a harmadikat históriának s a negyediket eunomiának szokás nevezni. E négy főcsoporthoz *Garnier* katalógusában még egy ötödik csoportot is csatolt, mely heterodoxia czímen a négy első csoportba nem illeszthető műveket tartalmazza.

Az első négy csoport főosztályai *Edwards* szerint¹ a következők:

I. *Theologia*: 1. Szentírás. 2. Szentírás-kritika. 3. Szentírás-magyarázat. 4. Ó- és újszövetség magyarázat külön-külön. 5. Görög és latin egyházatyák együttes gyűjteménye (*bibliothecae Patrum*). 6. Görög atyák. 7. Latin atyák. 8. Skolasztikusok. 9. Hitvitázók. 10. Kazuisztika. 11. Aszkétikus írók. 12. Egyházi szónoklat.

II. *Filozófia*: 1. Bölcselők. 2. Matematikusok. 3. Fizikusok. 4. Nyelvtanírók. 5. Szónokok. 6. Költők. 7. Filológusok.

III. *Történelem*: 1. Földrajz. 2. Chronologia. 3. Egyetemes történet: világi és egyházi. 4. Általános egyháztörténet. 5. Különleges egyháztörténet. 6. Egyházi szerzetesrendek története. 7. Szentek története. 8. Görög tört. 9. Római tört. 10. Olasz tört. 11. Francia tört. 12. Spanyol tört. 13. Német tört. 14. Belga tört. 15. Angol tört. 16. Északeurópai tört. 17. A határos országok története (itt Magyarország). 18. Az újvilág története. 19. Genealógia. 20. Irodalomtörténet. 21. Műtörténet. 22. Természettörténet. 23. Mesterséges történet. 24. Mesés történet.

IV. *Jogtudomány*: 1. Zsinatok s pápai bullák. 2. Kánonjog. 3. Római polg. jog. 4. Francia jog. 5. Külföldi jog. 6. A nemzeti jog.

Ez osztályokon belül ismét több alosztály van, melyek részleteire természetesen itt ki nem terjeszkedhetünk. Legyen elég megjegyez-nünk, hogy az alosztályok összes száma 461-re rúg, melyek közül 74 a theologia, 88 a bölcsészet, 227 a történelem s 72 a jogtudo-

¹ I. m. 774—75. l.

mány körébe tartozik s hogy az alosztályok a legaprólékosabb gonddal állapították meg. Különösen a jogi s a történeti szak csoportosítása gondos és sikerült s az eddigi kísérletekkel szemben igaz előmenetelt mutat. Igen eredeti a történelmi szak két utolsó osztálya, melyek egyike a *historia fabulosa* a verses és prózai elbeszéléseket és színdarabokat, másika a *historia artificialis* pedig a szélesebb értelemben vett művelődéstörténetet (ruházkodás, lakás, élelelem stb.) tartalmazza. Legkevésbé sikerült a bölelelet csoport, mely sok tekintetben ép oly homályos, mint erőltetett.

Garnier rendszerével közel egykorú az ugyancsak francia *Bouillaud* rendszere, melyet megalkotója a *de Thou*-féle könyvtár (Bibliotheca Thouana) kétkötetes katalógusában (Paris, 1679) gyakorlatilag is alkalmazott. E rendszer főosztályai: I. rész. Theologia, szentírás, theologusok, szertartástan, zsinatok, egyháztörténet, hiteszakadásra vonatkozó iratok, zsidó theologia, egyházi és polgári jog, történet és politika. II. rész. Filozófia, bölelészet, matematika (a zenével és asztronomiával), optika, kalendária, kozmográfia (a földrajzzal és az asztrologiával), orvostan, gyógyászat és sebészet (az alkémiával), természetrajz. — Literae humaniores: Nyelvtan, szónokok és költők, régészet, filológia, levelek és fabulák, akadémiák, könyvtárak, könyv- és kéziratjegyzékek.

A részletekbe nem megyünk bele, tájékozásul álljon itt a történelmi szak egyik alosztályának részletezése: Vitae.

A) Vitae imperatorum. B) Vitae regum. a) Vitae regum Francorum. b) Vitae regum Hispaniae. c) Vitae regum Scotiae. d) Vitae regum Sueviae. e) Vitae ducum Moscoviae. C) Vitae Principum. a) Germaniae. b) Gallorum. c) Itatorum. D) Vitae ducum militarium et capitaneorum. a) Germaniae. b) Galliae. c) Hispaniae. d) Italiae. E) Vitae virorum qui publicis negotiis adhibiti fuerunt, vel magistratum gesserunt. a) Eruditorum virorum vitae. α) Veterum. β) Modernorum. γ) Theologorum catholicorum. δ) Protestantium et haeticorum. b) Vitae iurisconsultorum. c) Philosophorum. d) Medicorum. e) Philologorum et aliorum eruditorum. f) Poetarum. g) Pictorum. F) Elogia et icones clarorum virorum. α) Veterum Romanorum. β) Principum elogia. γ) Virorum bellieorum. δ) Itatorum. ε) Gallorum, ζ) Germanorum, η) theologorum protestantium elogia, θ) medicorum, ι) illustrium feminarum, κ) elogia varia et icones, λ) De litteratorum infelicitate.

A francziák mellett még kiváltkép a németek tűnnek ki a XVII. században. Megemlíthetők közülük *Claudius Clemens*, a ki 1635-ben Madridban adta ki latin nyelven írt könyvtárganat, melyben a könyvek következő elrendezését javasolja: I. Szentírás. II. Latin egyházatyák. III. Görög egyházatyák. IV. Szentírásmagyarázók. V. Hitvitázók. VI. Népszónokok (concionatores). VII. Skolasztikus theologusok. VIII. Erkölcs-theológia. IX. Egyházjog. X. Polgári jog. XI. Elmélkedő bölcsészet (phil. contemplativa). XII. Ethika (phil. moralis). XIII. Matematika. XIV. Élettan. XV. Orvostan. XVI. Egyháztörténelem. XVII. Világi történelem. XVIII. Filológia. XIX. Szónokok. XX. Költők. XXI. Nyelvtanírók. XXII. Kegyes férfiak, aszkétikusok. XXIII. Kézirati kódexek. XXIV. Héberék, kaldeusok, sziriaiak, arabok, ethiopiaiak.

Megemlítjük *Joh. Heinrich Hottinger* rendszerét 1664-ből, a ki először 6 főosztályt állított fel, úgymint: 1. Theologia. 2. Juridica. 3. Medica. 4. Historica. 5. Philosophica. 6. Philologica. Később 5 főcsoporttal is beérte s a filológiát a történettudományokkal egy csoportba vonta össze. A nélkül, hogy az osztályozás részleteibe mennénk, kuriózumként megemlítjük, hogy a bölcsészeti főcsoport első osztályának, a grammatikusoknak egyik alosztályát a költők alkotják, továbbá, hogy ugyane főcsoport ötödik osztályába, a matematikába sorolt geometriai alosztály a sajátképi geometrián kívül a geográfiát, kozmográfiát stb. is tartalmazza.

Tulajdonképen a rendszeres bibliográfia ellen nyilatkozik *Jo:annes Lomeier* 1669-ben Amszterdamban, s bővíve 1680-ban Utrechtben megjelent *De bibliothecis liber singulis* című művecskéjében, a midőn a könyvek szükségszerű elrendezését egészen önkényesnek, azok kellemességén vagy hasznosságán alapulónak mondja. Mindazonáltal ő is ajánl egy csoportosítást a következő hét főosztálylyal: 1. Szentírás és theológia. 2. Filozófia s azok a mesterségek, melyek a filozófiai ismereteken alapulnak. 3. Orvostan. 4. Jogtudomány. 5. Történelem. 6. Nyelvészet és irodalom. 7. Általános, enciklopédikus jellegű művek.

Végül *Daniel Georg Morhof* 1688-ban Lübeckben megjelent *Polyhistorában* a tudományok három csoportját állítja fel, ú. m. az irodalmi, a bölcséleti és a gyakorlati csoportot. E legutóbbi csoport osztályai: 1. ethika, 2. politika, 3. gazdaságtan, 4. történelem, 5. hittudomány, 6. jogtudomány s 7. orvostan.

Morhoffal egyidejűleg ugyancsak 1688-ban adta ki *Locke*, a nagy angol filozófus, nagy horderejű értekezését az emberi értelemről (*An essay concerning human understanding*), mely bölcséleti alapon foglalja a tudományok osztályozásával.

Locke e főművének utolsó (IV, 21.) fejezetében az összes emberi ismereteket ép úgy mint *Bacon* és *D'Alembert*, három osztályba sorozza. Az első a jelenségeket, még pedig a testi és lelki jelenségeket önmagukban, egymáshoz való sajátosságaikban tárgyalja. Ez a fizika vagy természetes bölcsészet. E csoport czélja az egyszerű spekuláció; s mindaz, a mi erre nézve az emberi értelemnek anyagot szolgáltat, hatáskörébe vág. Ide tartozik tehát maga az Isten, az angyalok és a szellemek; a testek vagy azok egyes tulajdonságai, minők a szám, az alak stb.

A második csoport a praktika, mely arra tanít bennünket, miként kell saját képességeinket s cselekedeteinket felhasználnunk, ha jól és hasznosan akarunk élni. A legfőbb része e csoportnak az etika, mely cselekedeteinket szabályozza. A praktikus tudomány czélja tehát nem a pusztá spekuláció, nem az igazság megismerésére törekvés, hanem a helyes, az igazságos megállapítása s az evvel összehangzó viselkedésre való tanítás.

A harmadik csoport a semeiotika vagyis jegyek ismerete; s miután a szavak képezik legközönségesebb részét, logikának is nevezhető; feladata azon jegyek vizsgálatában áll, melyeket az értelem a dolgok megértéséhez felhasznál.

Íme, végzi be *Locke* fejtegetését, megismerésünk tárgyainak első, legáltalánosabb s legtermészetesebb felosztása. Mivel az ember valóban csupán három irányban használhatja fel gondolatait: vagy magukat a dolgokat szemléli, hogy megállapítsa az igazságot; vagy azokra a dolgokra irányítja figyelmét, melyek tőle függenek, tehát saját cselekedeteire, vagy pedig azokat a jegyeket vizsgálja, melyekre az első két irányú vizsgálatainál szüksége van.

A XVIII. század szintén nem volt szegény bibliográfiai rendszerekben. *D'Alembert* már említett tudományfelosztásán kívül, az ismeretek osztályozását ugyancsak filozófiai alapon *Leibnitz* is megkísérelte, még pedig az eddig említett többi filozófustól eltérően határozottan azzal a czélzattal, hogy könyvtáralapításra adjon vele útmutatást. Elveit *Idea Leibnitiana Bibliothecae publicae secundum classes scientiarum ordinandae, fusior et contractior* című,

először Lipcsében 1718-ban megjelent s 1700 körül írt traktátusában fejtette ki. (V. ö. Opera Omnia. Genf. 1768. V. köt. 209—214. ll.)

Szerinte a következő főcsoportok és osztályok volnának felállítandók:

I. csoport. Hittudomány: 1. Bibliai. 2. Egyházi. *a)* Egyháztörténet. *b)* Zsinatok. *c)* Atyák. 3. Dogmatikus. *a)* Positiv. *b)* Polemikus. 4. Gyakorlati. *a)* Aszkézis. *b)* Moralis.

II. csoport. Jogtudomány: 1. Természetes és emberi jog. 2. Római és ókori jog. 3. Egyházjog. 4. Fendális és közjog. 5. Egyéb újabb jog.

III. csoport. Orvostudomány: 1. Egészségtan és diaetetica. 2. Pathologia és semeiotica. 3. Gyógyszerészet. 4. Sebészet.

IV. csoport. Intellektuális bölcsészet: 1. Theoretikus. *a)* Logika. *b)* Metafizika. *c)* Pneumatika. 2. Praktikus. *a)* Ethika. *b)* Politika.

V. Csoport. A képzeleti dolgok bölcsészete v. matematika: 1. Tiszta mathézis. *a)* Arithmetika. *b)* Algebra. *c)* Geometria. *d)* Zene. 2. Asztronómia és ált. földrajz. *a)* Optika. *b)* Gnomonica. 3. Mechanika. *a)* Harczászat. *b)* Hajózás. *c)* Építészet. 4. Mesterségek (Opificiaria).

VI. csoport. Az érzéki dolgok bölcsélete v. i. fizika: 1. Az anyag fizikája. *a)* Vegytan. 2. Ásványtan. 3. Növénytan. *a)* Földművelés. 4. Állattan. *a)* Anatómia. 5. Gazdaságtan.

VII. csoport. Filológia v. i. nyelvtudomány: 1. Grammatika. 2. Retorika. *a)* Levelezés. *b)* Szónoklat stb. 3. Poetika. 4. Kritika.

VIII. csoport. Polgári történet: 1. Egyetemes tört. 2. Földrajz. 3. Ókori tört. és régészet. 4. Középkori tört. 5. Újkori és jelenkori tört. 6. Nemzetek története (Historiae gentium). 7. Művelődés történet. (H. variarum rerum).

IX. csoport. Irodalomtörténet és könyvtartan.

X. csoport. Általános és vegyes művek.

Van továbbá még egy filozófiai jellegű rendszer a század közepéről, melyet *Girard* abbé hátrahagyott irataiból közöltek a *Diderot—D'Alembert*-féle enciklopédiában. Igen érdekes a bölcséleti indokolása. *Girard* abbé az első emberek lelki állapotából indul ki, melynek gyöngesége s félénksége önmagán kívül keresett magának nála hatalmasabb pártfogót. Fokonkint az Isten fogalmáig elvezetve, minden képességét felhasználja, hogy megnyerje őt a maga számára a legkedvesebbnek vélt szertartások által. Ez az, a mit vallásnak nevezünk s ennek szabályaival, fejlesztésével stb.

foglalkozik az emberi ismeretek első főcsoportja a *theologia*. A még egymástól elkülönítve élő ember-egyedekben csakhamar új szükségletek ébrednek s a vele egyenlőknek, szomszédaiknak támogatására kezdtek igényt tartani. E támogatás eleinte alkalmasszerű kölcsönös segítkezésben nyilvánult, a miből később fejlődött ki a haza, az állam s a birodalom; létrejöttek a törvények és szokások, kifejlett a kultúra stb. Mindaz, a mi a társadalomra, ennek formáira, törvényeire s szokásaira vonatkozik, teszi a rendszer második főcsoportját a *nomológiát*. A kultuszban és társadalomban élő embert hovatovább nem elégíti ki a maga rövid, arasznyi élete s legalább az utódok szemében örök létet akar biztosítani magának: kifejlődik a dicsőség és hírnév fogalma. S e fogalmak egy új tudománycsoportnak lesznek szülőanyjává: a *történetírás* historiographia czímen. A természet pompás képe és csodái szintén csakhamar magukra vonják a kíváncsi emberi szemet. Az emberi szellem, első fölfedezéseitől buzdítva, ama mélyreható kutatásoknak szenteli magát, melyeket tudományoknak nevezünk s melyeket IV. osztály gyanánt a *bölcsélet* szóban foglalhatunk össze. Az ekként felhalmozott ismeretek azonban csak úgy elégitenek ki bennünket, ha fel is tudjuk használni őket; ennek eszköze a beszéd, élőnyelv lévén, természetesen ennek fejlesztése, szépitése, tisztasága is szükségletté vált; ezzel foglalkozik az V. főcsoport: a *philologia*. Végül az emberiségnek legfőbb törekvése a boldogságban csúcsosodván ki, természetesen mit sem mulasztunk el, a mi boldogabbá tehet. E szükséglet teremtette meg a mesterségeket s a művészeteket, melyeket a VI. főcsoportban *technologia* czímen foglalhatunk egybe.

E hat csoportnak természetesen megvannak a maguk megfelelő alosztályai. *Girard* abbé minden főcsoporton belül 6—6 szekciót különböztet meg, a melyeket szintén részletesen megokol. E részletes megokolásba ezúttal nem mehetünk bele. Legyen elég az egyes alosztályokat felsorolnunk. Ezek a következők:

I. Theologia: 1. Szöveg. 2. Magyarázat. 3. Dogmatika. 4. Hit-szónoklat. 5. Miszticizmus. 6. Liturgia.

II. Nomologia: 1. Fegyelem. (keresztény és nem keresztény). 2. Polgári jog. *a)* Politika. *b)* Jurisprudentia. 3. Corpologia (testületek). 4. Ethikologia (erkölcsan). 5. Thermologia (divat és szokás). 6. Praxeonomia (a magántársulás szabályaival foglalkozik). *a)* Actio-

logia a családra s *b)* Ludicrologia a hazardjátékokra s ügyességekre vonatkozik.

III. Historiografia: 1. Följegyzések (notices), lajstromok. 2. Történelem. *a)* Nemzeti. *b)* Kongregációs (itt az egyházi). 3. Personologia. *a)* Életrajz. *b)* Útleírás. 4. Litterologia. *a)* Doctrinologia. *b)* Bibliográfia. 5. Fikezió. *a)* Regények. *b)* Novellák. 6. Gyűjtemények. *a)* Antikvitások. *b)* Kompilációk.

IV. Filozófia: 1. Matematika. *a)* Arithmetika és algebra. *b)* Geometria. 2. Kozmográfia. *a)* Asztronómia. *b)* Geográfia. 3. Fiziográfia. *a)* Pszichologia (állatok). *b)* Vegetológia (élettelen növény és ásvány). 4. Fizika. *a)* Spekulatív. *b)* Gyakorlati (kísérleti). 5. Orvostan. *a)* Fiziologia. *b)* Patológia. 6. Spiritologia. *a)* Metafizika. *b)* Logika.

V. Filológia. 1. Lexikológia. *a)* Nyelvtanirók. *b)* Szótárirók. 2. Szónoklattan. *a)* Retorok (elmélet). *b)* Oratorok (gyakorlat). 3. Költemények. *a)* Epimetrika. *b)* Lyra. 4. Szindarabok. *a)* Tragikus. *b)* Kómikus. 5. Levélírás. *a)* Vallásos (dévotion). *b)* Világi (politique). *α)* Értelmi (ingénieux). *β)* Érzelmi (galant). 6. Kritika. *a)* Poligráfia. *b)* Monográfia.

VI. Technologia. 1. Polgári művészetek (arts civiques). *a)* Híressé tevők (célebres [hadászat, hajózás]). *b)* Jövedelmezők (pécuniaires [kereskedelem, pénzügy]). 2. Akadémikus művészetek *a)* Ikonográfikusok (írás, nyomtatás, festészet, metszet, építészet stb.). *b)* Mechánikusok (pirotechnika, hidraulika, statika stb.). 3. Gimnasztikai művészetek. *a)* szimfónikai (ének, zene). *b)* Ügyességi (táncz, lovaglás, vívás, torna stb.). 4. Plasztikus művészetek *a)* Anyagátalakító (manufacturier [szövés, fonás]). *b)* Anyagfelhasználó (manoeuvriers [szabóság stb.]). 5. Tápláló művészetek (nutritifs). *a)* Mezeiek (ruraux [kertészet, szőlészet, halászat stb.]). *b)* Fűszerezők (condimentaires [pék, szakács stb. művészet]). 6. Rejtélyes (mystériques) művészetek. *a)* Jelképesek (czimerek, emblémák, jelmondatok, hieroglifák, rejtvények, logogrifák stb.). *b)* Csalékonyak (magia, nigromantia stb.).

Tehát hat főcsoport, mindegyik 6—6 osztálylyal s minden osztály 2—2 részre oszlik, melyeknek számos alosztálya is van.

A XVIII. sz. gyakorlati irányú könyvtár rendszerei közül különösen kettő, *Marchand* és *Martin* rendszere érdemel figyelmet.

*Prosper Marchand*nak két rendszere van, az egyiket 1706-ban

alkalmazta először s hat főcsoportra osztlik, ú. m. a Theológia, Jogtudomány, Filozófia, Sciences et arts, Szépirodalom és Történelem csoportjaira s a másikat *Faultrier* könyvtáráról 1709-ben kiadott katalógusa előszavában indokolta. Ez utóbbi három főcsoportra osztlik, ú. m. 1. Filozófia v. i. emberi tudomány. 2. Theológia v. i. isteni tudomány és 3. Történelem, v. i. az események tudománya, mindegyik számos osztálylyal és alosztálylyal.

Marchand első rendszerére támaszkodik *Gabriel Martin* rendszere, melyet ez 1705-től kezdve 1761-ben bekövetkezett haláláig közel másfélszáz (pontosan 148) eladásra kerfilit könyvgyűjtemény katalogizálásánál felhasznált.

Rendszerének sémája a következő:

I. főosztály. Hittudomány. 1. osztály: Szentírás. *a)* Eredeti szöveg. *b)* Fordítás. *c)* Kivonat. *d)* Kommentár. *e)* Bibliai történet. *f)* Konkordanciák. *g)* Liturgia. 2. Zsinatok. *a)* Egyetemes. *b)* Különös. 3. Egyházatyák századonként csoportosítva. 4. Hittudósok. *a)* Skolasztikusok, tanítók. *b)* Panegyrikusok, szónokok. *c)* Misztikusok és polemikusok. *d)* Heterodoxok.

II. Jogtudomány: 1. Kánonjog. *a)* Ókori kánonjogászok. *b)* Modern kánonjogászok. *c)* Francia egyházjog. *d)* Külföldi egyházjog. *e)* Szerzetesrendek egyházjoga. *f)* Világi papság egyházjoga. 3. Polgári jog. *a)* Természetes jog. *b)* Közjog. *c)* Személyjog. *d)* Római jog. *e)* Francia jog. *f)* Idegen jog.

III. Tudomány és művészet: 1. Bölcsesz. *a)* Ókori, *b)* Modern filozófusok s általános iratok. *c)* Logika és dialektika. *d)* Etika. *e)* Gazdaságtan. *f)* Politika. *g)* Metafizika. *h)* Fizika. *i)* Természetrájsz. 2. Orvostan. *a)* Ó- és újkori orvosok és általános iratok. *b)* Anatómia és sebészet. *c)* Gyógyszerészet és vegyész. *d)* Hermétikai orvostan. *e)* Alkémia. 3. Matematika. *a)* Ált. iratok. *b)* Aritmetika és betűszám. *c)* Geometria. *d)* Asztrológia. *e)* Gnomónika (napóra-tan). *f)* Hidrográfia (hajózás). *g)* Optika. *h)* Musika. *i)* Mechanika. *j)* Asztrológia stb. 4. Művészetek és mesterségek. *a)* Emlékezés. *b)* Írás. *c)* Nyomtatás. *d)* Rajz, festészet, szobrászat. *e)* Építészet. *f)* Hadászat. *g)* Pirotechnika, metallurgia, üvegtézítés. *h)* Mechanikai mesterségek. *i)* Gimnasztika: α) Lóidomítás. β) Vivás. γ) Táncz. δ) Testgyakorlás.

IV. Irodalom: 1. Nyelvészet (grammatika): *a)* Általános nyelvtanok. *b)* Különleges nyelvtanok és szótárak. 2. Retorika:

a) Elmélet. b) Gyakorlat. 3. Költészet: a) Verstan. b) Régi és új költők. c) Mitológia. d) Prózaköltészet. α) Adomák. β) Mesék. γ) Elbeszélések. δ) Regények stb. 4. Filológia: a) Kritika. α) Sajátképi bírálat. β) Szatíra. γ) Apológia. δ) Allegória stb. b) Gnomika (szentenciák tana). c) Hieroglifika (rejtvények és emblémák tana.) 5. Poligrafusok.

Az V. főcsoport a történettudomány, ezt megelőzik mint bevezető és segédtudományok 1. A földrajz: a) Kozmográfia. b) Általános földrajz. c) Részleges földrajz. d) Utazások. 2. Kronologia.

V. História: 1. Egyháztörténet: a) Egyetemes. b) Részleges. α) Katholikus. β) Monasztikus. γ) Heretikus. αα) XII. századig. ββ) XIII. század óta. γγ) Az inkvizíció története. 2. Világi történet: a) Ókori. b) Újkori. α) Európai államok. β) Európán kívüli államok. 3. Genealogia és heraldika. 4. Régészet. 5. Szerartások története. 6. Irodalomtörténet: a) Irodalom, nyelvtudomány és műveltség története. b) Iskolák, akadémiák s egyesületek története. c) Bibliográfia. 7. Biográfia. 8. Történeti kivonatok, gyűjtemények stb.

*Martin*nek ezen kevésbé tudományos, de igen világos és eléggé logikus rendszere számos követőre talált. Vetélytársa *Boudot* könyvkereskedő, továbbá *Marie-Jacques Barrois*, egy másik képzett könyvárus, a *Bibliographie instructive* szerzője, *Guillaume de Bure*, s ennek a múlt század első felében élt fiai mind a *Martin—Marchand*-féle rendszert alkalmazták, némi jelentéktelenebb módosításokkal. E rendszert legfontosabbá azonban az a körülmény teszi, hogy ez szolgált a múlt század egyik legnagyobb bibliográfusának, *Brunet*-nek alapul és kiinduló pontul a saját, *Manuel du libraire* című munkájában alkalmazott könyvtártani rendszerének megalkotásához. E *Brunet*-féle rendszer tüzetes ismertetését és méltatását későbbre tartom fenn, a mikor ama néhány újabb szisztémával fogunk foglalkozni, a melyek jelenleg is használatban vannak s a melyekre tehát praktikus szempontból is szüksége van a könyvtárosnak.

A XVIII. században keletkezett többi, inkább történeti értékű rendszer közül említsük még meg az angol *Chambers*-ét 1728-ból. Ez az emberi ismereteket két főcsoportba osztja, úgymint: I. Természetes és tudományos csoportba; ennek osztályai: 1. Érzéki (fiziológia vagyis természetrajz). 2. Értelmi (1. fizika és természet-

bölcsélet. 2. Metafizika. 3. Tiszta matematika. 4. Vallás) és II. Mesterséges és technikai csoportba: ennek osztályai: 1. Belső (logika). 2. Külső. *a)* Valódi (1. Vegytan. 2. Vegyes matematika. 3. Anatómia. 4. Medicina stb.). *b)* Szimbólikus (1. Nyelvtan. 2. Heraldika. 3. Retorika. 4. Poétika) stb. A veronai *Becelli*-ét 1747-ből, a következő hét-hét osztályú két alcsoporttal: I. Régi könyvek: 1. Biblia, héber s egyéb régi keleti nyelvű könyvek. 2. Görögök. 3. Latinok. 4. Provinciabeliek. 5. Itáliaiak. 6. Tárgylajstromok (indices rerum). és 7. Szólajstromok (indices verborum). II. Újabb irodalom: 1. Francia. 2. Spanyol. 3. Angol. 4. Német. 5. Keleti könyvek. A 6. és 7. ugyanaz, mint az I. csoportnál.

A németek közül a valóban mintaszerű J. M. *Francke*-féle második rendszert 1775-ből, úgy a mint az a drezdai választói könyvtár (Bibliotheca electoralis) katalógusában található.

1. és 2. osztály: Görög és latin auctorok. 3. Régészet és numismatika. 4. Ókori történelem. 5. Egyetemes történelem és chronologia. 6. Genealogia és heraldika. 7. Földrajz, útleírás és exotikus történet. 8—22. Európai speciális történet; német jog s annak származékai. 23. Szertartástörténet. 24. Lovagrendek története. 25. Természetes jog s politika. 26—28. Polgári és egyházi jog. 29. Enciklopédia és varia. 30. Irodalomtörténet. 31. Levélírók. 32. Folyóiratok (ephemerides litt.) 33. Filologia és kritika. 34. Rhetores et oratores. 35. Újabb költészet. 36. Bölcsészet. 37. Természetrájz- és tan. 38. Orvostan. 39. Ökonómia. 40. Matézis. 41. Katonáság és lovasság (res militaris). 42—44. Szentírás és szentírás magyarázat. 45. Egyházatyák. 46. Zsinatok. 47. Egyház-történet. 48. Természeti vallástan. 49—51. Katolikus, református és luteránus teologusok. 52. Zsidó teologia. 53. Görögkeleti egyház. 54. Unitáriusok. 55. Heterodox egyházak. 56. Török theologia.

Végül említsük meg 1774-ből *Michael Denis* Einleitung in die Bücherkunde című művében (Bécs) vázolt rendszerét. *Denis* hét főosztályt különböztet meg; ezek: isteni tudomány, jogtudomány, világbölcsélet, orvostan, matematika, történelem és filológia. Mindegyik főosztálynak megvannak a maga osztályai és alosztályai, s egy-egy főosztályon belül az utolsó osztály mindig úgy van megválasztva, hogy az a következő főcsoporthoz szolgáljon összekötő kapocs gyanánt. A hittudomány például a zsinatokkal foglalkozó ismeretekkel függ össze a jogtudománnyal, ezt

viszont a természetes jog köti össze a természeti bölcseséggel, a természeti bölcseséget a természetrajz az orvostannal, az orvostant az anatómia a matematikával, a matematikát az időszámítás a históriával, a históriát a regények a filológiával s a filológiát a mitologia a hittudománnyal. A tudományok sorrendjét *Denis* hasonló érvekkel indokolja, mint a minőkkel *Girard* abbénál találkozunk.

A francia forradalom, helyesebben az azzal kapcsolatban diadalmaskodó világnézet a bibliográfiai rendszerek új csoportjának vált szülőanyjává. A *Martin*-féle rendszert, melyet közkedveltsége miatt a párisi könyvkereskedők rendszerének is szokás nevezni, elvetették, főként azért, mivel a tudományok főcsoportjai között a theológiát az első, a jogtudományt pedig a második helyre tette. Mozgalom indult meg, hogy egy korabeli levél jellemző kifejezése szerint »elsimíttassanak régi rabszolgáságunk nyomai«, *Butentschon* kolmári professzor s *Gabriel Peignot* a *Bacon—D'Alembert*-féle osztályozást akarták bevinni a gyakorlatba; *Parent* polgártárs pedig 1801-ben megjelent *Essai sur la bibliographie*-jában 13 osztályt állított fel, közülök az 1-ső mint »legrégebb mesterségünknek«, a földművelésnek volt szentelve. 2. Nyelvek s általános grammatika. 3. Mechanikus művészetek. 4. Szabad művészetek. 5. Matematika. 6. Szépirodalom. 7. Kozmográfia. 8. Természetrajz. 9. Kémia és fizika, orvostan. 10. Történelem. 11. Törvényhozás. 12. Etika. 13. Folyóiratok.

Míndez újító törekvések között az exoratoriánus *Daunou* rendszere még a legátgondoltabb s a legtöbb tudományos értékkel bíró. Összesen hét főosztályt állít fel, melyeket a bibliográfia és irodalomtörténet általánosabb jellegű csoportja vezet be. Sorrendjük a következő: 1. Szépirodalom. Főosztályai: a) Grammatika b) Rheterika. c) Poétika. d) Kritika. f) Varia. 2. A történelem, melyet a földrajz és kronológia vezetnek be s a történelmi paralipoménák rekesztenek be. 3. A tudományok, melyek egyfelől a sajátképi bölcsészetet, a metafizikát, logikát, etikát, politikát, szociológiát, nemzetgazdaságot, másfelől a természettant, mathesist és természetrajzot tartalmazzák. 4. A művészetek, mely a földművelést, mechanikai mesterségeket, képző- és zenei művészetet tartalmazza. 5. Az orvostan. 6. A jogtudomány. 7. A hittudomány. E főosztályokat az enciklopédikus jellegű gyűjtemények zárják

be. *Daunou* rendszerének dispoziációját az emberiség tanulmányi menetével indokolja. Az oktatást — úgymond — már több száz év óta a grammatikával kezdik, egy irodalmi tanfolyammal folytatják, a melyhez néhány földrajzi és történeti lecke járult s melyet egy filozófiai kurzussal tetőztek be. Ezen általános oktatást követték a speciális tanulmányok, orvostan, jog, theológia, melyek az ember pályaválasztásával állnak összefüggésben. *Brunet* ezen indokolással szemben joggal felhossa ama körülményt, hogy könyvtáraink nemcsak elemi és szorosabb értelemben vett tan-könyveket, hanem minden tudományágnak szinte egész komplexumát felölelik s így *Daunou* czélját teljesen illuzóriussá teszik. Például a kollégiumi irodalmi tanfolyam a szépirodalom nagy és terjedelmes osztályával, a mint az minden valamire való könyvtárban feltalálható, ugyancsak nehezen azonosítható.

Ezen forradalmi kísérletek mellett azonban a régi rendszerekéhez hasonló sorrend is tartotta magát, a mint ezt például *Barbier* (1802) rendszere mutatja, melyben a theológia ismét első helyre került.

Franciaország határain túl szintén gombamódra szaporodtak az új meg új rendszerek. Valamennyi, jobbra kérész életű kísérletet természetesen nem sorolhatjuk fel. Be kell érünk egy-két figyelemreméltóbb felosztás bemutatásával.

Az angolok közül álljon itt *Coleridge*nek 1826-ból való s először az *Encyclopaedia metropolitana*-ban leközölt szisztemája, mely a tudományokat a következő négy főosztályba sorozza: I. Tiszta (elvont) tudományok: A) Alakiak (formal sciences). 1. Grammatika. 2. Logika. 3. Retorika. 4. Matematika. 5. Metafizika. B) Reálisak. 1. Jog. 2. Etika. 3. Theologia. II. Vegyes és alkalmazott tudományok: 1. Mechanika. 2. Hydrostatika. 3. Pneumatika. 4. Optika. 5. Asztronómia. 6. Kísérleti bölcsészet. 7. Szépművészet. 8. Mesterségek. 9. Természetrész. 10. Orvostan. III. Történelem: 1. Nemzeti történelem. 2. Biográfia. 3. Geográfia. 4. Kronológia. IV. Irodalom és filológia.

Meg kell azonban jegyeznünk, hogy e filozófiai jellegű felosztással szinte egyidőben 1825-ben, jelent meg *Thomas Hartwell Horne* *Outlines for the classification of a library* című munkája, mely *Garnier*-re támaszkodva a következő tisztán gyakorlati csoportosítást ajánlja: I. osztály. Theológia vagy religió. 1. Bevezető művek.

2. Természetes vallás. 3. Kinyilatkoztatott vallás (*a-s* alszakokkal). 4. Vallások története. II. osztály. Jogtudomány. 1. Egyetemes közjog. 2. Ókori magán- és feudális jog. 3. Kánonjog. 4. Angol jog. 5. Külföldi jog. III. osztály. Bölcelet. 1. Bevezető iratok, enciklopédiák stb. 2. Értelmi bölcelet. 3. Erkölc-bölcelet. 4. Természet-bölcelet. 5. Matematikai bölcelet. IV. osztály. Művészetek és mesterségek. 1. Művészetek története. 2. Képzőművészetek. 3. Ipar és kereskedelem. 4. Testgyakorlás és játék. V. osztály. Történelem. 1. Történelmi prolegomenák. 2. Egyetemes történelem. 3. Különös történelem. 4. Életrajzok. 5. Történeti kivonatok és vegyesek. VI. osztály. Irodalom. 1. Irodalomtörténet és életirat. 2. Szépirodalom (*polite literature*), melynek öt alszaka van s a nyelvtant, stilsztikát, retorikát, verses és prózai műveket foglalja magában.

KISFALUDY SÁNDOR KÖNYVTÁRA 1795-BEN.

DR. CSÁSZÁR ELEMÉRTŐL.

Irodalomtörténetünk fejlődésében a XIX. század utolsó negyede óta mélyreható változást érezhetünk. Toldy Ferencz félszázados működése megvetette az alapot, a melyre biztosan építhetünk, de csak az alapot. Hogy tovább haladhassunk, szakítanunk kellett módszerével. Irodalomtörténetünk atyjának fölfogása, a ki az irodalmi jelenségekben jóformán csak *tényeket* látott, s módszere — némi esztetizáláson kívül az életrajzi adatok és könyveinek felsorolása — ma már nem elégít ki, a tényeket meg is akarjuk fejteni, az irodalmi alkotásokat meg akarjuk értetni, egyfelől az író egyéniségéből, másfelől azokból a körülményekből melyek fejlődésére hatottak. Ez utóbbi szempontból egyike a legfontosabb kérdéseknek, milyen műveket olvasott az író, milyen könyvek voltak azok, melyekből ismereteket, gondolatokat gyűjtött.

A ki *Kisfaludy* Sándorral foglalkozik, az ebben a tekintetben aránylag kedvező helyzetben van. A költő bőven beszámolt életírásaiban, naplójában, leveleiben azokról a munkákról, melyeket olvasott, s melyek jobban megragadták érdeklődését, könyvtára pedig, — melyet ép egy félszázadig gyűjtött, — a Nemzeti Múzeumba került, a hol olvasmányai felől bárki könnyen tájékozódhatik. Arról azonban könyveinek ez a becses jegyzéke nem nyújt fölvilágosítást, mikor szerezte meg az egyes műveket, s így azt sem lehet megállapítani, mikor kezdett az illető munkákkal foglalkozni.

Könyveinek egy csoportjáról azonban vannak pontosabb adataink, s szerenesére épen azokról, melyeket ifjúkorában szerzett, a mikor a lélek legfogékonyabb az új benyomások iránt. Az ifjúkori olvasmányok fontosságára irodalmunkban *Beöthy* utalt először nyomatékosan, kétszeresen fontosak *Kisfaludynál*,

a ki mint a szorgalmas méh, élete tavaszán (1800-ig) gyűjtötte az ismereteket s vetette meg nagy olvasottságának alapját. Könyvgyűjtő szenvedélye Bécsben 1793-ban ébredt föl. Pár hónappal később, hogy mint testőrhadnagy a császárvárosba került, már nemcsak a bécsi könyvárosoknál található német könyvek iránt érdeklődött, hanem Boldizsár öcscsét megbízta, hogy értesitse, milyen új magyar könyvek találhatók Müller győri könyvkötő raktárában.¹ A puszta érdeklődésnél nem állott meg, hanem vásárolni is kezdett, s lassanként elég szép könyvtárra szaporodott föl gyűjteménye. Mikor köteteinek száma megközelítette a százat, egy ívre összeírta őket. E följegyzés (Verzeichniss meiner Bücher) fönmaradt a Kisfaludy-Társaság levéltárában,² alább egész terjedelmében közöljük. Az összeírás időpontját közelítő pontossággal könnyű megállapítani. Az aláírás (*Alex. v. Kisfaludy Lieut.*) szerint hadnagy korában, tehát 1793 eleje és 1798 ősze között írta. E határpontokat még lehet közelíteni egymáshoz. Az a körülmény, hogy *Mikes* Kelemennek 1794-ben megjelent Törökországi Leveli már megvoltak könyvtárában, bizonyítja, hogy a legkorábbi időpont 1794 második fele; másrészt mivel 1796 márcz. 6-án eltávozott Bécsből s innen kezdve 1799-ig folyton ellenség előtt állott, 1796-ban Olaszországban és Franciaországban, majd 1797-től a Rajna vidékén, s e mozgalmas időkben könyveket nem vihetett magával, tehát a legkésőbbi terminus 1796 eleje. Szóval e jegyzék kétségekívül Bécsben 1794 ősze és 1796 tavasza között készült, valószínűleg 1795 első felében, a mikor már az 1794 második felében kezdett olasz tanulmányaiban előrehaladt (bizonyítja olasz könyveinek nagy száma), de Tassót még nem fordította, mert a *Gerusalemme liberata*, a melylyel 1795 nyarán foglalkozott,³ hiányzik könyvtárából.

Itt következik a jegyzék. A *-gal jelölt könyvcímek tentával, a **-gal jelöltek czeruzával át vannak húzva. A tentával tett törlések egykoruak s Kisfaludytól származnak (a czeruzavonások

¹ Levele Bódi öcscséhez 1793. ápr. 28. (Kisfaludy Sándor minden munkái, kiadta Angyal Dávid, VIII. : 94.)

² Levelek Kisfaludy Sándorhoz. 74. szám: Kisfaludy Sándor iratai.

³ Toldy Kisfaludy Sándor Hátrahagyott irataiban 1793-ra teszi a Tassofordítás keletkezését. Mi alapon, nem mondja meg. A fordítás 1795-ből való.

valószínűleg szintén tőle valók). Talán azt jelezte velük, hogy az illető könyv már nincs birtokában.

Verzeichniss meiner Bücher.

- | | | |
|---|---|------------------------|
| 1. Kleist. | } | Schrämbliche Sammlung. |
| 2. Bürger. 2 Bände. | | |
| 3. Gessner. 4 Bände. | | |
| 4. Höltz. | | |
| 5. Uz. 3 Bän. | | |
| 6. Hagedorn. 5. Bän. | | |
| 7. Michaelis. 3 Bän. | | |
| 8. Haller. | | |
| 9. Mathias Corvinus v. Fessler. 2 B. | | |
| 10. Atila detto. | | |
| 11. <i>Agathon</i> . 4 B. ¹ | | |
| 12. Gleim. 2 B. | | |
| 13. Longin von dem Erhabenen. | | |
| 14. Ausonius. | | |
| 15. Salustius. | | |
| 16. Wielands Musarion. Grazien, Combabus Alceste. | | |
| 17. Wielands geheime Geschichte des Herzens. | | |
| 18. Wielands Araspes und Panthea. | | |
| 19. Herder Paramythionok. ² | | |
| 20. Török országi Levelek. ³ | | |
| 21. Fedon a' Lélek' Halhatatlanságáról. | | |
| *22. Dictionaire de deux Nations. 2 B. | | |
| 23. Páriz Pápai. | | |
| *24. Jagemanns italienische Sprachlehre. | | |
| 25. Magyar Museum. Második Költet. | | |
| 26. Gyöngyösy János. ⁴ | | |
| 27. Schillers Räuber. | | |
| 28. — Kabale und Liebe. | | |
| 29. Reine Taktik. | | |
| *30. Herder Kazinczy. ⁵ | | |
| 31. Ewald a' meg-világosodásról. | | |

¹ Wieland híres regénye, melyet Kisfaludy nemcsak szorgalmasan olvasott, hanem utánozni is készült: Viganò-néval, Medina Máriával folytatott szerelmi viszonyát akarta megírni prózában, Wieland módjára. A tervet azonban nem valósította meg.

² Kazinczynak 1793-ban megjelent fordítása.

³ Mikesnek főntebb említett műve.

⁴ A leoninus költő *Magyar Versei*-nek első kiadása. (Bécs, 1790.)

⁵ Ugyanaz, mint a 19. szám alatt említett mű. Ezért törölte a költő.

32. Schubarts Gedichte.
 *33. Der deutsche Alcibiades. 3 B.
 *34. Hermann von Nordenschild 2 B.
 35. Cassandra. 3 B.¹
 36. Ovidii N. Opera.
 37. L'opere di Metastasio. 6 Tom.
 38. Chariklia.²
 39. Magyar Gyász.³
 *40. Erkölti Levelek.⁴
 41. Zur Beförderung sanfter Empfindung.
 42. Magyar Grammatika.
 **43. Pepliers Französisches ⁵ Grammaire.
 *44. Anyai oktatás Besenyei.
 **45. Mátyás Király.⁶

Broschuren.

1. Götter Helden und Wieland.⁷
2. Lulu oder die Zauberflöte.
3. Liebe um Liebe. Schauspiel in Aufz.
4. Luise und Rosenfeld. Gegenstück zu Werthers Leiden.
5. A' nemes Hazugság.⁸
6. Alcides a' válaszuton.
7. Der weibliche Jakobiner-Club.⁹
8. Nina, ossia la Pazza per Amore.
9. Observations, et Précis sur le Caractère de Marie-Antoinette.
10. Bruchstücke über Theater, vorzüglich Ballette.¹⁰
11. Über die theatralischen Tänze und Balletmeisters Noverre. Viganò.
12. Sendschreiben des Bal.¹¹ Noverre an Madame Viganò.

¹ Calprenède heroikus regénye valószínűleg Báróti fordításában, a mely 7 kötet ugyan, de három darabba kötve jelent meg.

² Minden valószínűség szerint Gyöngyösi István *Új életre hozott Charikliá*-ja.

³ Etédi Márton verses krónikája.

⁴ Dusch *Moralische Briefe* című műve Báróti Sándor fordításában.

⁵ A fölöslegesen írt vég s törülve.

⁶ Szentjóni Szabó Lászlónak 1792-ben megjelent »érzékeny játéka«.

⁷ Goethétől.

⁸ Kotzebue *Die edle Lüge* című darabjának magyar fordítása. Fordította Kóré Zsigmond, s Bécsben 1792-ben jelent meg.

⁹ Irta Kotzebue. Megjelent 1791-ben, Frankfurtban és Lipszében.

¹⁰ Innen kezdve a 18. számig terjedő címeket egy nagy, tentával húzott vonal keríti be. Eyvel akarta jelezni a költő, hogy e művek összefüggőnek.

¹¹ A *Balletmeisters* rövidítése.

13. Bemerkungen über das Ballet Richard Lövenherz.
14. Risposta alla lettera d'un Coreofilo.
15. Dank eines Ungenannten dem Muratelli dargebracht.
16. La figlia dell' Aria.
17. Über das Pas de Deux ¹ des H. Viganò.
18. Tributo di Riconoscenza de' Conjugi Viganò.
19. Két nagyságos elmének költeményes szüleményje.²
20. Sapho und Phaon.

Alex. v. Kisfaludy
Lieut.

E könyvjegyzék nem szorul magyarázatra, a tanulságokat mindenki könnyen levonhatja. Csak két felötlő jelenségnek akarom okát adni. Az egyik a magyar könyvek aránylag csekély száma. De ez természetes. Bécsben nem kaphatta őket, Magyarországból meghozatni pedig körülményes és hosszadalmas dolog volt. Azonkívül *Kisfaludynak* az volt a szokása, hogy mindég annak a népnek irodalmával foglalkozott első sorban, a melynek földjén élt. Mint pozsonyi tanuló, azóta hogy kispapbarátai megismertették a magyar irodalommal, magyar s a szinte második hazai nyelvvé lett latinnal foglalkozott, Bécsben s később Németországban német írókat olvasott, Olaszországban *Petrarkát*, Draguignanban *Rousseaut* és a kisebb francia lírikusokat. A másik föltűnő vonása könyvjegyzékének, hogy kilencz könyve tárgyalja a balettet. Ennek is kettős a magyarázata. Egyfelől a szép Medina Mária, a »Mimika királynéja«, a ki egy esztendeig tartotta fogva a költő szívét, másfelől az a terve, hogy megírja a táncz művészetének, főkép a balletnek elméletét. E munkája töredékben maradt s csak *Angyal* kiadásában jelent meg.

¹ A *Pas de deux* Medina Mária férjének balletkompozíciója volt. Ebben a darabban hódította meg az asszony a bécsiek szívét s a költőnek is ebben tetszett legjobban.

² Barcsay és Orczy költői levelezésének Révaitól készített kiadása. (Kisfaludy rosszul írja a címet.)

A ZENE IRODALMA A KÖNYVTÁRBAN.

KERESZTY ISTVÁNTÓL.

A műveltség és a művészet neve nem hiába fakad ugyanegy szótóból; maga a két fogalom is közeli rokon egymással. A műveltséget, a szellemi és lelki élet fejlettségét szolgáló intézménynek tehát, minő a múzeum, a könyvtár, az iskola (és tegyük hozzá: az ugyane célból írott mikrokosmos, a lexikon), nem szabad elhanyagolnia vagy éppen nélkülöznie a művészetek körét.

Sajnos, a mi művelt osztályainkban éppen a művészetek kultuszát csak a legújabb nemzedékek veszik be életformáik közé; ezért nem fejlődött a köz művészi érzeke eléggé; ezért oly fiatal és tökéletlen egész művészetünk, — ezért van szerte az egész országban oly igen kevés képzőművészeti kiállítás és hangverseny; ezért van a legtöbb városban kemény kritikára rászolgáló szintársulat, az egész országban csak egyetlen operaház és még a műveltség gócpontján is, Budapesten, legelsőrangú hangversenyeknek is néha megfoghatatlanul kicsiny hallgatósága. Művészeti irodalmunk pedig megdöbbentően szegény; hiszen egy-egy megírott, magasbecsű könyv is egyszerűen »sajtókészen« marad, kiadatlanul, mert a kiadók egymásután visszautasítják, jól ismervén a nagyközönségnek e téren való igénynélküliségét.

Ilyen körülmények közt még szerencse, hogy a képtárlatok látogatása és a zenei nevelés manapság divattá lettek. Az ébredés és terjedő művészeti érzéket, művészetbeli műveltséget ápolni és fokozni mindenesetre a nyilvános könyvtárak vannak leginkább hivatva: feltárják és ingyen kínálják gazdag szellemi kincseiket mindenkinek, — csak legyen tárházukban elég szellemi táplálék azok számára, a kik nem idegenkednek a művészetekkel foglalkozástól. Voltaképen azért is ilyen rettentő szegény a művészetek magyar irodalma, mert ha akadt is egy-egy lángoló lelkesedésű és kellő képzettségű, tehát hivatott, művészeti írónk: az írott

források hiánya, vagy felkutatásuknak elijesztően fáradságos és költséges volta, szárnyát szegte a legszebb becsvágynak is — vagy pedig felületes munkára készítette. Ilyen felületes, hasznavehetetlen könyv, még tekintélyes nevekkal díszes is, nem egy van képzőművészeti és zenei irodalmunkban.

És itt nem kitérés, ha felpanaszlom, hogy míg az esztétikában mindenki természetesnek találja, hogy a zene a művészetek közt foglaljon helyet: a »művészetek története« fogalmából, sajátosságos, megmagyarázhatatlan nyugati nyelvhasználat mintájára, a magyarság is szolgálai másolással kirekeszti a zene történetét. Így aztán megesett, hogy nem egy nyilvános könyvtárunk az »ügyeségek, testgyakorlat« és hasonló szak irodalmával, elég furcsán párosította a zenéről szóló bármily komoly, becses könyveit; azonban ezeket *azon* a helyen keresni: nem juthatott eszébe a legbuzgóbb zenei kutatónak sem, úgy, hogy a csekélyszámú érdeklődő közönség tudatába az ment át, hogy könyvtárainkban a zenét illetőleg semmit sem lehet találni; a könyvtár személyzete pedig, ha véletlenül zenei szakkönyvre esett pillantása, csak azt gondolhatta, hogy ime, ez a fajta könyv a leghaszontalanabb, mert soha senki sem keresi. Ez a kölcsönösség természetesén mind a két félnek: az intézetnek úgy, mint az olvasóközönségnek, kárára vált; a könyvtárak is szegények maradtak e szakmában, a közönség is szegény maradt ismeretekben.

Ez a helyzet tarthatatlan, még pedig nemcsak ideális szempontból. Az utóbbi években — legalább a M. Nemzeti Múzeum könyvtárában tapasztalom — még ugyan lassan, de következetesen növekszik a zenei tanulmányokkal foglalkozó közönség; és nemcsak saját érdekei szempontjából méltatlankodik, ha nem tudjuk tudásszomját kielégíteni, hanem azért is, mert azt óhajtja — a mit a Múzeum személyzete csak még forróbban óhajthat — hogy valamennyi gyűjteményünk, s mindenesetre a *mi* könyvtárunk is, teljes és tökéletes legyen.

Sokszor megtörtént, hogy úgynevezett »standard work«-ot kértek, kimagasló fontosságú munkát, a milyen, — sajnos — a magyarban mindeddig nincs; ilyenkor megesett, hogy le bírtam csillapítani a hiányunk által kellemetlenül érintett kutatót azzal az érveléssel, hogy *nemzeti* múzeum vagyunk s így könyvtárunk is elsősorban a nemzeti érdekű művek tárháza. De a közszükség

máris tagadhatatlan; s míg egyrészt csak örülhetünk a műveltség, tehát egyszersmind a zenei műveltség terjedésének: másfelől bizonyos, hogy a nyilvános könyvtáraknak feltétlenül lépést kell tartaniok a folyton haladó kulturával.

Mindenekelőtt tehát a külföld legbecsesebb zenei könyvei az úgynevezett »standard work«-ok, szerzendők be.¹ Ezek a zene

¹ Ilyenek: *Ambros*: Geschichte der Musik (5 kötet); *Brambach*: Die Musikliteratur des Mittelalters; »The Oxford history of Music« (5 kötet); *Brenet*: Jean d'Okeghem, Claude Goudimel, Palestrina (3 külön kötet); *Bulthaupt*: Dramaturgie der Oper (2 kötet); *Chamberlain*, H. St.: R. Wagner; *Chrysanther*: Händel (3 kötet); *Clément et Larousse*: Dictionnaire lyrique ou histoire des opéras (Pougin új kiadása); *Coussemaker*: Histoire de l'harmonie au moyen-âge; *Coussemaker*: Scriptorum de musica medii aevi (4 kötet); *Decsey* E.: Hugo Wolf (4 kötet); *Dechevrens*: Etudes de science musicale (3 kötet); *Desnoires-terres*: Gluck et Puccini; *Diez*: Leben und Werke der Troubadours; *Eitner*, *Lagerberg* u. *Pohl*: Bibliographie der Musiksammlerwerke des XVI. u. XVII. Jahrhunderts; *Eitner*: Publikationen der Gesellschaft für Musikforschung (23 kötet); *Eitner*: Biogr.-bibliogr. Quellenlexikon der Musiker u. Musikgelehrten (10 kötet); *Erler*: Schumann (2 kötet); *Fétis*: Biographie universelle des musiciens (8 kötet.) és *Pougin* 2 pótkötete; *Fleischer*: Neumenstudien (2 kötet); *Forkel*: Allgemeine Litteratur der Musik; *Frimmel*: Beethoven-Studien (2 kötet); *Gerbert*: Scriptorum ecclesiastici de musica sacra (3 kötet); *Gevaert*: Histoire et théorie de la musique de l'antiquité (2 kötet); *Glasenapp* Richard Wagner (5 kötet); *Goldschmidt*: Studien zur Oper im XVII. Jahrhundert; *Grove*: Dictionary of music and musicians (5 kötet); *Haberl*: Bausteine zur Musikgeschichte; *von der Hagen*: Die Minnesänger (az 5. kötet); *Hanslick*: Geschichte des Concertwesens in Wien, stb.); *Jahn*, Otto: Mozart (Deiters új kiad. 2 kötet); *Kalbeck*: Brahms (egyelőre 2 kötet); *Koch* Ed. Emil: Geschichte des deutschen Kirchenliedes (8 kötet); *Koch-Dommer*: Musikalisches Lexikon; *Kretzschmar* (Führer durch den Konzertsaal, 3 kötet); *Lenz*: Beethoven (5 kötet); *Litzmann*: Klara Schumann; *Louis* Rud. Liszt-életrajzai; *Marx*: Beethovens Leben u. Schaffen (2 kötet., a IV. kiadás jobb mint az V.); *Marx*: Kompositionslehre (4 kötet); *Merian*: Musikgeschichte (II. kiad.); *Mocquereau*: Paléographie musicale; *Neitzel* (Führer durch die Oper 3 kötet); *Niecks*: Chopin (2 kötet., angolból németre fordítva is); *Nottebohm*: Beethoveniana (2 kötet); *d'Ortigue*: La guerre des dilettanti (Rossini dans l'opéra français); *Pohl*, Ferdinand: Haydn; és: Haydn in London; *Pothier*: Les mélodies grégoriennes après la tradition (németre is ford.); *Ramann* Lina és *Reusz* Ed.: Fr. Liszt; *Riemann*: Handbuch der Musikgeschichte (egyelőre 2 kötet); *Riemann*: Notenschrift und Notendruck; *Riemann*: Geschichte der Musik seit Beethoven; Romain *Rolland*: Histoire de l'opéra... avant Lully et Scarlatti; *Runge*: Die Sangesweisen der Colmarer Handschrift...; *Rühlmann*: Gesch. der Bogeninstrumente; *Scholz* Bernh.: Kontrapunktlehre;

tág birodalmának annyi dicső tartományát ölelik fel, hogy már nagy számuknál fogva is tetemes összegbe kerülnek — magánember egyszerűen képtelen a megvásárlásukra; okvetlenül a nagyobb nyilvános könyvtárak feladata tehát az, hogy a közönségnek, a szellemi élite-nek ezt a szükségletét ellássák. A *zeneiskolák* csak a maguk szűkebb, zenepaedagógiai körére szorítkozhatnak; ezeknek könyv- és zeneműszükséglete kisebb is, de jórészt egészen másnemű is, mint a nyilvános könyvtaré, melynek olvasónemzedéke az iskolából már kinőtt. Alkotó művészek: festők, képfaragók gyakran vették igénybe Nemzeti Múzeumunk könyvtárát; ne legyen ezentúl — mint volt eddig — okunk a zeneszerzők előtt a pirulásra, ha szakmájukba vágó jelentős műtől akarnak tanácsot kérni s minket, mint legnagyobb könyvtárat, tüntetnek ki naiv bizalmukkal.

A magyar nyelvű jelesebb zenei könyvek már birtokunkban vannak; jegyzéküket a példánkból okulni óhajtó más könyvtárak meglelhetik a M. Könyvszemlének abban a kötetében, mely a M. Nemzeti Múzeum százéves fennálltát ünnepelte (1902., új folyam, X. kötet).

Három dolog azonban elengedhetetlenül szükséges az alapos berendezkedéshez. Első, természetesen, a jókora pénzösszeg — hiszen legalább is egy félszázad mulasztásait kell, lehetőleg rövid időn belül, jóvátenni — s a ki a kultúrától sajnálja az anyagi

Schering: Geschichte des Instrumentalkonzerts; *Spitta*: J. S. Bach (2 köt.); *Van der Straeten*: La musique aux Pays-Bas avant le XIX. siècle (8 köt.); *Thayer*: Beethoven (5 köt.); *Thuille*: Harmonielehre; *Tschaikowsky*, Modest: Peter Tschaikowsky (oroszból németre ford. Juon, 2 köt.); *Wagner*, Peter: Einführung in die gregorianischen Melodien (2 köt.); *Wasielewski*: Geschichte der Instrumentalmusik im XVI. Jahrhundert; *Wasielewski*: Die Violine im XVII. Jahrhundert; *Westphal*: Allgemeine Theorie der musikalischen Rhythmik seit Bach; *Westphal*, *Rosbach u. Gleditsch*: Theorie der musischen Künste der Hellenen; *Winterfeld*: Joh. Gabrieli und sein Zeitalter (3 köt.); *Zeller*: Akustik (2 köt.); *Monatshefte* für Musikgeschichte; *Vierteljahrsschrift* és *Jahrbücher* für Musikwissenschaft. Azonkívül Zarlino, Rameau, Grétry, Mattheson, Kuhnau, Berlioz, Schumann, Czerny, Spohr, Rochlitz, Liszt, Wagner, Bülow nagyszámú iratai (Berlioz és Liszt francziából németre is fordítva), továbbá Mozart, Beethoven, Mendelssohn, Schumann, Berlioz, Liszt, Wagner, Brahms kiterjedt levelezése. Azután *Reilstab* kritikái, *Riehl*, *Sittard*, *Gumprecht* méltatásai.

áldozatot, helyesebben szólva: a tőkebefektetést, az nem érdemli a kultúra áldásait, dús kamatait.

Második szükséglet: a megfelelő hely — azaz a helykérdés dolgában valahára nagyobb okosság, gondosabb körültekintés, mint a minőt megélt számtalan nyilvános épületünk, a mely t. i. egy-két évtized, sőt néha már egypár év múlva szűknek bizonyult. A ki tudja, főképpen tapasztalásból, hogy épen könyvek és hangjegyek tömegével költözködni mekkora fáradság és időtékozlás, esetleg még az új helyviszonyok miatt igényelt új rendbe való hozatala milyen rendkívül nagy gond — az csak helyeselheti, ha a bizonyos tekintetben teljességre, tehát igazi értékre törekvő zenei gyűjteménynek olyan otthont akarunk kijelölteni, a hol az legalább is egy évszázadon át békében terjeszkedhetik. (A berlini királyi egyetemi könyvtár régi épületében, még ez év nyaráig, egy külön kétemeletes épületszárny volt a zenei gyűjtemény és a hírlaptár számára fenntartva.) Kötelességemnek érzem azonban kijelenteni külön a M. Nemzeti Múzeum könyvtárára vonatkozólag, hogy itt a zenei szak kiegészítése immár olyan halaszthatatlanul sürgős, hogy beérhetjük egyelőre valamely kisebb helyiséggel — hiszen a jövő évtizedben előreláthatólag az egész könyvtár térvizonyai egyszerre sokkal kedvezőbbekké alakulnak.

Harmadik és utolsó szükséglet, de azért csak olyan legelsőrangú: a zenei gyűjtemény kezelésére kellő, hivatott munkaerő — illetőleg az első, berendező munkálatokhoz olyan (ideiglenes) személyzet, mely vezetőjétől lefelé, szakértelménél fogva hivatva van arra, hogy egyszer s mindenkorra a maga helyére állítson mindent, hogy a jövő nemzedékek egyszeriben megtalálják mindazt, a mire épen szükségük van.

Jót s jól; ebben áll a nagy titok; ezt ha nem érted:

Szánts és vess — s hagyjad másnak az áldozatot.

(Kazinczy.)

Nem szabad megtörténnie, hogy a »Toldi szerelme« című zenedráma kótája *Csiky* Gergelynek, a szövegköltőnek neve alatt (és még hozzá kizárólag így!) legyen felvéve; a szakértő képtelen lesz olyan baklövésre, hogy a »Cassatio« feliratú zeneművet, épen e latin név jelentése alapján, kimustrálnak tekintse és eldobja, vagy a »Sparta« címfelírásból görög zenére következ-

tessen; a szakértő, zenetörténeti tudásánál fogva, tájékozva van arról is, hogy *Benedetto Marcello* zeneműveit melyik betűbe kell beosztani. De a szakértelem, vagyis a zene egész birodalmában tájékozottság kiegészítője: a művelt ember nyelvismerete, már azért is, mert divat, a mi zenei kiadványainkat idegen nyelvű címlappal ellátni; a könyvtárosnak, például, tudnia kell, hogy a »*Sydney Jones*« névben melyik a családi és melyik a keresztnév. A ki valóban szerette a zenét és törődött a zeneszerzők kilétével és működésével: az nem fogja »*K. Amédée*« és »*L. Ranvé*« szerzeményeit, francia nyelvű címlapjuk miatt, bizonyos magyar szerzők műveitől messze elhelyezni . . . S talán még fontosabb az a szempont, hogy a hozzáértő, épen tárgyismereténél fogva, rövid idő alatt észreveszi, hogy mi hiányzik, mivel kellene pótolni a gyűjtemény hézagait. Szakértő osztályvezető nélkül még az a szégyen is megeshetett (factum!), hogy *Erkel* mindenekfölött becses »Bánk bán«-jának teljes kiadása is hiányzik — olyan könyvtárban, melyben az anyaggyűjtés iránytűje: a nemzeti vonás.

Ugyancsak erősen szakértői eljárást követel az egyes műfajok, illetőleg alcsoportok, gyakran felmerülő határkérdése. Ezt könnyen belátja az, a ki tudja, hogy Nemzeti Múzeumunk könyvtárában pl. a jogtudomány egész köre a következő tudományágak szerint van, 12 csoportban, felvéve: *Disciplina cameralis*, *Hungaria juridica*, *Jurisprudentia sive Juris isagog et Juris opera collecta*, *Jurisprudentia practica*, *Jus canonicum*, *Jus criminale*, *Jus privatum*, *Jus publicum Europaeum*, *Jus Romanum*, *Medicina forensis*, *Politia*. Vagy a theologia körében ilyen sok ágazatra oszlanak a könyvescsoportok: *Catechetica*, *Concilia*, *Dogmatica*, *Exegesis*, *Historia ecclesiastica*, *Hungaria ecclesiastica*, *Jus canonicum*, *Moralis*, *Opiniones singulares*, *Pastoralis et homiletica*, *Polemica*, *Theologia universalis*, *Vitae sanctorum* — sőt, ha ideszámítanók a gyászbeszédeket is (*orationes funebres*): ezzel együtt 14 alcsoport volna. S megjegyzem, hogy ez voltaképen kétszerannyi csoport, mert itt vegyesen szerepelnek kétféle művek: könyvek és folyóiratok. Qui bene distinguit, bene docet; a zenei szakban is sok a műfaj, ezeket pedig nem szabad összekeverni. A könyvtárt felkereső közönség okulni akar, tisztán látni; a könyvtáré itt az oktatószerep; így, ha valaki egy bizonyos speciális vonást kutat: nem szabad általános érdekű munkára

utalnunk, a melynek útvesztőjében az olvasó időt veszteget és könnyen eltévedhet; rá kell vezetnünk az olvasót, de még kiszolgáló-személyzetünket is, arra, hogy vesződéses és időrabló keresgélés nélkül is bizton megtaláljon bármit; ehhez pedig a könyvtárat alaposan és helyesen elő kell készíteni, — azaz: czélszerűen rendezni.

Hogy mit értek czélszerű, tehát szakértelemmel végzendő berendezésen? azt, részben német- és olaszországi tapasztalataim alapján is, az alábbiakban terjesztem elő.

* * *

Alig tíz éve, hogy zeneköltőinket vagy szerzőinket »zene-íróknak« kezdtek nevezni. Ez a harmadik név ugyan fedi a fogalmat, hiszen az elröppenő zenei hangot, csak úgy, mint a beszédet, írásjeggyel rögzítjük meg; de — ha nem is szólok az új elnevezés fölösleges voltáról és példaszolgáltatásáról: hiszen erre a mintára a táncz-szerző (choreographos) nevét is »tánczíró«-nak fordíthatnók (betű szerint a görögből), sőt a sakkjátszma kigondolóját is sakk-írónak; — a minden újat felkapó, de felületes toll-embere, a mondvacsinált új szót már nem egyszer e helyett használta: »zenei író«, vagyis a zenét illető, a zenére vonatkozó iratok szerzője. Holott élesen meg kell különböztetni a *zeneirodalmat* a *zenei irodalomtól*: a zeneművek, hangjegyek, kóták összességét (Musica practica) attól az irodalomtól, mely a zenealkotás vagy előadás felől értesít vagy elmélkedik (Musica theoretica).

A zene irodalmának ezt a két típusát mindenesetre el kell különíteni egymástól. A netalán felemás művek helyét a szakértelem lesz hivatva kijelölni esetről-esetre.

Könyvtárról lévén szó, hadd tárgyaljam előbb a betűírással zenei szakot. Mindig sokszorosított gyűjteménytárgyakról szólok, azaz nyomtatványról; a sokféle tartalmú kéziratárnak ugyanis alosztályait képezzék a zenemű-, valamint a zenéről szóló kéziratok.

A) A zenei irodalom (Musica theoretica).

Az ismert irányadó elv: a nagyság szerinti beosztás (in folio, in quarto, in octavo; azaz: ívrét, negyed- és nyolczadrét) korántsem meríti ki a »rend« fogalmát.

A természetes út, úgy-e, az: hogy a könyvanyag előbb-utóbb annyira szaporodik, hogy egy polczon (vagy teremben) el nem fér s ekkor másikat kell nyitni számára; a régi anyagot ilyenkor megbolygatni, egy részével hurrzólkodni: akkora fáradságot és idővesztéséget jelent, hogy ki-ki csak a költőzködés ellen szavazhat. A könyvállomány felállításának egészséges elve tehát — mindig a formátum uralkodó hármastörvényén belül — az állomány szaporulatának, növekedésének időrendjén alapul. Okvetlenül van a könyvtárnak ú. n. növedéknaplója; nos ennek sorrendje tükröződik a könyvek felállításának, beosztásának természetes sorában. (A növedéknaplóban persze be kell jegyezve lennie, hogy a »Mus. theor.« melyik darabja milyen formátumú; akkor a napló folyó számát egyenesen a polczra telepített munka helyrajzi számának tekinthetjük — a minőre többek közt a könyvtár revideálásakor is feltétlenül szükség van.)

Ellenvetést, igenis, tehetni, ha t. i. az ember egészen más kiindulápontra helyezkedik; de az összes ellenérvekre megvan egyetlen döntő válaszom. Ugyanis: a ki a könyvtárat igénybe veszi, az vagy tudja és határozottan kijelöli, hogy mit kíván — vagy pedig (s mondhatom: többnyire) bizonyos nagyobb egységnek, csoportnak átvizsgálása útján akar valamelyes meggyőződésre jutni. Bármelyik esetben teljesen hasznavehetetlen a fönn megállapított természetes elhelyezési rend; hiszen honnan tudhassa a kézbesítő szolgál, hogy a heterogén művek összevisszája közt a kijelölt darabot vagy csoportot melyik polczon leli? Világos, hogy elhelyezni a műveket csak egyféleképen lehet — az olvasók igényei pedig, mint az imént kifejtettem, legalább is kétfélék. Kell tehát olyan módozatnak lennie, a mely többféle igényt is ki tudjon elégíteni az egyféle elhelyezéssel szemben.

Nem mondok újat, hiszen minden könyvtárban van az egész anyagot egyetlen betürendbe összefoglaló jegyzék — ebből megállapítható például, hogy mi van meg Ábrányitól vagy Bartalustól — és van egy-egy szakcsoportot felölelő jegyzék, úgynevezett repertorium — a mely mással össze nem keverve tünteti fel például azt, hogy a zeneelméleti irodalmat mely munkák képviselik ebben a könyvtárban.

Vezérelv ebből folyólag az, hogy a növedéknapló szerint elhelyezett művekről katalógusokat kell vezetni; lehet könyv-

alakút, de sokkal czélszerűbb az amerikai rendszerű, tengelyre (registrator-ra) erősített czédulakatalógus; és pedig: 1. egy ilyen zenei könyvtár egészéről, a szerzők betürendjében; 2. szakkatalógus: annyi, a hány alcsoportja van a zenei szakirodalomnak. — Mindenesetre kívánatos volna 3. a magyar zenére vagy általában magyar zenei életre vonatkozó művekről is jegyzéket (Hungaria musicalis) készíteni, vagy legalább a szakkatalógusban ezt a vonatkozást feltüntetni. — Szólhatnék végre 4. a könyvek szövegének nyelve szempontjából eszközrendő katalogizálásáról, de ezt az elérhetetlen, sőt nálunk félig-meddig fölösleges intézkedések közé sorozom; csak ott szükséges, a hol több nyelv is igen nagy számú könyvvel szerepel.

Csakhogy a zenei irodalomnak sokkal több az alosztálya, mintsem a tőle távol állók sejtik; s ha egy nagy könyvtár világtörténelmi szakmáját kénytelenek vagyunk az ó-, a közép- és az újkor külön repertóriumaival ellátni, nehogy az egyik korszak kutatója kényszerülve legyen a teljes óriási anyag átböngészésével vesződni: bizony a zenei szak történelmi alosztályát is megilleti az ilyen többfelé-osztás. És voltaképen cseppet sem volna méltányos intézkedés, hogy az, a ki a zeneelmélet egyik részében — mondjuk: az ellenpont-tanban — kutat valamit: hiába fáradozson és idejét vesztegetse, ezekre menő czimeket nézzen át s e rengeteg anyag közepette esetleg az elnézés veszélyének tegye ki magát csak azért, mert az alcsoport-jegyzék (szakrepertórium) egyetlen roppant tömegben tartalmazza az összes zeneelméleti műveket, akár az »általános zenetan«-ba, akár az összhangtanba, az úgynevezett zenediktálásba vagy az akusztikába, formatanba stb. vágnak. Az ideális követelmény igenis az, hogy mindegyik féleség, minden szakcsoport különálló egység legyen. Fájdalom! az ideálok elérhetetlenek, s én — az amúgy is óriási feladattal szemben: a zenei könyvtár berendezésénél elérhető munkakímélés czéljából — leszállítandónak tartom a zenei osztályban kínálgató alcsoportok számát.

Tíz szakra vagy alcsoportra szorítkozom mindössze:

Első: Zeneelmélet. Ide való mindaz, a mi (akár szorosan tankönyv, akár nem az, de) a zene fizikájával és a zeneszerzés technikájával foglalkozik, a mint épen az imént előszámláltam.

A nagy zeneszerzéstanonok (*Marx, Lobe*) különben is egyesíteni szokták a zeneelmélet ágait, bár négy testes kötetre osztva.

Második: A zeneelőadás didaktikája. Közel rokon az első szakkal, de külön tartandó az előrelátható nagy kereslet miatt; a könyvtári anyag is a sűrűbben gyarapodók közé tartozik.

Harmadik: Zeneesztétika, zenekritika. Ide való a zene filozófiája; (például *Molnár G.* könyve: »A magyar zene elmélete«, melyet csak a laikus osztályozna — a cím fogalmazása nyomán — az első szakba;) de ide tartozik az úgynevezett magyarázó szöveg is, föltéve, hogy a zeneművet nem csupán technikája szempontjából taglalja.

Negyedik: Zenetörténet; életírás. Voltaképen három csoport van itt egybefoglalva: az általános, egyetemes zenetörténet; az egyes korszakok vagy műfajok monografiája; az egyes zenészek méltatása vagy életrajza. Ideális volna az anyagnak korszakok szerint való csoportosítása: talán oly módon, hogy más-más szintű katalóguscédula jelezze *a)* az ó-korral, *b)* a zenei középkorral (Krisztus után a XIV. század közepéig) foglalkozó műveket; *c)* a renaissance ideje (circa 1350—1600), *d)* a hangszámjegyzés (generalbassus) kora (1600—1750 körül); *e)* az új kort tárgyazó könyvek csoportja lenne. Ha fölemlítem, hogy e legutóbbi — mindenestre nagyobb tömegű — munkákat Németországban ismét alosztályokra különítik (klasszikus, romantikus, programzene, Wagner-zene stb.): csak azt bizonyítom az aggodalmaskodókkal szemben, hogy az én tizes osztályozásom korántsem a tárgyába mélyedt szakembernél gyakori elfogultságból ered. Hiszen még az »egyházi és világi zene« kettécsoportosítását sem hirdetem, holott egyik-másik zenebúvárunk ezt elengedhetetlennek tartja.

Ötödik: Zeneiskolai ügyek. Értesítők, évkönyvek stb. Azért külön csoport, mert teljesen elüt a többi zenei irodalomtól. Ide osztályozandónak tartom a zeneiskolai hangversenyek műsorait is, annál is inkább, mert igen sokszor nem szorítkoznak a műsorra, hanem az iskola ismertetését is tartalmazzák; praktikus szempontokat szolgálnak.

Hatodik: Gyűjtemények; zenei lexikonok, folyóiratok, szaklapok. Tehát ez a csoport is három szaknak egybevonása. Gyűjtemény alatt itt nem az egyféle művek sorozatát értem; például »A zenevilág nagyjai« cím alatt megkezdett, szomorú emlékü

vállalat ép úgy, mint *Fétis* betürendes »Biographie universelle«-je, csakis az életrajzi, azaz a történelmi (IV.) szakba tartozhatik. Hanem a VI-ba való minden *többoldalú*, változatos tartalmú gyűjteményes vállalat. Az ilyen, vegyes tartalmú gyűjtemény mindenestre együtt tartandó. Szomorú kulturális viszonyainkat több irányban is erősen jellemzi, hogy irodalmi gyűjteményes vállalataink úgyszólván nem is ismerik a zenei irodalmat; a kezdeményezést egy vidéki vállalatra bízták, a győri »Egyetemes Könyvtár«-ra, itt is csak egyetlen zenei érdekű füzet jelent meg; majdnem két évtizeddel később jött a »Magyar Könyvtár«, majdnem 600 füzete közt még mindig csak egyetlen zenei tartalmúval; a legfiatalabb ily sokoldalú gyűjtemény, a »Tudományos zsebkönyvtár«, úgy látszik, rövid idő alatt mindenoldalúlag kiépíti a zenetudományt — dióhéjban. Mindez azonban valószínűleg még évtizedek múlva sem növekszik akkorára, hogy különválasztandó lenne a zenei tárgyú időszakos irodalomtól. Ha például a Nemzeti Múzeumban az illető könyvek az egész gyűjtemény keretében a nagy könyvtárban maradnak: ottani helyüket legalább a zenei szaknak e VI. csoportjegyzékében egy-egy utalólap hadd mutassa. De arra gondolok, hogy meg fog még indulni magyarban is pl. »Zenei segédkönyvek« című zenei vállalat, mely elméleti, történeti stb. szakba vágó füzetekből áll; ezek együtt tartandók lesznek e VI. csoportban. Ily gyűjtemények különben a külföldi zenei irodalom »standard work«-jai közt is vannak.

Hetedik: Szépirodalom és vegyes. Nem fölösleges csoport. Hova sorozzuk például *Eötvös* Károlynak, az egyáltalában nem »szakzenész«-nek, a magyar zene multját tárgyaló stílusremekeit, amelyeknek egyetlen hazai könyvtárból sem volna szabad hiányozniok? vagy hová osztályozzuk *Puks* Ferencz énektanárnak a 80-as évek végén a Népszínház zenei viszonyairól írt füzetét? a »Gróf Teleki Blanka-Kör« kiadványait megkezdő »Művészi benyomások Rembrandtól Beethovenig«, *Dumesnil* könyve, szintén inkább szépirodalmi, mint eszthétikai mű. — A felett is lehet épen vitatkozni, hogy a *Hoffmann* Ferencz ifjúsági iratainak hosszú sorozata közt megjelent »Beethoven Lajos« cz. könyvecske vajjon a gyűjteményes vállalatok közé, vagy a szépirodalmi osztályba, vagy az életirataikhoz tartozik-e? — Egyébiránt, a mi

még nincs: az már a közel jövőben is lehető; s ha a magyarban nincs is, de német nyelven hármát is ismerek a költemény-anthológiák közül olyant, melynek minden darabja a zenéről szól. De ott van *Szigliget*től »A cigány«, a Biharit szerepeltető népszimű; és megvan magyarban *Grillparzer* (»A szegény muzsik« M. Könyvesház); Ossip *Schubin* (»Asbein«); *Korolenko* (»A vak zenész«), *Mörike* (»Mozart utazása Prágába«, Olesó Könyvtár) stb. elbeszélése; ezeknek legalább a nagy könyvtár szépirodalmi osztályabeli helyét hadd jelezze az érdeklődők számára utalólap a zenei szakjegyzéknek e VII. alcsoportjában. — Ugyancsak ide osztályozandók a tisztán zenei almanachok, naptárak stb., a mennyiben nem a vegyestartalmú »gyűjtemények« (VI.) csoportjába tartoznak.

Nyolczadik: Szövegek. És pedig úgy könyvek, mint akár a legkisebb nyomtatványok: a ponyvairodalom egyes (ügynevezett »repülő«) lapjai; a *Cziglányi*-féle fordított szövegek két kötet csakúgy, mint a népsziműbeli dalok vagy az operett-áriák szövegei. Természetesen »Az Operaház könyvtára« cz. vállalat is, mert gyűjteményes vállalat léteire sem különmemű irodalmi műveket, hanem merőben dalműszövegeket tartalmaz. — Ha nem tisztán zenei könyvtár berendezéséről van szó, hanem egy nagyobb, sokágú könyvtárnak zenei osztályaéről: akkor a régibb operaszövegek esetleg ki sem vehetők »A Nemzeti Színház Könyvtára« czimű, elsősorban drámákat felölelő vállalatból, de szükséges, hogy itteni helyük megjelölését tartalmazó utalólapjuk legyen a zenei szak VIII. sz. csoportjegyzékében. — Ugyanide sorolandók a kóta nélküli egyházi énekeskönyvek, illetőleg a nagykönyvtárbeli helyük utalólapjai.

Kilenczedik: Műsorok; színlapok. Egyesületi nyomtatványok. Ismétlem: a zene- és egyéb iskolai zeneelőadások műsora nem ide tartozik, mert velük szemben nem a művészi szempont az uralkodó, hanem inkább a zenepedagógiai. A jelen szak úgyszólván statisztikai adattár — a képzelhető legnélkülözhetetlenebb.

Tizedik: Bibliografia. Vajjon hányan tudjuk, hogy azt az igazán óriási munkát, a mibe a magyar zeneirodalom jegyzékének megszerkesztése kerül, már évekkel ezelőtt nagyrészen elvégezte valaki? Az. alig harmincz évet élt Katonai *Magyar* Gábor — 1840-től 1901-ig terjedőleg — megírta a hazai hangjegykiadványok bibliografiáját; a »Zenevilág« cz. hetilap 1902 végén

el is kezdte közölni, de szánalmasan szegény kultúrvilágunkban csak alig néhány lapig juthatott Felső támogatás egyáltalán nem volt kieszközölhető; az önfeláldozóan szorgalmas bibliografus váratlan halálával pedig, egyelőre legalább, nyoma veszett a nagy munkának, 10—15 évi buzgó fáradozás megüszethetetlen értékű eredményének. Ezt a nagy magyar zenei bibliografiát fel kellene kutatni és megszerezni az ország első zenei könyvtára számára! Ki tudja: hány olyan zeneműről számol be, a mely többé fel nem hajszolható; talán anyagának többsége olyan elsülyedt világrészt tesz ki, a melynek legalább látható nyoma — a hiteles forrásokból meritett bibliografia, — hirdesse emlékét. Hadd tudjuk legalább: mink volt? mit veszítettünk? mit iparkodjunk visszanyerni? — E tizedik szakba, nézetem szerint, nemcsak kiadói- és antiquarius-jegyzékek valók. Hanem dolgozni kellene számára nagyon sokat: még pedig azzal a leverő tudattal, hogy igen kevés lesz a láttatja. Így, tudjuk, hogy id. *Szinnyei* József Repertórium, a mint ő azt kiadás végett a M. Tud. Akadémiához benyújtotta, nyolcz kötetre való volt — és csak három kötet jelent meg, igen kevés zenei (történeti, életrajzi) érdekű czikkkel; a többi kötet kéziratban, hozzáférhető az Akadémia levéltárában, de zenei érdekű czikkre legföljebb az »esztétika« rovatban utal; mégis, jobb és több híján e csekély bibliografiai adatokat is meg kell szerezni legnagyobb könyvtárunk számára, a melynek mintegy tartalomjegyzékeül szolgál a *Szinnyei*-repertórium. S még e gondolható legjobb esetben is, hogy t. i. egyáltalán találunk benne zenei érdekű utalásokat — össze kell hasonlítani *Szinnyei* forrásainak jegyzékét a teljes hírlap- és folyóiratjegyzékkel, s az ő általa még fel nem használt hírlapanyagot valakinek fel kellene dolgoznia — mert nincs ma három ember sem, a ki csak felét is ismerné a magyar sajtóban megjelent zenei tárgyú czikkeknél! A repertórikus módon feldolgozandó anyagot elsősorban a zenei szaklapok szolgáltatassák: hiszen legnagyobb részüknek, sajnos, nincs tartalomjegyzéke.

Arról beszélni sem merek, hogy például dalszövegek bibliografiája is hézagot pótolna. Milyen sokakat érdekel, hogy *Petőfitől* mit zenésítettek meg, kik és hogyan?¹ S talán az ilyen biblio-

¹ Teljes anyaggyűjtemény és bibliografia híján a *Ferencki*-féle *Petőfi*-életrajz adatairól sem tudjuk, hogy kimerítőek voltak-e a mű megjelentekor (1896).

grafia alapján például ráakadnánk egy eddig lappangó, igazán méltó királyhymuszra . . .

E bibliográfiai csoportba való és elkészítendő végre mind-ama zenei érdekű tárgyak jegyzéke (utaló lapja), a melyek maguk nem foglalnak helyet a zenei könyvtárban. Ilyenek:

a) hangszerek a Magyar Nemzeti Múzeum régiségtárából, valamint néprajzi tárából (a magángyűjtők is igen előrelátóan cselekednének, ha gyűjteményüknek részletes leírókatalógusát e zenei könyvtárban őriztetnék az utókor számára);

b) fonogramm-felvételek; ilyeneket azonban előbb még be kell szerezni. Hogy ez mennyire fontos és sürgős, azt aligha kell bizonyítgatnom; nem megbecsülhetetlen vívmány-e, hogy egy *Blaháné* énekét, *Hubay* vagy *Vecsey* hegedülését, *Dohnányi*, *Juhász* Aladár, *Mérő* Jolán vagy *Szendy* zongorajátékát a maguk teljes művészi magaslatán átéreztetjük a jövő századok nemzedékeivel? Mit nem adnánk érte, ha *Beethoven* vagy *Liszt* előadó művészi nagyságát ilyen módon közvetítve élvezhetnők! . . .

c) magyar és külföldi művészek festett, rajzolt vagy faragott képei, illusztrációi; tudniillik a zenei tárgyuak;

d) jeles zenészek kéziratai (akár betű-, akár kótairásúak);

e) tankönyvek;

f) mise- és egyéb egyházi énekes-könyvek.

Azt hiszem: a zenei irodalmat ezzel kimerítettem s végig kijelöltem e határkövekkel:

- | | |
|---|--|
| I. <i>Elmélet.</i> | VII. <i>Szépirodalom és vegyes.</i> |
| II. <i>Az előadás didaktikája.</i> | VIII. <i>Szövegek.</i> |
| III. <i>Történet, kritika.</i> | IX. <i>Műsorok; színlapok; egyesületi nyomtatványok.</i> |
| IV. <i>Történet; életírás.</i> | X. <i>Bibliografia.</i> |
| V. <i>Iskolai ügyek.</i> | |
| VI. <i>Gyűjtemények, lexikonok, folyóiratok, szaklapok.</i> | |

*

Azt hiszem: sikerült az olvasót meggyőzőn arról, hogy beosztásom a dolgok természetéből folyó, egészséges, logikus. Némi ellenpróbájuul hadd ismertessem egypár németországi tekintélyes könyvtár rendszerét.

A *drezdai* szász királyi könyvtár »*Musica*« szakmájának könyvosztálya a következő módon van osztályozva:

1. Történet; könyvészet; folyóiratok (szaklapok); életrajzok. (Megvallom: a két középsőt sehogyan sem bírom összeillőnek, még kevésbé pedig a többiek keretébe valónak itélni.)

2. Bevezető munkák; zene-eszthétika; vegyesek; folyóiratok. (Miért itt is folyóiratok? És miért foglalnak már itt helyet a sehova be nem osztható »vegyesek«, mikor még annyi beosztható faj osztályozása van hátra?)

3. Szótárak; lexikonok; akusztika. (Hogy illik ez össze?)

4. Egyes elméleti művek. (10 alosztály!)

5. Történet és elmélet. Alosztályai: egyházi, színházi és egyéb világi zene. (De hiszen történet már az első csoportban volt!)

6. Énektudás: történet; elmélet; eszthétika; iskolák.

7. Hangszerekről írott munkák (14 alosztály).

8. Iskolák. (Micsoda következetesség: az ének szakmájába minden odavonatkozót, iskolákkal együtt, oda is venni, míg a hangszerek irodalmát elkülönítik iskoláiktól?)

Adak ilyen, a kritikát kihívó felosztás, illetőleg összekeverés másutt is.

A *berlini* porosz királyi könyvtár zenei szakmájának beosztása a következő:

A) Lexikonok; jegyzékek, indexek.

B) Időszaki munkák: a) németek: I. általános, II. különös tartalmúak; b) idegen nyelvűek, ép úgy I. és II. Almanachok, naptárak.

C) Történet: I. Általános, II. különös. Alosztályok: ó-, közép- és újkor; országok; városok. Ide tartoznak a zeneiskolák évi jelentései. (Ez a vakarcs nagyon tarkává teszi a tisztességes csoportot.)

D) Életírás; monografiák: α) gyűjtemények, sorozatos kiadványok; β) különálló művek. (Hát a C) szakban nem vették észre a sorozatos kiadványokat? És vajjon minden tárgyú monografia ide való-e?)

E) Énekről írott művek. Alosztályok: I. Általánosak: fiziológia; iskolák; férfikar; iskolai és népének. II. Vallási ének: általánosság, történelem; a gregorián ének; evangélikus egyházi ének. III. Világi ének: opera, dal. (A felosztás nem logikus. Férfikar vagy népének egyaránt lehet világi is, egyházi is.)

F) Hangszerekről: készítésük; iskolák.

G) Zeneelmélet: Általános zenetan; alaktan; hangszerelés-tan; hangjegyrítés. (Mindenesetre ide tartoznék az akusztika, sőt az esztétika is.)

H) Akusztika. Vegyesek. Összegyűjtött értekezések. Összes művek. Esztétika. (Az elsőnek és utolsóinak bizonyára semmi helye sincs az »összes kiadások« rovatában.)

I) Szövegek.

Hasonló, nem követendő példákat a következő fejezetben is kénytelen leszek bemutatni.

B) A zeneirodalom (*Musica practica*).

A hangjegyállomány elhelyezésének fölve ugyanaz, a mi a könyveké: háromféle nagyság szerint a beszerzés időrendjében, a növedéknapló folyó számával ellátva.

Azonban a zeneművek alakja lényegesen különbözni szokott a könyvekétől; a kóták rendesen igen vékonyak; bekötésről, a füzeteknek élükre való állításáról szó sem lehet; az egyedüli cél-szerű megőrzési mód: egymásra fektetni a kótákat, még pedig legfőljebb arasznyi magasságban, körülborítani a por ellen védő vászontakaróval és jól átkötni;¹ mindegyik ilyen hangjegy-köteg egy-egy kihúzható polezon vagy fiókban fekszik, a melynek fel-irata: a rajta nyugvó zeneművek növedéknaplóbeli két határ-száma. (Természetes, hogy a növedéknapló itt is megjelöli minden kóta nagyságát, formátumát, hogy tudjuk hol keresni.)

A gyűjteményes, illetőleg »összes« kiadások az egész kóta-anyag *végében*, azaz hogy a zeneműtár helyiségének végében őrzendők;² egy ily kiadásnak egyetlen száma legyen, de mind-egyik darabja azonfelül alszámozást is kap.

Rendkívül sok osztályra vagy szakra, vagy alcsoportra volna tagolható a zeneirodalom állománya. Nagy nehézséget okoz az,

¹ Talán még jobb, ha fenékről és fedőlapul a kótáknál valamivel nagyobb kemény kartonlap szolgál, egyik oldalon vászonnal egymáshoz erő-sítve, a másik oldalon pedig, és alul, fölül egy-egy vászonleffentyű való a kóták körülburkolására. Így kötetendő át a csomag szalaggal.

² Számozásuk a növedéknaplóban a rendes, de egyenlőségi jellel mel-léje irandó valamely igen magas szám (például a rendesnél 100.000-ről több), a mely egyedül jut a kótapéldányra.

hogy a felosztás alapjául szolgáló eszmék körei minduntalan met-
szik egymást. Egyik ilyen gondolat a művészeti fok vagy szín-
vonal szempontja; e szerint van: népi, naiv zene, aztán mondva
csinált, mert oktatásra szánt kóták, s a művészi magaslaton álló
zene háromsága. Más ilyen alapul vett gondolat a hangzó közeg,
az előadó eszköz szempontja; e szerint van: az emberi hang-
szer zenéje, az ének, és van hangszerzene; a kettő társul is. Har-
madik uralkodó eszme, a mely szerint a zenei alkotások osztályoz-
hatók: a műfaj gondolata; e szerint lehet: nóta, zsoltár, ábránd,
rapszódia, chaconne, intermezzo, passio, ballet és még néhány
tuczat másféle zenemű. De lehet még néhány szempontot alkal-
mazni: van tudniillik magyar és nem-magyar, van egyházi és
világi zene; a régiség elve szerint felosztva, ha főlöszlegesen
tartanak a zenei könyveknél megkülönböztetett öt korszakot: van
régibb (a Hanslick szerinti »formák játéka«) és modern (csak a
kifejezés, jellemzés törvényét ismerő) zene; van nyugati (tempe-
rált) és exotikus (kalandos rezgésszámú hangokból álló) zene
— s talán még egyéb fajta.

És mind e schémák találkoznak mindegyik zeneműben! Például a »Rákóczi-induló« a most felsorolt hatféle osztályozás sze-
rint: 1. művészi zene (ámbar népi motívumokból szótt); 2. hang-
szerzene, már akár zongorára, akár cigányzenekarra írva; vagy
pedig a régi Rákóczi-nótát utánzó szöveggel ellátott karénekmű;
3. induló, még pedig műfajának egyik legnevezetesebb darabja;
4. a leghatározottabban nemzeti zenemű, magyar; 5. világi (van-
nak, legalább a művészi zenében, egyházi indulók is); 6. nyugati
zene (noha az exotikumnak, a keleti jellegnek bélyege megvan
rajta). A mit még nem is említettem: a szerző betürendje szerint
való hetedik felosztás, tudniillik a Rákóczi-indulónál, kétfelé sze-
replést is követel; a hagyomány szerint a híres *Bihari* János
volt a szerzője, de *Scholl* Miklós írta át zongorára s ennek nevé-
vel terjedt el, valószínűleg méltán; hiszen a *Berlioz* nevével meg-
jelent formában ismét mássá lett az induló; ép úgy, mint a
Szabadi-Frank-féle »Török-magyar induló (Plevna-induló)«, a
francia *Massenet* feldolgozásában mássá vált (hosszabbá és kü-
lönbbé), s ezért a szerzők katalógusában külön az »M« betű alatt
is elő kell fordulnia, de az »Sz« betűben is. Az eldöntésre váró
kérdés tehát az, hogy a növedéknaplóbeli időrenden kívül a hét-

féle osztályozást, hétféle katalógusrendszert *mind* életbe kell-e léptetni? Hiszen az olvasóközönség, a kutatók legnagyobb része a hétféle szempont valamelyike szerint keres kielégítést; nemrégiben a Nemzeti Múzeumban meglevő csárdásokat kérte elő és tanulmányozta végig egy zeneakadémiai tanár; mások az egyházi zenét vagy *Volkmann* műveit, s hasonló szűkebb kört keresnek.

Megkísérlem egyeztetni az osztályozó szempontokat. Magyar olvasóknak írok, tehát nem szükséges külön kifejtennem, hogy az oly sajtóságos és ezért világszerte fűszeres csemegéül kedvelt magyar zenének tanulmányozása és ez alapon mentől magasabb művészetté fejlesztése, azaz jövője, mennyire megköveteli nemzeti, azaz népi zenénk külön tartását és ebbeli gyűjteményünknek lehetőleg teljessé kiegészítését. Ebből következik, hogy a legkomolyabban szükséges minálunk a zeneműveknek *művészeti fokuk szerinti* és a *nemzeti* elv szerinti katalógizálása.

A művészeti színvonal szerinti (népi, didaktikus, művészi) háromság magában foglalja a *műfaj* megnevezését is, a mi a zenemű-gyűjtemény legtöbb látogatójának egyik első igényét elégíti ki. Keresnek — kiválogatás végett — népi dalokat és tánczokat, egyáltalán művészibb dalokat, hangverseny-áriákat, balladákat (ujabban kuplékat), kántátékat, korálokat, motetteket, miséket, rekviemeket, passziókat, oratóriumokat, operetteket, operákat; művészibb tánczenét; szalonzenét (ilyen a nocturne, berceuse stb.); fűgákat, szonátákat, hangversenydarabokat, ábrándokat, rapszódiaikat, ouverture-öket, suite-eket, szimfóniai költeményeket, szimfóniákat stb.: ezeknek a műfajoknak meg kell, hogy legyen külön-külön czédulakatalógusuk. A tömérdek műfajra úgy szólván csakis a magasabb művészet termékei ágaznak el. A művészeti fok szerinti betűrendes czédulakatalógus három részre szakítandó: a »Népi zene« felírási feloszlik »dal«, »tánczdal«, »tánczene«, »ábránd« külön betűrendes szakkatalógusokra; az »Oktató zene« szakma feloszlik »iskola« és »gyakorlat (vagy: tanulmány)« szakkatalógusokra; a »Művészi zene« című pedig, az imént felsorolt, alább részletezendő jó két tucat műfaj szakkatalógusaira.

Megjegyzem, hogy a »Népi zene« osztálya német, olasz stb. népdalokat és tánczokat is tartalmaz. Viszont a »Magyar zene« osztályába ép úgy a külföldi, mint a hazai szerzőktől mind-

azt fel kell venni, de egyszersmind csakis azt, a mi magyar stílú; tehát *Beethoven* és *Schubert* ama darabjait is, a melyekben magyar hangok ütik meg a fület; míg például az ízig-vérig magyar *László Árpádnak* bármilyen sikerült »Valse de concert«-je ebbe az osztályba nem való.

Hát a ki az összes zeneszerzők bárminő stílusú művei közt keres tájékozást: hogyan akadjon a magyar szerzőkre? Vajjon a zeneszerzők szerinti betűrendes katalógust két külön részre kell-e osztani: a magyar és az idegen zeneszerzők ABC-jére? Valóban, ez volna a legcélszerűbb. Mert, hogy egyetlen nagy teljes czédulakatalógusban az egyik fajtájú czédulát valami feltűnő jellel lássuk el, például másszínű czédulát használjunk, ezt inkább a zeneszerzők *korszakának* indikálására vélem fenntartandónak: túlság nélkül, berlini mintára, csak két nagy időszakot különböztetve meg; a második 1750 körül kezdődik, körülbelül a nagy *Gluck* felléptével. (Könnyű belátni, hogy csak a szakértő tudja, hogy például a nem-magyar nevű *Kauders*-nek olasz kiadónál megjelent darabjai: magyar zeneszerző művei, noha nem-magyar a stíljuk. Épen így a szerzők működési kora is másféle tudást igényel, mint a minővel Magyarországon oklevélet szokás szerezni.)

Az *egyházi* — s illetőleg bármely vallásbeli rituális — zeneműveket a műfajok szerinti czédulakomplexumban lehet kitüntetni, ugyancsak katalógus-czédulájuknak külön színe, vagy valamelyes megjelölése útján.

Az *előadás eszköze* szempontjából való osztályozás feltétlenül szükséges. Még a gyakorlat emberei is: énekesek, karnagyok, hangversenyrendezők, számtalanszor kénytelenek szemlét tartani: mi van meg énekre, mi van meg egyik-másik hangszerre vagy hangszercsoportra (például vonósnégyesre), esetleg teljes zenekarra? A művek gyakorlati kivihetősége függ ugyanis e különböző módoktól. Tehát az énekműveknél fel kell tüntetni a katalógusczédulán, hogy vajjon csakis énekszólamra vannak-e írva, vagy pedig hangszerkísérettel? Ez utóbbi esetben az összes ott szereplő hangszerek meg legyenek nevezve a czédulán; de mind a két esetben az is adva legyen, hogy mely magas vagy mély énekszólamokra (esetleg gyermek-, női, férfi, vegyes karra) készült a mű. Azonban fontos, hogy külön czédulakatalógusuk legyen a

»Művészi zene« osztályában az egyszólamú énekeknek; külön a két-, külön a háromszólamúaknak, külön a férfikaroknak, ismét külön czédulakatalógusuk a női és külön a vegyeskaroknak; ép így külön-külön a hangszerkisérettel írott egy- és többszólamú műveknek; hasonlóképen a csak egy hegedűre, csak két hegedűre stb. írott zeneműveknek, a mint alább teljes részletességében kell e nélkülözhetetlen beosztást táblázatban bemutatnom.

Tisztábban látás végett összegezzük a katalogizálásról elmondottakat.

Kilencz irányban lesz tehát áttekintésünk a hangjegy-állományról:

1. a kóta beszerzési idejét, valamint 2. helyét a könyv-alakú *növedéknapló* mutatja; míg a többi irányban való felvilágosításra legajánlatosabb czédulakatalógusokból midössze három, teljesen egyező, példány kell; *egyikből* 3. az összes szerzőket hamarosan meg lehet találni; még pedig 4. külön a magyarokat, betürend szerint kiválogatva a teljes anyagból és egy csoportba tömörítve; 5. a zenetörténeti áttekintést ugyane kettéválasztott czédulakatalógus nyújtja, például a czéduláknak két- vagy többféle színével. A *második* czédulakatalógus betürendje, három komplexumba osztva, 6. a darabok művészeti fokát (népi, oktató, művészeti minőségét) és 7. mindegyik fokban műfajukat tünteti fel. A *harmadik* betürendben pedig meglelhetők a zeneművek 8. előadó eszközük szerint (ének; ének és hangszer, kizárólag hangszer) csoportosítva, s e keretben 9. a sokakat méltán érdeklő egyházi jellegű művek lesznek felismerhetők az 5. alatt előadott módon.

Szemléltetőbbé tehetem a következő táblázattal: a *három* teljes betürendes katalóguspéldány közül az első: 2 nagy tömegre oszlik; a második: 3 tömegczím alatt 26 oszlopban sorakozik; a harmadik pedig: szintén három tömeg-czím alatt 29 szakra hull szét, — így:

Első:

Magyar zeneszerzők. — Nem-magyar zeneszerzők. (Közbül mind a két tömegben, más színben a régi, azaz 1750 előtt virágzott zeneszerzők.)

Második :

Népi zene: Dal. Táncz. Ábránd.

Oktató zene: Iskolák, Gyakorlatok.

Művészi zene: Dal. Ária. Énekballada. Kuplé. Choral; hymnus. Cantate. Motett. Mise, Te Deum stb. Requiem. Passio; oratorium (egyházi, világi). Operett. Opera. Művészibb tánczene; egész balletmű. Kamarazene. Romantikus- és szalónzene. Hangversenydarab. Megnyitó. Szerenád. Suite. Szimfóniai költemény. Szimfónia.

Az egyházi jellegűek, még a népi osztályban is, czédulájuk színével kitünjenek.

Harmadik :

Ének: Egy szólam. Két szólam. Három szólam. Gyermeckar. Női kar. Férfi kar. Vegyes kar.

Ének és hangszer: Egy énekszólam. Két ének szólam. Három énekszólam. Kar.

Hangszer: Egy és két hegedű. Vonóshármas. Vonósnégyes. Vonósötös, hatos; kettős quartett. Hegedű, és: zongora (vagy hárfa, vagy harmónium). Zongora két kézre. Zongora kettőnél több kézre. Zongorás hármas. Zongorás négyes. Zongorás ötös. Hetes; nyolczas; kilenczes. Gordonka, esetleg kísérő hangszerrel. Nagy bőgő, esetleg kísérő hangszerrel. Fafúvók, esetleg kísérő hangszerrel. Rézfúvók, esetleg kísérő hangszerrel. Hárfa. Orgona; harmónium. Zenekar (akár kisebb, akár teljes).

*

Nem akarok hosszadalmas lenni, azért nem idézem a »zenei irodalom« fejezetében hivatkozott könyvtárak kótarendjét, mely különben is jobban hasonlít az önállóan fölépítettem rendszerhez, mintsem a zenei könyvek elrendezése. Mégis, remélem, előnyömbre szolgál, ha a nagy czímtömegeből egyet-kettőt kiragadok összehasonlításul.

A *drezdai* kir. könyvtár kótaállományának nagyban ez a rendje:

A) Egyházi énekek.

B) Világi énekek. Operák.

C) Hangszerzene. (»Kétségbeejtő« műfajrészletezéssel, mint egy látogatótársam megjegyezte.)

D) Összegyűjtött munkák: a) gyűjteményes kiadványok, b) iskolák. (Emezek teljességgel nem tartozhatnak az »összes művek« magas művészetével egy szakmába; de meg nem is összefoglaló munkák. Csak nem lehet egy angol nyelvtant Shakespeare »összegyűjtött munkáival« ugyanegy könyvtári szakba sorozni!?)

E) Elméleti művek. (Azaz: zenei irodalom. Ezt az osztályt régen áttették a nagy könyvállományba, de a címe még a zene-szerzemények katalógusában szerepel.)

F) 1. Szövegek és színlapok; 2. szomorú- és vigjátékok, drámák, költemények. (Már ez csak nem való kótagyűjteménybe?)

Boroszló egyesült nagy könyvtára nem különíti el a kéziratú kótákat a nyomtatottaktól! Egyébiránt berendezése gondos, »bene distinguit« — azonban ilyen quiproquo ékteleníti el a német alapossággal készült (s már három óriás osztályon az egész ABC-t felhasználta) szisztémát:

Abtheilung IV.

Sch. Tankönyvek, iskolák, gyakorlódarabok énekre vagy hangszerre.

Sch. a. Összes művek (pl. Bach Sebestyén minden munkái).

Ilyen heterogén dolgoknak ugyanegy Abtheilungba egymás mellé sorolásával, s könyveknek a kóták közé száműzésével csakugyan nem volna szabad találkozunk színvonalon álló könyvtárban.

*

E dolgozatomnak nem volna szabad merőben akadémikus értékűnek maradnia. Zenei érdekű könyvtárak és zenemű-gyűjtemények szüksége már régóta megvan, ezt a közszükséget hovatovább ki kell elégíteni; a táruk első kelleke pedig a rend, az áttekinthetőség. Kifejtettem, hogy az osztályozás, túlságos részletezése nélkül is, életrevaló: a gyakorlati igényeket kielégítő és logikus beosztás lehető; ezután már csak az vár megállapításra, hogy sokkal célszerűbb, mert könnyebb, *már most* életbe léptetni — és az ország ily gyűjteménye számára példaadóul kimon-

dani — az itt kidolgozott rendszert, a mennyiben ma még legelső könyvtáraink is, zenei szempontból, aránylag nem gazdagok, s így az anyagnak új, helyes osztályozása sokkal kevesebb gondot, munkaerőt és időt venne igénybe, mint például egy vagy több évtized múlva, a mikor az osztályozni való anyag sokkal nagyobb lesz, s a mikor az addig megtartandott helytelen rendszer átkát, súlyát s az újjárendezés fáradságát sokkal erősebben fogják megsínyleni. *Periculum in mora.*

Ha t. cikkíró kollégánk egyébként tanulságos és érdekes dolgozatában megmarad a mellett, hogy a mindinkább jelentkező szükséglet kielégítésére mielőbb egy zenei könyvtár lenne felállítandó, mondjuk pl. az Orsz. m. kir. zeneakadémiával kapcsolatban, és ezt az általa kidolgozott és a fentebbiekben előadott rendszer alapján kellene berendezni, felállítani és kezelni, a legnagyobb készséggel írának alá magunk is minden sorát.

Ő azonban nem ezt akarja; hanem, hogy a Nemzeti Múzeum Széchényi-Országos-Könyvtárának zenei szaka egészíttessék ki ily nagy zenei könyvtárrá, külön helyiségben, »jókorra pénzösszeg« felhasználásával, hivatott szakember vezetése alatt, még pedig haladéktalanul, sürgősen, nehogy — úgy mond — ezentúl is okunk legyen a könyvtárban a pirulásra, ha a hozzánk forduló zeneszerzőknek nem tudjuk előadni a szakmájukba vágó jelentős *külföldi* munkákat.

Ezzel pedig nem érthetünk egyet.

Eltételezve attól, hogy éppen nem látjuk indokoltnak, miért lenne szükséges a többi tudományos szak elhanyagolásával, esetleg ezek rovására a zenei szakot ily nagy arányban kifejleszteni, annak sem látjuk semmi okát, miért kelljen pirulnia a könyvtárnak a miatt, hogy a külföldi zenei munkák nincsenek meg benne. A magunk részéről csak azt tartjuk, — nem szégyenletesnek, hanem sajnálatra méltónak — hogy részben anyagi eszközeink elégtelensége, részben pedig más okok miatt nem vagyunk képesek azt a nagy számú magyar és magyar vonatkozású irodalmi terméket megszerezni, a melyek gyűjteményeinkből mindezideig hiányoznak.

Mert — és erről felejtkezett meg úgy látszik teljesen a t. cikkíró — a Széchényi-Országos-Könyvtárnak ez a rendeltetése; ez az alapítója által megszabott feladata: összegyűjteni és féltékeny gondnal megőrizni mindazt, a mi magyart, vagy magyar vonatkozásut az irodalom létrehozott.

Ennek minél tökéletesebb megvalósítása a magyar nemzeti kultúra szempontjából bizonyára hasonlíthatlanul fontosabb, mint a zeneszerzők a könyvtár feladatán kívül eső kívánságának teljesítése.

És ha mi ennek a fontosabb, magasabbrendű, magában véve is sok szellemi munkát és anyagi áldozatot igénylő feladatnak szenteljük minden erőnket, e miatt nemcsak pirulnunk nem kell, hanem bizonyára minden magyar szívvel érző és magyar lélekkel gondolkozó kutató elismeréssel fogja kísérni ebbeli törekvéseinket.

Szerkesztő.

TÁRCZA.

JELENTÉS

A MAGY. NEMZ. MÚZEUM ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRÁNAK ÁLLAPOTÁRÓL AZ 1908. ÉV HARMADIK NEGYEDÉBEN.

I.

A *nyomtatványi osztály* anyaga a lefolyt évnegyedben köteles példányokban 2685 db, vétel útján 91 db, ajándék útján 184 db, összesen 2960 db nyomtatvánnyal gyarapodott. Ezenfelül köteles példány czímén beérkezett: alapszabály 236 db, egyházi körlevél 71 db, falragasz 1608 db, gyászjelentés 1569 db, hivatalos irat 258 db, műsor 509 db, perirat 6 db, színlap 2076 db, zárszámadás 593 db, vegyes 646 db, összesen 7572 db apró nyomtatvány.

Vételre fordítottott 115836 korona, 123 márka és 30 lira.

Ajándékaikkal a következők gyarapították a nyomtatványi osztály anyagát: Áldásy Antal, Bács-Bodrog vármegyei történelmi társulat, Balatoni Szövetség Siófok, Barlai-Szabó Titusz Lőcse, Boros Gyula, M. kir. belügyminiszterium, Bosnyák-hercegovinai országos kormány Sarajevo (8 db), Bruckner Győző Igló. Budapest székes-főváros (4 db), Dunamelléki ref. egyházkerület, Eperjesi Széchényi-kör, Erdélyi Múzeum-Egylet Kolozsvár, Érseki joglyceum igazgatósága Eger (2 db), Fejérpataky László (3 db), Finály Gábor (2 db), Fővárosi könyvtár, Fővárosi közmunkák tanácsa, Gulyás Pál (2 db), Herman Ottó, Horváth Géza, Jedlicska Pál, Kereszty István, Korsós Ferencz Kalocsa, Kováts László, Magyar Iparművészeti Társulat, M. kir. központi statisztikai hivatal, M. kir. orsz. meteorológiai és földmérési intézet, M. kir. postás távirtda vezérigazgatóság, Magyar Nemzeti Múzeum igazgatósága, Magyar Tudományos Akadémia (2 db), Melich János (2 db), Országos Törvénytár szerkesztősége, Pap József, Püspöki iroda

Veszprém, Reclam Philipp Leipzig (3 db), Smithsonian Institution Washington (6 db), Statistische Central-Commission Wien, Sulyovszky István Krasznahorka, Thallóczy Lajos (2 db), Tolna vármegye Múzeuma Szekszárd, Török Sándor Beregszász, Trebitser Géza (2 db), Unitárius papi hivatal Székely-Udvarhely, M. kir. vallás- és közoktatásügyi ministerium (73 db).

A könyvtár helyiségeiben a lefolyt évnegyedben 2432 egyén 5057 kötet nyomtatványt használt; kölcsönzés útján pedig 650 egyén 1292 kötetet.

A lefolyt évnegyedben 683 munka osztályoztatott, a melyekről összesen 836 czédula készült. Kötés alá készítettett 272 munka 384 kötetben.

A köteles példányok átvételére berendezett helyiségbe ezen idő alatt 630 csomag érkezett; ugyaninnen 1053 levél expediatott, a miből 351 reklamálás volt.

Az 1897: XLI. t.-cz. intézkedései ellen vétő nyomdatulajdonosokkal szemben megindított peres eljárásból kifolyólag kártérítés és pénzbüntetés fejében 4 esetben 41.36 korona folyt be.

II.

A *kézirattár* a lefolyt évnegyedben egyetlen darabbal gyarapodott, Horace Harttól, az oxfordi egyetemi nyomda ellenőrétől megszereztük 17 shilling 6 penceért a cambridgei Trinity college-n levő Korvin-kódex czimlapjának fényképmásolatát.

A személyzet munkásságát főleg a néhai Nagy Iván hagyatékából származó darabok feldolgozása vette igénybe ezen évnegyedben is. A nagyértékű gyűjteménynek egyik fele, melybe az irodalmi értékű levelezéseket soroztuk, feldolgoztatott, míg a genealógiai és egyéb feljegyzéseket tartalmazó iratok rendezése most folyik.

Az évnegyed folyamán 23 kutató kereste fel a kézirattárt, használván 76 kéziratot és 52 irodalmi levelet; kikölcsönözöttett 2 kézirat és 2 irodalmi levél.

III.

A *hírlapkönyvtár* a lefolyt évnegyedben köteles példányok útján 335 évfolyam 26.135 számával, ajándék útján 1 évfolyam 51 számával, vásárlás útján 2 évfolyam 605 számával, összesen 338 évfolyam 26.790 számával gyarapodott.

Vásárlás: A bécsi »Novine Szerbszke« 1815: II. fele (20 korona), az »Idők Tanuja«, »Kath. Néplap«, »Kath. Hetilap«, »Kath. Iskolai Lap« (1849) egyes számai (5 kor. 50 fill.) és folytatólag amerikai magyar hírlapok. — Ajándék Trebitser Gézától, a pesti »Ephemerides Politico-Litterariae« 1791: II. féle kötet.

Az évnegyed folyamán a könyvtárban 414 olvasó 700 hírlapnak 954 évfolyamát 1062 kötetben, házon kívül 15 olvasó 24 hírlapnak 64 évfolyamát 79 kötetben, összesen 429 olvasó 742 hírlapnak 1018 évfolyamát 1141 kötetben használta.

Czéduláztatott 215 évfolyam, közte 12 új lap. Átnézetett 337 évf. 20.173 száma.

A nyomdai kimutatással érkezett köteles példányok a gyarapodási naplóba irattak s a nyilvántartási naplóba vezettettek; a számonként beérkezett hírlapok a betürendbe osztályozva elhelyeztettek. A csomagküldeményben hiányzott hírlapszámok azonnal reklamáltattak és feljegyeztettek, de időnként a bekötés alá rendezéskor is történt reklamálás.

IV.

A *levéltár* a lefolyt évnegyedben vétel útján 351 db, ajándék útján 449 db, letét útján 151 db, összesen tehát 951 db irattal gyarapodott.

Vételre fordítottatott 1210 korona, 1000 márka és 3·05 frank.

A törzsanyag gyarapodásából a középkori iratok csoportjára esik 17 db, az újkori iratokéra 331 db, az 1848/49-es iratok csoportjára 1 db, a gyászjelentések csoportjára 444, a nemesi iratokéra 6 db.

Ajándékaikkal Bányász Lajos, dr. Döry Ferencz, dr. Iványi Béla, Pálincás Gyula és Szabó József gyarapították a levéltár anyagát.

A családi levéltárak száma újabb levéltárral nem gyarapodott. A már letéteményezett levéltárak közül az Ágcsernyői Szerdahelyi levéltár gyarapodott 151 darab irattal.

A czimereslevelek csoportja a következő darabokkal gyarapodott: 1. 1453. január 3. V. László czimereslevele Eperjes város részére. Szöveg és czimerkép egyszerű másolata. 2. 1540. márczius 7. Buda. János király czimereslevele Gávai Lukács részére. 3. 1588. május 12. Rudolf császár czimereslevele Nagy János részére. 4. 1665. szeptember 2. Bécs. I. Lipót czimereslevele Kádár másképp Kállay György részére, a czimerkerő folyamodvánnyal együtt (2 db). 5. 1763. október 10. Győr vármegye nemesi bizonyítványa Nagy István és rokonai részére.

A nevezetesebb szerzemények közül kiemelendők azok az iratok, melyek Paul Gottschalek berlini antiquártól szerezettek meg, s melyek között kiválik I. Lipót császárnak Caprara Eneaszhoz intézett 43 darab sajátkezű levele, úgy tartalmuknál fogva, mint pedig számukra nézve, a mennyiben Lipót királynak sajátkezű levelei ily nagy számban az utolsó években nem igen kerültek eladásra. Továbbá kiemelendők a Tanárky Gyula hagyatékából származó levelek, melyek között főleg a Kossuth Lajos

amerikai körútjáról szóló, nagyrészt bizalmas természetű levelek rendkívül érdekesek. Végül kiemelendő még János királynak 1540. évi czímereslevele, melylyel együtt a levéltár János királytól immár 3 czímereslevelet bír.

A lefolyt évnegyedben 18 kutató 2087 db iratot használt. Kikölcsönöztetett 4 tértívnyen 172 db iratot.

A negyedévi gyarapodás, kivéve a Tanárky hagyatékból származó leveleket, feldolgoztatott. Befejeztetett a Nagy Iván-féle gyűjtemény feldolgozása és e gyűjtemény a végleges növedéknaplóba be is vezetett. A gyűjtemény 1 db XIII. századi, 25 db XIV. századi, 32 db XV. századi, 10 db XVI. századi mohácsi vész előtti, 78 db XVI. századi mohácsi vész utáni, 361 db XVII., 657 db XVIII., 1064 db XIX. századi iratot, 66 db elenchust és iratjegyzéket, 138 db genealogiát, 73 db gyászjelentést, 4 db rajzot, 37 db nemesi iratot és 92 db töredéket, levált pecsétet stb., összesen tehát 2638 db iratot tartalmaz. Folytattatott az elmúlt negyedévben a Sólyom-Fekete gyűjtemény rendezése.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA AZ 1907. ÉVBEN.

A könyvtári munkálatok, t. i. a könyvek köttetése, lajstromozása, czédula-katalogus készítése, ez évben is a rendes mederben folytak. A könyvtárnokság a könyvtár gyarapításában figyelemmel volt arra, hogy az 1906-ban kiadott folyóiratok és gyűjteményes munkák jegyzéke alapján a meglévő folyóiratok és társulatok kiadványai kiegészíttessenek. Több értékes gyűjteményes művet sikerült teljessé tenni. E hiányok kiegészítésére jövőre is különös gondot fordítunk. Lehetővé teszi ezt a könyvtár dotációjának emelése, annál is inkább, mert a könyvkötői munkákért járó teher ez évben törlesztett. A könyvtár ez évben is jelentékenyen növekedett vásárlás, köteles példányok és ajándékozás útján. Az ajándékok közül különösen kiemelendő a Reiner-könyvgyűjtemény. A Reiner-család ugyanis az elhunyt dr. Reiner Zsigmond miniszterelnökségi titkár könyvtárát a Magyar Tudományos Akadémiának felajánlotta. A könyvtárnokság e gyűjteményből mintegy 1000 kötetet választott ki, s azokat az elhunytnak könyvszekrényeiben külön helyezte el.

A könyvtár rendezéséről a következő adatok tanuskodnak. A rendezett tudományszakok száma 54; ezek 75.623 munkát foglalnak magukban, és pedig:

Bibliographia 1307, Encyklopaedia 156, Philosophia 1711, Mythologia 123, Theologia 4870, Paedagogia 2471, Széptudomány 991, Anthropologia 572, Jogtudomány 1384, Magyar Jogtudomány 1965, Politika 3049, Magyar Politika 2982, Magyar országgyűlés 95, Történelem 6487, Magyar Történelem 3514, Életírás 3324, Földrajz 1122, Magyar Földrajz 609, Térképek 935, Utazás 1385, Statisztika 814, Schematismus 288, Hadtudomány 1055, Régészet 1526, Éremtan 243, Matematika 1261, Természettudomány 252, Természetan 1047, Vegy-

tan 476, Természetrész 140, Állattan 745, Növénytan 489, Ásvány- és földtan 589, Gazdaságtan 4779, Orvostudomány 2636, Nyelvtudomány 2635, Classica-philologia 1055, Görög irodalom 916, Latin irodalom 979, Új-latin irodalom 836, Magyar nyelvészet 649, Régi magyar irodalom 677, Magyar irodalom 5050, Germán irodalmak 1996, Francia irodalom 1070, Olasz-spanyol irodalom 291, Szláv irodalom 492, Keleti irodalmak 1947, Incunabulumok 445, Akadémiák és társulatok kiadványai 657, Magyar Akadémia kiadványai 389, Magyar folyóiratok 401, Külföldi folyóiratok 206, Bolyaiana 40.

A szakkatalógus áll 113 kötetből és 47 czédulatokból. Az általános czédula-katalógus 195 tokban van elhelyezve.

A könyvtár gyarapodása, a járulék-napló kimutatása szerint, a következő: Vétel útján 502 mű 896 kötetben, 233 füzetben. Köteles példányként 203 nyomda 8979 művet 1777 kötetben, 7704 füzetben, 349 zeneművet 22 kötetben és 394 füzetben, és 87 térképet 106 lapon küldött be. Magánosok és hatóságok ajándékképpen 199 művet 94 kötetben, 132 füzetben kapott a könyvtár. 237 akadémiától és tudományos társulattól 866 mű 466 kötetben, 779 füzetben érkezett a könyvtárba. Az Akadémia saját kiadványaiból 27 művel 48 kötetben, 20 füzetben gyarapodott.

A könyvtár olvasóterme az elmúlt évben 224 napon volt nyitva és ez idő alatt 5883 olvasó 8000 munkát használt, míg házi használatra 145 kölcsönző 854 művet vett ki.

Az Akadémia Goethe-gyűjteménye is szaporodott vásárlás és ajándékozás útján. Az ajándékok dr. Elischer Gyula úrtól származnak. Ajándékért e helyen is köszönetet mond a könyvtárnokság. Vásárlás útján 62 művel gyarapodott 65 kötetben és 14 füzetben. A gyűjteményt az elmúlt évben is látogatták. A látogatók száma mintegy 300-ra ment.

A kéziratárban a rendezés folytatódott. 7 szaknak katalógusa teljesen elkészült. A *M. Nyelvt.* című szakban 348 kéziratról és 35 levélről 590; a *Term. tud.* című szakban 36 kéziratról 52; a *Mennyiségt., Mért., Épít.* című szakban 24 kéziratról 63; az *Éremt.* című szakban 22 kéziratról 39; a *Napló* című szakban 73 kéziratról 438; a *Statistika* című szakban 5 kéziratról 12; a *Régészet* című szakban 19 kéziratról 41 czédula készült. Ehhez járult a *Történet* című szak, a melyben eddig 256 kéziratról 664 czédula készült. Az újabb időkben szerzett irodalmi levelek számára *Irod. levelek* címen új szak állíttatott fel, melyben a levelek az írók szerint betűrendben az egyes írók levelei pedig időrendben vannak elhelyezve. Ebben a szakban jelenleg 1548 levél van, melyből 450 czédula nyújt felvilágosítást. Itt nyert elhelyezést a többiek közt Budenz és Hunfalvy levelezése is. Kégl Sándor úr, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja szíves volt a keleti kéziratok rendezését folytatni és 250 török kéziratot lajstromozott. A kéziratár látogatóinak száma körülbelül 30-ra megy.

AZ ERDÉLYI NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRA 1907. ÉVBEN.

Dr. *Erdélyi* Pálnak az Erdélyi Nemzeti Múzeum Könyvtára 1907 évi állapotáról az Erdélyi Múzeum-Egyesület elé terjesztett jelentéséből a következő részleteket közöljük:

Az 1897: XLI. tez. végrehajtása alkalmával az Erdélyi Nemzeti Múzeum Könyvtárának átengedett ügyészségi köteles nyomtatványok beszállításának összefoglaló eredményét az alábbi táblázatban mutatom be, megjegyezvén, hogy a hírlapok és folyóiratok gyűjteménye anyagát még most sem foglalhatam össze, mert az e munkára szükséges tér még ma sem áll rendelkezésemre.

H o n n a n	Nyomtatvány, folyóirat, hírlap		Vegyes nyomtatvány		Színlap	Egy- leveles	Gyász- jelentés
	mű	kötet	mű	kötet			
A bpesti ügyészségtől	14232	17458		131			21431
A kolozsvári és m.- vásárhelyi ügyészségtől	4110	5029	468	1135	1088	61	7587
Összesen	18,351	22,497	468	1266	1088	61	29,018

E könyvtári anyag egészét külön könyveljük és önállóan tartjuk nyilván. Ez a kimutatás ma így áll: az 1898–1906 évek alatt bejött anyagból gyarapodtunk összesen 18,351 műnek 22497 kötetével, 1266 vegyes nyomtatvánnyal, 29,018 gyászjelentéssel, 1088 színlappal, 61 egyleveles nyomtatvánnyal, vagyis együtt 53,930 darabbal.

Ez az anyag olyan tekintélyes és reánk nézve annyira fontos, hogy ennek segítségével szinte kidomborodik könyvtárunknak nemzeti jellege és állandósúl annak nemzeti fontossága. Ezt az anyagot az állam támogatásának köszönhetjük s már annak idején kiemeltem, hogy ez intézkedés szinte egyelentőségű könyvtárunknak második megalapításával.

Az 1902-ben végrehajtott revízió és az egyes gyűjtemények kiválasztása és föllállítása között nem csekély fontosságú a hírlapgyűjtemény megalkotása, azaz az ország második hírlapkönyvtárának föllállítása. Erdélyi könyvtár lévén, természetes, hogy elsősorban az erdélyi hírlapirodalom megszerzésén, megőrzésén és földolgozásán munkálkodtunk. Az 1848 előtti és alatti hírlapjaink anyaga egyik nagyon gazdag része e gyűjteménynek, mely újabb korra meglehetősen teljes. Az ügyészségi anyag az 1903–6 évekből még ládázva van, mert nincs helyünk kibontására. A maig földolgozott anyag 235 folyóirat, 1892 kötetben és 311 hírlap 770 kötetben, míg az egész anyag 404 folyóiratnak

5720 kötetét és 743 hirlapnak 4795 kötetét foglalja magában. Ha a végleges föllállítás megtörténik s az eddig mintegy 95 ládában elhelyezett anyag és az egyetemi könyvtárnak megfelelő anyaga a mostanival egyesíttetni fog. olyan elsőrendű gyűjtemény fog rendelkezésünkre állani, a mi egymagában is nagyfontosságú eredménye lenne az Erdélyi Múzeumnak.

Ez azonban már csak a közel jövőben fog megtörténni, mikor új otthonunkba beköltözhetünk, mikor félszázados küzdelmeink eredményét a valóságban látni fogjuk.

Az esztendő rövid krónikájában meg kell említeni, hogy az egyetemi földrajzi intézetnek a válaszmány jóváhagyásával kiadtunk bizonyos anyagot, mely természeténél fogva inkább odatartozik és könyvtári kezelésre nem alkalmas, ilyenek a köteles nyomtatványokkal beérkezett képes-levelezőlapok lenyomatai, az egyes gyakorlati célú szolgáló útikalauzok, panorámák és olyan füzetek, melyeknek sem tudományos, sem nyomdai jelentőségük nincs, de azért bizonyos mértékben fölhasználhatók az intézet gyűjteményében. Különbben is az egyetemmel való kapcsolat révén ez az anyag csak helyet változtatott és oda került, hova természeténél fogva tartozik.

A múzeumi anyag kettős és fölös könyveinek katalógizálásával is elkészültünk és a válaszmány engedélye alapján megkezdettük a katalógus kiadását.

A marosvásárhelyi és kolozsvári kir. ügyészségek területén 1906. II. és 1907. I. felében gyűjtött nyomtatványokat, a budapesti kir. ügyészségtől az 1906. évi termést beszállítottuk. Rettegi Sándor letétét, a Rettegi család levéltárát, csak ez év januáriusában vettük át. A mostani helyiségünkön kívül új bérhelyiséget fogadtunk ki, e miatt most már négy helyen vagyunk szétszórva.

Meg kell említeni, hogy Kelemen Lajos úr, ki a múzeumi könyvtár szolgálatában igen kiváló munkatársunk volt, tanári széket nyervén, intézetünkben kivált. Elvesztésén csak azért tudunk megnyugodni, mert hiszszük, hogy érdekeinket ezután is szíven fogja hordani.

A könyvtár személyzetében az a változás történt, hogy szolgánkat az egyetemi könyvtárnál elhalálozás folytán megürült szolgáló állomásra nevezte ki egyetemünk Rector Magnificusa és most ideiglenesen egy napidíjas szolgát fogadtunk.

Kézirattárunk gyarapodását mennyiségben fényesnek, tartalomban becsesnek mondhatjuk. Teljes szaporulatunk 470 mű 525 kötetben. A kézirattárnak megalapítása óta egyetlen évben sem volt ily nagyarányú szaporodása. A szaporodás túlnyomó része letét, de jelentékeny darabok vannak vételeink között is.

Ez utóbbiakból kiemelhetjük Pósházi Jánosnak egy 1685-beli eddig ismeretlen magyar halotti könyörgését Kövér Krisztina felett, mely a Péli Nagy család több tagjának a XVIII. század első feléből való halotti bucsúzóverseivel együtt került hozzánk. Érdekes szerzeményünk II. Rákóczi Ferenc egykori fővadászmesterének, a később 1738-ban méltatlanul fogságot szenvedett buzgó protestáns főúrnak a »vak« Toldalagi Mihálynak 1734 elejétől 1735 márczius 13-ig sajátkezűleg vezetett naplója. Ez a kötet kétségkívül csak

egyik darabja terjedelmesebb följegyzéseinek. Megemlíthetjük még Ballmann János daróczi luteránus lelkész német orációit s prédikációit: Berzeviczy Gergelynek, Lukáts István a nemrég ismertetett író által németből fordított »Nachrichten über den jetzigen Zustand der evangelischen in Ungarn« (Leipzig 1822.) című egyháztörténeti munkáját. Végül ide tartozik 7 db XIX. századi szombatos imakönyv. Ezek közül négyet Thúry Zsigmond buzgalmának köszönhetünk. Gálos Rezső úr adományából Lukáts István verseit említjük meg.

Mindezeket azonban számban és értékben messzire túlhaladják örökös letéteink. A már 1906. évi gyarapodásunkúl jelzett három nagy családi levéltár és a marosvásárhelyi Szabó Ipartársulat letétének tömegéből az 1907. év folyamán kiválasztott kézirattári anyag csak nagy vonásokban vázolva is érzeteti becsét.

A Tarcsafalvi Pálffi-levéltárból megemlíthetjük az 1736-beli Pálffidaloskönyvet s egy XVIII. századi daloskönyv töredékét, több kisebb jelentőségű verssel.

Nagyercsei gr. Toldalagi László letétéből legértékesebb darabok: Szilágy-somlyói Halmágyi István naplójának 1742 két hónapjáról szóló töredéke. Benkő József, *Nomenclatura Botanica* című ismeretlen kis műve; Sárosmagyarberkeszi Katona Zsigmond naplója 1791-iki külföldi útjáról, egy Czegei Wass Jánosról szóló 1680 évi halotti oráció és gr. Toldalagi Lászlónak a XVIII. század második felében összeállított izmos genealogiai tabellás kötete, melynek párját a marosvásárhelyi Teleki-levéltárban őrzik. Említést érdemel továbbá számos humoros és gúnyos vers.

Letéteink koronája azonban gr. Teleki László (gyömrői) levéltárából került ki 301 kötetben. Ha ebből a gazdasági természetűeket és levéltári lajstromokat le is számítjuk, mintegy 100 kötet kisebb-nagyobb értékes mű marad. Korra a legrégebbi közülök: Csaholyi Boldizsár jobbjágyainak 1553 évi lajstroma, mely egyszersmind egyedüli XVI. századi darab. A XVII. századból nagyértékű Teleki Mihály uzdiszentpéteri uradalmának 1679-iki összeírása az erdélyi magyar udvarháznak és környékének művelődési szokincseivel, különleges értékűek a tudós Teleki Pálnak akadémiai tartózkodása idejéről való (1695—98) számadásai, apró följegyzései és akadémiai kurzusai. Az író Telekiek közül még idősebb Teleki Ádám tábornok alakja bontakozik ki. Munkáinak és emlékeinek egész sorozata került elő. Ilyenek: rövid önéletrajza, magyar naplója bécsi útjáról és élményeiről 1738-ból és 1744-ből; s több levelének másolata (1739—40.), latin naplójegyzetei 1749-ről, 3 kis kötetben, verses önéletrajza; azután költség- és útinaplója 1746—47-ről, továbbá úti- és hadinaplója az osztrák örökösödési háborúk idejéből. Ezt az érdekes gyűjteményt szerencsésen egészítik ki fiához, házassága alkalmából írott verseinek, továbbá orációinak kéziratai, azután *Vitae humanae descriptio* című műve és több kötet leveleskönyve.

Innen került fölszínre ifj. Teleki Ádámnak, a Cid fordítójának, fogalmazókönyve, továbbá tanulókori jegyzetei és köszöntő versei és ifjúkori diáriumi. A tudós Teleki Lászlónak, az erdélyi nyelvmívelési mozgalmak egyik érdemes munkásának, itt van 4 kötet tanulókori dolgozata, könyvtárának jegyzéke,

több beszéde és fordítása, az árvák házaról szóló kis dolgozata s gyermeki neveléséről Locke nyomán írt munkája.

Ezekon kívül beces darabok: Kolozsvár városának 1695-ben pénzben felvetett adójának registruma; Galanthal gr. Fekete János és gr. Teleki László egymáshoz írott versei, Cserey Mihálynak sajátkezű, ismeretlen kézirata: válasza Szentábrahámi Lombard Mihálynak a nagyajtai templom ügyében. Ilyenek még: Pataki Sámuel drnak »a pestisről való csekély opinioja«. »A keresztyén« című vaskos verses mű s Szigethi Mihály Erkölcsi versei, 4 db XVIII. századi kis daloskönyv, számos halotti beszéd, bucsúzóvers, prédikáció, oráció, több színmű s néhány gúnyvers.

Vége nagyobb és értékes gyarapodásaink közé sorolhatjuk a marosvásárhelyi Szabó Ipartársulat letétét, melyet a társulat, buzgó vezetőinek Izsó Ferencz elnöknek és Pataki György alelnöknek kezdeményezésére, szintén 1906 végén helyezett el nálunk. E ténynyel követendő példát adtak arra, hogy a régi erdélyi ipartörténet emlékeit hogyan kell megóvni az elkallódástól, s hol kell czélszerűen elhelyezni a megőrzés és a tudományos feldolgozás számára. A letét anyagából a kézirattárba sorozott 22 kötet tartalmazza a marosvásárhelyi régi szabó-czéh számadáskönyveit 1603-tól 1878-ig, azután 1647-től 1797-ig terjedő zálog- és kölcsönkönyvét, 1780-tól 1889-ig terjedő jegyzőkönyveit, az 1633—1809-ig való táblajárás és czéhrestertételek könyvét, két czéhszabályzatot és a szabók bástyájának 1637—1736 közötti leltárát.

A *levéltári* munka a már megállapított rendszer és munka keretében haladt tovább folytatva az apróbb kötegekben heverő oklevélsomók és vegyes adományok feldolgozását *törzsgyűjteményünk* számára. Ezzel párhuzamosan haladt a családi levéltárak anyagának fokozatos rendezése. Befejeztük gróf *Kemény József* gyűjteménye felállítását s a gróf irodalmi levelezését, mely majdnem halála napjáig (1855 szept. 12.) terjed. Gr. Kemény limbusának fölbontása s nagy gyűjteményébe való beosztása annál szükségesebb volt, mert jelentékenyen kiegészítette az eredetit s mert amabban még mindig számos, köztörténeti és életrajzi fontosságú iromány lappangott. Ilyenül föl-említjük az erdélyi három protestáns egyház esperességei és iskolái részéről Mária Teréziának tett 1741-iki homagiális leveleket, melyek Erdély összes protestáns papjainak es tanítóinak aláírását, másfélezer aláírást és ugyanannyi pecsétet, tehát művelődéstörténeti és heraldikai szempontból egyaránt jelentékeny adatot őriztek meg. Gróf Kemény József hátrahagyott iratait, fogalmazványait, másolatait és apró-cseprő feljegyzéseit önálló kötetekbe foglalva, immár meglévő (s még maga Kemény által felállított) gyűjteményei végéhez csatolva, most rendezzük. Mivel azonban a rendezetlen anyagnak nagy tömegével állunk szemben, hónapokig fog tartani, míg hozzáfoghatunk a 400 kötetnél nagyobb gyűjtemény katalógusa elkészítéséhez.

Az írott gyászjelentésekből — sajátos természetüknél fogva — külön gyűjteményt alkottunk, melynek legrégibb darabja 1631-ből való. Az anyag időrendben van felállítva, de minden darabról külön utaló-czédula készült: az elhunyt, a temetésre hívó s a címzett nevééről, valamint az elhalálozás helyéről és napjáról.

A szabadon heverő pecsétek és aláírások rendezése elvégződött; a róluk készült utaló-lapok ama betűrendes külön gyűjteményünkbe kerültek, mely Túnyogi József és gr. Kemény József pecséttani gyűjteményeit is magában foglalja.

Thorotzkay Sándor a nemzetség közös levéltárát, mely a maga negyedik század darabjában az Árpád-kor végétől 1848-ig a család és a köz története számára egyaránt becses anyagot tartalmaz, ez évben családi levéltáraink sorában a 26. helyre iktattuk.¹

¹ Ezzel együtt az Erdélyi Nemzeti Múzeumban elhelyezett családi levéltárak száma immár 26-ra emelkedett; úgymint:

Nagyobb családi levéltárak.

- Altörjái báró Apor-család levéltára.* Br. Apor Gáborné letéte; 1903. (Apor Péter és utódai levelezése s az Apor Péter szereplésére vonatkozó iratok.)
- Losonczy gróf Bánffy-család levéltára.* Gróf Bánffy György m. kir. főajtónálló mester ajándéka; 1903.
- Galánthai gróf Eszterházy-család cseszneki ágának levéltára.* Gróf Eszterházy János letéte; 1883.
- Gróf Gyulay és Kuun-család levéltára.* Osdolai dr. gr. Kuun Géza ajándéka; 1905.
- Branyicskai báró Jósika-család magyarfenesi levéltára.* Br. Jósika Gyula és testvérei ajándéka; 1902.
- Magyargyerőmonostori báró Kemény Pál családi levéltára.* Br. Kemény Pál letéte; 1903.
- Szárhegyi gróf Lázár-család medgyesfalvi levéltára.* Özv. gr. Lázár Mórné, Barcsay Polixéna letéte; 1903. (Nagy részben a killyéni Székely-család leveleivel.)
- Tartsafalvi Pálffi-család levéltára.* Pálffi György letéte; 1906.
- Kisbudaki Rettegi-család levéltára.* Rettegi Sándor letéte; 1907.
- Csikszentdomokosi Sándor-család levéltára.* Tartsafalvi Pálffi Mihály és Szenkovits Gyula ajándéka; 1904.
- Pókai Sárosy-család levéltára.* Szenkovits Antal, Pálffi Mihály és Nagy Margit ajándéka (1904) és ifj. Biás István pótlása; 1906.
- Széki gróf Teleki László (gyömrői) levéltára;* 1906.
- Nagyercsei gróf Toldalagi-család koronkai levéltára.* Gr. Toldalagi László letéte; 1906.
- A torockószentgyörgyi Thorotzkay-család levéltára.* Thorotzkay Sándor letéte; 1907.
- Hadadi báró Wesselényi-család levéltára.* Báró Wesselényi Miklós letéte; 1896.

Kisebb családi levéltárak.

- A nyárádszentimrei *Balogh-család* levelei, 1903.
- Az albisi *Barthos-család* levelesládája; 1903.
- A malomfalvi *Benedek-család* leveles tarisznyája. Benedek Elek ajándéka; 1903.
- A nagykedei *Fekete-család* levelei. Pálffi Mihály ajándéka; 1906.
- A sárosmagyarberkeszi *Katona-család* levéltárának maradványai. Báró Györfly Gézáné adománya; 1905.
- A kéri és pókafalvi *Kathonay-család* levelesládája. Kathonay Domokos ajándéka; 1904.
- Báró Kemény Györgyné*, szül. br. *Kemény Anna* levelesládája. Kolozs megye letéte; 1903.
- A mezőbándi *Kovács-család* levelesládája. Szász Ferenc letéte; 1905.
- Az egri *Kovács-család* levelei; 1905.
- A benczédi *Pap-család* levelei. Pap Domokos letéte; 1903.
- Tartsafalvi *Pálffi* Sándor és Zsigmond levelei; 1903.

Ezt a sorozatot azután bezárja a kolozsvári róm. katolikus egyházközségnek követésre méltó nemes példájából nekünk jutott nagybecsű ajándék. Dr. Hirschler József plébános úr kezdeményezésére a kolozsmonostori konvent levéltárának ama kiegészítő részét, mely a Szent Mihály egyháznak könyvtárával együtt a székes egyház toronyszobájában őriztetik, az egyházközség a mi könyvtárunkban helyezte el örök letétként. Nem tudom meg sem mérni azt a távolságot, melyet félszáz esztendő multunk után ez a tény a jövő számára nyit. Mert hiszen csak azt kell elgondolni, hogy mivé alakul át könyvtárunk, ha mindazt, a mit az egyházak gondossága nyolczszáz esztendőn keresztül a műveltség szabadalma jogán megmentett és megőrzött, nálunk fogjuk látni. S milyenné válik még, ha a példát mások, hatóságok és testületek is követik! Csak egy analógiát említek: családi levéltárainkat. A mult emlékeit őrizni, gondozni, fentartani, tehát megbecsülni, ma is kötetlenség: sőt az utódnak még nagyobb kötelessége, mint volt az elődnek azok megszerzése. Ámde ma már más a megőrzés módja és gondolja, mint volt annak előtte. S ehhez még egy más fontos kötelesség is kapcsolódik: az emlékeket meg kell menteni az utókornak, meg kell közelíteni a jelennek, föl kell tárni az izlésnek, a tudománynak, tehát élővé kell azokat tenni az élet számára s így velök és általok hatni kell a műveltségre. Az így fölfogott kettős kötelességet ma az állam és a társadalom megbízásából a múzeumok végzik — tehát a múzeumokra kell az emlékek megőrzése és föltárása gondjait is bízni. Milyen egyszerű s mégis milyen nehezen megértethető tanulsága ez a modern életnek. Milyen kellemes és hasznos átruházása a gondnak, a felelősségnek s milyen jutalmazó annak tudata, hogy ezzel is szolgálhattuk nemzetünk műveltségét és tudományunkat! Mégis milyen nehezen nyílnak meg e gondolat számára az előítéletek és milyen fogonatos ily esetekben a példa. Valóban az új könyvtári épületet semmi méltóbban nem üdvözölheti, mint a ráirányuló figyelem, a neki ajándékozott bizalom és annak ily módon való megbecsülése s annak nyilvánossá tétele. Az új épülettel nyíló új korszakot igen nemesen, igen okosan és igen tiszteletreméltó módon nyitotta meg dr. Hirschler József és egyházközsége. Ez a példa elismerés a multra, zálog a jövőre.

**Az Erdélyi Nemzeti Múzeum könyvtárának gyarapodása
forrásuk szerint az 1907-ik évben.**

A) A nyomtatványi osztályban:

	Nyomtatvány		Ősnyomtatvány		R. M. K.		Folyóirat		Hírlap		Egyes nyomtatvány		Térkép	Színlap	Egyleveles Gyász-jelentés		
	mű	köt.	mű	köt.	mű	köt.	mű	köt.	mű	köt.	mű	köt.	mű	db	darab		
Vétel útján	948	1780	1	1	18	19	8	119	—	14	76	109	3	3	—	24	352
Ajándécul ...	465	701	—	—	1	1	8	97	4	51	92	164	5	5	—	3	71
Cserében ...	20	31	—	—	—	—	2	143	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Köteles péld.	10894	11808	—	—	—	—	3	20	5	81	57	386	—	—	339	18	6712
	12327	14320	1	1	19	20	21	379	9	146	225	659	8	7	339	45	7135

B) A kéziratári osztályban:

	XVI. század		XVII. század		XVIII. század		XIX. század		XX. század		XVIII—XVIII. század		XVIII—XIX. század		XVII—XIX. század	
	mű	kötet	mű	kötet	mű	kötet	mű	kötet	mű	kötet	mű	kötet	mű	kötet	mű	kötet
Vétel útján	—	—	1	1	25	46	38	41	—	—	—	—	—	—	—	—
Ajándécul	—	—	—	—	6	6	6	6	1	1	—	—	—	—	—	—
Letétül ...	1	1	12	12	286	316	83	84	—	—	8	8	1	1	1	1
Cserében ...	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—
	1	1	13	13	317	368	128	132	1	1	8	8	1	1	1	1

C) A levéltári osztályban:

	Oklevél				Limbus (1541-től.)	Czímeres levél	Okl. másolat	Czímerkép	Arztkép	Tájékép	Ex-Libris	Könyvtábla másolat	Fényképlemez
	XVI. század	XVII. század	XVIII. század	XIX. század									
Vétel útján ...	10	78	46	25	2	2	5	1	—	48	1	—	51
Ajándécul ...	—	—	11	24	4	—	—	—	13	2	2	—	—
Letétül ...	1	4	12	420	1	—	—	—	—	—	—	—	—
öteles péld. ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	50	—	—
	11	82	69	469	7	2	5	1	13	50	53	1	51

D) Összefoglaló kimutatás.

	Vétel		Ajándék		Letét		C s e r e		Köteles példány		Összesen		
	mű	db	mű	db	mű	db	mű	db	mű	db	mű	db	
Nyomtatványok													
							a) az orvos- term.-tudom. szakosztály- tól	21	134				
							b) a bölcs- nyelv- és tört.-tudom. szakoszt.-tól	1	40				
	1054	2421	575	1093	—	—		22	171	10959	19364	12610	23052
Kéziratok	64	88	13	13	392	423		1	1	—	—	470	525
Oklevelek	—	272	—	56	—	438		—	—	—	50	—	816

A Tudomány-Egyetem és Erdélyi Nemzeti Múzeum könyvtárának használata 1907-ik évben.

H ó n a p	Házi használatra kivett művek		Az olvasóteremben használt művek	
	Hány mű	Hány darab	Hány mű	Hány darab
Január	680	745	2760	3392
Február	902	1240	3528	4173
Márczius	810	967	3692	4682
Április	820	1002	2394	2682
Május	545	722	1501	1689
Június	396	470	788	962
Szeptember	562	704	1749	2095
Október	1304	1436	2976	3890
November	987	1108	3589	4010
December	782	875	2320	2541
Összesen	7788	9269	25297	30116

SZAKIRODALOM.

Petrik Géza: *Magyar könyvészet 1886—1900. Az 1886—1900. években megjelent magyar könyvek, térképek és atlaszok összeállítása. Tudományos szak- és tárgymutatóval. Székely Dávid közreműködésével szerkesztette —. I. kötet. A könyvek betűsoros jegyzéke. Térképek és atlaszok. A szerzők névmutatója.* Budapest, 1908. Magyar Könyvkereskedők Egyesülete. (Athenaeum ny.) 8-r. 4, 1107 l. Ára 35 korona.

A Magyar Könyvkereskedők Egyesülete az irodalom munkásaira, megőrzőire s kereskedőire nézve egyaránt fontos munkát végez a *Bibliographia hungarica* kiadásával, mely Petrik Géza s részben (az 1876—1885. évekre) *Kiszlíngstein* Sándor szerkesztésében felöleli hazánk egész irodalmát a szatmári békét követő esztendőktől a múlt század végéig. Habár a munka első sorban praktikus célokat szolgál s ebben a minőségében nem tölti be mindazokat a követelményeket, melyek a tudományos bibliográfia mai állásánál fölmerülnek, mint mondhatni egyetlen egyetlen könyvészeti repertoriumunk hovatovább nélkülözhetetlen segédeszközévé lett mindazoknak, a kik irodalmunk multjával bármily kapcsolatban állanak.

A most teljessé vált kötet, mely az 1886—1900. években hazánkban megjelent magyar nyelvű sajtótermékek betűsoros jegyzékét tartalmazza, s a szerzők, fordítók, szerkesztők betűsoros névmutatójával van kiegészítve, méltón sorakozik az előbbi kötetek mellé.

Hiányok, apróbb botlások és tévedések a nagy munkának ebben a részében is előfordúlnak, a mi a szerkesztő rendelkezésére álló előmunkálatok fogyatékosága mellett csak természetes. Jellemzésükre álljon itt néhány példa, melyek megállapításánál a Magyar Nemzeti Múzeum betűsoros cédula-katalógusa volt a forrásunk: *Baboss* László, Szerelem- és fájdalomköltők. Budapest, 1895. című műve nem 144 l, hanem VI, 7, 144 l. — *Bacska*

Miklós Tivadar, Kereskedelmi vegyész. 3. kiadás. Budapest, 1900. hiányzik. — *Lacszay* László, helyesen *Lácsay*. — *Lakatos* Károly, A hasznos méhtenyésztés alapvonalai. Komárom, 1898. című mű hiányzik. — *Láng-Peres*, Magyar olvasókönyv. I. rész. 2. kiadás. Budapest, 1900. hiányzik. — *Vachott* Sándorné legújabb ifjusági iratai. Budapest, 1886. című kiadvány hiányzik. — *Vadnay* Károly, Éva leánya stb., helyesen *Vadnai* Károly, Éva leányai. — *Vadnai* Károly, Elmult esték, emlékezések. Budapest, 1886. című kötet hiányzik. — *Vágó* és *Vághó* helyes betűrendje *Vághó* és *Vágó*. — *Vajda* János költeményei 2 kötet helyett helyesen újabb munkái. — *Vajthó* Zoltán, A lyra aesthetikája. Budapest, 1899. hiányzik. — *Váli* Dezső, Előítéletek . . . a szülészet körében Szabadkán. Az Orv. Hetilap tud. közleményei. Budapest, 1899. hiányzik. — *Váli* Ernő, A külső hangvezető veleszületett elzáródásának feltárása. Budapest, 1899. hiányzik. — *Wagner* József, helyesen *Vágner* József, a mire a munkában még csak utalás sem történik. — Ugyancsak nem történik utalás a Magyar Tudományos Akadémia könyvkiadó vállalatára, az abba tartozó egyes köteteknél, holott azok mindegyike magán viseli a vállalat czímét, sorozatát és kötetszámát s így ép oly elbánásban részesítendő, mint a Nemzeti könyvtár, Olcsó könyvtár, vagy bármely más ilyen-nemű gyűjteményes vállalat.

Az egyes szerzőknek szentelt czikkelyek elrendezése kronológiai, kivéve az egyazon munka újabb kiadásaira vonatkozó adatokat, melyek helykímélés végett a jegyzékben szereplő legrégebb kiadást követik, megbontva ekként az általános időrendet. Mint minden, a helykímélésre irányuló törekvést, ha ez az áttekinthetőséget nem befolyásolja, ezt az eljárást is csak helyeselhetjük, annyival is inkább, mert a különböző kiadások egymással amúgy is szorosan összefüggenek. Ugyancsak helykímélés szempontjából jól tette volna szerző, ha a megjelenés helyét, a mennyiben az Budapest, elmellőzi, úgy a mint ezt az angolok Londonnal, a francziák Páriszal teszik; ez jelentékeny munkamegtakarítást is jelentene, miután kiadványainknak közel kétharmada a fővárosra esik.

Végül még egy megjegyzést a kötet »kiadói előszava«-ra, mely e munkát, mint az 1860 óta megjelent magyar könyvek jegyzékének III. kötetét mutatja be, melynek *második* része az 1866 (?)—1900-ig megjelent irodalom rendszeres bibliográfiája lesz. Ezzel szemben a címlap a munkát önálló kiadvány *első* kötetének tünteti föl, melynek tehát csak II. kötete s nem része lehet. Ily bibliográfiai képtelenséggel ha valahol, úgy könyvészeti munkánál nem volna szabad találkozunk.

Dr. Gulyás Pál.

H. Albert: *Medizinisches Literatur- u. Schriftsteller-Vademecum 1907—1908.* Hamburg, 1908. Franke & Scheibe. 8-r. X, 2, 648 l. Ára vászonkötésben 12 márka.

Albert ezen nagy gonddal összeállított vezetője öt részre oszlik. Az első rész a felvett orvosi írók rövid életrajzát s műveik jegyzékét tartalmazza, a második az egész föld kerekiségén feltehető orvosi egyetemek, közintézetek s tudományos társulatok lajstroma, a harmadik az orvosi lapok betűrendes mutatója, a negyedik az orvosi könyvkereskedések jegyzéke városok szerinti elrendezésben, végül az ötödik rész az általános névmutató.

A munkában, egyetemes jellegéhez híven hazánk is képviselve van, de nagyon hiányosan s ötletszerűen. Így, míg például *Grósz Emil*, *Havas Adolf*, *Hutyra Ferencz*, *Kuthy Dezső*, *Liebermann Leó*, *Nékám Lajos*, *Tauszk Ferencz*, *Török Lajos* föl vannak véve a lajstromba, a szintoly tekintélyes nevek egész sora, mint például *Bókay*, *Györy Tibor*, *Herzl M.*, *Hüttl H.*, *Korányi F.*, *Jendrassik*, *Klug N.*, *Babarczy-Schwarzer Ottó*, *Torday Ferencz*, hogy csak azokat említsük, a kiknek neve a kötet átlapozásánál úgy találomra ötlött az eszünkbe, teljesen hiányzik belőle.

Bibliográfiai szempontból azt sem helyeselhetjük, hogy orvos-íróink magyar nyelvű dolgozatait csupán német czímen adja, s így azokat a magyarság szempontjából mintegy elsikkasztja. Az is furcsa, hogy a magyar íróknak szentelt cikkekben folyton használja az OH. rövidítést, de a rövidítések lajstromában hiába keressük feloldását, s így a magyarul nem tudó, a magyar orvosirodalmi viszonyokat nem ismerő külföldi aligha fog rájönni, hogy e betűk alatt az Orvosi Hetilap értendő. Az intézetek lajstromában Budapest alatt csupán a tudomány-egyetem orvosi fakultása s annak intézetei vannak felsorolva: az állatorvosi főiskoláról, s a hatalmas orvosgyógyászatról, melynek igen szép szakkönyvtára van, nem tud a szerző.

Az orvosi szaklapok sorából hiányzanak a következők: Gyógyászat, Gyógyszerészi Értesítő, Gyógyszerészi Hetilap, Gyógyszerészi Közlöny, Gyógyszerészek Lapja, Gyógyszerészségédek Lapja, Jóegészség, Magyar Fogtechnikusok Közlönye, Magyar Orvosi Revue, Orvosi Hetiszemle, Orvosi Közlöny, Orvosok Lapja, Orvosi Közlöny, Magyar Orvosi Archivum.

Reméljük, hogy a vademecum újabb kiadásából ezek a hiányok ki fognak küszöböltetni s a magyar orvosi irodalom is lehetőleg teljesen lesz képviselve a külföldi szakemberek előtt.

Kívánatos volna az írók lajstromát szakmájuk szerint is csoportosítani, mert ez által az orvosi irodalom valamely szakja iránt érdeklődők is megkaphánák a gyors tájékoztatást, a mi a jelen elrendezésnél teljes lehetetlenség.

Σ.

Catalogus bibliothecae musaei nat. hungarici. III. Libri in Aldina officina impressi. A m. n. múzeum könyvtárának címjegyzéke. III. Aldinák. Leírta dr. Gulyás Pál. 8-r. 4, 107 l. és egy színes melléklet. Ára 2 kor.

A m. n. múzeum könyvtárának címjegyzékei között a napokban megjelent dr. Gulyás Pálnak A m. n. múzeum Széchényi-könyvtárában lévő Aldinák leíró jegyzéke címen a Magyar Könyvszemle 1907. és 1908. évfolyamaiban leközölt dolgozata. A különkiadás e dolgozattól lényegileg nem különbözik, csupán a címleírásokba minden gondos javítás daczára becsúszott néhány sajtóhiba nyert az új revíziónál kiigazítást. Új a színes melléklet, mely *Cicero* Rhetorikájának kötését adja vissza vörös-barna tónusos nyomásban. A munka méltatására, tekintettel arra, hogy az könyvtárunk hivatalos kiadványa, nem vállalkozunk, csupán jelezzük megjelenését.

Weinberger, Wilhelm: *Beiträge zur Handschriftenkunde. I. (Die Bibliotheca Corvina). [Sitzungsberichte der Kais. Akademie der Wissenschaften in Wien. Philosophisch-Historische Klasse. 159. Band. 6. Abhandlung.]* Wien, 1908. Alfred Hölder 8-r. 89 l.

Folyóiratunk mult füzetében volt alkalmam tájékozást nyújtani három többé-kevésbé jelentős újabb külföldi tanulmányról, mely Mátyás király egykori könyvtárával foglalkozik, s most ismét egy idevágó dolgozatról adhatok számot, mely az eddigi irodalom lehetőleg pontos s részben kritikai felhasználásával állítja össze az európai könyvtárakban ismert kétségtelen Korvin-kéziratokat s úgyszintén azokat is, melyeket a hagyomány, vagy a szakemberek indokolt véleménye a valószínű Korvin-kéziratok sorába iktatott. Ily jegyzéket *Csontosinak* folyóiratunk VI. (1881. évi) folyamában található összeállítása óta senki sem készített, már pedig a Corvina kutatása azóta sem szünetelt s nem egy oly eredményt vetett felszínre, mely e több mint negyedszázados lajstromot nem egy pontjában szükségkép módosítja. *Csontos* maga is 1895-ben a Pallas nagy lexikonában adott kimutatásában több tekintetben megváltoztatta első jegyzékének eredményeit, de minthogy — a közlés helyének természetére szerint — állításait a megfelelő kritikai apparátus nélkül, csak mint nyers tényeket állította oda, e kimutatás, mely különben is csupán az egyes könyvtárakban lévő kötetek darabszámának megjelölésére szorítkozik, a további tájékozódás alapjául nem szolgálhat.

Dr. *Weinberger* Vilmos, ez új jegyzék elkészítője minden adatához megadja a kritikai apparátust s ekként művecskéje egyszersmind a Corvina irodalmának is egyik legteljesebb összefoglalása. Az irodalom idézésénél arra is kiterjed, hogy az illető kodexről hol található hasonmás.

Egyik ilyen adatába hiba csúszott be. A British Museum Korvin-kodexéről, melyet folyóiratunk 1896-iki kötetében *Kropf* Lajos ismertetett részletesen, nem *színes*, hanem csak egyszínű hasonló van a czikkhez mellékelve. Itt utalunk *Weinberger* egy megjegyzésére, mely munkatársunk dolgozatát kiegészíti. A szóbanforgó kodex kapcsán leírt németalföldi ex-libris ugyanis *Gisbert Cuperé*, nem pedig valamely holland főuré, a mint ezt *Kropf* sejtí.

Weinberger eredményeit, melyek egyik-másik részletéhez kétséggkívül szó fér, a következőkben foglaljuk össze:

Kétségtelen Korvin-kodexnek szerzőnk csupán azon darabokat tekinti, melyeknek akár kötésén, akár miniatura-díszén Mátyás király czimere előfordúl; a többi kéziratokat, habár azok Korvin-származását a legmegbízhatóbb hagyomány, vagy a legtetszetősebb okoskodás erősíti is meg, csupán a valószínűek csoportjába sorolja. E szigorú elv következménye, hogy a kétségtelen Korvin-kéziratok száma nála csupán 122-öt tesz ki, szemben *Csontosinak* a Pallas lexikonban közölt kimutatásában felsorolt 145 darabbal, jöllehet *Weinberger* több olyan kéziratról is tud, melyek *Csontosin* előtt még ismeretlenek voltak. A különbség a két összeállítás között a következő helyekre terjed ki:

Kétségtelen Korvin-kéziratok:

Budapest, M. N. Múzeum	W. 13	Cs. 15
Budapest, Emich-könyvtár	W. —	Cs. 1
Cambridge, Trinity College	W. 1	Cs. —
Drezda, Königl. Bibl.	W. 3	Cs. 2
Firenze, Laurenziama	W. 4	Cs. 2
Firenze, Kir. levéltár	W. —	Cs. 1
Escorial, Kir. könyvtár	W. —	Cs. 1
Esztergom, Főszékesegyh. ktár	W. —	Cs. 1
Holkham Hall, Lord Leicester gyűjt.	W. 1	Cs. —
London, Magángyűjtemény	W. —	Cs. 1
Modena, Estek ktára	W. 15	Cs. 18
Padova, Egyetemi ktár	W. —	Cs. 1
Páris, Nemzeti ktár	W. 3	Cs. 4
Pozsony, Ferenczes ktár	W. —	Cs. 1
Sarajevo, Bosnyák múzeum	W. —	Cs. 1
Venezia, Marciana	W. 3	Cs. 4
Verona, Káptalani ktár	W. —	Cs. 1
Volterra, Museo Guarnacci	W. —	Cs. 1
Wernigerode, Stolberg-ktár	W. —	Cs. 1 ¹
Wien, Udvari ktár	W. 27	Cs. 30
Három osztrák magánkönyvtár (?) ...	W. —	Cs. 3

¹ Cs. Zeisberg-ktárt említ, mely azonban W. szerint a Stolberg-könyvtárba olvadt be.

Megjegyezzük, hogy a *Csontos*i jegyzékében a Budapest, Emich-könyvtár és Sarajevo, nemzeti múzeum alatt fölvett darabok, az időközben beállott változásoknak megfelelően *Weinberger*-nél Nemzeti Múzeumunk alatt fölvéve. Ugyanitt szerepel, *Ábel* Jenő egy cikkének alapos félreértése következtében Domitius Calderinusnak Juvenálishoz írt kommentárja, mely tényleg a firenzei királyi levéltárban van letéteményben. E tévedés folyamánja viszont, hogy *Weinberger* Firenze alatt a levéltárban őrzött kodexet illetőleg csupán *Csontos*inak a Pallas lexikonban található adatára szorítkozik. E kodexet leszámítva, *Weinberger*-nél a Széchényi-könyvtár Korvin-kodex állománya tizenkettő, tehát egyvel több a könyvtár vezetősége által megállapított hivatalos létszámnál. Ennek oka, hogy *Weinberger* a múzeum Sallustiusát is eredeti Korvin-kodexnek veszi, miután címclapján Mátyás király czimere tényleg föllelhető. »Ámde a czímer festésének újabb jellege s az egykori tulajdonosok nevei kétségtelenné teszik, hogy a kézirat a hamisított Korvin-kodexek csoportjába tartozik.«¹

Az a sajnálatos félreértés, melyre föntebb utaltunk, abban leli magyarázatát, hogy szerző egyáltalán nem ért magyarul s a Corvinának kétségkívül jelentős magyar nyelvű irodalmát csak néhány bécsi ismerőse közvetítésével használhatta fel. A nyelvismeret e fogyatékosságának tudható be a magyar nevek és könyvcímek elferdítése is, minők például Thomas *Bukacs*, *Bakács* helyett, *Csontos*i, *Csontos*i helyett, ami annyival inkább feltűnik, mivel e név lapról-lapra előfordul, vagy az ilyen könyvcímek mint: *Dizlapok a Romai könyvtárakban őrzött négy Corvin-kodexből*, vagy *A győri püspöki papnevelozentezet könyvtárának czimjegyzike* stb. Alighanem ugyanez okra vezethető vissza *Weinberger* tartózkodó álláspontja a Casanate-könyvtár Korvin-kodexével szemben, melyet néhai *Schönherr* Gyulának épen folyóiratunk² hasábjain kifejtett meggyőző érvelése a kétségtelen Korvin-kéziratok sorába emelt. E tartózkodás inkább helyén lett volna *Anziani* okoskodásával szemben, melylyel az a lissaboni levéltárban őrzött hétkötetes bibliának a Corvinába tartozását igyekszik igazolni; *Weinberger* a Laurenziana néhai könyvtárosának okoskodása gyöngéire maga is rámutat, de az eredményt — a mint ezt a cikkely elé helyezett szám tipusa mutatja — mégis magáévá teszi.

A kétségtelenné tartott Korvin-kodexek mellett *Weinberger* még 54 oly kéziratot is felsorol, melyek több-kevesebb joggal mint Mátyás király könyvtárának darabjai szerepelnek vagy szerepeltek a szakirodalomban és hagyományban. A végleges döntés e kéziratok nagy részét illetőleg azonban csak úgy volna megejt-

¹ A Magyar Nemzeti Múzeum Széchényi Orsz. Könyvtárának történeti és irodalomtörténeti kiállítása. Budapest, 1902. 18 l.

² Magyar Könyvszemle. Új folyam. XII. 435—469. l.

hető, ha hozzáértő szakember az anyagot a helyszínen gondosan áttanulmányozná. Ezt megtenni különben a kétségteleneknek jelzett Korvin-kodexekkel sem volna fölösleges, melyekről egy végleges, a miniatűrök kritikai leírását tartalmazó s a kodexek sorsára gondosan kiterjeszkedő bibliográfiai jegyzék még mindig hiányzik. Aki azonban ez ép oly sok tudást, mint szorgalmat s áldozatkészséget igénylő munkára vállalkozik, annak *Weinberger* lajstroma nélkülözhetetlen kalauza lesz kutatásai során. A füzet jelentőségét épen ez a körülmény adja meg. *Dr. Gulyás Pál.*

Rejtő Sándor: *A papiros tartósságának megállapítása.* Második kiadás. Budapest, 1907. Pesti könyvnyomda r.-t. 8-r. 79, 2 l., 24 melléklet.

Az írott följegyzések s nyomtatványok fennmaradásának fő feltétele, — a sokféle egyéb kedvező mellékkörülmények mellett, minők pl. az elraktározásra szolgáló helyiségek szárazsága, teljes tűz- és vagyonbiztonsága, az emlékek gondos kezelése stb. — kétségkívül a használt anyag, napjainkban tehát szinte kizárólag a papiros tartóssága, ellenálló képessége. Az a sokféle érdekszál, mely az írott följegyzések egy részéhez fűződik, indokoltá teszi azt a gondos, minden részletre kiterjedő vizsgálatot, melynek az egyes államokban a gyártott papirost alávetik s melynek eredménye szerint a papírnemeket osztályozzák. Hazánkban jelenleg a papír tartósságának ama módszer szerinti megvizsgálására, melyet *Rejtő Sándor* műegyetemi tanár írta le ezúttal ismertetésre kerülő könyvében, mintegy tíz jól felszerelt laboratórium áll rendelkezésre, s mi is teljes mértékben osztjuk szerző óhaját, hogy a vizsgálat kényszere honi papírgyárainkban is általánosíttassék.

A papirosvizsgálatnak *Rejtő* szerint a következő részletekre kell kiterjednie:

a) *A súly és vastagság megállapítására.* A méréshez szükséges eszközök egy oly mérleg, a melyen 0.05 gr. még pontosan leolvasható, miután a súly megállapításához egy 0.1 m² nagyságú papírlap szolgál; továbbá egy olyan mikrométer, melylyel még 0.02 mm. olvasható le. Ennél vékonyabb, ú. n. selyempapiros vastagságának lemérésére a lipcsei *Schopper* cég által gyártott rügös tapintó szolgál.

b) *A kémiai tartósság megállapítására.* Itt első sorban a papírgyártáshoz újabban mind sűrűbben használt fajtákban előforduló, s gyors oxidálódása folytán rendkívül káros hatású lignin kimutatására kell törekednünk. Ily célra *Rejtő* az alkoholos phloroglucin-oldatot, a kénsavas amilin-oldatot s a diamethyl-paphenylen-diamin oldatot ajánlja; ezek elseje vörösré, második élénk sárgára, harmadika pedig narancsszínűre festi a lignint. Gondtalan gyártás következtében a papiros anyagában szabad savat, szabad

chlórt, vagy szabad ként is találhatunk, melyek mindegyike károsan befolyásolja a gyártmány tartósságát. Az első reagense F. *Böttiger* tanár találmánya, a kongó-vörös papiros, a másodiké a jódkáliumos keményítéssel telített itatóspapiros, a harmadiké az ezüst-füst.

c) *A papiros anyagának meghatározására.* A papiros tartósságának két főtenyezője a használt sejtek rostjainak hosszúsága s kuszáltága lévén, ennek megállapítására a mikroszkóp szolgál. A mikroszkóp alá készítendő preparátum előállítására röviden a következőképen történik. A papirban lévő gyantákat s állati enyveket előbb kioldva belőle, az így előkészített papirost szétfoszlatják s a kifoszlott sejteket vízbe, vagy glicerinbe ágyazzák. A preparátumban lévő sejtek eredetét oly reagenssel pl. jódos jódkáli oldattal mutatják ki, mely a különböző eredetű sejteket különbözőképen színezi.

d) *A papiros vízszívó képessége s enyvezési módjának meghatározására.* A papiros vízszívó képességének fokát, legezélszerűben *Herzberg* módszerével állapíthatjuk meg, mely abban áll, hogy vízben oldható festékkel a papirra vont, arányosan vastagodó vonalak beszívódási fokát állapítjuk meg a papiros keresztmetszetén mikroszkóp segítségével. Az enyvezés módját, vagyis gyanta, illetve állati enyv alkalmazását a vizsgálandó papirosból 3%-os szódaoldattal készített kivonat alapján mutathatjuk ki, a kivonatnak sósavval, s tömény tanninoldattal való kezelése útján.

e) *A mechanikai jóság megállapítására.* A mechanikai jóság a papiros rugalmasságától és szívósságától függvén, azt állapítjuk meg, hogy e tulajdonságok mily mértékben érvényesülnek a szakításig terjedő húzó, illetve ismételt hajtogató erő igénybevétele alkalmával. Ennek megállapítására két módszer van, az egyik a szakadási hossz és százalékos nyúlás megállapításán, a másik pedig a munka elvén alapul, a melyet papirosok vizsgálatánál szerző alkalmazott először.

Rejtő a papiros jósági fokát ez elvek alapján tíz osztályba sorozza, melyek közül a III—VII. osztályok két-két alosztályra, (a és b) szakadnak.

A papírfajok használhatóságát külön táblázatban teszi szemléletessé, melynek adatai megegyeznek a Németországban megállapított s a papiros használhatóságára vonatkozó föltételekkel. Megjegyezzük, hogy e táblázat szerint tartós nyomtatványokhoz a IV. osztályba, több évre szóló iskolakönyvekhez az V b) osztályba tartozó ligninmentes, a napokra vagy hónapokra terjedő használatra szánt nyomtatványokhoz pedig a VII. osztályba sorolt lignintartalmú papirost kellene használni.

A tanulságos könyvet az I—VI. osztály fokozataiba tartozó papirosminták zárják be, melyek részben külföldi gyártmányok, részben pedig a következő hazai gyárak termékei: Kolba Mihály

fiai Diósgyőr, Első magyar papiripar r.-t., Péterfalvai papirgyár, Smith és Meynier fiumei papirgyár r.-t., Hermaneczi papirgyár r.-t. s Hamburger V. Poprád.

A minták jósága teljesen igazolja szerző amaz óhajtását, hogy az összes állami és közigazgatási hivatalok, úgyszintén az iskolai könyvek kiadói kizárólag hazai papiroost használjanak. G—1.

British Museum: Reproductions from illuminated manuscripts. Series III. London, 1908. [Printed at the University-Press, Oxford.] Kis 4-r. 16 l. 50 tábla. Ára 7 sh.

A *Magyar Könyvszemle* mult évfolyamában¹ ismertetett vállalat ezen harmadik s egyelőre utolsó kötete a British Museum azon miniatúrák kézirataiból közöl szemelvényeket, melyek az állandó kiállításban nem szerepelnek s így szinte ismeretlenek a nagyközönség előtt.

Az előző kötetektől eltérőleg, az itt közölt ötven tábla nincs festőiskolák szerint csoportosítva, hanem egyetlen időrendi sorozatot alkot a VIII. század elejétől a XVI. század első éveig. Az angol-ir, angol, bizánczi, francia, olasz, német és flamand iskolákat egyaránt becses darabok képviselik e gyűjteményben, melyek részletesebb jellemzését George F. Warner, a kézirattár órének tömör jegyzeteiben találja az olvasó.

A sorozat legrégebbi darabjait (az első két tábla) egy latinnyelvű evangelistarium szolgáltatta, mely 700 körül készült Lindisfrane-ben s az anglo-ir festőiskola egyik tipikus terméke. Különösen jellemző az evangéliumok mindegyikét megelőző díszes címlap bonyolult fonatos szalag-díszével.

A bizánczi eredetű termékek közül megemlítjük a *Melissenda* jeruzsálemi királyné psaltériumából a VI. táblán közölt miniatúrát, mely Krisztus Úrunk mennybemenetelét ábrázolja. E psaltérium hírét azonban tudvalevőleg remek elefántcsont faragványos bekötése adja, mely a hasonló technikájú könyvtáblák között szinte az első helyen áll.

A francia miniatúrák közül a XXXV. táblát emeljük ki, mely Jean *Fouquet* által Étienne *Chevalier* francia kincstárnok részére 1465—70 közt készített Livre d'heures-jének töredéke s a nagy francia miniaturistának talán egyetlen, a brit szigeteken őrzött alkotása.

Az olaszok közül Savoyai Bona, Galeazzo Maria *Sforza* özvegyének imakönyvét említjük meg, melynek 1490 körül készült 48 milánói képecskéje közül a XLII—XLIV. táblán találunk mutatóványokat.

¹ 366—368. l.

A flamand képek közt leginkább figyelmet érdemel az LI. táblán látható naptártöredék, mely *Berry* herceg Très riches heures-jével s a Breviarium Grimanival közös iskolára vall.

— *sp* —

Davenport, Cyril: *The book, its history and development.* [*The »Westminster« series*]. London, 1907. Archibald Constable & Co. Ltd. (Bradbury, Agnew and Co. Ld. printers). 8-r. VI, 2, 253 l, 7 tábla. Ára vászonborítékban 6/—

Davenport könyve, mely elsősorban a nagy közönséget kívánja tájékoztatni a könyv alkatrészeinek fejlődéséről, nem tartozik a jól megszerkesztett kézikönyvek sorába; egyes fejezetei csak lazán sorakoznak egymás mellé s még az egyes fejezetek keretein belül is sok a hiatus, az ide-oda kapkodás, a mi kétségkívül hátrányára van a munkának. Hogy mégis foglalkozunk vele, annak oka az a körülmény, hogy szerző épen rendszertelensége folytán, sok eddig rejtett adatot is napfényre hoz, vagy olyan láncszemekre is rámutat, melyek jól beilleszthetők a könyv fejlődésmenetébe. Az egész munka kilencz fejezetre oszlik, melyekből négy és fél a könyv bekötéséről szól, a mi már egymagában is elég bizonyosság az anyagelosztásnál mutatkozó aránytalanságra.

Az első fejezet *early records* czímen a következő dolgokra terjeszkedik ki. Kezdődik a sziklákba, barlangokba vágott emlékszerű jegyekkel, rovásokkal s a peruiak csomózott kötéljeleivel, a quipukkal, melyek arra szolgálnak alkalmat szerzőnknek, hogy a keresztény katolikus egyházi méltóságok heraldikai jelvényei, a bojtos kalapok magyarázatára csapjon át. Innen a keleti, palma-levelekből készült könyvekre ugrik vissza, melyeknek néha igen díszes fedőlappjai vannak. Majd a beszélő czímerekre és jelvényekre tereli a szót, hogy onnan a hierogliphák s végül a mai írásjegyek keletkezésére térhessen át. A viaszszal bevont római írástáblák s diptichonok rövid ismertetése zárja be a fejezetet.

A II. fejezet *rolls, books and bookbindings* czímen a tekercs- és kodexforma jellemzését s a középkori könyvkötés technikai fejlődését adja. Rámutat — s ez a kötet értékes megjegyzései közé tartozik — a tekercs- és kodexforma természetes összekötő kapcsára, a khinai-japán orihonra, mely nem egyéb, mint haránt hasábosan megírt tekercs, kodexformában összehajtogatva. A könyvkötés technikájáról szóló részlet legbecsesebb passusa az oromszegő fejlődésére vonatkozó szakasz.

A III. fejezet *paper* czímen a papirosra vonatkozó tudnivalókat foglalja össze aránylag elég rendszeresen.

Annál kevésbé rendszeres a *printing* című V. fejezet, mely a nyomtatás fejlődésének van szentelve. Szerzőnk az assyr téglalapokon kezdi, melyekbe ékirásos szöveg van belenyomva. Azután

néhány sort a khinaiaknak szentel, a kik fából és porcellánból készült mozgó betűkkel, majd porcellánból készült egész lapokkal állították elő könyveiket s ekként nemcsak a tulajdonképeni könyvnyomtatás, hanem egyik modern alfaja, a stereotypia előfutárjainak tekinthetők. Khináról itt Európára tér át s kissé túlozva a könyvnyomtatás fogalmát a faïence de St. Porchaire néven ismert keramikai termékekkel foglalkozik, mint a melyek díszítő elemeit részben könyvkötő-bélyegzők rányomásával állították elő. Ezen épen nem idevaló kitérés után szerző visszatér Khinához, a hol már a VI. sz. óta használták a fatábla-nyomást s ebben látja az európai fatábla-nyomatok (blockbücher) közvetlen mintáit. A mozgóbetűs európai könyvnyomtatás fejlődésének bármily vázlatos áttekintését hiába keressük, szerzőnk antithesisekkel üti el a dolgot. Egyfelől vázolja a Gutenberg-féle sajtó betűmetsző és szedő technikáját s azzal kapcsolatban a legmodernebb betűöntő és szedőgépeket, másfelől a kezdetleges kézsajtóról emlékezik meg, szembeállítva azt a *Stanhope* és *Nicholson*-féle gépóriásokkal. *Stanhope* neve áttereli a szót a tömöntésre, a honnan viszont a betűk rajzának s fajainak ismertetésére tér át.

Némileg rendszeresebb az *illustrations* cz. V. fejezet, mely a könyvillusztrálás különböző neveit ismerteti futólagos történeti áttekintés kapcsán.

Annál zavarosabb a következő fejezet, mely *miscellanea* czímen a könyvmetszés díszítéséről, a himzésből, vászonból s nemes fém-ből készült kötéstáblákról, a leláncolt könyvekről s végül az Angliában a XVIII. században divott *hornbook*-okról szól, mely utóbbiak egyoldalt nyomtatott, fakeretbe foglalt s szaruval fődött szöveglapok.

A VII. fejezet *Leathers* czímen a különböző bőrfajokat jellemzi s nem egy új, vagy használható megjegyzést tartalmaz. Így pl. a manapság ismét nagy előszeretettel fölkarolt borjúbőrből készült pergamenről (vellum) megjegyzi, hogy a napfény igen kiszáritja s törékenynyé teszi, miért is czélszerű a hártýába kötött könyveket hátukkal befelé fordítva állítani a polczokra; a mint ez az oxfordi Bodleiana-ban látható. Érdekes az az adata, mely szerint a napjainkban Chivers Cedrik által ismét felkapott translucent-kötés tulajdonképeni megteremtője James *Edwards* volt Halifaxból, a ki 1785-ben szabadalmaztatta a pergament átlászóvá tévő eljárását. Jó megfigyelésről tesz tanubizonyságot az a megjegyzése, a mit a bagariabőr tartósságáról mond. Ismeretes, hogy a bagaria- vagy orosz bőrt sokat használt kézikönyvek kötésére alkalmazzák némely közkönyvtárban, még pedig igen jó eredménynyel; *Davenport* szerint azonban ez az eredmény nem annyira a használt anyagtól, mint a használat mértékétől függ. Az orosz bőrbé kötött kevésbé használt művek kötése ugyan is

sokkal kevesebb ellenálló képességgel bír; ennek oka — szerinte — abban rejlik, hogy a bőr zsirtartalma, a használatlan kötetekből csakhamar kivész, míg a folyton használt műveknél az olvasók kezéről nyer kellő utánpótlást.

A két utolsó fejezet közül a nyolczadik a vaknyomású bőr-kötéssel, a kilenczedik pedig az aranyozott bőrkötéssel foglalkozik, különös tekintettel az angol emlékekre. Az aranyozást *Davenport* is a keleti — arab és perzsa — kötésekből vezeti le, de a *Corvina* kötéseiről, melyek általában a keleti és nyugati aranyozott bőrkötések közti összekötő kapocsnak tekintetnek, nem tesz említést. Figyelemreméltó szerző azon törekvése, hogy a XVII. és XVIII. századi angol bőrkötés két, *Le Gascon* diszitó motívumaiból kiinduló eredeti hajtását, a *cottage roof* és az *all over* stílust Samuel *Mearne*, II. Károly udvari könyvkötőjének nevéhez fűzze. Ő figyelmet egyúttal arra is, hogy a *Roger Payne*-nek tulajdonított s manapság is rendkívül keresett kötések egy részét *Richard Wier*, skót mester készítette, a ki *Payne*-nel dolgozott s szolgai módon követte ennek stílusát. Az angol aranyozott bőrkötésen kívül szerző csupán a XVI. századi olasz s a XVI—XIX. századi francia mesterek főműveivel foglalkozik. Németországot, melynek a vaknyomású bőrkötés tárgyalásánál elég teret juttat, ezúttal meg sem említi.

P. II.

Morócz Jenő: *Huszonöt esztendő. A könyvnyomdászok Szakköre negyedszázados fennállásának emlékére.* Budapest, 1907. A Könyvnyomdászok Szakköre kiadása. (Pallas r.-t. nyomása.) 4-r. 40 l.

Morócz Jenő a könyvnyomdászok szakkörének titkára csinosan kiállított barnanyomású füzetkében számol be a Szakkör negyedszázados működéséről. A közölt följegyzésekből megtudjuk, hogy a Szakkör a Pesti könyvnyomda fiatalabb munkásnemzedéke kezdesére 1881-ben magyarosító célzattal megalakult Magyar Nyomdászok Köréből fejlődött ki 1882. szeptember 10-én.

A kör első alapszabályai szerint főleg a magyar nyelv terjesztésére alakult s e célzt hármassal eszközrel kívánta elérni, ú. m. felolvasások, szavalati s műkedvelői előadások, szak- és társadalmi kérdések vitatása útján. Címe fennállása első nyolcz évében ezen első sorban társadalmi célnak megfelelően Könyvnyomdászok Társasköre volt, bár már ez időszakban is szíven viselte a szakképzés érdekeit. Ez érdekeket szolgálta egyrészt azzal, hogy 1886 óta átvette a Magyar Nyomdászok Évkönyve szerkesztését és kiadását, másrészt több gyakorlati feladat sikeres megoldására pályatételeket tűzött ki.

Az egyesület jelenlegi címét 1890-ben vette fel s célját új alapszabályaiban a következő négy pontban körvonalozta:

a) a szakerők tömörítése; b) a szakismeret s műizlés terjesztése és fejlesztése a könyvnyomdászat s rokonágai terén; c) a hazai nyomdászat érdekeinek elősegítése; d) a tagok társas életének fejlesztése. Mint ebből kitetszik, az egyesületek tevékenységének súlypontja az általános társadalmi feladatokról a szakismeretek művelésére terelődött át.

S a társulat az utóbbi 17 év alatt csakugyan derekasan hozzálátott feladata megvalósításához. Számos szakszerű felolvasás mellett 1904 óta több rendszeres szaktanfolyamot is tartott, melyek során nemcsak elméleti oktatásban, hanem az e célra berendezett kísérleti nyomdában gyakorlati tanításban is részesülnek a hallgatók. Ezenkívül több vidéki városban is rendeztek felolvasásokat s nyomdászati kiállításokat, melyek kétségkívül nagy hatással voltak vidéki nyomdásziparunk fejlődésére.

A kör sokáig nem bírt állandó otthonnal, a Magyarországi Könyvnyomdászok és Betüöntők Segélyzőegyesületének a Sándortéren fölépült bérháza végre ezen az állapoton is segített s a kör fennállásának második negyedszázadát a Gutenberg-otthon díszes főemeleti helyiségében kezdhette meg.

— sp —

Greve. H. E. *Das Problem der Bücher- und Lesehallen Aus dem Holländischen übersetzt von Anna J. Jungmann. Mit einer Einführung von Const. Nörrenberg.* Leipzig, 1908. Maas u. Van Suchtelen, 8-r. XVI, 426 l. Ára 6 Márka.

Dr. H. E. Greve hágai könyvtárosnak eredetileg holland nyelven 1906-ban megjelent, a modern közművelődési könyvtárak problémáját minden oldalról megvilágító művének: *Openbare Leesmusea en Volksbibliotheken*-nek németre fordításával Anna J. Jungmann igaz szolgálatot tesz mindazoknak — s azt hiszem nem vagyunk kevesen, — a kiknek ez a könyv eddig nyelve miatt nem volt hozzáférhető.

Szerző műve anyagát 413 paragrafusban tárgyalja le, melyek három fejezetbe oszlanak.

Az első fejezet azt a viszonyt tárgyalja, melyben a modern közművelődési könyvtár — azt hisszük ez a kifejezés födi legjobban a *Lese- und Bücherhalle* fogalmát — a könyvtárak egyéb, régibb fajihoz áll.

Greve e fejezetben különösen kikel a régibb fajtájú népkönyvtárak ellen, melyek a nép fogalmát a legalsóbb s legműveltelebb körökre szorítva, inkább közjátékonysági intézmények s a tudományos irodalmat egyáltalán nem, a szépirodalmat pedig kevés kivétellel igen selejtes összeállításban képviselik. A modern közművelődési közkönyvtár, mely Greve szerint egyedül bír létjogosultsággal, a nép minden rétegét, művelteket s művelődésre vagy nemes szórakozásra vágyókat egyaránt ki kell hogy elégítsen.

Hogy az ily könyvtáraknak egyúttal minden irányzatosságot is el kell kerülniök, az szinte magától értetődik. A könyvtárak egy harmadik faja a tudományos és szakkönyvtár, mely ismét csak a közönség egy töredékét szolgálja: azokat, akik valamely határozott irányban folytatnak tudományos kutatásokat s így első sorban azon könyvanyag összegyűjtésére terjeszkedik ki, mely e kutatások forrása, vagy a további tanulmányok eszköze.

Így körvonalozva a könyvtárnemek egymáshoz való viszonyát, részletesebben kiterjeszkedik a könyvtár legfontosabb részére, a mitől jellege első sorban függ: a könyvanyag megválasztásának általános elveire. A tudományos irodalmat három csoportba osztja: ú. m. a forrásművek, monografiák s általános összefoglalások csoportjába. Ezekből az első kettő a közművelődési könyvtáraknál alig jöhet számításba, csupán a harmadik csoport, melynek legjobb s legújabb termékeit kell felölelniök. A szépirodalom megválogatását illetőleg nem ad általános irányelveket, csak arra utal, hogy e kérdésről a *Library Journal* egymaga 120 pro és kontra szóló cikkelyt közölt. Hogy a közművelődési könyvtár, a menyiben olvasóterme van, a napilapokat nem nélkülözheti, ezt a gyakorlati élet eléggé bizonyítja, de ez esetben minden pártállás képviselve legyen. Minthogy a közművelődési könyvtár első sorban az önképzést kívánja előmozdítani, a zeneirodalom — még pedig úgy elméleti mint gyakorlati része (hangjegyek) — felkarolása is szükséges. A művelődés másik fontos eszköze a képzőművészeti alkotásokat reprodukáló kiadványok, melyek válogatott gyűjteménye szintén beillesztendő a közművelődési könyvtár anyagába.

A mi a különböző könyvtártípusok együttműködését illeti, ennek szerzőnk szerint főleg abban kellene nyilvánulnia, hogy a könyvtárak egymást a könyvanyag tekintetében akár kölcsönzés, akár az olvasók útbaigazítása útján kisegítsék.

Ezek után *Greve* a nem ingyenes olvasótermek, az olvasókörök és kölcsönkönyvtárak jellemzésére tér át. Itt is első sorban arra a viszonyra vet világot, melyben a közművelődési könyvtárnak a kölcsönkönyvtárral kell állania. *Greve*, *Adams*-szal egyetértőleg, a kölcsönkönyvtárakat a szépirodalom selejtesebb, de a műveletlenebb izlésűek által különösen kedvelt termékeivel szemben akarja igénybe venni. Ha ugyanis a közkönyvtár olvasója ilyen műveket óhajt, utasítsa őket a helybeli kölcsönkönyvtárba, ahol az illető kötetek — persze némi anyagi áldozat ellenében — rendelkezésére fognak állani.

Miután a modern közművelődési könyvtárnak az a főfeladata, hogy a társadalmi nevelés középpontjává legyen, szerző sorra veszi azon intézményekhez való viszonyát, melyek közvetlenül részt kérnek a szociálpedagógiai munkából.

A népnevelés egyik igen jelentős tényezőjének, az egyháznak a közművelődési könyvtárakhoz való viszonyát nem igen bolygatja szerzőnk, csupán azt jegyzi meg, hogy az egyház rendszeren rossz szemmel nézi a közművelődési könyvtárakat s pártpolitikai céljainak megfelelő hasonló intézményekkel igyekszik ellensúlyozni hatásukat.

Annál bővebben tárgyalja *Greve* a könyvtárnak a népnevelés másik faktorához, az iskolához való viszonyát. E viszony egyik formája az iskolai könyvtár, mely kizárólag az ifjúság részére készül, jobbjára sematikus jegyzékek alapján s inkább szórakozás a célja, mintegy jutalmul. Második formája az iskolai népkönyvtár, mely nemcsak az ifjúság, de a felnőttek oktatására is szolgál. Ilyenek a district library-k Észak-Amerikában s a bibliothèque populaire-k Franciaországban.

Az iskolai népkönyvtárakkal szemben *Grevenek* három főki fogása van: 1. az iskola rendszeren elnyeli a könyvtárat és sokszor annak budgetjét is; 2. az iskolai könyvtár az érdeklődőknek csak kis részéhez férközik igazán hozzá; 3. a könyvtár vezetése szak-képzettség nélküli egyénekre van bízva.

De ha nem is barátja az iskola és népkönyvtár egyesítésének, annál inkább óhajtja az iskola támogatását a könyvtárral szemben. A tanítóság főleg az olvasmányok megválasztására folyhat be jótékonyan, különösen oly könyvtáraknál, melyek részben gyermekek számára is hozzáférhetők.

Minthogy azonban a közművelődési könyvtárak elsősorban a felnőttek továbbképzésére hivatvák, ebből önként folyik, hogy e könyvtárak a szabad tanítással is összefüggnek. Szerző barátja annak a kétségkívül életre való irányzatnak, mely a könyvtárakkal kapcsolatban rendez a felnőttek részére tanfolyamokat, miután a könyvtár egyúttal arra is alkalmat adhat, hogy a hallgatóság az idevágó könyvkészlet felhasználásával kiegészítse s jobban megrögzítse a hallottakat. Legjobb a könyvtárban az előadás tárgyával azonos könyveket mindjárt kiállítani, vagy a rendelkezésre álló irodalomról nyomtatott jegyzékeket osztani ki a hallgatóság között. Szerző legügyesebb megoldásnak tartja az angol könyvtárakban divatos félórás szabad előadásokat, — »half-hour talks« — melyek mindig csak egy bizonyos kérdést világítanak meg, az ott rendelkezésre álló irodalom alapján.

A fejezet harmadik s utolsó része a közművelődési könyvtárak célját, befolyását s ellenségeit ismerteti.

Célul a különböző szerzők a legkülönbözőbb feladatokat tűzték eléje, a miből *Greve* bő szemelvényekkel szolgál. Az egyik (*Küster*) az összes társadalmi bajok panaceáját látja benne, mások az antiszociális propaganda (*Dechelhäuser, Apel*), vagy a vallásos propaganda (*Huppert, Buddingh*) eszközéül tekintik,

míg ismét mások az osztályharc szülésére keresnek benne támasztékot. Szerző ez irányzatok egyikének sem kedvez: mert bármelyikük is egyoldalúságra vezet. Szerinte sokkal közelebb fekvő s természetesebb célja van a közművelődési könyvtárnak: t. i. az oktatás előmozdítása, istápolása s másfelől az olvasmány irányítása.

Ily irányításra főleg a szépirodalom terén van szükség, mely a közművelődési könyvtárak egyik leginkább vitatott pontja. Szépirodalmi beszerzéseknél a következőkre kell ügyelnünk: 1. Kerüljük a *Marlatt*-féle léha és üres írókat, a rémregényeket, érzécsiklandozó pikantériákat s más e fajta értéktelen üzleti termékeket. 2. Kerüljük a szépirodalmi újdonságokat mindaddig, míg az első roham el nem ül s tisztábban láthatjuk jó és rossz tulajdonságukat. 3. Kerüljük végre a jóhiszeműen írt népies kiadványokat, melyek túlon-túl filantropikus, alamizsna jellegűek. De ne csak arra ügyeljünk, hogy a szépirodalmi anyag megválasztása legyen kielégítő, hanem arra is törekedjünk, hogy az olvasók a komolyabb műveket is megkedveljék. Erre a könyvtárosnak egyéni befolyásán, rábeszélőképességén kívül két eszköze lehet ú. m. *a)* a szépirodalmi olvasmányok megadóztatása és *b)* két olvasójegy kiadása, melyek egyike kizárólag tudományos könyvek kölcsönvételére szolgál.

A fejezet végén *Greve* megemlékezik a közművelődési könyvtár ellenzőiről is, a kik sokalják a költségeket, miután kézzelfogható eredményekre ez az intézmény nem vezet, vagy azért kelnek ki ellene, mert az igazi műveltség helyett csak a félműveltség terjesztője. Szerzőnk ez ellenvetésekkel szemben igen helyesen arra hivatkozik, hogy a közművelődési könyvtár szociálpedagógiai eszközeink legfiatalabbika s így inkább a jövő, mintsem a jelen ítélete alá tartozik.

A második fejezet, melynek 171 paragrafusa ismét három szakaszba van beosztva, a közművelődési könyvtárak problémájának technikai oldalát fejtegeti.

Az első szakasz az épület kérdésével foglalkozik. Azt a három alapkövetelményt, mely minden könyvtártani kézikönyvben előfordul: u. m. világosságot, tűzbiztonságot s terjeszkedő-képességet ő is fejtegetései élére állítja, bár be kell vallania, hogy a közművelődési könyvtárak legnagyobb része — legalább az európai szárazföldön — bérházban vagy átalakított helyiségekben húzódik meg. A belső elrendezés főkövetelménye, hogy a közönségnek szánt különböző célú helyiségek egymástól teljesen el legyenek különítve. Ez az elkülönítés azonban olyan formában is történhetik, hogy azért a könyvtár személyzetének alkalma legyen egyszerre az összes helyiségeket szemmel tartani. Követendő mintaképpül a liverpooli könyvtárat említi, a hol az épület közepén levő könyvkölcsönző helyiségből a személyzet egyidejűleg szem-

mel tarthatja az ifjúsági, általános és női olvasótermeket, melyeket félelbermagasságú kerítés választ el a kölcsönző hivataltól. Külön ujságolvasó-teremnek angol mintára való berendezését szintén ajánlja. A hely megválasztásánál a teljes központi fekvést, vagy legalább is azt kívánja meg, hogy a könyvtár a város egyik főútvonalán álljon.

De bármily központi fekvésű is az épület, nagyobb városokban idővel elkerülhetetlen a fiókkönyvtárak létesítése. E fiókok elhelyezését oldották meg eddig a legkevésbé jól. Még Amerikában is gyakori eset, hogy e fiókkönyvtárak gyarmatárúkereskedésekben vannak elhelyezve s a teljesen iskolázatlan személyzet gondjaira bízva. Ennél többet ér a fiókkönyvtáraknak az iskolával kapcsolatos elhelyezése, habár csak az esetben lesz e megoldás kielégítő, ha külön, a czélnak megfelelő helyiség készül az iskolaépülettel kapcsolatban s nem valamely más czélokra szánt termet kell lefoglalnunk, mely csupán a nap vagy a hét bizonyos szakában állhat rendelkezésünkre.

A fiókkönyvtárnak szerző *Cole* nyomán két főfaját különbözteti meg, ú. m. a kikölcsönző állomások (Abgabestation) és a sajátképi fiókkönyvtárak (Zweigbibliothek) faját. Ezek együttvéve ötfélek lehetnek, és pedig: 1. pusztá kikölcsönzőállomások, könyvkészlet nélkül, a hol este kiadják a reggel kért könyveket, melyeket időközben a központból elhoztak; 2. oly kikölcsönzőállomások, melyek a központból kapott s időről-időre föleserélt könyvállományból elégitik ki közönségüket; 3. az első tipushoz tartozó kikölcsönzőállomások, melyek azonban kézikönyvtárral s olvasószobával is el vannak látva; 4. fiókkönyvtárak, melyek csupán saját külön könyvállományukból kölcsönöznek ki könyvet; 5. fiókkönyvtárak, melyek saját állományukon kívül a központi könyvtár anyagát is forgalomba hozzák.

A fiókkönyvtár egyik sajátos alfaja továbbá a vándorkönyvtár, mely nem egyéb, mint valamely központból falura, tanyára kiküldött könyvsorozat. Vándorkönyvtárak szervezésével foglalkoznak a Badische Frauenvereine, a berlini Gesellschaft für Verbreitung von Volksbildung Németországban, a Maatschappij tot nut van't Algemeen Hollandiában, a Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsa, a Dunántúli Közművelődési Egyesület hazánkban. Legnagyszerűbben azonban Észak-Amerikában fejlődött ki, a hol legelőbb New-York állam léptette életbe az államsegélyt az 1842-iki university lawval. E törvény felhatalmazta a new-yorki egyetemi könyvtár gondnokságát, hogy a kettős példányokból vándorkönyvtárakat szervezzen s bocsásson akár egyesek, akár testületek rendelkezésére 5 \$ lefizetése mellett.

Ezután szerző röviden összegezi az olvasóterem mellett vagy ellen felhangzott véleményeket. Szerinte az olvasóterem ellenzői-

nek azon érvelése, hogy az olvasóterem a közönséget elhidegíti otthonától, nem állhat meg, miután a közművelődési könyvtárak közönségének zöme, a munkásság oly lakásvizonyok közt él, hogy otthona amúgy sem gyakorolhat reá valami erős vonzerőt, de meg az olvasás végzésére sem alkalmas.

Végül néhány szóval végez a belső berendezés legfontosabb elemeivel, a könyvállványokkal s felállításuk módjával s az olvasóasztalokkal. Ez utóbbiaknál a kör- vagy ovális-alaknak határozott előnyt ad a szokásos szögletes formával szemben, de véleményét nem okolja meg.

A fejezet második része a könyvtár legfontosabb elemének, magának a könyvanyagnak van szentelve s végig kíséri útját a könyvtárban a beszerzéstől a kiselejtezésig. Ennek a fejezetnek minden egyes pontjára nem terjeszkedhetünk ki: be kell érniünk egy-két probléma kifejtésének vagy gyakorlati útmutatásnak a reprodukálásával. Így megemlítjük szerző tanulságos fejtegetéseit a kiadóknak a népkönyvtárak s a kölcsönkönyvtárakkal szemben elfoglalt különböző álláspontjáról, a könyvek kiválasztásának módjáról, az Észak-Amerikában, először 1897-ben Clevelandban, szervezett könyvtár-ligákról, melyeknek egyetlen céljuk a könyvekkel való helyes bánásmód népszerűsítése stb. Érdekes szerző állásfoglalása abban a vitában, mely a szótár-katalógus és szakrendszertű katalógus hívei közt évek óta folyik s legalább az európai kontinensen még ma sincs eldöntve. Helyesen mutat rá arra a körülményre, hogy a szisztematikus katalógus tudományos közkönyvtárainkban fejlődött ki s ennek közönségét van hivatva szolgálni. A közművelődési könyvtárak közönsége ellenben javarészt oly elemekből áll, melyek a tudomány egyik ágában sem bírnak akkora jártassággal, hogy valamely határozott tárgy pontos, sőt hozzávetőleges hovatartozását is meg tudnák állapítani. Az ilyeneknek azután a szótárkatalógus határozott szolgálatot tesz. Ellenben oly könyvtáraknál, melyek tudományosan képzett kutatók kielégítésére is számítanak, egy jó szakrendszer alkalmazása is ajánlható, mert ez a rokon kérdések egész komplexumáról ad áttekinthető felvilágosítást.

Azt is meg kell még említenünk, hogy szerző épen nem barátja az indikátornak, melyet »drága játékszer«-nek nevez s legfőljebb erős forgalmú, de kis könyvkészlettel rendelkező könyvtáraknál helyesli használatát. Itt jegyezzük meg, hogy az indikátor szülőhazájában, Angliában is végső napjait éli. Mint *Greve* is említi, a legtöbb angol közművelődési könyvtárban, a hol ezelőtt esküdtek az indikátorra, jórészt sutba lökték *Cotgreve* találmányát, vagy csak a szépirodalomnál veszik igénybe. Részünkről hozzátehetjük, hogy még ez utóbbi esetben is az indikátort csupán annak jelzésére használják, hogy a keresett könyv benn van-e a

könyvtárban vagy sem; a kölcsönzés nyilvántartására azonban más, praktikusabb módszerek szolgálnak.

Egy másik, újabban sokat vitatott kérdés az open-shelf rendszer problémája. *Greve*, mint mindenütt, e kérdéssel szemben is megőrzi elfogulatlanságát: a könyvraktáraknak korlátlan megnyitását a közönség részére nem helyesli s csakis kis könyvtáraknak s fiókoknak ajánlja általános alkalmazását, ahol a közönség viselkedése könnyebben szemmel tartható. Nagyobb gyűjtemények jól teszik, ha a rendszer végleges elfogadása előtt kísérleteznek vele s csupán készletük pénzbelileg legkevésbé értékes részéhez, a szépirodalmihoz eresztik hozzá a közönséget.

Az olvasójegyek kiváltásánál szükséges igazolás legjobb módszerének az angoloknál meghonosított jótállórendszerert tartja, mely abban áll, hogy a könyvtár vezetősege csupán adófizető, állandó lakással bíró polgárok hiteles ajánlólevelére szolgáltatja ki az olvasójegyet.

A kölcsönzés nyilvántartásánál a téritvényrendszer helyett a könyv-lap (Buchkarte)-rendszert ajánlja, melynél minden egyes könyvnek megvan a maga külön rovatos kartonlapja, melyre a kikölcsönző olvasójegyének száma s a kölcsönvétel kelte kerül.

A kiselejtezésre nézve nem mond újat, csak utal *Brown* bibliothekonomiájára, melyet annak idején mi is részletesen ismertettünk.

A második fejezet harmadik részében azután szerző a kezelés szerveit ismerteti. Előbb a könyvtár felügyelőbizottságáról, azután a könyvtári személyzetről szól. Igen érdekes azon követelmények felsorolása, melyeket *Greve* a könyvtáros egyéniségével szemben támaszt. *Bonfort* nyomán ő is három dolgot kíván meg a könyvtárostól; nevezetesen azt, hogy tudós, gentleman és üzletember legyen. Túrelem, emberismeret, s jó emlékezőtehetség továbbá azok a tulajdonságok, melyek a könyvtári tisztviselőktől megkívánhatók, természetesen kellő szakképzettség mellett. A szakképzettség megszerzése a kontinensen nem éppen könnyű dolog, miután a könyvtári szakoktatásról még a tudományos könyvtárak tisztviselői kara részére is a legtöbb államban nincs kellőképp gondoskodva; a közművelődési könyvtárakra nézve pedig még vigasztalanabbak az állapotok. Itt szabadon fölburjánzik a dilet-tantizmus, ami pedig az ügy egészséges fejlődésének nagy kárára szolgál. Ezután a könyvtárosi szakegyesületekről s a könyvtárosok díjazásáról nyújt áttekintést s végül a nők könyvtárosi szolgálatáról emlékezik meg. Alkalmaztatásukat főleg az ifjúsági osztályban s a kikölcsönzésnél ajánlja, bár nem tagadja meg tőlük a vezető állásokra való rátermettséget sem.

A harmadik s aránylag legrövidebb (332—413 §§) fejezet a közművelődési könyvtár pénzügyi oldalát világítja meg. A kérdés

természete szerint ez a fejezet két részre oszlik, ú. m. a kiadásokat s a bevételeket tárgyaló fejtegetésekre.

A kiadásokról szóló rész tulajdonképpen nem egyéb, mint egy csomó német, angol s amerikai közművelődési könyvtár zárószámadásának a közlése, melynek száraz számadatai mindennél ékesszólóbban magyarázzák a hasonló intézmények igen különböző fejlődését a felsorolt államokban. Pl. Charlottenburgban, ahol pedig a közművelődési könyvtár ügye igen fejlett fokon áll, 1904/5-ben a kiadások összege 47,767 márkára rúgott; ellenben pl. Manchester ugyanezen közigazgatási évben 23,997 £ 16 s. 11 d.-t s Boston 322,645·37 \$-t áldozott e célra! Vagyis Charlottenburgban fejenként 0·20, Manchesterben 0·75, és Bostonban 2·35 Márka volt a költség.

A bevételekről szólva, első sorban az olvasási díjról szól, ethikai s paedagógiai hasznát elismeri ugyan, de jobb szeretné, ha az adó alakjában vettetnék ki a község lakóira. A második jövedelmi forrás lehet egyesek adománya, továbbá a magánosok egyesülése útján biztosítható bevételek (tagdíjak). Végül a harmadik jövedelmi forrás a közvagyonbevételek: községi vagy állami segély.

A legtermészetesebb s legkielégítőbb jövedelmi forrást azonban a külön könyvtári adó szolgáltatja, melynek *Greve* is lelkes szószólója. Az adózás ezen neme azonban csupán Angliában s Amerikában ismeretes, de itt sem kötelező, hanem a község-tanács belátásától tétetik függővé. *Greve* ezzel szemben megkívánja, hogy a közművelődési könyvtár fenntartása általánosan kötelezővé tétessék, épp úgy mint pl. a népoktatás, melynek ez tulajdonképpen szerves kiegészítő része. Szerző ez óhajtása azt hiszem viszhangra fog találni mindazok körében, a kik érzékkel bírnak a modern szociális nevelés szükségletei iránt.

Íme a legújabb könyvtártani kézikönyv részletes gondolatmenete. Szerző fejtegetéseinek részben új nézőpontja megokolja a kimerítőbb analízist, a munkájában felhalmozott gazdag gyakorlati- és statisztikai anyag pedig kívánatosá teszi, hogy e könyvet mindazok áttanulmányozzák, a kik a közkönyvtár legújabb formája iránt melegebben érdeklődnek.

Dr. Gulyás Pál.

KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

Deutsche Literaturzeitung. XXIX. évfolyam, 28. szám (1908 július 11.): G. Geisenhof, Bibliotheca Bugenhagiana (Otto Clemen). — L. Fratti, Catalogo dei manoscritti di U. Aldrovani. — 29. szám (július 18.): E. Jaeschke, Bericht über das sechste Betriebsjahr 1907/908 der Stadtbücherei Elberfeld. — 30. szám (július 25.): A. P. Ch. Griffin, Library of Congress: List of books relating to trusts. 3. ed. (Robert Liefmann). — 34. szám (augusztus 22.): Ch. W. Berghoeffer, Führer durch die Freiherrlich Carl von Rothschild'sche öffentliche Bibliothek. — 35. szám (augusztus 29.): J. Hilgers, Die Bücherverbote in Papstbriefen (Joseph Freisen). — 36. szám (szeptember 5.): H. O. Lange, Les plus anciens imprimeurs à Pérouse 1471—1482 (Gottfried Zedler). — Fr. A. Mayer, Aus den Papieren eines Wiener Verlegers, 1858—1897. — 37. szám (szeptember 12): Veröffentlichungen der Gutenberg-Gesellschaft. V., VI., VII. (Konrad Haebler). — 38. szám (szeptember 19.): H. Le Soudier, Bibliographie française. 2. s. T. I. 1900—1904. (Alfred Schulze.)

La bibliofilia. X. évfolyam, 4. füzet (1908 július): Hugues Vaganay, Les romans de chevalerie italiens d'inspiration espagnole. Essai de bibliographie. (Első közlemény.) — A. Tenneroni, I manoscritti della Libreria del comm. Leo S. Olschki. (Folytatólagos közlemény.) — G. Boffito, Saggio di bibliografia Egidiana. (Folytatólagos közlemény.) — 5—6. füzet (augusztus-szeptember): Hugues Vaganay, Les romans de chevalerie italiens d'inspiration espagnole. Essai de bibliographie. (Befejező közlemény.) — Carlo Frati, Bolletino bibliografico Marciano. (Folytatólagos közlemény.) — Francesco Vatielli, Una mostra bibliografica nella biblioteca del Liceo Musicale di Bologna. — G. Boffito, Saggio di bibliografia Egidiana. (Folytatólagos közlemény.) — A. Boinet, Courrier de France. — Henry R. Plomer, News from England. — Gardner C. Teall, Notes from America. — Állandó rovat: Notizie.

Le bibliographe moderne. XI. évfolyam, 66. szám (1907 november-december): Max Prinot, Portrait d'une comtesse de Brienne. — G. Lepreux, Les imprimeurs d'Étampes (1708—1765). — Lucien Auvray, Une bulle de Grégoire IX. pour Richard de Fournival. — S. Bergh, La nouvelle organisation des archives de Suède. — Maurice Tourneux, Salons et expositions d'art à Paris (1801—1900); essai bibliographique. (Folytatólagos közlemény.) — Chronique des Archives: Belgique. France. Italie. Pays-Bas. — Chronique des bibliothèques: Allemagne. Belgique. France. Italie. Pays-Bas. Suisse. — Chronique bibliographique: Bibliographie annuelle des bibliothèques et du livre. Histoire de l'imprimerie. Bibliographie archéologiques. Bibliographie des chants populaires français. Bibliographie des usages locaux. Un incunable napolitain à retrouver. Exposition rétrospective du papier. Table général du »Bulletin du Bibliophile«. Ouvrages suédois sur le Japon. — Comptes-rendus et livres nouveaux: État sommaire des papiers de la période révolutionnaire conservés dans les archives départementales. Série 4. T. I. (H. S.) S. I. Denis. Archives du Cogner. Séries H. E. (H. S.) A. Molinier et L. Polain, Les sources de l'histoire de

France des origines aux guerres d'Italie. III—V. (H. S.) J. L. Brandstetter, Bibliographie der schweizerischen Landeskunde. V. 3. (H. S.) N. E. Dionne, Inventaire chronologique des livres . . . publiés en langue française dans la province de Québec (1764—1905). U. a. Québec et Nouvelle-France; Bibliographie (1534—1906). U. a., Inventaire chronologique des livres . . . publiés en langue anglaise dans la province de Québec (1764—1906). (H. S.) I. M. Hulth, Bibliographia Linnaeana. (B. L.) G. I. Gray, A bibliography of the works of Sir Isaac Newton. 2. edition. (H. S.) I. Collijn, Katalog der Incunabeln der Kgl. Universitäts-Bibliothek zu Uppsala. (H. S.) P. Delalain, Les libraires et imprimeurs de l'Académie française de 1634 à 1793. (H. S.) A. de Mahuet et E. des Robert, Essai de répertoire des ex-libris et fers de reliure des bibliophiles lorrains. (E. D.) L. Quantin, Ex-libris héraldiques anonymes. I. (F. d'H.)

Revue des bibliothèques. XVIII. *évfolyam*, 4—6. szám (1908 április-június): Henri *Omont*, Manuscrits de la bibliothèque de sir Thomas Phillipps récemment entrés à la Bibliothèque Nationale. — Amédée *Boinet*, Catalogue des miniatures des manuscrits de la Bibliothèque Sainte-Geneviève. — *Michel*, Camille et Lucile Desmoulins. Documents inédits. — **Bibliographie:** E. Clouzot, Catalogue de la bibliothèque de la ville de Paris. I. (A. B.) Marius Barroux, Essai de bibliographie critique des généralités de l'histoire de Paris. (A. B.) Mélanges et documents publiés à l'occasion du 2^e centenaire de la mort de Mabilion (A. Boinet). H. Omont, Anciens inventaires et catalogues de la Bibliothèque Nationale. I. (A. B.) Ch. Drouhet, Les manuscrits de Maynard, conservés à la bibliothèque de Toulouse. (A. B.) C. Oursel, Notes sur le libraire et imprimeur dijonnais Pierre J. Grangier. (A.—B.) René Pagel, Catalogue sommaire de nouveaux fonds historiques et généalogiques versés aux Archives du Gers. (E. C.) — **Chronique des bibliothèques:** Allemagne. Belgique. Bulgarie. France. Italie. — **Állandó mel-léklet:** Henri *Dehérain*, Catalogue des Manuscrits du fonds Cuvier.

Rivista delle biblioteche e degli archivi. XIX. *évfolyam*, 3—4. szám (1908. márczius-április): Demetrio *Marzi*, Cancellieri e cancellerie durante il medioevo. — Curzio *Mazzi*, Due provisioni onutarie fiorentine. — Guido *Biagi*, Ricordi politici inediti del barone Bettino Ricasoli. — 5—6. szám (május-június): Guido *Biagi*, Contratto nuziale di Luigi XII di Francia con Anna di Bretagna vedova di Carlo VIII (14 Agosto 1498). — Elena *Valori*, La fortuna del *Bembo* fuori d'Italia. — Giorgio *Rossi*, Appunti sulla composizione e pubblicazione del »Cicerone« da lettere inedite di G. C. Passeroni. — 7—8. szám (július-augusztus): Guido *Biagi*, La conferenza internazionale di bibliografia e documentazione. (Relazione a S. E. il Ministro della P. I.) — Demetrio *Picozzi*, Per le nostre biblioteche. — Guido *Biagi*, Tasse sull'uso dei libri delle biblioteche? — V. B. G. Le librerie per uso dei marinari. — R. W. *Sindall*, La manifattura della polpa di legno per la fabbricazione della carta (traduzione di Luigi *Biagi*). — Curzio *Mazzi*, Le gioie della corte Medicea nel 1566. (Folytatólago közlemény.) — **Állandó rovatok:** Libri nuovi. Notizie.

The library journal. *XXVIII. kötet, 7. szám* (1908 július): Arthur E. Bostwick, The librarian a censor. — William Warner Bishop, The amount of help to be given to readers. — Annie Carroll Moore, Library membership as a civic force. — Open shelves and book losses. — Conference of German librarians at Eisenach. — American association of law libraries. — Bibliographical society of America. — League of library commissions. — *8. szám* (augusztus): David Felmley, How far should courses in normal schools and teachers' colleges seek to acquaint readers with the ways of organizing and using school libraries. — Agnes Jewell, The public librarian and the school problem. — Anna C. Tyler, A live bookworm — a nature study. — Thomas L. Masson, The real heaven (Poem). — Scheme of classification for books on forestry. — Billingham public library. — F. K. W. Drury, On making signs. — Tibetan literature for the Newberry library. — A state library system for California. — Reviews: Dieserud, The scope and content of the science of anthropology. Gutenberg Society. Veröffentlichungen der Gutenberg-Gesellschaft. Handbook of learned societies and institutions: America. Die Handschriften der öffentlichen Bibliothek der Universität Basel. Institut international de bibliographie. Bulletin. New Schaff-Herzog encyclopedia. Lamberton, A list of serials in the principal libraries in Philadelphia and its vicinity. Eine Untersuchung von 435 Papier-Proben. — *9. szám* (szeptember): What shall libraries do about bad books. — A view of librarianship from the library school. — Worthington C. Ford, An old-fashioned librarian: the late A. R. Spofford. — F. Weitenkamf, The need of a scientific bibliography of incunabula. — Theodore W. Koch, Meeting of the English library association. — R. H. Whitten, Classification of the library of the (New-York State) public service commission for the first district. — Esperanto recognised by United States Government. — Best books of 1907. — Reviews: Ralph Dunstan, A cyclopaedic dictionary of music. (E. M. I.)

Állandórovatok: Editorials. — New-York library association. — National association of state libraries. — National educational association. — American library institute. — American library association. — State library commissions. — State library associations. — Library schools and training classes. — Library economy and history. — Gifts and Bequests. — Librarians. — Cataloging and classification. — Bibliography. — Notes and queries. — Library calendar.

Zeitschrift für Bücherfreunde. *XII. évfolyam 1908/1909., 4. fűzet* (1908 július): Walter von Zur Westen, Zur Kunstgeschichte des Notentitels und der Dekoration musikalischer Druckwerke. II. Die Vorherrschaft des Steindrucks. — Wilhelm Riedner, Peter Schöffers Anzeige des Decretum Gratiani und der Dekretalen Gregors IX von 1472. — Fr. Bertram, Gustavus Selenus' Schach- oder König-Spiel. II. — Oskar Loewenstein, Die Berliner Buchbinderei-Ausstellung und was lehrt sie uns? — *5. fűzet* (augusztus): Stephan Kekule von Stradonitz, Ein »bibliophiler« Adelsabenteurer der Neuzeit. — L. Gerhardt, Crabb Robinson und seine Beziehungen in Weimar und Jena. — E. Slijper, Eine portugiesische Talmud-Ausgabe von 1500. —

Max *Harrwitz*, Unser Deutsches Anonymen-Lexikon. — 6. *fűzet* (szeptember): Friedrich E. *Hirsch*, Zur Biographie Johann Peter Lysers. — Max *Kemmerich*, Porträttschmuck in deutschen Handschriften des frühen Mittelalters. — Hans *Koegler*, Basler Büchermarken bis zum Jahre 1550. I. — *Állandó rovat*: Chronik.

Zentralblatt für Bibliothekswesen. XXV. *évfolyam*, 7. *fűzet* (1908 július): R. *Gradmann*, Über das Ordnungswort im alphabetischen Katalog. — Adolf *Schmidt*, Johann Reger in Ulm, der Drucker des Briefs des Bundes in Schwaben. — P. *Schwenke*, Das neue italienische Bibliotheksreglement. I. — H. *Escher*, Achte Versammlung der Vereinigung schweizerischer Bibliothekare. — Die 9. *Versammlung* deutscher Bibliothekare in Eisenach. — 8—9. *fűzet* (augusztus-szeptember): Neunte *Versammlung* deutscher Bibliothekare in Eisenach am 11. u. 12. Juni 1908: A. *Keysser*, Die Landesliteratur und die öffentlichen Bibliotheken. — H. *Caspari*, Über ein neues Mittel zum Schutz vielgelesener Bücher. — O. *Glauning*, Über mittelalterliche Handschriftenverzeichnisse. — K. *Schüddenkopf*, Über die Neuordnung und Katalogisierung von Goethes Bibliothek. — H. *Brunn*, Über Fortschritte in der Zettelkatalogisierung. — C. *Nörrenberg*, Über Verlegereinbände. — G. *Fritz*, Über das Volksbibliothekswesen in Oberschlesien. — K. *Geiger*, Johanna Fallati als Tübinger Oberbibliothekar. — *Mitgliederversammlung* des V. D. B. — Literaturberichte und Anzeigen: Reginald Arthur Rye, University of London. The libraries of London. (A. Hortschansky.) Barcza Imre Szent Erzsébet irodalma. (M. Perlbach.) — *Állandó rovatok*: Kleine Mitteilungen. Umschau und neue Nachrichten. Neue Bücher und Aufsätze zum Bibliotheks- und Buchwesen. Antiquariatskataloge. Personalmeldungen.

A MAGYAR BIBLIOGRAFIAI IRODALOM AZ 1908. ÉV HARMADIK NEGYEDÉBEN.

Összeállította: HORVÁTH IGNÁCZ.

ADALÉKOK a Régi Magyar Könyvtárhoz. Negyedik és ötödik közlemény. (Erdélyi Múzeum. 1908. III. kötet. 1. füzet. 41—47. l. és 3. füzet. 186—191. l.)

BARCZA IMRE. Magyarországi kivándorlások irodalma (Bibliographia emigracionis hungaricae.) Bpest, 1908. Pesti kny. részv. társ. 8-r. 12 l. (Különlönyomat a »Közgazdasági Szemle« 1908. évi július havi füzetéből.)

BIBLIOGRAPHIA. Társadalomgazdaságtani —. III. évfolyam. 1908. Cöthen, 1908. Dönhaupt Pál kny. 8-r. Június 205—256. l. Július 257—300 l. Szeptember 343—390 l. (A »Közgazdasági Szemle« 1908. július, augusztus és szeptember havi melléklete.)

CZÍMJEGYZÉKE. A kegyes tanítórendiek vezetése a'att álló szegedi városi főgimnázium ifjúsági nagyobb könyvtárának —. Szeged, 1908. Endrényi Lajos kny. Kis 8-r. 39 l.

CZÍMJEGYZÉKE. A budapesti kávésszék szakegyesületének könyvtári —. Budapest, 1908. Világosság kny. R. T. 8-r. 61 l. Ára 30 fillér.

CLAIR VILMOS. A F. M. K. E. Nyitra városi közkönyvtárának jegyzéke. Második kiadás. Budapest, 1908. »Pátria« irod. vállalat kny. 8-r. 84 l.

GÁCSÉR JÓZSEF. A soproni szent Benedek-rendi főgimnázium tanári könyvtárának jegyzéke. Sopron, 1908. Röttig Gusztáv és fia. 8-r. 1—62 l. (A pannonhalmi sz. Benedek-rendi soproni főgimn. értesítője az 1907—8. isk. évről.)

GULYÁS PÁL. Északnémet népkönyvtárak. Drezda, Berlin, Charlottenburg, Hamburg. Budapest, 1908. Athenaeum irod. és nyomdai r.-t. nyomása. 8-r. 4, 31 l. Ára 1 kor.

GULYÁS PÁL. A könyvgyűjtés főbb irányai. I—III. közlemény. (Uránia, 1908. február 59—68 l., márczius 135—141 l., április 168—175 l.)

GYÖRY TIBOR. A magyar orvosi irodalom 1907. IV. évfolyam. Eger, 1908. Érseki lyceumi könyvnyomda. 8-r. 85 l. (Magyar orvosi archivum. 1908. új folyam. IX. köt. 4. füzet.)

GYULAI AUGUSTUS. Bibliography of english authors works translated into hungarian language (1620—1908.) Budapest, 1908. Fritz Ármin kny. 8-r. 48 l.

HELLEBRANT ÁRPÁD. Repertorium. (Irodalomtörténeti Közlemények, XVIII. évf. 1., 2., 3. füzet. 127—128 l., 254—256 l., 382—384 l.)

HORKAY LAJOS. A debreczeni polgári kör könyvtárának pótgjegyzéke. Debreczen, 1908. Hoffmann és Kronovitz kny. 8-r. 15 l.

JEGYZÉK a Debreczen sz. kir. városi első népkönyvtárban levő könyvekről. Debreczen, 1908. Városi knyomda. 8-r. 17 l.

JEGYZÉKE, A pozsonyi ág. hitv. ev. liceum önképzőköri könyvtárának —. Pozsony, 1908. Wigand F. K. könyvnyomdája. 8-r. 72 l.

JEGYZÉKE, Az erdélyi nemzeti múzeum könyvtára feles számú könyveinek —. Második füzet. Kolozsvár, 1908. Stief Jenő és Társa kny. Kis 3-r. 70 l.

JEGYZÉKE, A villányi casino könyvtárának —. Pécs, 1908. Taizs József kny. 8-r. 8 l.

JEGYZÉKE, A selmeczbányai népkönyvtár —. A múzeumok és könyvtárak orsz. tanácsának ajándéka. Selmeczbánya, 1908. Joerges Ágost özvegye és fia ny Nagy 8-r. 39 l.

JEGYZÉKE, A debreczeni kereskedelmi csarnok szépirodalmi könyvtárának III. sz. betűsoros —. 1908. január hó. Debreczen, 1908. Hoffmann és Kronovitz kny. 8-r. 39 l.

MANGOLD LAJOS. Hazai hírlapok repertoriuma. 1905. június. — 1906. június. (Századok. 1908. szeptember. 667—668. l.)

MELICH JÁNOS. Újabb adalékok a hazai vend (szlovén) nyelvű irodalom bibliográfiájához. Bpest, 1908. Athenaeum kny. 8-r. 17 l. (Különlenyomat a Magyar Könyvszemle 1908. évi III. füzetéből.) Ára 50 fill.

REXA DEZSŐ. A budapesti Nemzeti Színház könyv- és levéltára. Bpest, 1908. Stephaneum kny. 4-r. 7 l. (Különlenyomat a Múzeumi és Könyvtári Értesítő II. évfolyam 2—3. számából.)

SMIDA ISTVÁN. A besztérczebányai kir. kath. főgimnázium tanári könyvtárának alapleltára az 1907—8. isk. év végén. (A besztérczebányai kir. kath. főgimnázium értesítője az 1907—1908. iskolai évről. Besztérczebánya. 1908. »Hungária« könyvnyomda. 8-r. 1—49 l.)

ÚJ KÖNYVEK. (Századok. 1908. január 93—96 l. — február 187—189 l. — márczius 283—285 l. — május 472—478 l. — szeptember 668—672 l.)

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Dr. Fejérpataky László, a Széchenyi Országos Könyvtár igazgatója a berlini történelmi kongresszuson. A történelmi tudományok IV. nemzetközi kongresszusán, mely folyó évi augusztus 6—12. napjain tartott meg Berlinben, könyvtárunk képviselőjében dr. *Fejérpataky* László udvari tanácsos, igazgató jelent meg, a kit a kongresszuson nagyszámban összegyűlt szakemberek bizalma a díszelnökök sorába emelt. A kongresszus lefolyásáról *Fejérpataky* igazgató folyóiratunk jövő számában fog részletesen beszámolni.

Récsei Viktor †. A bibliográfia hazai művelőinek sorából ismét kidőlt egy serény munkás, *Récsei* Viktor, a benczés-rend pannonhalmi központi könyvtára egykori igazgatójának október 14-én bekövetkezett elhunytával. Alig 50 éves volt, midőn őt a halál elragadta. Vele irodalmunknak egy buzgó művelője szállt sírba, a ki mert a specializálódás korszakában egyetemességre, a polyhistor munkakörére vágyott, egyetlen szakba sem tudott kellőképp elmélyedni. Sokfelé ágazó működésének bibliografiai részéből következő önálló köteteit említjük fel: A kassai püspökségi könyvtár kodexinek és inkunabulumainak jegyzéke, Budapest, 1891. *Brevis historia archivii archi-abbatiae O. S. B. de Monte Pannoniae, Veszprém, 1896.* Írás és könyv hajdan és most, Győr, 1899. s végül legterjedelmesebb dolgozatát, *Ősnyomatványok és régi magyar könyvek a pannonhalmi könyvtárban*, Budapest, 1904. Még csak azt említjük, hogy régebben folyóiratunk munkatársa is volt s az 1894—96. időközben több dolgozata jelent meg e helyt.

A Széchenyi Országos Könyvtár tisztviselői tanulmányúton. A M. N. Múzeum utazási alapjából a nmélt. vallás- és közoktatásügyi minisztérium jóváhagyásával az 1908. évben *Kereszty* István ör a velencei, bolognai és firenzei zenekönyvtárakat, *Kováts* László segédőr a baseli, berni és zürichi könyv- és levéltárakat, dr. *Gulyás* Pál segédőr pedig a párisi, londoni és bruxellesi közkönyvtárakat s bibliografiai intézményeket tette tanulmány tárgyává. Ez utóbbit a Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsa is kiküldte a párisi és londoni népkönyvtári ügy tanulmányozására.

A Múzeumok és Könyvtárak Országos Szövetségének 1908. évi közgyűlése Szombathelyen folyt le október 11-én, nagyszámú közönség jelenlétében. A közgyűlést dr. *Wlassics* Gyula elnök nagyszabású beszéddel nyitotta meg, mely a társadalmi evolúció szempontjából világítja meg a kulturpolitikai problémák hosszú sorát. A mély gondolatokban

bővelkedő beszédből álljon itt annak folyóiratunkat közvetlenül érdeklő része, mely a hazai könyvtárügy reformjáról szól:

»Sok ironok elmékedéseit olvastam — úgymond — az úgynevezett szabad tanítás vagy iskolán kívül eső tanítás eszközeiről és azt tapasztaltam, hogy csaknem mindenki elismerte, hogy az iskolán kívül folyó tanítás, vagy inkább tanulás leghatalmasabb eszköze, sőt ennek gerincze a könyvtár. Ki ne ismerné közülünk *Pelissonnak* azt az állítását, hogy könyvtár nélkül az iskolán kívül adott tanításnak nem lehet sem teljessége, sem állandósága. *Carnegiének*, a nagy amerikai meczenásnak következő jelszava pedig szállóigévé vált: »Mi a legjobb, legnagyobb ajándék, a mit a köznek adhatunk? Legelsőbbben is a közkönyvtárak«.

Nem kell bizonyítani, hogy a legsikerültebb szabad tanítás is úgy, mint minden tanítás is végeredményben csak tanulni, »olvasni tudni« taníthat. Ha mi az iskolán kívül eső tanítás szervezetét a maga egészében akarjuk megoldani: »Akkor a hazai könyvtárügyre kell első sorban a legnagyobb figyelmet fordítani és a legerélyesebb lépéseket megtenni«.

A Magyar Minervában olvasható az eddig létező könyvtárak elég szép száma.

Hogy a mi kimutatott könyvtáraink minő jellegűek, az osztályozás ezen doktrinális kérdésébe nem bocsátkozom. Az angol-amerikai »Public-library« típusa igazolja, hogy a tudós és közkönyvtárak összeolvadása kezd uralkodóvá lenni. Annyit azonban bátran mondhatok és ebben legjelesebb szakférfiaink véleményének adok kifejezést, hogy Magyarországon ma a legtöbb könyvtár jelentékeny reformra szorul. Vagy a nyilvánosság jellegét nélkülözi, vagy a könyvkészlet, vagy az olvasóhelyiségek berendezése nem elégíti ki a jogos igényeket.

Feltűnő mindenesetre, hogy önálló állami könyvtár, mint ezt *Fraknoi* Vilmos is hangsúlyozta, Magyarországon nem létezik. Sem a múzeumban levő Széchényi-könyvtár, sem az akadémiai könyvtár, sem az egyetemi vagy műegyetemi könyvtár nem olyan önálló állami könyvtár, a minők például 16 olasz városban már léteznek.

Fölmerült már többször egy nagy nemzeti könyvtár alapításának szükségessége, melyben a budapesti négy nagy könyvtár egyesítették.

Annyi bizonyos, hogy az ily központosított nagy könyvtár, esetleg az ő fiókkönyvtáraival, könyvkiadóhelyeivel és fiókolvasótermekkel, sok előnyt egyesítené magában.

Egyelőre — szerény nézetem szerint — nagy haladás lenne, ha a Nemzeti Múzeum építkezésével egyidejűleg a múzeum könyvtára eddigi szűk keretéből általános nagy könyvtárrá alakíttatnék.

Nem győzöm eléggé ajánlani, bár tudom, hogy nehézségbe ütközik, a vidéki városokban létező különböző könyvtárak egyesítését egy nagy városi közkönyvtárba. Ennek lelkes harczosa *Ferenczi* Zoltán tisztelt tagtársunk. Meg kell azonban jegyezni, hogy erre az egyesítésre kényszereszközök nem igen alkalmazhatók, csak a célszerűség értékének okos fölismérése lehet itt döntő.

Habár igaz, hogy a tanács működésén kívül jelentékeny számú földműves- és iparos-könyvtárral rendelkezünk, mégis igen sok községben nincs semmiféle könyvtár.

Most, midőn a közoktatásügyi kormány az iskolán kívül eső oktatás ügyét a maga egészében föl akarja karolni, midőn a legkisebb falut is be akarja vonni a felnőttek oktatásának szervezetébe, természetes, hogy nélkülözhetlenné válik az, hogy az a falu, melyben iskolán kívül eső tanítást szerveznek, könyvtár nélkül ne maradjon.

Az úgynevezett szabad vagy iskolán kívül eső tanítás eredményei könyvtár nélkül csaknem teljesen megbiusznak.

Nekünk, uraim, a könyvtárak szövetségének, első sorban alapszabályszerű köteletségünk a propaganda szerepét betölteni és ezért erélylyel kell közrehatni azon fölfogás életreállításában, melynek néhány tagtársunk is kifejezést adott, hogy minden község úgy gondolkozzék a könyvtár létesítéséről, a mint gondolkozik a népiskola fölállításának szükségességéről. Az ily közfelfogás megteremtésének munkájában résztvenni a mi köteletségünk első sorban.

Az országnak minden vidékét képviseljük. Az ország minden vidékén szálljunk síkra ez elv érvényesüléséért. Kitartó munkával a közvélemény végre is megtermékenyíti e gondolatot. Ha pedig a társadalom, a község, a megye nem lenne képes köteletségét teljesíteni: akkor nekünk nem szabad azon igazság hirdetése elől sem elzárkóznunk, hanem nyíltan ki kell mondanunk, hogy az iskolán kívül eső tanítás nagy országos szervezetében a könyvtárak ügyét a törvényhozásnak biztosítania kell, mert a legtökéletesebb iskolán kívül eső tanítás is a legteljesebben kifejtett könyvtárszervezés nélkül kockázatos munkát jelentene.

Nagy igények ezek! Pedig ne feledjük, hogy az iskolán kívül eső tanítás országos szervezetével párhuzamosan arról is kell minél előbb gondoskodni, hogy félmilliót meghaladó iskolaköteles népiskola nélkül ne maradjon és a népiskolában a túltömöttség ne akadályozza a tanítás, de főleg a nevelés lehetőségét. Azért állítom leplezetlenül előtérbe mindezeket a nagy föladatokat, hogy a magyar társadalom minden rétegét átjárja az a tudat, hogy az elékezett az idő, hogy közéletünket a kultúra kérdései vezessék és ne csak a közoktatásnak közigazgatási és politikai természetű törvényjavaslatai, de a nép műveltségi fokát valóban emelő tényezők iránt is tanusítson a magyar társadalom igazi, mély érdeklődést.

A nagy tetszéssel fogadott elnöki megnyitó után a közgyűlés a napirend tárgyalására tért át s az Országos Tanács és Főfelügyelőség évi jelentéseit, valamint a Tanács számadásait tudomásul véve, áttért *Katona* Lajosnak az inkunabulumok összeírása s *Gerecze* Péternek a Műemlékvédő Egyesület megalakítása ügyében a tavalyi közgyűlés elé terjesztett indítványaira. Az utóbbinak érdemleges tárgyalása a Műemlékek Országos Bizottsága javaslataira halasztást szenvedett, az ősymotatványok összeírása tárgyában pedig a főfelügyelőség intézkedései tudomásul vétettek. Dr. *Katona* Lajos a Múzeumok és Könyvtárak Országos Szövetségének tavaly Pécselt tartott köz-

gyűlésén tudvalevőleg indítványt terjesztett elő a magyarországi inkunabulumok egyetemes jegyzékének összeállítása s kiadása tárgyában. A közgyűlés kimondotta, hogy e jegyzék kiadását szükségesnek találja s a jegyzék kibocsátására a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelőségét, mint a hazai könyvtári ügynek erre illetékeesebb fórumát, kéri föl.¹

A főfelügyelőség 1907. december hó 20-án 1063. sz. alatt felterjesztést intézett ez ügyben a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumhoz, hangsúlyozván, hogy e jegyzék kiadását a maga részéről is sürgősen szükségesnek találja, s egyben megtoldandónak azzal, hogy nemcsak az inkunabulumok, hanem a középkori kódexek jegyzéke is összeállítandó, mert ez legalább is oly jelentőségű, mint az ősnymtatványok katalógusa. A végrehajtást illetőleg a főfelügyelőség a következő véleményt nyilvánította :

1. A munkálatnak nemcsak az állami és állami felügyelet alatt álló gyűjteményekre, hanem az összes hazai könyvtárakra (beleértve az egyháziakat is) ki kell terjeszkednie.

2. Az időhatár úgy az inkunabulumoknál, mint kódexeknél nem a XV. század vége, hanem speciális magyar viszonyainknál fogva a mohácsi vész éve : 1526.

3. A nagy munkálat eredményessége érdekében szükségesnek tartja a főfelügyelőség, hogy évi tiszteletdíjjal egy könyvtári szakmegbízott alkalmaztassék, a ki az 1908. évben az összeírást megkezdi. A szakmegbízott személyét a főfelügyelőség *Varju* Elemér m. nemzeti múzeumi I. oszt. segédörben jelöli ki, mint olyat, a ki e feladatra kiváltkép alkalmas szakember.

Az előadottak alapján a főfelügyelőség arra kérte a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumot, hogy *Varju* Elemért az 1903. évtől kezdődőleg az előadott cél megvalósítása érdekében szakmegbízotti minőségben alkalmazni s a további teendőkre nézve a főfelügyelőségnek felhatalmazást adni méltóztassék. *Varju* Elemér folyó évi márczius havában a Kassai Múzeum miniszteri biztosává nevezetvén ki s mint ilyen április havában Kassára költözvén, az inkunabulumok és kódexek összeírásának ügye emiatt halasztást szenvedett, a megállapodás azonban az, hogy *Varju* Elemér, mihelyest a Kassai Múzeum adminisztratív s egyéb hivatalos ügykezelésének legsürgősebb teendőin túlesik, a szóban forgó megbízást megkapja s hozzálát a jegyzékek elkészítéséhez.

A tavalyi indítványokra vonatkozó jelentések tudomásul vétele után a szövetség néhány jelentéktelen pontban módosította szervezeti szabályzatát s ennek alapján 1909-től kezdődő öt évi időtartamra megválasztotta a Szövetség tisztikarát s az Országos Tanácsba küldendő 20 tagot. Elnökké közfelkiáltással ismét dr. *Wlassics* Gyulát, alelnökké az ő javaslatára gróf *Teleki* Sándort és *Thaly* Kálmánt, titkárrá és előadóvá *Mihalik* Józsefet, jegyzővé

¹ Meg kell jegyeznünk, hogy az inkunabulum-katalógusnak kiadására dr. *Gulyás* Pál »Előmunkálatok Hain Ősnymtatvány-jegyzékének új kiadásához« cz. dolgozatában, mely folyóiratunk 1906. évfolyama 1—6. lapjain jelent meg, már felhívta az erre leghivatottabb fórum, a főfelügyelőség figyelmét, de felszólalása annak idején hatás nélkül maradt.

pedig dr. *Gulyás Pált* választotta meg, a ki *Mihalik* gyöngékedése folytán az idei közgyűlésen az előadói tisztet is betöltötte. A húsz tanácsstag közül 17 eddig is választott tagja volt az Országos Tanácsnak, a kikhez még *Apáthy István*, *Csánky Dezső* és *Katona Lajos* került újonnan hozzá.

A közgyűlésen szokásos tudományos előadást ezúttal dr. *Szendrei János* tartotta, Magyarország régi várairól.

Végül a Szövetség elhatározta, hogy jövő évi közgyűlését *Nagyenyeden* fogja megtartani.

A nemzetközi bibliográfiai értekezlet lefolyásáról Guido *Biagi*, a firenzei könyvtár igazgatója részletesen számol be az olasz közoktatásügyi kormányhoz intézett s a *Rivista delle biblioteche e degli archivi* ez évi 7—8. számaiban közzétett jelentésében. Talán nem lesz érdektelen e jelentés nyomán olvasóinkat is tájékoztatni a július hó 10. és 11. napjain Bruxelesben megtartott bibliográfiai értekezlet eredményei felől, melyek alapul fognak szolgálni az 1910-ben tartandó nemzetközi könyv- és levéltárnoki kongresszussal kapcsolatban megtartandó könyvészeti kongresszus tárgyalásainak.

Az értekezletet, melyen hazánkból csupán *Mandello Gyula* volt jelen, *La Fontaine* szenátor nyitotta meg július 10-én féltizenegy órakor, *Descamps* báró kultuszminiszter s számos meghívott vendég jelenlétében. Ezután Paul *Otlet* terjesztette elő *La Fontaine*-nel közösen megszerkesztett munkálatát a bibliográfiai kérdések jelen állásáról, melynek során fejtegette azon anyag jelentőségét, mely a British Museum-nak 1899-ben befejezett nyomtatott katalógusa, a párisi Bibliothèque Nationale által megindított s ma már 32. köteténél tartó katalógus, a washingtoni Library of congress 1901-ben megindított katalógusa, a porosz könyvtárak közös katalógusa s az inkunabulumoknak egész Németországra kiterjedő lajstroma révén a tervezett egyetemes bibliográfiai repertoriumba feldolgozható. Ezenkívül rámutat arra a jelentékeny adathalmazra, melyet a londoni *Royal Society* International catalogue of Scientific Literature című kiadványában 32 nemzet közreműködése segélyével a matematikai, fizikai s természetrajzi tudományok évi terméséről tesz közzé. Végül felsorolja az utóbbi években tartott különböző tudományos kongresszusokon elhangzott óhajokat, melyek a könyvek csereviszonyainak megkönnyítését s a bibliográfia és dokumentálás egyöntetű rendszerezését hangoztatják.

Ez újabb tények csoportosítása után szerzők annak kimutatására térnek át, hogy a nemzetközi együttműködés az országok nagy részében lehetővé van téve a nemzeti könyvtárak létesítésével, melyek az illető ország sajtótermékeinek megőrzését tartják hivatásuknak s nagyrészt köteles sajtótermékekben részesülnek.

Ezután szerzők a világ nyomtatvány-termelését igyekeznek megállapítani, természetesen nem ténybeli adatok, hanem valószerű következtetések alapján. Szerintük napjainkban mintegy 150.000 új könyv s 4—6 százezer folyóirat-cikk jelenik meg évente a föld kerekén. Az 1900 előtti összes termelés legkevesebb 10 millió könyvre s 15 millió cikkre tehető. A könyvnyomatás feltalálása óta a bibliográfiai termelés geometriai arányokban növekedett. Az

első század végéig csak 42.000 mű látott napvilágot; de a második század alkonyán ez a szám 617.000-re szökkent; a harmadik század végéig két millió kötet jelent meg, míg a XIX. század az előző három század együttes termésének négyszeresét produkálta. Szerzőink e föltevéseket az egyes országokról fennálló kimutatások adataiból következtetik ki. A francia könyvtermelés pl. 1838-ban 6303 művet tett ki, 1905-ben pedig 12.416-ot. A német nyelvű sajtótermékek száma 1870-ben 10.000 kötetre rugott, az elmúlt évben pedig 30.000-re. Ha pedig valamely külön tudományágat tekintünk, mint pl. az állattant, azt tapasztaljuk, hogy 1700-tól napjainkig 400.000 mű jelent meg, a miből 100.000 az utolsó tíz évre esik.

Mindettől elkülönítendő a napilap-termelés, mely az egész föld kereségén 50.000-re tehető, a miből 21.000 Amerikára esik, napi 20 millió példányszámmal.

Ebből látható, mily hatalmas funkciója a társadalmi szervezetnek a könyvnyomtatás. Az északamerikai Unióban a grafikai iparágak 185.000, Németországban 250.000 egyént foglalkoztatnak. A 26 ezer amerikai nyomdász-műhelybe fektetett tőke másfél milliárd, az évi termelésük értéke két és fél millió frankra rug. A francia sajtótermékek kivitele évenként 75 millió frankra, a németeké pedig 100 millió frankra rug.

Ép oly csodálatosak a termeléshez szükséges gépek változatossága s tökéletessége. Gépekkel öntik a betűket, szedik, javítják, stereotipizálják a szöveget, nyomtatják, hajtogatják, fűzik az íveket, bámulatra méltó gyorsasággal. A Lanston-Monotype segélyével óránként 12.000 betűt szedhetünk ki; a Marinoni rotációs gép 50.000 ív nyomására képesít egy óra alatt, még pedig hét színben. Vannak amerikai könyvkötőgépek, melyek segélyével naponként 20.000 kötetet láthatunk el vászon- vagy papírfödéllel. Ily segítőeszközök mellett nem túlzás szerzők állítása, hogy tíz szedő s öt gépmester naponként annyi munkát végez most, a mennyire a középkori klastromokban 300.000 fródiák sem lett volna képes!

A nagy nemzeti könyvtáraknak, melyek az egyre nagyobb arányokat öltő tevékenység gyümölcseinek elraktározására hivatvák, közbenjáró közegekre lesz előbb-utóbb szükségük, melyek a raktárt használni kívánókat kalauzolják, útbaigazítják.

Ez a közeg az okmányoló hivatal (office de documentation) volna, mely egy-egy tárgy egész irodalmát közvetítse az érdeklődőnek.

E hivatal, mely univerzális jellegre törekednék, Bruxellesben már létesült, végczéljául az egyetemes könyvészeti jegyzék elkészítését tűzte ki, az összes nemzetek összeműködésével. Az összeműködés kivitelére szerzők a különböző államok közt egy olyan nemzetközi szövetség alakítását ajánlják, a minők már is létesültek pl. a szerzői jog védelmére, vagy a vasúti szállításra. S a szövetségbe ne csupán az államok képviselői, hanem az egyes tudományos intézetek, egyesületek s szerzők is beléphessenek.

Az első nap délutánján a vendégek a bruxellesi bibliográfiai intézet berendezését s anyagát tekintették meg ugyancsak *La Fontaine* és *Otlet* magyarázatai kíséretében.

A második nap délelőttjén az egyes nemzetek vagy intézetek kiküldöttei számoltak be a bibliográfia terén kifejtett munkásságukról; így *Fieid* a zürichi Concilium bibliographicum-ról, *Sébert* a párisi Bureau bibliographique-ról; *De Poller* a fényképészeti dokumentálás nemzetközi intézetéről, *Naetebus* a porosz könyvtárak összesített jegyzékéről stb. A délutáni ülés a dokumentálásra alakítandó nemzetközi szövetség tervezetét tárgyalta, melyet a belga kormány a maga részéről elfogadott s a többi nemzetek elé fog terjeszteni.

A tervezetre vonatkozó határozati javaslat szövege a következő:

»Tekintve, hogy módunkban áll a bibliográfiát s dokumentálást nemzetközi mód- és rendszerekkel rendezni; tekintve, hogy e czélból már nemzeti intézetek alakíthatók, vagy már léteznek fejleszthetők s hogy e hivatalok közt állandó s nemzetközi összeköttetések létesíthetők; tekintve továbbá, hogy a kiadványok s okmányok csereviszonyát fejleszteni kell:

az értekezet fölhívja a belga kormány figyelmét a nemzetközi bibliográfiai intézet által kidolgozott tervezetre egy »Nemzetközi bibliográfiai s okmányoló szövetség« alakítása érdekében: s azon óhaját fejezi ki, hogy a belga kormány a kezdeményezést magára véve, terjeszse e tervet a többi kormányok elé.«

A határozati javaslat egyhangú elfogadása után az értekezet megalkototta a nemzetközi bibliográfiai és okmányoló kongresszus védnökségét, melynek elnökévé közfelkiáltással Andrew *Carnegie*-t választotta meg. S

Vramecz Antal Króniká-ja. *Vramecz* Antal zágrábi kanonoktól két szlovén (= mai zágráb-varasdmegyei kaj-horvát nyelv) nyelvű nyomtatvány maradt ránk. Mindkettő *Manlius* János nyomtatójából került ki. Az egyik műnek »Postilla« a czíme (lásd részletesen M. Könyvszemle 1906. 286. l.). E mű Varasdon jelent meg 1586-ban s a horvát szakirodalomnak eddig öt példányról van tudomása (v. ö. *Kláić* lejjebb említendő művét XLVI. lapon). Ez öt példány közül az egyiket a gyöngyösi ferencziek könyvtára őrzi. Nekünk tudomásunk van egy hatodikról is. A pécsi püspöki könyvtárban a katalógus szerint szintén van egy »Postilla«, de ottlétem alkalmával nem tudták előadni. — *Vramecz* másik műve a »Kronika vezda znovich zpravljena . . . Stampane v Lublane po Juane Manlius, leto M. D. LXXVIII.« Ebből a műből eddig csak két példány ismeretes, egy teljes Laibachban és egy csonka Zágrábban. A laibachi példányból adta ki *Vramecz* e művét *Kláić* Vjekoslav a zágrábi akadémia »Monumenta« volum. XXXI. Scriptores V. kötetében. A kiadáshoz 52 lapon terjedelmes bevezetést írt *Vramecz*ről, sok becses új adattal. E bevezetésben azonban sajnosan nélkülözzük annak kimutatását, hogyan viszonylik *Vramecz* a korabeli magyar krónika-írókhoz. *ch.*

Modern könyvtári vasállványok. Szinte egyidejűleg két modern vasállvány-rendszerről szóló prospektus érkezett szerkesztőségünkhöz, melyekre ezennel felhívjuk olvasóink figyelmét. Az egyik a strassburgi Lipman-féle rendszert mutatja be a legkülönbözőbb alkalmazásban, a magánember szerény könyvespolcától az építendő berlini királyi könyvtár gigászi raktáráig. E rendszernek, mely Németországban szinte közkezdveltségnek örvend, szerkezete a következő. A tulajdonképeni állványt hornyolt fogasrudakkal ellátott vas-

oszlopok alkotják, melyek alsó részéhez egy szélsebb, egyúttal hágsóul szolgáló betét van szilárdan odaerősítve. A régimódi faállványok tömör hátlapját itt vertikális vaspléhlemezek helyettesítik, melyek sajátos szerkezetükkel egyúttal arra is szolgálnak, hogy támpontot nyújtsanak a mozgó polczbetéteknek s fokozzák azok könnyű elmozdítását. Szabadon álló állványoknál egy-egy oszlop négy fogazott vasrúddal van ellátva s ekként minden oszlop négy irányban felhasználható. Az oszlopok egyúttal a raktáremeletek súlyának hordozására is felhasználhatók, ami az építkezési költségeknél tetemes megtakarítással jár. A Lipman-rendszerű raktáraknál ugyanis ekként nemcsak a külfalak vastagsága csökkenthető, hanem az által, hogy az egyes könyvemeleteket az eddigi vastag boltozatok helyett az állvány vaskereteibe illesztett fődémszerkezetekkel pótolják, az épület magassága is redukálódik. A strassburgi könyvpolczgyár nemcsak szabadon álló egy- és kétoldalú vasállványokat, de üveges, fa- vagy vasszekrényeket, továbbá gördülő redőnyökkel lezárható tűzmentes szekrényeket is készít Lipman rendszere felhasználásával. Ez utóbbiak kéziratok s becses nyomtatványok megőrzésére, az üveges szekrények pedig kiállítási czélokra alkalmasak. Ugyancsak a strassburgi gyár állítja elő a dr. *Franke* és dr. *Molsdorf* által szerkesztett cédulakatalógus-tartályokat s az elhelyezésükre szolgáló rekesztékeket is, valamint a térképek elhelyezésére szolgáló szabadalmazott szekrényeket.

Kevésbé sokoldalú munkásságról szól a Schlick-gyár prospektusa, mely dr. *Erdélyi* Pálnak, a kolozsvári tudományegyetem könyvtárigazgatójának szabadalmazott könyvállvány-rendszerét ismerteti. E rendszer a Lipman-féle s a Wenker-féle rendszerek önálló s praktikus kombinációjából áll, melynek részletes leírása a prospektus szerint a következő:

A szétszedhető vasállvány két vagy több egymástól körülbelül 1·0 méternyi távolságban felállított fogazott oszlopból s az ezek között feljebb vagy lejjebb helyezhető polczokból áll.

Az említett oszlopok mindegyike 4 darab összeszegecselt fogazott szögvasból készül és alul a padlóhoz, felül pedig a fődémtartóhoz van erősítve.

A polczok 2—2 oldalalmezéből és az ezeket összekötő bádoglemezfenékből állanak. Az oldalalmezekre fent egy csap van ráerősítve, a mely csap beleillik az oszlopok fogazatába. Minden polcz két ilyen csap segítségével függ az oszlopokon s önsúlyánál fogva az oszlop sarokvasának rövidebb szárához támaszkodik. Ha egy polcznak fel- vagy lefelé való áthelyezése szükséges, úgy azt alul kell megfogni és kissé kifelé húzni, miáltal az a fogak közül könnyedén kiemelkedik s akkor a tetszés szerinti helyre beállítható.

A kis csapok szívós sárgarézből készülnek, a vasoszlopok a rozsdásodás ellen rézzel vagy sárgarézzel galvanizáltak, az oldalalmezek pedig háromszoros olajfestéssel láttatnak el.

A fenék vékony bádoglemez, mely mindkét hosszoldalán lefelé van behengerelve, miáltal merőleges vastagsága körülbelül 1 centiméter. A fenékmezek hordképessége — csekély súlyuk daczára — ezáltal nagyobb mint 3 cm vastag fadestaké. E fenékmezek mindkét végükön az oldalalmezek merőlegesen áthajtott részére vannak rátolva és a behengerelt részek által tartva.

A kvart- és folio-könyvek számára az oldallemezekre egymás mögé helyezett kettős fenéklemezetek lesznek rátolva, úgy hogy a hordképesség a vastagság növelése nélkül kétszeres lesz. Szükség esetén a polczok fafenékkel is készíthetők.

Minden oszlop négy-négy polcz tartására szolgál, minthogy ugyanazon oszlopra jobbról és balról, elülről és hátúlról is akaszthatók be a polczok.

Egyik előnye ezen könyvtári állvány-szerkezetnek az is, hogy az oszlopok kis térfogatuknál fogva csak igen kis felületeket nyújtanak a por lerakódására, azonkívül a kettős oszlopok alkalmazása esetén az egymás mögötti polczok oly közel érnek egymáshoz, hogy ezáltal az igénybe vett tér a minimumra redukálódik.

Másik előnye ezen szerkezetnek még, hogy a polczok a rajtuk lévő kötetekkel együtt igen könnyen kiemelhetők, ennél fogva a könyvek leporolása alkalmával egyáltalában szükségtelen a köteteket egyenkint levenni, hanem azok a polczokkal együtt kiemelhetők és leporolhatók, mely körülmény nagyobb könyvtáraknál nagy munkamegtakarítást jelent.

Minthogy a könyvtár-állvány egészen vasból készül, ennél fogva a legnagyobb mértékben tartós; hogy pedig a könyvek a súrlódás folytán ne kopjanak, a polczok felső lapja sima zománczal vonatik be.

Miután a polczok a könyvek leszedése nélkül egyetlen személy által könnyen 1-8 centiméternyire feljebb vagy lejjebb állíthatók, úgy nemcsak mindenkor a legkisebb térközfesleg használható ki a legalkalmasabban, hanem ez idő- és munkamegtakarítással is jár.

E vasállványzat különösen új könyvtárak raktárrendszerű építkezéseinél alkalmazható, a mennyeiben a fogazott oszlopok egyszersmind a mennyezetet is hordhatják. A közbelső fedémek ily esetben reczés drótüvegből (ca 15 milliméter vastag) készülhetnek és miután az ezeket hordó tartók csak minden oszlopnál alkalmaztatnak s szintén + alakú keresztmetszettel bírnak, ezek magassága a könyvpolczok elhelyezésénél helyet nem von el.

A fenéklemezetek csupán 1 centiméter vastagságánál fogva minden egyes polcznál a fapolczokkal szemben $1\frac{1}{2}$ —2 centiméter, tehát minden félmeleletnél mintegy 10—14 centiméter magasságot takarítunk meg; 2-3 méter magas félemeleteket felvéve, 3 centiméter erős fapolczok esetében 7 polcz helyezhető el s így a vapolczok esetében $7 \times 2 = 14$ centiméter a megtakarítás, vagyis a félemeletek magassága az utóbbi esetben 2-16 méter. A magassági megtakarítás tehát 6%.

A magasságok bármely más rendszernél el nem ért ilyenén kihasználása új könyvtárépítkezéseknél jelentékeny építési költségmegtakarítással jár.

Azonkívül az eddigelé nélkülözhetetlen volt fellépő rudak teljesen feleslegesek, mert 2-16 méter magasságnál a könyvek még egészen jól elérhetők, az oktáv-polczok pedig a kvart-polczok felületénél ca 10 centiméterrel hátrább vannak, miáltal az egyes állványok közti út megszűkíthető és evvel egy további, az épület mélységében elérhető helymegtakarítás jár. A féltengely-távolság tehát 2-1 méter helyett 1-85 méterre is vehető, a mi 12% megtakarítást jelent az épület mélységében.

Ezen szerkezet alkalmazása által tehát a nélkül, hogy a könyvek nyílt tere, az utak kényelme vagy a világosság csökkenne, valamely raktárépítkezésnél körülbelül 16% térbeli megtakarítás érhető el.

Az ezen rendszer szerint eddigelé készített és készülő nagyobb könyvtári berendezések a következők: Budapesten: A kir. tudományegyetem jogi karának könyvtára 11,000 kötet számára, a királyi József-műegyetem könyvtára 250,000 kötet számára. Kecskeméten: Városi könyvtár 18,000 kötet számára. Pápán: Református főiskola könyvtára 19,000 kötet számára. Békésgyulán: Gimnáziumi könyvtár 4600 kötet számára. Szegszárdon: Tolnavármegyei múzeum könyvtára 7500 kötet számára. Szombathelyen: A Vasvármegyei kultúregyesület könyvtára 23,000 kötet számára. Kolozsvárott: Erdélyi múzeum és tudományegyetem könyvtára 400,000 kötet számára.

VÁLTOZÁSOK

a magyarországi nyomdákknál 1908. évi szeptember 1-től október 31-ig.

(Az egy csillaggal jelölt nyomdák hatóságilag nincsenek bejelentve. A két csillaggal jelöltek megszűntek.)

Budapest:

**Arpád kny. (Kronstein és Téri kny.)
VII. Valero-utca 9.

Auer József és Auer Józsefné szül. Guttmann Ruchel (Róza). VI., Dalszínház-utca 10.

**Bárd Mór. VII., Jósika-utca 25.

**Benes Sándor. VI., Dávid-utca 4.

Bruck Ferenc és neje. VI., Nagymező-utca 6.

Graflkai intézet és számlakönyvek gyára
r.-t. VII., Nagydíófa-utca 11.

*Házai hírlapkiadó r.-t. V., Honvéd-utca 10.

Klein Simon és Grünwald Béla. VII., Wesselényi-utca 11.

**Magyar hírlapkiadó r.-t. V., Honvéd-utca 10.

Manheim Ignác és Schmiedl Jakab (Közkereseti Társaság). VII., Wesselényi-utca 49.

»Petőfi« ujság-, könyveladó és hirdetési vállalat (A. Pesti Alfréd). VII., Kertész-utca 76.

**Spitzer Márk. VIII., Bérkoosis-utca 16.

**Székely Béla. VII., Aréna-út 19.

Vágó Ignác. VIII., Baross-utca 47.

Völgyesi Márk és Abraham Leó. VII., Dob-utca 16.

Fiume:

**Unio kny. (Hegyi Jenő kny.)

Galánta:

Neuschloss Jakab.

Gyulafehérvár:

Izsák Lázár.

Hódmezővásárhely:

**Vásárhelyi híradó kny. (Tabacsák Győző és Kenéz Sándor kny.)

Kaposvár:

*Szalai Ferencz.

Máramarosziget:

*Máramarosi Független Ujság kny.

Nagykanizsa:

**Hartmann János.

Nagyvárad:

Ifj. Csávás Gyula.

Nyírbátor:

Weisz Ignác.

Pozsony:

**Richter Károly.

Szeged:

*Bruckner Dezső.

Szekszárd:

**Arva I.

Temesvár:

**Csirovits Toma. Délmagyarországi kny.
Wettel Ferencz. Délmagyarországi kny.

Topolya:

**Gaál István.

Vinga:

Heinrich Károly.

NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ.

Rövidítések: áll. = állami; cs. = család; czl. = czimer levél; egy. = egyetemi; kir. = király, királyi; kny. ny. = könyvnyomda, nyomda; ktár. = könyvtár; ltár. = levéltár; m. = magyar; min. = minisztérium; pk. = püspök; r. t. = részvénytársulat; szerk. = szerkesztőség; vár. = városi; vm. = vármegye.

- Abauj-Torna vm. 73, 102.
Abádi Benedek 122.
»Abeczedar, Szlovenszki—« (Pozsony) 239.
Abo 246. —i Stadt. Hist. Museum 73, 102.
Academia Venetiana 63—65.
Acta Sanctorum I. Bollandus.
Acsády Ignác 44.
Adams 369.
Adelung 162.
Aegidius de Tebaldis 21.
Aesopus 160.
Agnew 365.
Ahn Friedrich 255.
Ajándékozások a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára számára 73—76, 100, 102—104, 106—108, 110, 166—168, 246—249, 342—344.
Akadémia, M. T.—1, 3, 25, 74, 103, 119, 141, 164, 167, 188, 315, 247, 252, 254, 331, 342, 357.; i Értesítő 138.; Goethe gyűjteménye 346.; i könyvtár 285, 345, 346, 383. —ák nemzetközi szövetsége 252.
Akantisz Viktor 262.
Alapi Gyula 40.
Albert bajor választó 193, 194. — m. kir. 24.
Albert H., Medizinisches Literatur- u. Schriftsteller-Vademecum (Hamburg, 1908.) 358.
Albertus Magnus 95.
»Alcibiades, Der deutsche—« 317.
»Alcides a válaszüton« 317.
Aldinák 84. — jegyzéke a M. Nemz. Múzeum ktarában 51—72, 148—165, 359.
Aldus Manutius I. Manutius.
Aldworth-Nevill Richárd I. Braybrooke.
Alexander mrs. 261.
Alexandria 57. —i ktár 290.
Alexia 148.
Alfonz (X.) spanyol kir. 21.
Ali ibn Ridwán 21.
»Allgemeine Zeitung« 141.
Almássy-féle ktár 29.
Alsófehér vmegyei tört., rég. és természettud. egyesület és múzeuma 36, 37, 50.
Alsókubin 30.
Amadée K. 324.
Ambros 321.
Ambró Ferencz vácsi nyomtató 285.
Ambrósy János 237.
Ambrózy Béla 255.
Amiens 291.

- Ammonius Hermias, In Aristotelis de interpretatione commentarius (Velencez, 1546.) 57, 58, 160.
 Amsterdam 303.
 Anakreon 75.
 Ananias Joannes Laurentius, De natura daemonum (Velencez, 1589.) 152, 153, 160.
 Andrászi, Fügei — János czle 170.
 Andrassy Dénes gr. 76, 106, 167.
 Angyal Dávid 255, 315, 318.
 Antifonáléja, Mátyás király — 5—20.
 »Anton, Paduánszki szvéti —« (Szent-Gotthárd, 1898.) 235.
 Antoninus 173.
 Anziani Niccolò 196, 198, 361.
 Apafi Mihály erdélyi fejedelem 170, 250.
 Apáthy István 386.
 Apel 370.
 Apor br. cs. ltára az Erdélyi Múzeum ktárában 351.
 Apor Gáborné 351. — Péter 351.
 Apponyi Sándor gr. 199.
 Aprónyomatványok a M. Nemz. Múzeum ktárában 73, 100, 102, 166, 246, 342.
 Apuleius 160.
 Arad 31, 261.
 Arany János 217, 261.
 Aranyosmarót 32.
 »Archeografo triestino« 196.
 Aristophanes 160.
 Aristoteles 57, 58, 160, 289.
 Arno 151.
 Arundel-Psalter 270.
 Aschaffenburg, Mathias von — 268.
 Asbóth Oszkár 235, 255.
 Ascher Kálmán 253.
 Asher berlini könyvkereskedő 95.
 »Astronomi veteres« (1499.) 160.
 Athenaeum kny. r. t. 239, 240, 242, 356.
 Athenaeus 160.
 Atzél-ktár 31.
 Auber 218.
 Aucklandi Free Public Library 252, 256.
 Auersperg Wolf-Engelbert gr. 162.
 Augustich Imre 239, 245. — Navúh vogrszkoga jezika za zecetnike (Bpest, 1876.) 234. — Prirodopis s kepami za národne šole (Bpest, 1877.) 239.
 Augusz br. 167.
 Ausonius 316.
 Avaricum 148.
 Avrio Domenico 155.
 Ábel Jenő 2, 361.
 Ábrányi Kornél, id. 326.
 Ágoston (Szent), Stuttgarti — kodex 25. — (II.) szász választófejedelem 157.
 Áldásy Antal 98, 102, 114, 166, 342.
 Államnyomda, M. kir. — 254.
 Állatorvosi főiskola, M. kir. — 73, 102, 358.
 »Állatorvosi Lapok« 358.
 »Állatorvosi Közöny« 358.
 Állatvédő egyesület, Orsz. — 254.
 Árengedménye, Könyvek — 189, 190.
 Árva vm. 31. —i Csaplovics-ktár 30, 50.
 Árvaváralja 31.
 Baasi György czle 169.
 Baboss László 356.
 Babócsai István 218.
 Bacci Andrea, Del Tevere libri tres etc. (Velencez, 1576.) 151, 152, 160.
 Bach Sándor 111. — Sebestyén 340.
 Bacon 294—296, 300, 304, 311.
 Bacsányi János 72, 75, 164.
 Bacsokay Miklós Tivadar 356.
 Badische Frauenverein 372.
 Baer és tsa könyvkereskedése 254.
 Bailla Péter, Kőrösbányai — czle 169.
 Baith József 61, 162.
 Bajza Aladár 75, 107, 108. — Jenő 75. — József, a költő 75, 108. — múzeumi gyakornok 118, 255.
 Bakács Tamás esztergomi érsek 361.

- Bakos Mihály 231, 232.
 Balassa Bálint 111. — József 141, 145.
 Balassa br. cs. ltára a M. Nemz. Múzeum ktárában 113.
 Balassagyarmat 32, 77, 171.
 Balaton-bizottság 102. —i Szövetség 342.
 Balch Th. W. 255.
 Balfour Arthur J. 230.
 Ballmann János 349.
 Balog István 218. Selyei —, Utitárs (Nagyvárad, 1657.) 74, 104.
 Balogh cs. ltára az Erdélyi Múzeum ktárában 351.
 Balogh András 242.
 Barabás János czle 170.
 Baltimorei Hopkins Hospital 254.
 Baranyay János czle 170.
 Barbarigo Antonio 56.
 Barbaro Josaphat 56.
 Barbat 84.
 Barbier 312.
 Barbul Jenő 253, 255.
 Barclay North 261.
 Barcsay Ábrahám 318. — Ákos erdélyi fejedelem 170.
 Barkassy Sándor 102.
 Barkóczy gr. cs. ltára a M. Nemz. Múzeum ktárában 77, 112.
 Barla Mihály 237, 245.
 Barlai-Szabó Titusz 342.
 Barrois Marie-Jacques 309.
 Bars vm. 32. —i múzeum 32, 50.
 Bars-Kaproncza 95. —i egyház 95, 108.
 Bartal cs. ltára a M. Nemz. Múzeum ktárában 111.
 Bartalus István 326.
 Barth Johann Ambrosius 255.
 Bartha János 210, 212, 214, 216, 219.
 Barthos cs. ltára az Erdélyi Múzeum ktárában 351.
 Basel 146, 194. —i egyetem 255.
 Basilius (Szent) 195.
 Batthyány Kázmér gr. 111.
 Bauer Ferencz 107. — Károly 102.
 Bauerle 207.
 Bayer József 204, 206, 208, 216.
 Bayle François és Grangeron Henry, Relation de l'état de quelque personnes (Toulouse, 1693.) 153.
 »Bábakalauz« 102.
 Bács-Bodrog vmegyei tört. társulat 254, 342.
 Bácsy Boldizsár czle 169.
 Bálványosváraljai György czle 170.
 Bán Aladár 166.
 Bánffy gr. cs. ltára az Erdélyi Múzeum ktárában 351.
 Bánffy György gr. 351.
 »Bánffi György... halotti emlékezete« (Kolozsvár, 1709.) 167.
 Bánki Donát 166.
 Bányász Lajos 344.
 Bárány Boldizsár 209, 213, 215, 217—219. — Gerő 255. — Ignác, Abecednik (Bpest, 1878.) 240, 245.
 Báróczy Sándor 317.
 Bászczel Aurél 49.
 Báthory István erdélyi fejedelem 169. — Nándorné 107, 110. — Zsigmond erdélyi fejedelem 169.
 Bátky Zsigmond 28.
 Beatrix m. királyné 8, 19, 20, 196.
 Beaumarchais 203, 214.
 Becelli 310.
 Beck Ferencz 253. — Henrik 208.
 Becker Gusztáv 291.
 Beecher Stowe 261.
 Beer H. W. 177.
 Beerbohm M. 177.
 Beethoven 322, 332, 337.
 »Beförderung, Zur — sanfter Empfindung« 317.
 Belga kir. akadémia 254. — kormány 254, 388.
 Belgrádi akadémia 102.
 Bellai József 48.
 Belügyminisztérium, M. kir. — 102, 166, 342.
 Bembo Pietro bibornok 58, 160. — Historiae Venetae (Velence, 1551.) 59, 60.

- Benedek cs. Itára az Erdélyi Múzeum
ktárában 351.
- Benedek Elek 351.
- Beniczkyné-Bajza Lenke 75, 108.
- Bengali asiatic society 254.
- Benke József 208.
- Benkó Mihály czle 170.
- Benkó Gyula 190. — József 349.
- Beöthy Zsolt 314.
- Beregszász 343.
- Berger Albert 265.
- Bergfert Árpád 255.
- Berhida 103.
- Berjot J. 255.
- Berlin 73, 79, 103, 254, 255, 294, 382.
—i egyetem és ktára 281, 282, 284.
—i Gesellschaft f. Verbreitung von
Volksbildung 372. —i képzőművé-
szeti akadémia 282. —i kir. ktár
256, 281—284, 323, 333, 388. —i
tört. kongresszus 382. —i udv. ktár
284. —i választófejedelmi ktár 82.
- Berlioz 322, 333.
- Bernátsky F. 261.
- Berni egyetem 255.
- Berry hg. 365.
- Berzeviczy cs. Itára a M. Nemz. Mú-
zeum ktárában 112.
- Berzeviczy Albert 110, 112. — Ger-
gely 349.
- Berzsenyi Dániel 205.
- Besançon 266.
- Bessenyei György 317.
- Besztercebánya 32, 171. —i múzeum-
egylet gyűjteményei 32, 33, 50. —i
vár. ktár 32.
- Bethlen (helység) 102.
- Bethlen Gábor erdélyi fejedelem 170.
- Bécs 2, 5, 21, 24, 67, 73, 74, 76, 77,
102—104, 142, 167, 169—171, 212,
247, 254, 255, 261, 265, 266, 310,
315—318, 343, 344, 359, 360. —i
Burg-színház 221. —i cs. és kir.
hadügyi ktár 254. —i cs. tud. aka-
adémia és ktára 73, 102, 166, 246,
254, 256, 359. —i egyetem és ktára
255, 256. —i Institut für österr.
Geschichtsforschung 256. —i katonai
földrajzi intézet 254. —i kódex 121,
123, 128, 130, 140. —i központi
stat. bizottság 74, 102, 167, 247,
254, 343. —i műegyetem ktára 256.
—i Szent Miklós püspöki kollégium
163, 164. —i trinitáriusok ktára
66, 164. —i udv. ktár 4, 5, 21, 25,
195, 256, 266, 268, 360. —i vár.
ktár 256.
- Békés megyei közkórház 254. —
közművelődési egyesület múzeuma
36, 50.
- Békéscsaba 33. —i múzeum-egyesü-
let gyűjteményei 33, 50.
- Bél Mátyás 110.
- Béla (III.) m. kir. 124.
- Béltéki Vidás István és Jósa András
czle 169.
- Biagi Guido 95, 386.
- Biás István, ifj. 351.
- Biblia, Erlangeni — 23. Kapronczai
— 95, 108. Kralici — 146.
- Bibliofil és bibliomán 280, 281.
- Bibliografiai, Magyar — irodalom
90—92, 182—184, 277, 278, 380,
381. Nemzetközi — conferentia 189,
386—388.; intézet 189, 388.;
szövetség 388. Német — társulat
256. — rendszerek 289—313.
- Biener A. 162.
- Bigoni Guido 73, 102.
- Bihar vm. 171. —i tört. és rég. tár-
sulat és múzeuma 29, 43, 50.
- Bihari János 330, 335.
- Birch-Pfeiffer Charlotte 203, 210.
- Birk-kódex 121.
- Biró Hugó 255. — Mátyás (Dévai)
119—147.; Az tiz parantsolat-
nac . . . mag'ara'zatt'a (Krakó) 119,
120, 122, 123, 126—137.; Orto-
graphia Vngarica (Krakó, 1549.)
119—147.
- Blaháné 332.
- Boccardi Giovanni di Giuliano 200.

- Bocskay István erdélyi fejedelem 169.
 Boda Timót czle 169.
 Bodrogh Pál 255.
 Bogdányi Ödön 102.
 Boge Péter czle 170.
 Bojér János és László czle 77.
 »Bolla d'oro« (1558.) 160.
 Bollandus Joannes, Acta Sanctorum (Páris) 74, 104.
 »Bolond Istók« 254.
 Bona, Savoyai —, Sforza Galeazzo felesége 364.
 Bonfinius 20.
 Bonfort 374.
 Bonifác (VIII.) pápa 173.
 Bonni egyetem 255.
 »Bookman« 177.
 Boros Gyula 342.
 Borosjenő 102.
 Boroszlói egyetem és ktára 255, 256.
 — vár. ktár 340.
 Borovnyák József 241, 244, 245. — Szvéti angel csuvar ali vodnik i nebesza (Regede) 239.
 Borsod vmegyei színjátszó társaság 202.
 Borsod-miskolci múzeum-egylet és múzeuma 42, 50.
 »Borsszem Jankó« 254.
 Bosecki-Bergfeld Miklós 102.
 Bosnyák-hercegovinai kormány 102, 254, 342.
 Boston 375.
 Boudot 309.
 Bouillaud 302.
 Boz l. Dickens.
 Bókay János 358.
 Börsenverein f. d. deutschen Buchhandel 172, 189, 190.
 Böttiger F. 363.
 Bradburg 365.
 Brahms 322.
 Brambach 321.
 Brassicanus Joannes 5, 162.
 Brassó 255,
 »Bratovcsina Karmelszkoga skapulira« (Szombathely 1901.) 236.
 Braybrooke br. 269.
 Brazíliai Bibliotheca di Parà 254.
 Brenet 321.
 Breu Jörg 267.
 Briquet C. M., Les filigranes (Páris, 1907). 85, 86.
 British Museum 1. London.
 Brooklyn Library of Institute 73, 102.
 Brontë nővérek 263, 264.
 Brooke Thomas 266, 268.
 Brossel l. Möller.
 Brown James Duff, The small library (London, 1907.) 173—176, 374.
 Bruckner Gyózó 342.
 Brunet 84, 155, 294, 309, 312.
 Brutus, Marcus Junius — 51, 52. — Michael 69, 70.
 Bruxelles 189, 386, 387. — i bibliografiai intézet 387. — i kir. ktár 246. — i observatoire royale de Belgique 247.
 Buchhändlerverein, Oester.-Ung. — 189, 190.
 Buda 24, 169, 202, 212, 215, 233, 344, — i egyetemi nyomda 285. — i ktár 28, 50.
 Budapest 33, 44, 93, 119, 124, 137, 141, 204, 234, 239, 240, 242, 246, 254, 255, 261—264, 284, 285, 319, 342, 356, 357, 358, 360—362, 367, 382. — i fõv. ktár 284, 285, 342. — i fõv. közmunkák tanácsa 73, 102, 342. — i fõv. rendõrkapitányság 102, 247. — i fõv. statisztikai hivatal 73, 102, 254. — i fõv. tanács 102. — i ker. akadémia 73, 102. — i ker. és iparkamara 103, 254. — i kir. állatorvosi fõiskola 255. — i kir. József-műegyetem 103, 254.; ktára 383, 391. — i kir. ügyészség 347, 348. — i Könyvtár-Egyesület központi ktára 33, 34. — i központi tejsarnok 254. — i magyar orvosegyesület 102, 246,

- 254, 358. —i papnövendékek magyar egyházirodalmi iskolája 255. —i tud.-egyetem 102, 166, 254, 255, 358.; ktára 30, 124, 250—260, 265, 383, 391.
- »Budapesti Hirlap« 254.
 »Budapesti Közlöny« 254.
 »Budapesti Szemle« 254.
 Buday József 33.
 Budenz József 127, 137, 346.
 Buddingh 370.
 Budić P. A. 2.
 Buenos-Ayresi deutsche akad. Vereinigung 102.
 Bukarest 255.
 Bulthaupt 321.
 Bulwer 224, 225, 227.
 Bunyan 262.
 Bure, Guillaume de — 309.
 Burger Konrád, Buchhändleranzeigen des XV. Jahrhunderts (Leipzig, 1907.) 172, 173.
 Burney-féle gyűjtemény a British Museumban 195.
 Buthor, Jablonowai — cs. czle 169.
 Butentschon 311.
 Bücher Karl 79, 80, 190.
 Bülow 322.
 Büнау Henrik 151, 162.
 »Büntetőjog Tára« 254.
 Bürger 316.
- Calaber, Quintus —, De relictorum ab Homero libri 156, 157, 161.
 Calcutta 254.
 Calderon 209, 210, 220.
 Calderinus Domitius 361.
 Callweg Georg G. W. 264.
 Calprenède 317.
 Calpurnius Siculus 54.
 Cambridgei egyetemi ktár 223, 254, 343. — Trinity College 360.
 Camerarius Joachim, id. 194, 195. — ifj. 193, 194.
 Canadai Geological Survey 254. — kormány 254.
- »Canones concilii Tridentini« (Velence, 1564.) 68, 69. »— et decreta concilii Tridentini« (Róma, 1564.) 67, 68.
 Canterbury 268.
 Capicius Scipio, De principiis rerum libri (Velence, 1546.) 58, 59, 161.
 Capponi-család 196.
 Caprara Eneas 344.
 Carlyle 223—225.
 Carnegie Andrew 96, 383, 388. —féle ktárak 96, 246, 254.
 Carpsoviana ktár Helmstadtban 164.
 Carrecte Constantia 152.
 Carteromachus Scipio 55.
 Casalius Baptista 159.
 Casanate ktár 361.
 Cassanatense-kódex 25.
 »Catalogus bibliothecae musaei nationalis hungarici« 359.
 »Catholic World« 177.
 Caxton William knyomtató 172.
 Cendrinus Leopold 163.
 Chacomac kkiadó czég 177.
 Chamberlain 321.
 Chambers 309.
 Chamerot kkiadó czég 177.
 Charavay testvérek kkiadó czég
 Charlottenburg 375. — i Wissenschaftlich-Humanitäre Comité 254.
 Charpentier kkiadó czég 177.
 Chélaud, La Hongrie millénaire 284.
 Cheösy cs. czle 170.
 Cherico, Francisco del — 196.
 Chevalier Étienne 364.
 Chicago 102, 246, 254.
 Chimenti di Cipriano di ser Nigi 198.
 Chisnick knyomda 268.
 Chivers Cedrik 366.
 Chmel József 24.
 Chrysander 321.
 Christie W. D. 224.
 Cicero 75. — Rhetorica (Velence, 1533.) 50—53, 161, 359. Quintus — 51, 52.
 Cincinnati 167.

- »Circoli, I dieci — dell' imperio etc.«
(Venezze, 1558.) 63, 64.
Claparède Sándor 75, 107, 108.
Claudius Clemens 303.
Cleveland (város) 166, 373.
Cleveland Moffet 177.
Clément 321.
Cochran John George 225.
Cockerell Sidney, The Gorleston Psalter (London, 1907.) 268—270.
Coimbrai egyetem 255.
Coke Thomas I. Leicester.
Cole 372.
Coleridge 312.
»Collectio, Epistolarum graecarum —« (1499.) 161.
Collins W. 262.
Columna Pompeius 159.
»Concilium Tridentinum« (Róma, 1564) 161. — (Venezze 1564.) 161.
Constable Archibald 365.
Contareno Francesco 65. — Taddeo 65.
Conti, Frederigo de — da Verona 95.
Cooper 262.
Cordesius Joannes 300.
Corneille 349.
Cornwallis Thomas 269.
»Corpus grammaticorum linguae hung. veterum« (Pest, 1866.) 120, 122.
Corvin-kódexek 1—25, 162, 193—200, 343, 359—362, 367.
Costa Rica 255.
Cotgreve 373.
Coussemaker 321.
Craik mrs. 262.
Cranach Lukács 265, 267, 268.
Crane Walter 174.
Crawford 262.
Crembsi jezsuita kollégium 164.
Crerar John ktár Chicagóban 102, 246, 254.
Cretu Gr. 255.
Cromwell Olivér 223.
Cuno 207.
Cuper Gisbert 360.
Currer Bell I. Bronté.
Cuspinianus 5.
»Cynosura, Brevis — iuris hungarici«, XVIII. sz. —i. kézirat 75.
Csaholyi Boldizsár 349.
Csajághy Károly 248.
Családi Itárak a M. Nemz. Múzeum ktárában 76—78, 98, 110—113, 168, 171, 186, 249, 344, 345.
Csaplovits János 236, 237.
Csató János I. Szentsimoni. — Mihály nemesi bizonyítványa 171. — Pál 167, 219.
Csánky Dezső 386.
Császár Elemér 314.
Cserey János 68, 163. — Mihály 350.
Csernovitzi egyetem 255.
Csiky Gergely 323.
Csipáky József 213, 217.
Csiszár Elek majsai esperes 286.
Csongrád 286
Csonka Ferencz 255.
Csontos János 2, 5, 359—361.
Csukássy József 261.
Czakó Ervin 253.
Czeke Marianne 253.
Czelesztin I. Pergó.
Czerncvitzi egyetemi ktár 256.
Czerny 322.
Czéh Sándor 238.
Czéhlevelek a M. Nemz. Múzeum ktárában 76.
Cziglányi 330.
Cziklay Lajos 263.
Czímeres levelek és nemesi iratok a M. Nemz. Múzeum ktárában 76, 77, 110, 111, 168—171, 249, 250, 344, 345.
Czóbel István 166.
Dactius Andreas 59.
»Daily Courant« 80.
D'Alembert 296—300, 304, 305, 311.
Dalmazzo József 207.
Danninger József 255.
Dante 95.

- Darmstadt 255.
 Darnay Kálmán 255.
 Darvay Mór 262.
 Daunou 311, 312.
 Davenport Cyril, The book, its history and development (London, 1907.) 365—367.
 Dávid Károly bárói diplomája 77.
 Deáky Lóránt 166.
 Debreczen 34, 73, 93, 102, 202, 209, 218, 222, 255. —i ev. ref. főiskola és ktára 28, 34, 50, 252. —i vár. múzeum 246.
 Dechelhäuser 370.
 Dechevrens 321.
 »Declarationes Nicolai III. et Clementis V.« (1657.) 247.
 Decsey E. 321.
 Dedek-Crescens Lajos 252.
 Deés 34.
 Dekuczián László czle 170.
 Delisle Leopold 227, 292.
 Dellné 207.
 Demosthenes kézirat, Corvin-kódex 195. — Orationes (Velence, 1554.) 61—63, 161.
 Denis Michel 3—5, 310, 311.
 De Poller 388.
 »Der kath. Christ« 248.
 Dermond Rev. Gurge 177.
 Derochy János czímerkéro folya-modványa 111.
 Des Arnold 218.
 Deschamps 177, 386.
 Desnoiresterres 321.
 De Thou-féle ktár 300.
 »Deutsche Literaturzeitung« 79, 87, 177, 180, 272, 376.
 De Vreese Willem 102.
 Délmagyarországi tört. és rég. múzeum-társulat 102.
 Déry István 209, 218. —né 202, 204, 217.
 Déva 35, 170.
 Dévai Biró Mátyás I. Biró.
 Dévay József 255.
 Dézsi Lajos 141, 252, 253, 255.
 Dianovszky dorozsmai plébános 286.
 Dickens 262, 263.
 Diderot 305.
 Didymus 161.
 Dienes Gergely czímerkéro folya-modványa 171.
 Diez 321.
 Dillesz Sándor 32.
 Diodoros 195.
 Dionysius Halicarnasseus, De Thucydidis historia iudicium (Velence, 1560.) 66, 67, 161.
 Dioscorides 161.
 Diósgyőr 364.
 Diószegi Győző 102, 255.
 Divald Kornél 73, 102.
 Dobrinszky György 285.
 Dohnányi Ernő 332.
 Doktorics Miklós 107.
 Dombovány Géza 255.
 Domitrovits Ármin 255.
 Dommer 321.
 Donato Francesco 59.
 Dorat 93, 94.
 Dorez Léon, Les manuscrits à peintures de la bibliothèque de Lord Leicester (Páris 1908.) 198—200, 270, 271.
 Dorozsma 286.
 Dorpati egyetem 255.
 Douai-Psalter 269, 270.
 Dowson Walter 255.
 Doyle A. Conan 175, 262.
 Döbrentei Gábor 214.
 Dömötör László 102.
 Dóry Ferencz 344. — Miklós br. 110.
 Draguignan 318.
 Drezda 162. —i kir. ktár 332, 339, 360. —i választói ktár 310.
 Drumár János 255.
 Druskovitz Helén 255.
 Dudith András 66.
 Dugonics András 208, 209, 211, 213, 215, 218, 219, 285. — társaság 246.
 Dumas père 175, 205, 216, 218.

- Dumesnil 329.
 Duna 142, 215.
 Dunamelléki ev. ref. egyház 34, 102, 166, 342.
 Duna-Vezseny 166.
 Dunántúli ág. ev. püspökség 73, 102.
 — Közművelődési Egyesület 372.
 Dusch 317.
 Dürer Albert 265—268. — Hans 268.
 Düsseldorf-i reálgymnasium 255.
- Ebersdorff 77.**
 »Echo de St. Maurice« 177.
 Edinburghi egyetem 255.
 Edwards 290, 301, 366.
 Egan 262.
 Eger 109, 202. —i érsekség 102, 166. —i joglyceum 255, 342.
 Eggestein Henrik strassburgi nyomtató 173.
 Egressy Benjámín 218. — Gábor 210, 218—220.
 Egyesült-Államok kormánya 254.
 »Egyetemes Könyvtár« 329.
 Egyházi és irodalmi iskola. Magyar — 247.
 Eisen 93.
 Eitlperg János Henrik indigenátusi bizonyítványa 77.
 Eitner 321.
 Eliás István 206.
 Eliot lord 224.
 Elischer Gyula 346.
 Első magyar ált. biztosító-társaság 166. — papíripár r.-t. 364.
 Elszler Fanny 221.
 Elzevier-kiadások 84.
 Emanuel portugál király 196, 198.
 Emich Gusztáv ktára 360, 361.
 »Emlékei, 1896-i ezredéves orsz. kiállítás tört. —« 28.; »Szepes vármegye tört. —« 28.
 Enyedi Georgius, Explicationes locorum veteri et novi testamenti (Kolozsvár, 1598.) 74, 104.
 Eörs Ferenc hatvani esperes 285.
- Eötvös József br. 218. — Károly 329.
 Eperjes 35, 342, 344. —i ág. ev. kollégium ktára 35, 50.
 »Ephemerides Politico-Litterariae« 343.
 Ephesusi ktár 290.
 Erasmus Rotterodamus 124, 146, 161.
 Erdélyi Múzeum-Egylet és ktára 28, 29, 50, 119, 246, 342, 347—355, 391.
 Erdélyi Pál 347, 389.
 Erdészeti Egylet, Orsz. — 247.
 Erdős Miklós 168.
 Erdősi János I. Sylvester.
 Erkel Ferencz 324.
 Erlangeni egyetemi ktár 195.
 Erler 321.
 Erményi Emil 255.
 Erzsébet angol királyné 269. — m. királyné, Albert kir. felesége 24.
 Escuriali kir. ktár 360.
 »Essai de bibliographie pratique« (Páris, 1906.) 84.
 Este-ktár Modenában 360.
 Estienne Róbert 292.
 Estienne-ek 84.
 Esztergom 103, 104, 167, 255. —i főegyházmegye 102, 166, 254.; ktára 360. —i múzeum 50.
 Eszterházy gr. cs. ltára az Erdélyi Múzeum ktárában 351.
 Eszterházy János gr. 351. — Miklós gr. 74. — Sándor 255.
 Etédi Márton 317.
 »Evangeliumi, Szvéti —« (Regede) 233—235, 239, 241.
 »Evangeliumok, Az — és epistolák« (Bécs, 1661.) 104.
 Evelyn John 300.
 Ewald 316.
 Éder György 211.
 Érdujhelyi Menyhért 102.
 Érdy-kódex 127.
- Faber János bécsi pk. 163. — Tóbiás 163.

- Fabricius Balázs (Szikszai) 124. —
Endre 246, 249.
- Farkas József 215. — Lajos 56,
151, 164.
- Farretté Antonio 255.
- Faultrier 308.
- Faustus Victor, Orationes quinque
(Velenze, 1559.) 65, 66, 161.
- Fazekas nővérek 75, 107, 108, 246,
248.
- Fáncsy Lajos 201—222. — színlap-
gyűjteménye 201—222.
- Fáy András 75, 213, 217, 218.
- Fehér Ipoly 102, 255.
- Fejér vm. 171.
- Fejér György 208.
- Fejérpataky László 30, 31, 98, 100,
113, 124, 166, 187, 188, 246, 342, 382.
- Fekete cs. ltára az Erdélyi Múzeum
ktárában 351.
- Fekete János gr. 350.
- Felber Christophorus 69, 163.
- Felbermann Lajos 102.
- Felka 35. —i múzeum-egyesület és
múzeuma 35, 50.
- Felmann Jakab 255.
- Fenyves Ferencz 102.
- Ferdinánd (I.) m. kir. 54, 76, 110. —
(II.) m. kir. 77, 169, 250. — (III.)
m. kir. 77.
- Ferencz (I.) m. kir. 77.
- Ferencz József (I.) m. kir. 94, 98.
- Ferencz Tamás czle 170.
- Ferenczi Zoltán 30, 34, 250, 255,
331, 383.
- Ferenczy Árpád 255.
- Ferrario Giulio 300.
- Fessler 316.
- Fest Lajos 76, 112.
- Festus I.
- Feuerlein Johann Conrad 69, 163.
- »Feuilles d'avis« 80.
- Fényképészeti dokumentálás nemzet-
közi intézete 388.
- Fényképmások a M. Nemz. Mú-
zeum ktárában 77, 107, 168, 343.
- Fétis 321, 329.
- Fialowski Lajos 110.
- Ficzko József 238.
- Fiedler J. 142.
- Field 388.
- Filon A. 177.
- Filozófiai Társaság, Magyar — 247.
- Finály Gábor 342.
- Fiák Károly 73, 102.
- Firenze 59, 74, 196. —i kir. ktár
360,36 I, 386. —i Laurenziana-
ktár 196, 198, 360, 361.
- Fischer Dániel 75. — Ludwig 2, 195.
- Fitos Vilmos 117, 255.
- Fitzgerald 225.
- Fiumei cs. és kir. tengerészeti akadé-
mia 255.
- Fleischer 321.
- Flóth Adolf 102.
- Fogaras 170, 250.
- Fogorvosok egyesülete, Magyar —
254.
- Folly Gábor 171.
- Forgách gr. cs. ltára a M. Nemz.
Múzeum ktárában 112.
- Forgách István gr. 112. — László gr.
112.
- Forkel 321.
- Formoser Alexander 196.
- Forster Gyula br. 110.
- »Fortnightly Review« 177.
- Foucquet Jehan 18, 364.
- Fournier 218.
- Fournival, Richard de — 291, 292.
- Főfelügyelősége, Múzeumok és Könyv-
tárak orsz. — 26—50, 73, 75, 76, 94,
100, 103, 107, 110, 186—188, 247,
384, 385.
- Földregési observatorium 102.
- Földtani intézet, M. kir. — 246, 254.
- Főrendház, Magyar — irodája 166.
- Fraknói Vilmos 2, 73, 102, 110, 246,
383.
- Francis Dávid 102.
- Francke J. M. 310.
- Francia kormány 254.

- Frank Ignác I. Szabadi. — Lee Benedict 262.
 Franke 358, 389.
 Frankfurt 247, 254, 255, 317.
 »Frankfurter Zeitgenössische Broschüren« 177.
 Franklin Alfréd 290.
 Franklin társ. r.-t. 239.
 Fransius Farkas, Egy jeles vadkert (Lócse, 1702.) 104.
 Frenkel Bertalan 107, 108.
 Frigyes (III.) német császár 20, 24, 266.
 Frimmel 321.
 Fritz Ármin 261.
 Fromm Géza 102.
 Froude 223.
 Fuccaro Antonio 54
 Fuldai ktár 271.
 Fullerton 262.
 Fust János 173.
 Führer J. 166.
 Fülel 77, 170.
 Fülöp Sándor 255.
- Gaál cs. Itára a M. Nemz. Múzeum ktárában 112.
 Gaál Dánielné 73, 102. — Ferencz 108. — György I. Szabó. — József 219. — Lajos 43.
 Gaboriau 175.
 Gabos Soma 190.
 Gabriel Angelo 157.
 Galeotto Marzio 140.
 Galicziai helyi kormány 254.
 Gallenus 161.
 Gamauf Teofil 167.
 Garay János 218.
 Garland 262.
 Garnier János 300—302, 312.
 Gaza Theodorus 161.
 Gál Sándor 111.
 Gálfalvi Gergely czle 171. — János czle 171.
 Gálos Rezsó 349.
 Gárdonyi Géza 227.
- Gáthy János 218.
 Gávai Lukács czle 344.
 Gebauer János 144, 145.
 Gebennis Guido br. 149. — Prosper br. 149.
 »Gebetbuch, Kaiser Maximilians —« (Bécs, 1907.) 247.
 Gebhard cs. nemesi bizonyítványa 171.
 Gebhardt Keresztély és Konrád czle. 77. — Márton czle 170.
 Geceze János I. Andrászi.
 Gelecsics Ignác 253.
 Gelle Ferencz és János címerkérő folyamodványa 171.
 Gellius, Aulus — 160.
 Gemistus Georgius 161.
 Genf 254, 305.
 Genova 73, 102.
 Gerando Antónia 73, 102.
 Gerecze Péter 384.
 Gergely (Nazianzi Szent), Orationes (1516.) 161.
 Gerjen 167.
 Germanus Euphrosina 158, 163.
 »Gesetz- und Verordnungsblatt« 254.
 Gesner Konrád 293.
 Gessner Salamon 316.
 Gesztherédy Zsigmond czle 77.
 Géressy Kálmán 41.
 Gichlow Karl 247. — Kaiser Maximilians I. Gebetbuch (Wien, 1907.) 265—268.
 Gilhofer-Ranschburg bécsi czég 104, 105.
 Giotto 271.
 Girard abbé 305, 306, 311.
 Giulelmi Gulielmus 152, 163.
 Gladstone 224, 225.
 Glareanus Henricus 148, 149.
 Glasenapp 321.
 Glaser Edward 255.
 Gleditsch 322.
 Gleim 316.
 Glein Karl 255.
 Gluck 337.

- Glück Aloiz József 208. — Frigyes 107, 110, 111.
 Godley Eviline 177.
 Goethe 75, 213, 266, 317.
 Goldberger Andor 255.
 Goldoni 209, 214.
 Goldschmidt 321.
 Goldzieher Károly 246.
 Gombocz Zoltán 137.
 Gombos Imre 210.
 Gonzales Anastazio Alfaro 255.
 Gopcsa László 102.
 Gorleston-Psalter 269, 270.
 Gottermayer Nándor 94.
 Gottlieb Th. 24, 290.
 Gottschalek Pál 344.
 Gozzi 218.
 Gozsdu-alap 102.
 Gömör vmegyei múzeum és gyűjteményei 46, 50.
 Gömör Guszttáv 102, 107, 110.
 Görgei Arthur 249.
 Göttinga 56, 142, 144, 163. — i egyetem és ktára 80, 82, 164, 255, 256.
 »Gráduvál, Novi —« (Sopron, 1789.) 231.
 Gramnius I. 163.
 Grangeron Henrik I. Bayle.
 Granvella bíboros 266.
 Gray Tamás 261.
 Grác 171, 233—235, 239—244. — i egyetemi ktár 231, 233—235, 256. — i Hist. Verein für Steiermark 102, 166. — i Joanneum ktára 231, 232, 234, 235.
 Greenway Kate 174.
 Greguss Ágost 252.
 Greifswaldi egyetem és ktára 81, 255, 256.
 Greve H. E., Das Problem der Bücher- und Lesehallen (Leipzig, 1908.) 368—375.
 Grétry 322.
 Grillparzer 203, 209, 210, 211, 330.
 Grimani breviarium 27, 28, 365.
 Grolier 281.
 Grossinger 285.
 Grove 321.
 Grósz Emil 358.
 Gröber Gusztáv 126.
 Grünhut Jenő 102.
 Guarino Baptista 195.
 Guarnicci-múzeum Volterrában 360.
 Guary-kódex 140.
 Gulyás Pál 51, 73, 83, 86, 100, 102, 116, 148, 173, 193, 223, 246, 265, 279—281, 289, 342, 357, 359, 362, 375, 382, 385, 386.
 Gumprecht 322.
 Gunther A. 262.
 Gurányi László 102.
 Gutenberg 173, 366. — otthon 368.
 Gyalu 170.
 Gyászjelentések a M. Nemz. Múzeum ktárában 73, 76, 78, 100, 166, 168, 246, 249, 342, 344, 345.
 »Gyógyászat« 254, 358.
 »Gyógyszerészek Lapja« 358.
 »Gyógyszerészeti Értesítő« 358.
 »Gyógyszerészeti Hetilap« 254, 358.
 »Gyógyszerészeti Közlöny« 254, 358.
 »Gyógyszerészegédek Lapja« 358.
 Gyöngyösi ferencziek ktára 388. — szótár-töredék 121, 127.
 Gyöngyösi István 109, 317.
 Gyöngyösy János 316. — László 255.
 Gyönki ev. ref. gymnasium 255.
 Győr 35, 202, 246, 382. — i jezsuita-kollégium 160, 164. — i püsp. papnevelő intézet ktára 361. — i vár. ktár 28, 35, 36, 50.; ltár 35.
 Győrffy Gézané 351.
 Gyóry Hona 264. — Tibor 73, 75, 102, 107, 255, 358.
 Gyula 36. — i gymn. ktár 391.
 Gyulafehérvár 36, 76, 77, 111, 169, 170, 250.
 Gyulai Ágost 246. — Bibliography of english authors works translated into hungarian language (Bpest, 1908.) 261—264.

- Gyulay gr. cs. Itára az Erdélyi Múzeum ktárában 169, 351.
 Gyurkovich József nemeslevele 77.
 »Gyűjteménye, Budapest közlekedés-ügyére von. munkák —« 284.
- Haberl** 321.
 Hachette kkiadó czég 177.
 Haffkine W. M. 255.
 Hagedorn 316.
 Hagen, Von der — 321.
 Hain 156.
 Hajász Pál 110, 111.
 Hajnik Imre 28, 29, 109, 165.
 Halaváts Gyula 168.
 Halász Alajos 253.
 Halifax 366.
 Halle 244. —i egyetem 255.
 Haller 316.
 Halm 204, 213, 222.
 Halmágyi István 349.
 Haly Aberudian Heben Rodan I. Ali.
 Hamburg 358.
 Hamburger V. 364.
 Hanslick 321, 335.
 Hantos Elemér 255.
 Harte Horace 343.
 Havas Adolf 358. — Rezső 102, 246, 255.
 Havrán Dániel 279.
 Haydn József 75, 110.
 Haynau 111.
 Hegedüs István 255. Mikolai — János, A mennyei igazságnak tüzes oszlopa (Nagyszében, 1665.) 167. — Lóránt 255.
 Heidnecker I. Obsopoeus.
 Heigerlin János I. Faber.
 Heinlein István 285.
 Heinze 294.
 Heliodoros 193.
 Helle György nemesi bizonyítványa 170.
 Hellebrant Árpád 238.
 Helmstadt 164.
 Helsingfors 103, 255.
- Heltai Gáspár 123, 134.
 Helytartótanács, M. kir. — 285—287.
 Henrik (II.) francia kir. 59.
 Helvey Lajos 166.
 Hensler 206.
 Heraldikai és Genealogiai Társaság, Magyar — 188.
 Herbert Johann velencei nyomtató 172.
 Herczeg Ferencz 227.
 Herczegh Mihály 255.
 Herder 316.
 Herennius, Caius — 51.
 Herman Ottó 246, 255, 342.
 Hermanecz papirgyár r. t. 364.
 Hermann Antal 102. — Béla 246. — H. J. 21.
 Herodianus 193, 194.
 Herostratos 222.
 Hervey 261.
 Herzberg 363.
 Herzl M. 358.
 Hesse Max 254.
 Hesychius, Dictionarium (1514.) 161.
 Heves vm. 170.
 Hevesi Imre 262.
 Héroid 217.
 Hideghéthy cs. czle 76.
 Hidegkut 239.
 Hiersemann W. 172.
 Hinneberg Paul, Die Kultur der Gegenwart (Berlin és Leipzig) 79—83.
 Hinrich-féle könyvkereskedés 254.
 Hirlap-osztály a M. Nemz. Múzeum ktárában 75, 76, 97, 98, 105—107, 168, 239, 248, 249, 279, 280, 343.
 Hirschler József 352.
 Hirtius, Aulus — 149.
 Holló Mihály 263.
 Homonna 73, 103. —i izraelita hitközség 73, 103.
 »Honművész« 203, 208, 216.
 Hochholtzer Károly 33.
 Hodinka Antal 107.
 Hoffmann F. 263, 329.

- Holbein 206, 208, 209, 214.
 Holkham Hall 198, 270, 360.
 Horatius 75. — Opera (Velencez, 1566.) 69—72, 161.
 Horánszky Lajos 75, 107, 110.
 Hornberger Bartholomeus 163.
 Horne Thomas Hartwell 312.
 Hornig Károly br. 166.
 Hortis Attilio 196.
 Horvát István 1—3, 155, 165.
 Horvát orsz. ktár 254.
 Horváth Antal 165. — Dániel 205.
 — Elek 210. — Géza 73, 102, 166, 246, 342. — Ignác 90, 105, 114, 156, 182, 277, 380. — János 255.; l. Baranyay. — Mihály l. Szabó.
 Hosszúmező 74, 104.
 Hottinger Johann Heinrich 303.
 Hódmező-Vásárhely 37, 74, 103, 286.
 —i ev. ref. főgymnasium ktára 37, 50. —i vár. néprajzi múzeum 26.
 Hóman Bálint 253, 255.
 Hölder Alfréd 359.
 Hölty 316.
 »Hrána, Dühovna —« (Regede) 233, 234, 240.
 Hubay Jenő 332.
 Hubert Emil 73, 98, 102.
 Hugo Victor 217, 218, 220, 222.
 Hunfalvy János 346.
 Hunyad vm. 169. —i tört. és rég. társulat és gyűjteményei 35, 50, 254.
 Huppert 370.
 Husz János 142, 143.
 Huth Alfréd 95.
 Hutyra Ferencz 358.
 Hübner Sándor br. 111.
 Hüttl Hümér 358.
 »Hystoire ancienne cronicque de roy Florimont« (Páris, 1528.) 247.
 »Idők Tanuja« 343.
 Igló 247, 342. —i főgymnasium 103.
 Ihne építész 282.
 Illés, Edvi — Aladár 110.
 Illésházy István gr. 165.
 Ilsung Christophorus 153.
 Indiai kormány 254.
 Institut international de Statistique 254.
 »Institutioni, Le — dell' Imperio« (Velencez, 1558.) 64, 65, 161.
 Intelligenzblatt« 80.
 Iparművészeti iskola, Orsz. magyar — 103, 246. — társulat 254, 342.
 Ipolysági múzeum 50.
 Irányi Dániel 111.
 Irinyi Csaba 168.
 Irodalmi analekták a M. Nemz. Múzeum ktárában 74, 107, 248. — levelestár a M. Nemz. Múzeum ktárában 74, 75, 107—110, 167—169, 247, 248, 343.
 »Iskolái, Budapest községi —« 284.
 Islingtoni ktár 173.
 Irodalomtörténeti kiállítás a M. Nemz. Múzeum ktárában 361.
 »Irodalomtörténeti Közlemények« 216.
 István (II.) m. kir. 124.
 Iszlai, Harcsói — János, Siketfalvi — Gergely l. Gálfalvi.
 Iván Imre 263.
 Iványi Béla 344. — István 73, 103, 255.
 Iwchych Mátyás czle 169.
 Izabella m. királyné 76, 111.
 Izraelita magyar irodalmi társulat 103, 254.
 Izsó Ferencz 350.
 Jagermann 316.
 Jahn Ottó 321.
 »Jahrbuch der kunsthist. Sammlungen des Kaiserhauses« 22.
 »Jahrbücher für Musikwissenschaft« 322.
 Jakab István 217, 219.
 Jakoss Péter czle 250.
 Jakubovich Emil 117.
 Jalava Antal 103.
 Jamblichus, De mysteriis (1497.) 161.
 James 262.

- Janka Sándor 107.
 Jankovich Miklós 53, 58, 59, 61, 63,
 64, 66, 68, 69, 150, 153, 157, 159,
 165, 285.
 Janovics Jenő 255.
 Jassyi egyetem 103, 255.
 János (Evangelista Szent) 157. Zár-
 polyai — m. kir. 344, 345.
 Jászapáti 77.
 Jászberény 247.
 Jedlicska Pál 342.
 Jellasich 111.
 Jendrassik Ernő 358.
 »Jézus Szentséges Szívének Hirnöke«
 254.
 Joannes Jucundus Veronensis 148.
 Joerges A. 29.
 Jogász-egylet, Magyar — 254.
 »Jogtudományi Közöny« 254.
 Johnson Róbert 96.
 Jolly-féle »The flight of Haynau«,
 angol galop 75.
 Jones Sydnei 324.
 Jordánszky-kódex 127, 134.
 »Journal de Paris« 80.
 »Journal des Savants« 80.
 »Jóegészség« 358.
 Jókai Mór 227.
 Jósika br. cs. Itára az Erdélyi Múzeum
 ktárában 351.
 Jósika Gyula br. 351.
 József kir. hg. 109.
 Juhász Aladár 332.
 Julianus római császár 61.
 Julius (III.) pápa 67, 68.
 Julius Caesar (az imperator), De bello
 Gallico (Velence, 1569.) 148—
 150, 160. — de Padua, Practica
 arithmetica (Kolozsvár, 1671.) 104.
 Junger 214.
 Jungmann Anna J. 368.
 Juvenalis 75, 161. — Persius, Satirae
 (Velence, 1535.) 55, 56.
- K**acziánér Károly 214.
 Kadlec Károly 103.
- »Kakas Márton« 254.
 »Kalazantinum« 103.
 Kalbeck 321.
 »Kalendar najszvetejszega szreca Jezu-
 sovoga« (Szombathely) 235.
 »Kalendarium« (1625.) 74.
 Kalmár J. 255.
 Kalocsa 103, 262, 263, 287, 342. —
 érsekség 166, 254.
 Kalužinacki Emil 143, 144, 146.
 Kanizsai P. János, Egymással való
 beszélgetése Ur Krisztusnak 74.
 Kanyaró Ferencz 103.
 Kanyó András csongrádi esperes 286.
 Kapuváry cs. Itára a M. Nemz. Mú-
 zeum ktárában 111.
 Kardos János 240. — Samu 111.
 Karl Lajos 246.
 Karlócza 103.
 Karlsruhei műegyetem 255.
 Kassa 38, 73, 93, 103, 169, 202, 216,
 255, 261, 385. —i múzeum 28, 37,
 38, 50, 94, 385, —i püsp. iroda 247.
 —i színjátzó társaság 202.
 Kassovitz Tivadar Brunó 255.
 Katalin (Brandenburgi) erdélyi feje-
 delemasszony 170.
 »Katekizem, Mali —« (Regede, 1880.)
 238.
 »Katekizmus, Veliki —« (Regede)
 233, 238.
 »Katholikus Hetilap« 343.
 »Katholikus Iskolai Lap« 343.
 »Katholikus Néplap« 343.
 Kathonay cs. Itára az Erdélyi Múzeum
 ktárában 351.
 Kathonay Domokos 351.
 Katona cs. Itára az Erdélyi Múzeum
 ktárában 351.
 Katona József 205, 208, 210, 212, 213,
 215, 219. — Lajos 384, 386. —
 Zsigmond 349.
 Kauderz 337.
 Kautz Gyula 255.
 Kazinczy Eugenia 109. — Ferencz
 75, 109, 119, 207, 209, 213, 214,

- 218, 220, 316, 323; kör Kassán 103.
- Kádár György czle 344.
- Kállay András 103. — György 1. Kádár.
- Kálmán m. kir. 124.
- Kálmán Miklós czle 170.
- Kántorné 203, 206, 211, 212, 214, 219.
- Károly (II.) angol kir. 367. — főhg. I. Ferdinánd fia 64, 150. — (IX.) francia kir. 70. — (III.) m. kir. 77, 171. — (V.) német császár 59, 63. — (Nagy) római császár 142.
- Károlyi Gáspár 140. — Sándorné 252, 253.
- Kárpát-Egyesület, Magyarországi — és múzeuma 45, 50, 247. Nagyszebeni — és múzeuma 26.
- Kecsmér brandenburgi választó 194.
- Kecskemét 38, 286. —i jogakadémia 255. —i kolostor 286. —i városi múzeum és ktár 38, 39, 50, 391.
- Kecskeméthy Aurél 248.
- Kelemen (VII.) pápa 271.
- Kelemen Lajos 348.
- Kemény Aladár 262. — Györgyné 351. — János erdélyi fejedelem 77, 248. — József gr. 350, 351. — Ödön 255. — Pál br. 351.
- Kempen 111.
- Kendeffi cs. ltára 169.
- Kenessei Iona 107, 108.
- Kerekes Pál 73, 103.
- Kereskedelmi Múzeum, M. kir. — 254.
- Kereskedelemügyi minisztérium, M. kir. — 103.
- Kereszty István 114, 166, 319, 342, 382.
- Keszthelyi múzeum 50.
- Kégl Sándor 346.
- Képviselőház, Magyar — irodája 73, 103, 166, 246, 254.
- Kérészy Zoltán 255.
- Késmárk 166.
- Kézirattári osztály a M. N. Múzeum ktárában 74—76, 97—99, 107—110, 141, 167—169, 247, 248, 343.
- Kilényi Dávid 202, 208, 210.
- Kilián Frigyes 254.
- Kipling 263.
- Kirsch Jenő 255.
- Kis János czle 170; Diktomszke, veruske i molitvene kn'zicze (Sopron, 1820.) 232, 245. — Miklós (Tótfalusi) 141.
- Kisfaludy Boldizsár 315. — Károly 206, 208, 210, 212, 213, 215, 217, 219; társaság 315; Évlapjai 206. — Sándor 210, 212, 213, 314—318.
- Kiskunhalas 39. —i ev. ref. főgymnasium és ktára 39, 50, 73, 103, 252.
- Kiss Sándor 249.
- Kissólymosi Ferencz I. Miklós.]
- Kistelki plébánia 286.
- Kiszlingstein Sándor 356.
- Kláié Vjekoslav 388.
- Klein Arthur 255.
- Kleist Ewald 316. — Henrik 214.
- Klekl József 235, 245.
- Klempay Lajos 286.
- Klug Nándor 358.
- Kluge Friedrich 138.
- »Kniga molitvena sztaro-szlovenszka« (Regede) 233, 234, 240, 241—243.
- »Knizsicza, Molitvena —« 240, 242.
- Koberger Antoni 173.
- Kobozi Demeter, János, Pál és András czle 250.
- Koch Ed. Emil 321.
- Kodexek összeírása 385.
- Kolba Mihály 363.
- Kollányi Ferencz 100, 113, 166, 188.
- Kollonits László kalocsai érsek 287.
- Kolozs vm. 351.
- Kolozsmonostori konvent ltára 352.
- Kolozsvár 73, 74, 102—104, 163, 166, 167, 222, 246, 247, 255, 342, 350. —i kir. ügyészség 347, 348. —i tud.-egyetem 255, 348; ktára 348, 354, 355, 389, 391.
- Komárom vm. 40. —i ev. ref. egyház 39. —i ktár 39, 40. —i Múzeum-Egyesület 39, 50.

- Komárom (város) 39, 204, 357. —i
benczés gymnasium 141. —i vár.
népktár 40.
- Komjáthy Benedek 123, 124, 130,
131, 133.
- Komlóssy Ferencz 206, 208, 212, 214,
215.
- Komócsy József 109.
- Konstantinápoly 56, 57. —i club
médical 254.
- Konstanz 76, 169.
- Kopenhágai egyetem 255.
- Korányi Ferencz 358.
- Kormány, Cs. és kir. közös — 254.
M. kir. — 254.
- Korolenko 330.
- Korsós Ferencz 342.
- Kossics József 233, 244, 245.
- Kossuth Lajos 110, 111, 208—210,
213, 249, 250, 344, 345.
- Kostyál Ádám 213.
- Kotzebue 205, 207, 209, 210, 216, 317.
- Kovács (Egri) cs. ltára az Erdélyi
Múzeum ktárában 351. Mezőbándi
— 351.
- Kovács Gáspár (Nánási) czle 170.
— János czle 170. — Mihály czle
170. — Pál 210, 213, 217, 219.
- Kováts László 29, 103, 107, 115, 187,
342, 282. — Miklós 103. — Sámuel
165.
- Koré Zsigmond 317.
- Kölcsey-egyesület és ktára Aradon
31, 50. — kör és múzeuma Szat-
máron 47, 50.
- Kölesöznés a M. Nemz. Múzeum
ktárában 74—77, 98, 100, 105, 107,
110, 112, 167, 168, 171, 247—250,
343—345.
- Könyves Máté 201.
- Könyvkereskedők Egylete, Magyar
— 189, 190, 356.
- Könyvkötés a M. Nemz. Múzeum
ktárában 74, 105, 167.
- Könyvnyomdászok Szakköre 367, 368.
— Társasköre 367.
- »Könyvszemle, Magyar —« 4, 5, 23,
28, 100, 124, 185, 190, 193, 231 —
235, 237, 239—244, 322, 359, 361 —
364, 388.
- »Könyvtára, Nemzeti Színház —« 330.
»Operaház —« 330.
- Könyvtárak, Vidéki — állapotá
25—50.
- Könyvtárnoki tanfolyam a M. Nemz.
Múzeum ktárában 100.
- Könyvtárszervezői állások Észak-
Amerikában 284.
- Körmend 233, 241.
- Körmendi János deák czle 76.
- Körner 203, 207, 212.
- Kőrösfői Márton deák czle 250.
- Köszeg 107, 238.
- Köteles példányok 28, 29, 45, 73—76,
100, 102, 105—107, 166—168, 246—
249, 342—348, 386.
- Kövesligethy Radó 255.
- Kövér Ilma 262. — Krisztina 348.
- Közalapítványi ügyigazgatóság, M.
kir. — 105.
- »Közgazdasági Közlemények« 103.
- »Közigazgatása, Budapest székesfő-
város —« 284.
- Közigazgatási bíróság, M. kir. — 254.
- »Központi Értesítő« 254.
- Krakó 119, 268. —i akadémia 103.
—i egyetem és ktára 255, 256.
- Krasznahorka 343.
- Kraus Gusztáv 255.
- Kräuter Ferencz 121.
- Krenner József 103, 246.
- »Kres« 233.
- Kretzschmar 321.
- »Krizsna Pout na XIV. Stácie« (Mo-
noston, 1900.) 235.
- Kromphardt G. Fred 246.
- Kropf Lajos 360.
- Krumpacher K. 141.
- Kudora János 255. — Károly 252.
- Kuhnán 322.
- Kulesár Katalin 238.
- Kulenhamp Z. 56, 163.

- Kun Sándor 246.
 Kunos Ignác 255.
 Kunsneyder János 95.
 Kunszentmiklós 255.
 Kuskó István 255.
 Kuthy Dezső 358. — Zoltán 103.
 Kuun gr. cs. ltára az Erdélyi Múzeum
 ktárában 351.
 Kuun Géza gr. 351. — Gézáné 73,
 103, 255.
 Kuzmics István 231, 232, 237, 240,
 245. — Miklós 232, 236, 237, 240—
 243, 245; ABC za Szlovenca na
 Vogerszkem 242; Krátka summa
 velikoga katekizmusza 242.
 Kuzsinszky Bálint 103.
 Külső-Szolnok vm. 170.
 Küster 370.
 Küzdényi Szilárd 255.
 Kvassay cs. ltára a M. Nemz. Mú-
 zeum ktárában 112.
 »La Bibliofilia« 87, 180, 272, 376.
 Laborfalvi Benke Róza 216.
 Lactantius Firmianus, Opera (1516.)
 161.
 Laendler Pál 166.
 »La figlia dell' Aria« 318.
 La Fontaine szenátor 386.
 Laibach 238, 388.
 Lagerberg 321.
 Laich János György czle 77.
 Laire 296.
 Lajos (XI.) francia kir. 20.
 Lakatos István 286. — Károly
 357.
 Labinus Dionysius 69, 70.
 Lando Pietro candiai érsek 64.
 Lanfranchi Enea 152, 165.
 Lang pozsonyi rézmetsző 105.
 Langenscheidt-féle könyvkereskedés
 254.
 Langston-monotype 387.
 Lapujtó 109.
 Larousse 321.
 »L'Art« 199.
 Lascaris Constantinus, De octo par-
 tibus orationis 157, 158, 161.
 Lauber Diebolt hagenai kézirat-
 kereskedő 172.
 Lausannei egyetem 255.
 Lácza László 357.
 Láng Ádám 206, 208, 210, 217, 221.
 — Mihály 357.
 László (V.) m. kir. 24, 344.
 László Árpád 337. — József 211, 213.
 Lázár gr. cs. ltára az Erdélyi Múzeum
 ktárában 351.
 Lázár Béla 76, 107. — Elemér 255. —
 Mórné 351.
 »Le bibliographe moderne« 272, 376.
 Le Bigor Roger marshall 269.
 Le Gascon 367.
 Leibnitz 82, 304.
 Leicester lord, Thomas Coke — 197,
 198, 200, 270, 271, 360. — Thomas
 William 270.
 Leideni egyetemi ktár 256.
 Leidinger Georg, Die Teigdrucke des
 XV. Jahrhunderts in der Hof- und
 Staatsbibliothek München 264, 265.
 Leipzig 24, 29, 162, 172, 254, 255,
 304, 317, 343, 349, 368. — egye-
 tem és ktára 255, 256.
 »Leipziger Zeitung« 80.
 Leitner János 238.
 Lembergi egyetemi ktár 256.
 Lendvay Márton 213, 216, 220. —
 Mártonné 213, 214, 219.
 Lenz 321.
 Leo (X.) pápa 196, 198.
 Leopold Gyula 103.
 Leroux Ernest 270.
 Lessing 211.
 Leszteméri Imre czle 169.
 Letényi Aladár 73, 103.
 Leu Gheraert nyomtató 172.
 Leukerbadi Ágoston-rendi kolostor 164.
 Levéltári osztály a M. Nemz. Múzeum
 ktárában 76—78, 97, 98, 101,
 110—113, 168—171, 185—187, 249,
 250, 344, 345.

- Lewis 225, 261.
 Leykam András 233—235, 241, 243, 244. — József 234, 240.
 Lévy József br. 73, 103. — Lajos br. 73, 103.
 Libanius 62.
 »Liebe um Liebe« 317.
 Liebenthal Keresztély palotagróf 77.
 Liebermann Leó 358.
 Liepmannsohn Leo 73, 103.
 Likhacsev 85.
 Lindheim Alfréd 255.
 Lingholzer Lucas 163.
 Linz 77.
 Lipmann-féle könyvványok 388, 389.
 Lipót (I.) m. kir. 77, 170, 171, 344. — (II.) m. kir. 171.
 »Lippincott's Monthly« 177.
 Lissaboni áll. ltár 197, 361. — i institut de bactéorologie 254.
 Liszkói, Liscovai — János deák czle 170.
 Liszt Ferencz 75, 110, 167, 221, 322, 332.
 Litta P., Famiglie celebri Italiane (Milano, 1819.) 74, 104.
 Littleton lord 225.
 Litzmann 321.
 Liverpooli népktár 371.
 Livius 1.
 Lobe 328.
 Locke 304.
 Logus Georgius 54.
 Lombard Mihály 350.
 Lomeier Johannes 303.
 Londez Elek 261.
 London 102, 173, 223, 225, 226, 255, 268, 357, 360, 364, 365. — i British Museum 95, 172, 175, 190, 195, 223, 266, 360, 364, 386.; Reproductions from illuminated manuscripts 364, 365. — Library 223—230. — i magyar kiállítás (1908.) 261. — i Pathological Society 254. — i Royal Society 386. — i Statistical Society 225.
 Longfellow 261.
 Longinus 316.
 Longolius Christophorus, Perduellionis rei defensiones (Velence, 1518.) 159, 161.
 Losonczi 40, 77, 170, 171, 202. — i vár. közkvár 40, 50.
 Louis Rudolf 321.
 Louth 261.
 Lovas Imre jankováci esperes 287.
 Lócse 41, 104. — i ág. ev. egyház ktára 41, 50. — i konvent 57.
 Lórczi 285.
 Lőw Immanuel 255. — Lajos 221.
 Lucanus 75, 161.
 Lucretius 75, 161.
 »Luise und Rosenfeld« 317.
 Lukács Géza 103.
 Lukáts István 349.
 Lukcsics József 253.
 »Lulu oder die Zauberflöte« 317.
 Luther 121, 194.
 Lutus Benedek czle 110.
 Luvis et Clard Congress 254.
 Lübeck 303.
 Lyoni egyetem 255.
 Lytton I. Bulwer.
 Maas 368.
 Maatschappij tot nut van't Algemeen 372.
 Macaulay 225.
 »Mac Clure's Magazine« 177.
 Maçon 84.
 Madách Imre 167.
 Madrid 266, 303.
 Maecenas 70, 71.
 Magántisztviselők orsz. szövetsége 166.
 »Magister Sententiarum« kézirat a firenzei Laurentianában 198.
 Magyar-Bród 170.
 Magyar Fogtechnikusok Közlönye« 358.
 Magyar Gábor (Katonai) 330.
 »Magyar Hírmondó« 241, 242.

- »Magyar Ipar« 254.
 »Magyar Katonai Közlöny« 247.
 »Magyar Könyvesház« 330.
 »Magyar Könyvtár« 329.
 »Magyar Mérnök-Építészeti Egylet
 Heti Értesítője« 254.
 »Magyar Minerva« 383.
 »Magyar Museum« 316.
 »Magyar Nyelv« 146, 285.
 »Magyar Nyelvészet« 125—139.
 »Magyar Nyelvőr« 254.
 »Magyar Nyomdászok Évkönyve« 367.
 Magyar Nyomdászok Köre 367.
 Magyarországi Könyvnyomdászok és
 Betüöntők Segélyezőegyesülete 368.
 »Magyar Orvosi Archivum« 254, 358.
 »Magyar Orvosi Revue« 358.
 »Magyar Paedagogia« 254.
 »Magyar Pénzügy« 254.
 »Magyar-Zsidó Szemle« 254.
 Magyaróvár 41, 73, 232, 238, 241. —i
 gazd. akadémia 73, 103.
 Mahler Ede 74, 103.
 Mair Sándor augsburgi rézmetsző 155.
 Maine A. 290.
 Major J. Gyula 75, 107, 108.
 Malagola Károly 103.
 Mallaspalli Bellisarius 155.
 Malomfalvay Gergely 247.
 Manchester 375. —i Rylands library
 95.
 Mandello Gyula 386.
 Mangold Lajos 247.
 Manlius János 388.
 Mansi Johannes, Sacrorum concilio-
 rum collectio (Firenze, 1759) 74,
 104.
 Manutius Aldus 51—72, 148—165,
 292. — Giovan Luigi Antonio 56.
 — Paulus 51, 58, 61—63, 67, 68,
 70, 149.
 Marburgi egyetem 255.
 Marchand Prosper 307—309.
 Marcello Benedetto 324.
 Marlianus Raymundus 149.
 Marlowe 261.
 Marienthali pálos ktár 164.
 Marinoni rotációs gép 387.
 Marlitt 371.
 Maros-Németi 255.
 Marosvásárhelyi kir. ügyészség 347,
 348. — szabó ipartársulat 349, 350.
 Martialis 75.
 Martianus Capella 291.
 Martin Gabriel 307—309, 311.
 Martinovics Ignác 285, 286.
 Marussi András czle 77.
 Marx 321, 328.
 Massenet 335.
 Massilia 148.
 Maticza Szlovenszka Turócszentmár-
 tonban 43, 50.
 Mattheson 322.
 Mayer János 95, 108.
 Máczay Imre 219.
 Mágocsy-Dietz Sándor 103.
 Máramarossziget 41, 74, 103, 254. —i
 ev. ref. főgymnasium ktára és ltára
 41, 42, 50.
 Mária angol királyné 269.
 Mária Dorottya kir. hgnó 109.
 Mária Terézia m. királyné 77, 171, 350.
 Márk (Remete Szent) iratai, Korvin-
 kódex 195.
 Márki Sándor 103, 255.
 Máté Sándor 252.
 Mátéffy Balázs czle 250.
 Mátyás (I.) m. kir. 1—25, 110, 193—
 200, 359—361. — (II.) m. kir. 77,
 169.
 Mátyás Antal 171. — Flórián 28.
 Mearne Sámuel 367.
 Medici-család 196, 198.
 Medici Cosimo 61, 82.
 Medina Mária I. Viganòné.
 Medits Nándor 74, 75, 103, 107.
 Mednyánszky Pál 163.
 Megyeri Károly 212, 216, 219, 221.
 Meixner Emil 110.
 Melich János 44, 75, 107, 115, 119,
 125, 126, 142, 167, 189, 231, 247,
 342.

- Melissenda jeruzsálemi királyné 364.
 Mendelssohn 322.
 Mensdorff 111.
 Mercadante 214.
 Merian 321.
 Metastasio 209, 317.
 Meteorologiai s földmérő intézet, M. kir. orsz. — 166, 247, 254, 342.
 Metternich-ktár 104.
 Mexikói Egyesült Államok consulatusa 256.
 Meyerbeer 215.
 Meyer-Lübke Wilhelm 125, 126.
 Meynier I. Smith.
 Mezey Mihály 287.
 Mérnök- és építészegylet, Magyar — 254.
 Méró Jolán 332.
 Mészöly Gedeon 255.
 Michelis F. 255.
 Middlesex Hospital 254.
 Migne J. P. Patrologiae cursus complexus (Páris, 1878.) 74, 104.
 Michaelis 316.
 Mihalik József 32, 37, 94, 107, 385, 386.
 Mihályfi Ákos 255.
 Mikes Kelemen 28, 315, 316. — Lajos 262, 263.
 Miklosich Ferencz 139.
 Miklós Ferencz czle 170.
 Miksa bajor választó 266. — m. kir. 77. — (I.) német császár 2, 265—268.
 Mikszáth Kálmán 227.
 Milano 74, 300.
 Milhofer Sándor 255.
 Milkau Fritz 81—83.
 Milleker Bódog 247, 255.
 Millnits Vitus czimerkerő folyamodványa 171.
 Milton John 80, 261. — Oszkár 262.
 Mindszenti István czle 170.
 »Minerva« 177.
 Minesi Michigan college 255.
 Miskolcz 42, 102, 202, 207, 209. — i ág. ev. egyház ktára 42, 50. — i ker. és iparkamara 246.
 Miszlenczky János czimerkerő folyamodványa 171.
 »Mitteilungen des Instituts für österr. Geschichtsforschung« 21. — des österr. Vereins für Bibliothekswesen« 88, 273.
 Mocquereau 321.
 Mocsáry Antal 109.
 Modena 360.
 Mohl Robert 83.
 Molière 214, 218.
 Molitor (Müller) Ágost 248.
 Molnár Albert (Szenczi) 140. — Géza 328.
 Molsdorf 389.
 »Monatshefte für Musikgeschichte« 322.
 Monostor 235, 236.
 Montevideo 246.
 Montgomery A. 263.
 »Monumenta Scriptorum Slav.« 388.
 Morandus Franciscus 150.
 Moreto 213, 220.
 Morhof Daniel Georg 303, 304.
 »Moriale manuale« (Pozsony, 1638.) 104.
 Morócz Jenő, Huszonöt esztendő (Budapest, 1907.) 367, 368.
 Morris W. S. 263.
 Moson vmegyei tört. és régészeti egylet ktára 41. — múzeuma 41, 50.
 Moszkvai múzeum 103.
 Mozart 214, 217, 322.
 »Módgjáról, A' magyar szollasnak —« 167.
 Möller és Brosel cég 103.
 Mörrike 330.
 Mudrony Pál 262, 263.
 Munkácsi Bernát 137.
 Munkácsy János 215, 217, 219.
 Muratelli 318.
 Murkócvics János 240, 245.
 Murmellius 124.
 Murr 195.
 Musaeus 161.

- Múzeum, M. Nemz. — igazgatósága 73, 167, 342. — ktára 2, 4, 28, 29, 44, 51—78, 95, 97—118, 120, 141, 148—171, 185—189, 221, 231, 232, 235, 236, 238, 246—250, 254, 263, 279, 280, 314, 320, 322—324, 329, 336, 341—345, 356, 359—361, 382, 383. — régiségtára 247, 332.
- Múzeumok és ktarak orsz. szövetsége 98, 382—386. — tanácsa 35, 254, 372, 382, 384—386.
- Múbarátok köre 254.
- Műemlékek Orsz. Bizottsága 384.
- Műemlékvédő Egyesület 384.
- »Működése, A fõv. képzõmûvészeti bizottság 10 éves —« 284.
- Müller Ágost I. Molitor. — Sebestyén 286.
- Müllner 210.
- München 104, 166, 255, 264, 266. — i bajor kir. akadémia 193. — i egyetem és ktára 193, 256. — i kódex 123, 330, 139, 140. — i orsz. ltár 193. — i udv. és áll. ktár 107, 173, 193, 195, 256, 265.
- »Münchener Beiträge zur romanischen und englischen Philologie« 177.
- Müntz Eugène 196.
- Myskovszky Ernõ 43.
- Nagy cs. nemesi bizonyítványa 77, 171. Péli — halotti búcsúzó versei 348.
- Nagy András czle 169. — Ferencz nemesi bizonyítványa 77. — György czle 77.; nemesi bizonyítványa 171. — István (Egyházasfalvai) czle 170.; nemesi bizonyítványa 344. — Iván 75, 109, 163, 167—169, 171, 248, 250, 343, 345. — Jakab czle 170. — János czle 77, 344.; nemesi bizonyítványa 77, 170. — József 39.; (Felsõgyõri) nemesi bizonyítványa 77, 171. — László nemesi bizonyítványa 77. — Margit 351. — Pál (Felsõbükki) 75, 109, 110, 167.
- Nagybánya 42, 187. — i vár. múzeum 42, 43, 50.
- Nagybecskerek 255. — i fels. ker. iskola 252.
- »Nagyjai, A zenevilág —« 328.
- Nagynyed 43, 386. — i Bethlen-fõiskola 43.
- Nagykároly 43.
- Nagykanizsa 102.
- Nagyszalonta 254.
- Nagyszében 167. — i paed.-theologiai intézet 247.
- Nagyszombat 104.
- Nagyvárad 43, 74, 104, 202, 216. — i jogakadémiai ktár 28, 29.
- Naetebus 388.
- »National Review« 177.
- Naudé Gabriel 300.
- Naviger Andreas 51.
- Nádor-kódex 124, 140.
- Nägele Ervin 167.
- Neitzel 321.
- Nemes-Csó 231.
- Nemeskér 171.
- Nemzeti Kaszinó 107. — Színház 201—203, 205, 214, 218—222. — Színjászó társaság 201, 202.
- »Nemzeti Könyvtár« 357.
- Neoprágai Szent Venczel-konvent 155, 164.
- Nestroy 214, 220.
- »Neujahrsblatt der Pressburger ev. Gemeinde« (1682.) 104, 105.
- »Nevtepeno Poprijéta Derica Marija Zmozna Goszpa Vogrszka« 235.
- New-York 103, 246, 284, 372. — i Bellevue and allied hospitals 103, 254. — i Columbia egyetem 255. — i egyetem és ktára 255, 372. — i nyilv. ktár 254.
- Nékám Lajos 252, 253, 255, 358.
- Némäti Kálmán 255.
- Németi Mihály, Halotti centuria (Kolozsvár, 1683.) 104.; Szent

- Dávid psaltériuma (Kolozsvár, 1679.) 104. — Pál makói esperes 286.
- Németújvári glosszák 121.
- Népkönyvtárak 83, 284, 368—375, 382.
- Népszínház 329.
- »Néppárt« 254.
- Nicander 161.
- Niccoli Niccolo 82.
- Nicholson 366.
- Nider Johannes 173.
- Niecks 321.
- Niessen-Wiesbaden 255.
- Nilus 151.
- Nimritz weimari egyházközség 164.
- Nodier 281.
- Nordenschild, Hermann von — 317.
- Norgate I. Williams.
- Norfolk grófság 198, 269, 270.
- Norwichi prioratus 269.
- Nottebohm 321.
- Novák Sándor 103, 111.
- »Novine Szerbszke« 343.
- Nógrád vm. 77, 103, 170, 171. — i múzeum 32, 50.
- Nörrenberg Constantin 368.
- Nürnberg 63, 169, 267.
- Nyárasdy János 247.
- »Nyelvemléktár« 121, 123, 125, 145.
- »Nyelvtudományi Közlemények« 125, 127—139.
- Nyék 202.
- Nyiregyháza 43, 202.
- Nyitra (város) 43, 44, 255. — i kegyesrendi főgymnasium 44.
- Nyitra vmegyeyi múzeum és ktár 43, 44, 50.
- Nyomdák, Magyarországi — változása 100, 192, 288, 391.
- Nyomatványi osztály a M. Nemz. Múzeum ktárában 73, 74, 97, 98, 100, 102—105, 166, 167, 342, 343.
- »Observations et précis sur le caractere de Marie-Antoinette« 317.
- Obsopous Vincentius 194, 195.
- Odescalchi Arthur hg. 168.
- Ogulin 254.
- »Oklevelei, Budapest alapítványi —« 284.
- Olasz kormány 254. — közoktatásügyi minisztérium 74, 103, 386. — légióra von. iratok a M. Nemz. Múzeum ktárában 249.
- Oláh György 36. — Miklós esztergomi érsek 66.
- »Olcso Könyvtár« 201, 330, 357.
- Olvasótermek a M. Nemz. Múzeum ktárában 100, 105.
- Olympius, Aurelius — Nemesianus 54.
- Oppianus 161.
- »Orationes, Rhetorum Graecorum —« (1513.) 162.
- Orczy Lőrincz br. 318.
- »Ordo Baptismi« 287.
- Oribasius Sardinianus, Synopseos ad Eustathium filium libri (Velencez, 1554.) 61, 161.
- Ormesby-Psalter 269, 270.
- Ornithologiai központ, M. — 103, 167.
- Orosz Ernő 255.
- Orosz kormány 254.
- »Orszacsokoda, 1867 leta vogrszkoga — spravisna« (1868.) 240.
- Országgyűlési napló-kéziratok a M. Nemz. Múzeum ktárában 109.
- Országos Kaszinó 107. — Levéltár 103, 108, 110. — Magyar Irodalmi r. t. 263.
- »Országos Középiszkolai Tanáregyleti Közlöny« 254.
- »Országos Törvénytár« 247, 342.
- Ortigue 321.
- Ortvay Tivadar 167, 255.
- »Orvosi Hetilap« 357, 358.
- »Orvosi Hetiszemle« 358.
- »Orvosi Közlöny« 358.
- »Orvosok Lapja« 358.
- Osztrák cs. k. belügyminisztérium 75. — kereskedelmi minisztérium 247. — kormány 254.
- Otlet Paul 386, 387.

- Ottley William Kanny 271.
 Ouida 263.
 Ovidius 54, 161, 317.
 Oxfordi Bodleiana ktár 82, 254, 366.
 — egyetem és nyomdája 255, 343, 364.
 Óváry Lipót 167.
 Örmény kath. püspökség 254. —
 múzeum-egylet 47, 50.
 Ősnyomatványok összeírása 384, 385.
- Padovai egyetemi ktár** 360.
 Paks 103.
 Palkovics E. 255.
 Pallas Lexikon 359—361.
 Pallas r. t. 367.
 Pannartz római nyomtató 172.
 Panizzi Antonio 95.
 Pannonhalma 102, 255. —i benzés-
 rend központi ktára 382. —i fő-
 apátság 254.
 Pap cs. ltára az Erdélyi Múzeum
 ktárában 351.
 Pap Domokos 351. Szakmári — J.,
 Kegyes ajakak áldozó tulkai (Ko-
 lozsvár, 1707.) 104. — János I.
 Zoba. — József 342. — Primus 285.
 — Zsigmond (Szathmári) 56, 163.
 Parázsoné 216.
 Parent 311.
 Pataki György 350. — János 247.
 — Sámuel 350.
 Paur Ödön 255.
 Pavkovics Mátyás 77.
 Payne Roger 367.
 Pádé 285.
 Páger Imre 247.
 Pál (III.) pápa 59, 67, 68.
 Pál Ferencz czle 250.
 Pálffy cs. ltára az Erdélyi Múzeum-
 Egylet ktárában 349, 351.
 Pálffy-dalokönyv (1736.) 349.
 Pálffy György 351. — Mihály 351. —
 Sándor 351. — Zsigmond 351.
 Pálffy Gyula 74, 103. — János czle
 170. Thordai; 170.
- Pálffy-ktár 31.
 Pálné 214.
 Pápa 44, 73. —i ev. ref. főiskola ktára.
 44, 50, 391.
 Pápay János czle 169. — József 255.
 Páris 20, 74, 84, 85, 103, 176, 177,
 212, 227, 247, 255, 270, 271, 292,
 300, 302, 357. —i Académie 254;
 des inscriptions et des belles-lettres
 198, 270. —i Bibliothèque de l'Ar-
 senal 290. —i Bibliothèque Mazarine
 82, 256. —i Bibliothèque Nationale
 190, 191, 198, 227, 271, 360, 386.
 —i bureau bibliographique 388.
 —i école pratique des hautes études
 255. —i egyetem 255. —i Musée
 Guimet 251. — Sorbonne-ktár 290.
 Páriz-Pápai Ferencz 141, 285, 316.
 Pászskota Márton czle 170.
 Pázmány Péter 140.
 Peaslee John 167.
 Pecsétmásolatok a M. Nemz. Múzeum
 ktárában 77, 249.
 Peer-kódex 140.
 Peignot Gabriel 296, 311.
 Pekár Károly 255.
 Pelisson 383.
 Pelsőcz 202.
 Peplier 317.
 Peres Sándor 357.
 Perényi br. cs. ltára a M. Nemz. Mú-
 zeum ktárában 112.
 Pergamosi ktár 290.
 Pergo Czelesztin 216, 217, 221.
 Perikles 152.
 Perl Mihály 255.
 Perrius C. W. Dyson 268.
 Persius 55, 161.
 Pest vm. 215.
 Pest (város) 119, 120, 171, 202, 243,
 263. —i kny. r. t. 362, 367. —i
 Magyar Színház I. Nemzeti Színház.
 »Pester Lloyd« 254.
 Pesthy Frigyesné 103, 108. — Gábor
 140.
 »Pesti Napló« 254.

- Petancius Félix »Genealogia Turcorum imperatorum« cz. kézírata 248.
 Petersborough 269.
 Petőfi István 75, 108. — Istvánné 75, 108. — Sándor 75, 108, 109, 222, 248, 263, 331.
 Petrarca 173, 318.
 Petrik Géza, Magyar könyvészet 1886—1900. (Bpest, 1908.) 356, 357.
 Petrīts Ákos 74, 103.
 Petrov Alexej 103, 167.
 Petrunkevich Alexander 255.
 Petz Gedeon 138.
 Peutinger Conrad 267.
 Pezold-ktár 163.
 Péchy cs. Itára a M. Nemz. Múzeum ktárában 76, 77, 112.
 Pécs 44, 74, 103, 202, 384. —i püsp. ktár 388, —i vár. múzeum 28, 44, 45, 50.
 Pécsi Lukács, Hasznos orvosság (Nagy-szombat, 1597.) 104—106.
 Péczeli József id. 39.
 »Pénzügyi Közlöny« 254.
 Pénzügyminisztérium, M. kir. — 103.
 Pérchy Mihályfia Benedek czle 169.
 Péry Ignác 206, 208.
 Péterfalvai papirgyár 364.
 Pétervárad 249.
 Pétzeli József 261.
 Pfeifer Ferdinánd 75.
 Philadelphia 255.
 Phocylides 157.
 Picard Alphonse 85.
 Pietschmann Richárd 80, 81.
 Pindaros 161.
 Pintér Jenő 247, 255.
 Piso, Calpurnius — 71.
 Pittsburgh 246.
 Pius (IV.) pápa 67—69. — (VI.) pápa 163.
 Plato 316. — Opera omnia (1513.) 161.
 Po 151.
 Poeantius Alexander Benedictus, Collectiones medicinae 156, 160.
 Poeschel és Trepte könyvnyomtató czég 172.
 »Poetae christiani veteres« (1502.) 161. »— tres egregii« (Velencze, 1534.) 54, 55, 161.
 »Poet Laure« 177.
 Pohl Ferdinánd 321.
 Polai k. u. k. Marine-Technisches Komitee 254, 256.
 Pollio, Asinius — 82.
 Polster Károly czle 77.
 Polybios 193.
 Pomponius Mela 162.
 Pontanus Jovianus, Opera (1518—9.) 162.
 Poprád 45, 364.
 Porosz kormány 254. — ktárak közös katalógusa 386, 388. — tud. akadémia 254.
 Porphyrius 58.
 Porter Ch. 177.
 Portland 254.
 Posta- és távirdaigazgatóság, M. kir. — 103, 254, 342.
 »Pot, Szvéta krizsna — ali bridko terplejnye« (Pest, 1870.) 243.
 Pothier 321.
 Potsdami kgl. geodätisches Institut 254.
 Pougin 321.
 Poznaniï towarzystwo przyjaciót nank 247.
 Pozsony vm. 170.
 Pozsony (város) 45, 76, 77, 103, 104, 170, 171, 202, 239, 254, 255, 261. —i ev. ref. egyház 105. —i ferences ktár 360. —i jogakadémia 103. —i orvos- és természettud. egylet és múzeuma 46, 50. —i vár. köz-ktár 29, 45, 46, 50, 103.
 Pór Antal 103, 167.
 Pósházi János 348.
 Pöllinger Lampertus 69, 163.
 Prága 24, 103, 144, 169. —i egyetem és ktára 254, 255, 256.
 Pregardt-Paur Lajos 110.

- »Pressburger Zeitung« 248.
 »Priapeia« (1517.) 162.
 Pribero Vincenzo, Della origine degli
 Slavi (Venezze, 1595.) 155, 162.
 »Prijetel« 239.
 Prosztiowczyk Venczel szabadkai gvár-
 dián 286.
 Protat testvérek 84.
 Proy János czle 77.
 Prónai Antal 74, 103.
 Bruisz János nagyváradí pk. 20.
 Ptolemaeus Quadripartituma, Corvin-
 kódex 21—25.
 Puks Ferencz 329.
 Pusey 225.
 Pusztai Ferencz 264.
 Pythagoras 157.

 Quinatilianus 159, 162.

 Rabatta gr. 249.
 Radnai Rezső 255.
 Radnóth 170.
 Radó Antal 255.
 Radvánszky Béla br. 255.
 Raimund 213.
 Rainerus Andreas 70. — Franciscus
 70.
 Rajna 315.
 Rakovszky István 255.
 Ramann Lina 321.
 Rameau 322.
 Ranschburg I. Gilhofer.
 Ransohoff G. 177.
 Ranvé L. 324.
 Ranzenperger Georgius 163.
 Rasarius Joannes Baptista 61.
 Ratdolt Erhard velencei nyomtató
 172.
 Ratisbonnei papirgyár 85.
 Raupach 204, 209, 210.
 Ráczeke 102.
 Ráday-ktár 34, 50.
 Rájnis József 285.
 Rákóczi Ferencz (II.) 75, 108, 111,
 248, 348. ; induló 333. — György
 (I.) erdélyi fejedelem 170, 250. —
 György (II.) erdélyi fejedelem
 77, 170.
 Ráth György 21, 104.
 Rátz István 103.
 Rechberg 111.
 Reclam Philipp 343.
 Regede 232, 233—235, 238—244.
 Regensburg 77. —i St. Emmeran-
 klastrom ktára 290.
 »Reichsgesetzblatt für die im Reichs-
 rate vertr. Länder« 254.
 Reinachius J. A. 163.
 Reine 316.
 Reiner Zsigmond 345.
 Reisach-ktár 69, 163.
 Reiske L. C. 157, 163.
 Reitzer Béla 255.
 Rejtő Sándor, A papir tartósságának
 megállapítása (Bpest, 1907.) 362—
 364.
 »Religio« 254.
 Rellstab 322.
 Reményi Ede 75.
 »Rendeleti Közlöny« 254.
 Renouard 68, 149, 155—160.
 Rettegi cs. ltára az Erdélyi Múzeum
 ktárában 348, 351.
 Rettegi Sándor 348, 351.
 Reusz Eduárd 321.
 »Revue des bibliothèques« 88, 180,
 273, 377.
 Rexa Dezső 167.
 Récesei Viktor 382.
 »Réd zvelicsánsztva« (Halle, 1747.)
 243.
 Régeni János I. Kovács.
 Régi Magyar Könyvtár I. Szabó Ká-
 roly.
 »Régiségei, Budapest —« 284.
 »Régiségek, Magyar — és ritkaságok«
 (Pest, 1808.) 119.
 Révai Miklós 141, 146, 318.
 Révész Imre 120—122, 140.
 Rhammisius Joannes 159. — Pau-
 lus 65.

- Rhegius Urbanus, De angelis (1543.) 153.
 Rhodoginus Coelius 162.
 »Richard Löwenherz«, ballet 318.
 Richel Bernhard baseli nyomtató 172.
 Richter Aladár 247.
 Riedl Frigyes 227.
 Riehl 322.
 Riemann 321.
 Rimaszombat 46.
 Rio-de-janeiroi nemz. ktár 73, 76, 103, 107, 246.
 »Rivista delle biblioteche e degli archivi« 88, 95, 181, 274, 377, 386.
 Robinson Charles 174.
 Rochlitz 322.
 Roediger Alajos 49.
 Rogues Mario 74, 103.
 Rolland Romain 321.
 Román gráci pk. 233, 234, 243.
 Romer F. 199.
 Rossbach 322.
 Rossini 213, 214, 218.
 Rosenthal Jacques 248.
 Rostand Edmond 177.
 Roth Lajos 108.
 Rothschild-ktár Frankfurtban 247, 254.
 Rousseau 318.
 Routledge George 173.
 Rozsnyó 202.
 Róma 67, 68, 74, 151, 161, 255, 260, 267. —i Accademie dei Lincei 254. —i vatikáni ktár 266.
 Rómer Flóris 2.
 Rózsa György 286.
 Rödl János czle 171.
 Röthenitz 162.
 Rudinszky Márton czímerkéro folyamodványa 170.
 Rudolf m. kir. 77, 169, 266, 344.
 Ruffiny J. 263.
 Rummy György 167.
 Runge 321.
 Ruppel Berthold baseli nyomtató 172.
 Ruszt József 255.
 Rutland, Duke of — gyűjtemény 269.
 Rühlmann 321.
 Saint-Albans 268.
 Saint-Louis 102.
 Saint Omer-Psalter 269, 270.
 Saint-riquieri klastrom ktára 290.
 Sala Mihály czle 171.
 Salamon Ferencz 284. — Henrik 255.
 Sallustius 316, 360.
 Salviatius Johannes bíbornok 163.
 Samassa János 74, 103.
 Sanuto Marco 156.
 »Sappho und Phaon« 318.
 Sarajevo 254, 342. —i bosnyák múzeum 360, 361.
 Sardou 205.
 Sarmaságh Géza 255.
 »Saturday Review« 177.
 Sauran Wolfgang 59, 163.
 Saussure, Césaire de — 75, 108.
 Savigny, Christofle de — 293, 294.
 Sággy Ferencz 209.
 Sámbock Péter czle 76.
 Sándor cz. ltára az Erdélyi Múzeum ktárában 351.
 Sándor István 120, 141, 248.
 Sáros megyei múzeum 28, 32.
 Sárospatak 202, 206, 255. —i ev. ref. kollégium és ktára 26, 50, 252.
 Sárosy cs. ltára az Erdélyi Múzeum ktárában 351.
 Sátoralja-Ujhely 202.
 Scalipe Giuseppe 255.
 Schatz J. 142, 144, 145.
 Scheibe 358.
 Scheid Nicolas 177.
 Schenk Eduárd 202, 221.
 Scherer György 207.
 Schering 322.
 Schink J. F. 207, 208.
 Schiller 203, 204, 207, 210, 213, 218, 221, 222, 316.

- Schlick-féle gépgyár 38, 389.
 Schlosser Julius 22, 24,
 Schlöger József 168.
 Schlör Alajos, Jezus moje pozselenje
 (Regede) 244, 245.
 Schmall Lajos 255, 284.
 Schmerling 111.
 Schmidt János 210.
 Scholl Miklós 335.
 Scholz Bernhard 321.
 Schopper lipesei cég 362.
 Schöffler Péter 173.
 Schönherr Gyula 3, 23, 98, 185—
 188, 361. — Sándor 43.
 Schönsperger augsburgi nyomtató
 265.
 Schöpflin Aladár 262.
 Schreiber W. S. 265.
 Schriesheimer Petrus 164.
 Schubart 317.
 Schubert 337.
 Schubert Ossip 330.
 Schulek Gusztáv 35.
 Schumann 322.
 Schvarcz Gyula 252.
 Schvarcz Ignác 103.
 Schwarzer Ottó (Babarcsi) 358.
 Schwenke Paul 281, 282.
 Schweynheim római nyomtató 172.
 Schwimmer Róza 255.
 Scribe 205, 210, 216, 218.
 »Scriptores Rei rusticae« (1514.) 162.
 Sebestyén Gyula 98, 113, 187, 189.
 Segesvár 250.
 Segroich cs. nemesi igazolványa
 250.
 Seidel Ábrahám 164.
 Selmezbánya 46, 255. —i vár. mú-
 zeum és ktár 29, 46, 50.
 Sembera A. V. 142.
 Semlics Ferencz 235.
 Semsey Antal 164.
 Sepsiszentgyörgy 46, 254. —i gym-
 nasium 255.
 Sébert 388.
 Sforza Galeazzo Maria 364.
 Shakespeare 109, 201, 203—209,
 211—214, 217, 218, 220—222, 261,
 340.
 Shedd Cutler E. 255.
 Sheenan P. A. 263.
 Siesz József 231.
 Sigismundis, Sigismundi de — 198.
 »Silabikár, Szlovenszki —« 241.
 Simonsfeld Henry 193—195.
 Simogyi Zsigmond 121, 123, 140,
 141, 143, 147, 255.
 Simonié Ferencz 232, 233, 238—244.
 Siófok 342.
 Sittard 322.
 »Sitzungsberichte der k. Akademie
 der Wissenschaften in Wien« 143,
 359. — der philos.-philol. u. der
 hist. Classe der k. b. Akademie der
 Wissenschaften zu München« 193.
 »Školski List« 103.
 Smith és Meynier papírgyár r.-t. 364.
 Smith J. G. 264.
 Smithsonian Institution Washing-
 tonban 103, 247, 254, 343.
 Société des bibliophiles français 198,
 199, 270.
 Sohár László 167, 247.
 Soliména Camillo 255.
 Solymossy Sándor 103.
 Somlyai Mihály I. Szabó.
 Sommer Ferdinánd 125.
 Somogy vm. 254.
 Somogyi Manó 247.
 Somorjai János, A helvécziai valláson
 levő ecclesiáknak ceremóniájok-
 ról (Lócse, 1636.) 104.
 Sonnino Sidney br. 95.
 Soós Kálmán 255.
 Sophokles 162.
 Sopron vm. 171.
 Sopron (város) 231, 232, 238, 250.
 —i jezsuita kollégium 164.
 »Sorompó« szerk. 103.
 Súlyom Jenőné 247.
 Súlyom-Fekete Ferencz 167—169,
 171, 345.

- Sötér-ktár 41.
 Spalato 155.
 Speiser Ferencz 74, 103.
 Spencer lord 95.
 Spitta 322.
 Splényi Ferencz br. váci pk. 285.
 Spohn Fr. 164.
 Spohr 322.
 Stanhope 366.
 Statisztikai hivatal, M. kir. központi
 — 103, 166, 254, 342.
 »Statuta constitutiones et decreta provinciae S. Mariae Hungariae« 247.
 Stefánia-gyermekkörház 254.
 Stephanus, De urbibus (1502.) 162.
 Stettner cs. nemesi bizonyítványa
 171.
 Stockholmi egyetemi ktár 103, 254.
 — kir. ktár 73.
 Stockton 263.
 Stoeckl Anselm 193, 194.
 Stoker 263.
 Stolberg-ktár Wernigerodében 360.
 Stollmann Sándor 247.
 Strachey Lionel 177.
 Straeten, Van der — 322.
 Strassburg 80. —i egyetem és ktára
 255, 256. —i könyvpolczgyár 389.
 Streinnius Richárd br. (Schwarzenau),
 De gentibus et familiis Romanorum
 (Velenceze, 1571.) 150, 151, 162.
 Streitberg 141.
 Štrekelj Károly 234.
 Strozii pater et filius 162.
 Stuttgart 167.
 Stuxner 266.
 Sue Eugène 175.
 Suetonius 162.
 Šufflay Milán 118.
 Suffolk grófság 269.
 Suhajda Lajos 127.
 Sulica Szilárd 118.
 Sulyovszky István 343.
 »Summa, Krátka — velikoga Kate-
 kizmusa« (Regede) 232.
 Sümeg 255.
 Swift 263.
 Sylvester János 119—121, 124, 128,
 131, 134, 136, 147.
 Szabadalmi hivatal, M. kir. — 254.
 Szabadi (Frank) Ignác 335.
 Szabadka 47, 73, 103, 108, 286, 357.
 — i közkvár és múzeum-egyesü-
 let 47, 50. —i rendház 286.
 Szabados Béla 262.
 Szabadságharczra von. gyűjtemény
 a M. Nemz. Múzeum ktarában 76,
 78, 110, 111, 168, 249, 250, 344, 345.
 Szabolcs megyei múzeum és ktár
 43, 50.
 Szabó Dávid (Baróti) 285, 286. —
 Ervin 255. — György (Gaal) czle
 77. — (Gönczy) czle 77. — János
 247; nemesi bizonyítványa 171. —
 József 344. — Károly Régi Magyar
 Könyvtára 104, 105, 119, 120, 122,
 126, 355. — László (Bártfai) 95,
 108, 117, 189, 247; (Szentjóbi)
 203, 206, 219, 307. — Lukács
 (Báttaszéki) 170. — Mihály nemesi
 bizonyítványa 170.; Somlyai;
 czle 170. — Pál 219. — Zoltán
 103. —né Szentpály Janka 110,
 111.
 Szalay cs. nemesi bizonyítványa 171.
 Szalay Imre 74, 104, 110, 167, 168,
 187, 247, 249. — Kossics József,
 Krátki Návuk Vogrszkoga Jezika
 za Zacsetnike (Grác, 1833.) 244,
 245.
 Szamolányi Gyula 103.
 Szamosujvár 47.
 Szana Tamás 93, 94.
 Szatmár vmegyei múzeum és ktár
 43, 50.
 Szatmár (város) 47, 167. —i ev. ref.
 főgymnasium 252.
 Szádeczky Lajos 167.
 Számvevőszék, M. kir. áll. — 103,
 166.
 Szántó Károly 103.
 Szász Béla 263. — Ferencz 351.

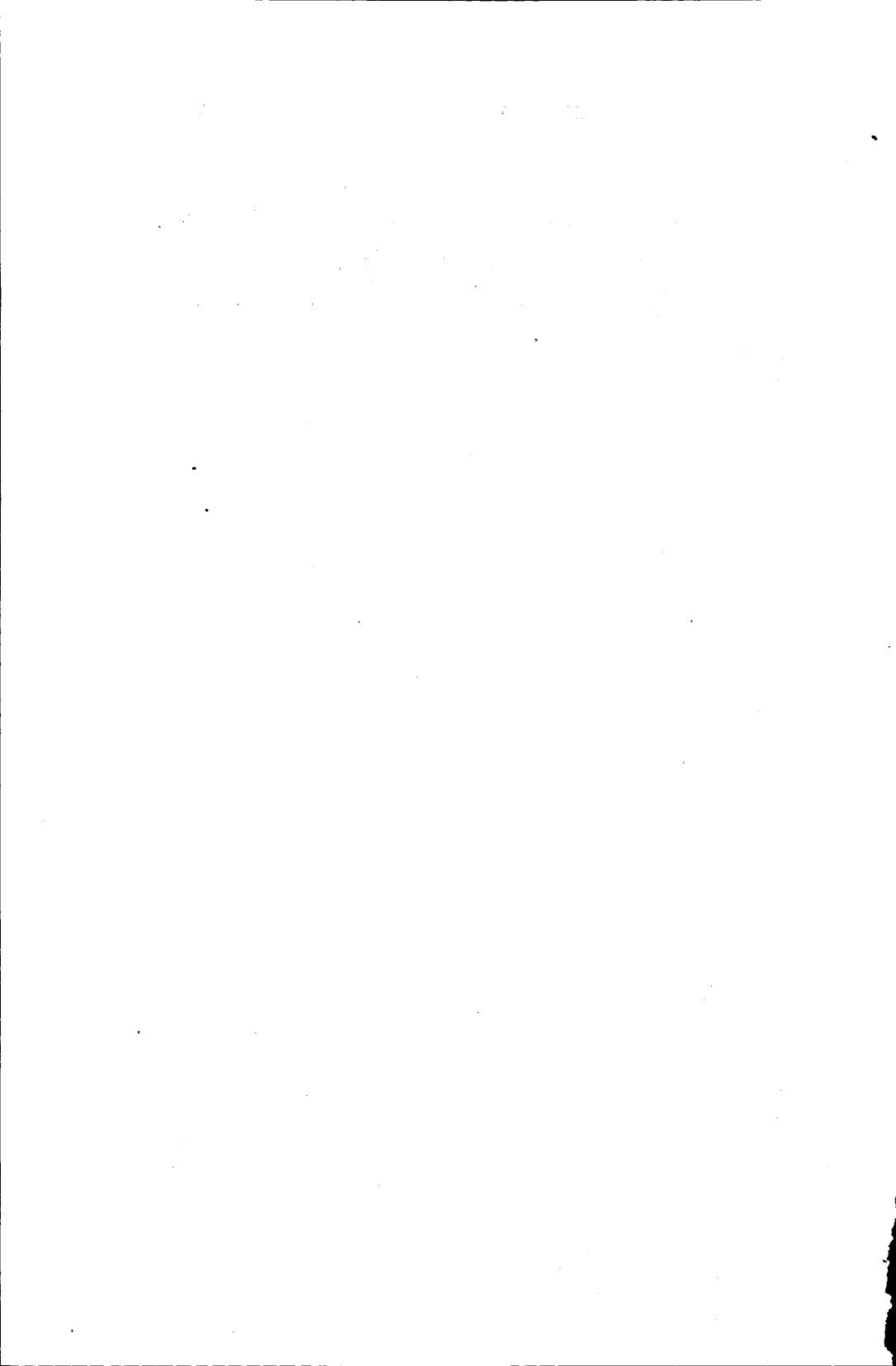
- Szeged 47, 246, 255, 286. —i Somogyi-
 ktár 29, 47, 50. —i vár. múzeum 47.
 Szegedy-Maszák Hugó 76, 110.
 Szegszárd 48, 103, 343, 391.
 Szekrényessi 213.
 Szekrényi Lajos 263.
 Szelezky Margit 74—76, 103, 108,
 110.
 Szelinszki György 67, 165.
 Szemere Miklós 103, 255. — Pál 207.
 Szempcz 170.
 Szendrei János 247, 386.
 Szendy Árpád 332.
 Szenkovits Antal 351. — Gyula 351.
 Szent-Benedek 239.
 Szentesi múzeum 50.
 Szent-Gotthárd 235, 236.
 Szent-György lovagrend 266, 267.
 Szent-Imre-kollégium 252.
 Szentiványi Márton, Ötven okok és
 indulatok (Nagyszombat, 1702.)
 104.
 Szent-Ivány Zoltán 110.
 Szentmártoni Márton czle 76.
 Szentmiklóssy Benedek címerkerő
 folyamodványa 171.
 Szent-Pétervár 103, 167.
 Szentpétery Zsigmond 219, 221.
 Szentsimoni János czle 171.
 Szepesi jezsuita kollégium 164.
 Szerdahelyi cs. ltára a M. Nemz. Mú-
 zeum ktárában 344.
 Szerelemhegyi Tivadar 33.
 Szeremlei Samu 74, 103.
 Szever Mihály, Vanecsai — 231, 245.
 Széchényi cs. ltára a M. Nemz. Mú-
 zeum ktárában 112.
 Széchényi Ferencz gr. 120, 165. —
 István gr. 110; kör Eperjesen 342;
 társulat Szatmáron 167. — Sándor
 gr. 113.
 Széchényi orsz. ktár I. Múzeum ktára.
 Szécsény 77.
 Székely cs. ltára 351.
 Székely Balázs (Somosdi) czle 76, 111.
 — Dávid 356.
 Székely Nemzeti Múzeum 46, 47,
 50, 254.
 Székelyudvarhelyi kódex 140. —
 unitárius lelkézi hivatal 343.
 Székesfehérvár 171, 202. — i püspök-
 ség 254.
 Széky Géza 167.
 Széll Farkas 285.
 Szépművészeti Múzeum 103.
 Sziesz Antal 244.
 Szigethi Mihály 350.
 Szigligeti Ede 201, 202, 206, 219,
 221, 222, 330. — társaság Nagy-
 váradon 43.
 Szijártó János, Mrtveczne peszme
 (Szombathely, 1796.) 244, 245.
 Sziklai J. 262.
 Szikszai Fabricius Balázs I. Fabricius.
 Szilády Áron 119, 122.
 Szilágyi István-kör Máramarosszige-
 ten 74, 103, 254. — József 255.
 Szily János 236, 245.
 Színlapok a M. Nemz. Múzeum
 ktárában 71, 102, 166, 201—222,
 246, 342.
 Szinnyi József id. 103, 110, 113, 167,
 168, 238, 331. — ifj. 128, 133, 134.
 Szirmay-ktár 35.
 Szkenderevics Brunó 286, 287.
 »Szloven, Zobriszani — i Szlovenka«
 (Körmend) 233.
 »Szobrok, Budapest közterein álló —«
 284.
 Szodtfriedt Nándor Béla 250.
 Szolnok 255.
 Szolnokdoboka vmegyei tört. és iro-
 dalmi társulat és gyűjteményei
 34, 50.
 Szombathely 48, 102, 235, 236, 244,
 382, 391. — i püsp. megye 239.
 Szöllősy Lajos 216.
 Szólósy Mihály czle 169.
 Szónyi I. László 85, 86.
 Sztankay Géza 263.
 »Sztároga i nouvoga Testamentoma«
 (Regede) 232.

- Sztrókay Antal 164.
 Szulejmán (II.) török szultán 57.
 Szunyogh cs. ltára a M. Nemz. Múzeum ktárában 78, 113, 171.
- »Tabella Normalis« 287.
 Tabódy József 168.
 Takáts Gábor 286. — Ráfael 285—287.
 Tamásfalvi Gergely 76, 110. — György czle 76, 110.
 Tanárky Gyula 249, 344, 345.
 »Tanítók Szava« 254.
 Taraba Mihály 74, 103.
 Tasköpriszade 292.
 Tasso 315.
 Tauszk Ferencz 358.
 Tábori Kornél 262.
 »Tájszótár, Magyar —« 126—139.
 Tállyai jezsuita kolostor 68, 164.
 »Tára, Régi magyar költők —« 119, 122.
 Tárgyi szakrendszer 176.
 Tárkányi Béla 75, 109.
 Teleki Ádám, id. 349; ifj. 349. — Blanka-Kör 329. — László gr. 349—351. — Mihály 349. — Pál 349. — Sándor gr. 385.
 Teleki ltár Marosvásárhelytt 349.
 Telepi György 212, 213, 214, 216, 219.
 Temesvár 48, 102, 103, 216, 254, 262. — ifels. ker. iskola 252. — ivár. közkvár 27, 29, 48, 49, 50.
 Tenison-Psalter 269.
 Tennyson 261.
 Természettudományi társulat, M. kir. — 30.
 Terplán Sándor, Krčanski abc 244, 245.
 Tessier Andrée 95.
 Teubern János Ernő 164.
 Teubner B. G. 79.
 Tésztanyomatok 264, 265.
 Thackeray 263.
 Thallóczy Lajos 74, 103, 108, 110, 249, 343.
- Thaly Kálmán 108, 385.
 Thayer 322.
 »The library journal« 89, 96, 274, 369, 378.
 Thibaldaeus Antonius 59.
 Thiébault tábornok 271.
 Thiemann 177.
 Thieme Hugo, Guide bibliographique de la littérature française 1800—1906. (Páris, 1907.) 176—179.
 Thorigny, Lambert de — 55, 56.
 Thorotzkay cs. ltára az Erdélyi Múzeum ktárában 351.
 Thorotzkay Sándor 351.
 Thuille 322.
 Thukydidés 66, 161.
 Thury József 39. — Zsigmond 349.
 Tiberis 151, 152.
 Tihanyi Gál 141.
 Tiszafüred 93.
 Todorescu Gyula 249.
 Tokaj 202.
 Toldalagi gr. cs. ltára az Erdélyi Múzeum ktárában 351.
 Toldalagi László gr. 349, 351. — Mihály 348.
 Toldy Ferencz 110, 119, 120, 122, 123, 314, 315. — László 103, 108, 247.
 Tolna vm. 103. —i múzeum és ktára 28, 48, 50, 103, 343, 391.
 Tomacsek György 167.
 Tomka József 255.
 Tompa Imre 255.
 Torday Ferencz 358.
 Torigny Miklós Lampert 164.
 Torma Aladár 108. — György 76, 110.
 Torresano, Andrea — de Asula 52, 55, 149, 159, 160. Frederico —149.
 Toulouse 153.
 Tóth Antal 75. — István 255. — Lajos 213. — Lőrincz 219. — Sándor 108. — Tamás (Fejéregyházi) czle 77.
 Többes példányok kicserélése 30.

- Török Jenő 263. — Lajos 358. — Sándor 343.
 Történelmi Társulat, Magyar — 188.
 Trebatius, Caius — 51, 52.
 Trebitser Géza 343.
 Trencsén vmegyei természettud. egyesület 103.
 Trepte I. Poeschel.
 Trivulziana-ktár 95.
 Truber-féle szlovén ritkaságok 238.
 Tryphon 159.
 Tsétsi János 141.
 Tchaikowsky 322.
 Tubero 68.
 »Tudományos Gyűjtemény« 232, 236.
 »Tudományos Zsebkönyvtár« 329.
 Tunyogi József 351.
 Turin 209.
 Turnonius Franciscus 70.
 Turrisanus Stephanus Carolus 148.
 »Turul« 254.
 Tury Gyula 262.
 Tuzson János 255.
 Tübingai egyetem 255.
- Udvary Ferencz 233, 241.
 Ueberweg 294.
 Ujfalusy Sándor 211.
 Ujfalvi Imre, Halott temetéskorra való énekek (Kolozsvár, 1692.) 247.
 Ujházy cs. ltára a M. Nemz. Múzeum ktárában 249.
 Ujházy Iván 249.
 Ujhelyi József 167.
 Ujpest 73, 102, 103, 167.
 Uj-Sziget 121.
 Ujvárosy Fedor 103.
 Ulászló (II.) m. kir. 169, 196—200, 248, 270. — evangeliumos könyve 197—200.
 Ungvár 202.
 »Universal Magazine« 177.
 Upsalai egyetem 246.; i ktár 103, 246. — kungl. vetenskaps societén 73, 103.
 »Uránia« 280.
- Urbány cs. nemesi bizonyítványa 171.
 Urbány András czle 171. — Ferencz nemesi bizonyítványa 171.
 Uruguay-i ált. statisztikai hivatal 246.
 Uschmann G. 176.
 Utrecht 303. — i egyetem 255.
 Uxelodunum 148.
 Uz 316.
 »Üstökös« 254.
- Vachott Sándorné 357.
 Vadnai Károly 357.
 Vajda János 357. — Péter 220. — Viktor 167, 255.
 Vajna Károly 104.
 Vajthó Zoltán 357.
 Valerius Flaccus, Argonautica (1523.) 161. — Maximus 162.
 Valla Georgius 162. — Lukács 164.
 Vallás- és közoktatásügyi minisztérium, M. kir. — 28—30, 34, 36, 38, 46, 74, 76, 94, 97, 104, 107, 141, 167, 189, 247, 250, 279, 343, 382, 384, 385.
 Vallombrosai apátság 164.
 Vanecsa 231.
 Vanecsa Szever Mihály I. Szever.
 Van Suchtelen 368.
 Van Svieten Gerard br. 5.
 Vante di Gabriello Octavanti 198.
 Varasd 254, 388.
 Varjú Elemér 1, 94, 98, 100, 115, 385.
 Vas vm. 231, 239. — i Kultur-Egyesület múzeuma és ktára 29, 48, 50, 391.
 Vas Antal 32.
 Vasari 196.
 Vasállványok, Modern ktári — 388—391.
 »Vasárnapi Ujság« 254.
 Vas-Lak 231.
 Vác 202, 262. — i múzeum-egyesület és múzeuma 50, 104, 247. — i püspökség 286.
 Vágner József 357.

- Váli Béla 204, 208, 209. — Dezső 357. — Ernő 255, 357.
 Vállya Miklós czle 170.
 Várad-Olaszi 171, 202.
 Váradvára 170.
 Várady Géza 255.
 Várdai Béla 74.
 Vecsey Ferencz 332.
 Vega, Lope de — 220.
 Velenceze 51, 52, 54—66, 68—70, 148—159, 172, 200. — i Biblioteca Marciana 82, 360.
 Velser Joannes 153. — Marcus, *Rerum Augustanarum Vindelicarum libri* (Velenceze, 1594.) 153—155, 162.
 Venczel (IV.) cseh kir. 21—23.
 Vend (szlovén) nyelvű irodalom bibliográfiájához, Ujabb adalékok a hazai — 231—245.
 Venetianer Lajos 167, 255.
 Venturi A. 271.
 Verancsics Antal 141.
 Veresegyháza 286.
 Veresmarti Mihály 140.
 Vergerius Petrus Paulus 54.
 Veronai káptalani ktár 360.
 Versecz 49, 247, 255. — i vár. múzeum és ktár 49, 50.
 Veszprém 166, 382. — i egyházmegye 104. — i gazd. egyesület 254. — i múzeum 50. — i püspökség 342.
 Vécsvára 77.
 Végh Arthur 262.
 Vértesy Jenő 104, 115, 167, 201.
 »Viaggi fatti da Vinetia etc.« (Vinegia, 1543.) 56, 57, 162.
 Vieland optikus 211.
 Vitoris krakói nyomtató 119, 144, 146.
 »Vierteljahrschrift für Musikwissenschaft« 322.
 Viganò H. 316—318. — né 316—318.
 Villamarina Izabella salernoí hgné 58.
 Vilmos bajor hg. 193.
 Vinárszky János czle 77.
 Vinegia 56, 57.
 Vivenot Rudolf és Eduárd indigenatusi folyamodványa 77.
 Vízépítészeti igazgatóság, M. kir. orsz. — 104, 254.
 Vízjegyek 85, 86.
 »Vnonge, Od — i velke miloscse« (Monostor 1898.) 235.
 Vogel E. G. 2.
 Volkmann Róbert 109, 336.
 Volterra 360.
 Vondrák Venczel 139.
 Vorwärts könyvkereskedés 254.
 Vörösmarty Mihály 202, 203, 211, 216, 217, 219, 220, 222, 248.
 Vramecz Antal Krónikája 388. — Postillája 388.
 Vukovár 254.
 Wagner Péter 322. — Richárd 322, 328.
 Wallace 263.
 Walter Gyula 104, 255.
 Warin Regnault 296.
 Warner George F. 364.
 Washington 103, 247, 254, 343. — i Library of congress 104, 246, 254, 386.
 Wasielewski 322.
 Wass János 349.
 Wawra bécsi cég 104.
 Wándza Mihály 208, 210.
 Weber Károly Mária 218. — Péter pozsonyi nyomtató 239.
 Weigand Gustav 139.
 Weimar 176.
 Weinberger Wilhelm, Beiträge zur Handschriftenkunde (Wien, 1908.) 359—362.
 Weingarteni apátság 270, 271.
 Weiss Emil 74, 104.
 Weissenthurm Johanna 209, 212.
 Weisz Miksa 255.
 Weitzinger Alajos 232, 233, 240, 242. — János 233, 234, 238—241, 243, 244.

- Wellisch Béla 235, 236.
 Welter H. 176.
 Wenker-féle könyvállványok 389.
 Werner Gy. 120.
 Wernigerode 360.
 Wertheimer E. 177.
 Wesselényi br. cs. ltára az Erdélyi
 Múzeum ktárában 351.
 Wesselényi Miklós br. 351.
 West 209, 213.
 Westphal 322.
 Wichita 255.
 Wichmann György 104.
 Wieland 316.
 Wier Richárd 367.
 Wilde Oszkár 263, 264.
 Williams and Norgate kkiadó cég
 226.
 Wilson A. E. 263.
 Wilstach P. 177.
 Winchester 268.
 Winterfeld 322.
 Wirtschafts-Verein, Mitteleuropäi-
 scher — 254.
 Wiseman 263.
 Wittenberg 255, 267.
 Wlassics Gyula 167, 247, 382, 385.
 Wolfenbütteli Augusta-ktár 82. —
 hgi ktár 256.
 Wright Hadberg C. T. 226, 227.
- Xenophon 195.
- Yates Thompson 269.
 Yolland Arthur 255.
 York 268.
 Young Edward 284. — James of
 Kelly 255.
- Zala vm. 171.
 Zalaegerszeg 171.
 Zanchi Antal czle 77.
- Zarlino 322.
 Zavitzianos Károly 104.
 Zágráb 254, 388. — i akadémia 388.
 — i érsekség 104, 166.
 Zászló János 117.
 Zeisberg-ktár 360.
 »Zeitschrift für Bücherfreunde« 89,
 181, 275, 378.
 »Zeitschrift für deutsche Philologie«
 142.
 Zeller 322.
 Zemplényi Árpád 255.
 Zeneakadémia, Orsz. m. kir. — 104,
 341.
 Zenegyűjtemény a M. Nemz. Mú-
 zeum ktárában 74, 75, 108, 110,
 247.
 Zenei irodalom a ktárban 319—341.
 »Zenelap« 254.
 »Zenevilág« 330.
 Zengg 248.
 Zenta 102.
 »Zentralblatt für Bibliothekswesen«
 90, 181, 275, 281, 379.
 Zerdahelyi Gábor váczai nagyprépost
 285, 286.
 Zichy János gr. 255. — Jenő gr. 28,
 104. — Mihály 108.
 Ziegenhain 255.
 Ziegler 207, 209.
 Zigány Árpád 262.
 Zirczi apátság 254.
 Znaim 169.
 Zoba János és Opra czle 250.
 Zolnai Gyula 121, 123, 124, 140, 141.
 Zombor 49. — i vár. ktáregyesület és
 ktára 26, 49, 50.
 Zombory Béla 104.
 Zólyom vm. 171.
 Zürichi concilium bibliographicum
 388.
 Zsigmond m. kir. 4, 23, 24, 76, 110,
 169.



A HAZAI NYOMDÁK 1907-BEN.

Abaujszántó:

Baksy Barna.

Abaujszepsi:

*Tóth István.

Abony:

*Ruber István.
Szerdahelyi János.

Abrudbánya:

Róth Ferencz.

Ada (Bács-Bodrogh m.):

Berger L.

Alsókubin:

*Fried Dávid.
Trnkóczy József.

Alsó-Lendva:

*Balkányi Ernő.

Apatin:

Gasz Mátvás.
Szavadill József.

Arad:

*»Arad és Vidéke« kny.
Aradi nyomda r. társaság.
Bloch Henrikné.
*Első aradi amerikai gyorsajtó ny.
(Tul. Keppich Zsigmond.)
Gör. kel. román egyházm. kny.
Gyulai István nyomdatársaság mint
szövetkezet (vezető: Kalmár).
*Kalmár Nándor és Társai.
Losonczi Zoltán és Társai.
Nichin György »Tribuna« kny.
Réthy Lipót és fia.
*Simtion Péter.
Weisz Félix.

Aranyosmaróth:

»Dóczi« könyvnyomda. (Tul. Némedi
László.)
Mercur kny. (Tul. Kohn Bertalan.)

Aszód:

*Grósz Sámuel.

Baán (Trencsén m.):

Back Ármin.
Fuchs Vilmos.
*Hertzka Ármin.

Bácsalmás:

Horváth Mátvás.

Bácsszenttamás:

Marinkov Szvetozár.

Bácstopolya (Bács-Bodrogh m.)

Wilheim Miksa.

Baja:

Kazal József.
Kollár Antal.
Nánay Lajos.
Rajkovics Károly.

Balassagyarmat:

Balassagyarmati könyvny. r. társ.
*Darvai Ármin.
Halyák István.
Pozsonyi Gábor.
*Wertheimer Zsigmond.

Balászfalva:

Gör. kath. papnövelde ny.

Bánffyhunad:

Ábrahám Mór.
*Lévai Ignác.

Barcs (Baranya m.):

Skribanek Géza.
*Szilágyi György.

Baróth:

Rozsondai János.

Battonya:

Gallovich István,
*Ruber István.

Bazin:

Klein Alfréd.

Bártfa:

Blayer M.
Felsőársosi nyomda. (Tul. Salgó M.)
Horovitz Menasche Chasskel.

A csillaggal jelölt nyomdák hatóságilag nincsenek bejelentve.

Belényes:

Süssmann Lázár.

Beregszász:

Engel Jenő.

*Klein Sámuel.

*Rubin és Österreicher.

*Szóbel Mór.

Berettyóújfalu:

*Adler Béla.

Beszterce:

Balkirs Hirsch Leib.

Botschar Tivadar.

Csallner Károly.

Mathieu György.

*Sadler Albert.

*Sternhell H.

Besztercebánya:

Hungária kny. (Tul. Sonnenfeld Mór.)

Machold Fülöp.

Havelka József.

Bethlen:

*Schönfeld Dávid.

Békés:

Br. Drechsel Géza.

*Véver Oszkár.

Békéscsaba:

*»Békésmegyei Függetlenség« kny.

»Corvina« nyomda. (Tul. Szihelszky József.)

Galli Béla.

Lepage Lajos.

Povázsay testvérek.

*Tevan Adolf.

Bonyhád:

Raubitschek Izor.

*Weisz Jakab.

Borosjenő:

Ungár J.

Borossebes:

*Avarfi és Pelcz.

Brád:

*Roth Ferencz.

Brassó:

Brassói Lapok nyomdája. (Tul.

Trautner H. és tsai.)

Ciureu és társa.

Gött János fia.

*Gust A.

Herz és tsá.

Lehmann Gottlieb.

Dr. Muresian Aurél.

Schneider és Feminger testvérek.

Breznóbánya:

Kreisler József.

Budafok:

*Leopold és Klein.

Budapest:

*Ádám Hermann.

I., Krisztina-körút.

Adler Károly.

VI., Laudon-u. 4.

Államnyomda. (Magy. kir.)

I., Nándor-tér 1.

*Államvasutak menetjegy-ny. (M.k.)

VI., Csengery-u. 33.

»A Nap« ujságvállalat.

VIII., Rökk Szilárd-u. 9.

Andai Gyula.

VI., Szondy-u. 11.

*Ang-nyomda. (Tul. Alpár József.)

VIII., Baross-u. 47.

*Árpád kny. (Tul. Kronstein és Téri.)

VII., Valero-u. 9.

Athenaeum irod. és ny. vállalat r. t.

VII., Rákóczi-ut 54.

Auer Ignác.

VIII., Rákóczi-ut 11. sz.

Ausländer Lajos és társai.

VI., Eötvös-u. 47.

Babits Sándor József.

VIII., Reviczky-tér 1.

Bagó Márton és fia.

II., Ponty-u. 4.

*Bakács Albert.

VI., Szerecsen-u. 3.

Balassa Béláné, szül. Weissberger

Emilia.

VIII., Baross-u. 69.

*Barcza József.

IV., Váci-u. 66.

Bárd Jakab.

VII., Miksa-u. 17.

*Baross-nyomda.

VI., Gr. Zichy Jenő-u. 6.

Bartalits Imre.

III., Remetehegy.

Bata Iános.

VIII., Nap-u. 19.

Bauer Adolf.

VI., Vörösmarty-u. 74.

Bauer Ferdinánd.

VII., Thököly-ut 28.

Bauer Ignác.

VII., Csányi-u. 13.

Bendtnér Győző.

V., Zoltán-u. 11.

Benes Sándor.

VI., Dávid-u. 4.

Budapest (folytatás):

- Berger Árminné szül. Neuwald előbb Friedmann Malvina és Bokor Dezsóné szül. Kleinann Ludovika. VIII., Üllői-út 48.
- Berger Géza. VIII., Baross-u. 4.
- Berger Zsigmond és Schimek Ferencz. VII., Thököly-ut. 28. (Jókay kny.)
- Berkovits János. VI., Teréz-körút 40.-42.
- Bichler Ignác. III., Lajos-u. 94.
- Bielitz Bertalan. VII., Rombach-u. 8.
- Biraucz Döme és társa. VIII., István-út 11.
- Biró Albert. VII., Klauzál-u. 35.
- Böhm Lajos. IV., Királyi Pál-u. 6.
- Breuer Ármín. VI., Uj-u. 33.
- Breuer Gyula és Mihály. VI., Lovag-u. 2.
- Brózsza Ottó. VI., Váci-körút 17.
- Bruck Ferenczné sz. Weiner Berta. VI., Nagymező-u. 5.
- Bruckner Gyula. VI., Király-u. 10.
- *Budapesti helyi érdekű vasút nyomdája. V., Lipót-körút 22.
- Budapesti Hirlap ny. VIII., Rökk Szilárd-u. 4.
- Budapesti Napló ny. IX., Üllői-út 25.
- Buschmann F. IV., Koronaherceg-u. 8.
- Corvin-nyomda. (Tul. Fischer József.) VIII., Baross-u. 4.
- Csicsáky János. VIII., Tavaszmező-u. 10.
- Czeisler Béla. VIII., Rökk Szilárd-u. 9. sz.
- Czettel és Deutsch. V., Bálvány-u. 12.
- Damborschitz Vilmos. VII., Murányi-u. 45.
- Dann Jenő. II., Zsigmond-u. 13.
- Deutsch József. VII., Károly-körút 7.

Budapest (folytatás):

- Deutsch M. VII., Dob-u. 3.
- Donát Izidor. VIII., Baross-u. 47.
- *Eberle József és társa. IV., Mária Valéria-u. 2.
- Eckstein Bernát és fia utóda: Elek Lipót. VII., Kertész-u. 20.
- Egyetemi nyomda. (M. kir. tud.) I., Iskola-tér 3.
- Ehrenstein Mór. VI., Laudon-u. 4.
- Eichenbaum Mór. VII., Dohány-u. 29.
- Einzig Mór. VIII., Luther-u. 2.
- Eisner Géza és társai. V., Honvéd-u. 10.
- Első kőbányai kny. (Tul. Goldschmied Alfréd.) X., Belső Jászberényi-út 1.
- *Engel S. Zsigmond. VI., Vörösmarty-u. 56.
- Engel Simon. VI., Szondy-u. 23.
- Erbeck György. V., Sölyom-u. 16.
- *Erzsébetvárosi kny. VII., Dohány-u. 29.
- »Európa« nyomda r. t. VI., Ó-u. 12.
- Express-nyomda. VI., Váci-körút 39.
- Farkas Lajos és Jakab. V., Nádor-u. 19.
- Farkas és Tsa (Farkas Jenő és Krausz Jakab). VI., Eötvös-u. 29.
- Fichner A. és fia. VII., Thököly-út 13.
- Fisch Fülöp és társa. VIII., Baross-u. 66-68.
- Fiszbach Károly. IV., Városház-tér, plébánia-épület.
- Fleischmann Frigyes. VI., Csengery-u. 86.
- Fleischmann Simon. VII., Rottenbiller-u. 66.
- Fortuna ny. (Tul. Pollák M. Miksa és Tsa.) V., Bálvány-u. 21.
- Fővárosi nyomda r. t. VI., Podmaniczky-u. 39.
- Franklin-társulat kny. IV., Egyetem-u. 4.

Budapest (folytatás):

- Fried és Krakauer.
VII., Dohány-u. 10.
- *Özv. Fried Ignáczné.
VIII., József-u. 14.
- Fried S.
VIII., József-u. 17.
- Friedmann Áron.
VI., Gyár-u. 54.
- Fritz Ármin.
VIII., Nap-u. 13.
- Fuchs Ármin.
VI., Szabolcs-u. 4.
- Fuchs Samu.
VI., Teréz-körút 43.
- Füredi Lipót.
VII., Munkás-u. 13.
- Galitzenstein H. (Tulajd. Salvendy
Ferencz és Fried Adolf.)
VII., Kertész-u. 25.
- Garai Mór.
VII., Károly-körút 3.
- Gárdos Miksa.
VII., Valero-u. 12.
- Gelléri és Székely.
VII., Rákóczi-út 34.
- *Gergely Miksa.
VI., Lázár-u. 2.
- Globus kny. (Beer E. és társa.)
VI., Aradi-u. 8.
- Goldberger Ignác.
II., Fő-u. 23.
- Goldfaden Márkné sz. Mandl Eleonora
VII., Dohány-u. 29.
- Goldschmidt Mór.
VI., Révay-u. 6.
- Goldstein Albert és Bruck Zsigmond.
VII., Kertész-u. 35.
- *Goszler Gyula.
IV., Aranykéz-u. 1.
- Gottlieb Izidor.
VI., Szerecsen-u. 13.
- Grafikai intézet és számlakönyvek
gyára r. t. (Üzletv. Czettel Ödön.)
VII., Nagydíófa-u.
- Gross Jakab és Grünhut Mór.
VI., Jósika-u.
- Grosz Izrael.
VII., Valeró-u. 14.
- Gruber Károly.
VII., Lövölde-u. 1.
- Grund V. utódai.
IV., Zöldfa-u. 23.
- Grünhút Vilmos és Steiner Ármin.
VI., Vörösmarty-u. 75.
- Grünwald Ödön.
VII., Wessclényi-u. 4.

Budapest (folytatás):

- Guttman Ignác.
IV., Hajó-u. 5.
- Özv. Györfly Józsefné.
V., Nádor-u. 82.
- Hamburger és Birkholz.
V., Csáky-u. 13.
- Hapta Bernát.
IX., Soroksári-u. 49.
- Harsány Emil.
IX., Lónyay-u. 17.
- Hatschek Jenő és Kunst Gyula (fele-
lős üzletvezető Kunst Gy.)
VI., Podmaniczky-u. 71.
- Hatsko Antal és Gyöngyösi József.
IV., Mária-Valéria-u. 2.
- Hatton Nelly.
V., Zoltán-u. 12.
- Hedvig Imre.
VII., Wessclényi-u. 9.
- Hedvig Sándor.
VII., Dohány-u. 12.
- Hegedűs Márton.
VI., Dessewffy-u. 18.
- Heisler Jaroslav.
II., Várkert-rakpart 1.
- Helios ny. (Tul. Hőnig Lajos.)
VI., Gyár-u. 62.
- Hell J. Ede.
VIII., Luther-u. 4.
- Hercz Ármin.
VII., Izabella-tér 5.
- *Hermes könyvdai r. társ.
V., Baró Atzél-u. 2.
- *Herrmann Ignác.
VI., Szerecsen-u. 2.
- Hornyánszky Viktor.
VI., Aradi-u. 14.
- *Hungaria könyvnyomda.
V., Váci-körút 34.
- Hunnia ny. (Tul. Sebők Lipót és
Münz Mórné.)
VI., Teréz-körút 3.
- Jancsó Dezső.
VIII., Mária-u. 7.
- Jedlovsky István.
IX., Ferencz-körút 17.
- Jermányi Lajos és Sallay Gyula.
VIII., Bezerédy-u. 9.
- Jermányi Samu.
VI., Dessewffy-u. 47.
- Juhász Zsigmond és Haas Mórné.
V., Tükör-u. 5.
- Kalmár Mór.
V., Zoltán-u. 11.
- Kállai Ármin.
V., Bálvány-u. 18.

Budapest (folytatás):

- *Kálmán M. és társa.
V., Vadász-u. 32.
- *Kanitz C. és fiai.
V., Vadász-u. 26.
- Kápolnai Adolf.
VI., Teréz-körút 5.
- Karczag Vilmos Benjamin.
VI., Dávid-u. 8.
- Károlyi György.
V., Kálmán-u. 5.
- Károlyi Ödön.
IX., Ferencz-körút 28.
- *Kassino Jakab.
VI., Király-u. 26.
- Kaufmann Béla.
V., Mérleg-u. 6.
- Kaufmann és Woititz.
VI., Vörösmarty-u. 52.
- Keller Dániel.
I., Attila-u. 63.
- Kellner Albert.
VII., Csányi-u. 13.
- Ifj. Kellner Ernő.
VI., Csáky-u. 9.
- Kellner és Mohrlüder.
VI., Gyár-u. 29.
- Kellner Gerzson.
VI., Csányi-u. 13.
- Kellner Gerzson.
VII., Rombach-u. 3.
- Kertész József.
V., Mária Valéria-u. 11.
- Kilián István, Vojtkó Mihály, Sas-
sara Kajetan és Ruhland Lipót.
V., Honvéd-u. 10.
- Klein Ignác.
VI., Lovag-u. 13.
- Klein Samu.
V., Zoltán-u. 10.
- *Klein Vilmos.
VIII., Rákóczi-ut 73.
- Klősz György és fia.
VII., Városligeti Fásor 49.
- Kogutovicz Manó.
V., Rudolf-rakpart 8.
- Kohn Ágostonné sz. Funk Aranka.
VI., Gr. Zichy Jenő-u. 38.
- Kohn és Grünhut.
VII., Hársfa-u. 1.
- Kohn Simon kézi sajtója.
VIII., József-körút 10.
- Kollmann Fülöp.
V., Arany János-u. 34.
- *Korvin Testv.
VI., Révay-u. 14.

Budapest (folytatás):

- Kossuth Lajos ny. (Tul. Laufer
Jakab és Holländer József.)
VIII., Tisza Kálmán-tér 5.
- Kövér János.
VI., Révay-u. 8.
- Közművelődési nyomda.
VI., Izabella-u. 70.
- Krammer Lipót és Ehrhardt József.
VII., Csömöri-út 44.
- Krausz Lajos.
VI., Ó-utca 50.
- Krausz S. és T.
V., Báthory-u. 16.
- Kronstein Amália.
VII., Valeró-u. 9.
- Kunoss Vilmos és fia.
VI., Teréz-körút 33.
- Kunstädter Vilmos.
VII., Thököly-út 91.
- Lajner Joachim.
VI., Vörösmarty-u. 60.
- *Langer Ede és fia.
IV., Párisi-u. 1.
- László (Lefkovic) Béla
VII., Valeró-u. 9.
- Légrády testvérek.
V., Váci-körút 78.
- Leitersdorfer Józsefné.
VII., Rombach-u. 4.
- Lengyel Lipót.
V., Vadász-u. 35/a.
- Leopold Dávid és Pollák Ignác.
VII., Üllői-út. 10.
- Leopold Mihály.
VI., Ó-u. 8.
- Lichtmann Róza.
VI., Vörösmarty-u. 52.
- Lipinszky Lipót.
IX., Kinizsy-u. 25.
- *Löbl Dávid és Fia.
VI., Andrásy-u. 19. és Nagymező-u. 26.
- Löbl Dávidné sz. Messinger Jeanette,
Löbl Mór és Löbl Ödön.
- Löbl Mór.
VII., Király-u. 27.
- Löblovitz Zsigmond.
VII., Thököly-út 40.
- Lőrincz Károly.
X., Gyűjtőfogház.
- *Lőw Ede.
V., Váci-körút 80.
- Lusztig Mór.
VII., Kertész-u. 35.
- Lusztig Tivadar.
VII., Rombach-u. 3.

Budapest (folytatás):

- *Magyar Hirlap nyomdája.
V., Honvéd-u. 10.
- Magyar sz. korona orsz. vasutas
Szövetsége (ú.-v. Krammer Lipót).
VI., Podmaniczky-u. 27.
- Magyar Sajtó nyomdája.
V., Nádor-u. 74.
- Magyar Ujságkiadó r.-t. kny.
IV., Vármegye-u. 11.
- Maksyskó József.
VI., Dessewffy-u. 36.
- Marián György.
VII., Rottenbiller-u. 56.
- Marjas József, Hirsch.
V., Alkotmány-u. 7.
- Markovits és Garai.
VII., Rombach-u. 11.
- Márkus Géza és Márkus Pál.
V., Báthory-u. 20.
- Meisel Sándor.
VII., Erzsébet-körút 34.
- Mercur kny. (Tul. Berger Géza.)
IV., Királyi Pál-u. 9.
- Merendiák Károly.
X., Liget-tér 4.
- Merényi József.
VII., Károly-körút 19.
- Mermelstein Fülöp.
VII., Wesselényi-u. 11.
- Minerva kny. (Tul. Gansl Zs.)
VI., Szerecsen-u. 7-9.
- Molnár Ede.
V., Alkotmány-u. 7.
- Morgenstern Gábor.
VIII., Nap-u. 19.
- Muresián Domitian.
V., Báthory-u. 15.
- Munk Lipót.
V., Árpád-u. 12.
- Muskát Béla és Friedmann Samu.
VI., Szondy-u. 4.
- Muskát Miksa.
V., Hold-u. 27.
- Müller K.
II., Albrecht-u. 3-5.
- Műszaki irod. és nyomdai r. társ.
(Üzletvezető: Brett Zsigmond.)
VIII., Conti-u. 38.
- *Nagel István.
VII., Vörösmarty-u. 17.
- Nagy Mór.
VIII., Rökk Szilárd-u. 28.
- Nagy Sándor.
IV., Papnövelde-u. 8.

Budapest (folytatás):

- Nádasch Ignác.
VI., Dessewffy-u. 26.
- Nadel Jakabné szül. Neumann
Gizella.
VII., Károly-körút 7.
- Náftáli Áron.
VIII., Népszínház-u. 22.
- *Narodna Recs nyomdája.
VII., Dohány-u. 104.
- *Nemzetközi kny.
VIII., Futó-u. 44.
- Neuwald Illés utóda.
VIII., Üllői-út 48.
- Orsz. községi központi nyomda r.-t.
VI., Váci-körút 61.
- *Otthon-nyomda.
VIII., Mária-u. 42.
- *Pallas irod. és könyvny. r. társ.
V., Kálmán-u. 2.
- Pannonia nyomda.
VII., Rombach-u. 8.
- Pap Manó és Schwartz László.
VI., Podmaniczky-u. 35.
- Pátria irod. és nyomd. r. t. (Üzlet-
vezető: Korzinec József Ferencz.)
IX., Üllői-út 25.
- Perl Rezső.
VII., Vörösmarty-u. 20.
- Pesti könyvnyomda r. t.
V., Hold-u. 7.
- Pesti Lloyd-t. ny.
V., Dorottya-u. 14.
- Pestuka János Alfréd.
VII., Murányi-u. 44.
- Piatnik Nándor és fia.
VII., Rottenbiller-u. 17.
- Pintér és Seidner.
VII., Vörösmarty-u. 19/b.
- Pless Ignác.
VI., Váci-körút 39.
- Id. Poldini Ede és Társa. (Tul.
Kerner Istvánné.)
IV., Irányi-u. 1.
- Pénzüntézeti és irodai felszerelések
műintézete r. t. (Üzletv. Légrady
Géza).
V., Váci-út 74.
- *Pollák Elkán.
V., Nagykorona-u. 21.
- Pollák Jakab.
VI., Aradi-u. 15.
- *Pollák M. Miksa és tsa.
V., Akadémia-u. 15.
- Pór József és Koch János Frigyes.
VIII., Mária Terézia-tér 18.

Budapest (folytatás):

- Posner K. Lajos és fia.
VI., Csengery-u. 31.
- *Posta- és távirada igazg. kny. (M. k.)
IV., Főposta épület.
- *Postatakarékpéncztár kny. (M. kir.)
V., Széchényi-u. 2.
- Preszburg Frigyes utóda Schwarz
Lajos.
V., Arany János-u. 14.
- Pressler Mihály.
VII., Dob-u. 87.
- Propper Leó.
VII., Erzsébet-körút 35.
- Quitner József.
IV., Károly-körút, Közp. városház.
- Radenkovits Dragulin és Krisztics
Iren Anna.
IX., Rákos-u. 11.
- Radó Gyula és Radó Jenő.
V., Szemere-u. 19.
- Radó Izor.
VI., Szerecsen-u. 13.
- Radó Vilmos.
VI., Ó-u. 2.
- Radványi Ábrahám.
VII., Rottenbiller-u. 66.
- Rampott Károly.
I., Mészáros-u. 3.
Fióküzlet: I., Döbrentei-u. 3.
- Reich Ármin.
VII., Dohány-u. 84.
- *Reform kny.
VI., Csengery-u. 9.
- Révai és Salamon.
IX., Üllői-út 18.
- Rigler József Ede.
VI., Rózsa-u. 55.
- Rosenbaum Bendel.
VII., Wesselényi-u. 49.
- Rosenthal Gyula.
VI., Próféta-u. 5.
- *Róth Mór és tsa.
VII., Kertész-u. 23.
- *Róth József.
IV., Sarkantyus-u. 14.
- Róthberger Miksa és Weisz Fülöp.
VI., Szondy-u. 11.
- Rózsa Izidor.
VI., Ó-utca 2.
- Rózsa Izidor és Müller József.
VIII., Rökk Szilárd-u. 20.
- Rózsa Kálmán és neje.
VIII., Szentkirályi-u. 30.
- Rubin Izidor.
VII., Király-u. 15.

Budapest (folytatás):

- Saphir Ármin Árpád.
II., Fő-u. 45.
- Schlesinger Vilmos.
V., Honvéd-u. 2.
- Schmelz Izidor.
VI., Izabella-u. 70.
- Schmidl Sándor.
VI., Szerecsen-u. 6.
- Schultz Ábrahám.
VIII., Baross-u. 81.
- Schwarcz László és tsa.
VI., Podmaniczky-u. 35.
- Seidner Emil.
VII., Vörösmarty-u. 19/b.
- Sinay Gásztávné sz. Adler Katalin.
VII., Damjanich-u. 19.
- Singer Lipót.
IV., Károly-körút 24.
- Singer és Spenn.
VI., Szondy-u. 11.
- Skopper József.
VII., Kertész-u. 34.
- Soponsek Alajos.
VII., Király-u. 25.
- Sós Izidor és Klein Herman.
VIII., Csepreghy-u. 2.
- Spatz Henrik.
VII., Dob-u. 55.
- Spinner Adolf.
VI., Dessewffy-u. 43.
- *Spitzer Márk.
VIII., Bérkoecsis-u. 16.
- Stanca Sebestyén.
VII., Rózsa-u. 7.
- Stephaneum.
VIII., Szentkirályi-u. 28/a.
- Stern Adolf.
VII., Munkás-u. 14.
- Stern Péter.
VII., Kazinczy-u. 35.
- Stohauzl Ede József.
VI., Lehel-u. 5.
- SüsZ Dávid.
IV., Váci-útca 79.
- Szántó József.
VI., Gróf Zichy Jenő-u. 21.
- Szántó József és Singer Olga.
VI., Gróf Zichy Jenő-u. 51.
- Székely Albert (Ábrahám).
VI., Gr. Zichy Jenő u. 38.
- Székely Arthur.
VIII., Mária-u. 11.
- Székely Béla.
VII., Aréna-út 19.

Budapest (folytatás):

- Székely Viktor.
VI., Ó-u. 15.
- *Székesfővárosi házi nyomda.
IV., Központi városház.
- Szent László ny.
VIII., Rökk Szilárd-u. 28.
- Szrpszke Novoszty kny. (Tul. Krnyác János.)
IX., Lónyay-u. 12.
- Taslan Octáv.
IV., Molnár-u. 10.
- Téri Áron.
VII., Valeró-u. 9.
- Thália-nyomda. (Tul. Faludi Gábor.)
V., Csáky-u. 2/b.
- Timár János Mihály.
V., Bálvány-u. 24.
- »Turul« ny.
IV., Eskü-út, Klotild-palota.
- *Ullmann Vilmos.
IV., Régi posta-u. 4.
- Ungár Selig.
V., Nádor-u. 58.
- Unio-kny. (Tul. Bachrach Ludmilla és Vig Emil).
VI., Gr. Zichy Jenő-u. 7.
- »Univers« kny. (Lőrincz I.-féle.)
X., Gyűjtőfogház.
- »Uránia« kny.
VIII., Mária-u. 11.
- Özv. Várnai Fülöpné és Várnai Dezső.
IV., Régi posta-u. 3.
- Vas Manó.
V., Klotild-u. 16.
- Özv. Vas Tivadarné sz. Nagel Ilona.
V., Alkotmány-u. 7.
- Vaskó Dezső.
VII., Dob-u. 63.
- Vigyázó Tivadar.
VI., Vácz-körút 39.
- »Világosság« kny. (Üzletvez. Pollák Simon).
VI., Szondy-u. 37/b.
- *Vincze és Bartók.
V., Bálvány-u. 15.
- Wagner Ferencz.
VIII., Futó-u. 44 és IX., Tompa-u. 14.
- Weissenberg Ármin.
VIII., József-körút 16.
- Weisz Adolf.
VI., Király-u. 15.
- Weisz Ármin.
VII., Rombach-u. 5.
- Weisz Bernát.
V., Zoltán-u. 9.

Budapest (folytatás):

- Weisz Ignác.
VI., Csengery-u. 58.
- Weisz Lipót.
VI., Ó-u. 39.
- *Weisz L. és F.
V., Csáky-u. 3.
- Wellesz Béla és fia.
VI., Gr. Zichy Jenő-u. 37.
- Wiesenger József.
VII., Wesselényi-u. 30.
- Winkler Ármin és Bromberger Jakab.
VII., Dob-u. 69.
- Wimmer Márton.
II., Serfőző-u. 10.
- Wodianer F. és fiai.
IV., Sarkantyús-u. 3.
- Wottitz Vilmos.
IV., Kossuth Lajos-u. 1.
- Yost írógép r.-t. ny. (Üzletvezető Káldor Marczell.)
VII., Erzsébet-körút 9—11.
- *Zawadil E.-féle menetjegy ny. (Tul. Christoph Paula és Jirschik András.)
V., Zoltán-u. 13.
- Zeisler M.
VII., István-tér 17.
- Buziás :**
*Ifj. Brach József.
Ullmann Ferencz.
- Csacza :**
Braun Rezső.
- Csákova :**
*Chudy testvérek utóda Grádl Péter
- Csáktornya :**
Fischel Fülöp (Strausz Sándor).
- Csepreg :**
*Menyhárt Julia.
- Cservenka :**
Welker Ádám.
- Csikszereda :**
Gyönös Gyula.
*Létz János.
Székelység kny. (Tulajd. Szvoboda Miklós.)
Szvoboda János.
- Csongrád :**
Bozó és Justin.
Tiszavidék nyomdája. (Tul. Silber János.)
Weisz Márk.

- Csorna:**
Kokas István és Neumann Samu.
- Csurgó:**
Vágó Gyula.
- Czegléd:**
*Nagy Elek
*Sárik Gyuláné.
Sebők Béla.
- Dárda:**
*Frank Béla.
- Debreczen:**
*Adler Józsefné.
*Beck Izidor.
Csokonai nyomda. (Tul. Lengyel Imre és társa.)
*»Debreczeni Reggeli Ujság« kny.
*»Debreczeni Ujság« kny.
Debreczen sz. kir. város kny.
*Gyürki Sándor.
Hegedűs és Sándor.
*Herczeg Sándor.
Hoffmann és Kronovitz.
Horovitz Zsigmond.
*Komáromi József.
Kutasi Imre.
*Liebermann József.
*Mihályi Sámuel.
*Pongrácz Géza.
*Protestáns ny.
- Deés:**
Demeter és Kiss.
Goldstein Jakab.
Pollák Vilmosné sz. Weinberger Matild. (Üzletvez. Pollák Vilmos.)
- Derecske:**
Friedmann Henrik.
- Detta:**
*Tringl és Kirsch.
- Déva:**
Hirsch Adolf.
Kroll Gyula.
*Laufer Vilmos.
- Devecser:**
Rosenberg Zsigmond.
Vörösmarty-könyvnyomda. (Tulajd. Huss Gyuláné.)
- Dicsőszentmárton:**
*»Erzsébet« kny. (Tul. Dosztál Kálmán.)
Jeremiás Sándor.
- Dombóvár (Tolna m.):**
Dombóvári kny. (Tul. Bruck Sándor.)
*Polgár Ignác.
- Dunaföldvár:**
Somló Manó.
- Dunaszerdahely:**
Adler Netti.
Goldstein Józsu.
- Eger:**
Baross-nyomda. (Tul. Paunz Sándor.)
Egri nyomda részv. társaság.
Érseki lyceum ny.
Lőw Béla.
*Lőw Sámuel.
Schwartz Ilka.
- Enying:**
Poltzer Jenő.
- Eperjes:**
Kösch Árpád.
Pannonia nyomda. (Tul. Kahn Mór.)
*Stehr József.
- Érmihályfalva:**
Beck Adolf.
- Érsekújvár:**
Kohn Samu.
*Pálincás J. Géza.
Winter Zsigmond.
- Erzsébetfalva:**
*Matkovich A.
- Erzsébetváros:**
Erzsébetvárosi kereskedelmi szövetkezet kny.
- Esztergom:**
Özv. Buzárovits Gusztávné.
»Hunnia« nyomda. (Tul. Gerenday József.)
Laiszky János.
*Szabadság kny.
- Facset:**
Izsák Dávid.
- Fehérgyarmat:**
*Kossuth-ny.
- Fehértemplom:**
Kuhn Péter.
Wunder Gusztáv.
Wunder Gyula.
- Felső-Eőr (Vas m.):**
Schodisch Lajos.

Felső-Vissó (Máramaros m.):
Schiffmann Chána Taube.

Félegyháza:
Feuer Illés.
Vesszősi József.

Fiume:
Battara Pietro.
Hönig E.
Jerouscheg Luigi.
Martich A.
Mohovich Emidio.
Novi List ny.
Unio nyomda. (Tul. Hegyi Jenő.)

Fogaras:
Thierfeld Lipót.
*Popp Konstantin.

Galántha:
Első galánthai kny. (Tul. Neufeld Samu.)

Galgóc:
*Bródy Simon.
Szold Jakab.
Sternner Adolf.

Gálszécs:
*Berkovits R.
*Birnbaum Lázár.

Gödöllő:
»Erzsébet« kny.
*Schulz J.

Gyergyó-Ditró:
*Létz János.

Gyergyószentmiklós:
*Létz János.
*Sándory Mihály.

Gyoma:
Kner Izidor.

Gyöngyös:
*Breuer M. Mihály.
Herczog Ernő Ármin.
*Hevesmegyei Lapok ny.
Sima Dávid.

Gyönk (Tolna m.):
Engel József.

Győr:
Dobos Ignác.
Gross Testvérek.
Győr-egyházmegyei nyomda.
Heckenast György.
Mercur-kny. (Tul. Láng Jakab Jenő.)

Győr (folytatás):
Nitsmann József.
»Pannonia« könyvny. (Tul. Szávay Gyula és Raáb Béla.)

Győrsziget:
*Gross Gusztáv.

Gyula:
»Corvina« nyomda. (Tul. Weinstein Arnold.)
Dobay János.

Gyulafehérvár:
*Keresztes Nagy Imre.
*Papp György.
Püspöki lyceumi nyomda. (Bérlő Schäser Ferencz.)

Hajdúböszörmény:
Szabó Ferenczné.

Hajdúdorog:
Grünfeld Mózes.

Hajdúnánás:
Bartha Imre.

Hajdúszoboszló:
Plón Gyula.

Halmi:
*Friedmann H.

Hátszeg:
Hátszeg és Vidéke ny. (Tul. Klafter Ignác.)
Mester János.

Hatvan:
Hoffmann M. L.

Heves:
Adler József.

Hódmezővásárhely:
Dura Lajos.
Hmyvásárhelyi nyomda részv.-társ.
(Üzletvezető Róth Antal.)
Kun Béla.
*»Reggeli Ujság« kny.
Róth Antal.
»Vásárhely és Vidéke« nyomdája.
(Tul. Endrey Gyula, üzletvezető Aradi Lajos.)
Vásárhelyi Híradó nyomdája. (Tul. Tabacsák Győző és Kenéz Sándor.)

Hódságh:
Pfszter József.
Raab Jánosné sz. Speizer Teréz.

Holics :

Malovani József.

Homonna :

*Fejes Jakab.
Waller H. és tsa.

Hosszufalu :

*Jancsó János.

Huszt :

*Ausländer Ignác.
*Husztai nyomdavállalat.
Mermelstein Fülöp.

Igló :

Ferencz Dávid,
»Szepesi Lapok nyomdavállalat«
kny. (Tul. Telléry Gyula.)
Tátra-nyomda. (Tul. Stein Ignác.)

Ipolyság :

Neumann Jakab.
Polgár Ignác.

Jánosháza :

*Rubin Salamon.

Jászapáti :

*Galamb Zoltán.
*Id. Imrik József.

Jászberény :

Balázs Arnoldné sz. Schwarcz
Regina.
Hay Géza és Grün Hermann.
Takáts Hermann.
Vértés Adolf.

Kalocsa :

Jurcsó Antal.
Werner Ferencz.

Kaposvár :

Gerő Zsigmond.
Hagelmann Károly.
Özv. Jancsovicz Gyuláné.
*Kéthelyi L. és tsa.
*Részvény-nyomda.
Singer Lipótné.
Szabó Lipót.

Kapuvár :

Buxbaum József.
Décsy György.

Karánsebes :

Fleissig Lipót.
Gör. kel. román egyházmegye kny.
Jakobovits József.

Karczag :

Klein József.
*Magyar evangéliumi kny.
*Simon Sándor.
Szódi S.

Kassa :

*Breitner Mór.
*Corvina-ny.
*Gutenberg ny. (Tul. Lukács G.)
Koczányi Béla.
László Béla.
*Maczner Samu.
Schwarcz Alfréd.
*Sz. Erzsébet-ny.
Vitéz A. utóda (Schillinger Zoltán.)
Vulkán Ábrahám.
Werfer Károly.

Kecskemét :

Első kecskeméti hirlapkiadó és
nyomda r.-t.
Eötvös Nagy Lajos.
*Fischl Dávid.
*Függetlenségi-ny.
*Galanthai Ferencz Mihály.
*Gichner Gábor.
*Nagy Imre.
Pestmegyei Hirlap ny.
Steiner Mihály.
Szappanos István.
Széll Nándor.
Sziládi László.
Tóth László-féle ny. (Tul. Fekete Mih.)

Keszthely :

Farkas János.
Fischl Salamon.
Mérey Ignác.
Nádai Ignác.
Sujánszky József.

Késmárk :

Altmann Dávid.
Szauter Pál.

Kézdivásárhely :

Kézdivásárhelyi kny. r.-t.
*Turóczy István.

Királyhelmeccs :

Klein Gyula.

Királyhida :

Brandweiner Vilmos.

Kisbér :

Haftl Kálmán.

Kisczell :

Dinkgreve Nándor.

Kisjenő :

Gallovics és Liebermann. (Tul.

Gallovics Dezső.)

*Rosenthal Pál.

Kiskőrös :

Kalisch Ignáczné.

Kiskunhalas :

*Horváth Gyula.

Práger Eerencz.

Kiskunmajsa :

*Schwarcz A.

Kismarton :

Dick Ede.

Gabriel Jakab.

Kispest :

*Bercsényi kny. r.-t.

Első kispesti könyvnyomda. (Tul.

Fischhof Henrik.)

Kisszeben :

*Stehr G. és J.

Kisújszállás :

*Platz Ferencz.

Szekeres József.

Kisvárdá :

Berger Ignácz.

Ifj. Klein Gyula.

Preisz Vilmos.

Kolozsvár :

*Boskovitz József.

*Breszler és Ferdinánd.

*Carmen kny. (Tul. Barițiu P. Péter.)

»Ellenzék« nyomdája. (Tul. Magyary Mihály.)

*Fuhrmann Miklós.

Gámán János örököse.

*Laskai Árpád.

Lepage Lajos.

Liczeum-nyomda. (Tul. Gombos Ferencz.)

Magyar Polgár nyomdája. (Tul. Ajtay K. Albert.)

Polcz Albert.

Schaberl József.

*Stief Jenő és tsa.

Sz. Bonaventura kny.

Ujhelyi M. és T.

Weinstein Béni.

Komárom :

Hacker Richárd.

Hungária kny. (Tul. Freisinger Mór.)

»Pannonia« kny. (Tulajd. Ehrenfeld Dezső.)

Schönwald Tivadar.

Spitzer Sándor.

Szénássy János.

Korpona :

Ruzsinák Antal.

Kovászna :

Szabó Friderika.

Körmend :

*Bertalanffy József.

*Katona Imre.

Körmendi könyvnyomda részvénytársaság.

*Slavik Ferenc.

*Weiner J.

Körmöczbánya :

Paxner J. és Biron H.

Kőszeg :

Feigl Frigyes.

Feigl Gyula.

Kula :

Berkovits Márk.

Kúnhegyes :

*Balla Sándor.

Künszentmárton :

*Bozóky G.

*Özv. Csanádi Józsefné.

*Közérdek kny.

Lajtaszentmiklós :

*Stiborszky Fülöp.

Lakompak (Sopron m.):

Krausz Henrik.

Léva :

Dukesz Lipót.

Nyitrai és társa.

*Schultz Ignácz.

Lippa :

*Máhr Emil.

Rafila Demeter.

*Zeitler Lajos.

Liptószentmiklós :

*Klimes és Pivkó.

Steier Izidor.

Losonc:

*Bicskei Zoltán.
Kármán Zsigmond.
Losonczy Sándor.
Roth Simon.

Lőcse:

Reiss Tivadar József.
Singer Elek.
Szepesvm. közig. kny. (Tul. Braun
Fülöp.)

Lugos:

Husvéth és Hoffer kny.
Szidon József.
Tipografia Heres. (Tul. Belle szül.
Bersan Julia.)
Traunfellner Károly.
Virányi János.
Weisz és Sziklai.

Magyarkanizsa:

*Bruck P. Pál.

Magyarláros:

Páneth Leopold és Schönfeld Zsigm.

Magyaróvár:

Czéh Sándor-féle kvnyomda. (Tul.
Czéh Lajos.)
*Ligeti István.

Magyarpécska:

Ruber István.

Makó:

Kovács Antal.
»Makói Hírlap« ny. (Tul. Neumann
József.)
*Makói Újság r.-t. kny.
»Maros« nyomda. (Tul. Gaál László.)

Malaczká:

Wiesner Alfréd.

Mándok:

Klein Lajos.
Silberstein Bernát.

Mármarosziget:

*Berger Miksa.
Blumenfeld és Dávid.
*Jókai-ny.
*Kaufmann A. és fiai.
Mármarosi könyvny. és kiadó r.-t.
Wider Mendel fia.
*Wisner és Dávid.

Marczali:

*Mizsúr Ádám.

Margitta:

*Hungária kny. (Tul. Pollák Lajos.)

Marosludas:

Glück József.

Marosujvár:

*Wugrinetz M.

Marosvásárhely:

Adi Árpád.
Ev. ref. kollegium-nyomda. (Bérlő
Benkő László.)
*Hirsch Mór.
Grün Vilmos.
*Komáromi Sándor.
*Kossuth-ny. irod. és hirlapklad.
váll.
Révész Béla.
Vincze és Leopold.

Mátészalka:

Weisz Antal.
Weisz Zsigmond.

Medgyes:

Reissenberger G. A.

Mezőkövesd:

Balázs Ferencz.

Mezőtúr:

*Braun Juda.
Gyikó Károly.
Török és Takács.

Miava:

Haas Mór.
*Pazsiczky Dániel.

Mindszent:

*Horváth Antal.
Weisz Ignác.

Miskolc:

*Berger Bernát.
Boros Benő.
*Braun Henrik.
*Klein és Ludvig.
*László Adolf.
*Löwy József fia.
Schwarz Soma.
Stamberger Bernát.
Szelényi és Társa.

Misztótfalu:

Simon Aurél és társa.

Módor:

*Rohacsek Simon.

Módos:

Hoffmann Béla.

Mohács :

Blandl János.
Rosenthal Márk és fia.

Monor :

Pestvármegyei ny. (Tul. Molnár Sándor.)

Moór :

Reszler Jakabné.

Moson :

Grünfeld Ignác.

Munkács :

*Grósz testvérek.
Grünstein Mór.
*Kahn és Fried.
Kroó Hugó.
*Meisels Bernát.
*Pannonia-ny.

Muraszombat :

Balkányi Ernő.

Nagyabony :

*Müller Mór.

Nagybánya :

Morvay Gyula.
Nánásy István.
Weinberger Lajos.

Nagy-Becskerek :

»Libertas« kny.
»Mercur« kny. (Gresics Svetozár és fia Izidor.)
Pleitz Fer. Pál utóda. (Dr. Brajjer L. és Mayer R.)
Seprős Valter.
*Toliczki S.

Nagyberezna :

Deutsch Hermanné és Steiger Sámuel.

Nagyenyed :

*Keresztes Nagy Imre.
Nagyenyedi kny. és papíráru gyár r.-t.

Nagykálló :

Sarkady József.

Nagykanizsa :

Farkas és Kraus.
Fischel Fülöp.
Fischer Ernő.
Münz Jenő és Balog Oszkár.
*Ofenbeck és Hartman.
Ifj. Wajdits József.
Weiss L. és F.

Nagykároly :

*Gellis Jakab.
Kölcsey ny. r.-t. (Üzlv. Varga Endre.)
Sarkadi Nagy Zsigmond.
Szatmármegeyi központi közigazgatási kny. (Tul. Manyák és Tóth.)

Nagykátai :

*Nagykátai és monori kny. (Tul. Molnár S.)

Nagykikinda :

*Gain és Milenkovics.
Kiadói kny. r.-t.

Nagykikinda (folytatás):

Pannonia-ny. (Tul. Balázs Jenő.)
Radák János.
*Sonderling Károly.

Nagykőrös :

Bazsó Lajos.
Ottinger Kálmán.

Nagylak :

*Weisz Márk.

Nagymarton :

Gellis Henrik.
Kohn József H.
Schön Samu.

Nagymihály :

Landesman B.

Nagyrócze :

*Büchler Béla.
*Lévai Izsó fiókja.

Nagyszalonta :

Pick Gáspár.
Reich Jakab.
*Sichermann Mór.
Székely I.

Nagyszében :

Drotleff József.
Görög keleti főegyházmegeyi ny.
Krafft Vilmos.
*Roth Frigyes.
Steinhausen T. utóda (Reissenberger Adolf).
Tipografia nyomda. (Tul. Meltzer Henrik.)

Nagysurány :

Rimstein Ábrahám.

Nagyszentmiklós :

Wiener Nánán.

Nagyszombat :

Fiebig József.
 Haas sz. Kohn Katalin. (Üzlv. Haas Mór.)
 Goldmann Miksa özvegye.
 Horovitz Adolf.
 *Pannonia-ny.
 Vider Jakab.
 Ifj. Winter Salamon.
 Winter Zsigmond özvegye.

Nagyszöllős :

Rochlitz Géza.
 *Ugocsa közp. könyvny.
 Zala Mór.

Nagytapolcsány :

Platzko Gyula.
 Schreiber Mór.

Nagyvárad :

Ifj. Berger Sámuel.
 *Boros Jenő.
 »Esti Ujság« kny. (Tul. Gyagyovszky József.)
 Helyfi László.
 Hönig Józsefné.
 Láng József.
 Laszky Ármin.
 Magyar György.
 Neumann Vilmos.
 »Rákos Szabadság« kny. (Tulajd. Rákos Ferike.)
 Rákos Vilmos utóda (Adler Béla).
 Rubinstein Vilmos.
 Sebő Izsák Imre.
 Sonnenfeld Adolf.
 Sz.-László ny. (Bérlő Csávássy Gyula.)
 Verő Ede és Tsa kny. (Tul. Verő Ede és Weisz Vilmos.)
 Vidor Manó.

Námesztó :

*Kornheiser Ferdinánd.
 *Schein M.

Naszód :

*Schwartz Mór.

Németbogsán :

Rosner Adolf.

Németpalánka :

Kristólek József és Blazsek Józsefné.

Nezsider :

Horváth Julia.

Nyirbátor :

Friedmann Lipót.
 Klein József.

Nyiregyháza :

*Borbély Béla.
 Jóba Elek. (Tul. özv. Jóba Elekné.)
 Klafter Ignác.
 Piringer János. (Tul. özv. Piringer Jánosné.)
 Tóth József és tsa.

Nyirmada :

*Grosz J.

Nyitra :

Huszár István.
 Iritzer Zsigmond.
 Kapsz Győző és Kramár Vilmos.
 *Lőwy Antal.
 Neugebauer Nándor.
 Risnyovszky János.

Óbecse :

Lévai Lajos.

Ókanizsa :

Bruck P. Pál.

Ólubló :

Zauberer Simon.

Oravicza :

*Káden J.
 Kehrer L.
 *Weisz Félix.
 Wunder Károly.

Orosháza :

G. Szabó Lajos.
 Pless N.
 Veres Lajos.

Orsova :

Handl A.
 *Handl József.
 Tillmann R.

Ószivacz :

Sonnenfeld Ármin.

Paks :

Rosenbaum Miksa.

Palánka :

Csernicsek Imre.

Pancsova :

*Horovitz A. és fia.
 Jovanovics testvérek.
 *Kohn Samu.
 Koszánics Miklós.
 Vig Simon.
 Wittgischlager Károly.

Fankota:

Bod József.

Pápa:

Ev. ref. főisk. ny. (Bérlő Kis Tivadar.)
Goldberger Gyula.
Nobel Armin.
*Stern Rezső.

Pásztó:

Első pásztói kny. (Tul. Sima Dávid.)
*Nigrinyi Ferencz.

Pécs:

*Engel Izidor.
Hochrein J.
Klein Ferencz.
*Minerva-ny.
Pécsi irod. és könyvnyomdai r.-t.
Püspöki lyc. kny. (Bérlő Madarász B.)
Taisz József.
Wessely és Horváth.

Perjámos:

*Hungária kny.
Pirkmayer Alajos.
Reimholz Ferencz.

Petrozsény:

Figuli Antal.
*Steiner R.

Pozsony:

Alkalay Adolf.
Ifj. Angermayer Károly és Angermayer Lajos.
Eder István.
Freistadt Mór.
Grünfeld Lipót.
Hauser Samu.
Katholikus irodalmi részv.-társaság.
Kohn Mór.
Lichtenfeld Salamon.
Löwy Gusztáv.
Mandl testvérek.
Nasch Jakab.
Natali Magdolna.
Persiwofsky János.
Richter Károly.
Schönberger Bernát.
»Westungarischer Grenzbote«
nyomdája. (Tul. Simonyi Iván.)
Wigand F. K. (Stromszky Emil.)

Pöstyén:

*Gipsz H.
Kohn Bernát.

Predmér:

*Links M. utóda: Rosenzweig H.

Privigye:

*Gubits Bernát.

Puchó:

Reismann Mór J.

Putnok:

Gärtner Ignác.

Ráczekeve:

Csery István.
*Pilisér Simon.

Rákospalota:

Deutsch Mózes.
*Fischer Dezső.

Resicza:

Weisz Adolf.

Rimaszombat:

*Falvi Jenő.
Lévay Izsó.
Náray János Albert.
Rábely Miklós.

Rózsahegy:

Kohn Adolf.
*Komor Testvérek.
Salva Károly.

Rozsnyó:

*Falvi Jenő.
*Görbics és Bauer.
Kovács Mihály.
Sajóvidék nyomdája. (Tul. Hermann Istváné.)

Ruttka:

*Böhm Albert.
*Felvidéki Magyarság kny.

Salgótarján:

Boros Róza.
Friedler Ármin.

Sárbogárd:

Spitzer Jakab.

Sárospatak:

Ev. ref. főiskola ny. (Tul. Radill Kár.)

Sárvár:

Jakoby B. utóda Stranz János.

Sátoraljaiújhegy:

Hegyalja ny. (Tul. Alexander V.)
Landesmann Miksa és tsa.
Lóvi Adolf.
Pannonia ny. (Tul. Ócskay László.)
Zemplén-nyomda. (Tul. Ehlert Gy.)

Segesvár:

- *Becsek D. fia (fióközlet).
- Horeth Frigyes.
- Jördens testv.
- *Krafft Vilmos.

Selmeczbánya:

- Joerges Ágost özv. és fia.
- *Grohman Gyula.

Sepsiszentgyörgy:

- Jókai nyomda részv. társ.
- *Kossuth kny. r.-t.
- *Móricz István és Vajna Lajos.

Siklós:

- Harangozó József.
- *Minerva ny. (Tul. Klein F.)
- Wessely és Horváth.

Siófok:

- Weisz Lipót.

Somorja:

- *Goldstein József.

Sopron:

- Breiner E. fia.
- Gellis Mór.
- Petőfi-nyomda. (Tul. Zsombor Géza.)
- Romwalter Alfréd.
- Röttig Gusztáv.
- Török Kálmán és Kremszner Károly.
- *Ungár József.

Stájerlak:

- Hollschütz Frigyes.

Sümeg:

- Horvát Gábor.

Szabadka:

- Bittermann József.
- Braun Adolf.
- Hirth Lipót és tsa.
- Horvát István és Tsa.
- Krausz és Fischer.
- Szabados Sándor.
- *Szabadkai ny. és hirlapkiad. váll.
- *Szántó Lajos.
- Székely Simon.

Szokolca:

- Teszlik és Neumann.

Szalárd:

- Kertész Márton.

Szamosujvár:

- Aurora-nyomda (tul. Todorán Endre).
- Gör. kath. egyházmegyei kny.

Szarvas:

- Danszky Sándor.
- Dóka Gyula.
- *Dolesch József.
- *Kovács Károly.
- *Müller Károly.
- Sámuel Adolf.

Szatmárnémeti:

- *Boros Adolf.
- *Gross és Oesterreicher.
- *Kalik és Szerémi.
- *Kölcsény-nyomda.
- Morvai János.
- Nagy Lajosné.
- *Nemes András.
- Pázmány-sajtó.
- »Szabadsajtó« ny. (Tul. Litteczky E.)

Szász-Régen:

- Burghardt Dezső.
- Schebesch Károly.

Szászsebes:

- *Hientz József.
- Stegmann János.
- Winkler Gusztáv.

Szászváros:

- Minerva-nyomda r.-t.
- *Szászvárosi kny. r.-t.
- *»Tipografia Nova«.

Szeged:

- *Bartos Lipót.
- *Bruckner Dezső.
- *Csapik Gyula.
- *Dugonics-ny. r.-t.
- Endrényi Imre.
- Endrényi Lajos.
- Engel Lajos.
- Gönczi J. József.
- *Leopold Ignác.
- Schulhof Károly.
- Traub B. és társa.
- Várnai Lipót.
- *Wesselényi Géza.

Szeghalom:

- Kovács Antal.
- *Riegel Zoltán.

Szegzárd:

- *Árva J.
- Özv. Báter Jánosné.
- *Kaszás Sándor.
- Lengyel Pál.
- *Perl Dániel.
- Ujfalussy Lajos utóda Molnár Mór.

- Szempcz :**
Fischer Náthán.
- Szenicz :**
Bezso János és tsa.
Löffler József.
- Szentendre :**
Szent-Endre és vidéke ny. (Tul.
Schwarz J.)
- Szentes :**
Farkas Eugénia.
Kecskeméti Szabó Kálmán és Vajda
Ernő.
»Szentes és Vidéke« I. könyv-
nyomda r.-t.
*Untermüller Ernő.
*Vajda B. utóda.
- Szentgotthárd :**
Ifj. Wellisch Béla.
- Szepesváralja :**
Buzás Dénes.
- Szepsi :**
Tóth István.
- Szered :**
Neufeld Samu.
*Schreiber Mór.
Sternér Dávid.
- Szerencs :**
Simon József.
*Winternitz Lajos.
- Szécsény :**
Glattstein Adolf.
- Székelyhid :**
Kohn Sámuel.
- Székelykeresztur :**
Szabó Kálmán
- Székelyudvarhely :**
Becsek D. fia.
Betegh Pál.
- Székesfehérvár :**
Csitári G. E.
*Debreczeni István.
*Eisler Adolf.
*Egyházmegyei ny.
Glück Mór.
*Kaufmann F. utóda.
*Kovács J. Adolf.
Lurja Aladár. (Üzletv. Gróf Gyula.)
Singer Ede.
Számmer Kálmán.
- Szigetvár :**
Corvina ny. (Tul. Fried Dávid.)
Kozáry Ede.
- Szikszó :**
Blank Simon.
- Szilágy-Cseh :**
Berger Bernát.
- Szilágy-Somlyó :**
Bölöni Sándor.
Brüll és Heimlich.
Heimlich Weisz Katalin.
»Victoria« ny. (Tul. Lázár János.)
- Szinyérváralja :**
Vider Jakab.
- Szolnok :**
Bakos István.
*Faragó Sándor.
Fuchs Lipót és fia.
*Hay és Grün (Várm. ny.).
Jász-Nagykún-Szolnokmegyei Lapok
nyomdája. (Tul. Vezéry Ödön.)
*Róth Dezső.
Wachs Pál.
- Szombathely :**
Bertalanffy József.
Egyházmegyei könyvnyomda.
Gábrriel Ágoston.
*Geist Márton.
*Langer K. János.
*Lövy Gusztáv.
Seiler H. utóda : Szele és Breitfeld.
*»Vasvármegye« kny.
- Tab :**
*Perl P. Pál.
*Zuckermándel Jakab.
- Tapolcza :**
Lóvy B.
- Tasnád :**
Löwinger Lipót.
- Tata :**
Engländer József és társa.
*Lindenberg Adolf.
Nobel Adolf.
- Temeskubin :**
*Oberläuter Róbert.
- Temesvár :**
Beyer Róbert.
Csanádegyházmegyei könyvny.
Csendes Jakab.

Temesvár (folytatás):

- *Csendes Lipót.
- Délmagyarorsz. könyvnyomda.
- *Dévai és Reif.
- Freund Gyula.
- *Heim Antal.
- *Klein Frigyes.
- Lackinger Károlyné sz. Justh Rózsa.
- *Lehner György.
- Mangold Sándor.
- *Messinger Sándor utóda.
- Moravetz és Weisz.
- Muresian Döme könyvnyomda.
- Pátia ny. (Tul. Csátary Rezső és ifj. Ádám Ferencz.)
- Rodina János és Társai.
- *Rosenberg Lajos.
- Steger Ernő utóda.
- *»Temesvárer Zeitung« kny. (Tul. Heim Antal.)
- Uhrmann Henrik.
- Unio-könyvnyomda. (Tul. ifj. Steiner Károly.)
- Veres Sámuel utóda.

Tenke:

- Mandel Ferencz.

Técső:

- *Szabó Lipót.

Tiszafüred:

- Goldstein L.
- Kemény Arnold.
- Weiszmann Samu.

Titel:

- Szuboticski Szimó.

Tokaj:

- *Gestetner Adolf.

Tolcsva:

- *Friedmann Béni.

Tolna:

- Weltmann Ignác.

Tolnatamási:

- Jeruzsálem Ede.

Torda:

- *Fodor Domokos.
- *Füssy József.
- *Undy Domokos.

Torna:

- *Glancz Izsák.
- *Rosenblüth Simon.

Tornallya:

- *Künstler J.

Törökbecse:

- *Jovanovits Gergely.
- Radák Jánosné.

Törökkanizsa:

- *Bruck P. Pál.
- Szegyakov Sándor.

Törökcszentmiklós:

- Rubinstein Sándor.

Trencsén:

- Gansel Lipót.
- Skarnitzl X. Ferencz.
- Szold Henrik.

Trencsén-Teplicz:

- *Sándor Ferencz.

Trsztena:

- *Schein Samu.

Turkeve:

- Özv. Fölföldy Györgyné.

Turócszentmárton:

- Gasparik József.
- Magyar nyomda. (Tul. Moskóczi Ferenczné.)
- Turócz-szt.-mártoni könyvny. r. t.

Ujarad:

- Mayr Lajos.

Ujfehértó:

- Guttmann Kálmán.

Ujpest:

- *Fuchs Antal és József.
- *Krömer Alajos.
- Salgó testvérek.
- *Szabadság kny. (Tul. Hirschbein Regina.)
- *Wagner Jenő.

Ujverbász:

- Boros György.
- Kovács János.

Ujvidék:

- »Branik« r.-t. kny.
- *Dokovits György.
- Fuchs Emil és társa.
- Hirschenhauser Benő.
- Hungária-ny. (Tulajdonos Friedmann Sándor.)
- Ivkovics György.
- Miletics Szvetozár.
- Popovics testvérek.

Ungvár:

- Földesi Gyula.
- Gellis Miksa.

Ungvár (folytatás):

Székely és Illés.
Ungmegyei kny. r. t.
Unio-kny. r. t. (Igazg. Kaminczky G.)

Vasvár:

*Singer Mór és fia.

Vác:

*Katzburg D.
*Kir. orsz. fegyintézeti nyomda.
Kohn Mór.
Mayer Sándor.
*Pestvidéki ny.

Vágújhely:

Brück Soma.
Horovitz Adolf.
*Lówysohn Manó.
Steinmann Jakab.

Verebély:

Hungaria kny. (Tul. Neufeld Sándor.)

Versecz:

*Anwender H.
*Glaser Sándor.
*Guttman Nándor.
Kehrer Lajos.
Özv. Kirchner J. E.
*Neumann Henrik.
Petko-Pavlovics Milán.
Veronits József.
*Wettel testvérek.

Veszprém:

Czigány Pál.
Dunántuli kny. (Tul. Köves Béla és
K. Paur Ödön.)
Egyházmegyei könyvnyomda.
*Fodor Ferencz.
Krausz Ármin fia.
Népakarat nyomdája. (Tul. Takács
Szilveszter.)
*Pósa Endre.

Zalaegerszeg:

Breisach Sámuel.
Kakas Ágoston.
Unger Antal.

Zalaszentgrót:

Nagy Sándor.

Zenta:

Barna János.
Beretka Imre.
Fekete Sándor.
Kabos Ármin.
Pléstitý és Horvát.
Straub Ödön.

Zilah:

Krausz E. és tsa. (Tul. Nadler Bé-
niné Krausz Eszter és Krausz
Lajos. Czégvezető Nadler Béni.)
Nadler Béni.
Seres Samu.
»Szövetség« kny. (Tulajd. Török
János, Szabó Lajos, Fejérdy Béla.
Üzletvezető Szabó Lajos.)

Zircz:

*Szigethy Ákos.

Zólyom:

Bertán Ede.
Nádasy Ferencz.
Schlesinger Ignác.
*Zólyom és Vidéke kny.

Zombor:

Baits Vladimír.
*Bikár P. M. és T.
Bittermann Nándor és fia.
*Bosnyák Ernő.
Kollár József.
Oblát Károly.

Zsolna:

Bjel József és Jellinek József.
*Braun Rezső.
*Glasel Samuné.
Horner Ferencz.
*Nürnberg Ármin.

Zsombolya:

Perlstein Fanny.

A HAZAI HIRLAPIRODALOM 1907-BEN.

Térkimelés céljából nem a teljes bibliográfiát adjuk ez évben, hanem csak a múlt évi kimutatásunk óta beállott változások adatait. A »Megszűnt lapok« rovatába soroztunk olyan hirlapokat is, a melyek még 1906-ban befejezték pályafutásukat, de megszűntükről még nem volt tudomásunk a bibliografia közlésekor. Az »Új lapok« ellenben mind az 1907. év folyamán indultak meg. Egyebekben az 1906. évi hirlap-jegyzék érvényben maradt.*

I.

Hirlapirodalom.

Összeállította KERESZTY ISTVÁN.

A) Megszűnt hirlapok.

I.

Magyar nyelvűek.

I. POLITIKAI NAPILAPOK.

BUDAPESTEN.

Budapesti Értesítő. (Könyomatú.)
Hirmondó. (Könyomatú.)
Magyar Laptudóstó. (Könyomatú.)
A Nép.
Világbéke.

Összesen 5.

VIDÉKEN.

Bácsmezei Napló. (Szabadka.)
Bácsország. (Szabadka.)
Békésmezei Híradó. (B.-Csaba.)
Brassói Hírlap. (Brassó.)
Debreczeni Ujság. (Debreczen.)
Ellenőr [ezelőtt Független Székelység].
(Marosvásárhely.)
Előre. (Nagyvárad.)
Erdélyi Hírlap. (Kolozsvár.)
Északmagyarország. (Rózsashegy.)
Fiume. (Fiume.)
Fiumei Hírlap. (Fiume.)
Független Szabolcsi Ujság. (Nyíregyháza.)
Győri Friss Ujság. (Győr.)

Győri Napló. (Győr.)
Híradó. (B.-Csaba.)
Magyar Tengerpart. (Fiume.)
Nagyvárad Friss Hírek. (Nagyvárad.)
Népakarat. (Sopron.)
A Népért. (Komárom.)
Az Ór. (Kolozsvár.)
Reggeli Ujság. (Kolozsvár.)
Szeged és Vidéke. (Szeged.)
Szegedi Kis Ujság. (Szeged.)
Székely Hírlap. (Marosvásárhely.)
Székesfehérvári Független Ujság. (Székes-
fehérvár.)

Vásárhely és Vidéke. (Hódmezővásárhely.)
Vásárhelyi Híradó. (Hódmezővásárhely.)

Összesen 27.

II. POLITIKAI HETILAPOK.

BUDAPESTEN.

Ellenőr.
Ferencz- és Józsefváros.
Földművelő.
Fővárosi Értesítő. (Könyomatú.)
Független Hírlap.
Nagy-Magyarország.
Nemzeti Szemle.

* Azon hirlapok és folyóiratok vétettek fel, melyek mint köteles példányok 1907-ben megszüntek érkezni, illetve 1907-ben érkeztek először a Magyar Nemzeti Múzeumba. — Ez összeállítás, mely 1894-ig a Vasárnapi Ujságban jelent meg, az 1895. évtől kezdve a Magyar Könyvszemlének rendes melléklete.

Pénzüntézeti Közlöny.
A Tudósító. (Könyomatú,
Úttörő.
Városi Hírlap.
A Vasárnap. (Könyomatú.)

Összesen 12.

VIDÉKEN.

Alföldi Ellenzék. (Szentés.)
Bajai Hírlap. (Baja.)
Czeplédi Ujság. (Czepléd.)
Csikvármegye. (Gyergyó-Szent-Miklós.)
Dési Hírlap. (Dés.)
Független Ujság. (Zilah.)
Gömöri Hírlap. (Rimaszombat.)
Hajduzászló. (Debreczen.)
Hunyadvármegye. (Déva.)
Jászberény és Vidéke. (Jászberény.)
Kecskemét. (Kecskemét.)
Liptó. (L. Szent-Miklós.)
Magyar Határőr. (Nagy-Szeben.)
Máramarosmegye. (M. Sziget.)
A Mi Lapunk. (Lugos.)
Nagy-Kunsági Hírlap. (Karczag.)
Nép és Igazság. (Sátoralja-Ujhely.)
Nyitrai Ellenzék. (Nyitra.)
Nyitrai Ellenzék. (Nyitra.)
Paraszt-Ujság. (Békés-Csaba.)
Rábaközi Ujság. (Kapuvár.) A Rábaközi
Közlöny-be olvadt. (Csorna.)
Ráczekei Hírlap. (Ráczeke.)
Radikális Ujság. (B.-Csaba.)
Somogy. (Kaposvár.)
Székely Nemzet. (Sepsi-Szt.-György.)
Székelység. (Csikszereza.)
Székely Ujság. (Székely-Udvarhely.)
Székesfehérvári Hírlap. (Sz.-Fehérvár.)
Szepesi Ellenzék. (Lőcse.) A Szepesi
Lapok-ba olvadt.
A Tisza. (Máramaros-Sziget.)
Tokaj-Hegyalja. (Szerencs.)
Torontáli Közlöny. (N.-Kikinda.)
Török-Kanizsa és Vidéke. (T.-Kanizsa.)
Vácsi Hírlap. (Vác.)
Zászlónk. (Gödöllő.)
Zemplénmegye. (Sárospatak.)

Összesen 35.

III. VEGYESTARTALMÚ KÉPES LAPOK.

BUDAPESTEN.

Magyarország És A Nagy Világ.
Az Olló. (Könyomatú.)
Regénytár.

Összesen 3.

VIDÉKEN.

Asszonyokról Asszonyoknak. (Árad.)
Kassa Vidéke. (Kassa.)
Kis Tükör. (Kolozsvár.)
Tulipán. (Szabadka.)

Összesen 4.

IV. VALLÁS- ÉS NEVELÉSÜGYI S IFJUSÁGI LAPOK.

BUDAPESTEN.

Evangelikus Órálló.
Görög Katholikus Hírlap.
Magyar Pestalozzi.
Magyar Tanügy.
Mesemondó.
Mese-Ujság.
Páduai Szent Antal Lapja.
Papak Lapja.
Tanítók Szava.
Tanulók Lapja.
Uj Korszak.
Zsidó Híradó.

Összesen 12.

VIDÉKEN.

Diákok Lapja. (Nagyvárad.)
Dunántúli Református Családi Lap. (Kör-
mend.)
Erdélyi Protestáns Lap. (Kolozsvár.)
Görög Katholikus Szemle. (Ungvár.)
Győregyházmegyei Kath. Tanügy. (Győr.)
Jogászlét. (Debreczen.)
Keresztény Szövetség. (Makó.)
Kolozsvári Egyetemi Lapok. (Kolozsvár.)
Néptanoda. (Pécs.)
Református Családi Lap. (Kör-
mend.)
Sárospataki Lapok. (Sárospatak.)
Szombati Ujság. (Miskolcz.)
Tanítók Lapja. (Hajdú-Böszörmény.)
Üres Órák. (Szécsény.)
Világnyelvek. (Debreczen.)

Összesen 15.

V. SZÉPIRODALMI ÉS VEGYESTARTALMÚ LAPOK.

BUDAPESTEN.

Attila.
Jövendő.
Katholikus Magyarország. (Folytatása
lett: Szent József Lapja.)
Liget.
Magyar Hazafiak Lapja.
Magyar Világ.

Összesen 6.

VIDÉKEN.

Fáklya. (Kolozsvár.)
Fejlődés. (Pozsony.)

Összesen 2.

VI. HUMORISZTIKUS LAPOK.

VIDÉKEN.

Dongó. (Debreczen.)
Fulánk. (Kassa.)
Karikás. (Debreczen.)
Menyki. (Szabadka.)
Pardon! (Esztergom.)
Rakéta. (Szabadka.)
Rendezett Tamás. (Újpest.)
Tyúk Márton. (Csongrád.)
Virgács. (Hódmezővásárhely.)

Összesen 9.

VII. SZAKLAPOK.

BUDAPESTEN.

Állatorvosi Közlöny.
Állattenyésztési és Tejgazdasági Lapok. —
És melléklapja: Baromfitenyésztési Lapok.
Általános Műszaki Értesítő. (Allg. Technischer Anzeiger.)
Általános Pénzügyi Szemle.
Az Aranyműves.
Bírák Lapja.
Bortermelők Lapja.
Daltársulatok Lapja.
Éttermi Segédek Szaklapja.
Favorit.
Felsőbírósi Értesítő.
Forgalmi Ujság.
Gazdasági Mérnök.
Gazdasági Titkár.
Gazdasági Tudósító.
Gépészeti Szemle. (Előbb: Gépkezelők Lapja.)
Grill-féle Döntvénytár. (Folytatása lett: Egyetemes Döntvénytár.)
Gyakorlati Közigazgatási Könyvtár és Döntvénytár.
Gyógyszerészek Lapja.
Hazai Ipar.
Herkules.
Hitelezők Lapja.
Ipar és Kereskedelem.
Iparfejlesztés.
Jegyzők Lapja.
Justicia.
Kávéssegédek Szaklapja.
Kerámia.

Kerékpár- és Motorsport.
Kereskedőifjak Lapja.
Kivándorlási Értesítő. (Magyar és horvát ny.)
Klub-Élet. (Könyomatú.)
Kocsigyártó Ipar.
Könyvkereskedők Lapja.
Közegészség. (Ez évben szünetelt; 1908-ban újra megindult.)
Közforgalom.
Közigazgatási Közlöny.
Központi Mercure. Central-Mercure. (M. és német.)
Községi Bíró.
Magyar Ásványviz- és Fürdőszemle. (Folyóirattá vált.)
Magyar Biztosító.
Magyar Fém- és Gépípar.
Magyar Festőipar.
Magyar Gépípar.
Magyar Iparosok Lapja.
Magyar Ipartechnika.
Magyar Kísíparos. (Folytatása lett a Magyar Ipartechnika.)
Magyar Kő- és Márványújság.
Magyar Közgazdaság.
Magyar Külkereskedelmi Szemle. Export-Courrier.
Magyar Lisztkereskedő.
Magyar Malom- és Gazdasági Értesítő.
Magyarországi Borbély- és Fodrászsegédek Szaklapja.
Magyar Posta. (Folytatása lett: Magyar Posta és Közlekedés.)
Magyar Posta és Közlekedés.
Magyar Sütők Lapja.
Mezőgazdasági Gépész.
Műszaki Világ. (Könyomatú.)
Nagy-Budapest.
Országos Kereskedelmi Közlöny.
Országos Tánceztanítók Közlönye.
Orvosi Közlöny.
Összetartás.
Pénzügyi Tisztviselők Lapja.
Pénz-Ujság.
Pinezér Munkás.
A Rajz.
Rendőri Lapok. (Folytatása: Közbiztonság.)
Sirius Időjós.
Szabadalmi Értesítő.
Szabadalmi Ujság.
A Szinpad.
Szövetkezzünk. (Beleolvadt az Uj Lap vasárnapi kiadásába.)
Szövetségi Értesítő.
Takarékpénztári Közlöny.

Technologiai Lapok.
A Természet.
Tűzrendészeti Közlöny. (Havi folyóirattá változott.)
Vásárcsarnoki Híradó.
Vaskereskedők Lapja.
A Vegyészeti Munkás. (Havi folyóirattá lett.)
Vendéglősök és Kávésok Közlönye.
Világosság.

Összesen 82.

VIDÉKEN.

Cséplőiparosok Lapja. (B.-Csaba.)
Délmagyarországi Kereskedők Lapja. (Temesvár.)
Gazdák Lapja. (Szatmár.)
Iparos Lap. (Szatmár.) (Folytatása lett: Szabadság.)
Iparosok Lapja. (Nagy-Károly.)
Jó Szerencsét. (Selmezbánya.)
Kéményseprő Segédek Hirlapja. (Pápa.)
Kerületi Értesítő. (Ruttka.)
Magyar Iparosok Lapja. (Debreczen.)
Magyar Műkertész. (Szeged.)
Munka. (Ózd.)
Nyugatmagyarországi Gazda. (Szombathely.)
Palánkai Sportlap. (Palánka.)
A Pinczér. (Nagyvárad.)
Ref. Zeneközlöny. (Sárospatak.) (Folytatása: Protestáns Zeneközlöny.)
Rendőri Lapok. (Szatmár.)
Sütőmunkások Szaklapja. (Szeged.)
Székely Iparos. (Marosvásárhely.)

Összesen 18.

VIII. NEM POLITIKAI TARTALMÚ
LAPOK.

BUDAPESTEN.

Az Erzsébetváros.
Kültelek.
Magyar Ujság.
Székesfőváros.

Összesen 4.

VIDÉKEN.

Abauj-Szántó és Vidéke. (A.-Szántó.)
Adai Néplap. (Ada.)
Ada-Moholi Közlöny. (Ada.)
Alföldi Hírlap. (Szolnok.)
Aradhegyalja. (Borosjenő.)
Aszód és Vidéke. (Aszódi.)

Bács-Kulai Hírlap. (Kula.)
Bács-Topolyai Hírlap. (B.-Topolya.)
Balatonmelléki Lapok.
Balatonsarok. (Somogy-Kéthely.)
Barsi Ellenőr. (Aranyos-Marót.)
Barsi Hírlap. (Aranyos-Marót.)
Békésmegyei Hírlap. (B.-Csaba.)
Bereg. (Beregszász.)
Beregi Ujság. (Beregszász.)
Budafok és Vidéke. (Budafok.)
Czeglédi Hírlap. (Czegléd.)
Csongrádi Ujság. (Csongrád.)
Csongrádi Lap. (Csongrád.)
Csongrádmegyei Hírlap. (Szentes.)
Csurgó és Vidéke. (Csurgó.)
Délvidék. (Versecz.)
Dunántúli Közlöny [Mezőföldi Hírlap]. (Siófok.)
Felső-Borsod. (Sajó-Szent-Péter.)
Felvidék. (Besztercebánya.)
Felvidéki Hírlap. (Eperjes.)
Felvidéki Ujság. (Zsolna.)
Fiumei Szemle. (Fiume.)
Fogaras és Vidéke. (Fogaras.)
Gödöllő és Vidéke. (Gödöllő.)
Határvidék. (Karánsebes.)
Hatvan és Vidéke. (Hatvan.)
Hatvani Hírlap. (Hatvan.)
Heves és Vidéke. (Heves.)
Homonna és Vidéke. (Homonna.)
Kis-Küküllő. (Dicső-Szent-Márton.)
Kispest és Vidéke. (Kispest.)
Kispesti Napló. (Kispest.)
Kispest-Szentlőrinczi Lapok. (Kispest.)
Közérdek. (Kun-Szent-Márton.)
Közérdek. (Újpest.)
Kunszentmárton és Vidéke. (Kun-Szent-Márton.)
Magyar Paizs. (Zala-Egerszeg.)
Marczali. (Marczali.)
Margitta és Vidéke. (Margitta.)
Marosujvár és Vidéke. (Marosujvár.)
Mezőföldi Hírlap. (Székesfehérvár.)
Folytatása lett: Dunántúli Közlöny.
Monor és Vidéke. (Monor.)
Nagybánya és Vidéke. (Nagybánya.)
Nagysomkút-Erdőd Vidéke. (Nagysomkút-Nagybánya.)
Nyíregyházi Hétfői Hírlap. (Nyíregyháza.)
Nyírvidéki Hírlap. (Nyíregyháza.)
Orsovai Hírlap. (Orsova.)
Országos Ellenőr. (Kecskemét.)
Ózd és Vidéke. (Ózd.)
Ózdi Hírlap. (Ózd.)
Palánka. (Palánka.)
Pápai Lapok. (Pápa.)
Rácskevei Közlöny. (Rácskeve.)

Rákös Vidéke. (R.-Szent-Mihály.)
 Szabadság. (Székesfehérvár.)
 Szarvas és Vidéke. (Szarvas.)
 Székelykeresztúr. (Székelykeresztúr.)
 Szentés Vidéke. (Szentés.)
 Testvériség. (Szombathely.)
 Tiszavidék. (Csongrád.)
 Tiszavidék. (Szolnok.)
 Tordai Hirlap. (Torda.)
 Vajdahunyad és Vidéke. (Vajda-Hunyad.)
 Folytatása lett: Vajdahunyad.
 Vasmezei Szemle. (Szombathely.) Foly-
 tatása lett: A Munka.
 Veszprémi Ellenőr. (Veszprém.)
 Visó és Vidéke. (Felső-Visó.)
 Zemplén-Tokaji Ujság. (Tokaj.)
 Összesen 73.

IX. HIVATALOS LAPOK.

BUDAPESTEN.

A Budapesti M. Kir. Államrendőrség
 Hivatalos Lapja.
 Büntügyi Értesítő.
 Összesen 2.

X. HIRDETÉSI LAPOK.

BUDAPESTEN.

Budapesti Szobaujság.
 Jegyesek Lapja.
 Magyar Pályázati Közlöny.
 Magyar Vas- és Gép-Piacz. Ung. Eisen-
 und Maschinen-Markt.
 A Mulató Budapest.
 Vásár-Ujság.
 Összesen 6.

VIDÉKEN.

A Béka. (Pécs.)
 Szegedi Express-Hirdető. (Szeged.)
 Ingatlanok Vásárja. (Szászváros.)
 Szentési Hirdető Ujság. (Szentés.)
 Összesen 4.

XI. VEGYES MELLÉKLAPOK.

BUDAPESTEN.

Artista-Lap. (Főlapja volt: Das Artisten-
 blatt.)
 Baromflitenyészési Lapok. (Főlapja volt:
 Állattenyésztési és Tejgazdasági Lapok.)

Budapesti Vásárcarnok-Ujság. (Főlapja
 volt: Nagy-Budapest.)
 Egészségügyi Mérnök. (Főlapja volt:
 Magyar Ipartecnika.)
 Közlekedés. (Főlapja volt: M. Posta.)
 Magyar Pályázati Értesítő. (Könyomatú;
 főlapja volt: Magyar Pályázati Közlöny.)
 Összesen 6.

VIDÉKEN.

Aradvármegyei Gazdasági Egyesület Fo-
 gyasztási és Értekesítő Szövetkezetének
 Üzleti Értesítője. (Főlapja volt: Aradi
 Gazda.) (Arad.)
 Politikai Ellenőr. (Főlapja volt: Országos
 Ellenőr.) (Kecskemét.)
 Összesen 2.

XII. ALKALMI LAPOK.

BUDAPESTEN.

Nemzeti Turf.
 Az Ügyeletes. (Könyomatú.)
 Összesen 2

VIDÉKEN.

Lugosi Színházi Lapok. (Lugos.)
 Péczel. (Péczel.)
 Pöstyén. Pistryán. (Pöstyén.)
 Színészet. (Nyiregyháza.)
 Színház. (Kolozsvár.)
 Színház. (Makó.)
 Színházi Ujság. (Nagyvárad.)
 Színházi Ujság. (Szarvas.)
 Tátrafürdők. (Igló.)
 Trencsén-Teplitz. (Trencsén-Teplitz.)
 Összesen 10.

TÖBBNYELVŰ LAPOK.*

BUDAPESTEN.

Általános Műszaki Értesítő. (Allg. Tech-
 nischer Anzeiger.) [Magyar és német.]
 Az Építőmunkás melléklapja: Stavitel'ský
 Robotnik. [M. és tót.]
 Igazság. Gerechtigkeiti. [M. és n. című;
 tartalma német.]
 Kivándorlási Értesítő. [M. és horvát.]

* Fel vannak véve fő nyelvük hírlapjai közé;
 a létszámot e rovat nem gyarapítja.

Központi Mercur. Central-Mercur. (M. és n.)

Magyar Festőipar. [M., n. és francia.]

Magyar Kő- és Márványújság. Ung. Stein- und Marmorzeitung. [M. és n.]

Magyar Külkereskedelmi Szemle. Export-Courrier. [M., n., francia és angol ny.]

Magyar Lisztkereskedő. Der Ung. Mehlhändler. [M. és n.]

Magyarország és A Nagy Világ. Ungarn und die Weite Welt. [M. és n.]

Magyar Sütők Lapja. [M. és n.]

Magyar Vas- és Gép-Piacz. Ung. Eisen- und Maschinen-Markt. [M. és n.]

Vásáresarnoki Híradó. [M. és N.]

Vásár-Ujság. Marktzeitung. [M. és n.]

Összesen 14.

VIDÉKEN.

Fiumei Szemle. (Fiume.) [Magyar és olasz.]

Palánka. (Palánka.) [M. és n.]

Pöstyén. Pistryan. (Pöstyén.) [M. és n.]

Trencsén-Teplitz. (T.-Teplitz.) [M. és n.]

Összesen 4.

II.

Német nyelvűek.

a) POLITIKAI TARTALMÚAK.

VIDÉKEN.

Der Freie Bürger. (Sopron.)

Neue Werschetzer Zeitung. (Versecz.)

Ruthenische Revue. (Bécs—Sopron.)

Werschetzer Gebirgsbote. (Versecz.)

Összesen 4.

b) SZAKLAPOK ÉS VEGYESTARTALMÚAK.

BUDAPESTEN.

Budapester Anzeiger. (Könyomatú.)

Der Feldarbeiter.

Die Finanzielle Wacht.

Oest.-Ung. Journal. (Az Ung. Handelsblatt és a Finanzielle Blätter lenyomata.)

Ungarisches Handelsblatt.

Ungarische Medizinische Presse.

Volks wirtschaftliche Sonntags-Revue.

Volks wirtschaftliche Zeitung.

Zur Börsenlage.

Összesen 9.

VIDÉKEN.

Alibunarer Wochenblatt. (Alibunár—Versecz.)

Balneologische Revue. (Sopron.) Főlapja volt: **Internationale Mineralquellen-Zeitung.**

Der Chauffeur. (Pozsony.)

Die Ehrechtsreform. (Lajta-Ujfalu.)

Der Floh. (Versecz.)

Hódságer Zeitung. Hódsági Ujság. (Hódság.)

Karansebeser Wochenblatt. (Karánsebes.)

Oesterreichische Briefmarken-Zeitung.

(Bécs—Pozsony.)

Oesterreichisch-Ungarisches Leder-Blatt.

(Bécs—Sopron.)

Perjamos und Umgebung. (Perjámos.)

Pharmazeutische Rundschau. (Bécs—Sopron.)

Progress. (Sopron.)

Unser Kind. (Bécs—Sopron.)

Wetterkalender für Ungarn. (Liptó—Rózsahegy.)

Összesen 14.

III.

Horvát nyelvűek.

a) POLITIKAI LAPOK.

VIDÉKEN.

Novi List. (Fiume.) Folytatása: **Riecki Novi List.**

Összesen 1.

IV.

Szerb nyelvűek.

a) POLITIKAI TARTALMÚAK.

BUDAPESTEN.

ИРПЕТЕЧА.

Összesen 1.

VIDÉKEN.

НАШЕ ДОБА. (Ujvidék.)

САДАШЊОСТ. (Nagykikinda.)

Összesen 2.

b) SZAKLAPOK ÉS VEGYES TARTALMÚAK.

VIDÉKEN.

НАРОДНИ ГЛАС. Népszava. Volksstimme. (Ujvidék.)

Összesen 1.

V.

Román nyelvűek.

a) POLITIKAI TARTALMÚAK.

VIDÉKEN.

Controla. (Temesvár.)
Drapelul. (Lugos.)
Gazeta di Dumineca. (Szilágy-Somlyó.)
Tovarasia. (Vajda-Hunyad.)

Összesen 4.

b) SZAKLAPOK ÉS VEGYES TARTALMÚAK.

VIDÉKEN.

Banatul. (Lugos.)
Deșteptarea. (Brassó.)
Dreptatea. (Brassó.)
Meseriaștil. (Lugos.)
Renașterea. (Karánsebes.)

Összesen 5.

B) Uj hirlapok.

I.

Magyar nyelvűek.

I. POLITIKAI NAPILAPOK.

BUDAPESTEN.

A Hír. Fel. szerk. Braun Sándor. Tul. ny. »A Nap« ujságvállalat. I. évf. Ára 16 kor.

Összesen 1.

VIDÉKEN.

Flumei Napló. (Fiume.) Szerk. Ny. Mohovich Emőd. I. évf. Ára 14 kor.
Flumei Ujság. (Fiume.) Fel. szerk. Csoór Gáspár. Kiadótul. saját lapvállalat. Ny. Novak Arthur. I. évf. Ára 10 frank.
Független Szabolcsi Ujság. (Nyiregyháza.) Fel. szerk. Inczedy Lajos; segédsz. Hollósi Ödön. Tul. Inczedy és Jóba László. Ny. Jóba Elek. I. évf. Ára 12 kor.

Komárom és Vidéke, Független Hirlap. (Komárom.) Fel. szerk. Teller Kálmán. Tul. ny. »Pannonia« I. évf. Ára 8 kor.

Szabolcsvármegye. (Nyiregyháza.) Szerk. tul. Vajda Dezső. Ny. Tóth Sándor és Tsa. I. évf. Ára ?

Összesen 5.

II. POLITIKAI HETILAPOK.

BUDAPESTEN.

1837. Fel. szerk. dr. Halmi Elemér. Ny. »Orsz. Központi Községi kny.« I. évf. Ára 20 kor.

A Hétfő. Fel. szerk. Petri Arthúr. Ny. »Globus«. I. évf. Ára 4 kor.

Munkaadó. Szerk. Dóri Ottó. Kiadó: A Magyar Építőiparosok Orsz. Szövetsége. Ny. a »Molnárok Lapja« ny. I. évf. Ára ?

Nagy-Magyarország. Szerk. tul. Szemző A. János. Ny. »Pátria«. I. évf. Ára 6 kor.

A Tudósító. Főszerk. Koch Arnold; fel. szerk. Pogány Jakab. **Könyomatú;** ny. ? I. évf. 2 szám ára 200 kor.

Uj Szemle. Főszerk. Blaskovich Sándor. Fel. szerk. Ambrus Zoltán. Ny. »Franklin« társ. I. évf. Ára ?

Összesen 6.

VIDÉKEN.

Hajdúzászló. (Debreczen.) Fel. szerk. Rostkovitz Artúr. Ny. a város kny. I. évf. Ingven.

A Hétfő. (Arad.) Szerk. Honig Ottó. Tul. Mahos Ágoston. Ny. Zlinszky István. I. évf. Ára 8 kor.

Lugosi Hirlap. (Lugos.) Fel. szerk. Tóth Elek. Tul. saját lapvállalat. Ny. a »Südüngarn« ny. I. évf. Heti 2 szám. Ára 12 kor.

Magyar Határőr. (Nagyszében.) Fel. szerk. Cseh Lajos. Ny. [Kolozsvár:] Gombos Ferencz. I. évf. Ára 8 kor.

A Mi Lapunk. (Lugos.) Szerk. tul. Teleki András. Ny. a »Südüngarn« ny. (= Husvéth és Hoffer.) I. évf. Heti 2 szám. Ára 12 kor.

Órszem. (Csikszereda.) Szerk. dr. Ujfalusi Jenő. Ny. Létz János. I. évf. Ára 8 kor.

Szakolczai Határőr. Felsőmagyarországi Lapok. (Szakolcza.) Fel. szerk. dr. Gyikos Mihály. Kiadó: Weisz Sámuel. Ny. [Nyitra:] Löwy Antal. I. évf. Ára 8 kor.

Tiszavidéki Ujság. (Szolnok.) Szerk. Szücs Géza. Ny. Wachs Pál. I. évf. Ára 8 kor.

Vasmegyei Hirlap. (Szombathely.) Szerk. tul. Gaszner Imre N. Ny. Gabriel Ágoston. I. évf. Ára 10 kor.

Összesen 9.

III. VEGYESTARTALMÚ KÉPES LAPOK.

BUDAPESTEN.

Hazám. Főszerk. Sinay Gusztáv; fel. szerk. Gelsei Bíró Zoltán. Ny. a »Hazám« és a »Bírószági Szemle« ny. I. évf. Félhavi. Ára 20 kor.

A Kor. Szerk. Kogutowicz Károly. Tul. Demjén Lajos. Ny. Hornyánszky Viktor. I. évf. Félhavi. Ára 16 kor.

Az Olló. Szerk. kiadó Bátsi Balla Jenő. Könyomatú.

Szocializmus. Szerk. Garami Ernő. Ny. »Világosság.« I. évf. Félhavi. Ára 7 kor. Összesen 4.

IV. VALLÁS- ÉS NEVELÉSÜGYI S IFJÚSÁGI LAPOK.

BUDAPESTEN.

Magyar Diákok. Szerk. Görög Kálmán. Tul. saját lapvállalat. Ny. [Czellömölk:] Dingreuve. I. évf. Minden második szombaton. Ára 6 kor.

Összesen 1.

VIDÉKEN.

Gyermekvilág. (Kolozsvár.) Szerk. »Gáspár bácsi.« Ny. Ujhelyi-féle ny. I. évf. Heti. Ára 4 kor.

Ifjúsági Lapok. (Szombathely.) Összeállítják: Herman György és Somogyi Géza. Ny. Geist Márton. I. évf. Havi 2 szám. Ára ?

Üres órák. Szünidei lap. (Szécsény.) Szerk. Barcza Ferencz. Ny. Glattstein Adolf. I. évf. Heti. Ára: 10 szám 2 kor.

Világnyelvek. (Debreczen.) Szerk. »egy növendék.« Ny. Hoffmann és Kronovitz. I. évf.

Összesen 4.

V. SZÉPIRODALMI ÉS VEGYES TARTALMÚ LAPOK.

BUDAPESTEN.

Budapesti Pósta. Fel. szerk. dr. Vértes József. (Gépirású.) Hetilap.

Gondolatsarnok. Szerk. Jancsó Béla. Ny. Nagel István. I. évf. Heti. Ára 12 kor.

A Jelen. Szerk. Radnai Rudolf és Hajós Béla. Ny. »Jókai« ny. I. évf. Félhavi. Ára 8 kor.

Szent József Lapja. (Előbb: **Katholikus Magyarország.**) Fel. szerk. Szentesy Alfonz.

Ny. »Athenaeum«. V. évf. Félhavi. Ára 12 kor.

Liget. Fel. szerk. Baán Jenő. Ny. »Urania«. I. évf.

Összesen 5.

VIDÉKEN.

Hangulat. (Kolozsvár.) Szerk. Makkos-Hettyei Settner Tamás. Ny. Ajtai Kovács Albert. I. évf. Heti. Ára 14 kor. 40 fill.

Összesen 1.

VI. HUMORISZTIKUS LAPOK.

BUDAPESTEN.

Deres. Fel. szerk. Huszár Károly. Ny. »Stephaneum«. I. évf. Heti. Ára 12 kor.

Összesen 1.

VIDÉKEN.

Bomba. (Szabadka.) Fel. szerk. »Lámpás«. Ny. Lipsit és Tsa. I. évf. Heti. Ára 3 kor.

Dongó. (Hódmezővásárhely.) Fel. szerk. »Fullánk«. Ny. és kiadja a »Vásárhelyi Reggeli Ujság« ny. I. évf. Heti. Ára 5 kor.

Dunántúli Puska. (Szekszárd.) Szerk. »Vízipuskás«. Tul ny. Kaszás Sándor. I. évf. Heti. Ára 4 kor. 80 fill.

Fulánk. (Kassa.) Főszerk. »Darázs«, fel. szerk. »Dongó«. Ny. Werfer Károly. I. évf. Heti. Ára 3 kor.

Kalapács. (Maros-Vásárhely.) Fel. szerk. Csunogi Leo. Ny. Hirsch Mór. I. évf.

Menyő. (Szabadka.) Szerk. Kepes Tibor. Ny. (Palánka) Csernicsek Imre. I. évf. Heti. Száma 4 fillér.

Paprika Jancsi. (Arad.) Szerk. »Szóke bácsi.« Ny. Kalmár Nándor és Társai. I. évf. Heti. Száma 2 f.

Rendezett Tamás. (Újpest.) Szerk. »Polgár és Magyar«. Ny. »Szabadság« ny. I. évf. Heti. Ára 12 kor.

Szegedi Paprika. (Szeged.) Szerk. Damó Oszkár és Tóth Zoltán. Ny. Endrényi Imre. I. évf. Heti. Ára 6 kor.

Összesen 9.

VII. SZAKLAPOK.

BUDAPESTEN.

Általános Pénzügyi Vállalat. Fel. szerk. Weisz Vilmos. Ny. ? I. évf.

Budapesti Tejgazdasági Lapok. Fel. szerk. Szalai Oszkár. Ny. Márkus Samu. I. évf. Havi 2 szám. Ára 4 kor.

Egyetemes Döntvénytár. [Ezelőtt: Grill-féle Döntvénytár.] Szerk. dr. Gyomai Zsigmond és Edvi Illés Károly. Ny. »A Nap« ny. I. évf. Félhavi. Ára 10 kor.

Fazekas-Ipar. Szerk. tul. Illés József. Ny. »Athenaeum«. I. évf.

A Földmunkás. Főszerk. Mezőfi Vilmos; fel. sz. Ladányi J. Kiadó: Orsz. Munkásvédő Szövetség. Ny. »A Nap« ny. I. évf. Heti. Ára 4 kor. 80 fill.

Handicap. Fel. szerk. Deutsch Zsigmond. Kiadó Vágó Géza. Ny. Löbl Dávid. I. évf. Ára 20 kor.

Ház- és Telektulajdonosok Lapja. Szerk. Balázs József. Tul. saját vállalat. Ny. Neuwald Illés. I. évf. Heti. Ára 10 kor.

Hellos. Mozgófényképipari és színházak érdekeit felölő szaklap. Szerk.? tul.? Ny. »Thalia«. I. évf. Félhavi. Ára 12 K.

Kisbirtokosok Lapja. Szerk. Huszár Jenő. Tul. Földes Béla. Ny. Wodianer F. és Fiai. I. évf. Heti. Ára ?

Konyhaművészet. Szerk. Hevessy Adolf. Ny. »Jókai« ny. I. évf. Havi 2 szám. Ára ?

Könyvkereskedelem. Szerk. kiadó Lőrincz Ernő. Ny. Wodiáner F. és Fiai. Félhavi. Ára 6 kor.

A Magyar Bútor. Fősz. Gyömrői M. Manó. fel. sz. Göde Jenő. Kiadó a Butorkereskedők Orsz. Egyesülete. Ny. »Jókai« ny. I. évf. Félhavi. Egyzl. tagoknak ingyen; különben ára 5 kor.

A Magyar Fogtechnikus. (Der Ungarische Zahntechniker cz. melléklappal.) Főszerk. Róna Imre; fel. sz. Dick János. Kiadó: Budapesti Fogművészek Egylete. Ny. »Urania«. I. évf. Egyzl. tagoknak ingyen.

Magyar Föld. Szerk. tul. Kövesdy Jenő. Ny. [Nagy-Kanizsa] Fischel Pülöp fia; utóbb [Bpest] Weiss L. és fia. I. évf. Félhavi. Ára 10 kor.

Magyar Iparteknika. (Előbbi czime: Magyar Kisiparos.) II. évf.

Magyar Magántisztviselő. Szerk. Székely Imre. Kiadó: a Magántisztviselők Otthona. Ny. »Globus« ny. I. évf. Félhavi. Ára 4 kor.

Magyar Rendőri Ujság. Fel. szerk. Parlaghy Aladár. Ny. »Anglo« ny. I. évf. Heti. Ára 20 kor.

Munkásbiztosítási Közlöny. Szerk.? Kiadja a M. kir. Állami Munkásbiztosítási Hivatal. Ny. a »Pesti kny. r.-társ.« I. évf. Heti. Ára 10 kor.

Országos Forgalmi Közlöny. Szerk. Radó Sándor. Ny. Fritz Ármin. I. évf. Kétheti. Ára 10 kor.

Szabad Művészet. Szerkesztik: Bencze Ferencz és Szalkay Gusztáv. Ny. Wisinger J. Félhavi. Ára 8 kor.

A Szinpad. Szerk.? Ny. »Bercsényi« ny. I. évf.

Szövetségi Értesítő. Szerk. Szentiványi Károly; tul. az Orsz. Kath. Szövetség. Ny. »Stephaneum«. I. évf. Kétheti. Ára 10 kor.

Társadalmi Forradalom. Szerk. Kaszás Ferencz. Ny. »Jókai« ny. I. évf. Havi 2 szám. Ára 2 kor. 40 fill.

Zsidó Élet. Fel. szerk. Bokor Ármin; szerk. dr. Singer Leo. Ny. Fried és Krakauer. I. évf. Heti. Ára 10 kor.

Összesen 24.

VIDÉKEN.

Debreczen Este. (Debreczen.) Szerk. és kiadók Pálffy József és Dezső Ernő. Ny. a város ny. I. évf. Napilap. Ára ?

Előre. (jUpest.) Szerk. Békefi Sándor. Ny. »Szabadság.« I. évf. Heti. Ára 12 kor.

Az Erdő. (Temesvár.) Szerk. Török Sándor. Kiadó az Orsz. Erdészeti Egyesület Ny. Uhrmann Henrik. I. évf. Félhavi lap. Ára 4 kor.

Iparos Lap. (Szatmár.) Főszerk. Glatz József. Fel. sz. Polonyi Albert. Ny. Nemes András. I. évf. Heti. Ára 6 kor. — Folytatása: Szabadság.

Iparosok Lapja. (Nagy-Károly.) Fel. szerk. Simkó Aladár. Tul. ny. Sarkadi N. Zsigmond. I. évf. Heti. Ára 5 kor.

Jegyzői Közlöny. (Lugos.) Fel. szerk. a Krassó-Szörényvármegyei Községi és Körjegyzők Egyesületének elnöksége. Ny. Sziklay Lajos. I. évf. Havi 2 szám. Ára 4 kor.

Jó Szerencsét. (Selmeczbánya.) Szerk. Litschauer Lajos. Ny. Grohmann Gyula. I. évf. Heti. Ára 12 kor.

Kassai Munkás. (Kassa.) Fel. sz. Porosz Mihály. Kiadó a Felsőmagyarországi Szociáldemokrata Párt. Ny. László Béla. I. évf. Ára 3 kor.

Katonai Ujság. (Szeged.) Fel. szerk. Ujlaki Antal. Ny. Várnay Lajos. I. évf.

Közjegyzői Segédek Közlönye. (Nagylak.) Fel. szerk. tul. Babinszky Adolf. I. évf. Félhavi. Ára 12 kor.

Magyar Gambrinus. (Nagybánya.) Szerk. Singer Jakab. Kiadó a M. Sörkereskedők Orsz. Egyesülete. Ny. Morvay Gyula. I. évf. Félhavi. Egyzl. tagoknak ingyen; különben ára 10 kor.

Magyar Könyvujság. (Debreczen.) Szerk. tul. Balassa Sándor. Ny. Hoffmann és Kronovitz. I. évf. Félhavi. Ára 6 kor.

A Magyar Szent Korona Országai Vasutas Szövetsége Miskolczi Kerületének Hivatalos Közlönye. (Miskolcz.) Fel. szerk. Gyurkovics Béla. Ny. »László« ny. I. évf. Havi 2 szám. Ára ?

A Munka. (Szombathely.) Szerk. Nagy József; kiadó: Orsz. Iparospárt. Ny. a »Vasvármegye« ny. I. évf. Heti. Ára 12 kor.

Szabadság, iparoslap. [Előbbi czíme: **Iparoslap.**] (Szatmár.) Fel. szerk. Polonyi Albert. Ny. »Pázmány-sajtó«. Heti. Ára 6 kor.

Összesen 15.

VIII. NEM POLITIKAI TARTALMÚ LAPOK.

BUDAPESTEN.

Budapest Környéke. Fel. szerk. Csics Ödön; kiadó nemes Hoffmann Móricz. Ny. Markovits és Garai. I. évf. Heti. Ára 10 kor.

Szabad Sajtó. Fel. szerk. Tóth Pál. Kiadó: »Szabad sajtó« irod. r.-társ. Ny. Wagner Ferencz, utóbb az »Árpád« kny. Félhavi. Ára

Virradás. Szerk. dr. Szakoleczai Árpád. Kiadó: Orsz. Polgári Radikális Párt. Ny. »Urania«. I. évf. Heti. Ára 3 kor.

Összesen 3.

VIDÉKEN.

Csángó Ujság. (Hosszúfalu.) Fel. szerk. dr. Kozma Miklós. Ny. Jancsó János. I. évf. Heti 2 szám. Ára 4 kor.

Dunamellék. (Eresi.) Fel. szerk. és kiadó-tul. Fehér Márkus. Ny. Fehér Miklós. I. évf. Félhavi. Ára 8 kor.

Dunántúli Közlöny. [Mezőföldi Hirlap.] (Siófok.) Főszerk. ifj. Kohn Gyula; fel. szerk. Bókefi Sándor. Ny [Sz.-Fehérvárott] a »Székesfehérvár és vidéke« kny.

Egyesüljünk. (Gyöngyös.) Fel. szerk. Babus József. Tul. 30-as bizottság. Ny. Sima Dávid. I. évf. Heti. Ára 4 kor. 20 fill.

Hajdúnánási Ujság. (H.-Nánás.) Fel. szerk. dr. Berencsy János. Ny. Bartha Imre. I. évf. Heti. Ára 8 kor.

Halas. (Kis-Kun-Halas.) Főszerk. Kozics István; fel. sz. Nagy Szeder István; kiadó Kóvári Antal. Ny. Prager Ferencz. I. évf. Heti. Ára 4 kor.

A Hétről. (Kis-Jenő.) Fel. szerk. dr. Szimonisz László; társsz. Sófalvi Ferencz. Ny.

özv. Gallovich Dezsóné [Kis-Jenő—Erdő-hegy.] I. évf. Heti. Ára 8 kor.

Jánosháza és Vidéke. (Jánosháza.) Fel. szerk. dr. Marton Adolf; segédsz. Novák Pál. Ny. [Czell-Dömölk] Dinkgreve Nándor. I. évf. Heti. Ára ?

Kőrösvölgy. (Boros-Sebes.) Szerk. Hajdu József. Tul. ny. »Urania«. I. évf. Heti. Ára 8 kor.

Magyar Tenger. (Siófok.) Szerk. Tompa Béla; tul. ny. Weisz Lipót. I. évf. Heti. Ára 8 kor.

Nagyatádi Hirlap. (N.-Atád.) Szerk. dr. Neubauer Ferencz. Ny. Benyák János. I. évf. Heti. Ára 8 kor.

Nyitra. (Nyitra.) Szerk. kiadó Miklós Tibor. Ny. Kapsz Géza és Kramár Vilmos. I. évf. Napi. Száma 4 fill.

Az Őrség. (Csikszercseda.) Szerk. Zöldy Lajos. Ny. Szvoboda József. I. évf. Félhavi. Ára 6 kor.

Pásztói Hirlap. (Pásztó.) Főszerk. Láng János; fel. szerk. Szabó Károly. Ny. Nigrinyi Ferencz. I. évf. Heti. Ára 8 kor.

Pöstyéni Lapok. (Pöstyén.) Szerk. Szabó Lajos. Ny. [Nyitra:] Lówy Antal. I. évf. Heti. Ára 8 kor.

Privigye és Vidéke. (Privigye.) Szerk. Szabó Lajos. Ny. [Nyitra:] Lówy Antal.

Sárbogárd és Vidéke. (Sárbogárd.) Szerk. Nagyöblöni Bakó Bálint. Ny. Spitzer Jakab. I. évf. Heti. Ára

Sárospatoki Ujság. (Sárospatok.) Szerk. tul. Radil Károly. Ny. a sárospatoki főiskola betűivel Radil K. I. évf. Heti. Ára 8 kor.

Szamosujvár és Vidéke. (Szamosujvár.) Szerk. tul. dr. Gopcsa Jakab. Ny. »Aurora« (= Todorán Endre). I. évf. Heti. Ára 8 kor.

Szenicz-Miava és Vidéke. Felsőmagyarországi Lapok. (Szenicz.) Szerk. dr. Gyikos Mihály. Ny. [Nyitra:] Lówy Antal. I. évf. Heti. Ára ?

Törökbecse. (Törökbecse.) Szerk. Zászló B. Benő. Ny. Jovanovits Gida. I. évf. Heti. Ára 8 kor.

Törökbecse és Környéke. (Törökbecse.) Szerk. Varga Ferencz. Ny. [N.-Kikinda:] Kiadó ny. = Szegyakov Iván. I. évf. Heti. Ára 8 kor.

Ujpest. (Ujpest.) Szerk. Negyedi-Szabó Béla és Miklós Móricz. Ny. »Szabadság«. I. évf. Heti. Ára 6 kor.

Ujvidéki Hirlap. (A Paláncai Hirlap le nyomata.) Szerk. ny. [Palánka:] Csernicsek Imre.

Összesen 24.

IX. HIVATALOS LAPOK.

VIDÉKEN.

Kiállítási Lapok. (Temesvár.) Szerk. dr. Bodor Antal. Ny. Csendes Jakab. I. évf. . . .

Összesen 1.

X. HIRDETESI LAPOK.

BUDAPESTEN.

Hirdetők Lapja. Szerk. Ribényi Antal. Tul. Holbesz József. Ny. Müller Károly. I. évf. Heti. Ára 4 kor.

Magyar Pályázati Ertesítő és Munkaközvetítő. Főszerk. Bleyer Vilmos; fel. szerk. Biró Adolf. Ny. ifj. Kellner Ernő. I. évf. Heti. Ára

Összesen 2.

VIDÉKEN.

Erdélyrészi Kereskedelmi Tudósító. (Kolozsvár.) Szerk. kiadó Sölyom Dezső. Ny. »Szt. Bonaventura« kny. I. évf. Félhavi. Ára 6 kor.

Ingyen Ujság. (Szombathely.) Szerk. ? Ny. a »Vasvármegye« kny. I. évf. Megjelenési ideje? Ára ?

Összesen 2.

XI. VEGYES MELLEKLAPOK.

VIDÉKEN.

Az »Uj Lap« Kolozsvári Melléklete. (Kolozsvár.) Szerk. P. Trefan Leonard. Ny. »Szt. Bonaventura« ny. I. évf. Napi.

Az »Uj Lap« Pécsi Melléklete. (Pécs.) Ny. Wessely és Horváth. I. évf. Napi.

Összesen 2.

XII. ALKALMI LAPOK.

BUDAPESTEN.

Fodor és Vidéke. Főszerk. Kereszty István, fel. szerk. Ánisz Aladár. Ny. »Világosság«. Egyetlen szám.

Hüvösvölgyi Legfrissebb Ujság. Fel. szerk. »Director«. Ny. Bichler I.

A János. Szerk. »Valaki«. Ny. »Világosság« ny.

Revolvero Di Carnevale. (Kőbánya.) Szerk. »Signore Februario«. Ny. »Első Kőbányai kny.« Goldschmied A. Egyetlen szám.

Összesen 4.

VIDÉKEN.

Eleven Ujság. (Hajdu-Szoboszló.) Szerk. Nagy Zoltán. Kiadó a Szoboszlai Nőegylet. Ny. Plósz Gyula. Egyetlen szám. Ára 20 fill.

Eleven Ujság. (Zilah.) Szerk. dr. Szász Antalné. Ny. Seres Samu. Egyetlen szám. Ára 1 kor.

Komáromi Lapok. (Komárom.) Szerk. dr. Kiss Gyula. Ny. Spitzer Sándor. Egyetlen szám.

Stószfürdői Vészkürt. (Stósz fürdő.) Szerk. »Józsika«. Ny. [Kassa:] Koczányi Béla. Egyetlen szám. Ára ?

Tiszafüredi Emléklap. (T.-Füred.) Főszerk. Milesz Béla; fel. szerk. Laszozik Gyula. Ny. Goldstein L. Egyetlen szám.

Világvasár Kézönye. (Kecskemét.) Szerk. a közönség; kiadó a »Rongyos Egyesület«. Ny. »Első Kecskeméti Hirlapkiadó és Ny. R.-Társ.« Egyetlen szám.

Összesen 6.

TÖBBNYELVŰ LAPOK.

BUDAPESTEN.

Budapesti Tejgazdasági Lapok. [Magyar és német.]

A Magyar Fogtechnikus. [Német melléklapja: Der Ungarische Zahntechniker.]

Magyar Rendőri Ujság. [M., n., esetleg több nyelven is.]

Igazság, Gerechtigkei. [M. és n. czímmel; tartalma csak német.]

Összesen 4.

VIDÉKEN.

Fiumei Napló. (Fiume.) [Magyar és olasz.]
Stószfürdői Vészkürt. (Stószfürdő--Kassa.) [M. és tót.]

Összesen 2.

II.

Német nyelvűek.

a) POLITIKAI TARTALMÚAK.

VIDÉKEN.

Torontaler Nachrichten. (Perjámos.) Fel. szerk. dr. Eisenstein Rudolf. Ny. »Hungaria«.

Összesen 1.

b) SZAKLAPOK ÉS VEGYES
TARTALMÚAK.
BUDAPESTEN.

Abendblatt des Alt-Pester Gemeindeboten. Szerk. ? Tul. az »Alt-Pester Gemeindeg.
Ny. Kellner Ernő. Alkalmi lap.

Fachblatt der Müller und Mühlenarbeiter.
Szerk. Schwarz Rikárd; tul. Komjáti
Gyula. Ny. Bichler J. I. évf. Havi 2 szám.
Ára 4 kor.

Finanz-Telegraph. Szerk. Geiger Vilmos;
kiadó: Weiss Adolf és Tsa bankcézég. Ny.
»Pallas«. I. évf. Havi 2 szám. Ára ?

Foto-Optik. Szerk. ? Ny. »Corvina«. I.
évf.

Igazság. Gerechtigkeit. Szerk. Brunner
József. Ny. »Árpád« ny. I. évf. Félhavi.
Ára 6 kor.

Sportsman. Szerk. Halász Zsigmond. Ny.
»Globus«. I. évf. Heti, futamok idején napi-
lap. Ára ?

Összesen 6.

VIDÉKEN.

Bürger-Zeitung. (Pozsony.) Szerk. Wink-
ler-Heiling Ferdinánd. Ny. Alkalay Adolf
és Fia. I. évf. Heti. Ára számonként
4 fill.

**Erste Wiener Knaben- und Mädchenhort-
Zeitung.** (Bécs.) Szerk. Breier Rudolf. Ny.
[Sopron:] Röttig Gusztáv. I. évf. Havi
2 szám. Ára 4 kor.

Die Haubitze. (Temesvár.) Főszerk.
Juhász E.; fel. szerk. tul. »36 főhadnagy«
Ny. a Temesvarer Zeitung ny. Alkalmi lap;
száma 2 kor.

Hermannstädter Arbeitgeber. (Nagy-Sze-
ben.) Szerk. Buertmes Frigyes. Ny. Meltzer
Henrik. I. évf. Heti. Ára 5 kor.

Die Karpathen. (Brassó.) Szerk. Meschen-
dörfer Adolf; kiadó Hiemesch Ny.
Schneider és Feminger. I. évf. Félhavi.
Ára 16 kor.

Moderne Reklame. (Temesvár.) Szerk.
Weintraub Ármin. Ny. a »Délmagyar-
ország« ny. (= Csirovits D. Toma). I. évf.
Napi. Ára 90 kor.

Die Notwehr. (Bécs.) Szerk. Raab, Hans;
kiadó Raab, S. Ny. [Pozsony:] Alkalay
Adolf és Fia. I. évf. Havi 2 szám. Ára
8 kor.

Összesen 7.

III.

Horvát nyelvűek.

POLITIKAI LAPOK.

VIDÉKEN.

Naše Novine. (Szabadka.) Szerk. dr.
Mamužić Joso. Ny. saját kiadótársulat.
I. évf. Heti. Ára 3 kor.

Riecki Novi List. (Fiume.) A **Novi List**
folytatása, X. évf.

Összesen 2.

IV.

Szerb nyelvűek.

a) POLITIKAI TARTALMÚAK.

VIDÉKEN.

НАШЕ РОДНО. (Zombor.) Szerk. dr.
Vujits Branko. Ny. Bajits P. Vladimir.
I. évf. Heti. Ára 6 kor.

ЦПИСКИ ГЛАС. (Nagy-Kikinda.) Szerk.
dr. Jaksits Száva; tul. saját lapvállalat.
Ny. Milenkovits Sztevan.

Összesen 2.

b) SZAKLAPOK ÉS VEGYES
TARTALMÚAK.

VIDÉKEN.

НОВОСАДСКЕ ХОБИНЕ. (Ujvidék.)
Szerk. tul. dr. Szubotits Kamenko. Ny.
Povovits M. Testv. I. évf. Heti. Ára ?

СТАРМЛАДН. Képes élelzap. (Uj-
vidék.) Szerk. Krsztonosits Péter; kiadja
Krsztonosits M. Ny. a »Branik« társ. I. évf.
Félhavi lap. Ára ?

Összesen 2.

V.

Román nyelvűek.

a) POLITIKAI TARTALMÚAK.

BUDAPESTEN.

Lupta. Fel. szerk. Pleșoianu George. Ny.
a »Poporul Roman« ny. I. évf. Napi. Ára
24 kor.

Összesen 1.

VIDÉKEN.

Țara Noastră. (Nagy-Szeben.) Fel. szerk.
Gritta O.; kiadó Goga Octavian. Ny. Fő-
egyházmegyei ny. I. évf. Heti. Ára 5 kor.

Piparus. (Arad.) A »Tribuna« mellék-lapja. Fel. szerk. Ustura Toma; kiadó tul. Urzica Stan. Ny. Nichin George. I. évf. Havi 2 szám. Ára 6 kor.

Ungaria. (Kolozsvár.) Szerk. tul. dr. Mol-dován Grigorin. Ny. Ajtay K. Albert. I. évf. Napi. Ára 16 kor.

Összesen 3.

**b) SZAKLAPOK ÉS VEGYES
TARTALMÚAK.**

VIDÉKEN.

Economia. (Karánsebes.) Szerk. kiadó Diaconovich Sándor. Ny. Egyházmegyei ny. »III.« évf. Félhavi. Ára 4 kor.

Nuncitorul Român. (Temesvár.) Főszerk. Rodina Joan, fel. szerk. Ponta Petru; kiadó tul. Pescariu Joan. Ny. a lap ny. I. évf. Heti. Ára 4 kor. — Mellék-lapja:

Soacra. Fel. szerk. »dr. Susitorul«.

Progresul. (Oravicza.) Fel. szerk. Pur-gariu Alexandru. Kiadó tul. Jianu Ghe-veghe; ny. Boldureanu N. »Progresule« ny.

Zavodul. (Kolozsvár.) Szerk. tul. Podoaba Basiliu. Ny. »Előre« kny. I. évf. Félhavi. Száma 20 fill.

Összesen 5.

VI.

Tót nyelvűek.

a) POLITIKAI TARTALMÚAK.

VIDÉKEN.

Nasa Zastava. (Eperjes.) Főszerk. dr. Dessewffy István, f. szerk. Zsebráczky Géza. Kiadó ny. Kósch Árpád. I. évf. Heti. Ára 4 kor.

Naše Noviny. (Besztercebánya.) Fel. szerk. Bobok Arnold. Ny. Machold T. I. évf. Kétheti. Ára 2 kor. 80 fill.

Összesen 2.

**b) SZAKLAPOK ÉS VEGYES
TARTALMÚAK.**

VIDÉKEN.

Obzor. (Miava.) Szerk. dr. Filberger Gyula. Ny. Paňický Dániel. I. évf. Heti. Ára 4 kor.

Összesen 1.

VII.

Olasz nyelvűek.

POLITIKAI TARTALMÚ.

VIDÉKEN.

Corriere. (Fiume.) Fel. szerk. Ferri L. Ny. Dobrovich Giuseppe. I. évf. Napi. Ára 12 kor.

Összesen 1.

Statiztkai összefoglalás.

MAGYAR NYELVŰ HIRLAPOK :		Meggzúntek	Ujak	Különbözet
I. Politikai napi:	Budapesten	5	1	— 4
	vidéken ..	27	5	— 22
II. Politikai heti:	Budapesten	12	6	— 6
	vidéken ..	35	9	— 26
III. Vegyestartalmu képes:	Budapesten	3	4	+ 1
	vidéken ..	4	—	— 4
IV. Vallás- és tanügyi:	Budapesten	12	1	— 11
	vidéken ..	15	4	— 11
V. Szépirod. és vegyestart.:	Budapesten	6	5	— 1
	vidéken ..	2	1	— 1
VI. Humorisztikus:	Budapesten	—	1	+ 1
	vidéken ..	9	9	0
VII. Szaklapok:	Budapesten	82	24	— 57
	vidéken ..	18	15	— 3
VIII. Nem politikai:	Budapesten	4	3	— 1
	vidéken ..	73	24	— 49
IX. Hivatalos:	Budapesten	2	—	— 2
	vidéken ..	—	1	+ 1
X. Hirdetési:	Budapesten	6	2	— 4
	vidéken ..	4	2	— 2
XI. Melléklapok:	Budapesten	6	—	— 6
	vidéken ..	2	2	0
XII. Alkalmai:	Budapesten	2	4	+ 2
	vidéken ..	10	6	— 4
Összesen Budapesten		140	51	— 89
vidéken ..		199	78	— 121
Együttvéve		339	129	— 210
NEM MAGYAR NYELVŰEK :				
Német:	politikai, Budapesten	—	—	0
	vidéken ..	4	1	— 3
nem politikai,	Budapesten	9	6	— 3
	vidéken ..	14	7	— 7
Horvát:	politikai, Budapesten	—	—	0
	vidéken ..	1	2	+ 1
Szerb:	politikai, Budapesten	1	—	— 1
	vidéken ..	2	2	0
nem politikai,	Budapesten	—	—	0
	vidéken ..	1	2	+ 1
Román:	politikai, Budapesten	—	1	+ 1
	vidéken ..	4	3	— 1
nem politikai,	Budapesten	—	—	0
	vidéken ..	5	5	0
Tót:	politikai, Budapesten	—	—	0
	vidéken ..	—	2	+ 2
nem politikai,	Budapesten	—	—	0
	vidéken ..	—	1	+ 1
Olasz:	politikai, vidéken ..	—	1	+ 1
	Összesen Budapesten	10	7	— 3
vidéken ..		31	26	— 15
Együttvéve		41	33	— 18
Végösszeg.....		380	163	— 227

II.

Folyóiratok.

Összeállította HORVÁTH IGNÁCZ.

A) Megszűnt folyóiratok.

I.

Magyar nyelvűek.

- Álföldi Közgazdasági Lapok.** (Debreczen.)
Államgazdasági Szemle. (Budapest.)
Az állami tanítók országos egyesületének értesítője. (Gyöngyös.)
Állategészség. (Budapest.)
Amateur Útmutató. (Nagyvárad.)
Baromfiudvar. (Szarvas.)
Budapesti Építészeti Szemle. (Budapest.)
Budapesti Háztartás. (Budapest.)
Debreczeni Katholikus Lap. (Debreczen.)
Délmagyarország. Južna Ugarska. (Vajszka.) (Magyar-horvát.)
Délmagyarországi Méhészeti Lapok. (Szabadka.)
Egyházi Zene. (Magyar-Kimle.)
Erdészeti Lapok. (Budapest.)
F. M. K. E. (Nyitra.)
Fényképészeti Szemle. (Budapest.)
A Festő Munkás. (Ujpest.)
Fuvarozó Munkás. (Budapest.)
Gazdasági Értesítő. (A Komáromi Ujság melléklete.) (Komárom.)
Gyakorlati Pedagogia. (Szeged.)
Gyógyszerészet. (Misztótfalu.)
Haladás. (Budapest.)
Havi Közlöny. (Temesvár.)
Ház- és Földbirtokosok Pénzügyi Közlönye. (Budapest.)
Ipari és szellemi tulajdon. (Budapest.)
A Jövő. (Nagyvárad.)
Kalászkok. (Békéscsaba.)
A katolikus írók és hírlapírók országos Pázmány-egyesületének hivatalos közlönye. (Budapest.)
Kávé Ujság. (Fiume.)
Kelet. (Budapest.)
- A Kertészeti Közlöny.** (Sepsiszentgyörgy.)
Kerületi Értesítő. (Nagybecskerek.)
Korcsmáros. (Budapest.)
Kőfaragó. (Budapest.)
Könyvkereskedők Lapja. (Budapest.)
Közgazdasági Ügyelő. (Budapest.)
Köztisztasági Közlöny. Közegészségi és városrendezésügyi szaklap. (Budapest.)
A Lakatosmunkások Havi Értesítője. (Budapest.)
Magyar Evezős Sport. (Budapest.)
Magyar Fa- és Szénkereskedelem. (Budapest.)
Magyar Földhittel-Ujság. Közgazdasági Tudósító. (Budapest.)
Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle. (Budapest.)
Magyar Kalapos Ujság. (Első magyar kalapos ujság.) (Budapest.)
Magyar Közlöny. (Budapest.)
A magyar turista-egyesület budapesti osztályának értesítője. (Budapest.)
Méhkas. (Budapest.)
Mészáros- és Hentesegédek Lapja. (Budapest.)
Modern Művészet. (Budapest.) Egybeolvadt a »Jövendő«-vel.
Molnárok és Malommunkások Lapja. (Budapest.)
Művészi Ipar. (Budapest.)
Nemzeti Szövetség. (Budapest.)
Népszerű Ismertetés. (Budapest.)
Nevelés. (Máramarosi Tanügy.) (Máramarossziget.)
Nyugatmagyarországi Iparlap. »Westungarische Gewerbezeitung«. (Sopron.)
Óbecse. (Óbecse.)
Országos Orvosszövetség. (Budapest.)
Önképzőkör. (Zalatna.)

Pénzügyi Tanácsadó. (Budapest.)
Pincézér-Munkás. (Budapest.)
Polgári-iskolai Közlöny. (Budapest.)
Pozsony-városi Közlöny. (Pozsony.)
Régi Okiratok és Levelek Tára. (Debreczen.)
Szabó-iparosok Közlönye. (Budapest.)
Szabó Kisiparos. (Budapest.)
Szentlőrinczi Czellövészet Lapja. (Budapest.)
A Szobrász. (Budapest.)
Szólóben. (Gyöngyös.)
Szövegplap. (Németbogsán.)
Táncművészet. (Komárom.)
Tanoncz Ujság. (Vác.)
Tanügyi Ertesítő. (Győr.)
Tanügyi Ertesítő. (Komárom.)
Telekkönyv. (Szeged.)
Tornaügy. (Budapest.)
Udvarhely-vármegyei Községi és Körjegyzők Közlönye. (Székelyudvarhely.)
Az Uj Század. (Kolozsvár.)
Unitárius Közlöny. (Kolozsvár.)
Vakok Ügye. (Budapest.)
Vasuti díjszabási és közlekedésügyi közlöny. (Budapest.)
Vasuti Universum. (Budapest.)
Vasuti Universum. (Budapest.)
Vezérünk. (Budapest.)
Világosság. (Budapest.)
Zentai Gyorsíró. (Zenta.)

Összesen : Budapesten 46.

Vidéken 36.

II.

Idegen nyelvűek.

Adeverul. (Budapest.)
Advocatul Poporal. (Temesvár.)
Berith am. (Budapest.)
Calicul. (Nagyszeben.)
Chit-Chat. (Budapest.)
Délmagyarország. Južna Ugarska. (Vajszka.) (Magyar-horvát.)
Dobry Pastier. (Békéscsaba.)
Handels-Anzeiger. (Sopron.)
Kartel-Rundschau. (Sopron.)
Die Kritik. (Sopron.) (Jelenleg egy hónapnál kisebb időközökben jelenik meg.)
Lederarbeiter. (Budapest.)
Lucrul. (Karánsebes.)
Monatlicher Anzeiger des christlichen Vereins junger Männer. (Budapest.)
Musa Romana. (Balázsfalva.)
Nachrichten des Oedenburger Comitats-Agrikultur-Vereines. (Sopron.)
Orizontul. (Kolozsvár.)
Pharmaceutische Mittheilungen der Reichspalatin-Apotheke. (Budapest.)
Politiché élanky. (Besztercebánya.)
Školszki Liszt. (Zombor.)
Spiritus-Revue. (Sopron.)
Spomenak. (Pancsova.)
Szrpszka Vjezilja. (Versecz.)
Ungarische pädagogische Revue. Revue pädagogique hongroise. (Budapest.)

Összesen : Budapesten 7.

Vidéken 16.

B) Uj folyóiratok.

I.

Magyar nyelvűek.

Az Absztinens. Az alkohol ellen küzdő szocialdemokrata munkásegyletek hivatalos közlönye. Szerk. Fenyves Jenő. Budapest. Nyom. »Világosság« r.-t. kny. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 2 kor.

Az Alkoholizmus ellen. Az »Alkoholelennes szövetség« havi folyóirata. Szerk. Szabó György. Nagyernye. Nyom. Hirsch Mór, Marosvásárhelyt. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 2 kor.

Állami Népoktatás. Csongrád vármegyei tanítóegyesület csongrádi járáskörének s a tanonciskolai tanítók országos egyesülete szervezőbizottságának hivatalos közlönye.

Szerk. Blázsik Mihály. Csongrád. Nyom. Bozó és Justin. I. évf. 1907. Megjelenik havonta. Ára 5 kor.

Állategészségügyi Közlemények. Szerk. Strószner Ödön. Budapest. Nyom. »Jókai« kny. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 6 kor.

Badacsony és Vidéke. Szerk. Széplaki Nagy Zoltán. Badacsony. Nyom. Mérei Ignác, Keszthelyen. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 2 kor.

Egészségügyőr. Betegszállítás, fertőtlenítés, állategészségügyi, valamint egyéb egészségügyi kérdéseket tárgyaló szaklap. Szerk. Fodor G. Géza. Budapest. Nyom. Bercsényi ny. r.-t. Kispeszt. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 5 kor.

Égi Világosság. Spiritisztikai folyóirat. Szerk. Havas Andor. Budapest. Nyom.

Benes Sándor. IX. évf. 1907. Megjelenik havonként. Egyes szám ára 90 fill.

Érdélyi Zenevilág. Szerk. Zsigmond Ferencz. Kolozsvár. Nyom. Gámán J. örököse. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 6 kor.

Értesítő. A »Mozdonyfűtők országos egyesülete« hivatalos közlönye. Szerk. Jancsny István kny. Budapest. Nyom. Löbl Mór kny. Megjelenik havonként. Tagoknak ingyen.

Fáklya. Ujságárusok és lapkihordók érdekeit védő gazdasági és társadalmi lap. Szerk. Tóth István. Budapest. Nyom. »Jókai« kny. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 2 kor.

Fehérneműtisztító Munkások Szaklapja. A fehérneműtisztító iparban alkalmazott munkások és munkásnők szak- és társadalmi közlönye. Szerk. Kállai Sándor. Budapest. Nyom. »Világosság« r.-t. kny. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára számonként 10 fill.

A Filadelfia magyar diakonissza-szövetség híradója. Szerk. Biberauer Richárd. Budapest. Nyom. Nagy Sándor. I. évf. 1907. Megjelenik évenként négyszer. Ára ?

A Fővárosi Könyvtár Értesítője. A »Fővárosi közlemények a statisztika és közigazgatás köréből« melléklete. Szerk. Thirring Gusztáv. Budapest. Nyom. Székesfővárosi házi-nyomda. I. évf. 1907. Megjelenik évnegyedenként. Ára ?

Fővárosi közlemények a statisztika és közigazgatás köréből. Szerk. Thirring Gusztáv. Budapest. Nyom. Székesfővárosi házi-nyomda. Megjelenik évnegyedenként. Ára 4 kor.

Gazdasági és ipari szövetkezés. »Felső-dunai szövetkezetek szövetségé« nek hivatalos lapja. Szerk. Székely Antal. Komárom. Nyom. »Pannonia« kny. I. évf. Megjelenik havonként. Ára 2 kor. 40 fill.

Gazdasági Önállóságunk. Gazdasági folyóirat. Szerk. Kun István. Debreczen. Nyom. Hoffmann és Kronovitz. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára ?

Hamvasztás. A fakultatív halotthamvasztás eszméjét terjesztő folyóirat. Szerk. Wilhelm Frigyes. Budapest. Nyom. »Pátria« kny. r.-t. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 4 kor.

Hangszerkészítők Szaklapja. A magyarországi hangszerkészítők hivatalos lapja. Szerk. Dobó József. Budapest. Nyom. Gelléri és Székely. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 8 kor.

Havi Könyvészet. A magyar könyvkereskedelemben megjelent és megjelenőfélben levő újdonságokról. Összeállította és kiadja Toldi Lajos. Budapest. Nyom. Nagy Sándor. I. évf. 1907. Megjelenik évente 12 szám. Ára 1 kor.

A Házi Fogorvos. Ismeretterjesztő havi lap. Szerk. Margittai Szaniszló. Budapest. Nyom. »Turul« kny. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 2 kor.

Hivatalos Értesítő. Kiadja a cs. kir. szab. kassa—oderbergi vasut. Budapest. Nyom. Kertész József. 1907. Megjelenik ? Ára ?

Hölgyek Lapja. Szerk. R. Hány Margit. Budapest. Nyom. Hornyánszky Viktor. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 6 kor.

Hunczut Ujság. Szerk. a zombori iparos dalárda. Zenta. Nyom. Bittermann N. és fia. I. évf. 1907. Megjelenik ? Ára ?

Husipari Munkások Lapja. Szerk. Reisz Mór. Budapest. Nyom. »Világosság« r.-t. kny. II. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 2 kor. 40 fill.

Az Idő. Szépirodalmi, művészeti és társadalmi képes havi folyóirat. Szerk. Kállai Emil. Szeged. Nyom. Schulhof Károly kny. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 6 kor.

Kalocsai J. t. Stefaneum levelező lapja. Főszerk. P. Biró S. J. Kalocsa. Nyom. Jurcsó Antal. I. évf. 1907. Megjelenik évenként kétszer. Ára ?

Katholikus Nevelés. Szerk. Aubermann Miklós. Budapest. Nyom. Stephaneum kny. I. évf. 1907. Megjelenik évenként tizszer. Ára 8 kor.

Katholikus Népszövetség. Szerk. Szentiványi Károly. Budapest. Nyom. Stephaneum r.-t. kny. I. évf. Megjelenik havonként. Ára 1 kor.

Kávémérők Közlönye. A székesfővárosi kávémérő ipartársulat hivatalos lapja. Szerk. Hergár V. Budapest. Nyom. Spitzer Márk. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Tagoknak ingyen.

Keresztény Élet. Szerk. Kádár Géza. Zilah. Nyom. Seres Samu. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára ?

Keresztény Magyarország. Politikai, közgazdasági és társadalmi havi lap. Az országos 48-as függetlenségi keresztény szociálistapárt hivatalos lapja. Szerk. Csikós Ádám és Nagy János. Budapest. Nyom. Anglo-nyomda. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 1 kor.

Kertgazdaság. A hivatásos kertészek és a kertészettel foglalkozók lapja. Szerk. Papp Samu. Piskitelep. Nyom. »Békésmegyei függetlenség« kny. Békéscsaba. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 2 kor.

Kocsigyártó Ipar. Műszaki szakközlöny. Kocsigyártó iparosok orsz. szövetségének hivatalos lapja. Szerk. Bodolló Endre. Budapest. Nyom. »Coronia« kny. V. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 10 kor.

A Magántisztviselő. A magyarországi magántisztviselők egyesületének hivatalos lapja. Szerk. Dömötör Miklós. Budapest. Nyom. Krausz S. és Társa. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 2 kor. 40 fill.

A Magyar Fogtechnikus. A budapesti fogművészek együletének hivatalos lapja. Szerk. Dick János. Budapest. Nyom. »Urania« kny. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára ?

Magyar Gyufagyárosok Lapja. A gyújtó-és vegytechnikai ipar és kereskedelem közlönye. Szerk. Wainzer Jenő. Budapest. Nyom. Pénzintézetek müintézete. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 18 kor.

A Magyar Kereskedelmi Csarnok Közleményei. Kiadja a magyar kereskedelmi csarnok titkári hivatala. Budapest. Nyom. Weiss L. és F. I. évf. 1907. Megjelenik időhöz nem kötve évenként többször. Tagoknak ingyen.

Magyar Székesfőváros. Közigazgatási, várospolitikai és közgazdasági lap. Szerk. Bartha Sándor. Budapest. Nyom. »Jókai« kny. X. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 12 kor.

Magyar Táncmester. Magyarország vidéki táncztanítók egyesületének hivatalos közlönye. Szerk. Urbán Lajos. Kisújszállás. Nyom. Platz Ferencz. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 6 kor.

Magyar Tisztviselők Lapja. A tisztviselők takarékpénztára részvénytársaság hivatalos lapja. Szerk. Gorovy Miksa és Dencs Gyula. Budapest. Nyom. Elek Lipót. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 8 kor.

Magyar Uszósport. A »Magyar uszóegyesület« hivatalos lapja. Budapest. Nyom. Zeisler M. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára növendék tagoknak 2 kor.

Magyar Zenetudomány. Szerk. Major J. Gyula és Herrmann Antal. Budapest. Nyom. »Thália« kny. I. évf. Megjelenik havonként. Ára ?

Mária-Kongregáció. Szerk. Bús Jakab. Budapest. Nyom. Stephaneum kny. I. évf. 1907—1908. Megjelenik havonként. Ára 2 kor.

A Mi Iskoláink. Szerk. Rombauer Emil. Budapest. Nyom. Károlyi György. I. évf. 1907. Megjelenik háromhavonként. Ára 2 kor.

Miskolczi Ifjuság. Szerk. Földes Lajos. Miskolcz. Nyom. Schwarcz Soma. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 1 kor. 20 fill.

Modern Háztartás. Szerk. Sik Béláné. Budapest. Nyom. Légrády testvérek. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ingyen.

Muzeumi és Könyvtári Értesítő. Szerk. Mihalik József. Budapest. Nyom. Stephaneum kny. I. évf. 1907. Megjelenik évenként 4 füzet. Ára 10 kor.

Műkedvelő Fényképezők Lapja. A debreczeni műkedvelő fényképezők egyesületének hivatalos közlönye. Szerk. Vise Kálmán. Debreczen. Nyom. Városi kny. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 4 kor. Tagoknak ingyen.

Művészeti Album. Kizárólag magyar művészek alkotásai. Budapest. Nyom. Országos központi községi kny. 1907. Megjelenik évenként 6 füzet. Ára ?

Nagybecskerekéi Értesítő. A magyar szent korona országai vasutas szövetsége nagybecskerekéi kerületének közlönye. Szerk. Kovács Konrád. Nagybecskerek. Nyom. »Libertas« r.-t. kny. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 4 kor.

Népakarat. Társadalmi és politikai havi ap. »A magyar nemzeti szociális párt« hivatalos lapja. Szerk. Csikós Ádám és T. Nagy János. Budapest. Nyom. Neuwald Illés utóda. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 2 kor.

Népek Hazája. Kisiparosok érdekeit védő havi lap. Szerk. ifj. Köteles Károly. Gyöngyös. Nyom. Sima Dávid. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 1 kor. 60 fill.

Népszövetség. Politikai és közgazdasági folyóirat. Szerk. Kunéry Kálmán. Nagytarna. Nyom. Boros Adolf, Szatmár. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 5 kor.

A Nő és a Társadalom. Szerk. Bedy-Schwimmer Rózsa. Budapest. Nyom. »Athe-neum« r.-t. kny. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 6 kor.

Objektív. A fényképész-munkások lapja. Budapest. Nyom. »Világosság« r.-t. kny. II. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára számonként 80 fill.

Olajág. Szerk. Garzó Gyula és Harsányi Pál. Gyoma. Nyom. Kner Izidor. I. évf. 1907—1908. Megjelenik havonként. Ára ?

Országos Forgalmi Közlöny. Általános közgazdasági lap. A »Közgazdasági hitel- és áruforgalmi részvénytársaság« hivatalos lapja. Szerk. Radó Sándor. Budapest. Nyom. Fritz Ármin. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 10 kor.

Az Országos paedagogiai könyvtár és tan-szermuzeum hivatalos értesítője. Kiadja a m. kir. vallás- és közoktatásügyi ministe-rium. Budapest. Nyom. Franklin-Társ. kny. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 3 korona.

Az Országos polgári radikális pártnak értesítője. Szerkeszti? Budapest. Nyom. Márkus Samu. 1907. Megjelenik? Ára?

Paedagogiumi Ifjuság. Szerk. Fülep Kál-mán. Budapest. Nyom. Barcza József kny. VI. évf. 1906—1907. Megjelenik havonként. Ára 3 kor.

Protestáns Világ. A magyar protestantiz-mus érdekeit képviselő egyházi, politikai és társadalmi lap. Szerk. ifj. Lukáts Gyula. Budapest. Nyom. Weissenberg Ármin. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 3 kor.

Somogy megyei gazdasági egyesület havi értesítője. Szerk. Bogvay Emil. Kaposvár. Nyom. Hagelman Károly. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 4 kor.

Sporthírek. A magyar testgyakorlók köre hivatalos értesítője. Szerk. Vida Henrik. Budapest. Nyom. ifj. Kellner Ernő. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Tagoknak ingyen.

A Szabadtanítás magyar országos kongresszusának értesítője. Szerk. Pályi Sándor és Vörösváry Sz. Ferencz. Budapest. Nyom. Franklin-Társulat kny. Megjelenik időközönként. Ára egyes számonként 40 fill. Tagoknak ingyen.

A Szabász. Szerk. Hipp Károly. Budapest. Nyom. Révai és Salamon. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 6 korona.

Természetes Életmód. Szerk. Nagy Sándor. Tolna-Ozora. Nyom. »Szabadság« kny., Uj-pest. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 4 korona.

Ujságárusok és Lapkihordók Szaklapja. Szerk. Spiegelhalter Sándor. Budapest. Nyom. Rothberger és Weisz. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 2 kor.

Világítási Munkások Szaklapja. A »Vilá-gítási munkások országos szövetségé« nek hivatalos közlönye. Szerk. Schmidt Lipót. Budapest. Nyom. »Világosság« kny. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 4 kor. 80 fill.

Világosság. Társadalmi és vallásos folyó-irat. Szerk. Gergely Antal és Lencz Géza. Mezőtúr. Nyom. Török Ignác. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára?

Összesen: Budapesten 48.
Vidéken 21.

II.

Idegen nyelvűek.

Amtliche Nachrichten. Kiadja a cs. kir. szab. kassa—oderbergi vasut. Budapest. Nyom. Kertész József. 1907. Megjelenik? Ára?

Die Biene. Zeitschrift für finanzielle und commerciale Angelegenheiten. Budapest. Nyom. »Európa« kny. I. évf. 1907. Meg-jelenik havonként. Ára?

Die Freie Warte. Monatschrift für Wissen-schaft, Kunst, Literatur und Politik. Szerk. Blümmel E. K. Wien. Nyom. Alkalay Adolf és fia, Pozsony. I. évf. 1907. Meg-jelenik havonként. Ára 6 kor.

Glasul poporului. Foaie politică, socială și economică. Szerk. Cristea Aurél. Buda-pest. Nyom. »Világosság« r.-t. kny. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 2 kor.

Katholischer Volksverein. Szerk. Szent-iványi Károly. Budapest. Nyom. Stephaneum r.-t. kny. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 1 kor.

Naša Zastava. Szerk. Lichard Milan. Budapest. Nyom. »Uránia« kny. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 3 kor. (»Slovenski Tyždenik« melléklete.)

Revista Teologică. Organ pentru știința și viața bisericăescă. Szerk. Bălan Miklós. Nagyszeben. Nyom. Főegyházmegyei kny. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 6 kor.

Slovenský Obzor. Szerk. Štefáněk Anton. Budapest. Nyom. »Uránia« kny. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 3 kor.

Société littéraire française de Budapest. Budapest. Nyom. »Athenaeum« r.-t. kny. 1907. Megjelenik? Ára?

Svigar. Szerkeszti? Ujvidék. Nyom. Mile-tic Svetozár. 1907. Megjelenik? Ára?

Szmichasz noflim. Szerk. Weinberger Vigdor. Nagyszeben. Nyom. Kaufman Á. és fia, Máramarossziget, 1907. Megjelenik négyszer évente. Ára negyedévre 1 kor.

Ungarische Musikologie. Beiblatt der Monatschrift »Magyar Zenetudomány«. Szerkesztik Hermann Antal és Major J.

Gyula. Budapest. Nyom. »Thália« kny. I. évf. Megjelenik havonként. Ára ? (Német-francia.)

Vatra școlara revista pedagogică. Szerk. Șpau Péter. Nagyszeben. Nyom. Meltzer Henrik. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 6 kor.

La Verda Standardo. (Esperanto.) Budapest. Nyom. Nagy Sándor. I. és II. évf. »Esperanto« címen jelent meg. I. (III.) évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 4 kor.

Összesen: Budapesten 9.
Vidéken 5.

Statiztikai összefoglalás.

MAGYAR NYELVŰ FOLYÓIRATOK:

	Megszűntek	Újak	Különbözet
Budapesten	46	48	+ 2
Vidéken.....	36	21	— 15
Együttvéve	82	69	— 13

NEM MAGYAR NYELVŰEK:

Német:	Budapest	3	4	+ 1
	vidéken ..	6	1	— 5
Angol:	Budapest	1	—	— 1
Francia:	Budapest	—	1	+ 1
Horvát:	vidéken ..	1	—	— 1
Szerb:	vidéken ..	3	1	— 2
Román:	Budapest	1	1	0
	vidéken ..	5	2	— 3
Tót:	Budapest	—	2	+ 2
	vidéken ..	2	—	— 2
Héber:	Budapest	1	—	— 1
	vidéken ..	—	1	+ 1
Esperanto:	Budapest	—	1	+ 1
Összesen:	Budapest	6	9	+ 3
	vidéken ..	17	5	— 12
Együttvéve		23	14	— 9
Végösszeg		105	83	— 22



FÜGGELÉK.

A magyar nyelvű hirlapok és folyóiratok statisztikája 1780-tól 1907-ig.

ID. SZINNYEI JÓZSEF nyomán.

Az első magyar hirlap 1780 jan. 1-én jelent meg Pozsonyban (Rát Mátyás *Magyar Hírmondó*-ja). Budapesten 1788 okt. 8-án szerdán indult meg az első magyar rendes hirlap *Magyar Mercurius* címmel, hetenként kétszer járt, és Paczkó Ferencz betűivel nyomtatott Pesten. A második lap Pesten az 1806 jul. 2-án keletkezett *Hazai Tudósítások*: szerk. Kulcsár István. Ez volt az első magyar hirlap, mely 4-rét alakban jelent meg és hosszabb életű volt.

1830-ban 10 magyar hirlap és folyóirat jelent meg.

1840 elején 26 magyar lap volt hazánkban.

1847-ben 33.

1848—49-ben 86 magyar hirlap jelent meg.

1850 elején 9 lap adatott ki a magyar nyelven.

1854 márcz. 5-én, mikor a *Vasárnapi Ujság* megindult, ezzel együtt 20 magyar hirlap és folyóirat jelent meg.

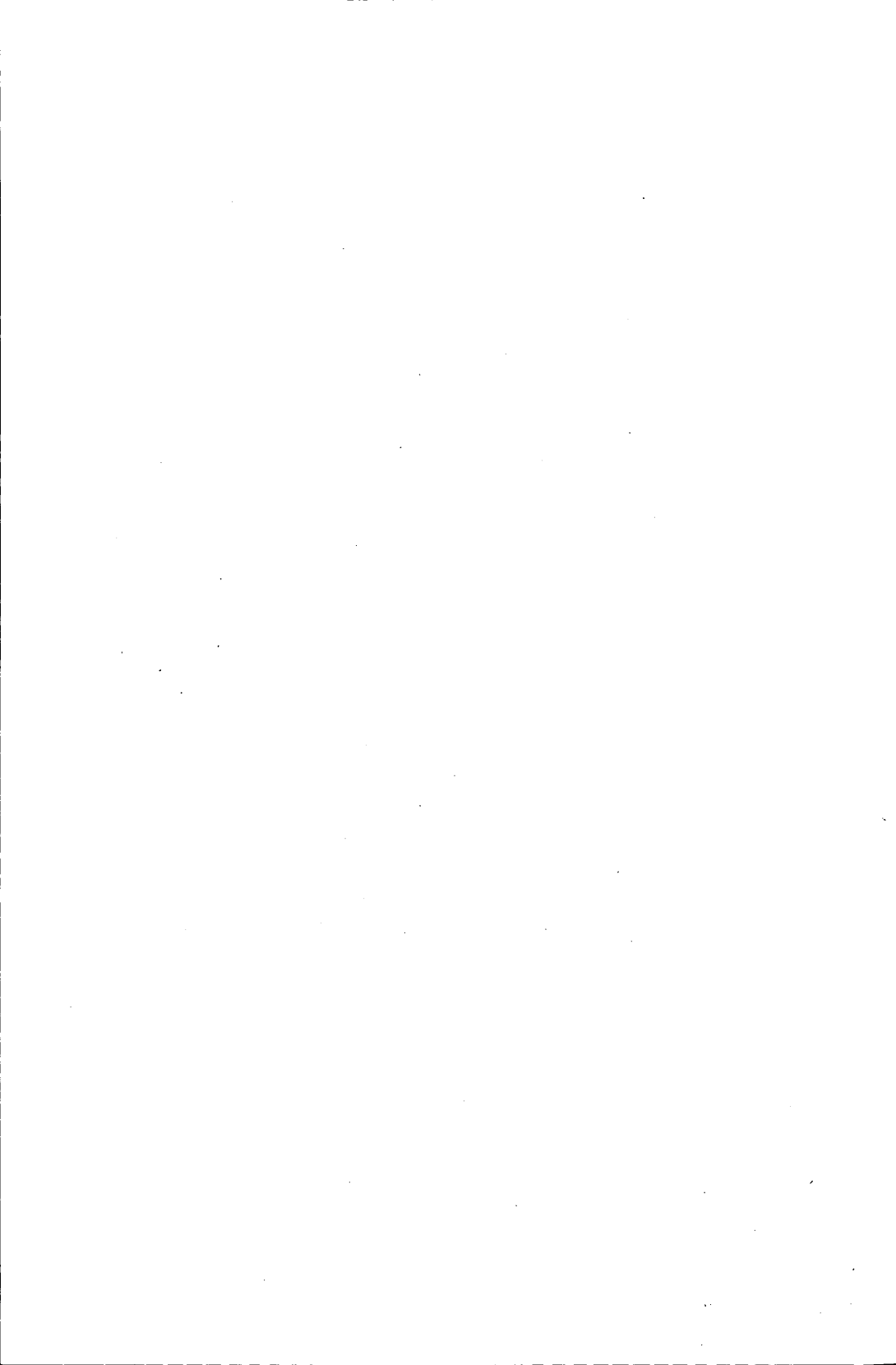
1861 elején, midőn az első évi rendes hirlapkimutatást a *Vasárnapi Ujság* közli, 52 volt a magyar hirlapok és folyóiratok száma.

1862-ben	65	1885-ben	494
1863-ban	80	1886-ban	516
1864-ben	70	1887-ben	539
1865-ben	75	1888-ban	561
1866-ban	81	1889-ben	600
1867-ben	80	1890-ben	636
1868-ban	140	1891-ben	645
1869-ben	163	1892-ben	676
1870-ben	146	1893-ban	699
1871-ben	164	1894-ben	735
1872-ben	198	1895-ben	806
1873-ban	201	1896-ban	801
1874-ben	208	1897-ben	1100
1875-ben	246	1898-ban	1207
1876-ban	240	1899-ben	1103
1877-ben	268	1900-ben	1132
1878-ban	281	1901-ben	1156
1879-ban	321	1902-ben	1216
1880-ban	368	1903-ban	1262
1881-ben	356	1904-ben	1330
1882-ben	412	1905-ben	1615
1883-ban	427	1906-ban	2292
1884-ben	482	1907-ben	2069

hirlap és folyóirat jelent meg magyar nyelven.







A Magyar Könyvszemle új folyama.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára 1893-ban a Magyar Könyvszemle új folyamát indította meg.

A folyóirat, mint a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának hivatalos kiadványa s a magyar bibliografia egyedüli szakközlőnye, 1876 óta áll a hazai tudomány érdekeinek szolgálatában. Első sorban a múzeumi könyvtár érdekeinek előmozdítására lévén hivatva, ismerteti annak egyes csoportjait; beszámol az évi gyarapodásról, a végzett munkáról és teljes megbízható képet ad a könyvtár belső életéről. Ismerteti a hazai és külföldi könyv- és levéltárakat, kiváló figyelmet fordítva ezek magyar és különleges bibliografiai vonatkozású anyagának felkutatására és közzétételére. Számot ad a hazai és külföldi könyvészeti irodalom termékeiről s figyelemmel kíséri a külföldi irodalom hazánkra vonatkozó kiadványait.

A Magyar Könyvszemle évnegyedes füzetekben, évenként márczius, június, szeptember és december hónapokban jelenik meg 24—26 ívnyi terjedelemben több műmelléklettel. Előfizetési ára egész évre 6 korona, a könyvtárosi forgalomban 8 kor.; egy-egy füzet ára 2 kor.

Az előfizetési pénzeket a **Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatala** fogadja el; a folyóirat szellemi részét érdeklő közlemények a **szerkesztő czimére** a **Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárába** küldendők.

A Magyar Könyvszemle régi és új folyamainak kötetei kaphatók *Ranschburg Gusztáv* könyvkereskedésében, Budapest, *IV. Ferencziek-tere* 2. A régi folyam 2—16. kötetének ára kötetenkint 4 korona, az új folyam 1—15. kötetének ára kötetenkint 8 korona. Az előfizetések ezentúl is a *Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatalához* küldendők.

Megjelent és a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában kapható: *A hazai hírlapirodalom 1906-ban. I. A magyar hírlapirodalom, Zászló Jánostól. II. A nem magyar nyelvű hírlapirodalom, Kereszty Istvántól. III. Folyóiratok, Horváth Ignácztól. Függelék: A magyar nyelvű hírlapok és folyóiratok statisztikája.* Ára 1 kor. 10 fillér. Kiegészíti: *A hazai hírlapirodalom 1907-ben. I. Hírlapok Kereszty Istvántól. II. Folyóiratok Horváth Ignácztól.* Ára 50 fillér.

MAGYAR KÖNYVSZEMLE. — REVUE BIBLIOGRAPHIQUE HONGROISE.

Publiée par la bibliothèque Széchényi du Musée National Hongrois
Directeur: M. François Kollányi.

Quatre livraisons par an; prix du volume Nouvelle série. XVI. volume. 4-e
6 couronnes = 6 francs = 5 marcs. livraison. Octobre—Décembre 1908.

SOMMAIRE.

	Page
Dr. Paul Gulyás. Systèmes bibliographiques (Première partie)	289
Dr. Elemér Császár. La bibliothèque d'Alexandre Kisfaludy en 1795 ...	314
Étienne Kereszty. La littérature de la musique dans la bibliothèque ...	319
Indicateur officiel. Rapport sur l'état de la bibliothèque Széchényi du Musée Nat. Hongrois dans le III ^e trimestre de 1908	342
La bibliothèque de l'Académie hongroise des Sciences en 1907	345
La bibliothèque du Musée National de Transylvanie en 1907	347
Littérature. G. Petrik, Bibliographie hongroise 1886—1908 I. Par le dr. <i>Paul Gulyás</i> . — H. Albert, Medizinische Literatur- u. Schrift- steller-Vademecum 1907—1908. Par Σ . — Catalogus bibliothecae musaei nat. hungarici III. — W. Weinberger, Beiträge zur Hand- schriftenkunde I. Par le dr. <i>Paul Gulyás</i> . — A. Rejtő, Détermina- tion de la solidité du papier. Par <i>G-l</i> . — British Museum: Repro- ductions from illuminated manuscripts. S. III. Par — <i>sp</i> —. — C. Davenport, The book, its history and development. Par Γ . II. — E. Morócz, Vingtcing années. Par — <i>sp</i> —. — H. E. Greve, Das Problem der Bücher- u. Lesehallen. Par le dr. <i>Paul Gulyás</i> . — Revue de périodiques étrangers	356
Ignace Horváth. La Littérature bibliographique hongroise au III ^e trimestre de 1908	380
Notices. Dr. Ladislas Fejérpataky au congrès historique de Berlin. Victor Récei †. Voyage d'étude des bibliothécaires. Assemblée géné- rale de l'Association nationale des Musées et des Bibliothèques. De la conférence internationale de bibliographie (Σ). Les chroniques d'Antoine Vramecz (<i>ch</i>). Casiers de fer modernes	382
Changements dans l'état des imprimeries hongroises du 1. septembre au 31. octobre 1908	391
Table des noms et des matières	392

Siège de la rédaction et de l'administration: *Magyar Könyvszemle*
Budapest, Musée National Hongrois.